ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1
MARDI
1er NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.558

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.558

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ -

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՓՐԿԵՑ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ -

ՅԱՆՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ, ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱ -

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՑՈՑՔԸ

ՓՐԿԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԸ

Ընկերվարականները անքուն գիշեր մը անցընելէ ետք միայն, է որ յաջողեցան փրկել կուսակցութեան միասնականութիւնը, գոնէ՝ երեւութապէս: Լիմոնէլ Ժոսփէն յաղթական դուրս կ'ելլէ եւ չի ծածկեր իր գոհունակութիւնը: Իր վակման ելոյթին մէջ է, որ կը չեշտէր· - «Տիրապետեցինք մեր տարբերութիւնները, յաղթականացուցինք զանոնք: Կուսակցութեան համար, կը խորհիմ թէ առիթ մըն է որ նոր թափ մը առնէ, կառավարութեան համար՝ ապահովութիւնն է իր կողքին ունենալու աւելի միասնային կուսակցութիւն մը զօրավիգ կենալու համար, Հանրապետութեան նախագահին համար՝ գոհունակութիւնն է նկատելու որ, քաղաքական այն խմբակցութիւնը, որու վերանորոգման օժանդակեց, աւելի քան ոեւէ ուրիշ մէկը, ինքզինքը իսկապէս կը գտնէ իր քաղաքական դիրքորոշումներուն մէջ»:

Նաթալ գիշեր կը սկսէին վիճաբանութիւնները կուսակցութեան երեք հոսանքներուն միջեւ, թիւ մէկը՝ (Միթերան, Մօրուա, Ռոքար), 2-ը՝ ՍԵՐԷՍԸ (Շեվէնըման) եւ ինքնամատակարարման հոսանքը, երրորդը, նաեւ մկրտուած նոր Ռոքարտիէն: Կիրակի ցերեկուան մօտ է, որ կը հաղորդուէր թէ միութիւնը փրկուած է եւ համագրումը ձեռք ձգուած: Բանակցութիւնները դժուար եղած էին, անշուշտ, եւ ամէն մարդ քիչ մը ջուր խառնած էր իր գինիին, ելքի մը յանգելու համար: Շեվէնըման գիջումները ըրաւ (կուսակցութեան մէջ 19%-ը կը ներկայացնէ), հաստատելով հանդերձ թէ զօրավիգ է կառավարութեան, կը խորհի թէ խմաւոն բան մը չըլլար, կուսակցութիւնը վերածել «կառավարութեան շուքին»:

Ժողովին բացման առեն, Հանրապետութեան Նախագահը ուղերձ մը ղրկած էր, որ լսուեցաւ փոքրամասնութեան կողմէ: Միթերան ողջունելով պատգամաւորները, կը չեշտէր· - «Պէտք ունիմ եւ Ֆրանսացիներն ալ ինծի հետ, ձեր ձայնի ազատութեան եւ ձեր միասնականութեան»: Եւ ժողովականները լաւ հասկցան, է վերջոյ, թէ երկրին ներկայ դժուարութիւններուն մէջ, երբ արդէն որոշ դժգոհութիւններ կան ձախի վարած քաղաքականութեան նկատմամբ, պատեհ պիտի չըլլար պառակտուած պատկերը պարզել ընկերվարական կուսակցութեան:

Նոր անօրէն կոմիտէի մէջ, մուտք գործած են 11 հոգի, որոնց կարգին երեք նախարար՝ Խաւիէ Քրէսոն, Անարէ Լապառէր եւ Խմոն Խավէ: Ընկերվարական կուսակցութեան «Յորհրդարանը», որ կ'ընարէ Ա. քարտուղարը եւ գործադիր բիւրօն որոշում առնող գլխաւոր մարմինն է երկու համագումարներու միջեւ: Կազմուած է 131 անդամներէ, որոնք կ'ընտրուին ըստ՝ նախապատարաստական նիստին ներկայացուած իւրաքանչիւր բանաձեւի արդիւնքին: Առնուազն 102-ը կը պատկանին թիւ 1 բանաձեւին (Միթերան - Ժոսփէն - Մօրուա), 23-ը՝ թիւ 2-ին (Շեվէնըման) եւ 6-ը թիւ 3-ին (Նոր-Ռոքարտիէն):

Աւելցնենք թէ այս համագումարին ամբաստնուեցաւ նաեւ Նախարարապետին, Մօրուայի դիրքը:

×

ԱՆԱՏՈԼՈՒ

34 ԳԻՒՂԵՐ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

Կիրակի առաւօտ, ժամը 7-ի չուրջ է, որ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները բուռն երկրաշարժի մը կ'ենթարկուէին, 7,1 զօրութեամբ Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (0-էն 9): Երկրաշարժը կը ցնցէր էրզրումի ամբողջ շրջանը եւ եթէ արեւելեան Անատոլուի մայրաքաղաքը կը խնայուէր, չուրջի գիւղերու մեծ մասը քարուքանդ կ'ըլլային եւ յարարերութիւններն իսկ կը կտրէին դուրսի հետ: Կարսի չուրջն է, որ ամէնէն աւելի զգալի եղած են ցնցումները եւ Խորասան, Սարիղամիշ, Նարիման, Բասէն քարուքանդ եղած գլխաւոր քաղաքներն են, հայաստանեան սահմանին մօտ:

Զոհերու թիւը ժամէ ժամ կը բարձրանար եւ երկուշաբթի առաւօտ արդէն 510 մեռելի խօսք կար եւ 365 վիրաւորի: Անհետացածներու թիւն ալ մեծ է եւ հազարաւորներ անապաստան մնացած են: Շրջանը առաւելաբար քրտնաթոր է: Կարմիր Մահիկը, թէեւ չի հասնիր ամէն բանի, տրուած ըլլալով ադէտին ծաւալը, բայց եւ այնպէս, մերժեց միջազգային կարմիր Խաչին օգնութիւնը, չեչտելով «մենք կը բաւժենք մեր վէրքերը»: Այս ձեւով, Հանրապետութեան տարեդարձին յաջորդ օրը եւ երեսփոխանական ընտրութիւններէն ութ օր առաջ, Թուրքերը կ'ուզեն զարկ տալ ազգայնական զգացումներուն: Քարուքանդ 34 գիւղերուն բնակիչներուն մեծ մասը, կ'ըսուի թէ հարիւրաւորներ ալ մեծ վնասներ կրած պէտք է ըլլան, ամբողջ շրջանը լեռնային ըլլալով եւ բնակութիւնները հողաշէն եւ փայտաշէն, թեթեւ ցնցումներու իսկ չեն դիմանար: Մնաց որ օդը (հազիւ 2 աստիճան է) եւ անձրեւը ալ աւելի դժուարացուցած են օգնութիւնները: Որոշ վայրեր արդէն միայն թռանով կարելի է հասնիլ, ճամբաները կորուած եւ անգործածելի ըլլալով: Մինչեւ 1000 մեռելէ կրնայ ըլլալ, կ'ըսուէր երկուշաբթի ցերեկ:

×

ԼԻԲԱՆԻ

Երկուշաբթի օր, Ժընեւի մէջ կը բացուէր Լիբանանի հաշտութեան ժողովը: Կը մասնակցին նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ, տիւրզիներու պարագլուխը՝ Վալիտ Ճումպլաթ: Ոչ - լիբանանցի երեք անձեր ալ ներկայ են՝ Սուրիոյ Արտաքին նախարարը, Սաուտի Արաբիոյ դեսպանը եւ Ռեկրնի ներկայացուցիչը: Լիբանանի նախագահին կ'ընկերանան Քամիլ Շամուն, Փիէր Ճեմայէլ իսկ Ճումպլաթ իր կողքին ունի Ռաչիտ Քարամէ (սիւննի), նախկին նախագահ Ֆրանճիէ, Պեառի (Ամալ չիի չարժումի պետ): Անկախ դէմքեր ալ կան, ինչպէս նախկին վարչապետ՝ Սայէպ Սալամ, Յորհրդարանի նախկին նախագահ՝ Օսէյրան, մինչ Ռեմոն Լոտէ, չափաւոր, մերժած է ներկայ ըլլալ:

Մասնաւոր լաւատեսութիւն մը չի տիրեր, բայց բոլոր Լիբանանցիները կը պիտակին թէ «վերջին բախտն» է, կը մնայ որ նոյն գիտակցութիւնն ունենան ոչ - Լիբանանցիները, անոնք որոնք ուժ տարի է արդելք են որ Լիբանանը կրկին՝ Լիբանան ըլլայ:

×

ԱՀԱՌԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՄԲ ՊԷՏՐՈՒԹի
ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԴԷՄ

Մինչ Թուրքիա իր Հանրապետութեան 60-ամեակը կը տօնէր, Շաբաթ առաւօտ ձեռնառումբ մը կը նետուէր Պէյրութի Թրքական դեսպանատան վրայ, երեք պինեալ երիտասարդներու կողմէ, որոնցմէ մէկը, անմիջապէս կը ձերբակալուէր, ապահովութեան ուժերու կողմէ: Ֆրանսական մեհեանները հակիրճ տեղեկութիւններ տուին միայն այս մասին եւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Պէյրութի Օռիան - լը Ժուռի Հոկտեմբեր 30-ի թիւէն: Դէպքը պատահած է ժամը 11-էն քիչ առաջ: Մազտա տեսակի կառք մը հասած է պատպատ, այն չէնքին առջեւ, ուր կը գտնուի Թրք. դեսպանատունը: Զեռքն ունենալով Քալաշնիքով ձեւի հրացան մը եւ միւսը ձեռքը՝ կաշկէ փոքր պայուսակ մը, կառքի եաեւը նստած երիտասարդը, իջած է եւ չէնքին մուտքին նետած է երկու ձեռնառումբ, նիւթական վնասներ պատճառելով, կրակելով ալ պատուհանին, որու ապակիները չարդուխշոտ եղած են: Ապահովութեան ուժերը վրայ հասած են եւ կրակ բացած: Այն ատեն, կառքը գլտնրուղ երկու անձերը փախած են, տեղւոյն վրայ ձգելով երրորդը, որ անմիջապէս ձերբակալուած է: Իր վրայ գլտնրուած են նաեւ չորս ուրիշ ձեռնառումբեր: Ձերբակալուածին անունն է, ըստ լիբանանեան օրաթերթին, Նշան Սարգիս Դանիէլեան, որ Արդարութեան պալատ առաջնորդուած է եւ հարցաքննուած դատաւորին եւ ադատարերին կողմէ: Դանիէլեան ըսած կ'ըլլայ· - «Պուրճ Համուտ կամուրջին, երկու հոդիներ, որոնք կառքի մը մէջ էին զիս կանչեցին: Մէկը որ ըսաւ թէ անունը՝ Մոհամետ է, առաջարկեց որ Թրք. դեսպանատան դէմ յարձակումի մը մասնակցիմ, չեչտելով թէ այդ երկիրը պատասխանատու էր բազմաթիւ Հայերու ջարդին: Կառք մտայ, խորքին մէջ, չանդրադառնալով թէ ի՞նչ կ'ընեմ եւ մասնակցեցայ արարքին»: Ձերբակալման հրամանը ելած է եւ ենթական վերադրուած առանձին խցիկի մը մէջ եւ այցելութենէ՝ զուրկ:

Ինչ եաք, արարքին տէր եղած է, հեռաձայնելով մամուլի օտար գործակալութեան գրասենեակի մը, յանուն ԱՍԱԼԱ-ի անանուն խօսակից մը, ըսելով· - «Այս գործողութիւնը կատարուած է նահատակ Վիղէն Ալվազեան խումբին կողմէ: Այս ձեւով կ'ուզենք ցոյց տալ աշխարհին թէ մեր կազմակերպութիւնը կը չարունակէ իր գործունէութիւնը եւ թէ պիտի չենթարկուի աշխարհակալ ուժերուն եւ իր գործակալներուն: Հարկ է, որ արեւմտեան երկիրները եւ անոնց գլուխը՝ Ֆըրանսա, Միացեալ - Նահանգներն ու Թուրք Ֆաշիստ Թշնամին, որ կը գրաւէ մեր հողը, գիտնան թէ կը քանդենք լըռութեան եւ ոճրային իրենց բոլոր հաստատութիւնները, մինչեւ ազատագրումը Հայաստանի»: Ռումբ նետուած է նաեւ Շեթուքկարտի Թրքական հիւպատոսարանին դէմ, 2 հազար մառքի վնաս հասցնելով: Ոչ ոք վիրաւորուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ կը վերադառնայ դէպի ժողովրդավարութիւն: Երկուշաբթի առաւօտու դեռ վերջնական արդիւնքները չկային, բայց քուէներու կէսի քննութիւնը յաղթական կը հանէր արմատական կուսակցութիւնը, ձայներու չուրջ 54%-ով, մինչ Փերոնականները 37%-ի չուրջ էին: Քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԵԿՏ· 20-ին սկսեալ կը ջնջուին Ֆրանսա բնակողներուն համար, արտասահման դրամ տանելու սեղմումները: Տետրակը կը վերցուի եւ իւրաքանչիւր ճամբորդութեան համար կարելի է 5000 Ֆրանք հանել երկրէն: Ապառիկի քառթերը (fuap տը բրետի) սակայն կարելի չէ գործածել, բացի այն ծախքերուն համար, որոնք գործի հետ կապ ունին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յորհրդային ախոյենութեան դասաւորման գլուխն է Դինեպր, 47 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Սպարտակ (Մոսկուա) 45 կէտով: Արարատ 5 վերջիններուն գլուխն է 28 կէտով:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Հոկտեմբեր 30-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Լիթուալ (Տրանսի) պարտուած է Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանէն՝ 1 - 2, Քրէսի եւ Իւ - Ժի - Ա. - Ալֆորվիլ հաւասար են 2 - 2, ԱՍԱ (Իսի) կը յաղթէ Փլէսի - Ռոպէնսոնի 5 - 1, Հ. Մ. Ը. Մ. Աթլ. եւ Փերթիւի հաւասար են 2 - 2, Թոնան պարտուած է Լիոն - Տէսինէն 1 - 2, Օպընա եւ Վալանս 0 - 0:

ԱՄԵՆԱՍՐՔՈՑ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Նոյեմբեր 2, Չորեքշաբթիի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է Նոյեմբեր 1-ին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 3:

"ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ"

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Դ.

Ամիսներ անցած են եւ Զարեանը այլեւս Պէյրութցի է: Լքած է նաեւ պանդոկը եւ փոխադրուած առանձին բնակարան մը: Իր զբաղանութեան հանդէպ մեր հիացումը կը մնայ անազարա, բայց մարդը կորնցուցած է հեռուներէն մեզի ներշնչած համայքը: Կամաց կամաց կը տեսնենք թէ իր մէջ անհատը հականիշն է իր տաղանդով մեր մէջ կազմուած պատկերին: Անհամ խօսակից մըն է, անտանելի մեծ խօսիկ մը, անսրբագրելի միքսման մը: Իրմէ չենք խուսափիր, բայց նաեւ չենք փնտռեր զինք: Սոսկալի կրկնող մըն է ու սուտը - իրաւը իրար խառնող: Իր միտքը միշտ իրականութիւններէն դուրս կ'ապրի եւ իր չինած մտապատկերներուն մէջէն կը խօսի աւելի, քան թէ փաստացի իրողութիւններէն: Երբեք չէք կրնար ըսել թէ իր պատմածներէն որը իրական է, որը երեւակայութիւն: Պատահած է որ անձնական յուշեր պատմէ ըսպանացի զբաղէմի մը հետ, բայց յետոյ դուք կարենաք ստուգել, թէ յիշեալ զբաղէմը մեռած օրին Զարեանը ... տասնըմէկ տարեկան պէտք է ըլլար: Եւ ընդհակառակն, պատմէ Լենինի հետ իր մտերմութիւններէն, Լեմանի ափին, անոր հետ պտոյտներէն, եւ բնականաբար դուք ալ մտածէք թէ նորէն «սկսաւ փըչել», բայց եկուր տես, օրին մէկը մէջտեղ ելլէ Լենինի մէկ նամակը, որով ջերմապէս կը յանձնարարէ ուսանող Կոստան Զարեանը պլէժիացի մէկ բարեկամին...

Այսպէս է ընկերային Զարեանը իր մտաւորական կերպարանքով: Հնճուած արտին մէջ բարձրացող հսկայական կալ մը, որ պէտք է կամնել, երնել՝ որպէսզի յարդը երթայ հողին ու հատիկը մնայ: Բայց ինչ որ կը մնայ, ոսկեզոյն ասոք ցորեն է, արգաւանդ ու բերրի հողէ մը ցայտած եւ քիչ անդամ տեսնուող հայ զբականութեան անդաստանին մէջ...

Երբ լոյս տեսաւ «Նաւը լեռան վրայ» վէպը, խանդավառ հիացումով զբախտական մը զբեցի: Զուշացաւ Օշականին ասատը. - «Զտեսութիւն է ըրածդ, գրեց Օշական: Զարեան բառերու կախարդ մըն է ու դուն տարուած ես այդ կախարդանքէն»: Ըսածը չհասկնալու տալով, պատասխանեցի. - «Բայց արուեստագէտէն ի՞նչ կը պահանջենք եթէ՝ ոչ այն, որ յաջողի մեզ կախարդել»: Դեռ իրար չէինք տեսած Օշականին հետ եւ նամակներով կը թղթակցէինք: Բայց երբ օր մը Հալէպ եկաւ, Եղուարդ Տատեան - պետեանին հետ - ա'ն ալ Զարեանապաշտ մը - ուզեցինք նեղը դնել Օշականը, փառաբանելով «Նաւը»: Կը յիշեմ Տատեանպետեանին մէկ խօսքը. - «Ամբողջ վեց - հարիւր էջերու երկայնքին, Զարեանին ոճը չի դադրիր փայլատակելէ»:

Օշական ջղայնացաւ, եւ ձեռքը բռունցքի վերածած, գոչեց.

- Այդ վեց հարիւր էջերը այսպէս կը քամեմ - կը քամեմ՝ եւ միայն վաթսուն էջ կը մնայ...

Եւ անմիջապէս յետոյ.

- Բայց այդ վաթսուն էջը հայ գրականութեան անմահ էջերուն մաս կը կազմեն...

Ձի'շդ ինքն էր, դժուարահաճ, դաժան, անողոք եւ արդար Օշականը:

Արդարեւ, ո՞ր հեղինակն է որ երջանիկ պիտի չզգայ, իր գրածներուն դոնէ տասը հարիւրերորդը ազատագրուած տեսնելով անմահութեան համար...

×

Եւ սակայն, Զարեանը Զարեանն է, մեծութիւն մը: Եւ քանի որ պատիւը ըրած է մեր մէջ ապրելու, գաղութը պէտք է օգտուի իր ներկայութենէն եւ մտաւորական մեծ պաշարէն: Դիմում կ'ըլլայ Ամերիկեան Համալսարանին, որպէսզի ամպիոն մը տրուի իրեն, որպէս արուեստներու եւ հայագիտութեան դասախօս: Համալսարանը յօժար է ընթացք տալու, բայց այդ նպատակին սահմանուած գումար չունին պիւճաճէին մէջ: Վահէ Սէթեանը յանձն կ'առնէ, երկու տարուան համար տարեկան երեք հազար տոլար տրամադրել համալսարանին, եւ Զարեան կը հրաւիրուի դասախօսելու: Այդ մեծ հաստատութեան տնօրէնը, մըտաբը փենրօզ, նամակով մը չնորհակալութիւն յայտնելէ եւառ Սէթեանին, կ'աւելցնէ. - «Այսպէս արտակարգ օժանդակութեամբ երկու տարի հոգացուելէ ետք, վստահ եմ Համալսարանին վարչութիւնը յետագային պիւտճէ կը տրամադրէ պահելու համար այս ամպիոնը»:

Չեմ գիտեր թէ ուսանողները որքանով օգտուեցան Զարեանի դասախօսութիւններէն, - իր խօսքը գրչին համայքը չունէր եւ ոչ ալ կրնար դասաւորել լայն գիտելիքները - բայց գիտեմ որ Զարեանի ոչ - լուրջ եւ անյարատեւ ընթացքին պատճառով կորնցուցինք այդ զարաւոր հաստատութենէն ներս հայագիտական մնայուն ամպիոն մը ունենալու պատեհութիւնը...

Զարեանի նիւթական կացութիւնը մշտահոգիչ կողմ մը չունէր: Ճշդուած գումար մը - ոչ չատ մեծ - կանոնաւորաբար կը տանար Ամերիկայէ, կնոջը ծնողքին կողմէ եւ անմտահոգ կ'ապրէին:

Այն օրերուն, դեռ Զարեանը չեկած, դրամէրներու խմբակ մը կազմած էինք, Տիրան - Տիգրան, իրենց տիկինները Եօլանտա - Լիւսի, Մուշեղը, ես եւ քանի մը ուրիշներ, ընդամէնը վեց - եօթը հոգի, եւ չարաթը անգամ մը կը հաւաքուէինք Արլըքէն նպարավաճառին վերնայարկը, քանի մը ժամերու զրոյցով: Բայց Զարեանը գալէն ետք խմբակը լայնցաւ եւ հաւաքոյթներն ալ ակսան տուներու մէջ տեղի ունենալ, միշտ ճշդուած յայտագրով մը:

Այս անգամ Տիգրանենց տունն ենք եւ հաւաքոյթը նուիրուած է Մաննիկ Պէրպէրեանին որ այցելութեամբ մը Պէյրութ կը գտնուի: Ներկայ է Զարեանը, օրեան հիւրին եղբայրը Շահան, Վահէ - Վահեանը, Տիկին Սեզան, զբաէրներ, չորչ քան հոգի: Նկատելով որ Մաննիկ Պէրպէրեանը արձակ բանաստեղծութեան ներկայացուցիչն է մեր զբականութեան մէջ, լիճի պարտականութիւն արուած է ամփոփ զեկոյց մը կարդալ արձակ բանաստեղծութեան մասին, որմէ ետք կը սկսէր ասուլիսը:

Ես բաւական խնամքով պատրաստած եմ զրուցիս, ուր - տեղ էջ, ու կը կարդամ: Ի մէջ այլոց, ըսած եմ. - «Արձակ բանաստեղծութիւնը չատ դիւրին կը համարուի, բայց չատ դժուար կը գրուի: Եւ բոլոր մեծ բանաստեղծները իրենց լրիւ հաստնութեան չրջանին է որ փոր - ձած են այդ սեռը: Այլեւս ինքնավստահ ու ինքնաբաւ, իրենց խօսքը ինքնին բաւ համարելով արուեստի չափանիշներուն եւ թօթափելով յանդին ու վանկին նպատ - ը: Օրինակ՝ Պօտլեռը»: Օրինակ մըն ալ կուտամ Կոստան Զարեանէն, կարդալով իրմէ քառեակ մը, ուր պարզութեան չատապովանքը կ'ըլլայ:

Հազիւ վերջացուցած, կը խօսի Զարեան, դժգոհ եւ խիստ դէմքով մը.

- Իմ քերթուածը լրիւ չկարդացիր, ուրիշ քառեակներ ալ կան.

- Գիտեմ, պարոն Զարեան, այդ բանաստեղծութիւնը դուք զրկած էք ինծի, վենեսիկէն, տպուած է «Նայիրի» տա - տպրին մէջ: Բայց ձեր մասին չէր այսօր իմ խօսքս, այլ ձեզ վկայութեան կանչած եմ հիմնաւորելու համար արձակ բանաստեղծութեան մասին պաշտպանած տեսակէտս:

- Ի՞նչ տեսակէտ ... դու ոչինչ էլ չասացիր արձակ բանաստեղծութեան մասին: Ինքդ էլ մի արձակ բանաստեղծութիւն կարդացիր, ոչինչ չասելու համար...

Մարդը պարզապէս կուիր կը փնտռէ: Բացայայտօրէն ջղային, անտրամադիր՝ լաւ օրը չէ: Իսկ ես դիտեմ որ ապուշ բաներ չկարդացի: Ուրեմն կը պարտաւորուիմ կռուելու, երբ ինձմէ առաջ խօսք կ'առնէ Շահան Պէրպէրեանը, օրուան հիւրին եղբայրը, մեղմ ձայնով բայց կարուկ - եւ կարո'ղ - բառերով.

- Կը սխալիս, Զարեա'ն, չատ լաւ բացատրուած էր արձակ բանաստեղծութիւնը: Ես ուրիշ տեղ չեմ կարդացած այսքան յստակ վերլուծում...

Շահանը՝ մանրակազմ, ազգուն մարդ մըն է, Զարեանը՝ մարմնեղ հսկայ մը: Բայց Շահանին խօսքերուն վրայ յանկարծ աչակերտի պէս: Չկի գիտեր թէ այդքան մեծ հեղինակութիւն ունի Շահանը, այդքան մեծ ազդեցութիւն, Զարեանին վրայ:

Սկսած եմ ճանչնալ մարդը եւ յետագայ փորձառութիւնները պիտի հաստատեն ըսածներս: Երբ իրմէ աւելի զարգացած եւ հմուտ մէկուն առջեւ գտնուի, զարմանալիօրէն համեստ ու հաշտարար է Զարեան: Տկարին դէմ՝ անխղճօրէն բռնակալ եւ արհամարհոտ:

Մեր առիւծը այլեւս բերանը չբացաւ ու ես պէտք չտեսայ պատասխան տալու: Մանաւանդ որ Մաննիկ Պէրպէրեանը դոհ մնացած ըլլալը կը յայտնէր նստած տեղէն, նշանակալից ժպիտներով եւ ձեռքի չարժումով մը: Երեկոյթը չարունակուեցաւ բնական ընթացքով: Տիգրանը ուրիշ օրինակներ յիշեց ֆրանսական զրականութենէն: Սեզան առաջ բերաւ ամերիկան զրականութենէն Ուոթ Ուիթմանը, Ռաբինդրանաթ Թակորը եւայլն: Հիւրասիրութիւններուն, խմիչքներուն հակառակ, Զարեանը մնաց կուզպ եւ անդիմչող: Ինչն ըրածի պէս էր: Բաժնուելու պահուն առաջին մեկնողը եղաւ:

Սանդուխներուն վրայ, դեռ փողոց չհասած, Շահանը կ'ըսէ ինծի առ լուսարանութիւն եւ ... մխիթարութիւն.

- Մի' նեղուիր: Զարեանը պոլշեն պիտեմ: Հաւաքոյթի մը մէջ ուշադրութեանց կեդրոնը եթէ ինք չէ, անհամ մարդ է: «Բարձրավանք»ի օրերուն անգամ մը նոյնիսկ Թէքէեանին վրայ ձեռք վերցնելու կ'ելլէր, եթէ Օշականը չբռնէր:

Ուրիշ օր մը, երեկոն յատկացուցած էինք Պետրոս Դուրեանին, ծննդեան տարիւրամեակին առիթով կարծեմ: Այս անգամ Տիրանենց տունն էր եւ աւելի քիչ մարդ կար: Զարեան սկսաւ, առանց յառաջաբանի.

- Ես տեսել եմ նրան...

Զարմացած, իրարու նայեցանք: Ի՞նչ պէս կրնար տեսած ըլլալ իր ծնունդին առաջ մեռած մէկը: Մեր չփոթանքը Զարեանէն չվրիպեցաւ: Շարունակեց, անայլայլ.

- Ուզում եմ ասել, տեսիլք էր: Մի օր, Սկիւտարում, վերջալոյսին, Պետրոը յայտնուեց ինձ: Պահանջ ունէր ինձանից, ինչպէս դաժան պարտապահանջ: Եւ ես ազատուեցի այդ հալածող օպսեսիայից այն օրը, երբ դրեցի իմ «Աւազուած»ը:

Ես արտասանեցի նստած տեղս.

«Մեռած, մեռած բանաստեղծի մի ոչխարհ է կենդանի»:

Եւ արժանացայ Զարեանի վեհանձն մկկ ժպիտին, որ այդպէս տեղին կրնամ յիշել իր բանաստեղծութիւնը: Բայց վըստահ չեմ, եթէ Դուրեանին տեղ մեզի անծանօթ օտար հեղինակ մը ըլլար օրուան նիւթը, Զարեանը անձնական յիշատակները կը պատմէ՞ր անկէ: Ես տեսել եմ նրան ...

×

Կեցուածքներ ընդունող եւ թատերական ժեսթեր սիրող մարդն էր: Այն ասութեան, որ ով գիտէ ինչ քմայքի պահու մը դէմ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Պետրոս ԱՂԱՄԵԱՆ

Գրեց՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

Ձեմ յիշում Աղամեանը եղել է Պետերբուրգում թէ ոչ, բայց յիշում եմ նրա բացառիկ յաջողութիւնները Օտեսայում, դարձեալ ուժգնութեան թուականների չգիտեմ որ տարին: Այն ժամանակ Օտեսայի քաղաքապետ էր յայտնի բըռնակալ եւ օտարատեաց ժէներալ Զելիոնին: Աղամեանը խաղում էր ռուս խմբի հետ: Նա այնքան մեծ յաջողութիւն է ունենում, որ գոռոզ ժէներալն անդամ գալիս է իր հիացմունքն արտայայտում եւ վերջը բարեկամանում է հետը որ հրաժեշտի օրը ուղեկցում է նրան մինչեւ կայարան:

Տաս - տասներկու տարի յետոյ, երբ ես իբրեւ աքսորական Օտեսայում էի, ռուս, հրեայ եւ յոյն բուրժուա ընտանիքների մօտ սալօնի սեղանի վրայ տեսնում էի Աղամեանի լուսանկարը եւ մի ռուսերէն բռօշիւր նրա մասին:

- Լա՞ւ է խաղում, - հարցնում էի ես:

- Ա՛հ, անմոռանալի է նա, - հառաչում էին տանտիրուհիները:

Բոլորը Աղամեանի անցեալ երկրպագուներն էին: Եւ չատ անդամ էին նրա զեղեցիկ պլուխը զարդարել վարդերով:

Աղամեան - Համլէտը կանանց երազի առարկան էր: Քանի քանի քնքոյշ սրտեր է յաղթել դանիական իշխանը հայ դերասանի միջոցով:

Յիշում եմ այն օրը, երբ մի ռուս ժեներալ Թիֆլիսի մէջ ալեկոծուած վընասում էր իր ամուսնուն, չգիտնալով, որ չիկահեր զեղեցկուհին Աղամեանի եռեւից վազել է Բագու: Յիշում եմ Օտեսայի յոյն ու հրեայ նախկին զեղեցկուհիներին, որոնք մտաբերելով իրանց երիտասարդութիւնը, չէին կարողանում առանց խորին հառաչանքի արտասանել Աղամեանի անունը: Իրանք հայ դերասանի երկրպագուհիներն էին իրանց ուսանողութեան տարիքում:

Բայց ի՞նչպէս էր վերաբերում ինքը Աղամեանը զէպի կին էակը: Ձեմ կարող այս առիթով նպաստաւոր կարծիք յայտնել նրա մասին: Աղամեանի հոգեկան աշխարհը չափազանց խորն էր ոռզոր - մար մը - ոչ չատ մեծ - կանոնաւորաբար կը տանար Ամերիկայէ, կնոջը ծնողքին կողմէ եւ անմտահոգ կ'ապրէին:

Այն օրերուն, դեռ Զարեանը չեկած, դրամէրներու խմբակ մը կազմած էինք, Տիրան - Տիգրան, իրենց տիկինները Եօլանտա - Լիւսի, Մուշեղը, ես եւ քանի մը ուրիշներ, ընդամէնը վեց - եօթը հոգի, եւ չարաթը անգամ մը կը հաւաքուէինք Արլըքէն նպարավաճառին վերնայարկը, քանի մը ժամերու զրոյցով: Բայց Զարեանը գալէն ետք խմբակը լայնցաւ եւ հաւաքոյթներն ալ ակսան տուներու մէջ տեղի ունենալ, միշտ ճշդուած յայտագրով մը:

Այս անգամ Տիգրանենց տունն ենք եւ հաւաքոյթը նուիրուած է Մաննիկ Պէրպէրեանին որ այցելութեամբ մը Պէյրութ կը գտնուի: Ներկայ է Զարեանը, օրեան հիւրին եղբայրը Շահան, Վահէ - Վահեանը, Տիկին Սեզան, զբաէրներ, չորչ քան հոգի: Նկատելով որ Մաննիկ Պէրպէրեանը արձակ բանաստեղծութեան ներկայացուցիչն է մեր զբականութեան մէջ, լիճի պարտականութիւն արուած է ամփոփ զեկոյց մը կարդալ արձակ բանաստեղծութեան մասին, որմէ ետք կը սկսէր ասուլիսը:

Ես բաւական խնամքով պատրաստած եմ զրուցիս, ուր - տեղ էջ, ու կը կարդամ: Ի մէջ այլոց, ըսած եմ. - «Արձակ բանաստեղծութիւնը չատ դիւրին կը համարուի, բայց չատ դժուար կը գրուի: Եւ բոլոր մեծ բանաստեղծները իրենց լրիւ հաստնութեան չրջանին է որ փորձած են այդ սեռը: Այլեւս ինքնավստահ ու ինքնաբաւ, իրենց խօսքը ինքնին բաւ համարելով արուեստի չափանիշներուն եւ թօթափելով յանդին ու վանկին նպատ - ը: Օրինակ՝ Պօտլեռը»: Օրինակ մըն ալ կուտամ Կոստան Զարեանէն, կարդալով իրմէ քառեակ մը, ուր պարզութեան չատապովանքը կ'ըլլայ:

Հազիւ վերջացուցած, կը խօսի Զարեան, դժգոհ եւ խիստ դէմքով մը.

- Իմ քերթուածը լրիւ չկարդացիր, ուրիշ քառեակներ ալ կան.

- Գիտեմ, պարոն Զարեան, այդ բանաստեղծութիւնը դուք զրկած էք ինծի, վենեսիկէն, տպուած է «Նայիրի» տա - տպրին մէջ: Բայց ձեր մասին չէր այսօր իմ խօսքս, այլ ձեզ վկայութեան կանչած եմ հիմնաւորելու համար արձակ բանաստեղծութեան մասին պաշտպանած տեսակէտս:

- Ի՞նչ տեսակէտ ... դու ոչինչ էլ չասացիր արձակ բանաստեղծութեան մասին: Ինքդ էլ մի արձակ բանաստեղծութիւն կարդացիր, ոչինչ չասելու համար...

Մարդը պարզապէս կուիր կը փնտռէ: Բացայայտօրէն ջղային, անտրամադիր՝ լաւ օրը չէ: Իսկ ես դիտեմ որ ապուշ բաներ չկարդացի: Ուրեմն կը պարտաւորուիմ կռուելու, երբ ինձմէ առաջ խօսք կ'առնէ Շահան Պէրպէրեանը, օրուան հիւրին եղբայրը, մեղմ ձայնով բայց կարուկ - եւ կարո'ղ - բառերով.

- Կը սխալիս, Զարեա'ն, չատ լաւ բացատրուած էր արձակ բանաստեղծութիւնը: Ես ուրիշ տեղ չեմ կարդացած այսքան յստակ վերլուծում...

Շահանը՝ մանրակազմ, ազգուն մարդ մըն է, Զարեանը՝ մարմնեղ հսկայ մը: Բայց Շահանին խօսքերուն վրայ յանկարծ աչակերտի պէս: Չկի գիտեր թէ այդքան մեծ հեղինակութիւն ունի Շահանը, այդքան մեծ ազդեցութիւն, Զարեանին վրայ:

Սկսած եմ ճանչնալ մարդը եւ յետագայ փորձառութիւնները պիտի հաստատեն ըսածներս: Երբ իրմէ աւելի զարգացած եւ հմուտ մէկուն առջեւ գտնուի, զարմանալիօրէն համեստ ու հաշտարար է Զարեան: Տկարին դէմ՝ անխղճօրէն բռնակալ եւ արհամարհոտ:

Մեր առիւծը այլեւս բերանը չբացաւ ու ես պէտք չտեսայ պատասխան տալու: Մանաւանդ որ Մաննիկ Պէրպէրեանը դոհ մնացած ըլլալը կը յայտնէր նստած տեղէն, նշանակալից ժպիտներով եւ ձեռքի չարժումով մը: Երեկոյթը չարունակուեցաւ բնական ընթացքով: Տիգրանը ուրիշ օրինակներ յիշեց ֆրանսական զրականութենէն: Սեզան առաջ բերաւ ամերիկան զրականութենէն Ուոթ Ուիթմանը, Ռաբինդրանաթ Թակորը եւայլն: Հիւրասիրութիւններուն, խմիչքներուն հակառակ, Զարեանը մնաց կուզպ եւ անդիմչող: Ինչն ըրածի պէս էր: Բաժնուելու պահուն առաջին մեկնողը եղաւ:

Սանդուխներուն վրայ, դեռ փողոց չհասած, Շահանը կ'ըսէ ինծի առ լուսարանութիւն եւ ... մխիթարութիւն.

- Մի' նեղուիր: Զարեանը պոլշեն պիտեմ: Հաւաքոյթի մը մէջ ուշադրութեանց կեդրոնը եթէ ինք չէ, անհամ մարդ է: «Բարձրավանք»ի օրերուն անգամ մը նոյնիսկ Թէքէեանին վրայ ձեռք վերցնելու կ'ելլէր, եթէ Օշականը չբռնէր:

Ուրիշ օր մը, երեկոն յատկացուցած էինք Պետրոս Դուրեանին, ծննդեան տարիւրամեակին առիթով կարծեմ: Այս անգամ Տիրանենց տունն էր եւ աւելի քիչ մարդ կար: Զարեան սկսաւ, առանց յառաջաբանի.

- Ես տեսել եմ նրան...

Զարմացած, իրարու նայեցանք: Ի՞նչ պէս կրնար տեսած ըլլալ իր ծնունդին առաջ մեռած մէկը: Մեր չփոթանքը Զարեանէն չվրիպեցաւ: Շարունակեց, անայլայլ.

- Ուզում եմ ասել, տեսիլք էր: Մի օր, Սկիւտարում, վերջալոյսին, Պետրոը յայտնուեց ինձ: Պահանջ ունէր ինձանից, ինչպէս դաժան պարտապահանջ: Եւ ես ազատուեցի այդ հալածող օպսեսիայից այն օրը, երբ դրեցի իմ «Աւազուած»ը:

Ես արտասանեցի նստած տեղս.

«Մեռած, մեռած բանաստեղծի մի ոչխարհ է կենդանի»:

Եւ արժանացայ Զարեանի վեհանձն մկկ ժպիտին, որ այդպէս տեղին կրնամ յիշել իր բանաստեղծութիւնը: Բայց վըստահ չեմ, եթէ Դուրեանին տեղ մեզի անծանօթ օտար հեղինակ մը ըլլար օրուան նիւթը, Զարեանը անձնական յիշատակները կը պատմէ՞ր անկէ: Ես տեսել եմ նրան ...

×

Կեցուածքներ ընդունող եւ թատերական ժեսթեր սիրող մարդն էր: Այն ասութեան, որ ով գիտէ ինչ քմայքի պահու մը դէմ.

Ես պատրաստ եմ ամէն օր հիանալ Աղամեան Համլէտով, բայց երբեք բեմից դուրս:

×

Աղամեանը հաւատում էր հոգիների անմահութեանը. նա սպիրիտիզմի երկրպագուներից էր: Համլէտի հօր ուրւականի երեւոյթը նա համարում էր բնական:

Աղամեանի մտաւոր զարգացումը թէեւ միակողմանի էր, բայց նա մինչեւ այժմ իմ ճանաչած հայ դերասանների մէջ ամենազարգացածն էր, բացի Գէորգ Պետրոսեանից: Շէքսպիրից դուրս նա եւրոպական զրականութեան մասին, չատ թոյլ պատկեր ունէր: Այնուամենայնիվ միշտ հաճելի էր նրա հետ խօսել զրականութեան եւ արուեստների մասին եւ լսել նրա ինքնուրոյն եւ չատ տարօրինակ կարծիքները: Բայց նրա խոչընդոտողը աքսում էր նրա զարգացման թերութիւնները:

(Շար. 6)

քին անցուցած դիմակը ի վերջոյ փակած էր մորթին, իրական դէմքը ընդմիշտ ծածկելով: Կը սիրէր որ հաւատանք թէ խաղերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն գրող բանաստեղծ մըն է ինք, եւ հայերէնը կը գրէ այնպէս, «ի միջի այլոց»: Առասպել մը ստեղծած էր իր անձին չուրջ թէ հայերէն լեզուն սորված է չատ աւելի ետքը, հասուն տարիքին: Ամբողջ եղածը այն է, որ ուսանողութեան շրջանին ֆրանսերէն նախափորձեր ունի եւ քանի մը քերթուածներ տպուած են իրմէ այդ լեզուով, եւ աննշմար անցած ըլլալուն, լքած է օտար լեզուն եւ փարած մայրենի լեզուին, ուր կը մնայ ինքնատիպ ոճի անկերազանցելի վարպետը:

Գալով խաղերէնին, ահա թէ ինչ:

Հոմ կը գտնուիմ 1947-ին: Կ'այցելեմ Թադուհի Զարեանին (Կոստանին առաջին կինը) ծանօթանալու համար իր աղջկան նուարդին, որ գնահատուած արձանագործուհի մըն է: Նուարդը տունը չէ: Ամուսինին հետ պացած են ճննդավայր թէ նախիլ, դիմաւորելու համար Զարեանը որ Ամերիկայէն կուգայ ... իր նոր կնոջ եւ անկէ ունեցած զաւկին հետ: Իսկ Թադուհին - մարդկային կերպարանք առած երկնային հրեշտակ մը - տպնապի մէջ է: Ո'չ Զարեանին բերած ամերիկուհի ապրածին համար: Ասոք չունի այդ մասին: Ամենէն խոր պաշտամունք ունի չքլալիք իր մարդուն համար, որ ամէն ինչ ներած է անոր եւ հաչտ է ինչ որ ալ ըլլի: Իր տպնապը ուրիշ տեղ է: Նոր կնոջ զոյգին համար բնակարան վարձած են մայր ու աղջիկ, տուն - տեղ կը պատրաստեն նորեկ ամոլին, եւ տաղտուկներ կան, մանր - մունր պակասներ: Յետոյ, ուրիշ հոգ մըն ալ կայ: Թադուհին կ'ըսէ.

- «Նաւը լեռան վրան» խաղերէնի թարգմանել տուած եմ, չեմ գիտեր Զարեան պիտի հաւնի՞:

- Բայց չէ՞ որ Զարեան լինքը խաղերէն գրող է արդէն:

- Չէ՛ տգաս, խաղերէն գիտէ, բայց ոչ գրականութիւն ընելու աստիճան ...

Իսկ ես կարգացած եմ «Բարձրավանք» հանդէսին մէջ, թէ այնտեղ տպուած Զարեանի փիլիսոփայական թէ այլաբանական մէկ պօէման, «Երեք Երգեր», հաքերէն կը տպուի թարգմանուած խաղերէն քնագրէն...

Այդ կինը տեսնելով իր այդ հոգեվիճակին եւ ապրումներուն մէջ, այդ պահուն կ'ատեմ Զարեանը առանց գինք տեսած ըլլալու: Ուրիշ աշխարհէ մը եկած ոգի մը ըլլար կարծես, ազնիւ, ազնուական, գեղեցիկ (ոչ ամերիկուհի ազուած չոր ձուկին պէս որ Պէյրութ ճանչցայ տարիներ վերջ եւ որուն ամուսինը եղած էր Զարեան): Ազատ էի, կրնայի քանի մը օրով երկարաձգել Հոմ մնալս ու վերջապէս տեսնել պաշտած գրագէտս, բայց չուզեցի: Թադուհիին դատը իմ գատս էր: Ես, նորօրեայ Տօն Քիշոթ, մտածումով տէր կը կանգնէի դատի մը, ուր, անիրաւեալը ի'նք դատ չունէր եւ հաչտուած էր կացութեան հետ, բայց ինծի կը թուէր, որ երբ Զարեանը տեսնեմ, պէտք է որ Թադուհին պոռթկայ իմ մէջէս...

- Տգաս, պէտք է որ ճաչի տանիմ քեզ, բայց գիտեմ որ արեւելքցի ես եւ պէտի չուզես որ կին մը վճարէ...

Թադուհիին քովէն մեկնեցայ, ինչպէս դուրս կ'ելլեն սրբատեղիէ մը: Վերջին խօսքը եղաւ.

- Թէեւ կրնաս զաւակս նկատուիլ, բայց հայրս դիւեցուցիր...

Անքակտելի բարեկամներ դարձանք: Այլեւս չտեսայ գինք: Բայց երբ ճանչցայ Արմէն Զարեանը, հաստատեցի թէ մօրը հարազատ պատկերն է, նոյն ազնուական գիմագիծերը, նրբութիւնը, նոյն մեղմութիւնը: Կը թըղթակցինք Թադուհիին հետ: Երբեմն գեղեցիկ յօդուածներ կը գրէր «Նայիրի»ին, «Թ. Զ.» ստորագրելով եւ միշտ չմոռնալով յիշեցնել.

- «Տգաս, չըլլայ որ մականունս լման գնես: Զարեան արդիլած է: Կը բարկանայ...»:

Մեծուելի՛ք մարդ...

(Շար. 4)

ՀՈԼԱՆՏԱ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Արեւմտ. Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, նաեւ արեւմտեան աշխարհին մաս կազմող բազմաթիւ հողմասերու վրայ, չատ յաճախ հրապարակ կուգայ օտարահպատակները հիւրասիրելու հարցը: Յատկապէս՝ աշխատաւորներ կապակցութեամբ: Պատճառները ծանօթ կը մնան: Տասնամեակներ Արեւմտ. Եւրոպա թէ այլուր, - անշուշտ բարձր ճարտարարուեստականաց երկիրներ, - նոյնիսկ կը քաջալերեն դուրսէն ժամանողներուն ներկայութիւնը, իրրեւ կեդրոնութիւն եւ աշխատանք: Տնտեսական տագնապը, վերջին երկար տարիներուն, նոյն մարզոց եւ հաւաքականութիւններուն մօտ՝ կո Հոմ, թարգմանաբար՝ տուն գնա, նկատելի տրամադրութիւն կը դառնայ: Իրաց այս չրջադիծին մէջ, կ'արձանագրենք յատկանշական երեւոյթ մը, Հոլանտա:

Վերոյիշեալ երկիրը՝ օտարահպատակ բազմութիւնները, աշխատաւորներ հիւրընկալելու համբաւ կը վայելէ: Աւիկա իրողութիւն կը մնայ: Սակայն, վերջին օրէնսդրական ընտրութիւններուն, ինք - գինք կեդրոն անուանող, բայց իրողութեան մէջ ծայրայեղ աջ կուսակցութեան թեկնածուն կը յաջողի տեղ գրաւել Երեսփոխանական ժողովին մէջ: Կուսակցութեան ընտրական նշանախօսքերէն գլխաւորը կը դառնայ օտարահպատակներու հեռացումը, բնականաբար, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Այս կուսակցութեան ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Հանս Թանմաաթ, իր ընտրութենէն եառ աչքառու անուն մը կը դառնայ, քանի իրականութեան մը հաստատումը կը կատարէ, - այն թէ՝ քուէարկուներէն ոմանք, առնուազն նկատելի թիւով, կը մտածեն, թէ օտարականները իրենց երկրին «ցաւերուն» գլխաւոր պատասխանատուները կը մընան: Հետեւաբար, պէտք է ձերբազատիլ անոնց ներկայութենէն: Ուստի Հոլանտայի ներքին հարցերով պատասխանատուներ կը հարկադրուին զբաղիլ հարցով մը, զոր մինչեւ երէկ կ'ուզէին անտեսել:

(Առ ի մանրամասնութիւն կը յիշեցնենք, թէ փոքր թիւ ներկայացնող քաղաքական կուսակցութիւններ կ'օգտուին երկրին ընտրական համեմատական տոկոսի դրութենէն: Կեդրոն կուսակցութիւնը, անցեալ տարի, Սեպտեմբերին, կ'ստանայ 68·368 ձայն, - 0,8 տոկոսը քուէարկութեանց մասնակցողներուն, - Ուստի՝ մէկ աթոռ: Օրուան վարչապետը՝ Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ Ա. Վան Ակէթ, կը պայթակղի երեսփոխանին մուտքին համար: Այս իմաստով կ'արձագայտուի):

Երեւոյթը զարմանալի անակնկա՞լ մը կը նկատուի: Ո'չ: Լրագրողներ չատ լաւ գիտէին, թէ ժողովրդական խաւերու մօտ այսպէս կոչուող օտարամերժ տրամադրութիւններ գոյութիւն ունին: Արձագայտութիւններ կ'ըլլան այս ուղղութեամբ հանրակառքերու, տուներու, սրճարաններու, խանութներու, չուկաներու մէջ: Մամուլը կը նախընտրէ «լուութեան օրէնքը» կիրարկել, որպէսզի խղին վրայ կրակ չձգէ:

Երեսփոխանին ընտրութեան առիթով, Ամստերտամի կեդրոն - Ջախ նկատուող չէք փարուլ օրաթերթը կ'որոշէ թղթակիցներ ճամբել մայրաքաղաքին, - Լա - Հէյ, - այն թաղամասերը, ուր տեղացիները օրն ի բուն օտարականներու կը հանդիպին: Տրուած պատասխանները ապշեցուցիչ կը նկատուին. հիմնականներէն մէկը՝ կը խորշիճ, եւ հիմա չեն տատամսիր արտայայտելու մեր տրամադրութիւնները: Հարցը այն կը մնայ, կը գրէ օրաթերթը, թէ անցեալ տարուան վիճակագրական տուեալներով, Հոլանտայի բնակչութեան հինգ առ հարիւրը, ուրեմն՝ եօթը հարիւր հազարը, օտարականները կը ներկայացնեն:

Ամէնէն բազմամարդ համայնքը. երկու հարիւր հազար Սուրինամուներ, մօտաւորապէս կէսը Հար. Ամերիկայի երբեմնի հոլանտական գաղթավայրի (*) բնակչութեան: Ասոնց կողքին՝ Հոլանտական Անթիլէն 30·000 եւ Մոլուքուայէն 35·000: Բոլորն ալ իրենք գիրենք Հոլանտայի հպատակներ կը նկատեն, իրաւամբ:

Օտար աշխատաւորնե՞րը: 140·000 Թուրքեր, 94·000 Մարոքցիներ եւ գէթ ուրիշներ:

Նոյնիսկ երկիրին արձանագրած տնտեսական տագնապէն առաջ, այս վերջին - ները մնայուն յարձակումներու թիրախ կը դառնան: 1973-էն 1976, նոր ֆաչական կուսակցութիւնը արշաւներ կը կազմակերպէ թուրքերով խճողուած թաղերու վրայ:

Կուսակցութիւնը կ'ըսէ, - ժողովուրդին դժգոհութիւնը կ'արտայայտենք: Պետութեան նիւթական յատկացումներով կառուցուած մզկիթները, հնարաւոր թաղերու մէջ, տարբեր աշխարհ կը պարզեն: Մենք, Հոլանտացիներս, օտարականներ կը զգանք այդ չրջաններուն մէջ:

Թ. Ա. Թ.

(*) Նախապէս Կույանա, Հոլանտական: Անկախութիւն ձեռք կը ձգէ 1975 Նոյեմբեր 25-ին:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ

Ս. ՓԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 25-ԱՄ ԵԱԿԸ

—————×—————

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ»). - Միլանոյի Հայոց առաքելական Ս. Փառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ 25-ամեակը տօնուեցաւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 23-ին, հոգեպարծութեան կազմակերպութեամբ: Այս առթիւ, հրաւիրուած էր Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ առաջնական պատճառներով չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ պինքը փոխարինեց Դիւտ Եպիսկ. Նազլաչեան:

Արարողութեան ներկայ եղան բարեբարներուն ընտանեկան պարագաները՝ Տիկին Մարթա Տիրապէզեքեան, Պ. Պ. Մանուկ Տիրապէզեքեան եւ Թագուր Շիրինեան: Ճեմ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն բարերարներ՝ Սարգիս եւ Ցոլհ. Տիրապէզեքեանի ու իրենց ծնողաց հոգիներու համար: Օրուան պատչաճ իր քարոզին մէջ, Դիւտ Եպիսկ. վեր առաւ եկեղեցւոյ հիմնական դերը հայապահպանման նկատմամբ եւ գնահատանքի խօսք ըրաւ բոլոր անոնց որոնք իրենց եկեղեցասիրութեամբ կը յատկանշեն նաեւ իրենց յիշատակը:

Պատարագէն ետք, Հայ Տան մէջ ճաչ մը տրուեցաւ բարերարներու պատուին ի պատիւ, որու ընթացքին խօսք առին հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան, Պ. Պ. Արտա Սրապեան, Սարօ Խիտաւերտեան եւ թժ. Տիկրան Ալեքսանեան, ինչպէս նաեւ արքեպիսկոպոսարանի ներկայացուցիչ՝ Գերպ. Փիցցակալի:

Հաւաքոյթը փակուեցաւ Տէրունական աղօթքով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Ո՛հ, Համբի՛կ, Համբի՛կ, իմ խեղճ Համբի՛կս, կը հեծէր Սոֆի ձեռուընե - րովը դէմքը ծածկելով, արտասուելից:

«Սոֆիս, ըսած էր ան, մի՛ մերժեր գիս եւ սէրս, վասն զի պիտի մեռնէի առկէ, ու դուն պիտի ըրկուէիր այդ սէրէն, ու պիտի դժբախտ, թշուառ ըլլայիր, վասն զի այդ սէրը միայն կարող պիտի ըլլայ քու երջանկութիւնդ ապահովել. քու կեանքիդ սիրոյն՝ իմ սէրս մի՛ մերժեր»:

Իմ սիրոյն ամօթանքը մէջ ան դուշակի ոգի ունեցած էր: Աղերսուած սիրոյն մերժումէն յետոյ քիչ քիչ ամէն բան ջախջախուեր էր:

Ու աղջիկը, իր ապաշխարող զղջումին մէջ վառին, սրինգային դէմ իր մէջ հեռզհեռէ, կամաց կամաց վառուող առելութեան ու վրէժխնդրութեան հրդեհին մէջ, այլեւս սէրը չէր որուն՝ իր ներքը արծարծուիլը կը զղար մերժուած սիրահարին համար: Գութի զգացում մըն էր հեռզհեռէ աճող ծաւալող, իր բովանդակ էութիւնը պարուրող. գութը որ ցաւ մը, տանջանք մը կ'ըլլար, ազապատանքը որ խղճի ահաւոր խայթի մը համեմատութիւնը կը ստանար:

Երթալով, աւելի յստակ, աւելի որոշ կերպով կը տեսնար Թանկագին ու անընդունելի ճշմարտութիւնը այն զղայութին զոր իր այդ ազնիւ ու անուշ բարեկամը տածած էր իրեն համար: Ու, հակառակ որ ինք գիտակցարար, անդիմօրէն անոր կեանքը խորտակած ըլլար, անիկա, ներողամտութիւններուն ամէնէն վսեմը, անյիշաչարութիւններուն ամէնէն զմայլելիովը, իր Սոֆիին կեանքը փըրկեր էր, հոն, վերը, զահավէժի մը մահացու եզրին վրայ, աւանդավէպերու անտառնակ պարիկի մը պէս յանկարծ դուրս ցցուելով թաւուտներու խաւարին մէջէն: Աչքերը բանալով՝ անոր հուժկու թեւերուն վրայ գտեր էր ինքզինքը: Ո՛հ, անակնկալներուն ամէնէն անակնկալը:

Ու իր սրբանքին զառանցող ստոյգութեանը տակ մանկամարդ աղջիկը, նորէն, ինքզինքը յանկարծ այդ բազուկներուն վրայ կը տեսնէր: Կը տեսնէր իր վրայ սեւեռուած այդ աչուըները, իրենց վայրենի պչնումին մէջ տակաւին անոյշ ներողամիտ ցոլմունքով մը, կրուած այնքան ահռելի տուպտանքներէ, հոգեկան այնքան ահեղ ցնցումներէ ետքն ալ:

Այդ գրկին վրայ, իր սթափումի մէկ րոպէին, զղացեր էր, այդ էութեան փոթորիկը, հաղորդուող, սարսափեցնող ջերմութիւն մը որ մաղնիսացուցեր էր գինքը, բարախում մը որմէ անոր ամբողջ մարմինը կը դղրդար, կարծես համաչափ ազդարարը ներքին բոցավառ հնոցի մը: Վերակոչուած այս յիշատակին տպաւորութեանը տակ, հիւանդ աղջիկը կը սկըսէր դողդղալ. ակռաները կը կափկափէին, ճակտին վրայ պաղ քրտինքներ կը թորէին, չնչառութիւնը դժնդակ կ'ըլլար, մատուրներուվը, ջղալարիկ ու դողդղուն, առարկաներու կը կառչէր, սեւածիր աչերըներուն տարտամ ու սարսափահար նայուածքովը, դէպի անորոշ կէտեր, ուր կը կարծէր ընդունարել փանթաստիկ ուրուգծումները այդ տեսարանին:

Մերժուած սիրահարին մարմիրսոսացած սիրուէթը տանջանքի գալարումներուն տակ այլակերպուած, յածելով միջոցին մէջ, մերթ պատառուն քուրջերով ծածկըւած ողբալի մուրացկանի մը կերպարանքով, մաղերը մինչեւ ուսերը վար թափուած, յուսահատ, անմարդկային, մերթ, գերագոյն կանդիմանանքի վսեմ ու ասպետական ժեստի մը մէջ, սիրտը ցոյց տալով իրեն՝ լայնախոց վէրքով մը պատուած, ուսկից արիւնը կը ծորէր անհատնում կաթիլներով. ու մերթ առաջուան հեզ, անոյշ, խոհուռ տգան, գեհենամած պաղատանքի մը կեցուածքովը իր - անդուի աղջկան - սէրը մուրալով:

Գիշերները քունը վրդովուեցաւ, ցերեկուան տեսարանները կրկնուեցան, աւելի սխուր աւելի ահարկու, աւելի հոգեցունց: Առաջուան կեանքը հեռզհեռէ կը պատկերանար, եղերախաղի մը յստակ ու բնական հոլովումը, վերը, Մաթոս ամբարային կիսաւեր ապարանքին եւ յետոյ, անոր կործանումէն եառքը փոքր տան մէջ ապրուած քաղցր ու անվրդով կեանքը ձկնորս Թումիկին ընտանիքին հետ:

(Շար. 177)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակ - ները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ - տօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին եւ իրենց մօր ու մեծ - մօր՝

Ա.ԾՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԻՄԻՐԵԱՆԻ

մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին։

×

Այս առթիւ, Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ա - մուսնոյն յիշատակին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին բժիշկ Ժորժ Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գրիգորեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Ամէն - Լուսի Ս. Գէորգ եկեղեցին, իրենց հօր, մեծ - հօր, աներհօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Տօնապետ Տօնապետեան եւ զաւակ - ները, Տօնապետեան ընտանիքները (Ա - մերիկա), Քէվէնէկեան, Թէրզեան (Պո - լիս), Վրթանէսեան, Թոնկուրեան, Տատ - եան, Մելիքեան, Ենէգեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Ճեպրայիլ Պահատուր - եան Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման տարեդարձին առթիւ, Նոյեմ - բեր 6, Կիրակի, յետ պատարագի հոգե - հանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրեցեալ բարեկամներուն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱԼԻՈՋԵԱՆ
ՅՈՎՀ. ՊՈՍԹԱՆԵԱՆ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՊՈՋԵԱՆ
ՊՕՂՈՍ ՊՕՑԱՃԵԱՆ
ԱՐԹԻՒՐ ԹՐԻՆԵԱՆ (Պոլիս)

յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ալանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 500-ական Ֆ. կը նը - ւիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարա - նին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Այրի Տիկին Թամարա Արսլանեան եւ զաւակները շնորհակալու - թիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ան - ձամբ, ծաղիկով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր կամ մամուլով յայտնեցին իրենց ցաւակցութիւնները՝

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արս - լանեան կը նուիրեն 150 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

RECHERCHONS

Jeune homme ayant sa carte de séjour et de travail, pour l'emploi de manutentionnaire dans un magasin de prêt-à-porter.

COMPTOIR DE CONFECTION

86, rue de Clery — 75002 PARIS

Tél. : 236. 37. 18

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԹԼՓԱՍԵՂԱՆԸ

Նոյեմբեր 5-ին, Շաբաթ, ժամը 15-ին անդամներու եւ համակիրներու ի պա - տիւ։

Գեղարուեստական բաժինով։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենա - կիցները։

Salle «Moderne»
Place de la République
92270 BOIS-COLOMBES

Մուտքը ազատ է։

CHATEAU DES FLEURS

Nuitée d'Automne

de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de MARSEILLE

Samedi, 26 Novembre

RETENEZ VOTRE SOIREE

Programme détaillé ultérieurement

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

— Chorale du Collège Mekhitariste, direction : *K. YANBEKIAN*
— Allocution du représentant de la congrégation mekhitariste
— Déclamation : *SARKIS BOGHOSSIAN*
— Allocution de **M. DE LABRIOLE**, Vice-Président de l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales.
— *JEAN-ETIENNE AKIAN*, (santour)
— Allocution d'un représentant des anciens élèves mekhitaristes.
— *M. KOULAKSEZIAN*, 1er violon alto de l'Orchestre de Paris
— Allocution du **Pr. MAHÉ** (successeur du **Pr. FEYDIT** à l'INALCO).
— Déclamation : *Mlle. KEMPETIAN*
— Allocution de **M. le Pr. Gérard DEDEYAN**
— Ensemble de danses folkloriques NAVASART
— Participation de BERNARD DEDEDJIAN
— Remise d'une œuvre d'art au **Pr. FEYDIT** et allocution de ce dernier qui clôturera la cérémonie.
— Programme présenté par *Mlle. I. BASMADJIAN*

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphitheâtre se fermeront à 15 h. précises.

Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Libraire SAMUELIAN :** 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN :** 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet :** 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE :** Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR :** rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club :** 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE :** 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT :** 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI :** 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻԻ — U.G.A. - ARDZIV

GRAND BAL DE NUIT

SAMEDI 5 NOVEMBRE, DE 22 H. A L'AUBE

ALHAMMBRA

340, Bd. Chave —MARSEILLE

Orchestre : RAOUL DARMANTE

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA

et la gracieuse participation de
YORGANTZ

— Aucune invitation ne sera delivrée sur place —

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.ի երիտասարդաց Ցանճնախումբը կը կազմակերպէ աս - մունքի երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Նոյեմ - բեր 4-ին, ժամը 20·30-ին։

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

բանաստեղծուհի

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

հետ։

նախագահութեամբ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ
Հերմինէ Երիցեան (երգ)
դաշնակի ընկերակցութեամբ
Ցասմիկ Սիւրմէլեանի

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Փոն տը Շէրլ Շարվիէօյի Ազգ. Մխի - թեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Ա. տա - րեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիս - կոպոսական պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատար - ւի ՆՇԱՆ ԵՒ ՖԻԼՕՐ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ՝ Պա - հատուրեան, Պաթմագեան, Խարբուքը - եան գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցեալ - հոգիներուն համար։

Նոյն առեն Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցասէրն բարերար Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղե - ցւոյ միւս բոլոր բարերարներուն եւ ա - տարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարա - զատներուն համար։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կա - տարուի տեղւոյն երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամ. եանի։

Ժամը 12·30-ին, Ազգ. Տան «Ճ. Պահա - տուրեան» սրահին մէջ տեղի պիտի ունե - նայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան հե - ռաձայնել Ազգ. Մխիթեան նախագահ՝ Պ. Սրիս Պաչատուրեանի։

Հեռ. - 832 - 18 - 51

Ճաշադրամն է՝ 100 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազ. Պաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պա - րահանդէսը՝

Դեկտեմբեր 3-ին.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
JEUDI
3 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.559 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.559

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՒՆ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ԱԻԵԼԻ՝ ՓԵՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Միշտ զօտեպնդիչ է, երբ կարելի կ'ըլլայ մենատիրութենէն անցնիլ ժողովրդավարութեան: Եօթը տարուան գինուորական վարչակարգի մը կը յաջորդէ ժողովրդապետութիւնը: Մարդ մը՝ Ռաուլ Ալֆոնսին, յաջողեցաւ տեսակ մը դրաւ, առանց երբեք զիջում ընելու գինուորականներու, չքաշուելով իսկ ճզմելէ անոնց քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ Մալուինեու առեն զօրավիդ չկեցաւ: Դեռ կը հաւատայ քաղաքական բարոյականի մը եւ այդ եղաւ ընտրապայքարին իր ղրկխաւոր նիւթը, աւելի քան 200 ճառերու ընդմէջէն: Այսօր, այնքան իր յաղթանակը չէ որ ուշադրութիւն կը դրաւէ, որքան՝ երկրին ամէնէն զօրաւոր նկատած կուսակցութեան - Փերոնականներու - պարտութիւնը: Այս առաջին ազատ ընտրութիւնները ձայներու 52%-ը տուին երկրին ամէնէն հին կուսակցութեան՝ արմատականներուն (կեդրոն - ձախ): Հոկտեմբեր 30-ին, Արժանթինցիք ընտրեցին 600 մեծ ընտրողներ (ընտրական մարմին), որոնք Նոյեմբեր 30-ին, պիտի ընտրեն Հանրապետութեան նախագահը: Ապահով է, Ռաուլ Ալֆոնսինի ընտրութիւնը: Ենթական տիպարը կը նկատուի միջին դասու դաւառացիին: Ձաւակը բանպանցի դաղթականներու, ծնած է 1926-ին, յաճախած է գինուորական լիսէ մը եւ պահեստի ենթասպայի աստիճանով ելած է անկէ, 22 տարեկանին: Ապա, իրաւարանութեան հետեւած Պուէնոս Այրէսի համալսարանը, զոր աւարտած է փաստաբանի վկայականով: Քաղաքական ասպարէզ մտնելով, նախ երեսփոխան ընտրուած է եւ 1963-ին դարձած՝ փոխ - նախագահ Մորհրդարանի արմատական խմբակին: 1976-ի պետական հարուածէն ետք «անապատի անցքն է»: Մալուիննեու առեն է միայն, որ չուզէն կ'ելլէ եւ բացէ ի բաց կը յարձակի գինուորականներուն վրայ: Ցուլիսին, նախագահ կ'ընտրուի արմատական կուսակցութեան: Քանի մը ամիս ետք, հոդւով - սրտով նետուելէ ետք ընտրապայքարին մէջ, կը տանի փառաւոր յաղթանակ մը: Պատերազմը չէ, զոր չհաճ է սակայն, առաջիմ ճակատամարտ մըն է եւ իր առջեւ ցցուող դժուարութիւնները փոքր չեն: Նախ կայ երկրին անտեսական վիճակը, քանի երկիրը անանկութեան դուռն է: Գրամահոսութեան սակը 400% է տարեկան, ճարտարարուեստը կը բանի միայն 40% համեմատութեամբ եւ արտաքին պարտքը 40 միլիառ տոլարի հասած է: Այս ծանրակշիռ կացութեան հետ, Ալֆոնսին պէտք պէտք է դնէ պարտուած փերոնականներուն, որոնք, պարզ է, զործը պիտի չդիւրացնեն: Իրենց ձեռքն են երկրին երկու դլխաւոր սենափքները:

Ֆրանսայի մէջ ալ, ձախ - արմատականները յաղթանակ կը պոռան, արժանին արմատականութիւնը չատ մօտ է Ֆրանսականին եւ իրենց նախագահը կը բացատրէ այս առթիւ թէ. - «Երբ պայքար կը տարուի ազատութեանց եւ մարդկային իրաւունքներուն համար, օր մը չէ օր մը՝ արմատականութեան հետ է հանդիպումը»:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԺԸՆԵՒ. - ԿԸ ԽՕՍԻՆ
ՊԷՅՐՈՒԹ. - ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

Հոկտեմբեր 31-ին, Ժընեւի էնթէրքոնթինանթալ պանդոկին մէջ է որ կը սկսէր հաշտութեան ժողովը, որ պէտք է ելք մը դտնէ Լիբանանի թնճուկին: Ջենական հարցեր ուշացուցին բուն բացումը եւ վիճաբանութիւնները սկսան միայն Նոյեմբեր 1-ին: Նախ հարկ էր համաձայնիլ սեղանին ձեւին չուրջ, ապա երբ Ջուիցերիոյ Լիբանանի դեսպանը՝ Ապտօ Ձումպլաթէն ատրճանակը կը պահանջէր, նախ քան ժողովասրահ մտնելը, ատրպի պարագլուխը կը պատասխանէ. - «Կուտամ եթէ Ամինն ալ տայ»: Երբ կ'բսուի իրեն թէ Լիբանանի նախագահը արդէն տուած է, կը համակերպի:

Ինը Լիբանանցի են, որոնք պէտք է լուծում մը դտնեն, եթէ կ'ուզեն փրկել իրենց հայրենիքը եւ ոչ՝ անձնական շահերը: Նախագահին պատասխանատուութիւնը, հարկ է ընդունիլ, ծեր է եւ հաւանարար դեռ կ'երազէ հին Լիբանանը վերահաստատել: Ամին Ձեմայէլի կողքին են, արդարեւ, նախ հայրը՝ Փիէր Ձեմայէլ, 78 տարեկան, որու բերդն է՝ Պիքֆայա: Ինքն է որ կը հիմնէ Քաթայէպները 1936-ին, ներկայ ըլլալէ ետք Ողիմպիականներուն (Պեռլին): Կը խոստովանի թէ դերման երիտասարդներու կարգապահութենէն չատ տպաւորուած է: Սիրուած կամ ատուած, ըստ կողմերուն, իրաւարարի մեծ դեր խաղացած է իր երկու զաւակներուն միջեւ եւ երբ Պէշիր սպաննուած է, չանք չէ խնայած, որպէսզի լիբանանեան ճակատը չպատռակտի: Միւս երեք կողմնակիցներուն, ամէնէն ծանօթն է, նախկին նախագահ՝ Քամիլ Շամուն, 83 տարեկան, չիսուն տարի է երեսփոխան է: Հիմնադիրն է ազատական ապոկուսակցութեան (60-ական թուականներուն), 1958-ին, ինք է ամերիկեան ուժերը հրաւիրողը, վերջ դնելու համար մահմետական պահանջներուն եւ կարճատեւ քաղաքացիական պատերազմին: Չէ մոռցած թէ ինչպէս Ձեմայէլի զօրքերը «մաքրած են» իր քաղաքազօրքերը 1980-ին, բայց եւ այնպէս լիբանանեան ճակատի նախագահը կը մնայ: Հին «ազուէս» է բայց միշտ կայտառ: Սայէպ Սալամ ալ 78 տարեկան է, նման Ձեմայէլի: Տեսակ մը կնքահայրը կը նկատուի Պէյրուէթի սիւննիներուն: Նոյնքան հակահամային - վար է որքան քաթայէպները և մեծ արհամարհանք ունի լիբանանեան ճախին նկատմամբ: Քանիցս վարչապետ եղած է, իրեն համար Ամին Ձեմայէլ օրինաւոր Լիբանանը կը մարմնաւորէ: Վերջապէս՝ Ատէլ Օսէյրան, նաեւ 78 տարեկան, չիի, Մորհրդարանի նախկին նախագահ, ձեռով մը կը փոխարինէ ներկայ նախագահը, որ կը մերժուէր Դամասկոսի կողմէ:

Միւս կողմը, քիչ մը աւելի երիտասարդ են: Եթէ Վալիտ Ջումպլաթ միայն հինգ տարի աւելի երիտասարդ է Ամին Ձեմայէլէն (36 եւ 41), իր կողքին է Սուլէյման Ֆրանճիէ, 73 տարեկան, Լիբանանի նախագահ 1970-էն 76, իր «մնայուն» բարեկամներն են՝ Սուրիացիք: Ինք է որ կը հրաւիրէ զանոնք, որպէսզի պաշտպանեն քրիստոնեաները ընդդէմ պաղեստինեան - յառաջդիմական յարձակումին: 1978-ին կ'ամբաստանէ քաթայէպները, որ կը զործակցին Իսրայէլի հետ: Տարի մը ետք, քաթայէպ զօրադունդ մը կը մտնէ Պէյրուէթի մարոնի բերդը՝ Էշրէֆիէ եւ սպաննէ Ֆրանճիէի տղան եւ կողմնակիցներէն 3 տասնեակ: Ռաչիտ Քարամէ, 61 տարեկան, սիւննի, վարչապետ եղած է տասը տարի, 1955-ի եւ 70-ի միջեւ: Իր բերդին մէջ, Տրիպոլիս Լիբանան է: Անկարելի չէ որ նախարարապետ ըլլայ կրկին, եթէ Ազգ. Միութեան կառավարութիւն մը կազմուի: Նաթիհ Պէրրի, 44 տարեկան, նոր դէմք մըն է, Ամալ չարժումի քաղաքազօրքերը ամրապնդած է 80-ական թուականներուն: Չափաւոր է եւ զօրավիդ կեցած է Ամին Ձեմայէլի ընտրութեան: Կ'ուզէ որ իշխանութիւններու հաւասարակշռութիւն տիրէ, այսինքն հաւասարակշռութիւն մը վերահաստատուի ի նպաստ չիիներուն, որոնք ամէնէն բազմանդամ դաղութն ըլլալով հանդերձ, ամէնէն անտեսուածն են: Գալով այս պատերազմութեան պարագլուխին՝ Վալիտ Ձումպլաթի, կը թուի թէ «պապային տղան» ըլլալէ զատ մասնաւոր արժանիք մը չունի: Նոյնիսկ իր արտայայտութիւններուն մէջ, անպատասխանատու մը կը նկատուի: Մեծահարուստ, աւանդապետական ընտանիքի մը դլուխը, պարագլուխն է ընկերվարական - յառաջդիմական կուսակցութեան: Չի հեռանար սուրիական զինակցութենէն, բայց չի կրնար անդիտանալ թէ հօրը սպանութեան մէջ, Դամասկոս այնքան ալ անմեղ չէր:

Աւոնց կողքին, Սուրիոյ Արաբին նախարարը, որ երկու ժամ դլուխ դլխի տեսնուեցաւ նախագահ Ամին Ձեմայէլի հետ: Սկիզբէն դլխաւոր դժուարութիւնն է՝ Լիբանան - Իսրայէլ դաշինքը, որու ջնջումը կը մերժէ Ձեմայէլ, քանի որ այդ նախապայմանը եթէ ընդունի, Պետութեան օրինականութիւնն իսկ է, որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ:

Մինչ կը խօսին Ժընեւի մէջ, կռիւնեը վերսկսած են Լիբանան սուրիներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ: Միաժամանակ Ձումպլաթ ազնիւ ժեստ մը կ'ունենայ, ազատ արձակելով քրիստոնեայ հազար դաղթականները, որոնք ապատահած են Տէյր էլ Քամր եւ ուր 25 հազար ուրիշներ պաշարուած կը մնան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան նահանդներու երկրաշարժին մեռելներու թիւը, հաւանաբար, 2000-էն պակաս չըլլայ եթէ նոյնիսկ պաշտօնական թիւը, Զորեքշաբթի առաւու, 1233 մեռեալ է եւ 550 վիրաւոր: Զօր. Խվրէն եւ վարչապետ այցելած են աղէտեալ շրջանները: Աւելի քան 44 դիւղեր քարուքանդ եղած են, 20 հազար դիւղացի ալ անապատան մնացած են:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պաշտպանութեան յատուկ միջոցներ ձեռք առած են իրենց դեսպաններուն եւ դիւանագէտներուն համար, զաղտնի սպասարկութիւնները «լսած» ըլլալով Քուպայէն տրուած հրահանգներ ահաբեկչական ադարքներ կատարելու Ամերիկացիներուն դէմ: Ամերիկեան օդուժը «ձախող» ռմբակոծութիւն մը ըրած է, ռումբերը նետելով յիմարանոցի մը վրայ, զոր չըփոթած է ռազմադիտական կէտի մը հետ: 17 մեռեալ կայ: Ակէ զատ, եթէ նոյնիսկ Ուաշինկթընի զինակիցներ ալ (Անգլիա, որ ամէնէն հաւատարիմն է, արեւմտեան - Գերմանիա, Ֆրանսա եւլն., եւլն.) երեւութապէս դատապարտեցին Ամերիկան, կարելի չէ ուրանալ թէ Քուպայէն ոչ միայն չինարարական բանուոր չէին...: Պրևնօ Ֆրափա տոմսով մը կուտար արդէն պատկերը («Մոնտ»ի մէջ). - «Քուպացիք որոնք Կըրնատա կը դտնուէին, վատագի դիմադրութիւն մը ցուցաբերած են «մաուինդ»ներուն, ինչ որ անակնկալ մը եղած է փենթականին: Նախ ներկայացուած որպէս բանուորներ, որոնք նոր օդակայանը կը չինեն, այդ տղաքը քսչ ու արդիւնաւէտ դին - ւորներու վերածուած են: ... Զէնքերն առած են, յարմարելու հիանալի կարողութիւն մը ցոյց տալով: Ինչ որ ծանօթ չէ, այն է թէ Քուպա վերադարձին, գինուորական չքանչան պիտի առանո՞ն թէ աչխատանքի չքանչան»: Հետաքրքրական ալ կրնայ նկատուիլ թէ ամերիկեան միջամտութիւնը դատապարտած է նաեւ Աֆղանիստան, զայն որակելով. - «Անընդունելի միջամտութեան մը փաստը երկրի մը ներքին զործերուն»: Զորեքշաբթի օր, կռիւները զադրած էին այլեւս եւ բնականոն կեանքը վերսկսած, մինչ կառավարիչը վերջնագիր տուած էր Քուպացիներուն, որ մեկնին: Այս հարցին զոհ զացած է խորհրդային ձայնասփիւռին խմբագրապետը, որ պաշտօնազրկուած է, հաղորդելէ ետք թէ կը նպատա Սպանիա կը դտնուի:

ՓԱՐԻԶի ոհւ Սէոիպի ամերիկեան Փանամ ընկերութեան զրասենեակը մը - տած են Զորեքշաբթի առաւ, զիմակաւոր քանի մը մարդիկ եւ պատանդ բռնած ներսը դտնուող պաշտօնէութիւնը եւ յաճախորդները: Ժամը 11-ին կը պարզուէր որ չորս Թուրքեր են, Տեւ - Սոլի անդամ, որոնք կը բողոքեն: Հաղիւ կէս - ժամ տեւած էր զրաւումը որ վերջ կը գտնէր առանց միջադէպի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21 / 27)

ՆԿԱՐԻԶ ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՍԱԲԷԿԵԱՆԻ ՅՈՒՅԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ռապաթի (Մարոք) Խորհրդային Մշակութային Կեդրոնին մէջ կազմակերպուած է վրոճ. Եդուարդ Իսաբէկեանի նկարներու ցուցահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Բարեկամութեան Սովետական Ընկերութիւններու Միութեան եւ արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան: Այցելուները կը դիտեն Հայաստանի ժողովրդական նկարիչի ծաւալուն գործերը՝ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի անցեալին ու ներկային նուիրուած աչխատանքներ, բազմաթիւ դիմանկարներ, բնանկարներ, եւայլն:

×

ՅԱԿՈԲ ԿՈՋՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔը ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է albom մը, նուիրուած Յակոբ Կոջոյեանի: Պատկերագիրքին մէջ տեղ դրաւած են նկարիչին լաւագոյն գործերուն վերարտադրութիւնները՝ պատմական եւ արդի թեմայով մեծ կտաւները եւ դծագրութիւնները, ինչպէս նաեւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի եւ բազմաթիւ հէքեաթներու եզակի նկարազարդումներ: Երեւան կը դտնուի նկարիչին տուն - թանգարանը, ուր հաւաքուած են անոր կեանքին ու գործին մասին վկայութիւններ: Իր գործերուն մէկ մասը կը դտնուի Հայաստանի պետական պատկերասրահը:

"ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ"

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՄՓՈՒՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Ե.

Կոստան Զարեանը իր յեղին մազերակներով հայ էր ու հայրենասիրաշունչ՝ իր գրականութեան մէջ կը պոռթկայ արդէն հայեցիութիւնը իւրաքանչիւր առիթով, ցեղային պաշտութեան հասնող մոլեռանդութեամբ: Բայց հոս ևս գերին գարձած էր թատերական իր խառնուածքին, անխմանալի սուիեսութեամբ մը կը տարուէր բարձրէն տեսնելու Հայութիւնը եւ Հայ կեանքը: Զարեան կիւլիվերն էր Լիլիփուտեաներու աշխարհին մէջ, ու երախտապարտ պէտք է մնայինք, որ իրեն պէս հսկայ մը կը զիջանի մեր մէջ մնալու եւ աստիճը մէկ նայուածք մը չնորհելու մեր խեղճութեան: Այդ գերասանութիւնը երբեմն սուղ կ'արժէր իրեն:

Երեսունական թուականներուն, հին եւ նոր սերունդներու միջեւ խուլ պայքար մը կար, թէ գրական մարզի մէջ, թէ քաղաքական: Շահնուր - Շուշանեան - Նարդունի, ամբողջ գրական փայլուն սերունդ մը, «Մենք» անունով գրական հանդէս մը կը հրատարակէին եւ անխը - նայ կը հարուածէին հիները: «Մենք»ը չուտով կը քայքայուի եւ ծնունդ կուտայ «Մարակոց»ին, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ գրական «Մենք»ին քաղաքական տարբերակը: Լոյս տեսած է Զարեանի «Տատրակոմի Հարսը»: Ա.Հարոնեանը խանդավառ հիացական մը կը գրէ, գործը համարելով «Շէյքսփիրեան մի առամա»: Շուշանեան կը հակադարձէ «Մենք»ի մէջ, պոռալով, որ Շէյքսփիրեան առամա բաւածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ «մարքի ընդարձակ գիլուխին մը»: Հանդուղը հաոածին հարուած մը կուտայ ու կ'անցնի: Անտառի օրէնքն է, հիները եւ նորերը...:

Զարեանին վայել չէ այս խաժամուժին մէջ մտնել: Ապագային կը մնայ իր բարձունքէն պատգամել: Ուրեմն ահա թէ ինչ է հինի եւ նորի պայքարը ըստ Զարեան մարզարէին. - «Բաքուի փողոցներուն, շները քզբտում են եւ ապա կանգնած միզում են մզկիթների պատերի տակ...»: Գացէ՛ք հասկցէք թէ ինչ է հինի - նորի ձեր պայքարը, խեղճեր, Հայեր, բոլորդ մէկ տոպրակի մէջ:

Այստեղ է որ, ինչպէս կ'ըսեն մութարտը կը բռնէ Շաւարշ Միսաքեանին քիթը, եւ իր համբաւեալ չափաւորութենէն դուրս գալով կը պոռթկայ.

- «Կոստա՛ն, անորակելի արիկայ մըն ես դուն»: (*)

Քիչ մը ուժեղ էր անշուշտ, բայց միայն մէ՛կ անգամ ըլլալուն ... դէշ չէր: Գուցէ նաեւ վատ չէր եւ զգաստացնէր եւ օգտակար ըլլար ենթակային:

Գալով Շուշանեանին, Զարեան իր երկնամերձ Ողիմպոսէն վար իջած, վէպի նմանող չարքի մը մէջ («Հայրենիք Ամագիր») ձեւը գտաւ սահեցնելու. - «Շուշանեա՛ն, ո՞վ ես դուն, մազերուդ մէջ ոջիլներ...»:

Ֆուիթոլի լեզուով՝ մէկով մէկ, ուրեմն հաւասարութիւն, եթէ ոչ ինքնատարպութեամբ, դոնէ զոհերութեան մէջ: Գիջողութիւն, ոջիլ...:

×

Զարեան Պէյրութի մնաց չուրջ երկու տարի: Բայց երկրորդ տարուան կէսերուն ես Ամերիկա գտնուեցայ եւ աչքէս հեռու մնաց: Երբ ինձմէ վերջ Վրացեանն ալ Ամերիկա եկաւ, տուած առաջին լուրը եղաւ.

- Զարեանը գնաց:

- Ո՞ւր գնաց:

- Պէյրութէն կիպրոս, էնտեղից չգիտեմ ուր:

Տուն տեղ հաւաքեր մեկներ էր, պայմանագրութիւն մըն ալ ստորագրելով Համազդայինին հետ, իր գործերուն հարատարակութեան համար, հինգ հատորներով, եւ անշուշտ կանխիկ գանձելով հեղինակի իրաւունքները: Վրացեանը զարմանալի, բայց ոչ հաճելի բաներ պատմեց Պէյրութի մէջ Զարեանի վերջին օրերէն: Բայց ես անձնապէս ներկայ եղած չըլլալուս, գանց կ'ընեմ: Մնաց որ, Զարեանի ուսերուն համար ամէնէն ծանր բեռը երախտապիտութիւնն էր եւ չատ դիւրութեամբ կը թօթափէր այդ նեղացուցիչ ծանրութիւնը ու կը թեթեւնար: Ապարարոյ բառը Զարեան - մարդուն համար պէտք է ստեղծուած ըլլայ, ինչպէս եւ հանճարեղ մակդիրը՝ Զարեան - դրագէտին:

Շուրջ տասը տարի լուր չունեցայ Զարեանէն, մինչեւ որ օր մը իրար դառնք եկանք Նիւ Եորքի մէջ, վաթսունական թուականներուն: Վերջնականապէս հաստատուած էր Երեւան, կնոջ եւ զաւկին հետ, որոնք չատ չմնացին այնտեղ: Ըսին թէ կարճ այցելութեամբ մը Զարեան տեսութեան գացած է, Հոլանտա թէ Տանըմարքա, կրտսեր զաւկին, եւ քանի մը օրէն կը վերադառնայ:

Հարցազրոյց մը կազմակերպուած է գրողներու տան մէջ, ու ես պէտք է պատասխանեմ տասնեակ մը գրողներու զանազան հարցումներուն, որոնք, միշտ անմեղ չեն եւ փորձանաւոր նիւթեր կը չօշափեն: Կը պարզուի որ քանի մը ամիս առաջ Զարեան ճառ մը խօսած է Երեւանի ձայնասփիւռէն, գլխաւոր նշանակէտ ունենալով Դաշնակցութիւնը եւ անխնայ հարուածելով: Եւ Պարսկաստանէն «Ալիք» թերթն ալ, պաշտպանելով Զարեանը, կը դրէ թէ «Գրագէտը դեր չունի խօսածներուն մէջ, որովհետեւ այնտեղ կը ստիպեն որ այդպէս խօսի»: Հիմա ինծի կը հարցնեն թէ ինչ է կարծիքս այդ մասին: Կ'ըսեմ.

- Զարեանը հասուն մարդ է եւ իր խօսածներուն պատասխանատուն ինքն է:

- Բայց դուք չասացիք թէ ինչ էք մտածում «Ալիք»ի մասին:

- Եթէ մտածածս ըսեմ, դիտեմ որ դոհ կը մնան: Որովհետեւ բնաւ լաւ չեմ մըտածեր այդ թերթին մասին, որ կը համարիմ Սփիւռքի հայ մամուլին «յետին աստիճան»: Շատ ծաղրած - քննադատած եմ «Նայիրի»ի մէջ: Հայկ անկիւնի մը դիզուած կը մնային «Ալիք»ի չբացուած ծրարները եւ միայն դերասան Մանուէլ Մարութեանն էր որ կուգար առեները մէկ կը վերցնէր: Այս մէկն ալ չնորհապարտութիւնը անատնելի գանոզներէն ըլլալու է, քանի որ իր յուշագրութիւններուն մէջ, Հայկ իրեն եղած բոլոր օժանդակութիւնները կը վերագրէ Զարեհ Սըրապազանին, զանց ընելով այն մէկին անունը որ թիւ մէկ յենարանը հանդիսացաւ իրեն: Անցնինք...:

Բայց այդ պահուն կը խուսափիմ «Ալիք»ի մասին կարծիք յայտնելէ: Ի մաի ունիմ մեծ օրինակ մը: Անգամ մը Զրէիլ Ամերիկա կը գտնուէր եւ այդ օրերուն չատ սուր կերպով կը քննադատէր անդիական կառավարութիւնը որ Աշխատաւորականներուն ձեռքն էր: Թղթակից մը հարցուց թէ ինչ կը մտածէր վարչապետ Էթլիի մասին:

- Ես, ըսաւ Զրէիլ, անգլիական կառավարութիւնը կը քննադատեմ միայն Անգլիոյ մէջ: Անգլիացին դուրս չեմ խօսիր այդ մասին...

Լեզուս կ'այրի որ ըսեմ թէ ես «Ալիք»ը երբեմն կը կարդամ որպէս ... երգիծաթերթ, բայց սրամտութիւն մը ընելու սիրոյն չարժեր Զրէիլ դառնալու առիթը փախցնել: Այնպէս որ, յամառօրէն պատասխանս հետապնդողին (Գեղամ Սարեանն կը կարծեմ) կ'ըսեմ.

- Ճիշդը կ'ուզէ՞ք, բարեկամ, ահա պատասխանս ձեր տուած եւ տալիք բոլոր հարցումներուն: Ես չատ լաւ դիտեմ որ այստեղ ուզածս չեմ կրնար խօսիլ, բայց եւ ոչ ոք կը ստիպէ որ չուզածս խօսիմ: Ես ալ այստեղ խօսեցայ ձայնասփիւռէն, եւ խօսքս կ'էակէն կտրեցին: Բայց կտրուածին տեղ ուրիշ խօսք չդրին: Կարմ՝ Զարեան խօսեր է իր ուզածին պէս, թէ որքան անկեղծ համոզումով խօսած է այդ պահուն, այլ խնդիր...:

Երկու օր ետք Զարեանը վերազարձած է ուղեւորութենէն: Առտու մը կը մրտնէ Արմենիայի սենեակս ու ինքն ալ հոն է, դեռ բնակարան չէ ստացած - ամբողջ զանգուածով կը լեցնէ խուցս ու կը գոչէ.

- Ծառուկեա՛ն, - դու վատաբանել ես ինձ...

×

Ադամեանը պոլսեցի էր, մի կաթոլիկ ընտանիքի զաւակ: Որքան ճիշդ է չգիտեմ, բայց պատմում էին, որ պատանի հասակում եղել է մի ալիւրամաճառի մօտ գործակատար:

Պոլիս է եկել ժամանակի ամենամեծ անգլիական արտիստ դերասան մը: Ադամեանը վազել է թատրոն եւ սպրդելով բեմի եւեր, կուլիսների արանքով չունչը զսպած դիտել է ողբերգակի խաղը եւ այդ վայրկեանից յափշտակուել է թատրոնով, վճռելով անպատճառ դերասան դառնալ:

Կրկնում եմ այն, ինչ որ լսել եմ շատերից, վերցնելով ինձ վրայ ոչ մի պատասխանատուութիւն:

Ինքն՝ Ադամեանը, իր անցեալի մասին չէր սիրում խօսել:

Զորս տարի բարեկամ եմ եղել այդ մարդուն եւ երբեք մտերիմ: Դերասանի եւ քննադատի դիրքերը մեր մէջ եղել են միշտ մի թէեւ թեթեւ, բայց անկնձելի պատնէշ: Սակայն Կ. Պոլսից նա ինձ դրում էր իր կեանքի վերջին տարիների, եւ ես այժմ էլ պահում են նրա թղթի ծալի նամակներից մի քանիսը:

*Մեռաւ նա, ինչպէս ասացի, կռկռը դի ախտից Ազգային հիւանդանոցում: Երեսուն, չմոռնալով իր մեծագոյն տագնապները, վճռեցի

ԳԱՂՈՒԹԻՑ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Նուպարեան Ազգային վարժարանի տնօրէն նշանակուած է Գաւիրէյի Գալատեան վարժարանի տնօրէնը՝ Նշան Վարդեան: Ազգային Իշխանութեան կողմէ բազմամեայ կրթական մբ-չակին նշանակումը վաւերացուած է Կրթական նախարարութեան կողմէ, հեռաւարար Նշան Վարդեան այսուհետեւ կը վարէ զոյգ վարժարանները:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Ճուսաբեր» ակումբի Լ. եւ Ս. Գարագաշեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանեան լուսանկարներու ցուցադրութիւն մը: Միւռնիօրհնէքի առթիւ Հայաստան զացած ուխտաւորներէն երիտասարդ լուսանկարիչ Հայկ Աստուրեան 400 նկարներ առած է տեսարժան վայրերէ՝ վանքեր, կոթողներ, արձաններ ու դանձեր, ցուցադրելով 36 հատը: Մեծ բացական եղած է Արարատ լեռը, որ 13 օրուան շրջապտոյտի ընթացքին, ծածկուած մնացած է մշուշով: Ցուցադրութեան առընթեր սրահուած է հայկական ժողովրդական երաժշտութիւն:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Նայլրի» դպրոցին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ի առաւօտեան, տօնուած է Մշակոյթի Օրը, աշակերտութեան նախաձեռնութեամբ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է դպրոցին տեսուչը՝ Սամսոն Առաքելեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են աշակերտներ՝ արտասանութիւններով: Բանախօսած է Նազար Շահվերդեան: Հուսկ, բանաստեղծ Ալմին կարդացած է իր գրած «Մշակոյթի ռազմերգ» քերթուածը:

«Տասը տարի կայ Քիփուրի պատերազմէն ասդին, կը գրէ «Մաքէն»ի Թղթակիցը, որ երկու համայնքներու հակամարտութիւնը, աւելի զգալի դարձաւ, ծնունդ տալով երկրորդ Իսրայէլի մը, մեծամասնութեամբ արեւելքցի Հրեաներ ծաւալապաշտ դաղափարներով սնած, եւ այդ օրէն սկսած խզումը անխուսափելի դարձաւ, ո՛չ միայն այս երկու ցեղերուն մէջ, այլ եւ Ազգէնազներու խաղաղասէր եւ ծաւալապաշտ հոսանքներուն միջեւ. վեց օրուան պատերազմի 7-րդ օրէն իսկ, լինքնապաշտպանութեան պատերազմը վերածուեցաւ, աշխարհակալական պատերազմի: Իսրայէլ վերածուեցաւ պաղեստինեան հողերու բռնագրաւիչ եւ հարստահարիչ Պետութեան, որ միմիայն ուժին վրայ կը վստահի: Արդ, կայ ու կը մնայ իրողութիւն մը. այսօր կան Հրեաներ՝ Հրեաներու դէմ, Հրեաներ՝ Արաբներուն դէմ, Հրեաներ՝ գրեթէ աշխարհի մեծ մասին դէմ»:

Բարդ եւ տարօրինակ երկիր, բարդ եւ տարօրինակ ժողովուրդ, կարող՝ լաւագոյնին բայց նաեւ ծայրագոյնին:

Գ. Տ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ո՛րքան երջանիկ էին հոն, այդ ծառազարդ վայրի զեղեցկութեամբ բարձունքին վրայ, մեկուսի ու խաղաղ, մարդկային դաւերէն ու նենգութիւններէն հեռու: Ո՛հ, եթէ հոն մնացած ըլլային: Եթէ զիւղանկարի մը վրայ նայող իր անչուք սենեակին կարօտը կը քաշէր: Հապա ընդարձակ պարտէզը իր յորդազեղուն կանանչութեամբը, պտղալից, հովանաւոր ու զով ծառերով:

Ու այդ ախոռուած հեշտալի կեանքէն՝ Սոֆի հիմակ այնպիսի մանրամասնութիւններ, աննշան ոչինչ դէպքեր կը յիշէր: Բազմաթիւ տպաւորիչ պարագաներ այնպէս կարեւոր համեմատութիւններ կը տանային իրեն համար, որ անոնցմէ ամէն մէկուն վրայ երկար առեն կանգ կ'առնէր, անկէց ոտիսանք մը փնտռելով իր տխուր հոգիին համար, որ սակայն կարծես աւելի ու աւելի կը դառնանար, իր կարօտին ու զղջումին կիպանուտ առատութեանը տակ:

Յանկարծ, օրին մէկը, անդիմադրելի փափաք մը զգաց իր մանկութեան վայրերը տեսնելու, անոնց մէջտեղը գտնուելու: Երկու տարուան միջոցը որ անցած էր զանոնք լքելէն ի վեր, հեռաւոր ժամանակի մը տպաւորութիւնը կը թողուր իր վրայ: Ի՞նչ եղած էին իրենց տնակը, պարտէզը, ծառերը, զրացիները, Հոռոփ հանըմը, ու Համբիկը, մանաւանդ ա՛ն: Մանկան մը պէս հրճուեցաւ երբ մտածեց որ կարելի էր վայրկեաններ ու ժամեր ալ ապրիլ նորէն այդ սիրելական վայրերուն մէկ, տեսնել, չօշափել, ու համբուրել այն առարկաները որոնց մէջտեղ ամէնէն անոյշ ու անամպ րոպէներն ապրեր էր իր կեանքին: Ու ի'նչպէսորէր խեղճ աղջիկը, արիւթիւն մը կը զգար, աչքերուն տրամութեան անունով, զրաւեալ հոգերու պարպումը պահանջել, ոտնակ Պեկինի, Շատրոնի, Շամիլի դէմ, որովհետեւ յետոյ, Արաբներու բացակայութեան, կրկին մեզ պիտի գրկէք, ձեր աղտոտ արտաքնոցները մաքրելու համար: Շատ լաւ կը յիշեմ այն ժամանակները, երբ առաջին անգամ գաւակս մանկամատուր տարի, այդ օրէն իսկ զգացի երկրիս անարդարութիւնը, որովհետեւ ինչպէս ամէն տեղ, հոն ալ տնօրէնուհին «ձերմակ» էր: Իսկ չորերը լուացողը «սեւ», իսկ դպրոցը՝ ուսուցիչը թէեւ մեզմէ էր, բայց տնօրէնը «ձերմակ»: զործատան մէջ մեծատուրս խարտեաշ էր. իսկ երբ, պատերազմէն վիրաւոր, հիւանդանոց մտայ, վիրաբոյժը Ազգէնազ էր եւ հիւանդապահը Սէֆարատ, եւ այսպէս ամէն տեղ: Առաջ կ'ամչնայինմեզմէ, պէտք է զայրանի ապրէինք, երկիրը մաքուր եւ օրինակելի պէտք է երեւար «ձերմակներու» աչքին. ուրկէ՞ եկան, ո՞վ են այս վայրենի Սէֆարատները, իրենց արտառոց սովորութիւններով եւ հնամենի բարքերով: Սակայն այսօր մեր զաւակները հպարտ են իրենց ծագումով, որովհետեւ, վերջապէս Պեկին եկաւ եւ մաքրեց այդ բոլորը, մինչեւնոյն ժամանակ մեզի սորվեցուց զոյակցութիւն եւ հանդուրժողութիւն. բարեբախտաբար, որովհետեւ չեմ պիտեր թէ ինչ կրնար պատահիլ ձեր դլխուն»: Բոլոր Սէֆարատները որ երկրին մեծամասնութիւնը կը կազմեն, շատ հաւանաբար բուռն ծափերով կ'ընդունեցան այս սրտին բխած պոռթկումին:

Դիմացի «ձերմակներու» հակազդեցութիւնը կը տարբերի նայած մասնութիւններու, մասնաւորաբար ընկերվարականներու մօտ, որ իրենց վարուելակերպի ճախաւորութեան եւ խորական ոգիին պատճառով, կրծնոցային այս համեստ կամ աղքատ զաւակարդին վերաւորութիւնը, որ տրամաբանօրէն պէտք է ընկերվարական քաւարկեր: Ինքնաբերաբար դարձման դլխաւոր յանկերդն է «կը հասկնանք, բայց բաներ կան որ չենք կրնար ընդունիլ»: Կ'ընդունին թէ Սէֆարատները շատ աւելի կապուած կը մնան հրէական աւանդական փիլիսոփայութեան, բայց նոյնպէս քարացած մոլութիւններուն: Ուստի դանդաղներ կը լսուին քիչ մը ամէն կողմ այս մարդոց վարք ու բարքերուն, յետամնացութեան եւ կոյր ֆանաթիզմին մասին:

Պեկինի պատուհանին տակ ազգէնազ ցուցարարի մը սպանութենէն ետք, «ինչ որ տեսայ դիս ափ ի բերան ձգեց, կ'ըսէ վերը յիշուած լրագրողը, այդ օրուան կատաղի առերեսութիւնը, ո՛չ թէ խաղաղասէր ցուցարարներուն՝ այլ պարզապէս ազգէնազներու դէմ էր, ո՛չ թէ դրաւեալ հողերը վերադարձնելու պատրուակին համար կ'առէին մեզ, այլ իսկական ցեղային առերեսութիւն մըն էր որ կը պայթէր Ազգէնազներու դէմ: Ահա այդ առթիւ էր որ դրեցի նշանաւոր խմբագրականս թէ, «անոնք մեր եղբայրները չեն» որ մեծ իրարանցում պատճառեց: Այո, մենք հիմնեցին այս հայրենիքը ազատութեան եւ արդարութեան դաղափարներու եռանդէն մղուած եւ մինչեւ վերջ պիտի պայքարինք, Արեւելքցիի խաւարամտութեան դէմ, ով ալ ըլլան այդ մարդիկը»:

«Ծասը տարի կայ Քիփուրի պատերազմէն ասդին, կը գրէ «Մաքէն»ի Թղթակիցը, որ երկու համայնքներու հակամարտութիւնը, աւելի զգալի դարձաւ, ծնունդ տալով երկրորդ Իսրայէլի մը, մեծամասնութեամբ արեւելքցի Հրեաներ ծաւալապաշտ դաղափարներով սնած, եւ այդ օրէն սկսած խզումը անխուսափելի դարձաւ, ո՛չ միայն այս երկու ցեղերուն մէջ, այլ եւ Ազգէնազներու խաղաղասէր եւ ծաւալապաշտ հոսանքներուն միջեւ. վեց օրուան պատերազմի 7-րդ օրէն իսկ, լինքնապաշտպանութեան պատերազմը վերածուեցաւ, աշխարհակալական պատերազմի: Իսրայէլ վերածուեցաւ պաղեստինեան հողերու բռնագրաւիչ եւ հարստահարիչ Պետութեան, որ միմիայն ուժին վրայ կը վստահի: Արդ, կայ ու կը մնայ իրողութիւն մը. այսօր կան Հրեաներ՝ Հրեաներու դէմ, Հրեաներ՝ Արաբներուն դէմ, Հրեաներ՝ գրեթէ աշխարհի մեծ մասին դէմ»:

Բարդ եւ տարօրինակ երկիր, բարդ եւ տարօրինակ ժողովուրդ, կարող՝ լաւագոյնին բայց նաեւ ծայրագոյնին:

Գ. Տ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ո՛րքան երջանիկ էին հոն, այդ ծառազարդ վայրի զեղեցկութեամբ բարձունքին վրայ, մեկուսի ու խաղաղ, մարդկային դաւերէն ու նենգութիւններէն հեռու: Ո՛հ, եթէ հոն մնացած ըլլային: Եթէ զիւղանկարի մը վրայ նայող իր անչուք սենեակին կարօտը կը քաշէր: Հապա ընդարձակ պարտէզը իր յորդազեղուն կանանչութեամբը, պտղալից, հովանաւոր ու զով ծառերով:

Ու այդ ախոռուած հեշտալի կեանքէն՝ Սոֆի հիմակ այնպիսի մանրամասնութիւններ, աննշան ոչինչ դէպքեր կը յիշէր: Բազմաթիւ տպաւորիչ պարագաներ այնպէս կարեւոր համեմատութիւններ կը տանային իրեն համար, որ անոնցմէ ամէն մէկուն վրայ երկար առեն կանգ կ'առնէր, անկէց ոտիսանք մը փնտռելով իր տխուր հոգիին համար, որ սակայն կարծես աւելի ու աւելի կը դառնանար, իր կարօտին ու զղջումին կիպանուտ առատութեանը տակ:

Յանկարծ, օրին մէկը, անդիմադրելի փափաք մը զգաց իր մանկութեան վայրերը տեսնելու, անոնց մէջտեղը գտնուելու: Երկու տարուան միջոցը որ անցած էր զանոնք լքելէն ի վեր, հեռաւոր ժամանակի մը տպաւորութիւնը կը թողուր իր վրայ: Ի՞նչ եղած էին իրենց տնակը, պարտէզը, ծառերը, զրացիները, Հոռոփ հանըմը, ու Համբիկը, մանաւանդ ա՛ն: Մանկան մը պէս հրճուեցաւ երբ մտածեց որ կարելի էր վայրկեաններ ու ժամեր ալ ապրիլ նորէն այդ սիրելական վայրերուն մէկ, տեսնել, չօշափել, ու համբուրել այն առարկաները որոնց մէջտեղ ամէնէն անոյշ ու անամպ րոպէներն ապրեր էր իր կեանքին: Ու ի'նչպէսորէր խեղճ աղջիկը, արիւթիւնը ուրախութեան վաղանցիկ չողիւններու տեղի տալով:

Ու օր մը մօրը հետ դուրս ելաւ, պատի մը պատրուակին տակ, զարնանաբուկիզի պայծառ ու խաղաղ յետմիջօրէ մը: Ճամբան, Սոֆի մայրը կը տանէր դէպի այն փողոցները որոնք իրենց նախկին թաղը կ'առաջնորդէին: Խեղճ կինը, իր աղջկան ներքին ցաւերուն եւ դիտաւորութիւններուն անտեղեակ, կը համակերպէր՝ ինչպէս մայրերը կը համակերպին իրենց հիւանդ զաւակներու քմահաճոյքներուն:

- Մայրիկ, սա փողոցէն երթանք:
- Երթանք, աղջիկս:

Ու կը հետար կիւլիւկ հանըմ այդ զառիվերներէն վեր, որոնցմէ չատոնց ի վեր իր մեծակառոյց մարմինը չէր մագլցած, եւ որոնք հիմա հետզհետէ, անզգալաբար, հին յիշատակներ կ'արթնցնէին իր մէջ:

- Աղջիկս, կ'ըսէր երբեմն կանգ առնելով ընչասպառ, աստեղէն ո՞ւր կ'երթանք կոր:

- Ակկէց երթանք, մայրիկ, կ'աղաչեմ, կը կրկնէր Սոֆի անհամբեր եւ չատախելով:

Յետոյ վերջապէս հասան այն վերջին ամայի փողոցը ուսկից քանի մը քայլ անդին իրենց հին բնակարանն էր: Հոն լուացարարուհին վերջապէս անդրադարձաւ:

- Քա աղջիկս, ըսաւ, մեր առջի տո՞ւնը կ'երթանք, ուր կ'երթանք:

- Չերթա՞նք, մայրիկ, կը հարցնէր Սոֆի, առաջուան տուներնիս տեսնալ չէ՞ս ուզեր, մայրիկ:

- Հիմա հոն մարդ չկայ, աղջիկս. Հոռոփենք չատոնց ելեր են անկէ, մարդ չեզած տեղը ի՛նչ երթանք...

Այս յանկարծական տեղեկութիւնը պահ մը սառեցուց աղջիկը, որ խռոված մօրը նայեցաւ չուարուն:

- Հոդ չէ, երթանք, մայրիկ, ըսաւ տրտում ու խորունկ ձայնով:

Վերջապէս հասան այն անելը, որուն խորը փայտէ խոշոր դուռը կար, սեւ եւ կռնծած: Դուռը բանալու հարկ չեղաւ, վանդակ անիկա, վերին ծխնիէն անջատուած, կռնակի վրայ չրջեր էր, կարծես իր անկումին մէկ հետը վար առնելով նաեւ պատին մէկ մասը, ուր լայնափեռեկ պատռուածք մը գոյացեր էր: Քարերը երդնըւած էին՝ հողերու եւ փայտերու խառնուրդի մը հետ: Այս աւերին ի տես, վիշտի չարժումով մը, Սոֆի, ժպտնած, դողդոջուն ճիչ մը ունեցաւ:

(Շար. 178)

Պ. Նուպար Եուսուֆեան եւ զաւակները՝ Արամ եւ Վահէ, Օր. Եղիսաբէթ Պօղոսեան (Պէյրութ) Օր. Անահիտ Պօղոսեան (Քանն), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօղոսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօղոսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Գուլայեան ընտանիք (Պէյրութ), ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, ազգականին՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Պօղոսեան, 41 տարեկան)

ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՏԱՅԻ

(6 տարեկան)

մահերը, որոնք պատահեցան ինքնաշարժի եղերական արկածի հետեւանքով, Հոկտեմբեր 23-ին, Կիրակի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինները կը փոխադրուին Քաննի լ'Ալպատի դերեզմանատունը, ժամը 11-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Գրիգոր Ֆաքիրեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ֆաքիրեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Ֆաքիրեան եւ Բանտիկեան ընտանիքները (Երեւան), Սրմաքէշեան, Թիրեաքեան, Զորմիսեան ընտանիքները յատուկ կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՖԱՔԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 30ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 10·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, կը խնդրուի ծաղիկ չղրկել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Մարիամ Վարդուհեան 500 Ֆր.:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ
Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Փոն տը Շէրլ Շարվիէօյի Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման Ա. տարեդարձին առթիւ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի ՆՇԱՆ ԵՒ ՖԻԼՕՐ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ հոգիներուն համար, ինչպէս նաեւ՝ Պահատուրեան, Պաթմագեան, Խարբուքլեան եւ դերդաստանի հին եւ նոր ննջեցեալոց հոգիներուն համար:

Նոյն առեն Աբեղատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյ բարերար Տէր եւ Տիկին Ճէպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ միւս բոլոր բարերարներուն եւ սատարողներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աբշալոյս Չէքէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՉԷՔԷՄԵԱՆԻ

(Մալաթիացի)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 11-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին, 6 rue Շառլօ:

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները, Պ. կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին եւ իրենց մօր ու մեծ - մօր՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒԼԼԻՄԵԱՆԻ

մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

×

Տէր եւ Տիկին ձեպրայիլ Պահատուրեան Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ օծման տարեդարձին առթիւ, Նոյեմբեր 6, Կիրակի, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրեցեալ բարեկամներուն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱԼԻՈՉԵԱՆ
ՅՈՎՀ. ՊՈՍԹԱՆԵԱՆ
ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՊՈՉԵԱՆ
ՊՕՂՈՍ ՊՕՃԱՃԵԱՆ
ԱՐԹԻՒՐ ԹՐԷՆԵԱՆ (Պոլիս)

յիշատակին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց Յանձնախումբը կը կազմակերպէ ասմունքի երեկոյթ մը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4-ին, ժամը 20·30-ին:

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

բանաստեղծուհի

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

հետ:

նախագահութեամբ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ
մասնակցութեամբ
Հերմինէ Երիցեան (երգ)
Դաշնակի ընկերակցութեամբ
Ցատմիկ Սիւրմէլեանի

Մուտքը ազատ է:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՁԱՇ

Ե Ի
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Սիտէ Ասյէ, 276 Պուլվար Վոլթէր, մեթրօ Նասիոն Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ.:

Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել:

Հեռաձայն. .

325 04 13 606 27 51 379 08 03

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԵԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

— Chorale du Collège Mekhitariste, direction : *K. YANBEKIAN*
— Allocution du représentant de la congrégation mekhitariste
— Déclamation : *SARKIS BOGHOSSIAN*
— Allocution de **M. DE LABRIOLE**, Vice-Président de l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales.
— *JEAN-ETIENNE AKIAN*, (santour)
— Allocution d'un représentant des anciens élèves mekhitaristes.
— *M. KOULAKSEZIAN*, 1er violon alto de l'Orchestre de Paris
— Allocution du **Pr. MAHÉ** (successeur du **Pr. FEYDIT** à l'INALCO).
— Déclamation : *Mlle. KEMPETIAN*
— Allocution de **M. le Pr. Gérard DEDEYAN**
— Ensemble de danses folkloriques NAVASART
— Participation de BERNARD DEDEDJIAN
— Remise d'une œuvre d'art au **Pr. FEYDIT** et allocution de ce dernier qui clôturera la cérémonie.
— Programme présenté par *Mlle. I. BASMADJIAN*

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphitheâtre se fermeront à 15 h. précises.

Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Libraire SAMUELIAN :** 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN :** 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet :** 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE :** Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR :** rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club :** 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE :** 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT :** 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI :** 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ — U.G.A. - ARDZIV

GRAND BAL DE NUIT

SAMEDI 5 NOVEMBRE, DE 22 H. A L'AUBE

ALHAMBRA

340, Bd. Chave —MARSEILLE

Orchestre : RAOUL DARMANTE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.560

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.560

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆՎԱԼԻՏՆԵՐՈՒ պատուոյ բակին մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, պաշտօնական բազմաթիւ անձնաւորութիւնները, մեծամասնութեան թէ ընդդիմութեան պատկանող, իրենց վերջին յարգանքը տուին այն 58 ֆրանսացի վայրաչունեռուն, որոնք զոհ գացին, իրենց քունին մէջ, Պէյրութի անօրակելի ոճիրին: 58 դագաղներ, եռագոյնով ծածկուած եւ յետ մահու արուած զինուորական արժանիքի խաչը, չնորհուած անոնց որոնք «մեռան խաղաղութեան համար»: Ոչ ոք համոզուած է սակայն թէ անկարելի խաղաղութեան Լիբանանի մէջ, իսկապէս մեռողները բանի մը համար կը մեռնին:

ԺԸՆեԻի ժողովը խզումի դուռը հաստած էր Զորեքշաբթի, բայց վերջին պահուն, բուռն ելոյթներուն յաջորդած է ողջախոհութիւնը: Մէկ կէտի չուրջ, ինչ ժողովականները համաձայնած են՝ Լիբանանի արաբ պետութիւն մը ըլլալու բնոյթը ընդունելով: Ուրիշ շատ առկախ կէտեր կան, սակայն, ի մասնաւորի Իսրայէլի հետ համաձայնագիրը: Բայց, կացութիւնը նոյնն է, մինչ էնթէբընթեինանթալի սրահներուն մէջ կը խօսին, Լիբանանի մէջ կռիւներն ու ամբաստածութիւնները աստիճացած են Հինգշաբթի առաւօ: Բախումներ կան տիւրզի եւ քրիստոնեայ Լիբանանցիներու միջեւ, բախումներ կան սուրիահայ եւ ՊԱԿ-եան պաղեստինցիներու միջեւ, ու անդին ռումբեր ալ կը տեղան մայրաքաղաքին արեւելեան կողմը:

ԿԸՐՆԱՏԻՆ 2500 ամերիկացի զինուոր - ներ պիտի քաշուին, 24 ժամէն, ըստ ամերիկեան հրամանատարութեան յայտարարութեան: Կը պարզուի, որ տեղւոյն վրայ գտնուած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնցմէ կը յայտնուի որ Մոր. Միութիւնը, հիւսիսային Քորէան եւ Քուպան պատրաստութիւններ տեսած էին կղզին կամբոջալուխի մը վերածելու զանազան գործողութիւններ կազմակերպելու համար:

ՍԵՐԳԷՑ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ, մարդկային իրաւանց զինուորագրեալ մը, երկու տարի բանտարկութեան, հինգ տարի արգելափակեալի եւ երեք տարի ալ պարտադիր բնակութեան դատապարտուած է Հոկտեմբեր 26-ին, Մոսկուայի հարաւը՝ Կալուքայի դատարանին կողմէ: 43 տարեկան, 2 զաւկի հայր, Գրիգորեանց, կը հաղորդէ «Լը Մոնտ», արդէն 5 տարի բանտարկութիւն երած է 1975-էն 1980 «Մոր. Պետութեան դէմ անուանարկութեան համար»:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԵՒ ԿԱՐՍԻ չրջաններու երկրաշարժը դեռ հետեւանքներ կ'ունենայ եւ ողջ մնացողներն ալ, անապատան մնալէ զատ, գայլերու սարսափի տակ կ'ապրին: 20 հազար վերապրող - ներ, սովէն, համաճարակէն եւ ցուրտէն զատ, իրենք զիրենք պէտք է պաշտպանեն լեռնէն լլկնող գայլերուն դէմ: Այրերը բիրերով կը յարձակին, բայց չրջանի միակ հարստութիւնը՝ կովերու, այծերու եւ ոչխարներու հօտերը աւելի վտանգուած են եւ դիւրին կեր են:

ԺԱՆ - ՓՕԼ ՊԵԼՄՈՆՏՕ Թուրքերուն թիւ 1 թշնամին դարձեր է իր վերջին ֆիլմին պատճառով: Մշակութային նախարարութիւնը եւ Փարիզի դեսպանատունը բուռն բողոք բարձրացուցած են, որովհետեւ Պելմոնտօ ծաղրի նիւթ դարձուցեր է Թուրք դիւանագէտները:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ մերժած է էմնըսթի Ինթերնեշընըլի դիմումը, ինչ կը վերաբերի մահապատիժներու դործադրութեան: Փեքինի համար, մահապատիժը բնական է եւ երկրի մը ներքին գործերուն մաս կը կազմէ, «Կարմիր Դրօշ»ն ալ կը չեշտէր վերջերս թէ չինական արդարադատութիւնը պէտք չէ խառնուի. «մարդասիրական եւ հաւասարութեան քաղքենի տեսակէտներով»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21 / 27)

ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Մինաս Աւետիսեանի ծննդավայր Զաջուռ գիւղին մէջ հիմնուած՝ նկարիչին տուն - թանգարանը, կարճ ժամանակուան ընթացքին դարձած է Հայաստանի տեսարժան վայրերէն մէկը, Շիրակի ոստիկանութեան բնակիչներուն պարծանքը: «Նկարիչ դառնալուս համար, - կը սիրէր կրկնել Մինաս Աւետիսեան, - առաջին հերթին պարտական եմ իմ հայրենի երկրամասին, նրա լեռների անկրկնելի գեղեցկութեանը»: Եւ դոյներու այդ խելայեղութիւնը, անամպ երկնքի համայող կապոյտը կարծէք բազմած են տուն - թանգարանին մէջ ցուցադրուած կտաւներու վրայ: Պարզ ու հասարակ, բայց եւ նուրբ ճաշակով ու սիրով ստեղծուած են «Տնարան Զաջուռից», «Գիւղական անկիւն», «Լեռնային բնապատկեր» գործերը: Գիւղական թեման կարեւոր տեղ կը գրաւէ Մինաս Աւետիսեանի գործերուն մէջ: Յատուկ ջերմութեամբ լեցուն են անոր բնապատկերները, կեանքէն առնուած տեսարանները եւ նաթիւռ մոռթերը: Այն գծագրութեան նուրբ վարպետ էր եւ թատերական ներհուն նկարիչ: Տուն - թանգարանին մէջ կարելի է տեսնել Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» բեմապարի նկարչական ձեւաւորման ճեպանկարները. աշխատանք մը՝ որ գարձաւ անոր բեմանկարչական արուեստին դաստիարակութը: Թանգարանին մէջ յատուկ բաժին կազմած են նամակները, նկարիչին խօսքերը արուեստին մասին, զանազան երկիրներ կազմակերպուած ցուցահանդէսներու առթիւ եղած գնահատանքները, իրեն մասին գրուած յօդուածներ ու գիրքեր: «Մեր թանգարանը դեռ շատ երիտասարդ է, - կ'ըսէ անոր տնօրէնը՝ Լեւոն Խաչատրեան, - բայց մեզ յաջողուել է ստեղծել մի պատկառազդու ցուցադրութիւն: Դրա նիւթերը չարունակ աճում են, վերջերս մենք նուէր ստացանք Մինասի մօտիկ ընկերների՝ մի քանի հայ նկարիչների գործերը: Թանգարանին իրենց ստեղծագործութիւններն են նուիրել Հենրիկ եւ Ռոբեր Էլիբէկեանները, Յովհաննէս Մինասեանը, Մարտին Պետրոսեանը, Ռուդոլֆ Խաչատրեանը եւ վրձինի ուրիշ վարպետներ»: Մինաս Աւետիսեանի տուն - թանգարանը այցելած են զբօսաշրջիկներ Մոսկուայէն, Վորոնեժէն, Բաքուէն, Թիֆլիսէն եւ այլ չրջաններէ, հիացումի տողեր արձանագրելով տպաւորութիւններու մատեանին մէջ:

×

ԻՐԱՒԱՐԱՐ ՍՏԵՓԱՆ ԽԱԶԱՐԵԱՆ «ՈՍԿԷ» ՍՈՒԼԻՋՈՎ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ըմբշամարտի ծանօթ իրաւարար ու մարզիչ Ստեփան Ղազարեան արժանացած է ըմբշամարտի միջազգային դաշնակցութեան «ոսկէ» սուլիչի, ութ երկիրներու՝ Մոր. Միութիւն, Յունաստան, Միացեալ - Նահանգներ, Զուիցերիա, Ֆինլանտիա, Արեւմտեան Գերմանիա, Եուկոսլաւիա եւ Ճափոն, իրաւարարներու կարգին: Ստեփան Ղազարեան ներկայիս նախագահն է «Սեւան» մարզական ընկերութեան: Կիեւ տեղի ունեցած ըմբշամարտի ախոյեանութեան մրցումներու ընթացքին, դաշնակցութեան նախագահը (Եուկոսլաւ) յանձնած է պարգեւները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԶՎԻՐԱԽՕՐՈՒԻԼ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵՆԷ

Բ. (*)

—o—

Արշակ Զօպանեանի եւ Լեւոն Բաշալեանի միջեւ թղթակցութիւնը կը չարունակուի հետզհետէ աւելի մտերիմ ոճի ու բարեկամութեան մը մէջ: Զենք դիտեր թէ Զօպանեան ինչեր կը գրէ Բաշալեանի, բայց դիտենք թէ Բաշալեան ինչպէս կը պատասխանէ Զօպանեանի նամակներուն: Շրջանի հեղինակներուն բոլոր հոգերը կը բարախեն այդ նամակներուն մէջ. ապրուստի դժուարութիւն, գրաքննութեան արգելք, գրչի մարդոց ներքին մրցակցութիւնը, եւայլն: Այս բոլորին առընթեր Բաշալեան իւրաքանչիւր նամակի մէջ չի մոռնար իր տպաւորութիւնները փոխանցել Զօպանեանի գրականութեան ու յօդուածներուն մասին: 1893 Դեկտեմբեր 28 թուակիր իր նամակին մէջ կը կարդանք հետեւեալը.

«Գալով ընդհանրապէս գրածներուդ, կ'ուզե՞ս իմ կարծիքս և հասարակութեան կարծիքը: Ես շատ հաճոյքով, խիստ մեծ հաճոյքով կը կարդամ գրածներդ եւ եթէ զուտ գրական ու գեղարուեստական հանդէս մը ունենայինք միայն զարդացած մտքերու համար, իրենց յարմար չրջանակին մէջ կ'ըլլային հոն: Բայց քանի որ Հայրենիքի կարդացողներուն հարիւրին 90-ը չի հասկնար կոր քեզի, չուարած կը մնայ կոր: Ինք ո՛ւր է եւ դուն զինքը ուր տանիլ կ'ուզես կոր: Եւ գեղ ամէնէն աւելի սիրողներն են, որ այս կարծիքը կը յայտնեն կոր քեզի նկատմամբ...: Գրեթէ ամէնուն համար, Փարիզէն մէկ բան լաւ դրեցիր դեռ. «Բեր - Լաչէզ»ը:

Բաշալեան միշտ նոյն անկեղծ բարեկամը ըլլալ կը թուի, որ իր խօսքը չի խնայեր: Բայց քանի կը սահին տարիները, ցուցմունքներն ու քննադատութիւնները հետզհետէ իրենց տեղը կը թողուն դնահատանքի ու գրուատիքի: Զօպանեա՞ն է որ կը սրբագրէ ինքզինք, թէ ոչ Բաշալեանն է որ կը փոխէ իր կարծիքը: Այդ մասին գրականագէտները թող արձակեն իրենց վճիռը: Մենք պարզապէս կ'ուզենք կանգ առնել այն լաւ բարեկամութեան վրայ, որ չի վնասուիր քննադատութենէն:

1894 Մայիս 20-ին գրուած նամակի մը մէջ ահա Բաշալեանի քանի մը տողերը.

«Ի՞նչ ազատ, լեցուն, հետաքրքրական բաներ կը գրես կոր Հայրենիք-ին: Ըրէ չըրէ, տեսնուէ անուն ունեցող բոլոր վարպետներուն հետ եւ գրէ մեզ տպաւորութիւններդ: Ինչ գոմիլէ բան էր Տօտէի վրայ գրածներդ: Քիչ մը առաջ ստացայ Քոփէի վրայ գրածդ ալ: Դեռ ամբողջովին չկարդացի, բայց վստահ եմ որ կատարեալ յօդուած մըն է: Կիրակի պիտի հրատարակեմ: Ինչ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէ»:

Բաշալեանի համար վրայ կը հասնին վոթորկոտ օրեր, օրեր՝ լեցուն դժուարութիւններով ու մտահոգութիւններով: Յետոյ կը սկսի անոր ալ պանդխտութեան չրջանը: Սելանիկ: Ապա Լոնտոն: Իր նամակները հետզհետէ աւելի տխուր, աւելի մտահոգ կը դառնան, աւելի կը ծանրանան անձնական հոգերով: Այս նամակներուն մէջ քիչ տեղ տրուած է այլեւս Զօպանեանի մասին իր կարծիքներուն: Բայց 1899 Փետրուար 20-ին, այսինքն Զօպանեանի մէկ նորավէպին Բաշալեանի կողմէ մերժուելէն ճիշդ տասը տարի վերջ, Բաշալեան Լոնտոնէն սա տողերով կը սկսի իր նամակը.

«Սիրելի Արշակ, եթէ հոս ըլլայիր, բոլոր ուժովս կը պաղնէի քեզ: Երէկուան նամակդ անչափ ուրախ ըրաւ զիս: Ահ յօդուածդ, կարդացի խանդով ու հաճոյքով, ու տուի անմիջապէս դրաշարին չարելու»:

Բաշալեան այլեւս նախկին վերապահ հրատարակիչը չէ Զօպանեանի նկատմամբ: Յաջորդող նամակին մէջ, միշտ նոյն յօդուածին առթիւ, ան կը ճշդէ թէ «բանաստեղծի ու դիւանագէտի խառն տպաւորութիւն մը կայ այդ յօդուածին հեղինակին մօտ»: «Զերագն անդամ հաւնած էր զայն»: Քանի մը ամիս վերջ, Ապրիլ 2-ին ան ուղղակի հիացող մըն է այլեւս Զօպանեանի:

«Յօդուածդ ահա, օ՛հ, ի՛նչ լաւ բաներ գրուցեր էիր, ու ի՛նչ տաք, ի՛նչ ազդող կերպով: Բանաստեղծ - ընկերաբան - իմաստասէր - խորհուրդ - հայրախօս - դիւանագէտ - նահապետ մը կ'ըլլաս կոր: ... Անմեռ խօսքեր են գրածներդ»:

Եւ վերջապէս 1925 Մայիս 23-ին, Զօպանեանի ուղղեալ իր վերջին նամակներէն մէկուն մէջ Բաշալեան արտի սա խօսքը գրի կ'առնէ.

«Ստացայ «Հայրենի Քնար»դ, ինչպէս սակիզ առաջ ստացեր էի «Տղու Հոգիներ»ը եւ «Դէմքեր»ը: Ժիր ու անխոնջ ճեռքով մը կը հաւաքես տադին անդին ցըրուած ատաղձներդ, կանդնելու համար դեղեցիկ չէնքը, որ քուկդ պիտի ըլլայ ու պիտի մնայ մեր գրականութեան մէջ: Ու դիտես որ իմ յարգանքս ու հիացումս այնքան կ'երթան ճարտարապետիդ կարողութեանը, որքան այն կենդանի ու անվկանդ գործունէութեանը, որ քեզմէ կը բխի ու կը ծաւալի»:

37 տարիներ անցած են ուրեմն Բաշալեանի անկեղծ, մտերիմ առաջին ցուցմունքներուն ու քննադատութիւններուն վրայէն եւ այդ ցուցմունքները չեն արդիլած որ երկու գրչի մարդիկը սիրեն դիրար, հաւատան իրարու, ուրախանան իրարմով: Բաշալեանի նամակները, առանց որ մենք խորանանք պատմական մանրամասնութիւններու մէջ, մեզի կ'ընեն թանկագին թելադրութիւն մը. չվիրաւորուիլ քննադատութենէ, նոյնիսկ եթէ պատահի որ անիրաւ ըլլայ ան:

Բ. Հ.

(*) Ա.ը տես՝ Հոկտեմբեր 29/30

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՆՏ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Պարտիզակի երիցագոյն սերունդին վերջին ներկայացուցիչներէն՝ Հրանդ Անտոնեան իր մահկանացուն կնքեց չաբաթ մը առաջ, Շաթիյոնի իր բնակարանին մէջ, անչշուկ, քանի մը վայրկեանի մէջ ու քանի մը օր ետք, ըստ իր փափաքին, մարմինը հրկիզուեցաւ:

Այնքան կայտառ էր ու միտքը այնքան պայծառ, որ երբ խմբագրատուն կուգար, ոչ ոք կրնար հաւատալ թէ 90-ը անց է:

Այն քիչերէն էր, որոնք Ֆրանսա հաստատուած են դեռ Ա. աշխարհամարտէն առաջ իսկ եւ հակառակ երկրագործական վարժարան յաճախելուն, ամբողջ կեանքը զրաղած է դրոշմաթուղթով եւ մեծ մտնադէտ մըն էր այդ ճիւղին մէջ: (Զրգած սեպագրութիւններէն, պիտի տանք հատուածները):

«Յառաջ»ի կ'աշխատակցէր ոչ միայն դրոշմաթուղթերու վերաբերեալ յօդուածներով, այլեւ՝ հին օրերու անոյշ յուշերով, որոնց թէեւ, ինչպէս իր սերնդակիցները, ուշ ձեռնարկեց եւ մեծ մասնալ՝ հետը տարաւ: Դեռ վերջերս, աւետարերական արձակուրդէն կը զրէր մեզի թէ պիտի պատմէր, անպայման Պարտիզակի «երջանիկներուն» մասին:

Ծննդավայրին ու ամբողջ անցեալի մը կարօտը սրտին՝ Հրանդ Անտոնեաններու սերունդն է, որ օրէ օր կը մարի, հետը տանելով պատ մը «պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»:

յօդուածդ, կարդացի խանդով ու հաճոյքով, ու տուի անմիջապէս դրաշարին չարելու»:

Բաշալեան այլեւս նախկին վերապահ հրատարակիչը չէ Զօպանեանի նկատմամբ: Յաջորդող նամակին մէջ, միշտ նոյն յօդուածին առթիւ, ան կը ճշդէ թէ «բանաստեղծի ու դիւանագէտի խառն տպաւորութիւն մը կայ այդ յօդուածին հեղինակին մօտ»: «Զերագն անդամ հաւնած էր զայն»: Քանի մը ամիս վերջ, Ապրիլ 2-ին ան ուղղակի հիացող մըն է այլեւս Զօպանեանի:

«Յօդուածդ ահա, օ՛հ, ի՛նչ լաւ բաներ գրուցեր էիր, ու ի՛նչ տաք, ի՛նչ ազդող կերպով: Բանաստեղծ - ընկերաբան - իմաստասէր - խորհուրդ - հայրախօս - դիւանագէտ - նահապետ մը կ'ըլլաս կոր: ... Անմեռ խօսքեր են գրածներդ»:

Եւ վերջապէս 1925 Մայիս 23-ին, Զօպանեանի ուղղեալ իր վերջին նամակներէն մէկուն մէջ Բաշալեան արտի սա խօսքը գրի կ'առնէ.

«Ստացայ «Հայրենի Քնար»դ, ինչպէս սակիզ առաջ ստացեր էի «Տղու Հոգիներ»ը եւ «Դէմքեր»ը: Ժիր ու անխոնջ ճեռքով մը կը հաւաքես տադին անդին ցըրուած ատաղձներդ, կանդնելու համար դեղեցիկ չէնքը, որ քուկդ պիտի ըլլայ ու պիտի մնայ մեր գրականութեան մէջ: Ու դիտես որ իմ յարգանքս ու հիացումս այնքան կ'երթան ճարտարապետիդ կարողութեանը, որքան այն կենդանի ու անվկանդ գործունէութեանը, որ քեզմէ կը բխի ու կը ծաւալի»:

37 տարիներ անցած են ուրեմն Բաշալեանի անկեղծ, մտերիմ առաջին ցուցմունքներուն ու քննադատութիւններուն վրայէն եւ այդ ցուցմունքները չեն արդիլած որ երկու գրչի մարդիկը սիրեն դիրար, հաւատան իրարու, ուրախանան իրարմով: Բաշալեանի նամակները, առանց որ մենք խորանանք պատմական մանրամասնութիւններու մէջ, մեզի կ'ընեն թանկագին թելադրութիւն մը. չվիրաւորուիլ քննադատութենէ, նոյնիսկ եթէ պատահի որ անիրաւ ըլլայ ան:

Բ. Հ.

(*) Ա.ը տես՝ Հոկտեմբեր 29/30

''ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ... ՄԻՒՍՆԵՐԸ''

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՄՓՈՒՆԵՐԸ

Գրեց՝ Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

(Չ. եւ վերջին մաս)

Նստած ենք Արմենիայի մուտքի սրահը, ուր անկիւն մը սուրճի էֆսիրէս մեքենայ մը տարուած էր այդ տարին: Գեղեցիկ նորութիւն մը, որ աւաղ, չուտ անհետացաւ եւ անդամ մըն ալ չտեսայ: Զորս հոգի ենք ցած սեղանի մը շուրջ, բոլորովին պատահական հանդիպումով: Զորսին երեքը, ինչ մարդիկ: Աչօտ Յովհաննէսեան, Արտաշէս Կարինեան, Գուրգէն Մահարի: Երեք հոգի, բայց Սովետական Հայաստանի պատմութեան երեք էջերը: Պահակաւելի - չբաւելու համար պատմական - երրորդութիւն մը:

Ինծի համար բոլորովին նոր յայտնութիւն մը կազմող պարագայ մըն է խօսակցութեան նիւթը: Ես մխայն լսող եմ: Կը խօսին թէ Սթալինեան հալածանքներու շրջանին ո՞վ աւելի չատ զոհեր տուաւ, Հայաստա՞նը թէ ... Վրաստանը:

Մահարին կը պնդէ թէ առաւելագոյնս տուժողը Հայաստանը եղաւ: Միւսներէն մէկը - չեմ յիշեր որը - Վրաստանը կը համարէ բուն նահատակը:

- Զարեհոյի արժէքով զոհ չտուին Վրացիները, կ'ըսէ Մահարին:

Միւսները կը հակաճառեն: Դժուար հնչուելիք վրացի բանաստեղծներու անուններ կուտան եւ այդպէս կը շարունակուի: Անշուշտ ես ի վիճակի չեմ հակընդդէմ ըլլալու, բայց այն փաստը՝ թէ նման հարց մը վիճելի կրնայ համարուիլ այնքան լաւատեղեակ անձերու կողմէ՝ մը - տածել տուող պարագայ մըն է: Ուրեմն, կրնայ պատահիլ որ վրացի Սթալին մը նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի չարիք գործած ըլլայ Վրացիին, քան թէ Հայուն կամ Ռուսին, ահա՛ անհասկնալին...:

Մեզի կը միանայ Զարեհը եւ լուռ կը նայի: Ինքն ալ միայն լսող է ինծի պէս:

Մեծ դռնէն ներս կը մտնէ Հրաչեայ Գրիգորեանը, մեծ թղթածրար մը թեւին տակ, եւ առանց մեզի մօտենալու - քէն են Մահարիին հետ եւ այն ալ իմ պատճառով, բայց ատիկա ուրիշ պատմութիւն է - ձեռք կ'ընէ Զարեհեանին:

- Բարձրացի՛ր, գալիս եմ, կ'ըսէ Զարեհան նստած տեղէն, եւ աւելի ցած ձայնով կ'ըսէ ինծի.

- Ճանաչո՞ւմ ես, ի՞նչ մարդ է:

- Դուք ի՞նչ գործ ունիք հետը:

- Նշանակել են իմ գրքի խմբագիրը: Վերանայում ենք հետը «Նաւը լեռան վրայ» իմ վէպը, որ չուտով կը տպագրեն: Ու կրկին կը հարցնէ.

- Ձառացիր ինչ մարդ է:

- Աւելի դէշը չէին կրնար ընտրել:

- Մօտիկի՞ց ճանաչում ես:

- Դուք ալ կը ճանչնաք:

Եւ կը յիշեցնեմ Գարեգին Կաթողիկոսին մեր այցելութիւնը իրեն հետ, տարիներ առաջ, չէիք - աւազակի պատմութիւնը եւ իր վճիռը - «ոչինչ մարդ»:

- Այ առաջին օրից զղում էի թէ լսել եմ նրա մասին, բայց չէի կարող յիշել երբ եւ ուր...:

Ելաւ, հեռաւելու իր խմբագրին, որ պէտք միասին «վերանային» - հակակէք աղաւաղեն - այդ չքեղ գործը: Բայց այդ մասին ես իմ կարծիքս ունիմ: Ճիշդ է, որ Հրաչեայ Գրիգորեանը բարի պատուղ մը չէր, բայց վստահ եմ որ բոլոր խաթարումները գրքին մէջ եղած են Զարեհանին կրաւորական հաւանութեամբը եւ իր կամքով: Գիրքի մը խմբագիրը Հայաստանի մէջ պաշտօնական գրաքննիչը չէ՛, ըստ որու անպատեհ (կամ...պատեհ) տողեր եւ էջեր կրնան մկրատուիլ, այլ հեղինակին տրամադրուած խորհրդական մը, որուն հետ համաձայնաբար գրողը կրնայ սրբագրութիւններ կատարել իր գործին վրայ, միշտ վերջին խօսքը մնալով հեղինակին: Խմբագիրը հաշտարար առեանն է, գրաքննիչը (կլավլիտ կոչուած) վերաքննիչ առեանը, որուն վճիռները անբեկանելի են: Այնպէս որ, ինչ որ եղած է գիրքին մէջ, եղած է Զարեհանին հաւանութեամբ, չըսելու համար մեղսակցութեամբ...:

×

Իրիկուն մը առաջարկեց.

- Արի մի քիչ ման գանք:

Սկսանք քալել Աբովեանն ի վեր, դառնալու համար Լենինեան հրապարակը: Ցիշեցի որ Հայաստանի խորհրդայնացումէն անմիջապէս յետոյ Զարեհան ընտանեօք երեւան գտնուած է քանի մը տարի որպէս համալսարանի դասախօս («Անցորդը եւ իր ճամբան») եւ հարցուցի.

- Շատ փոփոխութիւններ կը տեսնէ՞ք, պարոն Զարեհան:

- Փոփոխութի՞ւն: Ինչ անմիտ բառ: Սա վհուկների շնչով հողից ժայթքած ուրիշ քաղաք է, ուրիշ աշխարհ:

Յետոյ կ'աշխատիմ որ խօսակցութեան նիւթը պէյրութի շուրջ դառնայ, իրեն ծանօթ անձերու մասին տեղեկութիւններ կուտամ: Իր կողմէ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն: Լման երկու տարի ապրած է պէյրութ, ծանօթութիւններ, կապեր, ընտանեկան յարաբերութիւններ ունեցած է, բայց ես կը խօսիմ, ես կը լսեմ: Կարծես պէյրութ բառը ձանձրոյթ պատճառէ իրեն...

Լենինի արձանին մօտ էինք, երբ աչքս թեւը չարժելով արձանին ուղղութեամբ, ըսաւ.

- Սրա հետ չատ ենք ման եկել Լեմանի ափին...:

- Եւ միասին էժանագին պորչ էք կերել, աւելցուցի ես, յիշելով «Անցորդ»ին մէկ տողը:

Բայց անկեղծ ըլլալու համար, հեգնական էր իմ յիշատակութիւնս, որովհետեւ չէի հաւատար թէ Լենինի հետ կրնայ զործ ունեցած ըլլալ եւ այդ «պորչ»ի պատմութիւնն ալ կը համարէի իր հերթական սուտերէն մէկը: Դեռ Լենինի նամակը չէր հրատարակուած որպէսզի վիճնամ թէ այդ մէկը ճիշդ բսած է ... բացատրաբար:

- Գրողներո՞ւ հետ ինչպէս էք պարոն Զարեհան:

Հարցուցած չըլլայի: Սկսաւ լուալ բոլորը մէկ շուրով: «Մէկը միւսի կրկնութիւնն է: Մէկի տորպազրութիւնը կարող ես դնել միւսի գրութեան տակ, եւ ոչ ոք չի բողոքի»: Հասկցածս այն եղաւ, որ մէկուն հետ մտերմութիւն ունի: Մտերմութեան անընդունակ էր արդէն: Սեփական չերմութեամբը լինքնաբաւ ըլլալուն, ընկերական չերմութիւն չէր փնտռեր: Ըսաւ.

- Էդ. Թօփչեանը լեցուն մարդ է, կարող ես գրուցել հետը բարձր մակարդակի վրայ, բայց նա էլ գրող չէ...:

Իմանալով որ Հայաստան կը գտնուիմ վազզէն կաթողիկոսին հրաւէրով, կ'ըսէ.

- Նա արժէքաւոր մարդ է: Նրան կը նուիրեմ Դիւցազներգութիւնների իմ վերջին գիրքը, ինչպէս «Տատրապոմի Հարսը» նուիրել եմ Ահարոնեանին: Արժանի է...:

Նորութիւն մը ինծի համար: Ուրեմն Զարեհանը իրմէ դուրս «արժէքաւոր» մարդ կրնայ տեսնել աշխարհի մէջ...:

Պանդոկ գտնալէ ետք, առաջարկեցի որ տոլարի պառը մտնենք: Ընդառաջեց առանց խանդավառութեան եւ միայն մէկ բաժակ վերցուց: Ինք բան չըսաւ, բայց յայտնապէս ներքին դժուարութիւններ ունէր: Ութսունը անց էր: Ո՛ւր էին «վատորակ ուխտքին» օրերը...:

Ցաջորդ երկու տարիներուն, Զարեհանը չտեսայ: Պանդոկը չէր: Բնակարան ուներեցած էր: Իսկ թէ Երեւա՞ն կը գտնուէր թէ դուրսը, չիմացայ եւ ճիշդ մըն ալ չըրի վնտռելու: Գրող բարեկամներս գրեթէ չխօսեցան իր մասին: Բացայայտօրէն պաղութիւն կը տիրէր Զարեհանի հանդէպ, չըսելու համար խորթութիւն: Իր շուրջ տիրող ցրտաշունչ կլիման դուրսէն չէր գար, այլ կը բխէր իր անձէն: Ինծի համար պարզ էր: Քաշոզ եւ նոյն ատեն վանողական բան մը ունէր Զարեհան: Ցամենայնդէպս, գերազանցօրէն ընկերական եւ թոնիրի թարմ հացի պէս տաք սրտով պարոյրը, վահագնը, Համօն եւ միւսները չէին որ ստեղծած պէտք է ըլլային իր շուրջ այդ սառուցեալ զօտին: Ինքն էր, իր տարօրինակ կեցուածքներով, չինծու ձեւերով եւ ցուցադրուած գոռոզութեամբ, որ ստեղծած էր այդ կացութիւնը:

Վերջին անգամ, մահէն քիչ առաջ, իմացայ որ արկած մը ունեցեր, սրունքը կոտրուեր է եւ անկողին կը մնայ: Թորոս Թորանեանին հետ գացինք: Ամիս մը հիւանդանոց մնալէ ետք պնդեր էր որ տուն բերուի եւ հիմա պառկած էր մահճակալին մէջ: Արեւոտ սենեակ մը, մաքուր եւ կոկիկ: Տունը մարդ չկայ, բացի տասնամեայ Թոռնիկէն, ուշիմ եւ աչխոյժ տղակ մը, Արմէնին կրտսեր զաւակը: Հայրը զործով Մոսկուա կը գտնուի եւ ինքն է մեծ հայրիկին հոգատարը:

- Չ՛, Զարեհան, ինչ կայ չկայ:

Այլեւս անիմաստ կը գտնեմ ընկալեալ «պարոն»ը:

- Տեսնում ես, Ծառուկեան, ինչ արեցին...:

Անմիջապէս չեմ հասկնար, բայց հետզհետէ կը պարզուի որ կազմակերպեալ դաւադրութեան մը հետեւանք կը համարէ իրեն պատահածը: Երկիմաստ բառերով, թաքնիմաստ խօսքերով կ'ուզէ հասկցնել թէ արկած չէ, այլ ... դաւի մը զոհն է: Չհասկնալու կուզանք, բայց ինք կը կը պնդէ, կ'ուզէ որ հաւատանք թէ գիշերը, մութին մէջ, մկկը, եաե - ւէն...:

Այնքան կը յամառի, որ խելօքիկ մը տեղը նստած մանչուկը կ'ընդվզի.

- Ինչե՛ր ես ասում, պապիկ, տանը ոչ ոք էլ չկար: Մենք մենակ էինք, դու խոհանոցումն էիր, մի կարճ պահ լոյսը հանդաւ, դու չօֆիժի երկաթներին հանդիպեցիր եւ ընկար...:

Ցայտնի է, որ Թոռնիկին հետ առաջին անգամը չէ որ այս տարակարծութիւնը կ'ունենան արկածին շուրջ: Եւ խելացի տղան, իր պապիկը համոզելէ աւելի, մէ՛զ է որ կ'ուզէ լուսաբանել, որպէսզի սխալ տեղ չերթանք: Իսկ Զարեհանը, ներողամիտ ժպիտով մը տղեկին կողմը նայելէ ետք, կը դառնայ ինծի.

- Երեխան չգիտէ ... բայց դու հասկանում ես, էՀ՞, Ծառուկեան...:

Եւ կրկին տղուն կողմը դառնալով եւ գլխ ցոյց տալով.

- Դու փոքր ես, բալաս, չգիտես, բայց Ծառուկեանը գիտէ, նա կը հասկանայ...:

Անշուշտ որ կը հասկնամ, Զարեհան, ու գիտեմ որ եթէ Թորոսին տեղ Կարպիոը ըլլար հետս, պիտի չընչար ականջիս.- «Սա էլ գժուեց...»:

Կ'ուզեմ նիւթը փոխել: Ես գիտեմ որ Զարեհանը կարելի է կաշառել միայն ... Զարեհանով: Արկածը եւ «դաւադրութիւնը» մոռցնել տալու միակ կերպը խօսիլն է իր գրականութեան մասին: Քերթուած մը ունի Զարեհան, նուիրուած Կոմիտասի աճիւնները Հայաստան փոխադրելու դէպքին: Բանաստեղծութիւն մը, ուր Եղեռնին խօսքը չկայ, Ջարդի եւ արիւնի դրուագներ չկան, բայց այնպիսի վերացում մը կայ - խորացո՛ւմ մը - որ կուտայ այդ բոլորին սարսուռը, ի տես դադրին որ կ'անցնի Մարմարայի ջուրերէն ու Պոլսոյ առջեւէն: Ապրուած եւ ապրեցնո՛ղ բանաստեղծութիւն մը: Կը խընդրեմ որ այդ քերթուածէն քանի մը տող դրէ իր ձեռագրով, որպէս յիշատակ: Արդարեւ, երկար ատեն Զարեհանը «Նայիրի»ի աշխատակից ունենալով մէկտեղ, դեռ իր ձեռագիրը չեմ տեսած: Նամակներն անդամ կը գրէր մեքենայով:

- Սիրով կ'անէի, Ծառուկեան, բայց տողերը չեմ յիշում:

- Ես կը յիշեմ, դոց գիտեմ:

Թուղթ մատիտ կուգայ: Ես կը յուշեմ, ինք կը գրէ քանի մը տող, մեծ դժուարութեամբ: Ծուռ ու մուռ, այլանդակ ելեւէջներով ձեռագիր մը: Սպասելի չէր արդէն որ պառկած դիրքով եւ այդ վիճակին մէջ սահուն դուրս գար, բայց այդպէս՝ կրկնակի արժէքով նշխար մըն է:

Տղեկը մեզ ճամբու կը դնէ մինչեւ սանդուխները ու կը վերադառնայ իր հիւանդ պապիկին:

Թորոսը, կապէս բարի եւ վճիտ հոգիով

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

×

Մոռցուած կամ անտեսուած պատերազմ մը, որ սակայն ամէն օր հարիւրաւոր զոհեր կը խլէ երկու կողմերէն՝ Իրաք եւ Իրան: Զոհերէն զատ կայ նաեւ դրամական տաղնապը: Իրաք մեծ կորուստ ունի քարիւղային իր շահերուն վրայ եւ նախագահ Հիւսէյին ժողովուրդին կը դիմէ, մանաւանդ՝ կիներուն, որպէսզի իրենց ոսկի գոհարեղէնները տան հայրենիքին համար: «Մոնիտո»ի մէջ է, որ ժ. փ. փե. բոնսէլ - Հիւկոզ կը խօսի այս մասին:

Պաղտատ. - Երէկ՝ հարուստին ոտան Պասրայի բնակիչներու պատերազմական մը էր, վազը մայրաքաղաքի արուարձաններէն նոր - Պաղտատէն կամ Զուպայիտայէն մարդիկ պիտի գան: Այսօր անոնք եկան հանրակառքեր լեցուցած, Ինինուէէն, գաւառաշրջան մը Պաղտատի 400 քիլոմեթր հիւսիսը, դիւզապետը գինուորի համազգեստով իրենց գալակներուն հետ, մահմետական գեղջկուհիներ, թաղուած սեւ քօղերու տակ, գաղթացիներ, Ասորիներ իրենց փոքրիկ խաչերով, Քիւրտեր ուսած տափատներով, առանց իրենց կիներուն, Մուսուլի առեւտրականները փողկապով, սեղմուած իրենց հագուստներուն մէջ, նաեւ ամբողջ խումբ մը զաւակներու, ապշած ու տոնական զգեստաւորումով: Թաղապետութիւնը, բոլորը տեզաւորած է իր ծախքով, քաղաքին կեդրոնի պանդոկներէն մէկուն մէջ: Առաւօտուն կանուխ գինուած կը փոխադրեն նախապահին պալատը: Կը սպասեն համբերութեամբ, տպաւորուած ընդարձակ չքասրահին ոսկեզօծ հայելիներէն, մարմարներէն եւ բիւրեղներէն, զոր աւարտեցին Իրաքի Հաշեմիթները 1958-ին, իրենց պահպանկեցութեան տարին:

Տարեց գոյդերու ամուսնական մատանիներ, կնոջ մը ամբողջ կեանքին համար չնարակուած ապարանջաններ, երիտասարդ հարսերու զարդեղէնները, այրերու մատանիներ, նաեւ ոսկեայ ատամներ, կտրած մանեակներ, բրիտանացի նախկին տիրակալներու մաշած դրամներ. ամէնքը այս բոլորը տուին Պետութեան «որպէս ճիզ մը պատերազմին համար»: Որոշ չափով մը, այնպէս ինչպէս եղաւ 1915-ին Ֆրանսայի մէջ, երբ Ֆրանսա-

---

տղայ, ճամբան, տրտունջ ունի, որ Զարեհանը հարկ եղած ակնածանքով ու սիրով չըջապատուած չէ դրողներու կողմէ: Կ'ըսեմ.

- Հոգ մի ըներ, Թորո՛ս, եթէ այս ինքնորդ Դարէն քսան անուն պիտի փրկուի Հայ Գրականութեան հաշուոյն, անոնցմէ է Զարեհան, եւ առաջին տասնեակին մէջ...:

Ո՞վ կրցած է մտնել հայ գրականութեան մէջ իր առաջին գիրքին առաջին էջին վրայ սա տողերով:

Ուզում եմ լինի իմ երգս խոնարհ
Ինչպէս կտոր հաց սեղանի վրայ
Աշխատաւորի,
Ինչպէս համեստ հարս՝ ծաղկած նշենի՝
Որ գարնան տեսնդով վառում է աշխարհի
Ու լուռ տառապում տարփատենչ
սիրով,
Գաղտնի վշտերով:

Ուզում եմ լինի իմ երգս խոնարհ
Ինչպէս կտոր հաց սեղանի վրայ
Աշխատաւորի...

Եւ այս մեծ գրողին - որ Լենինի բարեկամը ըլլալու պատիւն ալ ունի - այս մեծ բանաստեղծին հանդէպ՝ լռութիւն Հայաստանի մէջ:

Ինչո՞ւ:

ցները պատասխանեցին Ա. Ռիպոյլ - անհաւատութեան նախարար - «ոսկիի արշաւ»ի կոչին, կամ մանաւանդ՝ Իտալիոյ Նըզման, 1935-ին երբ Մուսոլինի Եթովպիոյ պատերազմին ընկերացաւ ֆաշիստական մատանիներու հանդիսաւոր օր մը, որ դանձին ապահովեց ոսկեայ իրերու դէզ մը, ազգային խրախոյսի արտայայտութիւն, ուր թագուհին եւ դրացիա Կ. Տ'Ընունցիօ յատկապէս նկատելի դարձան:

Իրաքի մէջ, Պասան էր, արաբական վերազարթնումի կուսակցութիւնը, որ իշխանութեան գլուխն է 1968-էն ի վեր, որ այս տարի ունեցած է զաղափարը այս հանդանակութեան, որպէսզի «իւրաքանչիւր հայրենակից ինքզինքը նկատէ մասնակից՝ հաւաքական պայքարին, ընդդէմ պարսիկ թշնամիին»:

Արիւնի տուրքին - զոր վճարեցին արդէն Իրանի պատերազմին սկիզբէն, 1980ի Սեպտեմբերէն ի վեր - կուգայ միանալ ուրեմն ոսկին: Զորս ամսուան արշաւէն եաք 50-էն 100 Թոն արժէքաւոր մետալ կը հաւաքուէր, ինչ որ համարժէք է 800 միլիոնէն 1·5 միլիառ Ֆրանքի: Այսքանով չէ փակուած սակայն հարցը, քանի որ Իրաքի զեկավարներն դիտեն թէ, միայն վերջին քանի տարիներու ընթացքին 500 Թոն ոսկի ներածուած է որ կը ծառայէ միայն անձնական զործածութեան: Ընորհակալութիւն յայտնելու համար նըւիրատուներու, եւ քաջալերելու հայրենակիցներ, որոնք տակաւին «չեն կատարած իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը», նախագահ Հիւսէյնն սկսած է չարաթը չորս անգամ ընդունիլ այցելութիւնը «օրինակելի հայրենակիցներ»ու ներկայացուցիչներուն:

Երկար սպասումէ մը եաք, վերջապէս ան կ'երեւի պատուոյ սրահին չէմին, զինուորական համազգեստով, ձեռքով բարեւելով, սպիտակ ատամներու ժպիտով, փայլուն պեխերով եւ զոհունակութեան փայլեր աչքերուն մէջ. երկու կամ երեք հարիւր հրաւիրեալներ մէկ անձի մը նըման կը կանգնին ոտքի, անմիջապէս որ պաշտօնեան ծանուցանէ. «Հանրապետութեան նախագահ պ. Ս. Հիւսէյնն, պետը», զուսպ ծափահարութեամբ մը, համայնավար Պեասութիւններու խորհրդականներու կեցուածքով:

Նախագահական յարկէն սպայի մը թեթեակի մէկ նշանով կը զադրին բոլոր ձայները: Սատամ կը սեղմէ իւրաքանչիւր այր մարդու ձեռքը, կիներու դրլխուն կը դնէ պահ մը իր ձեռքը, կուրծքին կը սեղմէ երիտասարդները, - կը համբուրէ տղաք որոնք տասը տարեկան նէն վար են: Ընտանիքի պետերէն ոմանք չատ յուզուած կ'երեւին երկու բառ արտասանելու համար, ուրիշներ, ընդհակառակն, կ'արտայայտեն հաւատարմութեան կամ երկար կեանքի մաղթանքներ, ոմանք կ'արտայայտուին բանաստեղծական սա ձեւի կազապարներով. «Կ'ուզէի որ արիւնս վերածուէր ոսկիի, որպէսզի կարենայի քեզի նուիրել մինչեւ վերջին կաթիլը»:

Այս ոչինչ է սակայն բազդատմամբ չարունակութեան: Անգամ մը նստելէ եաք երկու դրօշակներու միջեւ, նախագահը կ'ըսէ. «լսեցի թէ ոմանք ինծի արտասանելիք քերթուածներ ունին...»: Ու «Տիմանէ - Մարթէնութեան մթնոլորտի մը մէջ կը սկսին տողանցել բարձրահասակ աղջնակները որոնք ապահով ծիծաղ կը պատճառեն իրենց չիրիմներուն մէջ Ապու Նաուասի եւ այլ ծանօթ բանաստեղծներու, որոնք փառք Աստուծոյ միշտ կը վայելեն նոյն ժողովրդականութիւնը, Միջագետքի մէջ, Պաղտատի Ապպասեաններու խալիֆայութենէն ի վեր (Ը.-ԺԳ. դար): Վերջապէս կը լսէ վերջին տողն ալ ուր անպատճառ «մարտիրոս»ը կը յանդուգնի «երկիր» բառին հետ եւ կը վերսկսին ծափերը: Նախագահը կը վերադառնայ իր զրասենեակը, որուն կը հետեւին իր սպաները, որոնք տակաւին հանդրայեն Գանձին չեն նուիրած իրենց թիկնոցակին վրայի Սատտամի զարդասեղները:

Կրկին ու կրկին ըսուած է որ իրաքցի ժողովուրդը քաջութեամբ կը դիմապրաւէ պատերազմը: Թէեւ անշուշտ պիտի նախընտրէր որ իր վարիչները այնքան վուվէկոս չըլլային զայն յայտարարելու մէջ, որքան այն պարագան, թէ հասած է ժամը քարիւղի եկամուտը օգտագործելու ազգին չահուն համար:

Ի՞նչպէս անկէ ի վեր տեղ տալ ինքնահանութեան եւ բռնութեան երկրի մը մէջ ուր հակազդութիւնը կը հանդի անպատմելի սահմանումներու: Կ'ըսուի Պաղտատի մէջ թէ մայրաքաղաքի բնակիչները պէտք է աւելի «դրդուած» ըլլան իրենք զիրենք վեհանձն ցոյց տալու, քան դաւադի բռնակալութիւնը: Ի՞նչ բանի կը յենուն այս «դրդումները»: «Ոչինչ, պարզապէս բարձրաստիճան մէկէ մը հեռաձայնի կանչի մը», «զուն ոսկիներու հարցին մէջ պարտականութիւնդ չես կատարած եղեր»: Եւ խօսակիցը պարտականութիւնը կատարելէ ուրիշ ելք չունենար:

Գաւառներու մէջ, ուր մարդիկ զիրար աւելի մօտէն կը ճանչնան, բարի նախանձը որոշապէս մեծ դեր կը խաղայ: Հարեւէն ծանօթ պէտէի մը, ազգակից Շամմարներու մեծ տոհմին, հպարտօրէն կը յայտարարէ օտարազգի իր բարեկամներէն մէկուն. «մենք հինգ քիլօ ոսկի տուինք, մեր գովի ցեղախումբէն 2 քիլօ աւելի»: Եւ այսպէս չարունակաբար: Կիները, յատկապէս քաղաքացիները, որոնց մօտ նախագահը որպէս քառասունոց զեղեցկադէմ այր մը կը վայելէ իրական ժողովրդականութիւն մը, ամէն պարագայի վճռական դեր մը ունին զոհարեղէններու հաւաքին մէջ. «Սատտամ մեզ կը պահպանէ, այս իրեն պարտական ենք, ան մեր ասպետն է»:

Իրաքի Պասս Կոնոնց կազմակերպութիւնը, կը նկատուի արաբ կիներու հզօր ազդակ չարժումներէն մէկը, որ որոշ ազդեցութիւն ունի:

1982-ին, Պասսի իններորդ համաժողովը չվարանեցաւ իր նպատակներուն առաջին չարքին վրայ տեղ տալու աշխարհականութեան եւ կնոջ ազատագրումին: Նոր և կրկնակի մարտահրաւէր մը Իրանի: Կնոջ ազատագրումի նիւթին չուրջ կարելի չէ ըսել թէ չօչափելի արդիւնքներ արձանագրուած են - բացի ամուսնալուծման մարզէն, որ կը միտի փոխարինելու կնաթողութիւնը - այնքան զօրաւոր է այրերու ընդդիմութիւնը: Իրաքցի կիները կը չարունակէ ուրեմն արժել այր մարդու մը կէսը, սակայն վարկաբեկիչ այս կացութիւնը դառապարտող ամբողջ կլիմայ մը ստեղծուած է տեսակ մը մեղսակցութեամբ՝ կիներու եւ վարչաձեւին մէջեւ:

Ոչ մէկ կասկած թէ Պասս հասած բազմաթիւ ապարանջանները արուած էին աւելի սիրայօժար՝ քան արական մատանիները: Սակայն ի՞նչ պիտի ըլլայ դերը այս ոսկիներուն այն թոհուբոհին մէջ զոր մերձաւոր արեւելքի դիւանագիտական չրջանակներ կոչեցին «զարուս ամէնէն անմիտ պատերազմը»:

Մահմետական աշխարհին մէջ Իրաք միակ Պետութիւնն է արաբ-մահմետական որ կը բանաձեւէ լաիք խոչընդոտ մը պասսական Սուրիոյ հետ. իր դրացին ու թշնամին:

Աչխարհականութիւնը Իրաքի համար նախ կը նչանակէ վերաբերումի հաւասարութիւն, ժողովուրդի մը համար որ սերտօրէն կապուած է իր զանազան անճնական կանոնադրութիւններուն, ընդհանրապէս ներչնչուած՝ սրբազան գիրքերէ: Այս մթնոլորտին մէջ, պաղտատեան մտաւորականը օր մը կը պախարակէ եգիպտիներու քծնող ընթացքը, որոնք երկար տարեն մըրոտուած էին «սատանային հետեւորդները» կոչուելով դրեթէ, եւ ուրիշ օր մը կը դայթակղի տեսնելով որ Իրանի մէջ իրաքցի քրիստոնեայ գերիներ կը զրկուին պատերազմէ: Պ. Թարէք Ազիզ փոխ նախագահը Խորհրդարանին եւ արտաքին նախարար, Լիբանանէ դուրս միակ քրիստոնեայ պատասխանատուն է, որ ներկայիս որոչ ազդեցութիւն մը ունի արաբ Պետութեան մը ներքին քաղաքականութեան վրայ: Սրդէն այս ինքնին՝ երեւոյթ մըն է:

Այսուհանդերձ, աւելի հասարակ մակարդակի վրայ, ոչ-մահմետականներու համար, ինչպէս կիներու, հաւասարութեան մարզին մէջ նախաքայլեր կան միայն, իրաքեան զպրոցներու մէջ կը բաւէ որ դասարանին մէջ միակ մահմետական աչակերտ մը դտնուի, որպէսզի իսլամական ուսուցումի դասընթացք հաստատուի, սակայն 50 % քրիստոնեայ աչակերտութեան մը դոյութեան պարագային միայն կրօնքի դասեր կը տրուին...: Իսկ ոչ-մահմետական չափահասը երբ կ'անցնի Գաղիմէկյինի չիներու մեծ մզկիթին առջեւէն որուն չորս հոյակապ ոսկեայ զմբէթները - ոսկի մը զոր ոչ մէկ իշխանութիւն պիտի համարձակէր զլանալ աստուածութեան - կը կայծկլտան Պաղտատի ամէնէն բազմամարդ արուարձաններէն մէկուն մէջ, վստահաբար կը մտածէ ինքնին, թէ լաիքութիւնը պիտի կարենայ յաջողիլ մուտք գործել բարքերէ ներս, երբ սրբավայրին դռներուն վրայէն վերցուին արաբերէն-անգլերէն եկեղեցի ածանադրութիւնները. «ոչ-մահմետականներու մուտքը արգիլուած»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 63ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 63-րդ տարեդարձին առթիւ, Հոկտեմբեր 23-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Հազար դիւցազուններու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին:

Ապա, լաֆայէթ ճաշարանը հաւաքուեցան հայրենակիցներ եւ համակիրները, ոգեկոչելու համար իրենց պապերուն յիշատակը: Բացումը կատարելով տոքթ. Յ. Գրքեաշարեան չեշտեց Հայրենակցական Միութեան դերն ու գործունէութիւնը գաղութին մէջ: Հայրենակից Վ. Մըննակեան, որ դեռ նոր վերադարձած էր Հայաստան կատարած այցելութենէ մը՝ Նոր Հաճըն աւանի հիմնադրութեան 25-ամեակի տօնախմբութեան առթիւ, թարմ լուրեր հաղորդեց հայրենիքէն եւ Նոր-Հաճըն աւանի յառաջդիմութիւններէն:

Ճաշի ընթացքին, մասաղի հետ բաշխուեցաւ Հայաստանէն բերուած լաւաշը:

Օրուան բանախօսը՝ տոքթ. Բ. Խրիմեան, ոգեկոչելէ եաք Հաճնոյ հերոսամարտը, անդրադառնալով անցեալի հետ մեր կապերու պահպանման անհրաժեշտութեան նչեց, թէ անցեալին նայիլը նահանջել չէ նչանակեր, այլ՝ քաղել դասեր եւ ներչնչուիլ մեր պապերու կեանքի օրինակէն: Բանախօսը ապա չեշտը դրաւ հայ լեզուի եւ ազգային աւանդութիւններու պահպանութեան անհրաժեշտութեան վրայ:

Հուսկ, խօսք առին Ս. Մահտեսեան եւ Գ. Ազամեան, թելադրելով երիտասարդներուն չարունակել երէցներուն գործը, որպէսզի միշտ անմահ մնայ Հաճնոյ հերոսամարտի յիշատակը:

Մ. Գ.

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՀՈՂ, ՄԱՐԴ ԵՒ ԳԻՐ

Հեղինակ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
Հրատարակութիւն՝ Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի (թիւ 8)
Անթիլիաս, 1983

×

ՁԱՓԱԾՈՑ ԵՐԿԵՐ

Հեղինակ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Խմբագրեց՝ Յարութիւն Քիւրքճեան
Հրատարակութիւն՝ Գէորգ Մելիքինեան գրական մրցանակի, թիւ 17 (վերահրատարակութիւններու Ֆոնտ):
Անթիլիաս, 1982

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԲՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Մայրիկ, սա նայէ ի՞նչ է եղեր:
- Հէ՛ղկէթ, զաւակս, նայող ընող չկայ: Մանկամարդ աղջիկը, երկու կողմէն փէչերը ժողվելով, բարակ ոտուքներովը պզուլութեամբ անցաւ քարերուն վրայէն, պարտէզ մտնելու համար: Մայրը իրեն կը հետեւէր. աղջկան չարժուածքին մէջ տենդ ու անհամբերութիւն կար: Դռնէն անդին, զրեթէ վազելով գնաց իսկոյն դտնելու իրենց նախկին բնակարանը: Անոր առջեւ հասնելով կեցաւ, չնչասպառ, տակնուվրայ: Ազեկէդ ճիչ մըն ալ հան՝ երկու ձեռքերը այտերուն զարնելով.

- Աւ՛խ, ի՞նչ է աս, Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ է աս՛...

Ու կը դիտէր, աչքերը արցունքներով ուռած, բուռն ցաւին տակ արձանացած:

Տնակը աւերակի ամէնէն սրտաճմլիկ տեսարանը կ'ընծայէր, որ երբեք դիտած ըլլայ: Բնութիւնը, ամայութիւնը, ժամանակը մոլորներ էին անոր վրայ, հալմեր, յօշոտեր էին զայն: Կարծես՝ տասարներու մոլեգին յարձակում մը կրած էր: Երդիքը, իր բոլորտիքի կապարէն քակուելով, փլեր էր, իր այդ ծանր անկումին մէջ երկու սենեակներու միջնորմին մէկ մասը իր հետը փլցնելով: Պատերուն ծեփերը, ձիւնէն ու անձրեւէն քրքրուելով՝ թափեր էին, երեւան հանելով սենեակներուն վանդակակերտ կմախքը: Տախտակամածները, փրցուած ու տարուած, մէկ մէկ խոռոչներ էին՝ լեցուած տանիքին փլած քներովը՝ փայտ, հող, կիր, քար խառնիխուռն: Ամբողջ չէնքը, խարխիխէն սարսած, մէկ կողմի վրայ ծռեր էր գլնովի մը պէս: Երեւոյթէն այնպէս կարելի էր ենթադրել որ հովի առաջին ուժգին հարուածէ մը բոլորովին պիտի կքէին, իյնային, կործանէին մեծծառուն ամիրայի մը փարթամութեան այդ յետին նչխարները, որոնց առջեւ հիմա կանգնած, լքուած աղջիկը աննկարագրելի յուզումով կը դիտէր իր մանկութեան այդ օրրանը, նուիրական իրեն համար, սիրելի յիշատակներու խնկաբոյր սրբարան, ուր իր կեանքին երջանկագոյն չրջանը ապրեր էր: Ամէն բան կը կործանէր հիմակ ուրեմն. իր երազները, յոյսերը, սէրը, իր մարմինը, սիրտը, հոգին, իր սենեակը, տունը յիշատակները ամէն բան, ամէն բան կը կործանէր կ'իյնար մըժամանակ, անողոք եւ ահռելի դուպդիպութեամբ մը:

- Մայրիկ, տե՛ս, տես ի՛նչ է եղեր տուներնիս, կը մրմնջէր Սոֆի, աւերակներու այդ տխուր կոյտը ցուցնելով իր մօրը, որ, ինքն իսկ, վայրկեան մը ցնցուելով տեսարանին տրտմութենէն, կեցած տեղը կը մնար ափիբերան, կարօտի ինքնաբուխ հառաչանքով մը.

- Իրնիկ հոս անցուցած օրերուս...

Ու աղջիկը կը մօտենար փլատակներուն, ձեռքերովը չօչափելու համար զանոնք, չէնքէն՝ ծանօթ բեկորներ գտնելու եւ անոնցմով սփոփուելու համար: Իրենց նախկին սենեակէն՝ տեղեր, մասեր կ'ուզէր ճշդել, որոնք բաներ մը ըսէին իր սրտին, որոնց մխիթարութեանը մէջ սուզուէր, մխրճուէր, բայց չէր յաջողէր՝ այդ խառնակութեան մէջ ամէն բան անճանաչ դարձած ըլլալով:

Բայց Կիւլիւկ հանդիպ չուտով սթափած էր իր ցնցումէն:

- Սրտեղէն երթանք, աղջիկս, կ'ըսէր, տեսնելով անոր յուզումը... Նայելով ի՛նչ կ'ըլլայ...

- Բայց Հոռոի հանդիստե՞նք ուր են զացը, կը հարցնէր Սոֆի՝ աւերակներու այդ լռութեան մէջէն ապրուած առամի մը սրտաճմլիկ ազմուկը լսել կարծելով:

- Չիյտեմ, աղջիկս, ո՛վ կիտէ ո՛ւր կացեր են. ասկէ ելլաստուս պէրի հի՛չ իրարու երես տեսա՞նք... ո՛վ կիտէ, ո՛ւր են: Երթանք սըկէ, Սոֆի, կը պնդէր մայրը, ուզելով աղջիկը հեռացնել այդ տխուր վայրէն, ուրկէ անոր կրած յուզումը ակներեւ էր:

Բայց աղջիկը չէր ուզեր հեռանալ, իրեն համար դժուար ըլլալով բաժնուիլ այդ վայրերէն, որոնք անմոռ, խաղաղ, երջանիկ օրերու դրուագները կը պատմէին իրեն հիմակ՝ այնքան բարբառուն տխրութեամբ մը:

- Մայրիկ, դուն հոս նստէ, աղաչեց իր մօրը, ստիպելով զայն որ նստի ինկած գերանի մը վրայ. ես քիչ մը պիտի պտտիմ պարտէզը:

- Կը յողնիս, զաւակս, հէչ կ'ըլլաս, հաղը կը չառնայ:

- Չէ, մայրիկ, հոդ մ'ըներ, հոս աւելի աղէկ կ'ըլլամ, տես ի՛նչ ազուոր օդ է...:

(Շար. 179)

Այրի Տիկին Վահագն Ալանեան, Պ. Հրաչ Ալանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգակիցին՝

ՎԱՀԱԳՆ ԱԼԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանէն, Հոկտեմբեր 29-ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը (ռիւ տիւ Մենիլ)։

Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՃԱՌԱԶ»։ - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ատրինէ Ալանեանի եւ զաւկին։

Ժերանեան ընտանիքը խոր կսկիծով կը հաղորդէ՝

ՓԱՓՐԻՔ ԺԵՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 24-ին, կառքի արկածէ հետեւանքով։ Ողբացեալը, 28 տարեկան, հիմնադիրներէն էր եւ դործօն անդամ Ավինեանի եւ Վօքլիւզի Հայերու Միութեան։

«ՃԱՌԱԶ»։ - Մեր ցաւակցութիւնները Ժերանեան ընտանիքին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայ Կաղմակերպութեանց Միացեալ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիզպոնի Թրքական դեսպանատան հինգ անձնազոհ հայ երիտասարդներուն.

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԻՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

հոգիներուն համար, այս կիրակի, Նոյեմբեր 6-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

×

Տիրամայր Վերգին Բապուճեահի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, իր հարազատները այս կիրակի, Նոյեմբեր 6, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

×

Այս կիրակի, Նոյեմբեր 6, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եկեղեցւոյս հոգաբարձութեան, Տիկնանց խնամակալութեան, հանդուցեալ - ան - դամ - անդամուհիներուն, ինչպէս նաեւ՝ եկեղեցւոյ եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հանդուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐՔԻՕՃԼ. - Պ. Ազատ Դարբինեան իր կնոջ՝ Շահէ Դարբինեանի մահուան քառասունքին (մեռած Սեպտեմբեր 29-ին) հոգեհանգստեան առթիւ կը նուիրէ 1000 ֆրանք Ռատիօ - Ազգին, 1000 Ֆ. Իսիի հայկ. դպրոցին, 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Ճառագ»էն) եւ 500 Ֆ. «Ճառագ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Զէքէմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԶԷՔԷՄԵԱՆԻ

(Մալաթիացի)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 11-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին, 6 ռիւ Շառլօ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յարգողներուն։

PRET-A-PORTER De LUXE

Kazazian

40, rue des Jeûneurs — 75002 Paris

Tél. : 236. 73. 48
236. 43. 32

Cherchons couturière à domicile TRES QUALIFIEE pour le flou -pas mécanicienne-.

MCA DECINES
et
COMISSION CULTURELLE DE L'UNION NATIONALE ARMENIENNE DE LYON

CONFERENCE
ET
RENCONTRE
avec
VAHE OCHAGAN

Vendredi, 4 Novembre, à 20 h. 30
Salle de l'église
ENTREE LIBRE

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ե Ի
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Միտի Այաչ, 276 Պուլվար Վոլթէր, մեթրօ Նասիոն Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ.։

Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել։

Հեռաձայն.

325 04 13 606 27 51 379 08 03

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE

ՏՈՔԹ. ՓԱՓՐԻՔ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր։

Կը հաղորդէ թէ իր գործատունը կը գտնուի՝

2, Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

RECHERCHONS

Jeune homme ayant sa carte de séjour et de travail, pour l'emploi de manutentionnaire dans un magasin de prêt-à-porter.

COMPTOIR DE CONFECTION
86, rue de Clery — 75002 PARIS
Tél. : 236. 37. 18

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

SOUTIEN A DIALOGUE RADIO DES CHRETIENS DE MARSEILLE

— Dimanche, 6 Nov., de 10 h. à 12 h. MESSE célébrée par
Mgr. H. Vartanian
Chorale Sahag-Mesrob, dirigée par
Kh. Yalmazian

— 13 h., REPAS au centre culturel, suivie d'une PARTIE ARTISTIQUE

Participation au repas : 80 F.

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ԶԱՓԻ ՎՐԱՑ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԹԵՐ

HAY DISC

ԻՆՁՊԷՍ ՆԱԵԻ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱՂԵՐՈՒ ԵՒ ՁԱՅՆԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՁՈՒԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՑ ՄԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

SOUHAITEZ
UN JOYEUX NOEL ET LA BONNE ANNEE
DANS VOTRE LANGUE MATERNELLE

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ գեղչ «Ճառագ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.561 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.561

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԼՃՈՅՆԻ ԽՕՍՔ ՓՐՈՖ. ՖԷՅՏԻԻ

———×———

Պատուական Ֆրանսացի, հայագէտ, աբեւելագէտ, բանասէր, հայախօս եւ հայացած, Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի Ֆըրանսահայ կեանքին մէջ իր երկարամեայ եւ օգտաշատ գործունէութեամբ, ազնիւ ծառայութեամբ, եզակի դէմք մըն է:

Շատեր, օտարներէն, ճառերով յուզած են Հայերուն սրտերը, օրօրելով զանոնք քաղցր երազներով: Սակայն չատ քիչ են անոնք որոնք դիտակից մեր անցեալին մեր հոգեկան բարձրութեան, սիրած ըլլան մեր ստեղծագործ ժողովուրդը իր հարուստ մշակոյթին մէջ, իր ազգային պատմութեան մէջ, մեզի հետ ապրելով, մեզի հետ զգալով մեր ցաւերն ու տենչերը, մեր յուսալքումներն ու մարզնչումները: Ֆրէտէրիք Ֆէյտի այդ քիչերէն է: Եւ եթէ յոբելեանները հանդիսաւորութիւններ են մեր երախտագիտական զգացումները արտայայտելու, մեր հարկը տալու Մշակոյթի եւ հանրային գործունէութեան բազմազարդ վաստակաւորներուն, Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի արժանի է օրուան մեծարանքին:

Սուրբ Ղազար եւ Սորպոն: Երկու դարաւոր տաճարները, լոյսի եւ իմաստութեան, որոնք գծած, ներշնչած եւ արդիւնաւորած են յոբելեարին կեանքը: Հետեւաբար մեծարանքի այս հանդիսաւորութիւնը ուրիշ վայր եւ նախաձեռնութիւն չէր կրնար ճանչնալ, քան՝ Սորպոնի Մեծ Ամփիթեատրոնը եւ Մուրատ - Ռափայելեան նախկին Աշակերտաց Միութիւնը:

Ֆ. Ֆէյտի հայերէնը սկսած է սորվիլ իր յառուկ միջոցներով, առանձին: Աշակերտած է Արեւելեան Լեզուներու դպրոցը անուանի հայագէտ՝ Ֆրէտէրիք Մաքլէրի, հետեւած է Բարձրագոյն Ուսումներու դպրոցը Անթուան Մէյէի դասախօսութիւններուն եւ Կաթողիկէ Ինստիթիւտի մէջ որպէս ուսուցիչ ունեցած է Հայր Մարիէսը: Սակայն Ս. Ղազարի հայկական հողի փոքրիկ եւ ազատ մանուկին մէջ է, ուր չրջած եւ չնչած են չատ մը քուրմեր Հայ Մշակոյթի, որ Ֆ. Ֆէյտի կատարելագործած է հայերէնը, սորված է դրաբարը, ուսուցիչ ունենալով դրաբարագէտ Յովհաննէս վրդ. Թոռոսեան: «Հայերէն լեզուի քերականութիւնը», արեւմտահայերէն բարբառ, լոյս տեսած 1935-ին, եւ դրապանականներու չուրջ կատարած իր ուսումնասիրութիւնները, նոյն չրջանին, դինքը արժանացուցած են, հակառակ երիտասարդ տարիքին, անդամ ընտրուելու Սուրբ Ղազարի Հայկական Կաճառին, 1937-ին: Նոյն տարին է որ իր առաջին հրապարակային դասախօսութեամբ, որուած հայերէն լեզուով, Փարիզ, «Հեթում Պատմիչի» չուրջ մուտք կը գործէ հայկական չրջանակներէն ներս, չուտով դառնալով ծանօթ եւ գնահատուած անձնաւորութիւն մը: Դասաւանդած է Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան, Վենեսիկի Մուրատ - Ռափայելեան վարժարանները, բայց մանաւանդ Սորպոնի մէջ, չուրջ երեսուն տարի՝ 1949էն 1977, տասնձնելով Հայոց լեզուի ամպիոնը Արեւելեան Լեզուներու Դպրոցը: Ուսոմ, որպէս մեծավաստակ ուսուցիչ բազմաթիւ երիտասարդներու, հայ թէ օտար, որվեցուցած է հայերէն լեզուն, արեւմտահայերէնը, պատրաստած է հայադպեաններ:

Ֆ. Ֆէյտի ունի գրական բեղուն վաստակ մը: Բազմաթիւ դիրքեր ու յօդուածներ գրած է հայագիտական զանազան հարցերու չուրջ: Երկու անգամ, 1948-ին եւ ապա 1964-ին, հրատարակած է իր «Հայոց լեզուի ձեռնարկը»: Աչխատութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարած է դրաբարի քերականութեան, Հայոց լեզուի պատմութեան, հնչիւնաբանութեան, Մեսրոպեան այբուբէնի, հայ մատենագիրներու, ժողովրդական բանահիւսութեան, Հայոց հեթանոսական աւանդութիւններու եւ ուրիշ չատ մը հարցերու մասին: Աչխարհի տարբեր քաղաքներու մէջ մասնակցած է միջազգային համագումարներու, դիտաժողովներու զեկուցումներ ներկայացնելով հայագիտական հարցերու չուրջ: Գրած է բազմաթիւ յօդուածներ հայ մշակոյթի, հայ լեզուի վերաբերեալ, որոնք լոյս տեսած են օտար պարբերականներու, թերթերու մէջ: «Լը Մոնտ» թերթի 1965 Ապրիլ 23ի թիւին մէջ, տօորագրած է յօդուած մը հայկական եղեռնի յիսնամեակի առիթով:

Ուսոմ, դերազանցօրէն մտաւորական հայագէտ, Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի իր աւելի քան կիսադարեան վաստակով անդնահատելի ծառայութիւն մը բերած է հայ լեզուին եւ մշակոյթին:

Սիրելի յոբելեար, մեր յարգանքի, երախտագիտութեան, գնահատանքի եւ մեծարանքի խօսքերէն անդին աւելի բան մը կ'ուզենք ըսել: Կ'ուզենք ըսել թէ դուք հայ էք ե՛ւ հոգւով ե՛ւ արիւով եւ մենք ձեզ կ'ընդունինք հայ ընտանիքին մէջ՝ իբրեւ լաւագոյն անդամ եւ քաղաքացի:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՅՆԱՆՄԱՆ ԱՀԱԲԵԿՋԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ

ԱՅՑ ԱՆԳԱՄ
ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻԻՆ ԴԷՄ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈ՞Ր ՁՈՂԵՐ

3 ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ ՍՈՒՐԻ ՄԷՋ

———×———

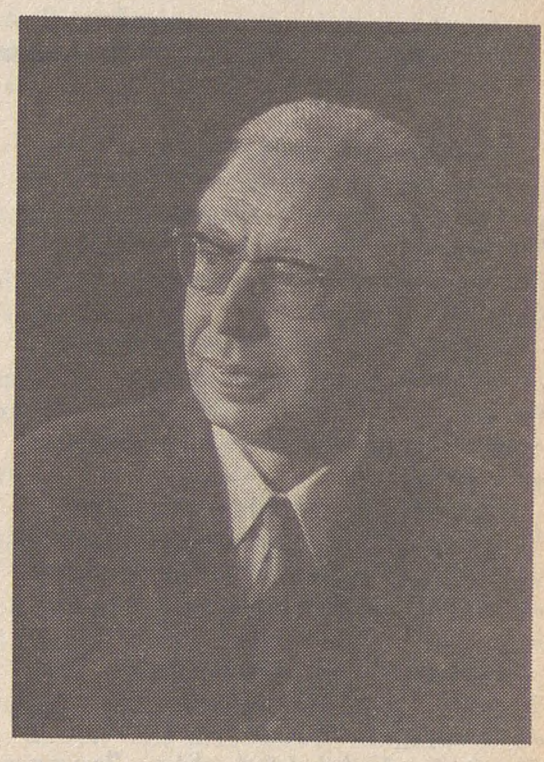
Նոյն սենաքիօճ: Այս անգամ հարաւ - Լիբանան, Սուրի (Թիր) մուտքին: Ուրբաթ առաւօտ ժամը 6-ին, ինքնաստան 1 կամ 2 բեռնակառքեր, պայթուցիկներով լեցուն կը մտնեն իսրայելեան կեդրոնատեղիին բակը: Հոն, երկյարկանի 2 չէնքի մէջ կան 200 Իսրայելացի, բայց նաեւ պաղեստինցի եւ լիբանանցի գերիներ: Հասած հաւուկենտ տեղեկութիւնները լրիւ պատկեր մը չէին կրնար տալ, Ուրբաթ առաւօտ, պատահած արարքին ամբողջ ծաւալին, ոչ ալ զոհերու թիւին մասին: Առաջին լուրերու համաձայն իսրայելեան հրամանատարութիւնը երեք օրէան լուսարձակ հաստատած էր Սուրի մէջ եւ փակած Սայտայի մուտքին կամուրջը:

Յատկանչական է, որ այս դէպքը կը պատահի քանի մը ժամ ետք այն համաձայնութենէն, որ գոյացաւ Ժընեւի մէջ եւ որ առաջին քայլ մը կը նկատուէր հաչտութեան բարդ ճամբուն վրայ: Սր - դարեւ, ժողովականները համաձայնութիւն մը ստորագրած էին, որ կ'ըսէր. - «Նկատի առնելով այն պարագաները, որոնք ընկերացան Մայիս 17-ի (Լիբանան - Իսրայէլ) համաձայնագրին եւ միջազգային երկխոսութիւնները, որոնք կրնան ծնիլ ներկայ կացութեան տեւականացումէն, ժողովը կը խնդրէ Հանրապետութեան նախագահէն, որ չարունակէ իր ճիգերը Լիբանանէն ներս եւ միջազգային դեռնի վրայ, վերջ դնելու համար իսրայելեան գրաւման եւ ձեռնարկէ միջազգային խորհրդակցութեանց, ապահովելու համար Լիբանանի բացարձակ եւ ամբողջական գերիշխանութիւնը իր ամբողջ հողամասին վրայ եւ ազգային բոլոր մարզերուն մէջ»: Աւիկա, եթէ ձեւով մը կը ջնջէր Լիբանան - Իսրայէլ համաձայնագիրը, միւս կողմէ ընդունած կ'ըլլար Ամին Ճեմայէլի օրինաւոր դեկավարի հանգամանքը: Ժողովը կ'ընդհատուէր Ուրբաթ առաւօ, որպէսզի Ճեմայէլ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք ղլուխ հանէ իր առաքելութիւնը: Եւ ճիշդ այն ատեն է, որ կը կատարուի ոճրափորձը, որու տէր եղած էր «իսլամական Ճիհատ»ը, այսինքն այն կազմակերպութիւնը, որ սատնձնած էր նաեւ Ամերիկացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքները: Միւս կողմն ալ երկրին հիւսիսը, լիբիամիտ եւ սուրիամիտ հոսանքի պատկանող Պաղեստինցիները կը չարունակեն կռուիլ, մինչ Սուրիացիք անխնայ կը ռմբակոծեն պաղեստինեան զաղթականայանները, ուր արդէն 200-է աւելի մեռեալ կայ, Ուրբաթ առաւօ, մինչ Սրաֆաթ կը չարունակէր դէմ դնել: Ցատակ է, թէեւ որ իր «վերջն է» զոր Դամասկոս կ'ուզէ: 70 հրադունդ կը թափի մէկ վայրկեանի ընթացքին Պաղեստինցիներու գլուխը:

Իրաց նման մթնոլորտի մը մէջ, դեռ բաւական լաւատեսութիւն պէտք է, հաւատալու համար, թէ օր մը Լիբանանը կրնայ խաղաղ Պետութիւն մը դառնալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄԻ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ խորհրդարանական ընտրութիւնները կը կատարուին Նոյեմբեր 6-ին: 1980, Սեպտեմբեր 12-ի պինուորական վարչակարգին հաստատուելէն ի վեր, առաջին ընտրութիւններն են, որոնք սակայն այնքան ալ «ժողովրդավար» բնոյթ չունին, քանի զանազան պատրուակներով, բազմաթիւ նորաստեղծ կուսակցութիւններ արտօնութիւն չստացան գործելու եւ թեկնածու ներկայացնելու: Հին կուսակցութիւններէն ոչ մէկը կրցաւ հրապարակ իջնել, նոյնիսկ նոր դիմակի տակ: Ներկայիս երեք կուսակցութիւններ կան. - Ադավաքաւ փարթիսին (Մայր հայրենիքի կուսակցութիւն), Միլլիյեթչի դեմոկրասի փարթիսի (Ազգայնական ժողովրդավար կուսակցութիւն) եւ վերջապէս՝ Հալքչը փարթի (Ժողովրդական կուսակցութիւն): Առաջինին պարագլուխն է Թուրգութ Իօզալ, նախկին վարչապետ, Երկրորդը կը ղեկաւարէ Թուրգութ Սունալփ, նախկին զեսպան Քանատայի եւ երրորդը՝ Նէճմէթթ Ճալփ:

ֆրանսերէն լեզուի որպէս ուսուցիչ: Այն հինգ տարիները զոր կ'անցընէ Մխիթարեան Հայրերու մօտ, իրեն մեծապէս կը սատարեն. այնպէս որ առանց իրենց դասընթացքներու հետեւած ըլլալու, ինքզինքը կը նկատէ անոնց աչակերտը:

1937-ին, Փարիզի մէջ կուտայ իր առաջին երկար դասախօսութիւնը հայերէնով, Հեթում Պատմիչին մասին, ինչ որ զինքը կը ծանօթացնէ տեղւոյն հայ համայնքին եւ կը դառնայ մտերիմ բարեկամը Ա. Զօպանեանի: 1941-ին հակառակ չրջանի պայմաններուն, լիսանսը ատարած, կը մտնէ «Գիտական հետազօտութեան ազգային կեդրոն»ը, ուրկէ կը հեռանայ միայն 1949-ին, տասնձնելու համար Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին հայկ. բաժնին վարչութիւնը: Նկատի առնելով իր վաստակին ամբողջութիւնը, 1973-ին իրեն կը չնորհուի «տոճթէօր տ'էթթա էս - լէթր է Սիանս իւմէն» տիտղոսը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ» Միտք եւ արուեստ, նոր (77-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Քալէիտոսկոպ. -
ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Առաստաղը. -
ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ

Ժամանակակից բանաստեղծութիւն. -
ՔՈՒԱՋԻՄՈՏՕ

ՓՐՈՖ. ՖՐԵՏԵՐԻԿ ՖԷՅՏԻ

հայագիտական մեծ վաստակին դիմաց

(ՅՕԲԱՐԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Գրեց՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Փրոֆ. Ֆրետերիկ Ֆէյտի, Ուսուց - չապետ Փարիզի Արեւելեան կենդանի Լե - զուներու Հիմնարկէին, անդամ՝ Վենետիկի Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիային, 75 տարեկան է. հայագիտական վաստա - կով՝ 50 տարեկան:

Յոբելեան մը՝ ջերմօրէն չնորհաւոր - ելի, կեանքի պատկառելի հանդրուան մը՝ նուիրական, մշակութային մեծ վաս - տակ մը՝ գերազանցօրէն օրինակելի ու գնահատելի:

Ճիշդ չխուն տարի առաջ տեսած եմ Պարոն Ֆէյտին, այսպէս կը կոչէինք զինք՝ Ս. Ղազարու Ընծայարանի փոքրիկ ու նորեկ աշակերտներս. այդ տարինե - րուն (1933 - 1934), մեզի Ֆրանսերէն քե - րականութիւն կը դասաւանդէր Պարոն Ֆէյտին. քանի մը ընկերներով - որոնց մէջ՝ նախկին Աբրահայր՝ Հ. Պօղոս Վ. Աճառեան, Հ. Եփրեմ Վ. Տէր - Ղազար - եան, Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեան - մէկ երկու տարի մարզուած ենք Պ. Ֆէյտիի ձեռքին տակ, յատկապէս՝ քերականական խնդիրներու քննութեան մէջ:

Իր պատկառելի գլուխով՝ մեզի կը թո - ւէր թէ Ֆրանսացի մեծ գիտնական մըն էր Պ. Ֆէյտին, անմահներու ակադեմիա - յէն, թերեւս Տէքարթի սերունդէն. իր ծանրախոհ լրջութիւնը բոլորս համակած էր՝ առաջին իսկ օրէն, եւ Ֆրանսերէնի դասը ամէնէն լուրջ պահն էր դարձած մեզի համար: Իր ամէն մէկ դասը՝ իս - կական վերլուծ մըն էր՝ քերականական նուրբ վերլուծումներու լեռն ի վեր, վինտելու միչա յատակն ու ճշդիւնը:

Գիտէինք թէ Պ. Ֆէյտին հայերէն ալ կը սորվի ու կը հասկնայ. բայց ինք եր - բեք հայերէն չէր խօսեր դասի ժամա - նակ. պատանեկան հետաքրքրութիւնին ուելի լարուած կը մնար, ու չէինք հա - մարձակեր նոյնիսկ հայերէն բաներ մը փոխանակ իրարու՝ դրասեղաններուն տեւ - ւէին: Օր մը, յանկարծ, հայերէն նախա - դասութիւն մը դրեց քարեւախտակին վրայ, իբրեւ օրինակ, Ֆրանսերէն ասոյ - ւածք մը մեզի ուելի հասկնալի դարձնե - լու համար. հայերէնը անթերի էր ու ան - սրխալ: Ուելի սիրեցինք զինք. հպարտա - նանք՝ կարծես. մեր Ֆրանսացի ուսու - ցիչը՝ ուրիշ ուսուցիչ էր, հայերէն կը խօսէր ու կը գրէր: Շատ յաւելեանք որ կեանքի պարագաներու բերումով՝ չու - տով թողուց մեզ, չուտով կորսնցուցինք զինք:

1935-ին՝ մեր Ֆրանսերէնի ուսուցիչը հրատարակեց արեւմտահայերէնի քերա - կանութիւն մը. հաճոյքով ու մեծ հետա - քրքրութեամբ ձեռքէ ձեռք անցուցինք զայն, ու հաւատացէ՛ք որ հայերէնի մեր դասագիրքէն ուելի ճոխ մանրամասնու - թիւններ սորվեցանք անկէ: Պ. Ֆէյտին իսկական հայագէտ մըն էր դարձած, խո - րունկ հայերէնագէտ:

1937-ին ուրախութեամբ ողջունեցինք իր անդամակցութիւնը Ս. Ղազարու Հայ - կական Ակադեմիային. եւ օր մըն ալ ի - մացանք թէ պատուական հայուհիի մը հետ ամուսնանալով, մեր վստահական մշակոյթին ուսումնասիրութեան կապած է իր ամբողջ կեանքը, հայերէնը դարձը - նելով նոյնիսկ իր ընտանիքի լեզուն:

Գրական հայ շրջանակներու մէջ, մեծ խանդավառութիւն եւ հետաքրքրութիւն առեղած է Փրոֆ. Ֆէյտիի անդրանիկ բա - նախօսութիւնը, հայերէն լեզուով կա - տարուած՝ Փարիզ (1938, Մարտ 31), զոր մեծ գնահատանքով ողջունած է մեր մեծանուն դրագէտը՝ Սրբազն Զօպանեան, այնքան՝ որ նոյնիսկ հոդացած է բանա - խօսութեան հրատարակութիւնը, առան - ձին մեծադիր հատորով մը, որու խորա - գիրն է. - «Հեթում պատմիչ՝ հեղինակ՝ Ծաղիկ Պատմութեանց Արեւելեան Աշ - խարհի գրքին». հատորը պատկերազար - դուած է Փարիզի Ազգային Մատենադա - րանի մանրանկարեալ լաւիներէն հին ձե - ռագիրներու վերարտադրութիւններով: Ա.յդ առիթով՝ Սրբազն Զօպանեան կը խոս - տանար լայնօրէն բանալ իր «Անահիտ» - քառակ ու ոլորուն ծալքերուն մէջ ալ թարթափելով յաճախ:

1961-ին, հայ երգիծարանութեան մա - սին խորունկ ուսումնասիրութեան մը հետ միասին, Մխիթարեան մեր տպարա - նէն լոյս կը տեսնէ Երուանդ Օտեանի «Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար», Ֆրան - սերէն թարգմանութեամբ Փրոֆ. Ֆէյ - տիի, յատուկ յառաջաբանով:

1964-ին, Իւնեսքօ-ի չարքերուն մէջ (Հրատ. Կալիմար), հրապարակ կ'ելլէ մեր հանրածանօթ դիւցազնավէպը, Սասունցի Դաւիթը, Ֆրանսերէն ընտիր ու սահուն սքանչելի թարգմանութեամբ, ոտանաւորի ազատ չափով, աշխատասի - րութեամբ Փրոֆ. Ֆէյտիի: Շուրջ 400 էջնոց գիրք մը, մանրամասն, որու ճա - կատին՝ ամենափոքրիկ եւ հազիւ տեսա - նելի տառերով դրոշմուած է վաստակա - ւոր թարգմանիչին անունը: Ակադեմիկոս Յովսէփ Օրբելիի ներածականէն հետ (էջ 9 - 34), կուգայ թարգմանիչին բուն յա - ռաջաբանը (էջ 35 - 50), ապա հերոսա - վէպը՝ իր չորս բաժանմունքներով. Սա - ասնասր ու Պաղտասար (էջ՝ 51 - 149), Ասող Մհեր (էջ՝ 151 - 189), Սասունցի Դաւիթ (էջ՝ 191 - 367), Կրտսեր Մհեր (էջ՝ 369 - 398), առաւել՝ 343 ծանօթա - դրութիւն, էջերուն ստորեւ նշելու հա - մար պատմական, աշխարհագրական, լեզուական, գրական նկատողութիւններ, հերոսավէպին բնագրի կազմութեան կամ պատումներու տարբերակներուն վերաբե - րող բացատրութիւններ, մեկնաբանիչ նր - չումներ՝ հայ ժողովրդական ասացուածք - ներու, եւայլն...:

Յարգելի փրոֆէսէօրը, որ այս հատո - րին լոյս տեսնելէն եօթը տարի առաջ հր - րատարակած էր ընդարձակ ուսումնասի - րութիւն մը «Հայ ժողովրդական դիւցազ - նավէպը» խորագրով (1957), յարմարա - գոյն անձն էր՝ միջազգային պատուան - դանի վրայ բարձրացնելու մեր Սասունցի Դաւիթը, իր հրեղէն ձիով, ազգակից Մհերներով ու այլ մեր հերոս - հերո - սուհիներով: Մշակութային հսկայ ծա - ռայութիւն մը՝ հայ ժողովուրդին հա - մար, որ արժանի է ամէնուս, խոր գնա - հատանքին ու չնորհակալութեան: Մշա - կութային մեծդի ծառայութիւն մը՝ նաեւ միջազգային չափանիշով, որով Փրոֆ. Ֆէյտին կը դառնար նաեւ արժանաւոր յաջորդը՝ Պորէներու, Տիւօրիէներու եւ Լանկլուաներու:

1969-ին, Փրոֆ. Ֆէյտի կը վերհրա - տարակէ արեւմտահայերէնի իր քերակա - նութիւնը, հիմնովին վերամշակուած ու ընդարձակուած (Փարիզ, տպագ. Տէր - Յակոբեան, հրատ. Քլինքսիէք, էջ՝ 394): Ոսկեղէն մրցանակի արժանի քե - րականութիւն մը, որ համաճարնական օրէնքներու ալ ճոխ բաժիններ ունի. ըն - թերցումի յատկացուած հրահանգներուն մէջ՝ հեղինակը կուտայ նաեւ Հայոց պատմութեան ընդհանուր պատկերը, Հայկ դիւցազնէն մինչեւ մեր օրերը, ինչ - պէս նաեւ հակիրճ տեղեկութիւններ՝ հայ հին ու նոր գրականութեան ու դեղար - ւեստի մասին:

Գրքին 23-րդ եւ 25-րդ գլուխներու վեր - լաւորութեան՝ ունի եզական ընթերցում - ներ, «Յիշուելիք չափեր ու թիւեր» խո - րագրով, ուր կուտայ Հայաստանի տարա - ծութեան, լեռներուն և անոնց բարձրու - թեան պետերուն և անոնց երկարութեան, լիճերուն և անոնց մեծութեան չափերը, կը նկարագրէ կլիման, կը ներկայացնէ խոր - հըրդային Հայաստանի ու Երեւանի բը - նակչութեան թիւերը, գրական տահուն չարադրութեամբ (էջ՝ 167, - 183):

Փրոֆ. Ֆէյտիի քերականութեան այս բաժինները, մանաւանդ Հայոց Պատմու - թեան նուիրուած ընթերցումները, տա - կաւակ հայրենասիրութեամբ մըն ալ լեցուն են. հոն Ֆէյտի ամբողջովին Հայ է:

Կ'ուզէ՞ք լսել քերականական չատ փոք - րիկ մանրամասնութիւն մը, Ֆէյտիի կա - տարած պրպտումներուն պատկերն ունե - նալու համար, սկսինք օրինակով մը. «Հինգ աշակերտ ունիմ», «Հինգ աշա - կերտներ եկան». եղրակացութիւն, թուա - կան յոդնակի ածականներու քով՝ գոյա - կանը եզակի կը դրուի, երբ ուղղակի լրացուցիչ է (առաջին օրինակ). իսկ յոդ - նակի կը դրուի՝ երբ ենթակայ է (երկ - րորդ օրինակ):

Այս տեսակ մանրամասնութիւններու ուրիշ տեղ հանդիպած չեմ: Եւ ասոնց նման համաճարնական անդրադարձու - ձութիւններ՝ հարիւրներով կը գտնենք Փրոֆ. Ֆէյտիի քերականութեան մէջ, որ արդիւնք է քառասուն տարուան հետազո - տական աշխատանքի:

Այս քերականութեան տիտղոսաթերթին վրայ ալ, Փրոֆ. Ֆէյտի կը ներկայանայ որպէս անդամ Ս. Ղազարու Հայկական

ԸՆՏԻՐ ԷՋԵՐ

ՖԷՅՏԻԻ

1969-Ի ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հեթանոսական շրջանի հայկական մա - տենագրութենէն գրեթէ հետք չէ մնա - ցած, որովհետեւ այն գրականութիւնը լոկ բերանացի էր ազգային այբուբենի պակասին պատճառով, ուստի քրիստո - նէութիւնը գիւրաւ ջնջած է զայն: Մով - սէս Խորենացիի քանի մը մէջբերումներու չնորհիւ՝ ժողովրդական դիւցազներգու - թեան մը գոյութիւն ունեցած բլլալը կը գիտնանք:

Երբ որ Հայերը քրիստոնէական կրօն - քին չարեցան՝ քարոզութեան հարցը գեռ աւելի զգալի ըլաւ այբուբենի պակասը: Ս. Սահակ կաթողիկոսին փափաքով՝ Ս. Մեսրոպ հայկական տառերը հնարեց եւ այս երկու պատկառելի կրօնաւորները, իրենց աշակերտներուն գործակցու - թեամբ, հետամուտ եղան Աստուածաշուն - չը թարգմանելու: Այս չատ չաջող թարգ - մանութիւնը սկիզբն եղաւ հայկական մա - տենագրութեան: Ս. Գրոց մեկնաբանու - թիւններ եւ կրօնական ճառեր չօրինուե - ցան: Ինքնատիպ այս գործերէն ամէնէն կարեւորն եղաւ Եղնիկ Կողբացիի «Եղծ ա - ղանդոց» գիրքը, որուն մէջ հեղինակը թէ՛ ուղիղ վարդապետութիւնը պայծառ

ձեմարանին, ինչպէս միւս բազմաթիւ հաստատներուն վրայ:

Փրոֆ. Ֆէյտի, որ դասաւանդած էր երբեմն Փարիզի ու Վենետիկի մեր վար - ժարաններուն մէջ, մեծ ճեռնհասկաս - թեամբ ու նուիրումով վարած է նաեւ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժա - րանի քաղաքական տեսուչի պաշտօնը 1970 - 1982 երկարող տարիներուն, եւ հարազատ եղբայրակիցի մը նուիրումով սերտ աչակից է եղած Մխիթարեան Հայրերուն, իրենց կրթական առաքելու - թեան սրբազան գործին մէջ:

Վերեւ ակնարկեցինք Փրոֆ. Ֆէյտիի հայասիրութեան մասին, եւ նոյնիսկ պի - տի ըսէի հայրենասիրութեան, զինք նկա - տելով հարազատ մեր եղբայրը. ինք՝ հա - րազատ Ֆրանսացի, ու պարծանք այդ մեծ ազգին, մեզի համար աւելի մեծ է. կը խորհիմ - պատկանելով նաեւ այս փոք - րիկ ազգին՝ Հայութեան, որուն ողբե - գական պատմութենէն խորապէս ազդե - ւած՝ չաճախ լսելի ըրած է նաեւ իր հե - դինակաւոր ձայնը, եւրոպական մամու - լին մէջ, յատկապէս Մեծ Եղեռնի յիս - նամեակին առիթով: Որուն համար հայ ժողովուրդը կրկնապէս կը մնայ չնոր - հակալար:

Փրոֆ. Ֆէյտիի գերազանց պաշտա - մունքը հայ մշակոյթին, մեր «հազարա - դանճ» մեծաքանչին, մինչեւ իսկ հա - յերէն լեզուի տեւական գործածութի - նը՝ իր ընտանեկան չարիքէն ներս, ուր մեծ օժանդակութիւն բերած է իր չնոր - հալի կինը՝ Տիկին Հերմինէն, սքանչելի օրինակ է Սփիւռքի տարածքին ու մասա - նաւանդ Ֆրանսա ապրող մեր բոլոր հայրե - նակիցներուն: Կենդանի ուսուցիչ մըն է Փրոֆ. Ֆէյտին, որ պիտի ուղէ էջքելի բարձունքէն գոչել բոլորին. «Հայերէն սորվեցէք, հայերէն խօսեցէք, հայերէն գրեցէք: Սիրեցէ՛ք ձեր հայրենիքը՝ իր Հայկով, Վարդանով, Սասունցի Դաւի - թով, իր Սահակ - Մեսրոպով, Շնորհա - լիով ու Մխիթար - Ալիշանով, իր վար - դագեղ Երեւանով ու սքանչելի Մատենա - դարանով»:

Ու տակաւին ի՜նչ խորհուրդներ՝ Փր - րոֆ. Ֆէյտիի պայծառ օրինակին մէջ. կրնա՞նք մեթէ անտեսել այն սէրն ու փափարումը՝ զոր կը տածէ հանգէպ Մես - րոպեան ուղղագրութեան եւ արեւմտա - հայերէնին, որ Փարիզի հայութեան ալ սիրտը ժառանգութիւնն է՝ Զօպանեաննե - րու, Նարդունիներու եւ Մխաքեաններու չունչով նուիրականացած, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի երբեմնի ու նոր չրջանի հեղինակաւոր աշակերտնե - րու գրիչով քանդակուած:

Ա՛հա դասը՝ զոր այս Ֆրանսացի մեծ Հայը կուտայ Հայութեան, մանաւանդ Ֆրանսահայութեան, իր ծննդեան 75-ամ - եակին առիթով:

Շնորհակա՛լ ենք, սիրելի Պարոն Ֆէյ - տի:

եւ ճշդրիտ վաստերով կը լուսաբանէ, թէ՛ աղանդները եւ հերձանոսական կրօնքները համճլի եւ հանճարեղ ոճով մը կը հերքէ: Հին դարերու հայ փիլիսոփաներու կարգին՝ պերազանց տեղ մը կը գրաւէ Դաւիթ Անյաղթ որուն համբաւը այնքան մեծ եղաւ որ մինչեւ բիւզանդական արքունիքին մէջ մեծապէս կը յարգուէր:

Թէեւ Հայուն հանճարը ընդունակ է լուրջ իմաստասիրութեան եւ խոր ստուածաբանութեան, սակայն Հայերը բանաստեղծ են բնութեամբ եւ չուտ մը ըսկսած են յօրինել քերթողական չունչով լի չարականներ որոնք Ոսկեդարէն ի վեր եւ մինչեւ հիմա եկեղեցիներուն մէջ կ'երգուին:

Ջմայլելի են Ժ. դարուն՝ Գրիգոր Նարեկացիի ազօթքները որոնք ոճի այնքան բարձրութիւն ունին որ անմիջապէս ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ տարածուեցան: Բայց կրօնական բանաստեղծութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ Ներսէս Շնորհալիի ազօթքներով, Ժ. դարուն: Ներսէս իր տաղաչափութիւններուն մէջ հաւասարապէս կը յաջողի արտայայտել թէ՛ խոր ախորժութիւնը, եւ թէ՛ խորհրդապաշտ ցնծութիւնը: Սոյն դարուն կը պատկանի նաեւ Ներսէս Լամբրոնացի որ ամենանշանաւոր աստուածաբաններէն մին է:

×

ԱՐԴԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ութերորդ դարէն սկսեալ, ոսկեդարեան մատենագրութեան փայլը հետզհետէ աղօտացաւ, բայց, ինչպէս որ տեսանք, Ժ. դարէն մինչեւ ԺԳ.ը, նորէն արժէքաւոր գրագէտներ եւ բանաստեղծներ երեւցան:

Հայկական մատենագրութիւնը նոր անկումի մը ենթարկուեցաւ Միջին Դարու վերջին ժամանակները եւ համական գրականութիւնը բոլորովին անհետացաւ: Երկրին վիճակը ա՛յնքան խառնակ էր, անհատին կեանքի պայմանները ա՛յնչափ տանապահով, որ այլեւս մարդ հնարաւորութիւն չէր պտներ խոր ուսումնասիրութեանց նուիրուելու: Այս աննպաստ պայմաններուն մէջ ալ՝ հայ գրականութիւնը նոր երեւոյթ մը ցոյց կուտայ: Աչխարհիկ լեզուով գրուած ժողովրդական բանաստեղծութիւն մը կը սկսի ծաղկիլ վարպետ քերթողներու գրչին տակ: Այս բանաստեղծներէն ամէնէն տաղանդաւորը կը համարուի Նահապետ Քուչակ որուն արեւելեան զգայնութեամբ հիւսած է սիրային փափուկ ոտանաւորներ: Մէյ մըն ալ այս աշուղային քնարական բանաստեղծութիւնը իր գոյութիւնը պահած է մինչեւ վերածնունդը:

×

Գրական վերածնունդը երկու տարբեր կեդրոններ ունեցաւ: Առաջինը, հայրենի հողէն չատ հեռու, Արեւմտեան Եւրոպայի վենետիկ քաղաքը եղաւ: Ժ.Ը. դարուն սկիզբը, սերաստացի կրօնաւոր մը Բենեդիկտեան կանոններուն համեմատ միաբանութիւն մը հիմնեց, Մորէալի մէջ, ապա փոխադրելով զայն Վենետիկ: Յետոյ Միսթարեանութիւնը երկուքի բաժնուելով, մաս մը Վենետիկ մնաց, իսկ միւս մասը տեղաւորուեցաւ Թրիէսթ եւ ապա Աւստրիոյ Վիէննա քաղաքը: Միսիթար եւ իր վարդապետները հետամուտ եղան հին հայ մատենագրութիւնը եւ եւրոպական դասական գրականութիւնը ուսումնասիրելու եւ ճանչցնելու. բառարաններ, քերականութիւններ յօրինեցին, նախնեաց ձեռագրերները ժողվեցին եւ հրատարակեցին, տպարան հիմնեցին, դպրոցներ բացին: Իրենց եւ իրենց սաներուն ունեցած գործունէութիւնը հոյակապ եղաւ: Է. Զմշեանի «Հայոց Պատմութիւնը», Հ. Բագրատունիի «Հայկ Դիւցազն» դիւցազներգութիւնը հայրենասիրական զգացումը արթնցուցին: Փափկազգած բանաստեղծ Պէշիկթաշլեանի տաղերը կարելի է բաղդատել Լամարթինի քերթուածներուն հետ: Այս չարժումին արդիւնքն եղաւ նոր մատենագրութիւն մը աչխարհաբար լեզուով գրուած:

Միւս կեդրոնն եղաւ՝ աւելի ուշ՝ Հայաստան: Ժ.Թ. դարուն Կէսին՝ Աբովեան գրեց իր «Վէրք Հայաստանի» վէպը, որով կը պանծացնէր զոհաբերութեան ոգին հայրենիքի փրկութեան համար, եւ այսպէս ազատագրական պայքարին մըթնոլորտը կը պատրաստէր: Այս վէպը եղաւ արեւելահայերէն (ռուսահայերէն) լեզուով գրուած առաջին գրական գործը: Նոյն դարուն վերջերը՝ Րաֆֆի իր հայրենասիրական վէպերով ազգային յեղափոխութեան փողը հնչեցուց Վիկտոր Հիւկոյիին նման զօրեղ չունչով մը:

Հայկական մատենագրութիւնը այսպէս երկու մասի բաժնուեցաւ՝ արեւմտահայ (կամ տաճկահայ) եւ արեւելահայ (կամ ռուսահայ), իւրաքանչիւրը իր սեպհական աչխարհաբար լեզուն ունենալով:

Ժ.Թ. դարուն՝ թատերգութիւնը եւ վիպագրութիւնը աւելցնելով հին ատենէ ի վեր մչակած իր ճիւղերուն, հայ գրականութիւնը ճոխ եւ բարձրարժէք մատենագրութեան մը բոլոր հանգամանքները ցոյց տուաւ:

Այսօր գրական բոլոր սեռերը արտակարգ փայլով կը մչակուին Հայաստանի մէջ:

×

ՊԱՏՄԻԶՆԵՐԸ

Իրեն ժամանակակից արեւմտեան մատենագրութեան նման՝ միջնադարեան հայկական գրականութիւնը կը բաղկանայ մեծ մասամբ վարդապետական ուսումնասիրութիւններէ եւ կրօնական ճառերէ, ներբողներէ ու ոտանաւորներէ: Ասկէ զատ, նոյն շրջանին՝ իբր մատենագրական ճիւղ կը ծաղկի նաեւ պատմագրութիւնը:

Դ. դարէն մինչեւ ԺԵ.ը, ժամանակագրութիւնները եւ պատմագիրները բազմաթիւ են: Ամենահռչակաւոր պատմաբանները այստեղ յիչատակելով պիտի բաւականանանք:

Առաջինը Ագաթանգեղոսն է որ, իբր արքունիքի քարտուղար Մեծն Տրդատ թագաւորին, իր տիրոջը թագաւորութեան եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին քարոզութեան պատմութիւնը կը գրէ մեզի աւանդելով չատ թանկագին տեղեկութիւններ Հայաստանի պատմութեան այս կարեւորագոյն շրջանին մասին, որմէ կախում պիտի ունենար Հայ ժողովուրդին ամբողջ ապագան: Փաւստոս Բիւզանդ, որ Ագաթանգեղոսի նման՝ յունարէն գրութեանց մէջ ուսած էր, Ագաթանգեղոսի պատմութեան շարունակութիւնը կը գրէ, մինչեւ 392 տանելով զայն: Հաւանական է որ Ագաթանգեղոսի եւ Փաւստոս Բիւզանդացիի երկերը յունարէն գրուած են, Մեսրոպեան այբուբենը գոյութիւն չունենալով, եւ մեր ունեցած գրութիւնները թարգմանութիւններ են: Ղազար Փարպեցիի պատմութեամբ, որ Ագաթագեղոսի եւ Բիւզանդացիի գործերուն շարունակութիւնն է, կը սկսի հայերէն լեզուով գրուած պատմագրութիւնը:

Եղիշէ վարդապետ, որ Վարդանանց պատերազմին մասնակցեցաւ, հայրենասիրական կրքով եւ վիպասանական շունչով մեզի կ'աւանդէ սոյն պատերազմը, իր հայրենակիցներուն քաջութիւնը եւ նահատակութիւնը պանծացնելով:

Մովսէս Խորենացի իրեն ժամանակակից դէպքերը գրի առնելով չի գոհանար. ինքը միակատար պատմութիւն մը կը գրէ, մարդկութեան ծագումէն սկսելով իր գործը: Այս պատմութիւնը գրելու համար, բոլոր կարելի եղած աղբիւրներուն կը դիմէ, արքունական դիւանէն մինչեւ ժողովրդական աւանդութիւնները, Աստուածաչունչին մինչեւ յունական գրութիւնները: Այն առեղուան մատենութեան հետեւելով՝ կը չանայ ամէն տեղ քաղուած տեղեկութիւնները Աստուածաչունչին տուեալներուն յարմարցնել:

Ճիշտ տեղեկութեան արժանի են չատ մը ուրիշ հայ պատմիչներ, ինչպէս Աբիւտակէս, Սեբէոս եւայլն: Ժ.Թ. դարուն՝ Վարդան Վարդապետ եւ Կիրակոս Գանձակեցի մեզի չատ չահեկան տեղեկութիւններ կուտան Թաթարներուն մասին, ինչպէս, նոյն ժամանակին, Հեթում Պատմիչ կ'ընէ Ֆրանսերէն լեզուով իր պատմութեան մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ

———×———

ԽՄԲ. - 1937, Յունուար 23 թուականը կը կրէ, վահէի (Շաւարշ Միսաքեան) այս տոմսը: Յարմար դատեցինք անոր վերհրատարակութիւնը, այսօր, ոչ միայն անոր համար որ հոն արձանագրուած դրուագը իր շահեկան կողմն ունի, այլեւ որպէսզի «Ճառագ»ի հիմնադիրն ալ, անդենականէն, իր մասնակցութիւնը բերած ըլլայ Փրոֆ. Ֆէյտիի մեծարանքի այս թիւին:

———

Երկտող մը սեղանիս վրայ, այնքան սրտառուչ՝ իր պարզութեամբ եւ համեստութեամբ...

ՍԻՆ ՔԼՈՒ Յունուար 20 - 37
Առ ազնիւ Պ. Խմբագրապետ
«Ճառագ» թերթին
Փարիզ

Ազնիւ Պարոն,

Առանց անձամբ զիրար ճանչնալու, սակայն իրարու ծանօթ եղած ենք նամանաւանդ հերականութեանս մասին ձեր ազնիւ թերթին մէջ հրատարակուած գրախօսութեան շնորհիւ: Անոր համար է որ նամակով ձեզի կ'ուզեմ իմացնել հայ օրիորդի մը հետ ամուսնանալս: Եթէ կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ բնաւ արգելք չկայ որ հրատարակէք, ընդհակառակը ... բոլոր Հայութեան բարեկամ եմ եւ գաղութին մեծագոյն մասին ծանօթ եմ...:

Հաճեցէք ընդունիլ, ազնիւ պարոն, յարգալիր բարեւներս:

ՖՐԻՏՏԻՒՐԻՒ ՖԷՅՏԻ

Ֆրանսայի երիտասարդ մըն է Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, շրջանաւարտ՝ Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանէն եւ արդէն հեղինակ՝ հայերէն քերականութեան մը (Ֆրանսացիներուն հայերէն սորվեցնելու համար):

Գրքին մասին խօսուած է «Ցառագ»ի մէջ: Իսկ իր հայերէնը կրնաք դատել վերի երկտողէն, այնքան կոկիկ եւ գրեթէ անսխալ չարադրութեամբ:

Այս երկտողին մէջ իմ ուշադրութիւնս գրաւեց ուրիշ բան մը:

Մեր հայագէտ բարեկամը մեզի կը տեղեկացնէ իր ամուսնութիւնը՝ հայ օրիորդի մը հետ (Միլան) եւ մեր հայեցողութեան կը ձգէ հրատարակութիւնը, - «եթէ (կը) կարծէք որ այս լուրը հետաքրքրական կրնայ ըլլալ»:

Ու միաքս կ'իյնայ չատ մը հայկական նշանաւութիւններու եւ հարսնիքներու հրատարակութեան պարագան:

Ի՜նչ յաւելեալ եւ ճոխացեալ նկարագրութիւնները, որոնք զարդացան Պոլսոյ մէջ եւ կը չարունակուին մինչեւ այսօր, Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ.

- «Փեսան իր ուչիմութեամբ եւ ճեռնհասութեամբ նախանձելի դիրք մը գրաւած է առեւտրական հրապարակին վրայ, հարսը իր գեղեցկութեամբ եւ ազնիւ ճիրքերով պատիւ կը բերէ հայ լիսական սեռին» եւայլն:

Տակաւին կան հարսնիքին մասնակցող - ներու ցանկը, տրուած նուէրները, հրամցուած ըմպելիները, կառքերուն ու ծաղկեփունջերուն թիւը, երբեմն ալ՝ խօսուած քարոզներն ու ճառերը:

Ընդհանրապէս, ամէնէն համեստն ալ կը սպասէ որ լուրին կցուին, նաեւ, հրատարակող թերթին չնորհաւորութիւնները:

Ցաճախ դժուար կ'ըլլայ նոյնիսկ երիտասարդներ համոզել թէ՝ նշանաւոքը կամ հարսնիքը անհատական դէպքեր են, կ'արձանագրուին իբրեւ պարզ տեղեկութիւն, եւ պէտք է մնան այդ սահմանին մէջ, բացի արտակարգ պարագաներէ:

Թող մեր բարեկամը չատ չտեսնէ այս թերութիւնները: Մանաւանդ որ, անոնք ընդօրինակուած են Փարիզի սալօնական բարքերէն:

Ինչպէս քերականութիւնները, ժողովուրդներն ալ ունին իրենց զարտուղութիւնները, ընդհանուր ներդաչնակութեան մէջ:

ՎԱՀԷ

-TRAVAUX-

———×———

FEYDIT, Frédéric

Docteur ès - Lettres et Sciences humaines
Professeur honoraire à l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales.
(Université de Paris III).
Membre de l'Académie arménienne de Saint-Lazare.
Commandeur de l'Ordre des Palmes académiques.

———

Langue arménienne :

«Grammaire de la langue arménienne» dialecte occidental. Venise, 1935, in-8°, X-205 pp.

«Manuel de langue arménienne», (arménien occidental moderne), Paris, 1948, gr. in-8°, VIII-342 pp.

Deuxième édition, revue et augmentée, Paris, 1969, XVI-394 pp.

«Cahiers de grammaire arménienne» (extraits de la revue «PAZMAVEB» :

N° I «L'état de la langue arménienne au Ve siècle», Venise, 1967, gr. in-8°, 15 pp.

N° II «Le système du verbe arménien classique», Venise, 1970, 55 pp.

N° III «La déclinaison en arménien classique», Venise, 1976, 50 pp.

N° IV «Combiamenti di struttura del verbo armeno. Tempi, modi e aspetti in armeno», Venise, 1956, gr. in-8°, 16 pp.

N° V «Les articles en arménien moderne occidental» (paru dans la revue PAZMAVEB, 1952, pp. 171-179, - tirage à part prochain).

N° VI «Détermination et cas en arménien» (parution prochaine).

N° VII «Remplacement du signe zéro dans le parfait arménien» (parution prochaine).

N° VIII «Relatives savantes et relatives populaires en arménien classique» (parution prochaine).

(Tous les numéros annoncés en parution prochaine sont entièrement rédigés pour paraître au cours des prochains mois).

«L'utilité et les problèmes de la dialectologie arménienne» (Communication faite au premier congrès international de dialectologie, à Louvain, en 1960, et parue dans les Actes du Congrès, Louvain, 1964, pp. 146-153).

«Considérations sur l'alphabet de st. Mesrop» (Questions historiques et questions linguistiques) Revue Handès Amsorya, 1962 et 1963. Edité à part dans la collection «Studien zur Armenischen Geschichte», Vienne, 1964, in-8°, XII-160 pp.

Deuxième édition, refondue et augmentée, publiée sous le titre plus explicite de : «Considérations sur l'alphabet de saint Mesrop et recherches sur la phonétique de l'arménien». Vienne, 1982, VI-216 pp.

«Considérations sur l'alphabet arménien : liquides et sonantes». Revue Handès Amsorya, numéro spécial pour la commémoration du tricentenaire de la naissance de Mekhithar, 1976, pp. 355-368.

«Una data per gli imprestiti iranici in armeno», Revue Paideia, Genova, 1962, Vol. XVII, p. ((brève notule).

«Observations sur le consonantisme arménien» publié en traduction russe dans le bulletin «Questions de linguistique» de l'Academie des Sciences d'U.R.S.S., Moscou, 1961, pp. 47-50.

«Les facultés d'expression de la langue arménienne», communication faite au Congrès international des Orientalistes, à Cambridge, en 1954, publiée en résumé dans les Actes du Congrès, refaite en arménien à Paris et publiée dans Haratch, Paris, 24 et 25 Nov. 1954.

«Problème de phonétique arméno-phrygienne», revue Handès Amsorya, Vienne (Autriche), 1968, t. LXXXII, col. 353-356.

Article sur la langue arménienne au mot «arménien» dans le Grand Larousse Encyclopédique.

«Ցօրանջ, կիսաձայն եւ ձայնորդ» («Hiatus, semi- consonne et sonante») in revue Պատմա-բանասիրական Հանդէս de

(Շար.ը Դ. Էջ)

(Շար. Գ. Էջէն)

l'Académie des Sciences de la R. S. S. d'Arménie, 1979, N° 3, pp. 57-61.

«Sopra certe tendenze della fonetica armena e la loro incidenza sulla morfologia della lingua classica e l'etimologia». Actes du Convegno sulla cultura armena fra Oriente e Occidente, Venise.

Chapitre sur la langue arménienne dans l'ouvrage collectif «Histoire des Armé - niens, Toulouse, Privat, 1982, pp. 38-47.

«Յարաբերական նախադասութիւնը հայերէն գրաբար լեզուին մէջ». A paraître dans les Actes du Congrès de linguistique arménienne d'Erévan, Sept. 1982.

«La particule - նէ ne et les adverbes դէ de, նոր nor et դոր dor en arménien populaire. A paraître dans PAZMAVEB 1983.

Philologie (établissement de texte et critique textuelle) :

«L'éloge de Djouancher», PAZMAVEB, Venise, 1954, pp. 297-298.

«Un passage énigmatique de Fauste de Byzance (Communication au Congrès International des Orientalistes, Munich, 1957) Pazmaveb, 1957, N° 11, 12, pp. 282-284.

«L'Histoire de Fauste de Byzance comprenait-elle deux livres aujourd'hui disparus?», Pazmaveb, 1958, pp. 140-143.

«Serait-ce la solution de l'énigme du VIe livre de Fauste de Byzance?», Pazmaveb, 1966, pp. 95-97.

«A propos de l'inscription (grecque) de Garni» dans le volume «Armeniaca» publié à l'occasion du 250e anniversaire de la fondation de la congrégation mekhithariste, Venise, 1969, pp. 184-189. (Essai de reconstitution d'une inscription grecque mutilée).

Անդրադարձութիւններ Մխիթար Աբբահօր բառարանին շուրջ : («Considérations sur le dictionnaire de l'abbé Mekhithar»). (Analyse de la méthode lexicographique de Mekhithar). Pazmaveb, 1949, N° 7-12, pp. 308-312.

«Միջազգային հաղափակցութեան ազդեցութիւնը Մեսրոպի այբուբենին կազմաւորման վրայ» :Actes de la «Conference on classical armenian culture» de Philadelphie, 1979.

Version française de : «Research on the composition and construction of the armenian Folk-Epic».Actes du symposium «David of Sassoun».

Littérature :

«Հեթում Պատմիչ, հեղինակ «Ծաղիկ Պատմութեանց Արեւելեան Աշխարհի» գլխին», Փարիզ, Անահիտ մատենաշար, «L'historien Hetoum, auteur de «*La Fleur des Histoires de la Terre d'Orient*»», Collection «Anahit», Paris, 1939, gr. in-8°, 26 pp. (en arménien).

«Cahiers de litérature arménienne» (extraits de Pazmaveb) :

N° I «La haute signification de l'invention de l'alphabet arménien par st. Mesrop», Venise, 1963, in-4°, 8 pp.

N° III «L'épopée populaire armé - nienne», Venise, 1957, in-4°, 39 pp.

N° IV «La comédie et la satire en Arménie : Baronian et Odian». Venise,1960, in-4°, 24 pp.

«Littérature arménienne» in Encyclopédie «Clartés», Paris, 1958, in-4°, 12 p., 2 col.

«Coup d'Œil rétrospectif sur la littérature arménienne» in revue «Europe» 1961, pp. 170-175.

Article «Littérature arménienne» dans le Grand Larousse Encyclopédique, s. v. «Arménie».

Croyances populaires et magie :

Prêt pour l'édition (vraisemblablement courant 1983), (en 550 pages dactylographiées) : «Les amulettes de l'Arménie chrétienne». Avertissement, Catalogue des mss. d'amulettes de Saint-Lazare, établissement de textes avec apparat critique, traduction avec commentaires sur la signification magique des textes.

«Les croyances populaires arméniennes». Ouvrage paraissant en fascicules. Fasc. I : Les esprits (en général);fasc. II: Les dragons; fasc. III : La démono-mythologie selon les écrivains classiques ; fasc. IV : Les croyances populaires de l'époque moderne;fasc. V: Al et Thepgha (déjà paru).

Traductions :

«Une mission à Dzabelvar» de Yervant ODIAN, Ed. «Mekhithar», Venise, 1961, in-8°, 64 pp.

«David de Sassoun», épopée populaire arménienne, Collection «Caucase» de la «Collection des œuvres représentatives» de l'U.N.E.S.C.O., Gallimard, 1964, in-8°, 400 pp.

Larges extraits de la 26e homélie de Jean Mandakouni dans les Mélanges offerts au professeur Dauvillier, Toulouse, 1979, pp. 293-306.

Discours-portraits littéraires et artistiques:

— sur le poète Varoujan (Brochure du Comité pour l'érection d'une plaque, commémorative à Varoujan à l'Université de Gand).

— sur le journaliste Chavarch Missakian (Journal «Haratch» 14 et 15 Mars 1957). (en arménien).

— sur Archag Tchobanian (Brochure du Jubilé).

— sur la romancière Zarouhi Bahry (revue Zwartnotz, 15 Jan. 1958).

— sur le peintre Sarkis Khatchadourian (revue Zwartnotz, 1er Août 1958).

— sur le compositeur Aram Khatchadourian (Haratch, 3 Avril 1960).

— «René Grousset et les études arméniennes, in revue «France-Asie», Sept.-Oct. 1953, N° 88-89, pp. 837-839.

— Article sur cinquante ans d'activité du journal Haratch, avec en titre une phrase de l'article : «"Յառաջ" մնաց իր բարձրութեան վրայ», Volume «Haratch» du cinquantenaire, Paris,1976, pp.388-390.

Articles :

«Les caractères dominants de la tradition arménienne», Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves de Bruxelles, T. XVII, 1963-1965, pp. 15-21.

«Le cinquantenaire des massacres d'Arménie», Le Monde, 23 Avril 1965.

«Une congrégation savante : la congrégation mekhithariste», in Vie Intellec - tuelle, Décembre 1949, pp. 553-558.

Grammaire française :

«Remarque sur l'emploi des articles partitif et indéfini», Le Français Moderne, Janvier 1952, pp. 29-30.

«Concordance des temps (du subjonctif)», Le Français Moderne, t. XXI, 1953, N° 4, pp. 275-280.

«CALIBRE, revue de l'Ecole Nationale des Langues Orientales vivantes, 1966, pp. 121-126.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պրիւսէլաբնակ Տիկին Հերմինէ Նիկո - դոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս Նարկիզեան 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, փոխան ծաղկեպսակի :

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Քաննի Հայ Տիկնանց Մխիթարեանը կ'ողբայ իր անդամուհիներէն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

եւ իր մխօրեայ զաւրոցի աշակերտուհի՝

ԱՑՏԱ-ի

եղերական մահերը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալներուն ընտա - նիքին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Հայ Կաթոլիկ Մխիթարեանց Միացեալ Մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիպոնի Թրքական դեսպանատան հինգ անձնագոհ հայ երիտասարդներուն. -

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԻՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ՍԱՄ. ԳԻՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

հոգիներուն համար, այս կիրակի, Նո - եմբեր 6-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Cocktail d'Inauguration de la Salle Sarkis Minassian le 5 Novembre, à partir de 18 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԵԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

Les invitations sont gratuites et les portes de l'Amphitheâtre se fermeront à 15 h. précises.

Prière de les retirer aux adresses suivantes :

— **Libraire SAMUELIAN :** 51, rue Mr. Le Prince, 75006 PARIS
— **Librairie PALOUYAN :** 9, rue de Trévise, 75009 PARIS
— **Télé Condorcet :** 175, Avenue Jean Jaurès, 92140 CLAMART
— **Maison de la Culture d'ALFORTVILLE :** Rue de Madrid, ALFORTVILLE
— **SYLAUR :** rue Ste. Foy, 75002 PARIS
— **Le Yan's Club :** 5, Avenue Reille, 75014 PARIS
— **Ecole TEBROTSASSERE :** 1 ,Bd. du Nord, 93 RAINCY
— **COLLEGE S. MOORAT :** 26, rue Troyon, SEVRES
— **Cordonnerie RAFFI :** 30 ,rue Carnot, CHAVILLE

ՓԱՐԻԶԻ

Համազգայինի

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

—×—

Այս Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեծը Քատէ :

կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Նիւթ .- Բանաստեղծութիւնը :

Ս. Ց Ց

PERE LACHAISE

Նոյեմբեր 11-ին, Ուրբաթ օր, ժամը 15·30-ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ - Լաշէզի՝ Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յու - շարձանին :

Հաւաքուիլ Կամպէթթա մուտքին :

Նախկին ռազմիկներն ու հայ զաղութը կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներ - կայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը :

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

RÉUNION D'INFORMATION

Le comité d'information et de défense des prisonniers politiques arméniens dans le monde (CIDPPAM) organise une réunion d'information

le Mardi 8 Novembre, à 20 h. 30
Maison de la Culture arménienne,
6, rue de Madrid — Alfortville

Les sujets abordés seront :

— le CIDPPAM : ses objectifs et ses travaux
— le cas Hüsnü Göl

Pour tout contact, écrire ou :

CIDPPAM B. P. 157
75463 Paris Cedex 10

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6
DIMANCHE
6 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 77

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրագնա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.562 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.562

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ

Ռ. ՀԱՏՏԻՃԵԱՆ

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ 1983

Նախ այս վէպին ամփոփումը, այնքան որ հնարաւոր է:

Հիւանդանոցի սենեակ մը, ուրկէ մեղմ կը լսուի կէս-անդամալոյծ վաթսունամեայ այր մը: Կը պատմէ այդ չատ իրական ախտերը, որ իրեն է: Հիւանդապահուհիներու մուտքն ու ելքը, բժիշկներու անտարբերութիւնը, եկող գացող հիւանդները, այցելուները եւ անոնց մէջ իր աղջիկը՝ Սաթենիկ: Ամբողջ ծէսը ուրեմն անչարժացած մարդու մը, որուն ամէնօրեայ հորիզոնը առաստաղն է, ուր կը դծէ իր մտածումները ուրկէ կ'անցնին հեռաւոր ախտերին չուքերը: Տեսակ մը լուսանցք: 8-9 ամիսներէ ի վեր հոն է այս մարդը, այն օրէն երբ պանանի կեղեւի մը վրայէն կը սայթաքի, կ'իյնայ: Դատապարտուած է անշարժութեան ցկեանս: Որը - չած է սակայն հիւանդանոցը մնալ, բեռ չըլլալու համար աղջկան ընտանիքին, փեսային: Այս վերջինին դործը ըստ երեւոյթին լաւ չընթանար եւ մտադրած է ընտանեօք մեկնիլ Գանատա, ի հարկէ հիւանդը ձգելով այս քաղաքը, որ կրնայ ծալիսը ըլլալ: Ձգմարտութիւնը թոռնիկն է որ բերնէն կը փախցնէ վէպի վերջին էջերուն: Հիւանդին համար ասիկա երկրորդ պանանի կեղեւն է, անկում մը վերջալոյսին, որ կը կրկնէ առաջինը:

Այս թերի ամփոփումը հազիւ գաղափար մը կրնայ տալ վէպի մթնոլորտէն, որովհետեւ ամէն ինչ տեղի կ'ունենայ հիւանդի հոգեկան աշխարհին մէջ, այլ խօսքով՝ մենախօսութեան երկայնքին որ գըրութիւնն է:

Վէպին հորիզոնը այլ է անշուշտ: Եթէ առաջին սայթաքումը պատրուակն է, որուն չնորհիւ մենախօսութիւնը կը սկսի, երկրորդ «սայթաքումը» կը բացայայտէ թելադրուածը: Շրջանակ մըն է եղածը, որուն սկիզբը արդէն վերջն է: Արագ ըսած վէպին հորիզոնը կը վերաբերի վերջի մը, ըսենք մահուան որ դաղթն է: Գըրած է. «Վերջացաւ» ըսած էի Վերժինին, երբ հայրս մեռած էր: Վերժին չէր հասկցած, թէ ի՞նչ բանի ակնարկած էի: Ես ակնարկած էի այն միւս չունչին, ինչպէս արդեօք այն միւս օդին, որ կը լեցնէր հօրս թոքերը: Հօրս մահով վերջացած էր դատարէն եկող դիծը, դատարին մէջ վառած լապտեր մը: Հիմա ահաւասիկ հոս, հօրս աշխարհէն այնքան տարբեր այս մեծ քաղաքին մէջ դիս պիտի լքէին հարազատներս ու պիտի երթային օտար աիեր: Հոն է որ օր մը պիտի լսէին իրենց ծերունի ու կաթուածահար հայրիկին մահը: (...) Ու Սաթենիկ պիտի պատասխաներ «Վերջացաւ, Ռուբիկ, վերջացաւ»: Ռուբիկ պիտի կարծէր որ վերջացողը մեծ հայրիկին թանկագին կեանքն է: Մինչդեռ ուրիշ բան ըսել պիտի ուզէր Սաթենիկ մեզմաղձոտ իր նայուածքով: Մինչեւ Աբեւելքն էր որ այդ օրը պիտի վերջանար մեր ընտանիքին մէջ: Դարեր առաջ հոն վառած լապտեր մըն էր որ պիտի մարէր հիւանդանոցի մը սենեակին մէջ . . .» (էջ 220):

Վերջացող մեծ հայրը, ինչպէս Սաթենիկին նայուածքը, ինչպէս վէպին սկիզբն ու աւարտին կրկնուող անկումը կը յղուին նոյն վերջին. ամէն պարագայի ուրիշ բան ըսել կ'ուզուին, այսինքն՝ կ'այլաբանեն Մինչեւ Աբեւելքին վերջը ընտանիքին մէջ, որը իր կարգին այլաբանութիւն մըն է:

Ծերունին սակայն չէ մեռած: Կը մնայ դատապարտուած ապրելու, ապրելու անչարժութեան մէջ, ապրելու՝ մտածումով: Վերջին պարբերութեան մէջ կը զանգէ անդամ անձնասպանութեան կարելիութիւնը, մինչ սենեակին մէջ դարձող ճանճը կը նախագծէ մեկնող օդանաւ մը: Կը մնայ վերապրիլ սորվիլ. «Ու եթէ ուղեղս կրցաւ տոկալ, վերապրիլ, սիրտս ալ անկասկած պիտի կարենայ նոյնը ընել: Միայն թէ քիչ մը ժամանակ, քիչ մը համբերութիւն: Ես դիտեմ, ես կը տեսնեմ դալիքը: Պարտութիւնը զոյութիւն չունի, որքան ատեն որ չընդունիս զայն: Ու երջանկութիւնը միշտ երջանկութիւն է, որքան ալ նահանջէ, որքան ալ հարուած ըստանայ: Կը բաւէ որ կարենաս զայն ապրեցնել, անունդ տաս անոր, չմոռնաս որ կուլ տրուի դժբախտութեան կողմէ...» (էջ 224):

Այսպէս վիրաւոր, կիսով անչարժ ու անդամալուծուած, կիսուած մարմնով կ'ապրի, կը տոկայ մեծ հայրը իր նոյն առաստաղին դիմաց, վերածուած գրեթէ ինքն ալ տեսակ մը մտածումի, պարտութիւնը եւ ասոր բերած աղէտը չընդունելու մօտեցքով:

Վէպը, ըստեցաւ արդէն, մենախօսութիւն մըն է, հոգեբանական ընդլայնում - ներով: Ժամանակը կ'ընթանայ առաւօտէն դիշեր, քանի մը օրերու երկայնքին, բայց Հատտէճեան կը խուսափի զայն նշելէ: Հիւանդանոցի առօրեան կ'ընծայէ բաւականաչափ նիւթ ու իրական տուեալ, չընչին միջադէպեր, որոնք պատումը ամրօրէն կը լծորդեն առարկայական աշխարհին: Բայց միւս կողմէ մենախօսութիւնը իր մէջ կ'առնէ խօսակցութեան կտորներ, միշտներ, որոնք կը մեկնաբանէ, անոնցմէ կը հանէ ենթադրեալ ուրիշ իմաստներ, ինչպէս ատիկա տեղի կ'ունենայ Որբունիի վէպերու երկայնքին:

Սակայն ինչ որ կ'ապրեցնէ այս մենախօսութիւնը, ան ալ անդադար գործածութիւնն է անցեալի յղումներուն, երազներուն կամ երեւակայութեան: Հօր մահը, ըստ իս, երկու էջի վրայ, գրութեան ամէնէն թելադրական մասերէն մէկն է, ինչպէս են անցեալին բոլոր ոգեկոչումները հոս: Ցեատարձակ ակնարկի թեքնիքին հետ Հատտէճեան կը գործածէ ըսենք ապադարձ ակնարկներ ալ, երբ հիւանդը երեւակայութեամբ կը հետեւի մեկնող աղջկան, դիտելու, վերակազմելու համար ընտանեկան պահ մը: Հատանական դէպքերու ուրուագծումները այսպէս կը խախտեն պատումին միաթաւալ ընթացքը, անոր տալով որոշ խտութիւն ու լիցք:

Բարեբախտաբար, պիտի ըսեմ, որովհետեւ հիւանդանոցի առօրեային կառչումը եւ յիշողութեան աշխատանքին մասամբ կամովին զոպումը, խցումը, որոշ էջերու ընթերցումը կը դարձնէ անչահեկան: Հիւանդի անցեալին - ընտանեկան, տեսային- բոլոր վկայակոչումները, վէպին մէջ ախտուած, կը թուին այնքան իմաստալից ,որքան ոչ բաւականաչափ ընդլայնուած: Որքան պիտի ուզէինք, որ մըտածումով ապրող մեծ հայրը փորձէր վերականգնել մանկութեան թէ պատանութեան կեանքի հաստ չերտեր, որոնցմէ նիհար նմոյշներ ներկայացուած են արդէն: Վէպը անկասկած պիտի չահէր ատոնցմէ:

Ներկայէն անցեալ եւ անցեալէն ներկայ թէ ապագայ անցումները երբեմն ճարպիկ, արագ, երբեմն աննշմարելի, աղուոր նորութիւններ են: Ակնյայտ է Հատտէճեանի ձգտումը այդ անցումները դարձընելու «բնական» ապուցումներ: Բայց միշտ չէ որ համոզիչ են: Գրութիւնը յաճախ շատ չեշտը կը դնէ բացատրութեան վրայ: Կարծես հեղինակը ըսէր. ահա հիմա երազ է, հիմա իրականութիւն է, հիմա անցեալէն կ'անցնիմ ներկային: Ներքին մենախօսութեան թաւալին մէջ նման ստորագծումներ, եթէ անթացուպեր են ընթերցողին, գրութիւնը կը զրկեն այն չափէն մը աւելի, որ անհրատ զօդումներուն դոյութեան իրաւունքն է:

Վերջապէս Պրն. Հատտէճեանի վէպը ըստ-ստէպ-ստէպ շատ մօտիկը կը թուի լրատրութեան, այնպէս ինչպէս կը կարդանք զայն իր հուշակաւոր Յուշատետր-ին մէջ: Հիւանդին մտածումները երբեմն չատախօսէն չափուած ձեւուած գաղափարներ են, որոնք ոչ մէկ մարմին կ'անձնաւորեն: Հոգեբանական խորութեան չեն տանիր: Տեսակ մը լրջծուն ընդհանրութիւններ են, առանց զգայարանական զօրի ,առանց տարբերակացումի, ինչ որ եթէ աշխուժութիւն կը թուի բերել, նոյն ատեն համաժէքն է մակերեսայնութեան :Կը հասկցուի ի՞նչու Հատտէճեանի այնքան չահեկան ու մտածել տուող հարցը, ի հարկէ իրմէ պայմանաւոր, կը բախի արագ, հաճելի, դիւրին ընթերցուող գրութիւն մը պատրաստող դեղագիտութեան:

Ինչպէս վերջին էջի նշումը կը թելադրէ, Առաստաղը առաջին դիրքն է, կ'ենթադրեմ՝ վիպաշարքի մը: Գալիք հատորը կամ հատորները կրնան յաւելեալ լոյս սփռել այս գրութեան վրայ, Սփիւռքի վէպին կը բերեն այժմէական ու մտածելի հարցադրութիւն մը կարելի բովանդակի մը մէջ:

■

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Կ'ըսուի թէ արդի մարդը հաւատք չունի եւ ատոր հետեւանք բանաստեղծը, իբրեւ մարդը իր ժամանակին, չի կրնար ըլլալ՝ բայց եթէ maudit (*) մը, ամէնէն արագ ընկճումի առաջնորդը բարոյականի մը՝ որ կը փորձէ դիմադրել զգայարանքներու ամէնէն մերկ ազատութեան: Պարզամիտներու ծանօթ հակասութիւն (որովհետեւ ընկերութիւնը բանաստեղծներուն դէմ կը պաշտպանուի ինչպէս կրնայ. կը մատծենք միջնադարեան պալատներու քաղցր ապաստանարաններուն, դափնեկիրներու պսակադրումին, եւայլն, պարզամիտներ՝ որոնք կ'ուզեն մարդու ժամանակաւոր ճակատագրին աւելի պարզ մօտեցում մը, կ'ուզեն բանաստեղծութիւն մը՝ որ չըլայ «այս», այլ՝ «այն»:

Բայց բանաստեղծութիւնը, կ'ըսէինք, հոգեկան դրութիւն մըն է, հաւատքի կամ աւելին՝ վստահութեան արարք մը հանդէպ անոր՝ զոր մարդը կ'իրագործէ, եւ չի կրնար ենթարկուիլ արտաքին որեւէ դրդիւռի:

Զայն փիլիսոփայական արարք մը, անանուն, անանձնական կարելիութիւն մը կարենալ նկատելու առարկան ինկած է բանաստեղծին «գաղափարը»: Բանաստեղծութիւնը մարդուն կատարած նուաճումն է, բայց կայ մարդ եւ մարդ՝ զայն կարենալ նուաճելու համար (ընդունելով հանգիստ-սառիկ մօտիկը կը թուի արագրութեան, այնպէս ինչպէս կը կարդանք զայն իր հուշակաւոր Յուշատետր-ին մէջ: Հիւանդին մտածումները երբեմն չատախօսէն չափուած ձեւուած գաղափարներ են, որոնք ոչ մէկ մարմին կ'անձնաւորեն: Հոգեբանական խորութեան չեն տանիր: Տեսակ մը լրջծուն ընդհանրութիւններ են, առանց զգայարանական զօրի ,առանց տարբերակացումի, ինչ որ եթէ աշխուժութիւն կը թուի բերել, նոյն ատեն համաժէքն է մակերեսայնութեան :Կը հասկցուի ի՞նչու Հատտէճեանի այնքան չահեկան ու մտածել տուող հարցը, ի հարկէ իրմէ պայմանաւոր, կը բախի արագ, հաճելի, դիւրին ընթերցուող գրութիւն մը պատրաստող դեղագիտութեան:

Ինչպէս վերջին էջի նշումը կը թելադրէ, Առաստաղը առաջին դիրքն է, կ'ենթադրեմ՝ վիպաշարքի մը: Գալիք հատորը կամ հատորները կրնան յաւելեալ լոյս սփռել այս գրութեան վրայ, Սփիւռքի վէպին կը բերեն այժմէական ու մտածելի հարցադրութիւն մը կարելի բովանդակի մը մէջ:

■

(Շար.ը 4-րդ էջ)

Գրեց՝

ՍԱԼՎԱԹՈՐԷ ՔՈՒԱԶԻՄՕՏՕ

ԲԱԼԷԻՏՈՒԲԱՓ

արուեստասէրի մը օրագրեն

22 Սեպտեմբեր 1983

117.- ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐՑՔՈՓՖ

Ժամը կէս դիշերին կը մօտենայ:

Էլիզապէթ Շվարցքոփֆ՝ Հիւկօ Վոլֆ կ'երգէ: Ու օրուան բոլոր ժամերը յատկացուած էին իր բազմակողմանի արուեստին:

Քառասուն տարուան վաստակն է զոր իր իսկ ներկայութեան ամբողջ տասնեւեօթը ժամերով կը ներկայացնէր այսօր «Ֆրաանս-Միւզիք» կայանը ի պատիւ անձանձիր երգչի մշակին:

Եզակի մեծարանք՝ որուն ոչ ոք արժանի դասուած էր ցարդ Ֆրանսացի թէ օտար:

Զարիազանցուած չեմ գտներ պատկերը:

Իրաւամբ հարցնէին ինծի թէ ո՞վ է դիւցուհիս՝ լսած ու ճանչցած բոլոր երգչուհիներուս մէջ վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին՝ կը խոստովանիմ, նախ մեքենաբար «Շվարցքոփֆը» պիտի պատասխանէի:

Նոյն չարթուան մէջ երեւումը նաեւ իր յուշերուն եւ հին անզտանելի երգապնակներու նոր ալբոմին:

Խորապէս յուզուած Շվարցքոփֆ՝ վաթսունեւուրթ տարու կ'ըսէ.«կրնամ այլեւս նուիրուիլ բոլորովին երգի արուեստին ուսուցման, երիտասարդ սերունդին փոխանցելու համար փորձառութիւններս»:

Առանց ծեքծեքանքի, առանց պչնոտ հովերու պէտք զգալու, երբ թաւչային հեշտալուր քաղցրութեամբ մը կը մեկնաբանէր Շուպէրթի թէ Շուման՝ լիտերը, անբացատրելի ջերմութիւն մը կը պարուրէր հոգիները: Գաղտնիքը դիտէր ամենազուարճը տալու թեթեւութեամբ:Ապրեցնել տալով երեւակայածը:

Ամէն գարուն կը սպասէինք իր նոր ելոյթին:

Ծանօթ լիտերն իսկ միշտ բան մը աւելի կատարելագործուած ձեւով կը յայտնէր տալ: Դիւրահաղորդ չունչով: Մարդկային հոգիին անհամար յուզմունքովը բաբախուն պատկերներ կը գտնէինք, բիւրաւոր երանգներով, Շվարցքոփֆի պարզօրէն երգած մէկ լիտին մէջ: Հոգիին խորերը պրպտող երանգներ:

Կար հոն անանուն սիրահարին մեղեդին սրտաորոք. կար մահուան վիշտը սիրտ փղձկող: Սէգ հարուածներ ալ կային հոն որոնք ուղղակիօրէն կու գային բախիլ մեր սիրտերուն: Վճիտ ու զգայուն արտայայտութեամբ կ'երգէր: Գուցէ նկատի իր շրջանին ամենագեղեցիկ քնարերգակ սոփրանոն, ունենալով բոլոր բնական չնորհները: Հարկ է աւելցնել թէ Շվարցքոփֆ դիտցած էր անհատատալի բծախնդրութեամբ ու նոյնքան անհատատալի յամառութեամբ մը օգտագործել առաւելագոյնս զանոնք: Նկատելով թէ ծընունդով գողտրիկ բայց համեստ ծաւալով ձայն մըն էր իրը: Աչխատութեան կերպն ու դիտակցութիւնը հասած էր ապրելակերպի, քանի ունէր իր ամուսինը իրր խորհրդատու: Վալթէր Լէճ աննման արուեստի քննադատ մըն էր, որ ունեցաւ լայն բաժին երգչուհիին վերելքին մէջ: Նոյն այդ վերելքի ճամբուն վրայ Շվարցքոփֆի ընկերացան երեւելի արուեստագէտներ, ինչպէս Ֆուրթվէնկլէռ, Հէրպէրթ Վօն Գարաեան, Վալթէր Կիզէքինկ, Լաուին Ֆիշէր: Անդերազանցելի կը մնայ նաեւ Մոցարթի ու Ռիխարտ Շթրաուսի օփերաններուն մէջ նուաճած իր դերերով: Միշտ հարազատ երգահանին ոգիին, Էլիզապէթ Շվարցքոփֆ կրնար նաեւ ներմուծել մաքին մէջ, նոր խորութեան մը տարածոյթը իր ինքնուրոյն ոճով: Տպաւորական մը առուծախի. առանց իսկական առեւտուրի: Ցուցադրութենէ աւելի բեմադրութիւն է կարծէք սարքուածը:

Որքա՜ն կը բերէ փառասէր ինքնին նոր չուկայ մը ստեղծած ըլլալու իր յատկանութեան:

Տօնավաճառ պիտակն ալ արուեստի կալուածէն ներս ենթադրել կու տայ աւելի արուեստի առարկաներու ցուցադրութիւնը՝ քան արուեստի գործերունը խլատապահանջ: Տեսակարար կը թուի ինծի տարբերութիւնը: Առարկան տալով օրէան ճաշակը միայն: Եւ իրօք եթէ կան հոն՝ ընդունուած մեծ արուեստագէտներուն քով, քանի մը լաւ երիտասարդ նկարիչներու գործերը, անոնք ալ իրենց բուն տեղը չեն գտած այս բեմադրութեան չըրջագծին մէջ: Ցուցադրուած գործերուն չափազանց մեծամասնութիւնը, ինքնավարժ չուտափոյթ փորձերու սահմանը չեն անցնիր: Ո՛չ նորարար չունչ, ո՛չ ալ դեղեցկութիւն կը բերեն: Կան այս տօնավաճառին մէջ նաեւ նկար ծախող խանութներ: Այդ ա՛լ տարբեր ճիւղ մըն է՝ որ նըմանութիւններ կը ներկայացնէ ցուցասըրահին հետ՝ առանց սակայն անոր նոյնանալու:

Անպայման տեսնել անշուշտ այդ բոլորը:

Դէթ հասկնալու համար յետոյ, թէ նախընտրելի է նախ ընտրել -աւելի սիրտով քան մաքով- ու գնել առանց հոսանքէն տարուելու:

25 Սեպտեմբեր 1983

119.- ԼՈՒԿԱՆՕ

Չէի ճանչնար քաղաքը:

Գործողութեան մը յաչորդող հանդիսաւ չրջանը պիս հոն հասցուց: Բարեբախտ օրերու:

Ու եթէ քանի մը չարաթներ առաջ առիթը ունեցած չըլլայի վերջին տարիներու լաւագոյն նկարահանդէսը տեսնելու, գուցէ երէկ ճաշակածս այդքան ալ անհամ պիտի չթուէր:

Իրաւամբ Լուկանոյի առաստաղային ցուցահանդէսէն եաք Փարիզի Արդի Արուեստի Տօնավաճառը հեռու էր որեւէ գոհացում պատճառելէ: Սապէս մէկտեղուած էին ուրեմն այդ դիւրն գործոցները:

Դարուն սկիզբը, երկու ռուս արուեստասէրներ ամէն տարի Փարիզ ժամանելով դիտցեր են ընտրել ու գնել Մոնէի, Կոկէնի, Վան Կոկի, Սէզանի, Ռընուարի, Փիքասոյի ու Մաթիսի լաւագոյն գործերէն նմոյշներ: Առանց այլեւայլի դիւրն գործոցներ: Մեր հերոսները ուրեմն, Մորոզով եւ Զուչքին ոչ միայն ունեցած էին լաւին ճաշակը, այլեւ հաւաքածոյ մը հետզհետէ ճոխացնելու հմտութիւնը:

Կը խորհիս՝ լինելու այս կարգի հաւաքածոներու այլեւս չենք հանդիպիր մեր օրերուն: Բացառութիւն՝ Վօն Թիսէն:

Գրեց՝

ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Պատճառը նիւթական չի կրնար ըլլալ: Կան աւելի խոշ հարուստ պիտակից մարդիկ:

Ապրելակերպի մը արդիւնքն է սակայն դիւցազնիկ հաւաքածոն: Այն որ չինուած է դուրդուրանքով, ժամանակով: Մղիչ ուժն է եղած այդ գործերով չրջապատուելու իղձը:

Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ քանի մը չաբաթներ եւս: Անցո՛րդ, եթէ անցնիս մօտիկէն, գնա՛, տե՛ս Մաթիսի «Կարմիր Զուկերը»: Լուկանոյի լիճին կապտորակ ջուրը կարմիր-կանաչ երանգներ պիտի առնէ եւ տակաւին պիտի չարունակես տեսնել հոն գտնուող նոր հորիզոններ: Ըմբռնողութեան, ուրախութեան, խենթութեան:

1 Հոկտեմբեր 1983

120.- ՌՈՍԹՐՈՓՈՎԻՉ

Նոր սերունդը իր նուագելու կերպը ընդգրկեց: Երեւելի երգահաններ նոր գործեր տուին ներչնչուելով իր նուագէն: Գործիքին երգացանկը զարգացաւ: Հետաքրքրութիւն արթնցուց անոր չուրջ: Հանդիսացաւ նաեւ անառակ որդի:

Այդ բոլորը միանալով իր վեհանձն խառնուածքին, հասցուցին թաւչուիթակը վերջին տասը տարիներու ընթացքին չութաքին ժողովրդականութեան: Այսօր կարելի է թաւչուիթակի նուագահանդէսով մը սրահ լեցնել. տասը տարիներ առաջ գրեթէ անկարելի էր: Մաթիսյավ Ռոսթրոփովիչ լայն բաժին ունի այդ տարածման մէջ:

Օյսթրախ կ'ըսէր. «Բոլորս ալ քիչ թէ շատ տաղանդաւոր ծնած ենք, բայց Սլաւան փեռուր մը աւելի ունի: Կրնայ նոր գործի մը թռիչք տալ, ժամուան մը ինքնակեդրոնացումով»:

Իրականութիւն՝ որուն Առնօ Բաբաջանեան եւս կ'ակնարկէր յաճախ սրամիտ տարբեր պատմելով դրուագ մը իր իսկ գործերէն մէկուն առընչութեամբ՝ ուր Սլաւա առաւօտուն հասած էր գործին անդիտակ ու նոյն դիշերն իսկ մեկնաբանած զայն:

*Գէթ քանի մը օր պիտի հանդստանա՞ք կը հարցնեմ համերգէն եաք, ողջագուրելէ յետոյ: Ո՛չ, արձակուրդ պիտի չառնէ: Միասին կը մտածենք պանդոկ բայց չենք կրնար երկարել խօսակցութիւնը. առաւօտ կանուխ կը մեկնի, նոյն գիշերը դարձեալ պիտի նուագէ ,յաչորդող 2 միւս գիշերները... նոյնպէս... եւ ժապաւէնը չարունակելի է: Մեծերը ինչո՞ւ պէտք կը զգան այսքան յաճախ նուագելու: Հարցում որուն չեմ կրցած միակ պատասխանը մը գտնել: Ու այդ պայմաններուն տակ հրաշք էր ուրեմն որ Հայտընի ու Պոքերի-նիի քոնչէրթոները տրուէին այդ հրաշէկ ճապոով: Շունչով մը որ պարզապէս կը մաղնիսացնէ բոլորտիքը: Կ'անչարժանաս՝ խորհրդածելու համար երաժշտութեամբ: Չես խակ զարմանար. գիւրահասկնալի է ամէն ինչ :Նախադասութիւնները զմայլելի հնչականութեամբ, լաւագոյնս հակիրճ: ուած, անհատատալի ծաւալով մը կու զան պարզօրէն պատմել բոլոր այն բանե-

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐՑՔՈՓՖ

2 Հոկտեմբեր 1983

121-- ՓՈՄՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մինչև Ջաֆար որքան ա՛յդպես։
Ցավոտ հոգով եւ աղոշ յուզում ներս-
ում արտահայտել ձեռքս տարավ
Ալի - բառե՛ր... բառե՛ր... մէկա՛ն չոր
ալ - բառե՛ր, որ մէկ էրկրի տղին
Ալիին, ոչ մէկ էրկիր, ինչ որ ալ նե-
րես - բառեր։ Ընդհատ ա՛ռաջ
ետ չդարձուցի ձեռքս մէկ վրայ
ինկած։ Ես ալ ինկա՛ր ծունկի։ Ա՛խ
ինչպե՛ս ուզեի ես ալ ինկնել ոտքե-
րուն։ Ինչպե՛ս ուզեի ես ալ ինկնել
ոտքերուն։ Ինչպե՛ս ուզեի ես ալ
ինկնել ոտքերուն։ Ա՛խ, ինչպե՛ս
ուզեի ես ալ ինկնել ոտքերուն։ Ա՛խ,
ինչպե՛ս ուզեի ես ալ ինկնել ոտքե-
րուն։ Ա՛խ,

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

դերձ ձիրքը)։ ահա թէ ինչու կամաւոր արարքէ մը սահմանեալ չափածոներու յօրինումը, զոր բազմիցս կը կարդանք որոշ դասական կլմայի մէջ, «քերթողական» քաղաքակրթութեան պատկանելով հանդերձ ոչ թէ բանաստեղծական, այլ ուսումնասիրական արտայայտութիւններ են։ Բոլոր դրականութիւններու պատմութիւնը բացէ ի բաց կը մատնանշէ այլ բանաստեղծներու այս որոշեալ, հոգեկան հաստատ դրութեան մը թեքնիք կիրարկումը։

Ասիկա ժամանակակից բանաստեղծութեան տագնապին «կէտ»ն է։ Նոր բանաստեղծի մը ծնունդը - կրկնենք - դասումի արարք մըն է եւ ատով իսկ չի կրնար չարունակել նախադոյ կարգը։ Բանաստեղծութեան դաշտին մէջ չկան «խնամատարական» կարելիութիւններ։ Այսօր բանաստեղծութեան բացուող սերունդը (կը խօսիմ Իտալիոյ մասին) կրնայ ընդունի՛լ միայն դրական հասունութեան դասեր, բայց չի կրնար իր ուսուցիչները ընտրել իմաստասիրութենէն. նոր սերունդը պէտք է արտայայտէ իր բանաստեղծները միայն, եթէ երբեք, արդէն, այդ բանաստեղծները կը բերեն նոր խօսքեր։ Սխալ չհասկըցուիմ. «խօսքը» ինծի համար ունի, միշտ ունեցած է նաեւ դիւցազներգական, ողբերգական իմաստ։ Երբ կը սկսինք ուսումնասիրել տուեալ ժամանակաշրջանի մը բանաստեղծները՝ կը յանդինք իրենց լեզուի վերլուծումին (չմոռնանք թէ գործ մը կարելի է դատել գեղագիտութեամբ միայն), եւ այդ վերլուծումը յաճախ կը քանդէ արդէն իսկ բացարձակ ճշմարտութիւն թուող չատ մը պատրանքներ։ Ամէն բանաստեղծ ինքզինք կը հաստատէ ոչ միայն իր կշռոյթով կամ ներքին ձայնով, այլեւ մանաւանդ իր լեզուով, այն իւրայատուկ քառամթերքով եւ կառոյցով՝ որ հոգեկան դիրքորոշման մը ընդմէջէն «անհատականութիւնը» պիտի յայտնաբերէ։

Էլիոթ կ'ըսէ, թէ «հասունութիւն ձեռք բերած որեւէ դրականութիւն պատմութիւն մը ունի իր ետին, պատմութիւն մը՝ որ միայն ժամանակագրութիւն, միայն այս կամ այն տեսակի գործերու ձեռադիրներու կոյտ մը չէ, այլ, եթէ նոյնիսկ անդիտակից, բայց կանոնաւոր յառաջադացումը լեզուի մը՝ ձեռք բերելու համար գիտակցութիւնը իր իսկ սահմաններուն մէջ իր իւրայատուկ կարելիութիւններուն»։ Պատմութիւն մը, ուրեմն՝ ատանդութիւն մը։

Մեր մօտ եւ այլուր, բանաստեղծներուն անհրաժեշտ ձայնը միշտ ալ լսած է իր իսկ արեան խօսքը, եւ այդ ձայնը միշտ ալ ճանչցուած է մարդերէն՝ նոյնիսկ երբ աշխարհի վրայ առանձնութեան վախը անոնց մէջ կը յառաջացնէր զգացումներու ընկալման համապատասխանող եւ ամէնէն պարզ բաներէն անջատումի պահ մը։ Բայց այսօր ի՞նչ կ'ուզէ, ի՞նչ կրնայ ուզել Եւրոպան։ Անչուշտ ոչ հոգիի միակ «երեւոյթ» մը, միակ «եղանակ» մը՝ որ իր արուեստով հասարակաց եզրի վերածէ մարդու սրտին առընչութիւններու վինտուտուքը։ Ոչ իսկ, իւրաքանչիւր ազգի ընդմէջէն, միեւնոյն «թեքնիքը»՝ որ ջնջէ ու անհետացնէ այդ ազգերուն ամէնէն կենսական իւրայատկութիւնը։ Այլապէս ոչ մէկ ժողովուրդ պիտի մնայ կենսունակ։ պիտի կարենայ, միաժամանակ, ըսել ի զօրու խօսք մը՝ եթէ երբեք իր լեզուական զանազանութեան կը վտահի ոչ թէ իր միտքը, իր պայքարն ու ապրելակերպը միայն, այլեւ կեանքի եղանակի մը ամէնէն ընդունելի անդրադարձը՝ որ իր իսկ իւրայատկութեան հակընդդէմ ըղգացումի մը համապատասխանէ։

Պիտի չծնի ոչ վէպ, ոչ բանաստեղծութիւն՝ եթէ երբեք հոգիի այս յայտնաբերութիւնները փորձեն արդէն իսկ բացայայտել, եւ որով՝ այլեւս երբեք իւրայատուկ ամանակը «ձեւային պարունակութիւններու»՝ դիւցազնական թէ ողբերգական, որ դիրենք ժամանակագրութեան կը մօտեցնէ։ կեանք կամ մահ, ցաւ կամ ուրախութիւն, - հարցը բարոյական է միշտ՝ այնքան առեն որ մարդ կը սկսի խօսիլ իր իսկ երկրէն՝ ղգացումները հաղորդելու համար հեռաւոր այլ մարդերու։

Արդեօ՞ք, ուրեմն, մեր դրականութիւնը դերհասունութեան տագնապ մը կ'ապրի։ Այդ է որ պիտի յառաջացնէք քիչ եաք կամ, աւելին, պիտի ըսենք թէ բանաստեղծը այլեւս չի դիտեր որո՛ւ խօսիլ. եւ ասիկա արդեօ՞ք, որովհետեւ ունկնդրութիւնը կ'երթայ կազմութեան մէջ եղող ընկերութեան մը, կամ ընկերութեան մը՝ որ կը խախտի, որ արդէն իսկ խախտած է պատերազմի մեքենական զայրոյթէն, որ տակաւին ինքզինք կը պաշտպանէ, ինչպէս կրնայ, «կենաց զգուանքի» վերջին ամրոցներուն մէջ։

Կարելի է, այլապէս, հաստատել թէ բանաստեղծը կը խօսի հին կամ նոր կազմութեամբ այլ ընկերութիւններու եւ թէ իր ձայնը կը միանայ այս կամ այն ժողովուրդին՝ յանուն համաչարհային՝ ամէն մարդու յատուկ ղգացումով մը բացայայտուած։ Բայց իր իսկ պատերուն մէջ ո՞րն է ճակատագիրը այդ մարդուն՝ հարիւր անգամ սիրուած եւ հեղնուած, ամէն օր հազար անգամ քարկոծուած։ Եթէ բանաստեղծը արտայայտութիւնն է ընկերութեան մը կեանքին կամ մահուան, աւա՛ղ, այսօր արտաքսեալ մըն է ան, աքսորեալ մը, «անջատում» մը՝ այնքան առեն որ զինք բացայայտող ընկերութիւնը անդոյ է։ Բայց եթէ ճիշդ է, ինչպէս ճիշդ է հակառակը, այն՝ թէ բանաստեղծը, իբրեւ մարդ, կը մասնակցի ընկերութեան մը կազմութեան, եւ աւելին՝ «անհրաժեշտ անհատականութիւն» մըն է այդ կազմութեան մէջ, թողուցէք որ ըսեմ, ուրեմն, թէ իր այժը արտաքին ազդակներու կարիքը չունի։ Ցեղոյ, անչուշտ, եթէ այդ այժը վտանգ մը ներկայացնէ, զայն կը ջնջենք։ Պղտոնի սիրելի եւ ահեղ ուրուական։

Գիտենք նաեւ թէ յոյն խմաստասէրը կը մեղանչէր պետութիւններ կերտողի իր իսկ տրամաբանութեան դէմ՝ դաղտնօրէն հովուերգական եւ արքատեաց ոտանաւորներ գրելով։ Վարդի թերթերն ու սիրանոյշները, խմաստասիրութենէն քըշուած, կը թռչկոտէին իր աղտ դէմքին չուրջ։ Ձեմ հաւատար բանաստեղծութեան իբրեւ «մխիթարութիւն», այլ իբրեւ մղում ու արարք որոշ ուղղութեամբ կեանքին իսկ մէջ, այսինքն՝ մարդուն «ներսը»։ Բանաստեղծի չի կրնար ոչ ոք մխիթարել, չի կրնար մարդը «վարժեցնել» մահուան դաղափարին, չի կրնար նուազեցնել փիզիքական իր տառապանքը, չի կրնար խոստանալ ո՛չ եդեմ եւ ո՛չ ալ աւելի մեղմ դժոխք մը։

Բանաստեղծը, կ'արտայայտէ ինքզինք. մարդ մը. «մարդը» (եթէ կ'ուզէք) կը խօսի ընկերութեան մասին՝ ուր կ'ապրի, կը պոռայ՝ եթէ պէտք է պոռալ, ի հարկին. եւ եթէ մին կ'երգէ ցաւը եւ միւսը ձուլարաններէն ցայտող հալած մետաղի հոսանքը, կամ սիրած աղջկան հետ զործատուրի մը պատյտը, երկուքէն ո՞վ ճշմարտութիւնը կ'ըսէ։ Մեր խօսքը բանաստեղծներու մասին է, ուրեմն՝ երկուքն ալ։

Արդի խմաստասիրութիւնը փորձած է չեղել ստեղծագործութեան ընթացքը, զայն զուգահեռ դարձնելով դիտակցութեան արարքի մը, եւ կարդ մը բանաստեղծներու որոշ քերթողականներ կը թըւին հաստատել՝ թէ բանաստեղծութիւնը կամաւոր եւ մտածուած արարք մըն է միայն։ Կը մտածենք Լէոփարտիի «Քաղաքներուն», իր «արձակին»՝ որ ծնունդ կու տայ չափածոյին, կը մտածենք Էլիոթի եւ Վալերիի քերթողականին։ Ցամենայն դէպս իւրայատուկ արձակ մըն է այն՝ որմէ կը ծնի չափածոն, եւ ընտրութեան որոշումը, ըլլալով հանդերձ մտքի արարք մը, կ'ենթադրէ աշխատանք մը (աշխատա՛նք կ'ըսեմ) որ դիտակցութենէն կը խուսափի։

Ատով չենք ուզեր, անչուշտ, ընդունիլ ներշնչման դաղափարը այնպէս՝ ինչպէս կը հասկնային վիպագրչանները. պէտք է ընդունիլ, սակայն, թէ մտածուած արարք մը միշտ ալ ուսումնասիրական, եւ ոչ ստեղծագործական տեսակի է։ «Մորհը երդածուածքի լուծը» բանաստեղծութեան երկրորդ հանդրուանն է։ Արդի բանաստեղծը «Մուսաներու ծառայէն» ուզեց վերածուիլ Մուսաներու տիրոջ։ Ատիկ՝ երդով ստեղծագործելու անկարողութիւնը։ Ատիկ՝ պառնասականներու այն բազմութիւնը որ այս պահուն, եւ ոչ միայն Իտալիոյ մէջ, կը կազմեն աշխարհի ստեղծագործութենէն զոհ կամ զժդոհ «տրամադրութիւններու», «խառնուածքի» անանուն չղթան։

Վարժուած, ինչպէս ենք դարերէ ի վեր «անհատականութիւն» հասկացողութեան (այսինքն՝ յատակօրէն սահմանուած փիլիսոփայէս եւ կենսաբանօրէն, կարող՝ արտայայտելու որոշ դաղափար մը, իրագործելու որոչ աշխատանք մը, որոչ յանցանք մը գործելու եւ, ինչ որ մեր նիւթն է՝ գրելու որոշ բանաստեղծութիւն մը), մեր տրամաբանութիւնը կը մերժէ անձնական նկատել արուեստի ստեղծագործութիւնը։ Ուրեմն, արդեօ՞ք բանաստեղծութիւնը իմս այժ մըն է, որ կը ներմուծուի մարմնի մը մէջ (անչուշտ ատակ՝ զայն ընդունելու) յամրընթաց կերպով արտայայտելու համար։ Կարեւոր չէ որ այդ մարմինը ինքնութեան թուղթ մը ունենայ, ըլլայ Տանդէինը, Փեթրարքայինը, Թասսոյինը կամ Լէոփարտիինը։

Անկասկած որ կ'ուզեն նեսմացնել բանաստեղծը մարդկային արժէքներու աստիճանին մէջ։

Այլ հարցում։

Տակաւին, խմաստասիրութիւնը կրնա՞յ յօրինում մը ըլլալ, բանաստեղծութեան կմախքը։ Խմաստասիրութիւնը միշտ ալ «ոչ բանաստեղծութիւն» է։ Մեր խօսքը, անչուշտ, քնարերգական խօսքի կառուցման համար անհրաժեշտ ոչ բանաստեղծութեան մասին չէ։ Զափածոյ խմաստասիրութիւնը արհեստաւորի աշխատանք մըն է, եթէ նոյնիսկ այդ արհեստաւորը Տանդէի մեծութիւնը ունենայ։ Այս մէկը կ'ըսեմ եւ դարձեալ կը մտածեմ Էլիոթի՝ ժամանակակից աշխարհի ամէնէն մեծ քնարերգակներէն մէկուն քերթողութեան։

Բանաստեղծներուն խմաստասիրութիւնը (բայց քանի՞ աւելով կարելի է խօսիլ խմաստասիրութեան մասին) միշտ ալ քընդհատութենէն նկատուած է իբրեւ ժըխտական մաս։ Բանաստեղծի մը «մխիթարին» եւ խմաստասիրութեան մը ժամանակակից կերպաւորման միջեւ «համաղօրութիւնները» մարդու պատմութեան մէկ վայրկեանին, պատրանք մը բերելով հանդերձ նչեալ բանաստեղծին արժէքին վրայ՝ կը մատնեն հեռացում իրաւ սահմաններէն ուր բանաստեղծութիւնը, երեւութապէս թէեւ աւելի պարզ, իրագործուած է սակայն։

Հոգեվիճակի մը «փաստաթուղթը» բանաստեղծութիւն չէ։ Օրինակի համար, ոչ ոք կրնայ նկատել Լէոփարտին Սիլվային-ի բանաստեղծութեան բաղդատմամբ աւելի մեծ՝ Ինֆզինֆիա-ին տողերուն մէջ։

Այլ հարց.- արդի բանաստեղծը, պէ՞տք է արդեօք, մարդն ու աշխարհը դիտելու եղանակի իր միտումին մէջ, գագաթնակէտը հանդիսանայ իր ժամանակի «դիտելիքներուն»։ Դարձեալ կը դիմենք Էլիոթի (պիտի ուզէինք, թէեւ, չխանդարել մեռելները)։ Էլիոթ կապուած է Տանդէին. Տանդէն իր վարպետն է որոշ իմաստով (բայց Էլիոթի լեզուն ու դիրքորոշումը Լաֆորկին է՝ առաւել Շէյքսփիր), եւ Վիրդիլիոսը կը նկատէ բանաստեղծներուն մէջ ամէնէն «դասականը»։ Այս ուղղութեամբ ահա թէ ինչ կը դրէ Էլիոթ Վիրդիլիոսի մասին.. «Եղելութիւն է թէ այնպէս ինչպէս կը ներկայանար Հոմի պատմութիւնը եւ լատիներէն լեզուին նկարագիրը, որոշ վայրկեանի մը անկրկնելի կերպով կարելի դարձաւ դասական բանաստեղծի մը գոյութիւնը։ Թէեւ պէտք չէ մոռնանք այդ յատուկ բանաստեղծը, եւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին նոյնինքն այդ բանաստեղծին աշխատանքը՝ իր երգին ծնցնելու համար «դասականը»։ Կը հետեւի՝ թէ Վիրդիլիոս չէր դիտեր թէ «ա՛յս» էր իր ըրածը։ Ծայր աստիճան դիտակից էր անոր՝ զոր կ'ուզէր աւելցնել, բայց միակ բանը որուն չէր կրնար հետամըտիլ եւ զոր ակամայ կ'անդիտանար իրագործել՝ դասական գործ մը յօրինելն էր։ ահա թէ ինչո՛ւ պատմութեան մը հեռանկարին մէջ է միայն որ դասական մը կրնայ ճանչցուիլ իբրեւ այդ։

«Եթէ կայ բառ մը որուն վրայ կրնանք կանգ առնել եւ որ լատադոյնս կը մեկնէ ինչ որ կը հասկնամ «դասական» սահմանումով՝ հասունութիւն բառն է։ Տարբերութիւն մը կայ համաչարհային դասականին - ինչպէս՝ Վիրդիլիոս - եւ միւս դասականին միջեւ՝ որ այդպիսին է միա՛յն իր պատկանած ըրականութեան մը նպատակին եւ այդ տուեալ շրջանի կեանքը ըմբռնելու եղանակին առընչութեամբ։ Դասական չկայ՝ այնքան առեն որ քաղաքակրթութիւն մը իր հասունութիւնը ձեռք չէ բերած, այնքան առեն որ լեզու մը եւ ըրականութիւն մը իր հասունութիւնը չէ թեւակոխած, եւ իր գործը, անկասկած, չէ հանդիսացած հասուն միտքի մը արզասիքը»։

Կարելի է հոս երկար անդրադառնալ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ Էլիոթի դիրքին, Տանդէն վկայակոչելու իր տեւական միտումին՝ իրրեւ լատադոյն հայելի, եւ զուգադիպեցնել Տանդէ - տագնապը Էլիոթ- տագնապին։ Վերադառնանք այն դագաթնակէտին՝ որուն կը ձգտի Էլիոթի ամբողջ գործը։ Բանաստեղծութեան համար Տանդէի խմաստասիրութիւնը տակալած է, իր ժամանակի կեանքի վաւերագիրներէն կը մնան բարոյական դատումները, միայն, տակաւին կրնայ հիացում պատճառել աշխարհներու իր կերտումը։ Այս խմաստով Տանդէի ոչ բանաստեղծութիւնը անբակտելի մարմին մը կը կազմէ բանաստեղծութեան հետ։

Տանդէն, կը կրկնեմ, դժուար դաս մը տուաւ անով իսկ, որ իր պատմածը արտեալ ժամանակաշրջան մը չէ, այլ՝ իր «զգացումը»։ Այս իսկ պատճառով Փեթրարքա եւ Լէոփարտի համաչարհային են եւ մի՛շտ ժամանակակից։ Մտածենք Փեթրարքային, իր քնարերգութեան՝ որ երեք դարեր կերպարեց ամբողջ Եւրոպայի բանաստեղծներու մըջնակոյտը, մտածենք Լէոփարտիի ճակատագրին, զոր կրնանք նկատել ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Էլիոթ Վիրդիլիոսը կը տեսնէ, քանի Լէոփարտի, ինչպէս Վիրդիլիոս, կը փակէ եւ իր մէջ կը սպառէ լեզուի մը եւ ըրականութեան մը հասունութիւնը։

Լէոփարտիէն եաք, իրապէս, իտալական ըրականութիւնը տախտակեայ ամէն ինչ վերակերտել, եւ տակաւին այսօր եւս կ'ընթանայ այդ ճամբով։

Աշխատանքը կատարուեցաւ լեզուին վրայ, բարքերուն վրայ, քաղաքական եւ տնտեսական պատճառներով «հիանդ» կեանքի մը վրայ։ Այդ գործը ամէնէն աւելի տարաւ Տանունսիո, եւ այս կամ այն ըարը պեղելու իր երկար աշխատանքին պատճառները աւելի ուշ պիտի յայտնըւին։ Այսպէս, պիտի նկատենք, օրինակ, թէ Թասսոյի, Այիոսթոյի, Լէոփարտիի նման մեծ բանաստեղծներու դէմ տուած «մերժումներու» իր անձկութիւնը ձեւային բնոյթի էր. եւ այլ բան չէր կըրնար ըլլալ արդէն. Լէոփարտին ժխտելու իր կամքը ինքնին ամէնէն անդիտակից դիտակցութիւնն է անոր մեծութեան։ Տանունսիո «կը կրէր» վիճակը անոր՝ որ պէտք է պայքարի ընդդէմ հասուն լեզուի ու ըրականութեան մը՝ «անկրկնելիօրէն» ներկայ Ռիդանդացիի գործին մէջ։ Ձգր հասկցած թէ յաղթելու համար Լէոփարտիի՝ պէտք էր ընդունիլ իր տուած դասը։ Աւելի կամ նուազ ըրական արդիւնքներով այդ է որ կատարեցին Տանունսիոյէն եաք եկած բանաստեղծները՝ որոնք իտալական բանաստեղծութիւնը մշակեցին ժամանակակից աշխարհի հոգեկան արժէքներու գետնին վրայ։

Այսօր, երկու աշխարհամարտերէ եաք որոնց ընթացքին «հերոսը» մեռելներու անհաշուելի թիւ մը հանդիսացաւ, բանաստեղծին պարտաւորութիւնը չատ աւելի ծանր է՝ քանի պէտք է վերակերտէ մարդը, աշխարհի վրայ ցանուցրիւ մարդը՝ որուն ամէնէն սեւ միտքերն իսկ կը ճանչնայ, մարդը որ կ'արդարացնէ ցաւը իբրեւ անհրաժեշտութիւն, կարիք՝ որմէ կարելի չէ խուսափիլ, որ կը հեղնէ լացն իսկ՝ որովհետեւ «թատերական» է լացը, մարդը որ աւետարանական ներման կը սպասէ՝ արիւնով արատաւոր ձեռքերը դրպաններուն մէջ։

Վերակերտել մարդը.. ահաւասիկ զըխաւոր հարցը։ Անոնց, որոնք բանաստեղծութեան կը հաւատան իրրեւ դրական խաղի մը, որոնք կը չարունակեն մարդը նկատել կեանքին օտարական, մէկը՝ որ դիչերը իր աշատարակի սանդուխներէն կը բարձրանայ տիեզերքը չահագործելու համար, կ'ըսենք թէ «չահագործութեան» ժամանակը անցած է։ Վերակերտել մարդը. ահաւասի՛կ պարտաւորութիւնը։

ՍԱՂՎԱԹՈՐԻ ՔՈՒԱՋԻՄՕՏՕ

«Թարգ. «ՅԱՌԱՋ»

(*) Ֆրանսերէն՝ քնագրին մէջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8
MARDI
8 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.563 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ

ԱՐԱՖԱԹ՝ ՄԻՍ - ՄԻՆԱՉԿ

Ուրբաթ վաղ առաւօտեան, հակիրաց յիշեան ահաբեկչական արարքին վերջնական արդիւնքն էր՝ 60 մեռեալ եւ 32 վիրաւոր: Այս 60 մեռեալներուն 28-ը՝ իսրայէլացի զինուորներ են, իսկ 32-ը՝ պատերազմի եւ լիբանանցի դերիներ:

Ինչպէս կ'ակնկալուի երբ հարցը Իսրայէլի հետ է, հակայարձակումը չուշացաւ եւ դեռ սպառնալիքներն ալ բաւականմուխ ապադայ մը կը խոստանան, դիւանագիտական Մուրիոյ, որ հեղինակն է, իսրայէլի համար, պատահածին: Շատիր բառերը չծամեց, անմիջական ռմբակոծութիւններէն եառ, սուրիական եւ պատերազմական դիրքերու դէմ: Տեղւոյն վրայ իսկ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան եւ իսրայէլեան ուժերը բռնի արտաքսեցին Սայտայի լիբանանեան ոստիկանութեան պաշտօնատարները (300 լիբանանցի պետական պաշտօնեայ): Նախ, լիբանանցիք մերժած էին, առարկելով թէ ի վերջոյ իրենք կախում ունին իրենց կառավարութենէն: Բայց իսրայէլեան ուժերը վերջնագիր տալէ եառ, բռնի եւ կոպտօրէն արտաքսած են Լիբանանցիները: Պարզ է, որ իսրայէլեան իշխանութիւնները բնաւ միտք չունին իրենց բանակը քաշելու: «Պիտի մնանք, ցորչափ անհրաժեշտ ըլլայ երաշխաւորելու համար Գալիլէայի ապահովութիւնը» կը յիշէ Շամիր, ճիշդ այն ատեն, երբ ժողովը յատուկ առաքելութիւն ղրկած է նախագահ Ճեմայէլի քաղաքէ քաղաք երթալու, բանակցելու համար իսրայէլեան բանակին քաշուելուն մասին: Ամին Ճեմայէլ Փարիզէն սկսաւ, ապա պիտի անցնէր Ուաշինկթըն կիրակի օր, բայց այդ այցելութիւնը յետաձգեց առանց որոշ պատճառներ տալու:

Իսրայէլեան այս դիրքորոշումը օրհնութիւնը կը վայելէ արդէն Միացեալ Նահանգներուն, որոնք աւելի քան երբեք այն համոզումն ունին թէ վստահելի դիմակիցը՝ Իսրայէլն է: Ուաշինկթըն նաւատորմը զգալի կերպով զօրացուց Պէյրութի բացը: Աւելի քան երեսուն նաւեր, օդանաւակիր թէ պատերազմական դիրք բռնած են:

Այս ահաբեկչական արարքը դատապարտեցին արեւմտեան Պետութիւնները, նոյնիսկ Ֆրանսայի համաչափ կուսակցութիւնը: Բայց այս վերջինին մէկ ուրիշ դիրքորոշումը աւելի յատկանշական է, այն որ Սուրիոյ դէմ է, բացէ ի բաց Արաֆաթի պարագային կապակցութեամբ:

Արդարեւ, չատ ճակատագրական կը թուի ՊԱԿ-ի պարագլուխին վիճակը, որ կռնակը միայն ծովն ունի եւ դիմացը՝ թշնամիները, որոնք իսրայէլացի չեն, այլ՝ Պաղեստինցի եւ Սուրիացի ու Լիբիացի, այսինքն՝ արաբ:

Երկուշաբթի առտու Տրիպոլիսի բնակչութեան վիճակը ողբերգական կը նկարագրուէր: Ոչ լոյս, ոչ ջուր, ոչ ալ ուտեստեղէն ու ընտանիքներ կրկին կը փախին: Ո՞ւր, դէպի Պէյրութ եւ նոյն - իսկ Կիպրոս, փոքր նաւերով: Լիբանանեան ոստիկանութեան համաձայն, կռիւներէն արդէն 500 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 800 վիրաւոր: Տրիպոլիսի հիւանդանոցները այլեւս տեղ չունին: Թունուզէն Ֆաթհի կեդր. կոմիտէն օգնութեան կոչ ըրած է արաբական Պետութեանց: Արաֆաթ կ'ըսէ թէ կռուելէ զատ ուրիշ ելք չունի: Իր երկու կայաններէն մէկը՝ Նահր էլ Պարէտ ինկած է եւ երկուշաբթի առտու միայն Պատատաւին կը մնար: Եգիպտոս, Ալժերիա, Թունուզ, միակ արաբական Պետութիւններն են, որոնք անտարբերութեամբ չեն դիտեր ՊԱԿ-ի զեկավարին անկումը: Սուրիա եւ Լիբիա յաջողած են ջնջել տալ պաղեստինեան հարցին նուիրուած արաբական վեհաժողով մը: Այս ամբողջը կը պատահի, ոլովհետեւ Արաֆաթ չուզեր հլու - հնազանդ խամաճիկը դառնալ Դամասկոսի վարչակարգին, մինչ Մուպարաքի (Եգիպտոս) նման զեկավարներ կը դիտակցին թէ նոր զեկավարութիւն մը պաղեստինեան դիմադրութեան գլուխը չի կրնար բան փոխել կամ որեւէ ազդեցութիւն ունենալ պաղեստինեան հարցին կարգադրութեան համար:

Ամէն պարագայի մէջ, Արաֆաթ կ'անդրադառնայ հաւանաբար թէ արաբ նլման բարեկամներ ունենալէ եառ, թշնամիի պէտք չունի:

× Թեհրանի մէջ, Խոմէյնի յայտարարած է թէ «Իրան կը փափաքի որ Իսրայէլ այրի, բայց ատիկա չի նշանակեր որ պատասխանատու է Իսրայէլացիներու դէմ եղած պայթումներուն»:

× Սուրիական ուժերը կրակ բացած են Արաֆաթի ի նպաստ ցոյց ընող Պաղեստինցիներուն վրայ, 6 մեռեալ եւ 17 վիրաւոր կայ ու պաղեստինեան չորս կազմակերպութիւններ կոչ մը ըրած են որ վերջ տրուի Պաղեստինցիներու ջարդին: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ դիմած է արաբական Պետութեանց որպէսզի դադրեցնել տան ռմբակոծութիւնները Արաֆաթի կայաններուն վրայ: Այսօրուան մէջ ալ հակասուրիական ցոյցեր ըրած են Պաղեստինցիք:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՎՐԷՆԻ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ Գ. ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Թէեւ, կարելի չէ անչուշտ ազատ կամ ժողովրդավար որակել Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները, բայց եւ այնպէս առաջիններն էին, որոնք կը կատարուէին 1980 Սեպտեմբերի զինուորական իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր:

Երկուշաբթի առտու երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք (ժամը 11) վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին, բայց ընդհանուր պատկերը պարզ էր: Երեք արտօնուած կուսակցութիւններէն գլուխը կը հանի Անաւարթան Փարթիսին (Մայր հայրենիքի կուսակցութիւն), որ մասնակի արդիւնքներու համաձայն, ձայներու 45,5%-ը կը ստանար, իրեն կը յաջորդէ Հալէյը Փարթին (Ժողովրդական) ձախի մօտ (որքան որ կարելի է իրաց կացութեան մէջ), հուսկ՝ Միլլիյէթչի Դեմոկրասի Փարթիսի, ազգայնական, որ օրւան իշխանութեան այսինքն՝ Էվրէնի ամէնէն մօտը կը նկատուի եւ անոր 3-րդ դիրքի վրայ գտնուիլը, յատկանշական է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՂԱՊԵՏԱԿԱՆ երկու ընտրութիւն եւս ծանր արդիւնքներ ունեցան մեծամասնութեան համար, Նոյեմբեր 6-ին: Միշտ խորդուբորութեան պատճառով է, որ Մարտի ընտրութիւնները կը կրկնուէին Վիլլընէօվ Սէն - Ժորժ եւ Օլնէ: Առաջին արտարճանին մէջ, առաջին շրջանին իսկ ընդդիմութիւնը - ծայրը ծայրին - յաղթած է, ստանալով ձայներու 50,41%: Համայնավար քաղաքապետին պարտութիւնը հետեւանք է նաեւ ձախի պառակտուած պատկերին: Եօթը ցանկ կար եւ ձախի միութեան կողքին (որ կը ստանայ 35,07), Փէ - էՍ - Իին առանձին կը ներկայանար: Իր ստացած 6,08% սակայն չէր կրնար փրկել համայնավարը: Օլնէի մէջ, ընդդիմութեան ի նպաստ «համեմատական» մը կայ եւ պարզուած պատկերը բնաւ քաջալերական չէ մեծամասնութեան համար, նոյնիսկ՝ մտահոգիչ, երբ նկատի առնուի թէ Լը Փէնի ծայրայեղ աջը (Ազգ. ճակատ) առանձին 9,32%-ը ստացած է ձայներուն: Ընդդիմութիւնը սակայն 45,13 առ հարիւրով պէտք չունի կրկնելու Տրէօյի «սխալը», այսինքն զինակցելու ծայրայեղ աջին հետ, Նոյեմբեր 13-ի Բ. ընտրութեան: Հոս, համայնավարները իրենց (աւանդական) ձայներուն 5%-ը կը կորսընցնեն, բաղդատմամբ մանաւանդ նախորդ արդիւնքին: Ցատկանշական է թէ այս երկու արուարձաններն ալ զաղթածներու համախմբումներ ունեցող վայրեր են: Հարցն հոն է, թէ ընդհանրապէս Ֆրանսացին մէկուն ի նպաստ չէ որ կը քուէարկէ, այլ՝ մէկուն դէմ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահը՝ Շատլի Պենճէտիտ պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ ժամանեց երկուշաբթի օր: Պատմական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը, Ալժերիոյ անկախութեան հռչակումէն 21 տարի եառ, որ նոր էջ մը պէտք է բանայ երկու երկիրներու պատմութեան մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» թերթի Հոկտեմբեր 28-ի թիւէն կ'իմանանք մահը Մկրտիչ Մկրեանի, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիի թղթակից անդամ, դիւտաբեան վաստակաւոր գործիչ, Երեւանի համալսարանի վրոճ., ծանօթ դիանական եւ մանկավարժ:

Մ. Մկրեան ծնած է Վան, 1907-ին, 1915-ին կը գաղթէ Անդրկովկաս: 1919-ին կը հաստատուի Երեւան: Համալսարանը աւարտելէ եառ, 1933-ին դրականութեան պատմութեան ամպիոնին մէջ կը սկսի դասախօսել:

Շուրջ 22 տարի եղած է բանասիրական ֆաքիւլթէի վարիչ: Ունի դասագիրքեր, դրական աշխատասիրութիւններ, մենագրութիւններ:

Մ. Մկրեան որպէս մանկավարժ եւ դիտնական, իր կէս դարու վաստակին չնորհիւ արժանացած է կառավարական բարձր պարգեւներու:

SANS EXCUSE POSSIBLE

—×—

Գաւառի եւ Փարիզի կարգ մը հրապարակային ներկայացումներէն եւ մանաւանդ, կիրակի, Նոյեմբեր 6-ի Անթէնի 2-ի (եւ դեռ այս վերջինը՝ միայն Ա. մասն էր...) Սան ոըքուր փոսիպլըի սփռումէն եառ, վրդոված բազմաքները կը շարունակեն տեղալ «Յառաջ»ի խմբագրութեան: Ըստ երեւոյթին, մեր ընթերցողները անտեսած կամ մոռցած են թէ «Յառաջ» իր աւելի քան բացատական կարծիքը յայտնած էր արդէն, տեսնելէ եառ ամբողջութիւնը (Նահանջը՝ շեփորով, «Յառաջ» Հոկտեմբեր 15/16): Թէ - բեւս, կրկին անդրադառնանք յետագային, բուն ֆիլմէն ալ անդին, կարգ մը նորագոյն յարակից երեւոյթներու վրայ: Ա.ռ այժմ մենք զմեզ կրկնելու անհրաժեշտութիւնը չենք տեսներ: Բաւնք մի - այն թէ մեզի յայտնուած զայրացած կարծիքները կ'ամփոփուին սա նախադասութեան մէջ. - Եթէ մասնաւոր դիտաւորութիւն ըլլար մեզ վարկաբեկելու, ասկէ աւելի «յաջող» գործ կարելի չէր ղլուխ հանել: Եւ դեռ, յիշեցինք վերը, չատեր վերջին մասը եւ անոր «դիտաւորը» շիւթը չեն տեսած...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

46-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՐՈՒՄ՝

ԴՆԵՊՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՐԱՐԱՏ՝ 14-ՐԴ

Վերջին խաղերու արդիւնքներն են..

Սպարտակ (Մ) - Դնեպր	2 - 4
Դինամօ (Մս.) - Պախտակոր	2 - 1
Շախտեոր - Դինամօ (Մ)	0 - 1
Ժալգիրիս - Զէնիք	0 - 1
Մետալիստ - Արարատ	0 - 0
Նիստրու - Ջերնոմորեց	1 - 4
Դինամօ (Կ) Տորպեդօ	8 - 0
ԲԿՄԱ - Դինամօ (Թ)	0 - 1
Տորպեդօ (Մ) - Նեֆթչի	0 - 0

Ընդհանուր դասաւորման գլուխն են..

Ա.. Դնեպր	49 կէտ
Բ.. Սպարտակ	45 կէտ
Գ.. Դինամօ (Մս.)	43 կէտ

Արարատ 14-րդ է 29 կէտով, իրեն կը հետեւին՝ Դինամօ (Մ) 28, Դինամօ (Թ) 27, Տորպեդօ (Քութայիս) 18 եւ Նիստրու 10: Այս վերջին երկուքը, դալ շրջանին Բ. դասակարգ կ'իջնեն:

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Իւ. ժի. Ա. Ալֆորվիլ-Քլէյ Սիւլլի	3 - 3
Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Լա Ֆոնթոն	2 - 0
Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին - Լ'Էքոա	5 - 2
Իւ. ժի. Ա. Վալանս - Թոնոն	3 - 3
Ա. Էս. Փոլիս - Ա. Ս. Ա. Իսի	0 - 1
Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս - Մասիֆ Սանթրալ	3 - 0

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Ալգաս Լօրէն Փարիզ - Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս 82 - 81

200-ԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԿՑՈՒՄԸ

Տարօրինակ տարեդարձ մըն է զոր ուզած - չուզած կը տօնէ Խորհրդային Վրաստանի Հանրապետութիւնը· երկու հարիւրամեակը՝ 1783-ի ռուս - վրացական դաշնագրին, ստորագրուած՝ կայսրուհի Կատարինէ Բ.ի եւ Հերակլը Թագաւորին կողմէ: Այսպէսով սկիզբ առած ընթացք մը քանի տարի եւք պիտի յանգէր պարզապէս Վրաստանի կցումին, ցարական Ռուսիոյ կողմէ, վերջ տալով երկու հազարամեայ անկախ Պետութեան մը գոյութեան, եւ անոր պատճառելով աւելի քան դար մը ազգային նուաստացում եւ մշակութային կաշկանդում:Պէտք պիտի ըլլայ սպասել մինչեւ 1918 որպէսզի Վրաստան վերագտնէր իր գերիշխանութիւնն ու անկախութիւնը ... երեք տարուան համար:

Տարօրինակ ոգեկոչում, եւ մեզի համար անհասկնալի· այնպէս ինչպէս եթէ Ֆրանսա իր ազգային հանդիսութեանց չարքին դնէր Ալէգիայի պարտութեան տարեդարձը, Հարիւր Տարուան պատերազմներուն ամէնէն մռայլ պահերը, կամ 1940-ի անձնատուութիւնը:

Ցարական Ռուսիան աւելի բծախնդիր էր իր պատմական յիշատակարանին առընչութեամբ, 1801-ի կցումն էր որ կը տօնէր 1901-ին եւ ոչ թէ 1783-ի դաշինքը, ուր ըստ իրեն ոչ մէկ ոտնձգութիւն կար վրացական գերիշխանութեան սահմանին ներս: Ան կը վերաբերէր հաւանութեան պարագայի մը, վրացական Թագաւորութեան մուտքին՝ ռուսական կայսրութեան հոգատարութեան ներքեւ: «Ան կը ներկայացնէ, կը գրէր իրաւագէտ Լուի լը Ֆիւռ, երկկողմանի համաձայնութեան մը նկարագիրը՝ երկու գերիշխան Պետութիւններու միջեւ»: Նախաձեռնութիւնը կու գար Վրաստանի արքայ Հերակլը Բ.էն: Ինչո՞ւ:

Վրաստանի Թագաւորութիւնը՝ Կովկասի լեռնաշղթային հարաւակողմը, Սեւ ծովու և Կասպից ծովու միջեւ, մնացորդն է մեր թուականին սկիզբի զարերուն գոյութիւն ունեցող Կողքիսի (ներկայիս, արեւմտեան Վրաստան), եւ Իպերիայի (կեդրոնական եւ արեւելեան Վրաստան): Քրիստոնեայ՝ Դ. դարուն վերջաւորութենէն ի վեր, կարճ ժամանակ մը եռք կ'ունենայ իւրայատուկ այբուբեն մը, կերարկուած «հրաշալի կերպով ճոխ եւ ճկուն լեզու»ի մը (Ժ. Տիւմէզիլ), նաեւ եզակի - որ կը պատկանի կովկասեան լեզուախումբին, անծանօթ՝ հնդեւրոպական, ինչպէս նաեւ սեմական կամ թուրք աշխարհին:

Հակառակ ահարկու ներխուժումներու, ան յաջողած է տեղծել ու պահպանել միշտ ըստ Տիւմէզիլի, այս «փայլուն քաղաքակրթութիւնը, որ չէ դադրած քրիստոնէութիւնը ընդունելէն ի վեր պահելէ իր ինքնատպութիւնը արեւելեան եւ արեւմտեան հոսանքներու միջեւ»: Եթէ այս մշակոյթը եւ լեզուն որ փոխադրիչն է անոր, կրցած են վերապրիլ չարչարուած պատմութեան մը անկայունութեան մէջ, եւ նաեւ տոկալ սպառիչ յարձակումներու, ինչպէս Մոնղոլեան կամ Պարսկականները, այս ապացոյցն է վրացական Պետութեան տեւականութեան: Բագրատունիներու միապետութիւնը չարունակուած էր անընդմէջ՝ մինչեւ 1807-ի Ռուսիոյ կցումը:

Սակայն ԺԸ. դարուն ազգին գոյութիւնը եւ նոյնիսկ Պետութեան չարունակութիւնը սպառնալիքի տակ են: Միակ քրիստոնեայ զանգուածը Կովկասի հարաւային չրջանին մէջ, Բիւզանդիոնի անկումէն ու Հայաստանի բարձումէն եռք, Վրաստան բնականաբար կը դառնայ որս մը մահմետական հզօր դրացիներու համար, յատկապէս Պարսկաստանի (Թուրքիոյ հետ Հերակլը կը յաջողի համաձայնութեան մը դալ, թէեւ չատ խախուտ): Ուրեմն պէտք էր դանել հակակշիռ մը պարսկական մշտատեւ լուծին դէմ: Արեւմտեան Եւրոպայի ուղղուած նախկին դիմումներու անյաջող ելքէն մղուած, Հերակլը Բ. կը պարտաւորուի բանակցիլ Ռուսիոյ հետ, հովանաւորութեան և ուխտակցութեան մը համաձայնագրին մասին, այն որ կը յիշատակուի այսօր Խորհրդային Միութեան մէջ:

Բանաձեւուած Մոսկուայի մէջ 1783-ի Յուլիսին, պոտեմկինի եւ Բազրատունի ու Ջաւչաւածէ իշխաններուն միջեւ, ըստորագրուած 1784-ի Յունուարին Թիֆլիսի մէջ Հերակլը Թագաւորին կողմէ, ան կը պայմանաւորէր յատկապէս՝ ռուսական հովանաւորութեան հաստատումը Վրաստանի վրայ, Ռուսիոյ կողմէ վրացական Պետութեան գերիշխանութեան ճանաչումը, եւ այս վերջինին համաձայնութիւնը չմիջամտելու Վրաստանի ներքին գործերուն· վրացական եկեղեցիին անկախութեան ապա՝ զինուորական ապահովութիւն մը Ռուսիոյ կողմէ Թագաւորութեան սահմաններուն վերաբերեալ եւայլն:

Գալով Վրաստանի, առաւելութիւնները յստակ էին, սակայն նուազ չէր վտանգը: Նման դաշնագիր մը կրնար լաւագոյն կամ յոռեգոյն հետեւանք ունենալ: Ձիշդն ըսելով, ոչ մէկ հետեւանք ունեցաւ, գոնէ անմիջականօրէն: Որովհետեւ Ռուսիա չի չարզեր իր յանձնառութիւնները, հակառակ անոր որ չուտով զգալի կ'ըլլայ զինուորական օժանդակութեան մը անհրաժեշտութիւնը:

1783-ի դաշնագիրը Հերակլը Թագաւորին ընտրութեամբ, ամենամօտ ու ամէնէն վստանդաւոր Արեւմուտքին ի նպաստ, Արեւելքի մէջ դժոխային մեքենայի պէս կը գործէ: Թուրքիա կը մոռնայ իր բարեացակամութիւնը եւ պարսկական, նաեւ Աթրպատականի ու Տաղստանի բոլոր լրտեսց հաւատարիմներուն արշաւանքները Թոյլ չեն տար ինքզինքին ձգուած Վրաստանի չունչ առնելու: Ռուսական բանակը կը խուսափի միջամտելէ· ցարին նոր պաշտպանեալը իր արեւելեան դրացիներուն մշտատեւ արշաւներուն դիմաց լքուած կը մնայ: Մինչեւ որ Աղա Մուհամմէտ Խանի զօրքերը 1795-ին կը դրաւեն Թիֆլիսը եւ անդթաբար կ'աւարեն· այս անցքը ուժդնօրէն ոգեկոչուած է Տիւմանովի «Վէպիր - մուխթարին մահը» անուն պատմական վէպին մէջ: Դարուն վերջին տարիներուն Վրաստան կը դառնայ բառացիօրէն արիւնաքամ, անպաշտպան Պետութիւն մը, ուրիշներու որս:

1801-ի Յունուարին է որ ցար Պօղոս Ա. չահագործելով եւ չարափոխելով 1783-ի դաշինքը, կը հրատարակէ Վրաստանի Ռուսիոյ միացման մասին ծանօթ հրովարտակը. Աստուծոյ շնորհով, մեծ, բովանդակ Ռուսիոյ կայսրն ու իմքնակալը ... Ոչ աւելի ոչ նուազ, եղածը Վրաստանի կցումն է, հաստատուած եւ վաթարացուած Աղէքսանդր Ա.ի հրովարտակով, 1801, Սեպտեմբեր 12-ին: Այնուհետեւ Վրաստան դատապարտուած էր ռուսական կայսրութեան մէկ գաւառա չրջանը ըլլալու· չարունակութիւնը ծանօթ է· արքայական ընտանիքին տեղահանութիւնը, ռուսական վարչաձեւին հաստատումը, 1801-ին խնայուած վրացական իշխանութիւններու դրաւումը զինուորական ուժով, յետոյ ռուսականացումը բրտութեամբ, արհնալի ճնշումը ամէն տեսակի ազգային ցոյցի: Եւ վերջին հարուած մը· ցարին առաջին գործը, անոր որ հովանաւորողն է ուղղափառ եկեղեցիին - դաշնագրին գոյութեան պատճառներէն մէկն է այս - կ'ըլլայ 1801-ին, վերջ տալ վրացական եկեղեցիին ինքնավարութեան, որ կապուած էր ռուս սինոդին, 1811-ին ռուս մարզպան մը կուգայ Թիֆլիս, եւ սլաւերէնը կը փոխարինէ վրացերէնը եկեղեցական ծէսին մէջ:

Այս այսպէս ըլլալով, ի՞նչ են պատճառները որոնք կը մղեն խորհրդային իշխանութիւնները 1983-ին յիշատակութեան արժանացնելու դաշնագիր մը որ ցարերուն ծառայած էր կցումը օրինակուր դարձնելու: Ծանօթ ենք գոնէ պատճառներուն, որոնք յստակօրէն սահմանուած են «պատմական» գործերու մէջ, եւ այս վերջիններու թիւը կը բազմապատկուի վերջին տարուան ընթացքին· այս պատճառաբանութիւնները ամփոփուած են լաւագոյնս այդ հրատարակութիւններէն մէկուն խորագրին մէջ· Վրաստանի Ռուսիոյ միացումին յառաջդիմական հետեւանքները (Թիֆլիս, 1982): Այս յառաջդիմական հետեւանքները վեց հատ են,

1.- Միացումը Վրաստանի բերաւ յաւիտենական խաղաղութիւն մը, այսուհետեւ պահպանուած բոլոր օտար յարձակումներուն դէմ:

2.- Ան պաշտպան հանդիսացաւ Վրաստանի ազգային ամբողջականութեան, պահպանելով իր պատմական սահմանները:

3.- Իրականացուց Վրաստանի ընկերային զարգացումը, անոր չնորհելով մասնաւորաբար ցարական բարեփոխումներու օգուտները:

4.- Թոյլ տուաւ Վրաստանի, կերտելու իր ազգային միութիւնը, հեռացնելով բոլոր կեդրոնախոյս հակումները:

5.- Զօրաւոր կերպով նպաստեց վրացական մշակոյթին վերածնունդին եւ զարգացումին:

6.- Վրաստանը մղեց մասնակցելու ցարական ինքնակալութեան դէմ բոլոր յեղափոխական պայքարներուն:

Այս է պաշտօնական բանաձեւը· պիտենք թէ ինչ եղաւ իրականութիւնը:

Վրացիները խաղաղութիւն ունեցան· այն խաղաղութիւնն իսկ զոր կը կրէ որեւէ ժողովուրդ, որ գինուորական գրաւմանը տակ է օտար Պետութեան մը:

Վրաստանի նախկին հողամասը մասամբ պահպանուեցաւ, սակայն եւ այնպէս ռուսական գօտի մըն էր, գաղթավայր մը, գերծ՝ ազգային որեւէ գոյութենէ:

Այլապէս զարմանալի է տեսնել ընկերվարական պետութիւն մը որ կը մղուի պաշտպանութեան ու փառաբանութեան ԺԹ. դարու Ռուսիոյ ցարերուն «ընկերային քաղաքականութեան» Նիկողոս Ա.ով եւ Աղէքսանդր Գ.ով: Վրաստան երբեք մոնղոլեան չրջանէն ի վեր, չէր ենթարկուած ընկերային նման հանդիպի մը, կրնապէս ծանրակչիռ, որքան ըլլալով որ այդ գործն էր գրաւումի իշխանութեան մը: Եթէ «կեդրոնախոյս» փորձութիւնը ելք ունեցաւ ցարական կայսրութեան այս գաւառաչրջանին մէջ, այդ՝ ամէն գաղթավայրի ճակատագիրն էր:

Հինգերորդ յօդուածը զրդռիչ է: Վրացի պաշտօնական «պատմաղիր» մը Նիկողոս եւ Աղէքսանդր ցարերու միջամտութային քաղաքականութեան մասնաւոր դարձած ... Հակառակ որ ոչ ոք կ'ան - դիտանայ թէ ինչ եղաւ ռուսականացումը «ժողովուրդներու այս արգելավայր»ին ներս: Վրացերէնը արգիլուած, ազգային մշակոյթը բռնի ուժով ռուսականացած: Որոշ է որ այս ճնշումը խթան հանդիսացաւ ու ծնունդ տուաւ դեղեցիկ ու հզօր գրականութեան մը· սակայն ընդդէմ ցարական Ռուսիոյ եւ հակառակ մասնորական ճնշումին, որու կը դիմէր, երթալով աւելի:

Հեղնութիւն ուրեմն եւ այնքան համընթաց, որ հազիւ կարելի է հասկնալ թէ ով է զայն բանաձեւողը եւ արտօնութիւն տուողը: Այս վերջին կէտն է զոր կը յայտնէ բացատրութիւնը: Մնացեալը ամբողջ դատարկ պատճառաբանութիւն է միայն:

Ձիշդ է, արդարեւ որ եթէ 1801-ին Ռուսիա կցած չըլլար Վրաստանը, այս վերջինս պիտի չենթարկուէր ցարական կեղեքումին, եւ ուրեմն առիթը ներկայացած պիտի չըլլար այդ լուծը թօթափելու: Ան պիտի չմասնակցէր 1917-ի յեղափոխութեան, որ իրեն միջոց հայթայթեց իր ազգային անկախութիւնը վերականգնելու եւ վերստին հանդիսանալու իշխող պետութիւն մը, 1918-էն 1921: Հարկ էր որ պատմութիւնը տարբեր ընթացք մը չառնէր 1783-ի եւ 1801-ի միջեւ, որպէսզի 1921-ին Ռուսիա տակաւրական միջոցներով կարենար վերջ տալ վերադառնուած անկախութեան:

***Եթէ ուրեմն** խորհրդային Վրաստան կը հրաւիրուի հակառակ ամէն տրամաբանութեան, տօնելու ցարական Ռուսիոյ կցումին իր երկու հարիւրամեակը, այս կ'ըլլայ պատմութեան տեսութեան մը չնորհիւ ուր կը յայտնուի նախախնամութեան վարդապետութիւնը, աւելի մօտ Պօսիւէի, քան Մարքսի, որ սակայն ամէն պարագայի մէջ՝ մերը չէ:*

ԺՈՐԺ ՇԱՐԱՇԻՁԷ

«Լը Մոնտ»

Ասատուր

ԳԺԱՆԿԱՐԻ ՈՒ ՋՐԱՆԵՐԿԻ ՄԻՋԵՒ

Բացուած է Ասատուրի նոր ցուցահանդէսը Սակօ-լը-Կարեզի մէջ: Կը խմբէ վերջին վեց տարիներու ընթացքին փորագրուած գծանկարներու հաւաքնաիր մը եւ տասնեակ մը ջրանկարներ (*):

Ասատուրի արուեստագիտութեան հոլովոյթին հետեւողը դիւրաւ պիտի հաստատէ, ինչ որ այնքան սիրական եղած է իր մօտ: Ասատուր խարխափում չի ճանչնար: կամ թեթեւս անոր խարխափումները, կերպի մը ձեւաւորումները, մօտաւորացումները չեն յայտնուիր մեղի ցոյց տրուած գործերուն մէջ: կարծէք ան մի քանի տատումով հասած ըլլայ այն հաւասարակշռութեան, այն հաստնութեան, որ հիմա այլեւս իրն է, իր գործերուն մէջ: Թէեւ պիտենք, որ այդ բոլորին պիտին է երկարատեւ, յամառ, անընդհատ աշխատանք մը:

Հաստնութիւն՝ ըսել կ'ուզեմ միշտ փոփոխուող եւ միշտ ժամանակաւոր հնարաւորութիւններու տիրակալում՝ ջրանկարի թէ գծանկարի կրկնակ ու հակոտնեայ կալուածներուն մէջ: Տիրակալում՝ ի հարկէ թեքնիքի, մտասեւեռումի: Այդէն գործ իր մօտ կը թուի նկարչական թեքնիք հարցի մը լուծումին վնռուտուքը, որ գործին տրուած երբեմն չատ բնորոշիչ խորագիրը կրնայ չթելադրել: Արուեստագէտ մը նախ եւ առաջ իր արուեստին մարդն է, այսինքն՝ ունի հարցերու խումբ մը, որոնց մէջէն կը յայտնակերպուի, կը կերպարանաւորուի ինչ որ մարդիկ կը կոչեն զգայնութիւն, տեսանկիւն կամ աշխարհի ըմբռնում: Նկարչական հարցեր եւ նկարչական լուծումներ: Կը հասկցուի ինչո՞ւ Ասատուր չի վարանիր չրջադայութեան մէջ դնելու քանի մը տարրեր, նշաններ, թիւեր ու գիրեր, երկրաչափական ձեւեր, քաղաքներ եւ անձնաւորութիւններ: Նոյն տարրերը միշտ, իրենք իրենց մէջ անկարեւոր, բայց ի նպաստ յօրինուածքի մը, քերթուածքի մը պիտի ըսէի ,նկատի առնելով փորագրութեան արուեստը:

Գծանկար ու ջրանկարկ կը պատմեն մի ու մէկ փորձառութիւն: Խորքին մէջ կը պատկանին նոյն չարժումին, երկու տարբեր եղանակներով ընթացող: Գծանկարը հոս անդին է գծանկարէն: Յաճախ դուռնաւոր է ան, կամ ջրանկարած փորագրութեան վրայ, կարծէք գիծը յորդէր դէպի գոյնը, աճէր անով: Իսկ ջրանկարկ է աւելի քան ջրանկարկ: Ո՛չ իւղանկարին մէկ անկեալ ենթաստեը, այլ առանձին, լիւ պաստառ մը, ինքնին:

Երկուքին ալ մէջ մակերեսի, խաւերու, նիւթեղէնի թանձրութեան, թանձրութեան որակներու, չինանիւթի, չաղախի, լուսաւորումի աստիճաններու փնտռտուքն ու դրաւումը կը դանենք: Ասատուրի նախկին գործերը հետամուտ էին գիծերու ճարտարապետութեան մը, գոյնն ու մակերեսը ենթարկելով կառուցումին: Իր վերջին արտադրութիւնները ո՛չ միայն դոյնը կ'ապատադրեն գիծէն, այլեւ կը ձգտին մակերեսի խտութեան տարբեր որակներու տարազումին:

Հոս՝ գծանկար ու ջրանկարկ կը միանան, կը նոյնանան պիտի ըսէի: Բայց Ասատուր չի մխիր առաջինին մէջ ոգիներով երկրորդին ազդումներուն հասնելու: Տարբերութեան մէջ չայտնուող նոյնութիւնը նկարչական, ներքին մտածումին է: Մատղին վրայ փորագրութիւնը եւ թուղթին վրայ տարածուող, ասոր թաւ կամ թեթեւ հատերը օգտագործող ջրանկարկը չեն դադրիր ըլլալէ ինչ որ են էապէս: Միշտ ենթակայ են զերազանց խտութեան մը, դրաւիչ ճշդրտութեան մը, բայց նաեւ երեւակայութեան մը փանթիզին ու խաղերուն: Ոչինչ աւելի ազատ կը թուի, որքան ջրանկարկ մը, Ասատուրկն եւ նոյն ատեն ոչինչ աւելի կշռուած, մտածուած:

Ասատուր կրնայ այլեւս իր պատառները չստորագրել: Անունը հոն է, ոճին մէջ:

Ցուցահանդէսը մըն է ասիկա, որ կը բերէ վիճաբոյ Ասատուրի արտադրութեան լիութեան, ինքնագրաւումին: Անկէ անդին՝ կը սկսի, թերեւս, դուշակելի չրջադարձ մը:

Գ. Պ.

(*) Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ նոյեմբեր 15:

Հարևանին ևս նմանին

ՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՀԱՅԱՑՔ

ՖՈՒՏԲՈԼ

ՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅԻ ՀՈՒՆԱՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Ս. - փլեխ Ռոչեստեր, 5 - 1

×

(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Բրուս տը Տրաճեր - Հ. Ս. Ս. Ճրաճե՝ 1 - 2

×

(Կիսախաղ՝ 0 - 2)

Հ. Ս. Ս. - Ճրաճե վոտսոլ Ֆրանկֆուրտ, որ խաղում է Գերմանիայի առաջնության մեջ, ամառային ընդմիջման ժամանակ տեղափոխվել է Ֆրանսիայի «Մարսել» ակումբ։ Ֆրանսիական ակումբի հետ նրա պայմանագրի ժամկետը լրանում է 1986 թվականի հունիսի 30-ին։

Ֆրանսիայի առաջնության 1985/86 մրցաշրջանի ավարտին «Մարսելը» զբաղեցրել է 3-րդ տեղը։ Ակումբի հաղթանակները ձեռք են բերվել 1937, 1938, 1948, 1969, 1971 և 1972 թվականներին։ Ակումբը 1976 թվականին հաղթել է Ֆրանսիայի գավաթակիր ակումբների եվրոպական առաջնության մրցաշարում

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Թակար եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պալեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սէնէքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Ռիչէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարք Լըլիէվր եւ աղջիկը եւ բոլոր պարագաները յա - ւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Շիրվանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 5-ին, իր բնակարանը յետ կարճատեւ հիւան - դութեան, 82 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 13·45-ին Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածա - ծին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փո - խադրուի Իսիի Քոնիւնալ գերեզմանա - տունը, ուր տը լ'ԷկալԷքէ։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Կրօնիկ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուրքաթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մասէն, Պ· Պ· Սարգիս եւ Վաղարշակ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Յան - Ժաք Մարկոսեան, Պ· Բաֆֆի Ուրքաթեան, Այրի Տիկին Տիրան Սալ - մասեան զաւակներն ու թոռները, ինչ - պէս նաեւ Ուրքաթեան, Թէրզեան, Քա - րաքաշեան, Պերկովից, Գաթրճիօղլու, Տէմիրքըրան, Փափազեան, Պարսումեան, Բապուճեան, Ալեքսանեան, Աթըլու, Մարկոսեան, Ագաչեան, Գարասալմասլը - եան ընտանիքները յաւով կը ծանուցա - նեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ աղգակա - նին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մանճիկ Սալմասլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, 79 տարեկանին, յետ կարճատեւ հիւան - դութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղե - ցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՑԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները ղրկացեալին զաւակներուն։

ՓԱՐԻԶԻ

Հ ա մ ա զ գ ա յ ի ն ի

ԶՈՐԵՒՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

—×—

Այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տու - նը, 17 ռիւ Պլէօ, մետրօ Քատէ։

Կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Նիւթ ·- Բանաստեղծութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ հոգա - բարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստա - ցած է հետեւեալ նուէրները· - Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Անթուան Գալուստեան 300 Ֆ·, Տիկին Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պետիկ Պետիկեան եւ ըն - տանեկան պարագաները փոխան ծաղկե - պըսակի Այրի Տիկին Շնորհիկ Նօտար - եանի մահուան առթիւ 100 Ֆ·, Տիկին Մանուշակ Զրչեան 400 Ֆ·, Պ· Բագ· Սեմերճեան 100 Ֆ·, Պ· Լութվիկ Թա - դէոսեան 50 Ֆ· եկեղեցւոյ պայծառու - թեան։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Վասպուրականի Հայր· Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· - Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշ - եանի մահուան առթիւ· - Պ· Յար· Աշ - ճիպաշեան եւ Ալ· Պապաեան ընտանիք - ներէ 500, Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղակա - նութենէն 300, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հր - բաչեանէ 300, Այրի Տիկին Մանոյչ Շահ - միրեանէ 200, Մկրտիչեան ընտանիքէն 150 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մաշոյ - եանէ, Տէր եւ Տիկին Վ· Գամպէրեանէ, Պ· Սարգիս Թէքէեանէ, Այրի Տիկին Վ· Հայգազործեանէ 100-ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Վ· Տէր-Կարապետեանէ, Պ· Մխոյք Աւետեանէ 50-ական Ֆ·, Պ· Յարութիւն Ասլանեանի մահուան առթիւ Մկրտիչեան ընտանիքէ 150 Ֆ·։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեան 100 Ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Տիկին Մարիամ Զոպոյեանի մահուան առթիւ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՄ· - Տիկին Վառնաճեան իր զաւկին նորոգ հանգուցեալ՝ վազգէն Վառնաճեա - նի յիշատակին (յուղարկաւորութիւնը կա - տարուած է Մօլէոն) 200 Ֆ· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

×

Տիկին Իւզաբեր Եաղուպեան եւ զաւակ - ները 100 Ֆ· կը նուիրեն «Ցառաջ»ի Տի - կին Ֆլոր Ադամեանի մահուան (Արժան - թին) առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գրական ցերեկոյթ

Նուիրուած՝
ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆԻ
կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ՎԷՋԻՐԵԱՆ
Բանախօսուհի՝
ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 16-ին Հ· Բ· Ը· Միութեան Ալէք Մանուկ - եան Մշակութային կեդրոնին մէջ։
118 ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ
Գեղարուեստական պատշաճ յայտա - գիր։
Մուտքը ազատ է։

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ
Ե Ւ
ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՆԱՒՃԻՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին ժամը 13-ին Ճաշարան Սիտէ Ա.յաշ, 276 Պուլվար Վոլթէր, մետրօ Նասիոն
Ճաշի մասնակցութիւն 80 Ֆ·։
Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապա - հովել։
Հեռաձայն·-
325 04 13 606 27 51 379 08 03

RADIO ASK
M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

CEDIA
organise
un concert exceptionnel avec le violoniste
TIBOR VARGA
Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30
au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE

Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Շորեքշաբթի օրուան հայերէնի դա - սընթացքներուն հետ կը տրուին նաեւ հայկական երգերու դասեր ժամը 15-էն 16, Մանկանց երգչախումբի մը կազմու - թեան նպատակաւ։ Ուսուցչուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեան։

Նոյնպէս կը տրուին դաշնակի դասեր։

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն որ առաջնոր - դեն իրենց զաւակները (5-էն 14 տարե - կան) Հայ Մշակոյթի Տուն։

Արձանագրութիւնները Շորեքշաբթի օ - րերը, ժամը 14-էն սկսեալ։

Ա Ճ Ա
PERE LACHAISE

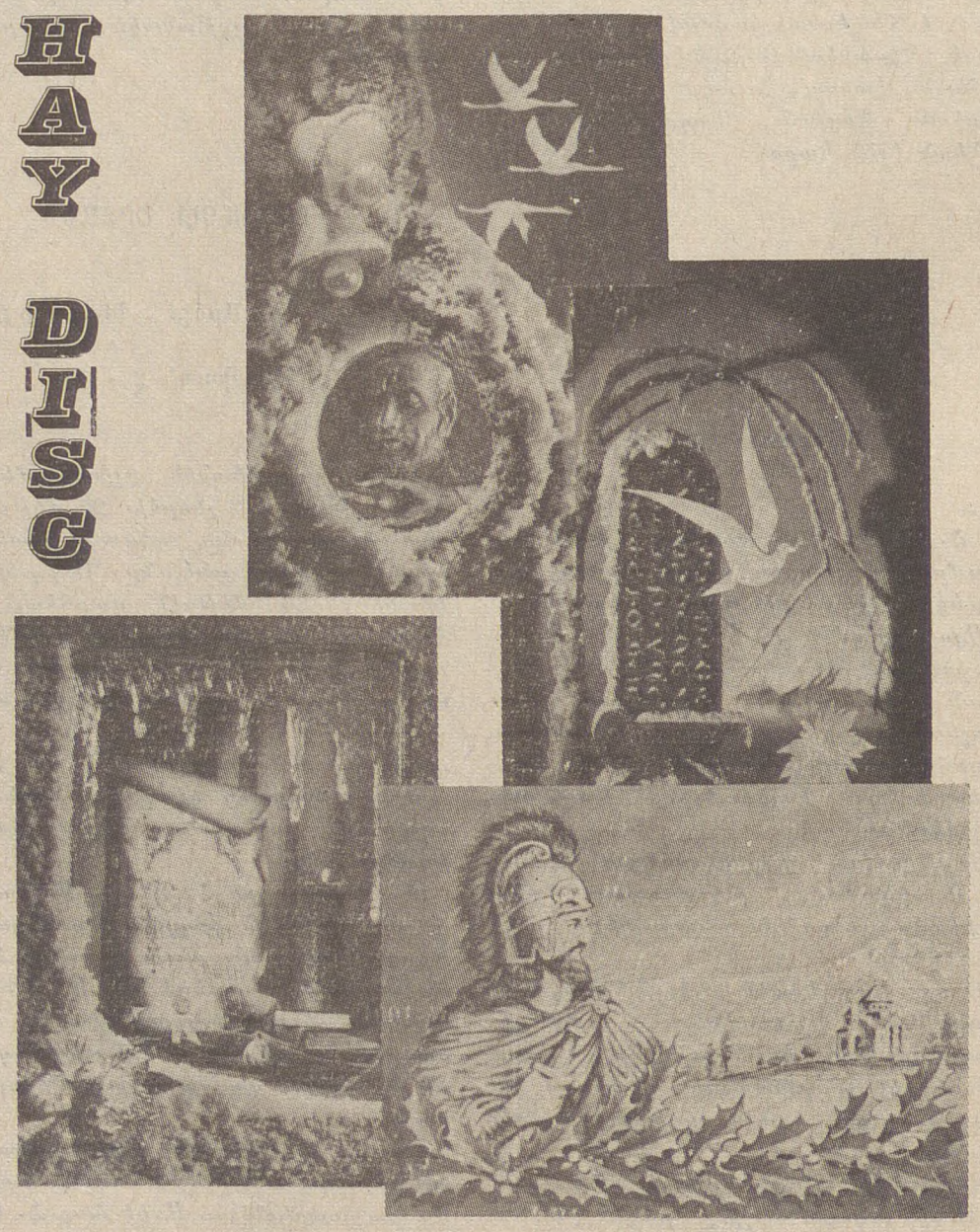
Նոյեմբեր 11-ին, Ուրբաթ օր, ժամը 15·30-ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ - Լաչէզի Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յու - շարձանին։

Հաւաքուիլ կամպէթթա մուտքին։

Նախկին ռազմիկներն ու հայ գաղութը կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ նե - կայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը։

UGAB - Jeunes
présente
«SANS RETOUR POSSIBLE»
un film de
J. KEBADIAN
et S. AVEDIKIAN
Vendredi, 11 Novembre, à 20 h. 30
AU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
projection suivie d'un débat avec
Jacques KEBADIAN
et Serge AVEDIKIAN
participation aux frais :
membre gratuit
non membre 15 F.

ՀԱՅ ՏԻՍԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԲԵՐ

ԻՆՁԻՒ ՆԱԵԻ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱՂԵՐՈՒ ԵՒ ՋԱՁՆԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ
ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

SOUHAITEZ
UN JOYEUX NOEL ET LA BONNE ANNEE
DANS VOTRE LANGUE MATERNELLE

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՆՈՒԻՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
Ե Ւ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
մասնակցութեամբ
Սայաթ - Նովա
ժողովրդական նուագախումբին
Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդ - րոնը։
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարա - նիս։
Օր· Հ· Գալուստեան - «Պոլսահայ գրականութեան մասին ընդհ· ակ - նարկ»։
Ցերեկոյթի աւարտին - ընդունելու - թիւն - քոքթէյլ - ։
Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20
(Էսաեան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր ցերեկոյթը տեղի կ'ու - նենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ)։
Այս հաղորդումը չփոթութեան տե - ղի չտալու համար։

Ն Ա Յ Ի Ր Ի

Երգչախումբի արձանագրութիւնները սկսած են։
Ղեկավարութիւն՝
ԳԻՈՐԳ ԵԱՆՊՉԿԵԱՆ
- *Սոլֆէժի դասեր։*
- *Զայնի մշակում։*
- *Երգեր։*
Նախատեսուած են համերգներ։
Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուր - բաթ, ժամը 20·30-ին Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը։
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Յաւելեալ տեղեկութեանց համար, հեռաձայնել՝
375 - 01 - 73

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.564 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.564

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱԿԱՅԱՆՆԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԳԵՐԻՆԵՐ

—×—

Անոսր : Պաղեստինեան դերիներու ալբելական մը : Արգելակափակուածնե - րէն չատեր վշաթելերուն կը կառչին՝ դուրսի աշխարհը դիտելու համար : Ո - ժանք՝ ինչ - ինչ ակնկալութիւններով, ուրիշներ ալ զառնութեամբ : Կառչողնե - րէն չատեր զայրոյթի արտայայտութիւն - ներ կ'ունենան, չատեր ալ պարտուած ժպրոց համակերպութեամբ զառնու - թիւններ կ'արտայայտեն :

Արգելակայանը կը գտնուի Հար. Լի - բանան : 4.700 պաղեստինցի եւ լիբանանցի դերիներ կը գտնուին հոն : Հարկադ - րարար, կը բնակին փշաթելերով եզեր - ուած եւ հսկողութեան աշտարակներով ցայտուն բանակատեղիի մը մէջ՝ վրան - ներու տակ :

Պահակներէն ոմանք, ըստ խորայելացի պաներու, այս կամ այն պատճառով զինուորական ատեաններու կողմէ վճռըւած պատժական ժամանակաշրջաններ կը լրացրեն :

Ջանի մը վրաններու վրայ, կը դրէ «Հերալտ»ի թղթակիցը, պաղեստինեան դրօշակները կը ծածանին : Երբ դերիները կը նշմարեն օտարականներ, իրենց մատները Վ.Ի.Փ, այսինքն՝ յաղթանակը խորհրդանշող ցուցական դիրքեր կը պարզեն, պաղեստինեան ազգայնական երգեր կը հնչեցնեն :

- Անոսր, Աուշվից մըն է, դուք Նացիները էք, Իսրայէլ պէտք է հեռանայ :

Պաղեստինեան դրօշակները, երգերը եւ ազատութեան լ նպատա նշանախօս - քերը կ'արգիլուին Այսրյորդանանի մէջ : Գերիներէն ոմանք համակերպութեամբ կը հետեւին այս պարտադրութեան : Ու - րիշներ, սակայն, լինքնաբուխ կերպով, իրենց ազգային զգացումները կ'արտա - յայտեն : Իսրայելացի սպայ մը կ'ըսէ, - Հոս ազատ կը մնան, իրենց ուզածը կ'ը - նեն : (Լրագրողը ծուղակը չիյնար, քանի իր արձանագրած խօսքերը կը նշանակեն, թէ Պաղեստինցիները Այսրյորդանանի մէջ ազատ արտայայտուելու իրաւունքէն կը զրկուին, մինչդեռ արգելակայաններ - րու մէջ իրաւունք կ'ունենան պոռալ - կանչելու) :

Արգելակայանին մէջ, նկատել կուտայ ամերիկացի լրագրողը, չորս անձերէ կազմուած վարիչ մարմին մը կեանքի կը կոչուի : Գլխաւոր պատասխանատուն կ'ընտրուի Պաղեստինեան Ազատագրական Ճակատի ղեկավարներէն, - նախկին, - Թաամրի :

Կ'ըսէ, - սկիզբները ծեծերը, բռունցքի, գաւազաններու հարուածները սովորական երեւոյթներ կը դառնան : Ամէն առաւօտ, իւրաքանչիւր գերի կը մտածէ, թէ ծեծին կարգը ե՞րբ իրեն պիտի գայ : Նաեւ՝ հարցաքննութեան : Ատիճանաբար, կացութիւնը կը բարելաւուի :

Իսրայէլ կը մերժէ ընդունիլ, թէ անոնք պատերազմական գերիներ են : Հետեւաբար, կը ժխտէ Ժընեւի համաձայնագիրին տրամադրութիւնները՝ գերիներուն վերաբերեալ : Կարմիր Խաչին միջոցով համաձայնագիրին կէտերը ձեռք կը ձգեն : Նախ ոչ մէկ արդիւնք : Ապա՝ կը հարկադրուին որոշ զիջումներու դիմել : Վերջ կը դնեն ձեռքերը վեր պահելուն, ամէն առաւօտ, գերիները հաշուելու պարտաւորութեան : Ծեծերը կը նուազին, եւ ընթացք կուտան բողոքներուն :

Հինգ բանտարկեալներ, - գերիները, - կը մեռնին : Երեք հոգիներ ալ կը վիրաւորուին զնդացիրի կրակներուն հետեւանքով :

Ըստ բանակին մէկ բանբերին՝ այս դժբախտ պատահարները պատահական արկածներու պէտք է վերագրել : Արդէն կ'աւելցնէ ան, ամերիկացի լրագրողին, երկու սպաներ եւ երեք ենթասպաներ պատժական միջոցներու կ'ենթարկուին :

Ո՞վ կրնայ ստուգել սպային հաստատումները : Ո՛չ ոք :

Թաամրի կ'ընդգծէ, - Նամակ կամ այցելութիւն, զինուորական իշխանութիւններու քննութենէն կ'ենթարկուին, նոյն - իսկ գերիներուն զաւակները :

Յօդուածին ընթերցումը ցոյց կուտայ, թէ Իսրայելացիները խիստ միջոցներու կը դիմեն : Նաեւ՝ ոչ մէկ խօսք պաղեստինցիներու ազատ արձակումին մասին :

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐԿՈՒԹ ԷՕԶԱԼ

Թրքական երեսփոխանական ընտրութեանց մասնակի արդիւնքները, որոնց արձագանգած էինք երէկ, պարզած էին արդէն վերջնական պատկերը, այլ խօս - քով Թուրկութ Էօզալի, Մայր Հայրենիքի (Անաւաթան Փարթիսի) կուսակցութեան փայլուն յաղթանակը : Արդարեւ նախկին վարչապետ՝ Էօզալի կուսակցութիւնը առանձին ապահոված է բացարձակ մեծամասնութիւնը, 400-ի վրայ ձեռք ձգելով 212 աթոռ, այսինքն մարդու պէտք չունի կառավարութիւն կազմելու եւ ուզած քաղաքականութիւնը վարելու համար : Երկրորդ դիրքի վրայ կը հասնի Հալէչին, որ միակ քիչ մը ձախ չարժումն է եւ վերջինն է Էվրէնի ամէնէն մօտ նկատածը՝ Միլլիյէթչի Դեմոքրասի : Հալէչիները 116 աթոռ կ'ապահովեն եւ միայն 72 ամէնէն աշ որակուած Գ. կուսակցութեան : Այս երկու կուսակցութեանց դէ - կավարները ընդունած են իրենց պարտութիւնը եւ համակերպած՝ ազդին վճիռին :

Էօզալ, 57 տարեկան է, ծնած Մալաթիա եւ պատրաստութեամբ՝ ճարտարադէտ : Երեք կուսակցապետերուն ամէնէն երիտասարդն է : Լաւագոյն տնտեսագէտը կը նկատուի Թուրքիոյ, որ յաջողած էր դրամահոսութիւնը 120-էն 27%-ի իջեցնել եւ կրկնապատկել արտածումները : Զինուորական իշխանութեան հաստատումէն եօթ փոխ - վարչապետ նշանակուած էր, բայց այդ պաշտօնը թողած էր Ցուլիւնին, իր իսկ կուսակցութիւնը կազմելու համար : Ճարտարապետական թէ տնտեսական իր ուսումը կատարած է Ամերիկա, մեծ կողմնակից մըն է ազատ ձեռնարկներուն եւ մասնաւէտ ելեկտրականութեան ճիւղին : Իր երազն է որ ամբողջ Թուրքիան ելեկտրականութիւն ունենայ : 1977-ին չյաջողեցաւ ընտրուիլ Միլլի Սէ - լամէթի (էրպաքան) որպէս թեկնածու : 1979-ին, Տէմիրէլի կառավարութեան մէջ Ծրագրի նախարար էր : Զինուորական պետական հարուածէն ետք, Տնտեսութեան նախարար էր եւ փոխ - վարչապետ : Տնտեսական նախարարի պաշտօնէն հրաժարած էր 1982-ին, երբ անանկութիւններու չարք մը խախտած էր դրամատուներու դրութիւնը եւ ըստ իր ազատական սկզբունքներուն, մերժած էր որ Պետութիւնը դրամատուներու օգնութեան փութայ : Ամէն պարագայի մէջ, ընդհ. կարծիքն այն է թէ իր մէջ, դլխաւորապարտ, տնտեսագէտն է որ ընտրուած է եւ իրեն կը մնայ վերականգնել երկիրը այդ ուղղութեամբ, ինչ որ կ'ենթադրէ տնտեսութեանց եւ գործադրկութեան յաւելում մը : Կարդ ու կանոնը կը չարունակէ ապահովել բանակը, Էվրէնն ըսած էր թէ պէտք չէ յուսալ պաշարման վիճակի անմիջական ընդհատին, առնուազն դորչսի չեն վերջացած Քիւրտերու դատավարութիւնները : Կան, սակայն, երեք կարեւոր հարցեր նոր վարչապետին համար, մընացեալին կողքին՝ մամուլի ազատութեան պարագան, Համալսարանը, հուսկ՝ մարդկային իրաւունքները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹի չուրջ օդակը երթալով կը սեղմուի և Տրիպոլիս կը գտնուի իր վերջին ապաւէնը լինքզինքը պաշտպանելու համար : Փարիզի մէջ Միթերան եւ Շատլ իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են, քանի չատեր կը խորհին թէ Արաֆաթի անհետացումը փափաքելի չէ, բայց եւ այնպէս, ըստ սովորութեան հոգեշահ խօսքերու սահմանը անցնող չկայ : Իսրայէլ եւ Սուրիա մասնակի զօրակոչ կ'ընեն, Արաֆաթ կը չարունակէ պոռալ «Զիս ծունկի պիտի չբերեն», ամէն օր լրագրողներ ընդունելով :

ԱՆԴՐՈԲՈՎի բացակայութիւնը Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 66-րդ տարեդարձի հանդիսութեանց ուշադրութեան առարկայ է արեւմտեան շրջանակներու մէջ : Պաշտօնական յայտարարութիւն չընելով, դանազան հիւանդութիւններու մասին կը խօսուի՝ չաքարախտ, երկամունք, Փարքինսոն, ուղեդային կաթուած եւայլն, եւայլն :

ՊԵԼԺԻՈՑ Լիէժ քաղաքի շրջանը երկարաշարժի ենթարկուած է երկուշաբթիին երեքշաբթի լուսնալիք դիշերը, ժամը 2-ի մօտ : Ռիխթէրի սանտիճանաչափին վրայ, ուժը 4,9 էր (առաւելագոյն՝ 9) : Մէկ մեռեալ կայ, վիրաւորներ եւ նիւթական բաւական վնասներ : Պելժիացիք բաւական իրար անցած են :

ԳԱՐԼՈՍ միջազգային ահաբեկիչը, նամակով մը ուղղուած Ֆրանսայի Սաուտի Արաբիոյ դեսպանին, տէր եղած է արեւմտեան - Պերլինի Ֆրանսայի Տան դէմ եղած ռճրափորձին, որ Օկտոմոս 25-ին մէկ մեռեալ եւ 27 վիրաւոր պատճառած էր եւ զոր ստացած էր ԱՍԱԼՍ-ն :

ԿՐԿԻՆ
«SANS RETOUR POSSIBLE» Ի
ԱՌԹԻԻ

Բողոքները կը չարունակեն տեղալ այս հեռատեսիլ - ժապաւէնին առթիւ եւ «Յառաջ»ի հեռաճայնը դադար չունի : Տրուած ըլլալով սակայն որ «Յառաջը» չէ Անթէն 2-ի յայտադրերուն պատասխանատուն, կը խնդրուի այդ բողոքները ընել առ որ անկ է, այսինքն՝ Անթէն 2-ի տնօրէնութեան. -

ANTENNE 2
5-7, rue Montessuy, 75007 Paris

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹՈՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՀՈԿՏ. 25 / ՆՈԵ. 3)

ՁԱՐԵՆՑԻ ԱՆՏԻՊ ԵԻ ՉՀԱԻԱՔՈՒԱԾ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

Հայաստանի Մանուկ Աբեղեան դպրոցականութեան հիմնարկը, 1962 - 1968 թուականներուն, հրատարակած էր Եղիշէ Չարենցի երկերու հատաքածոն (6 հատորով), որ ամբողջական չէր : Զանազան պատճառներով անկէ դուրս մնացած էին հեղինակի ողջութեան տպագրուած կարգ մը բանաստեղծութիւններ ու պոէմներ, թարգմանութիւններ, յօդուածներ, ինչպէս նաեւ այդ ժամանակ տակաւին չյայտնաբերուած նամակներ ու դրութիւններ : Վեց հատորներուն մէջ չէին առնուած Չարենցի կեանքի վերջին տարիներուն (1935 - 1937), դրած եւ մասամբ այդ տարիներուն տպագրուած, իսկ սուտար մասը՝ անտիպ, բազմաթիւ քերթուածներ : Այդ պակասը լրացնելու նպատակով Հիմնարկը հրատարակութեան պատրաստած է Չարենցի անտիպ եւ չհաւաքուած երկերու սուտար հատոր մը, զոր լոյս ընծայած է Ակադեմիայի հրատարակչականը : Գիրքին ընդարձակ պատրաստած եւ ծանօթագրած է բանաստեղծին աղջիկը՝ Անահիտ Չարենց : Հատորը խմբագրած են Եդուարդ Զրբաչեան եւ Պիոն Ճակոբեան :

×

Գ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԿՐ ՊԱՏՄԷ

«Իզվեստիա» թերթը «Գեղեցկացիր Երեւան» խորագրուած հարցազրոյց մը կատարած է Գ. Գասպարեանի հետ : Ան պատասխանելով «Երեւանը ձեր ճակատագրին մէջ» հարցումին, կ'ըսէ. «Երեւանն է որ զիս ուզքի կանգնեցուց, բացաւ Մոսկուայի լաւագոյն համերգասրահներուն դռները. ես առիթ ունեցեր եմ երգելու աշխարհի աւելի քան 40 երկիրներուն մէջ : Երեւան իմ ճակատագիրն է. երջանիկ ինչպէս մեր հիանալի մայրաքաղաքը» : Այն հարցումին թէ ինչպէս կ'ուզէր տեսնել իր համաքաղաքացիները, ան կը պատասխանէ. «ինչպէս այսօր, աշխատասէր, համարձակ, հպարտ, հիւրասէր» : Ան յաճախ կ'առաջնորդէ Հայաստան այցելող իր հիւրերը դէպի «Հրազդան» մարզադաշտը, մեթրօն, «Զուարթնոց» օդակայանը, Օփերայի թատրոնի չէնքը, երիտասարդական պալատը :

×

ՀՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Ժ. դարուն կառուցուած «Աղջկայ Բերդ»ը, որուն պեղումները կը կատարուին քաղաքին շրջակայքը, զգալի դեր խաղացած է Հայաստանի ռազմաչինութեան պատմութեան մէջ : Մլէնարերդը՝ մասնաւորապէս 17 աշտարակներով, հզօր պարիսպով՝ անմատչելի է եղած թշնամիներու : Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն զանգակատան ու աւազանի աւերակները :

ԽՂՃԻ ՊԱՐՏՔ ՄԸ ՀԱՆԴԷՊ ԵՐԵՔ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒ

ՊԵՏՐՈՍ ԱՏՐՈՒՆԻ, ՕՆՆԻԿ ՍՐԱՊԵԱՆ, ԷԼԻԶ ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Երբ ղպրոց կ'երթանք, կը հասկնանք ուսուցիչ եւ տնօրէն, որովհետեւ առանց որակեալ ուսուցչի կատարուած ուսուցումը կը նմանի սանդի մէջ ջուր ծեծելու, եւ առանց կարող տնօրէնի վարժարանն ալ նման է առանց նաւապետի թեքերող նաւու:

Վկա՛յ հայերէնի մէօրեայ դասընթացքները, որոնք ստանձնուած ըլլալ կը թուին անձնազոհ, կամաւոր, բայց յաճախ պատահական ուսուցիչներու կողմէ, որոնք կը կարծեն թէ ազնիւ նուիրումը բաւարար է, արդիւնք ձեռք բերելու համար, հոգ չէ թէ հայերէն լեզուի ուղղագրութեան եւ քերականութեան տարրական սկզբունքներն իսկ անդիտանան երբեմն:

Հայերէն սորվեցնելու կարող ուսուցիչներու հոյլ մը դոյութիւն ունէր տակաւին, ամէն կէս դար առաջ, Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ: Գաւառի անշէն ուսուցիչներ էին անոնք եւ կամ համեստ տարեց Օրիորդներ: Պարզապէս ունէին դաղանիքը հայերէն սորվեցնելու, գաղտնի՛ք, որ կորսուեցաւ այդ սերունդին հետ:

Այդ համեստ ուսուցիչներուն անունները պէտք է ոսկի տառերով արձանագրուէին, բայց մոռացութեան տրուեցան անշուշտ: Պիտի մոռցուին նաեւ անունները երեք կարող տնօրէններու, որոնց աշակերտելու բախտը ունեցայ Պոլսոյ մէջ, եւ որոնց մասին կ'ուզեմ բերել վկայութիւն մը, որ անձնական է թէեւ, բայց դալով կէս դարու հեռաւորութենէ մը, անցած է ժամանակի ու մէլոդի անաչառ հունէն:

Պիտի սկսիմ ամենածանօթէն, վերջացնելու համար ամէնէն համեստով, առանց որ այս դասաւորումը արժանաւորութեան իմաստ ստանայ:

Ա.

ՊԵՏՐՈՍ ԱՏՐՈՒՆԻ

Պ. Ատրունի կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնութիւնը վարեց 1927-էն 1933: Ես իրեն աշակերտեցի 1930-էն սկսեալ: Ծնած ըլլալով 1882-ին կամ՝ 1883-ին, իր հարիւրամեակը առիթ եղաւ որպէսզի չատ մը նախկին կեդրոնականցիներ վերջերս արտայայտուին իր մասին:

Պ. Ատրունի վարչական կարողութիւնները կը մխացնէր ճաշակը կարգ - կանոնի, վայելչութեան եւ արուեստի: Իր տնօրէնութեան ընթացքին վարժարանին հին չէնքը վերանորոգեց եւ օժտեց կոկիկ կարասիներով ու գրասեղաններով: Կարգի դրաւ կէսօրուան ճաշի հարցը, ձրի ճաշ ապահովելով անոնց որոնք է վիճակի չէին վճարելու: Գտաւ նաեւ բազմաթիւ բարերարներ, չատ մը աշակերտներու կրթաթոշակը մասամբ կամ ամբողջովին հոգալ կարենալու համար:

Համալսարանական ուսուցիչներ ունենալու ջանադրութեամբ ուժ տուաւ «Ազգային Սան»երու դրութեան, կրթաթոշակ ապահովելով փոքրաթիւ, բայց ընտրեալ ուսանողներու, որոնք յանձնառութիւն կը տորադրէին ուսուցիչ դառնալու: Իրական կրթաթոշակ մըն էր այդ եւ չէր նմաներ ներկայիս այդ անունով բաշխուղղ չնչին գումարներուն, որոնք հազիւ նախաճաշի մը կը բաւեն (մինչեւ հաշուով օրական 10 ֆրանք), որովհետեւ բաշխող կազմակերպութիւնները կ'ուզեն վայելել գոհունակութիւնը ամենափոքր գումարներով կարելի եղած թիւով չատ ուսանող պահելու:

Պ. Ատրունի երաժշտասէր էր եւ իրը այդ կ'ուզէր որ իր աշակերտներուն մօտ երաժշտական ճաշակ արթննայ: Կէս օրեան ճաշերուն ընթացքին պարտաւորիչ կերպով ունկնդրել կուտար դասական երաժշտութեան սալբ, որոնց չարաթական յայտագիրը կախել կուտար դասարաններուն պատէն, որպէսզի ամէն աշակերտ դիտնայ թէ ի՛նչ կը լսէ: Տարիներ չարունակ ունկնդրուած այդ երաժշտութիւնը իր հետքը կը ձգէր անպայման բոլորին ենթագիտակցութեան մէջ, հոգ չէ թէ կէս ականջով ունկնդրուած ըլլար ան:

Պ. Ատրունի վարժարանին մէջ կը կազմակերպէր երաժշտահանդէսներ, համոզելով եւ ձրի կեդրոնական բերելով պոլսէն անցնող համաշխարհային համբաւի տէր վիրթիւոզներ, ինչպէս նաեւ պոլսահայ յայտնի արուեստագէտներ: Երբեմն մէկ չաբթուան ընթացքին երկու նուագահանդէս կ'ունենայինք, որոնց ունկընդրութիւնը պարտաւորիչ էր, բացարձակապէս: Գոմէտի Ֆրանչէզի դերասանները իսկ տողանցեցին իր օրով կեդրոնականի մէջ:

Դաստիարակչական այս ինքնատիպ մէթոտը, որ քիչ մը բռնատիրական էր, իր օգտաչատ արդիւնքները տուաւ անշուշտ, չատ մը ուսանողներու մէջ զարգացնելով արուեստի եւ երաժշտութեան ճաշակը, որուն համար երախտապարտ են բոլորն ալ այսօր:

Պ. Ատրունի ամուրի էր եւ իր զաւակները կը նկատէր աշակերտները: Կը հետաքրքրուէր մանաւորաբար անոնցմով, որոնց մօտ կը նչմարէր որեւէ ձիրք կամ կարողութիւն: Թոյլ չէր տար որ որեւէ արժէք կորսուի: 1930-ի անտեսական տագնապի օրերուն երբ հայրս որոշեց կեդրոնականի միջնակարգի բաժինէն հանել եղբայրս եւ զայն դործի դնել, Պ. Ատրունի հօրս խանութը գալով գինքը տարհամոզեց եւ յաջողեցաւ ո՛չ միայն եղբայրս դպրոց վերադարձնել, այլեւ գիս ալ կեդրոնական առաջնորդել: Ո՛ր տնօրէնը այսօր իր մէկ աշակերտին եաեւ ուշ պիտի վազէր այդպէս, ճակատագրական դեր մը խաղալով անոր կեանքին մէջ:

Պ. Ատրունի տնօրէնութիւնը դժբախտաբար երկար չտեւեց: 1933-ի դպրոցական շրջանի վերջաւորութեան գոհ գնաց անանուն մատնութեան մը, որուն պատճառաւ թրք. կառավարութիւնը իրեն արգիլեց ոտք կոխել որեւէ հայ վարժարանէ ներս:

Բ.

ՕՆՆԻԿ ՍՐԱՊԵԱՆ

Օննիկ Սրապեան (հայրը դերասան Թորգոմ Սրապեանի) տնօրէնն էր Կէտիկ-Փաշայի Ս. Մեսրոպեան Վարժարանին, երբ այդ նախակրթարանը մտայ 1925-ին: Դպրոցը, որ սովորական տան պէս համեստ չէնք մըն էր, այդ շրջանին ունէր 600-ի մօտ աշակերտ, ամէն տարիքէ, որովհետեւ չատեր աքսորէ վերադարձած ընտանիքներու կը պատկանէին եւ դպրոց չէին տեսած: Այս դպրոցը, որուն համեստ ուսուցչուհիներէն սորված եմ հայերէնը չատերու պէս, փակուեցաւ վերջերս, աշակերտի չդոյութեան պատճառաւ:

Օննիկ Սրապեան ունէր կազմակերպչական եւ վարչական բացառիկ յատկութիւններ, որոնց չնորհիւ աշակերտական այդ խայտաբղետ բազմութիւնը կը գործէր մեղուի փեթակի մը աշխուժութեամբ ու կանոնաւորութեամբ, փոխանակ դառնալու բաբելական խառնարան, նկատելով որ չատ մը աշակերտներ թրքախօս էին եւ հայերէն իսկ չէին դիտեր:

Օննիկ Սրապեան ոգին էր փեթակին: Հոս չեմ խօսիր դպրոցին ուսումնական մակարդակին մասին, որ այդ շրջանին հասարակաց էր Պոլսոյ բոլոր հայ նախակրթարաններուն, ուրկէ ելլողները ունէին պատրաստութիւն մը տեսած կ'ըլլային կեանքի մէջ նետուելու համար: Արդարեւ, այդ օրերուն չատ քիչերու բախտը կը վիճակէր ուսումը չարունակելու լիսէի մը մէջ:

Օննիկ Սրապեան ամէն դասարանի ներչընչած էր ինքնագիտակցութեան, համառութեան, կարեւորութեան եւ մրցակցութեան զգացումներ: Ամէն դասարան կը գործէր մշակութային միութեան մը պէս, իր մէջէն առեղծելով յանձնախումբեր զրական, թատերական, մարզական, եւայլն: Գրական յանձնախումբը կը կազմէր զրադարան, կը հրատարակէր խմորատիպ թերթ եւ կը կազմակերպէր արտասանական մրցում: Թատերական յանձնախումբը կը փորձէր պահելու պէս բան մը պատրաստել. իսկ մարզական յանձնախումբն ալ կը կազմակերպէր տարեվերջի ողիմպիական խաղերը:

Այսօր անշուշտ քմծիծաղով կը վերյիշեմ այդ բոլորը: Գրադարան՝ փոքր դարակի մը մէջ, թատրոն՝ առնի սենեակ մը բեմի վերածելով, եւ ողիմպիական խաղեր՝ թաչկինակի չափ փոքր պարտէզի մը մէջ: Ամէն ինչ յարաբերական է եւ Օքսֆորդի համալսարանը չէր անշուշտ մերը: Բայց եւ այնպէս, ամէն աշակերտ չափազանց լուրջի առած ըլլալ կը թուէր իրեն վիճակող պարտականութիւնը եւ իրը այդ կ'աշխատէր:

Արտառուսումնական այս բոլոր աշխատանքները մեծապէս կը զրաղեցնէին աշակերտները, մասամբ ջնջելով տարիքի տարբերութեան ստեղծած անպատեհութիւնները, քանի որ Օննիկ Սրապեան դիտէր այդ տարբերութիւնը օգտագործել, մեծերուն տալով առաջնորդի եւ պաշտպանի հանդամանք, հանդէպ փոքրերուն:

Օննիկ Սրապեան եւրոպական համալսարաններու մէջ չէ որ սորված էր մանկավարժութիւնը: Եթէ չեմ սխալիր, նախապէս տնօրէն եղած էր Պարտիզակի Ներսէս Շուշանեան վարժարանին, ուրկէ իրեն հետ բերած էր նախկին գործակից մը, Օրիորդ Եղիսաբէթ Օհանեան, որուն չառաչնն ապտակներուն կը պարտին իրենց հայերէնը չատեր, ինչպէս մեքսիկարնակ զրադէտ եղբայրս որ առիթ չի բախցներ երախտապիտութեամբ յիշելու այդ պարագան:

Մեղք որ Օննիկ Սրապեանն ալ գոհ զընաց մատնութեան, եւ պաշտօնէ հանուեցաւ 1928-ին: Իրեն յաջորդեցին հասարակ տափակութիւններ միայն, որոնք նախանձով այդ օրուան կը սպասէին ապահովաբար:

Գ.

ՕՐԻՈՐԴ ԷԼԻԶ ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Օրիորդ Էլիզ Էլմասեան տնօրէնուհին էր Ֆէրիդիւղի երբեմնի Մերհամէթճեան փոքրիկ վարժարանին, որ հազիւ քանի մը դասարան կրնար պարփակել իր մէջ: Հոն անցուցած եմ մանկապարտէզի օրերս եւ տարիներ վերջ զարմանքով մտաբերած որ հոն է որ սորված եմ հայերէնի նախատարրերը, ինչպէս նաեւ արաբական տառերով թրքերէն գրել եւ կարդալ:

Այդ զարմանքն էր որ 1947-ին դիս մղեց կրկին այցելելու այդ հնամեայ վարժարանը եւ հաստատելու որ Օրիորդ Էլմասեան նոյն եռանդով եւ նոյն ձեռնհասութեամբ անթերի հայերէն կը սորվեցնէր իր աշակերտներուն: Ուզեց որ իմ ներկայութեանս տասնամեայ այդ տղաքը մէկական էջ գրեն յանպատրաստից, ցոյց տալու համար որ պիտեն հայերէն գրել, գրեթէ առանց տառասխալի:

Ամենահաղորդ ծրագիրը իրագործուեցաւ: Հին խարխուլ տունը քանդուեցաւ եւ տեղը նոր ու մեծ վարժարան մը կառուցուեցաւ, միջնակարգի աստիճանով: Բայց ճակատագրի իմ՛նչ հեգնանք. նոր խնամակալութեան առաջին գործը եղաւ վերջ տալ Օրիորդ Էլմասեանի պաշտօնին, անոր տեղ համալսարանաւարտ նոր տնօրէն մը նչանակելով, հարկադրաբար:

Դպրոցը փրկուեցաւ, բայց տնօրէնուհին զոհուեցաւ: Նկատելով որ այդ խընդիրը յարուցանողը ես եղայ, խղճի խայթ մը կը պահեմ, խորհելով որ անթերի հայերէն սորվեցնելու կարող ուսուցչուհի մը ասպարէզին վերջ տրուելուն պատճառ դարձայ ակամայ, պարզապէս իր դովեստը ընելով:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

Ն ի ս

ՀՕՄ-Ի 61ՐԴ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երբ ոտքդ ներս կը դնես Հոլիւէյ Ինպանդոկին Քարնավալէ սրահը, կը տեսնես խոր լռութեան մէջ քառասունէ աւելի պատգամաւորներ նստած սեղաններու առջեւ: Անոնք եկած են այն բոլոր երկիրներէն, ուր ՀՕՄ-ը մասնաճիւղեր ունի (հիւս. Ամերիկա, Քանատա, Աւստրալիա, Սմման, Երուսաղէմ Հայֆա, Անգլիա, Կիպրոս Ֆրանսա, Յունաստան) պատգամաւորներու թիւը համապատասխան է իւրաքանչիւր մասնաճիւղի ընդհ. թիւին:

Ամէնուն առջեւ դրուած է մեքենագրուած անդլերէն եւ հայերէն 32 էջնոց կեդրոնական վարչութեան եռամեայ տեղեկագիրը: Այս համապարփակ տեղեկագիրը իր եռամեայ գործունէութեան նաեւ խտացումն է Երջանայինի եւ մեկուսի վարչութիւններու եռամեայ տեղեկագիրներուն, կը ծառայէ նաեւ իբրեւ օրակարգ:

Ողջոյնի եւ բարի գալուստի խօսքերէն ետք կատարուեցաւ ընտրութիւնը աշխատանքի բաժանումի - նախահաշիւի պիւտճէի, դիւանի, բանաձեւերու եւայլն:

Անհրաժեշտ է այս յօդուածին մէջ քիչ մը ընդլայնել եւ մանրամասնօրէն տալ կեդր. վարչութեան եռամեայ գործունէութիւնը:

Նախ, ՀՕՄ-էն ներս իրրեւ ներքին աշխատանք ան պիտի ընդարձակէ իր ծառայութիւնները աշխարհացրիւ հայ դաղութներուն, ներառեալ մայր հայրենիքին, նաեւ պիտի հաստատէ միութեան աւանդական յանձնառութիւնները: Պիտի օդնէ շրջաններուն որպէսզի անոնք ալ բարեփոխեն իրենց ծրագիրները համահայկական ծրագիրին համաձայն, նկատի ունենալով տեղական կարիքները:

Կեդր. վարչութիւնը պիտի մշակէ գործնական ծրագրեր միութեան եւ ըմպիւռքի հայ գաղութներուն համար: Պիտի պատրաստէ դեկավարներ եւ մասնադիտացած անձնակազմ:

Իրրեւ արտաքին գործունէութիւն պիտի չարունակէ հետապնդել ՄԱԿ-ի ոչ կառավարական կազմակերպութեանց իր անդամակցութեան բարելաւումը, աշխատելով նաեւ անդամակցութիւն ձեռք ձգել միջազդային այլ կազմակերպութեանց հետ:

Պիտի քաջալերէ շրջանայինները որ նոյնը ընեն տեղական մակարդակի վրայ:

Ինչպէս կ'երեւայ չատ լայն է ՀՕՄ-ի կեդր. վարչութեան առաջադրութիւնները: Ան պիտի հետեւի որ երիտասարդութիւնը զօրացնէ իր հայկական ոգին, պիտի չարունակէ հրատարակութիւնը Հայ Սիրտին, որ տարին մէկ անդամ լոյս կը տեսնէ:

Կեդր. վարչութիւնը կազմած է պատկեր մը ուր կը նչուի անդամներու ընդհ. թիւը գործօն եւ օժանդակ: Այս թիւերէն կը պարզուի թէ՝ ո՞ր մասնաճիւղն է որ իր ընդհ. թիւին համեմատութեամբ չատ կամ քիչ գործօն անդամ ունի, օրինակ Աւստրալիա ունի առաւելադոյն գործօն՝ 334 անդամէ վրայ 304-ը գործօն: Կիպրոս (Նիկոսիոյ) մէջ 11 անդամի 11-ը գործօն: Իսկ նուազագոյն՝ Հայֆա 47 անդամի վրայ 7-ը գործօն:

Գործադիրկոմի տեսակէտէ բոլոր ջանները զոհացուցիչ կերպով հետեւած են եւ գործադրած կեդր. վարչութեան ցուցմունքները:

Երջանայիններուն եւ մեկուսիներուն իր այցելութեանց ընթացքին, կեդր. վարչութիւնը թելադրած է որ ապահովին պետական ճանաչում իրրեւ տուրքէ զերծ միութիւն:

Վերջին երեք տարուան ընթացքին կեդրոնական վարչութիւնը հիմնած է նոր մասնաճիւղեր Ժընեւի, Լոնտոնի եւ Նիւ-Եորք (Կիպրոս) մէջ:

Կեդր. վարչութիւնը կը թելադրէ որ Երջանային վարչութիւնները անդամակցին եւ գործնական մասնակցութիւն բերեն միջազդային այն կազմակերպութեանց, որոնց սկզբունքները կը համապատասխանեն ՀՕՄ-ի սկզբունքներուն:

Թէեւ կեդր. վարչութիւնը չկրցաւ անդամակցութիւն ապահովել միջազդային կարմիր Խաչին, սակայն կարմիր Խաչին եւ ՀՕՄ-ի Երջանային գրասենեակներու եւ

միաւորներու միջեւ համագործակցութիւնը կը չարունակուի Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Կեդր. վարչութիւնը հետապրած է նաեւ մասնակցութեան կարելիութիւն եւրոպական խորհուրդին այն գործունէութիւններուն որոնք կը համապատասխանեն ՀՕՄ-ի նպատակներուն։

ՀՕՄ-ը կը չարունակէ իր անդամակցութիւնը ՄԱԿ-ի հանրային տեղեկութեանց բաժնին եւ իր ներկայացուցիչներու միջոցով կը մասնակցի չարաթական տեղեկատու նիստերուն, տարեկան համագումարներուն։

Կեդր. վարչութեան կողմէ նշանակած յանձնախումբ մը կը չարունակէ հետապնդել ոչ - կառավարական կազմակերպութեանց իր անդամակցութեան բարելաւումը, այն մարմինի միջազգային, տնտեսական եւ ընկերային հարցերու լիիրաւ անդամակցութիւն։ Այս դիմումները նկատի պիտի առնուի 1984 Փետրուարին կայանալիք Ո. Կ. Կ.ի համագումարին։

Նիւթական. - ՀՕՄ-ի բոլոր ստացածքները ներդրուած են առաւելագոյն եկամուտ ապահովող չհարկումներու մէջ իր հսկողութեան տակ։

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին կեդր. վարչութիւնը ստացած է Սամուէլ եւ Ազնիւ Երամեան կտակը 221·132 տոլար։ Ըստ կտակի սահմանումին, հիմնադրամի եկամուտը պիտի յատկացուի կրթաթոշակներու։ Վերջին եռամեայ շրջանին ՀՕՄ-ի ստացուածքները արձանագրած են չօչափելի աճ եւ այժմ կը ներկայացնեն 2·300·145 տոլար բաղդատմամբ երեք տարի առաջուան գումարին որ էր 1·835·185 տոլար։ Այս յաւելումը կը ներկայացնէ ստացուած կտակներու կողքին չհարկումներէ գոյացած եկամուտը առաւել սթաքներու վաճառման չահերը։

Կեդր. վարչութեան նիւթական յատկացումներու պատկերը հետեւեալն է. -

Հայագիտական	8,4%
Բարեսիրական, կրթական չարունակական նպաստներ	14,9%
Վարչական գրասենեակային եւայլն, եւայլն	26,7%
Օգնութիւն	11,7%
Շինարարութիւն, դպրոց եւայլն, եւայլն,	29,6%

Եռամեայի ընդհանուր յատկացումներու ընդհ. գումարը 459·375 տոլար։ Մասնաւորելով մեր խօսքը Ֆրանսայի կապոյտ Խաչի տեղական գործունէութեան մն կ'ընդգրկէ հետեւեալ մարզերը. կրթական, ընկերային, քարոզչական, չահաբեր ձեռնարկներ, դաստիարակչական, կրթական, դաստիարակչական։ Ընդհանուր պիւտճէն Հոկտեմբեր 1980 - 1982 Դեկտեմբեր կը ներկայացնէ 1·319·038 Ֆրանք։

Ինչպէս կը տեսնուի չատ լայն է ՀՕՄ-ի աշխատանքի դաշտը։ Հիմնուած 73 տարի առաջ, երբ իր նախաքայլերը կ'առնէր, այսօր հասած է այնպիսի բարձունքի մը, որ դարձած է հիւս. Ամերիկայի մեծ ընկերութիւններէն մէկը։

Նախ քան ժողովին փակուիլը եղան պնահատանքի խօսքեր, հիւրարար ներկայ պանուղներու կողմէ։ Երկու օր իր ներկայութեամբ պատուեց ժողովը Սոս - պոնի պատմութեան փրոֆ. Անահիտ Տէր - Մինասեան, որ պնահատանքի ջերմ խօսքերով դրուատեց հայ կնոջ վրայ ծանրացած ազգային պարտականութիւնը զոր լիուլի կը կատարէ ՀՕՄ-ը իր բազմաթիւ մասնաճիւղերով։ Ապա խօսք առին ընկերուհիներ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան նախագահուհին ընկերուհի Լիւսի Շէրոյեան, որ ներկայացուց իրենց տարած աշխատանքները մանաւանդ կայան, Արշալոյս Թադէոսեան որ ըսաւ, թէ աշխատելու այս նոր ձեւը կամուրջ մըն է որ իրարու մօտ պիտի բերէ ընկերուհիները։ Մաննիկ Մեծատուրեան իր եւ «Ցառաջ»ի կողմէ չնչտելով մամուլի կատարած դերը ճանչցնելու հանրութեանց գործունէութիւնը, մասնաւորելով իր խօսքը «Ցառաջ»ին որ իր հրատարակութեան առաջին օրէն ի վեր լայն բացած է իր էջերը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին։ Ապա խօսեցաւ Համազգայինի ներկայացուցիչ Յակոբ Պալեան, չեշտը դնելով համազգայինի կրթական առաքելութեան վրայ։ Խօսք առին նաեւ Միջին - Արեւելքէն եւ Ֆրանսայէն ուրիշ հիւրեր։

Պատգամաւորներուն կողմէ խօսեցաւ Քանատայէն Փրոֆ. Շաքէ Մինասեան, որ ոգին էր ժողովին իր բացատրութիւններով եւ թելադրութեամբ։ Յօսեցան նաեւ Ամերիկայի ամէնէն հին անդամներէն Շնորհիկ Կիւրեղեան, Խաթուն Բադրատունի, Աչխէն Քէչիչեան, Լիբանանէն Ալին Փափազեան, որ գովելի չանասիրութեամբ Լիբանանի դժնդակ պայմաններուն մէջ աշխատած եւ իրենց կարելին ըրած են կանգուն պահելու Լիբանանի Օդն. Խաչը։ Ամերիկայէն ՄԱԿ-ի մէջ պաշտօնեայ Ա. Զարխուտեան արժանացաւ բուռն ծափահարութեան, իր տարած ՀՕՄ-ի աշխատանքին համար։ Ժողովին կը մասնակցէին նաեւ 2 ընկերուհի իրաւաբաններ՝ Ամերիկայէն եւ Կիպրոսէն. նաեւ դաստիարակչուհիներ, որոնք դրուատեցին ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը։ ՀՕՄ-ը ունի երեք ամերիկացի իրաւաբան եւ մէկ ամերիկացի հաշուեքննիչ։

Պէտք է հոս մասնաւորաբար չեշտել ՀՕՄ-ի մնայուն գործավար Արփի Պալեանը, որ պատրաստած էր եռամեայ տեղեկագիրը հայերէն եւ անգլերէն։ Իր տարած գործին մեծ դիտակցութիւնը ունէր պատրաստակամութեամբ բացատրութիւններ կուտար եւ հակառակ իր չատ երիտասարդ տարիքին տիրացած էր հայերէնի եւ անգլերէնի։ Ուրախալի էր տեսնել թէ չատեր ծնած ըլլալով Ամերիկայի մէջ սահուն հայերէն կը խօսէին, ըլլալով չորրորդ կամ հինգերորդ զազթող սերունդէն։

Բազմաթիւ ունկնդիրներ Կապոյտ Խաչական կամ ուրիշներ ներկայ էին եւ կը հետեւէին ուշադրութեամբ տարուած աշխատանքներուն։

Ապա տեղի ունեցաւ կեդր. վարչութեան եռամեայ աշխատանքի ընտրութիւնը - ընտրուեցան անդամներ եւ փոխ անդամներ։

Անդամներ. - Շաքէ Մինասեան, Աչխէն Քէչիչեան, Խաթուն Բադրատունի, Արփի Բիլեան, Հերմինէ Կաքաւեան, Վարդ Խաչիկեան, Անահիտ Վարատեան, Ալին Փափազեան, Արփի Հալաճեան։

Փոխ անդամներ. - Մարի Գորքիկեան, Տիքի Թորիկեան, Հէլէն Քէօսէեան, Ժանէթ Մարգարեան, Մարօ Ֆուրունճեան։

Ամասիկ համառօտ պատկերը 150 մասնաճիւղերով 14·000 անդամ ունեցող հայկական ծաւալուն ընկերութեան մը՝ ՀՕՄ-ը, որ կոչուած է թեթեւցնելու ազգային մեծ մտահոգութիւններէն մասնիկ մը։

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԽՕՍՔԸ (*)

———×———

Հայ ժողովուրդը պէտք ունի անկեղծ ու նուիրեալ օտար բարեկամներու. եւ իրօք որ այդպիսի անձերը քիչ են մեր իրականութեան մէջ։

Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտին, որ աւելի քան չորս տարիներէ ի վեր, նուիրուած է հայ լեզուին եւ մշակոյթին ծառայութեան, այդ քիչերէն է։

Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի առաջին չփումը հայութեան հետ եղաւ 1928-ին՝ երբ մտաւ Սամուէլ - Մուրատեան Սեւրի նորաբաց վարժարանը, Ֆրանսերէնի իբր դասատու։ Այդ օրէն սկսեալ, իր կապը Մխիթարեան ընտանիքին հետ, Փարիզ կամ Վենետիկ, պիտի ըլլար անխզելի։

Ուստի բնական կը թուի որ իր ա՛նձնան սիրած Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանն ըլլայ, նախկին աշակերտներուն մէջոցով, որ նախաձեռնութիւնն առնէ կազմակերպելու մեծարանքի եւ յարգանքի յորելենական այս հանդէսը։

Մխիթարեան նախկին աշակերտներուն հետ, այս հանդիսութեան կը մասնակցի նաեւ Արեւելեան Լեզուներու եւ Քաղաքակրթութիւններու հիմնարկը՝ Ծանօթ Լանկ զ'Օ կամ՝ ԻՆԱԼԿՕ անուններով։ Զէ՞ որ Փրոֆ. Ֆէյտին եղաւ երկար տարիներու հայերէնի ամպիոնի վարիչը այդ բարձրագոյն դպրոցին մէջ. հոն ուր, ինչպէս իր նախորդները 1812-էն ի վեր, մեր լեզուն դասաւանդեցին հարիւրաւոր ուսանողներու։

Արդ, այս ձեռնարկով ոչ միայն Փրոֆեսորանուէրութիւնն է, այլեւ ամբողջ համալսարանական աշխարհը եւ իր մէջէն Ֆրանսայի ժողովուրդը, որ կը մեծարէ հայերէնի մասնագէտը, հին ու հարուստ մշակոյթի մը պաշտպանը։

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի յիսուն տարիներու վաստակը։

Նախ, իր կարեւոր աւանդը հայագիտութեան զարգացման գործին՝ Ֆրանսայի մէջ։ Ան ձեւով մը կը ներկայանայ արժանի ժառանգորդը մեծանուն Մէյեներու, Մաքլեռներու եւ նոյն տեսն ուղղակի հետեւորդը Մխիթարեան դպրոցին, անոր աւելի քան երկու հարիւր յիսուն տարուան պայծառ անցեալին։

Փրոֆ. Ֆէյտին պէտք է նաեւ նկատել Հայոց լեզուին արժանիքներուն չատապովը երկրէ երկիր, ինք, յատկապէս արժեւորած է հայերէնի հարուստ բառապաշարը ու ցոյց տուած հայերէնի բառերու ստեղծման լայն հնարաւորութիւնները։ Լիչենք իր այս խօսքերը, բազմաթիւ անգամներ կրկնուած.

... «Այն եղրակացութեան եմ հասած որ հայերէնը չատ յարմար է միջազգային գիտութեան լեզու ըլլալու, իր արտայայտութեան կարելիութիւնները նոյնիսկ աւելի մեծ ըլլալով քան անգլերէնը կամ Ֆրանսերէնը»։

Փրոֆ. Ֆէյտիի այս սէրն ու նուիրումը հանդէպ Հայոց լեզուին հիացում ու յարգանք պատճառած է մինչեւ Հայաստան ուր գիտնականներ կը խոնարհին իր վաստակին առջեւ։

Բայց մեզի՝ Հայերուս համար, Պարոն Ֆէյտին կը ներկայանայ ալ աւելի մօտիկ մեր առօրեայ հոգերուն. քանի՛ անգամներ, ան պայքար մղած ու դատապարտած է անոնք որ անհիմն պատրուակներով, անհոգութեան պատճառով կամ տարուած օտարամոլութենէ, ազատաղած են մեր լեզուն գործածելով օտար խորթ բառեր, որոնց ճշդրիտ ու հարազատ թարգմանութիւնը գոյութիւն ունի հայերէնի մէջ։

Փրոֆէսէօրին այս բծախնդրութիւնը մեր մայրենիին հանդէպ, անոր պայքարը յանուն իր անաղարտութեան ու պաշտպանման պէտք է օրինակ ըլլայ ու ճառագայթէ բոլոր հայ տուներէն ներս։

Քանի մը տարի առաջ, Ժան Թեվընօ՝ ծանօթ Ֆրանսացի լրագրողը, ազդակ կը բարձրացնէր գոչելով՝
«Hé,la France,ton français fout le camp!»։
իր այս գրքին մէջ, հեղինակը իր մատնահոգութիւնը կը յայտնէ օտար եւ ի մասնաւորի անգլերէն բառերու ներխուժումին դիմաց, Ֆրանսերէնին մէջ։

Ուսուցչապետ Ֆէյտին Հայոց լեզուն ծառայող, այդ ցեղին պատկանող առաքեալներէն է։

ՀՐԱՅՐ ՀՐՍԱԶԵԱՆ

(Ս. Մ. Ն. Ա. Մ.)

(*) Նիւթերու առատութեան պատճառով, միայն այսօր լոյս կ'ընծայենք նախկին աշակերտներու այս խօսքը, որ տեղ չգտաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի նուիրուած առանձին թիւին մէջ։

LIVRES REÇUS

LA MEMOIRE RETROUVEE
par : Arnaud HAMELIN
Jean-Michel BRUN
Ed. Mercure de France, Paris 1983

×

L'ARMENIE
HIER ET AUJOURD'HUI
par Daniel YAHDJIAN
préface : Gérard DEDEYAN
Paris 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Եւ իրաւ, զմայլելի էր վայրը։ Գարունը ուժգին յորդութեամբ կը զեղուր հոգ, եռանդաճոխ կանանչի մը փառքին մէջ։ Ծառերը կը բարձրանային զմրուխտ - փայլ, վայրի ծաղիկներու կիսաւածներով ղրկոն-տիկոնուած, չուքին տակը հարսնեւորուած ծառերու, որոնց սպիտակ ծաղիկներուն ձիւնեղէն ժանեակը զեռ կը մնար, կանանչ ծիրանիի վրայ բանուած ճերմակ մետաքսի պսպղումներով։ Ոսպիսական թուփերը քմահաճ ղրաւանդումներով կ'արշաւէին ամէն կողմէ, մակաբոյծ տունկերու հետ խառնիխուռն։ Հեռուն, անհետացած ապարանքին զեփիռը կը տարածուէր նորէն լերկ ու աւերածոյ։ Պատի փլածքները կ'երեւային զեռ, հողէն դուրսը ցցուած զերանի ծայրերը, յետոյ պեռնափոր մառանին խոռոչը եւ ջրհեղձին խաւարչոտ կլուփը։ Եւ ատոնցմէ անդին, անոտզիւտ, մաքուր, անսահման կիսաբոլորակի մը վրայ, մեծավայելուչ զիւղանկարը իր անհամար պէսպիսութիւններովը, արծաթափայլ զետը, կանանչադեղ բլուրները, ազուոր հորիզոնը լուսաւորուած մեծանշոյլ արեւէն։

Սոֆի կը նայէր այս բոլորին իր տարտամ ու խոնաւ աչքերովը, լիաթոք չնչառութեամբ, տեսակ մը տարօրինակ հմայքի ներքեւ, որմէ չէր պիտեր թէ իր հոգին կը ցնծա՞ր թէ կը տուայտէր։ Մինակ այդ քաղցր ու արտասովոր յուզումին տակ, կը զգար որ երակներուն մէջ արիւնը ուժգնօրէն կ'երթեւեկէր, սրունքները նոր կորով մը կը առանային, կենդանութիւն մը, ոգեւորութիւն մը կը սփռուէր իր ամբողջ էութեան վրայ։ Գինովութեան պէս բան մըն էր առիկա, որ վայրկենական խարուսիկ եւ անոյշ կորով մը կը պարգեւէր։

Հիմա կը փնտռէր պարտէզին այն մասը, ուր մերժուած սիրահարին քաղուկնեը ունայն աշխատանքի մը տակ տառած էին օրերով, ամիսներով։ Ախո՛ս, զրեթէ բան մը յայտնի չէր անկէց. խոտերու վայրի եւ ամենակուռ արշաւին տակ բոլոր ածուները, բոլոր ծաղկեթուփերն ու ծառատունկերը աներեւոյթ եղեր էին։ Մինակ հսկայ, հաստաբուն թանթրաւեներն հոն էր միայն, որուն չուքին ներքեւ իր ցածուկ աթոռակը կը դնէր՝ դիտելու համար չուրջը, վայելելու համար ծաղիկներուն բուրումը։ Անոր կոթնած, Սոֆի չուրջը կը դիտէր։ Նորէն յուզման սաստկութեա՞ն տակ, սիրտը կը հեւար, աչքերը կը լեցուէին։ Համբիկին պատկերը աչքին կը ներկայանար, անոր ազնիւ, երկչոտ, բարեբիկ կերպարանքը՝ հոդ, անհետացած ածուներուն չուրջը, աշխատելով անդադրում, սիրոյ կրակէն տանջուած։

- Ա՜խ ղե՛ղ, սիրելի՛ բարեկամս, կը մրմնջէր աղջիկը, զրեթէ հեկեկալով։ Ա՜խ, ո՞ւր, ո՞ւր զացին այն ժամանակները։

Ու խոտերուն մէջ կը մտնար, մանր ուսերնովը անդին կը հրէր, կը կոխկռտէր զանոնք, տենդոտ զայրոյթով մը, ուզելով երեւան հանել ածուներուն ճուռճեւ զծագրութիւնը, կանանչ կարճուկ թփիկները, ու ծաղիկները, թաղարները, բոլոր նախկին կացութիւնը։ Ա՜յ՛, կը մոլեգնէր վերստեղծել առիկա, ապրիլ նորէն զայն, յաւերժացնել ու վերջապէս երջանկանալ անով։ Ի զո՞ւր. ոչինչ կրցաւ գտնել. իր ունայն ու ցաւագին ճիգէն յոգնած մանկամարդ աղջիկը ինկաւ խոտերուն վրայ, կարծես չուզելով քաժնուիլ առիկէ, ինքզինքը ջնջուելու, անհետանալու համար բոլոր անհետացած բաներուն հետ։

- Համբի՛կ, Համբի՛կ, կը կանչէր խըզդուկ ու լալագին ձայնով, բարակ ու զեղին մատներովը խոտերուն կառչելով։

Հեռուէն, մօրը ձայնը հնչեց խղդուկ ու չնչասպառ.

- Սոֆի՛, Սոֆի՛, ո՞ւր ես... Սոֆի՛...։

Սթափած աղջիկը ելաւ կեցաւ խոտերուն մէջ, գլխարկը տեղաւորեց գլխուն վրայ, եւ մօրը միացաւ, որ աղջկանը երկարատեւ անհետացումէն սկսած էր հոգ ընել։ Անոր դէմքին արտասովոր ժպտութիւնը տեսնելով դող ելաւ։

- Եավրում, ի՞նչ էղար, ի՞նչ ունիս, կը հարցնէր։

- Ջիչ մը անհանգիստ եմ, մայրիկ, երթանք, ըսաւ Սոֆի, որ աստիճ բառ - խումէ մը կը նեղուէր եւ ամբողջ մարմնին վրայ ուժասպառութիւն մը կը զգար։

(Շար. 180)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Միհանեան խումբը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց - Կիբրակի, Նոյեմբեր 13-ին, իրենց մահացած ընկեր - ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ:

Ի պիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նօտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ճակոբ Նօտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիբրակի, Նոյեմբեր 13ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ՆՕՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առիթով ողբացեալին զաւակները կ'ընեն հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղիկի. - Տէր եւ Տիկին Քերոբէ Նօտարեան 500-ական Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Զինկիլերցիներու Հայր. Միութեան, Տէր եւ Տիկին Ճակոբ Նօտարեան 500-ական Ֆ. Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆոր - Մշակոյթի Տան եւ Հայ Արիներու Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան 500-ական Ֆ. Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. -Աչճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիբրակի, Նոյեմբեր 13-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՇՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Նալպանտեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ե. Մանուկեան իր ամուսնոյն Հայկազ Մանուկեանի մահուան 11-րդ տարելիցին առթիւ 50 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին եւ 100 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԻՄԻ. - Պ. Ղազարոս Դանիէլեան, զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դանիէլեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, թէ դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնած են իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՍԻՐՈՒՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ասատուրեան)

մահուան (Հոկտեմբեր 30) առթիւ:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 2-ին, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Այրի Տիկին Եղրաքսէ Մանուկեանէ 100 Ֆ. Մարիամ Շիրվանեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Գազանճեանէ 50 Ֆ. Զարուհի Բարատեանի յիշատակին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

-ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ-

Ֆրանսահայ զբողներու ընկերակցութեան Նոյեմբեր 13-ի գրական ցերեկոյթը յետաձգուած է Օր. Ատրիճէ Տատրեանի անակնկալ հիւանդութեան պատճառաւ:

Նոր թուականը պիտի յայտարարուի մամուլով:

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

à l'étoile
Concessionnaire
LEYLAND
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
CHAMPS ELYSEES
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

UGAB - Jeunes

présente

«SANS RETOUR POSSIBLE»

un film de
J. KEBADIAN
et S. AVEDIKIAN
Vendredi, 11 Novembre, à 20 h. 30
AU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

projection suivie d'un débat avec
Jacques KEBADIAN
et Serge AVEDIKIAN
participation aux frais :
membre gratuit
non membre 15 F.

Ա.Ց.Ց
PERE LACHAISE

Նոյեմբեր 11-ին, Ուրբաթ օր, ժամը 15·30-ին Փարիզի քաղաքապետարանը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Փէռ - Լաշէզի՝ Ֆրանսայի համար ինկած Հայերու յուշարձանին:

Հաւաքուիլ Կամպէթթա մուտքին:

Նախկին ռազմիկներն ու հայ զաղութը կը հրաւիրուին իրենց խումբերամ ներկայութեամբ յարգելու անոնց յիշատակը:

RADIO ASK
M F.- 98, 5 Mhz.
Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

CEDIA
organise
un concert exceptionnel avec le violoniste
TIBOR VARGA
Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30
au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE

Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՓԱՐԻԶԻ

Համագգայինի
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻՆԵՐԸ

—×—

Այս Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քաստէ:

կը խօսի՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Նիւթ .- Բանաստեղծութիւնը:

PRET-A-PORTER De LUXE
Kazazian
40, rue des Jeûneurs — 75002 Paris
Tél. : 236. 73. 48
236. 43. 32

Cherchons couturière à domicile TRES QUALIFIEE pour le flou -pas mécanicienne-.

ԷՄԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԹԻՆ
ԵՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

մասնակցութեամբ
Սայաթ - Նովա
ժողովրդական նուագախումբին
Կիբրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Օր. Հ. Գալուստեան - «Պոլսահայ զբականութեան մասին ընդհ. ակնարկ»:

Յերեկոյթի աւարտին - ընդունելութիւն - քոքթէյլ - :

Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20

(Էսահան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր յերեկոյթը տեղի կ'ունենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ):

Այս հաղորդումը չիոթութեան տեղի չտալու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 14·30 - 16·30 փոքրիկներու եւ երիտասարդներու համար, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան, 26 ռիւ Սիպիէ 13001 Մարսէյլ, հայկական կեդրոնին մէջ:

Կը խնդրուի Ջերմապէս Մարսէյլի կեդրոնը ապրող հայ ծնողքներէն քաջալերել իրենց զաւակները, ուղղելով զանոնք հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Սարգիս վրդ. Դաւիթեանի, 26 ռիւ Սիպիէ Մարսէյլ:

Հեռաձայն. - (91) 48 - 19 - 60

CHATEAU DES FLEURS
Nuitée d'Automne
de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de MARSEILLE
Samedi, 26 Novembre
RETENEZ VOTRE SOIREE
Programme détaillé ultérieurement

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking
Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation
BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES
le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Բառարան
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ - ՀԱՅԵՐԷՆ
(Բ. տպագրութիւն)
ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ
Գինն՝ 170 Ֆր.
Դիմել. -
Librairie H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
JEUDI
10 NOVEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.565 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.565

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԻ ՁԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐԸ

ՍՈՒՐԻԱ ՏԵՐՆ Է ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

—×—

Երեքշաբթի իրիկուն լուր մը տարածուեցաւ, ըստ որուն Ս.Ր.Ա.Ֆաթ Ֆրանսական նաւու մը վրայ փոխադրուած է, թռա - նուլ մը: Ինչ եղաք սակայն, հերքուեցաւ եւ Չորեքշաբթի առաւու, հաստատուած կը թուէր, որ ՊԱԿ-ի պարագլուխը Տրիպոլիս քաշուած է, ուրկէ դեռ կը տանի վերջին ճակատամարտը: Ելք չունի, կացութեան ակրն է Սուրիա: Կրնայ, թե - րեւս, դեռ բանակցիլ կամ բոլորովին անձնատուր ըլլալ, կամ մեռնիլ պատնէշին վրայ...: Ինչ որ ալ ընէ, դիրքը այնքան տկարացած է, որ բանակցութիւն իսկ վարելը դժուար է իրեն համար, եթէ միայն կը մերժէ «Սուրիոյ մարդը» դառնալ: Որքան ալ օգնութեան իր կանչերը ուղղած ըլլայ, արդիւնքը մեծ բան չեղաւ, քանի որ Դամասկոս նախ մերժեց ընդունիլ իսկ արաբական հինգ երկիրներու պատուիրակութիւն մը: Տըրուած պատրուակն այն էր, որ նախագահ Ասատ նախապէս ժամադրութիւններ առած էր: Սուրիա չի քաշուիր իսկ յայտարարելու թէ հիւս. Լիբանանի կռիւները իրեն հետ որեւէ կապ չունին, պաղեստինեան ձերբին հատուածական կռիւներ են...:

Ի վերջոյ Սուրիոյ նախագահը կը յաժարէր պատուիրակութիւնը ընդունելու: Նմանին մաս կը կազմեն հինգ նախարարներ (Թունուզ, Ալժերիա, Քուէյթ, Սաուտի - Արաբիա, հիւս. Եմէն):

Վերջալոյսի այս ժամերուն, Արաֆաթի վերջին յոյսն ալ կը թուի ըլլալ, որ Սուրիա պիտի չհամարձակի յարձակիլ ու գրաւել Լիբանանի երկրորդ քաղաքը, այնպէս ինչպէս Իսրայէլ Պէյրութը գրաւեց, առնուազն բաղդատութենէ մը խուսափելու համար:

X «Լիբանանեան ուժերը, (Փիէր Ճէմայէլի քրիստոնեայ մխացեալ քաղաքական զօրքեր) մերժեցին ընդունիլ Ժընեւի համաձայնագրին բանաձեւը, որ կը վերաբերի Լիբանանի «արաբական» ինքնութեան:

X Հարաւ Լիբանանի բնակչութիւնը ընդհանուր գործադուլ ըրաւ Երեքշաբթի օր: Խղոք մըն էր Իսրայէլի ձեռք առած միջոցներուն դէմ, ոճրավորձէն եռք.

X Փարիզի արաբական Լիկայի գրասենեակը գրաւած են շուրջ 20 արաբ ուսանողներ, որոնք կը բողոքեն արաբական երկիրներու լռութեան դէմ, ի տես՝ ՊԱԿ-ի ղեկավարին վրայ եղած յարձակման:

X Չորեքշաբթի առաւու, կը հաղորդուէր թէ Դամասկոսի հանդիպումին՝ կարելի եղած է սկզբունքի հրաժարար մը ձեռք ձգել: Մանրամասնութիւնները, ըսած է Քուէյթի նախարարը պիտի հրապարակեն առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը Հաստատեց թէ հինգ Սիւփէր - էքսկլուզիւ օդանաւերը Իրաքի յանձնուած են Հոկտեմբեր 8-ին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահը կողքին ունենալով Միթերանը, ընդունուեցաւ «ընտրված» Ալժերացիներու կարեւոր խումբ մը, շուրջ 1500 հոգի փարիզեան պանդոկի մը մէջ, խանդավառ հրմշտուքներու մէջ: Այս առթիւ Շատլի, արաբերէն երկար ճառով մը, ըսած է, ի մէջ այլոց թէ հարկ է անցեալը թողուլ պատմութեան եւ ապագան կերտել: Միթերան, իր կարգին չէջտած է թէ պէտք է ետ մղել ցեղապաշտութիւնները, անհանդուրժողութիւնները:

ԼՈՒՌՏ հաւաքուած, Ֆրանսայի եպիսկոպոսները, գրեթէ միաձայնութեամբ, (2-ի դէմ 93 ձայն) 5000 բառերէ կազմուած բանաձեւ մը քուէարկեցին՝ «Խաղաղութիւնը չահել» խորագրուած եւ ուր խաղաղապաշտ չարժումներու դէմ կ'արտայայտուին: Այս դիրքորոշումով կաթողիկէները կ'անջատուին բազմաթիւ երկիրներու բողոքականներէն: Իրենք հաւատարակչութեան համաձայն են եւ կը չեշտեն. - «Արեւմուտքը հիւանդ է, այս կացութեան մէջ, բացարձակ դատապարտումը որեւէ պատերազմի խաղաղասէր ժողովուրդները չի՛ դներ տիրապետութեան գաղափարականով մը տարուածներու ձեռքին մէջ»:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 / ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4)

ՀԱՅԿ· ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Մարոքի մայրաքաղաքի կեդրոնական յուցասրահին մէջ, բացուած է «Հայաստանի ընկերվարական արուեստը» յուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են նկարիչ է· Իսարէկեանի 45 պաստառները: Կան նաեւ դունաւոր լուսանկարներու յուցափեղկեր ուր կը պատմուին Հայաստանի ընկերա - տնտեսական, վիտական եւ մշակութային մարզերու մէջ արձանագրուած նուաճումները: Յուցահանդէսի բացումին ներկայ գտնուած են Մարոքի պաշտօնական բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, եւ Խորհ· Միութեան Մարոքի դեսպան Ե· Ներսէսով:

×

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍԻ
ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պետական համալսարանի հրատարակչութիւնը «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով հրատարակած է Ագաթանգեղոսի «Հայոց Պատմութիւն»ը գրաբար բնագրով ու աշխարհաբար թարգմանութեամբ: Հայ պատմագրութեան անգրաղնիկ գործն է Ագաթանգեղոսի պատմութիւնը, որ կուտայ Գ· եւ Դ· դարերու Հայոց քաղաքական ու մշակութային կեանքի պատկերը: Մեզի հասած են այդ պատմութեան մօտ երեք տասնեակ ձեռագիրները որոնց մեծ մասը կը գտնուի Մաշտոց մատենադարանը:

Ագաթանգեղոսի պատմութեան Ա· հրատարակութիւնը կատարուած է Պոլիս, 1709-ին: Ներկայ հրատարակութիւնը աշխարհաբար առաջին ամբողջական թարգմանութիւնն է, կատարուած պատմական գիտութիւններու տոքթ· Արամ Տէր - Ղեւոնդեանի կողմէ, հիմնուած՝ Գ· Տէր - Մկրտիչեանի եւ Ս· Կանտեանի 1909-ին լոյս ընծայած քննական բնագիրին:

×

ԿԻՄ ԲԱԿՇԻԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՀԱՅՑ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայի «կերպարուեստը» հրատարակչականէն լոյս տեսած է լրագրող եւ թատերագիր Կիմ Բակշիի «Ձակատագիրը եւ գարը» աշխատութիւնը, նուիրուած հայկական ճարտարապետութեան: Այս երրորդ գիրքն է որ մոսկուացի լրագրողը կը նուիրէ հայ մշակոյթին: Կիմ Բակշիի առաջին անգամ Հայաստան այցելած է 1964-ին, «Օգոնեոկ» հանդէսի համար Երեւանի Մատենադարանին մասին յօդուած մը գրելու նպատակով: Ծանօթացած է վախթանգ Աբանեանի, որ գարձած է ուսւ լրագրողին ուղեկիցը: Կիմ Բակշի հիացած է Հայաստանի վրայ, որուն լուսեղծած համամարդկային արժէքները տարեկից են Աւորեստանի ու Բաբելոնի, Հին Յունաստանի ու Հռոմի: Այցելած է Մատենադարան եւ ուսումնասիրելէ ետք հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթին վերաբերող նիւթերը: Գրած է «Աբծիւ եւ սուր» գիրքը, նուիրուած հայկական ճեռագիրներուն: Այնուհետեւ բազմիցս այցելած է Հայաստան եւ մօտէն ուսումնասիրած հայկական ճարտարապետութիւնը, որ ծնունդ առած է ներկայ գիրքին: «Հակառակ անոր, որ իմ գիրքերը նուիրուած են հայ գրչութեան եւ ճարտարապետութեան, - կ'ըսէ լրագրողը, - ես նոյն առեն փորձած եմ կարգ մը ընդհանրացումներ կատարել առհասարակ ժողովուրդի ճակատագրին մասին: Հայ ժողովուրդին օրինակը ինքնին կը վկայէ, որ գոյատեւման համար քիչ է միայն պետութիւն ունենալ: Հայաստան դարերով գրկուած է անկէ, միշտ եղած է արշաւանքներու, աւերումներու ասպարէզ: Հայերը այդ բոլորին հակադրած են ստեղծարար գործունէութիւն մը՝ գիրք, տաճար, գիտութիւն, արուեստ: Ամբողջ պատմութեան ընթացքին ոչ թէ սուրը փրկած է ազգը, այլ՝ խմաստութիւնը»:

Ներկայիս, Մոսկուայի հեռատեսիլի պատուէրով «Երեւան» արուեստանոցը կը պատրաստէ 12 մասերէ բաղկացած փաստանկար մը, նուիրուած Մատենադարանին: Բեմանիւթը յանձնուած է Կիմ Բակշիի, որուն կը գործակցի Յովիկ Հալվերդեան:

×

ԱԼ· ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ
ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՀԱՅԱՒԱԳԻՏ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ալեքսանդր Սպենդիարեան տուն - թանգարանի այցելուներուն ուշադրութիւնը գրաւած են հազուագիւտ այն քամանչան եւ պկուն (սրինդ), որոնք ամբողջացուցած են ազգային երաժշտական գործիքներու ցուցանմոյշները: Զանոնք թանգարանին նուիրած է Աբխազիոյ դիւզերէն մէկուն բնակիչ Վլադիմիր Եայլոյեան: Այդպիսի նուագարաններէ երկար առեն օգտուած է Արեւմտեան Հայաստանի բնակչութիւնը: Ազգային նուագարաններու ցուցադրութիւնը կազմակերպուած է 1981-ի ամառը եւ անմիջապէս գրաւած է երաժշտասէրներու, երաժշտական ուսումնական հաստատութիւններու ուսանողներու եւ հասարակութեան ուշադրութիւնը: Հաւաքումի եւ հետազօտական մեծ աշխատանք կը տանին թանգարանին աշխատակիցները, որոնք կապեր հաստատած են Աբխազիոյ տարածութեան մէջ բնակող Հայերու հետ, որոնցմէ չատեր տրամիզոնցի, զմիւռնացի, համչենցի Հայերու անմիջական ժառանգորդներն են: Մինչեւ այսօր ալ կարգ մը ընտանիքներու մօտ պահպանուած են պապենական

FIGURATION

Չի թուիր, որ Անդրոպովի առողջական վիճակին մասին անորոշութիւնը երթալ կ'անցընէ իր հայրենակիցները: Երկուշաբթի, Մոսկուայի ժողովուրդը տողանցեց իր սովորական եւ ինքնաբուխ եռանդով կարմիր հրապարակին վրայ: Վերը, դլխարկներու չարքին, Պ· Անդրոպովի բացակայութիւնը խուճապ չստեղծեց:

Խորհրդայինները կը խորհին որ դրութեան մը մէջ որ կլոր կը դառնայ - մանէժի մը պէս - ղեկավարները միշտ փոխարինելի են եւ միշտ նոյնանման: Որեւէ մասնակցութիւն չունենալով անոնց նշանակումին մէջ, կը սպասեն, հանդարտօրէն, յաջորդը ողջունելու ժամուն: Ինչպէս բարեխիղճ ֆիկիւռանթներ:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓՒ
«Լը Մոնտ»

քամանչաներ, տամբուրներ, չոնդուրներ եւ երաժշտական հազուագիւտ այլ գործիքներ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՆԱՊԱԿԻՆ

«Նայիրի», «Անոյշ», «Մարգարիտ» անուանուած են «Հայ ճենապակի» գործատան նոր արտադրատեսակները: Ճաշի, թէյի, սուրճի այդ սպասները արժանացած են գեղարուեստական խորհուրդի բարձր գնահատականին: Հոն պատրաստուած ճենապակիէ, յախճապակիէ եւ խեցեղէն ծաղկամաններ, սկհակներ, մոմակալներ, ափսէներ ուշադրութիւն կը գրաւեն ներքազեղութեամբ, գոյներու եւ ծաղկազարդումներու բազմազանութեամբ: Ճաճախ գործածուած են միջնադարեան մանրանկարչութեան գերիչ խոզ թեմաները՝ խաղողի ողկոյզն ու նռան տերեւները, թռչուններ ու կենդանիներ: Հայկ· ճենապակիէ պատրաստուած իրերը միջազգային բազմաթիւ ցուցահանդէսներու մէջ արժանացած են պարգեւներու, վկայականներու: Անոնք յաճախ սպառում ունին ինչպէս Խորհ· Միութեան, նոյնպէս արտասահմանեան կարգ մը երկիրներու մէջ:

×

ՆՈՐ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ ժողովուրդի, բոլոր աշխատաւորներու նորօրեայ նուիրական տօներուն վրայ աւելցած է հատ մը եւս, Երեքունի - Երեւան տօնահանդէսը· այս մկկը այսուհետեւ կը նչուի ամէն աշնան ու կը խորհրդանչէ պատմութեան ուղիներուն վրայ ցաւ ու աւեր տեսած, բայց ներկայ դարուն հասած մեր ժողովուրդին տնտեսական ու ընկերային վերելքը: Հոկտեմբեր 23-ին բազմահազար Երեւանցիներ մասնակցեցան տօնախմբութեան, որուն ներկայ եղան նաեւ Կ· Դեմիրճեանը, Ֆ· Սարգսեանը եւ վարչական այլ դէմքեր:

Հանդէսը սկսաւ այն բարձունքին վրայ ուր յաւերժաբերուած է Երեւանի ծննդեան քարէ վկայագիրը· հոն կը ցուցադրուէր թատերական պատկեր մը որ ներկաները կը տանէր հազարամեակներու խորքը, երբ ժողովուրդը կը հաստատէր իր ինքնութիւնը, մաքառելով օտար նուաճողներու դէմ: Երեքունիէն անած ջահերով ջահակիրներու թափօրը հասաւ Երեւան: Հոն մայրաքաղաքի աշխատաւորները ընտրեցին իրենց առաջին «պատուաւոր քաղաքացի»ները, յանձին Վ· Համբարձումեանի, Ս· Մարտիրոսեանի, նաեւ «Նայիրիտ» գործատան բանուոր Ս· Պետրոսեանի· այս անուանումը նոր հաստատուած է Երեւանի քաղաքապետարանի որոշումով: Տօնահանդէսը չարունակուեցաւ զանազան շրջաններու մէջ ժողովրդային ելոյթներով, մարզական մրցումներով:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Ա.

Հազարամեայ դեգերումներու ընթացքին հայ ժողովուրդը մայր երկրէն դուրս պաղեստինեան հիմնելով, իրեն հետ տարած է նաեւ մշակութային արժէքները, օտար ափերուն կերտած նոր սքանչելիքներ եւ այժմ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ, զանազան հաւաքածոներու մէջ կան հայ արուեստի հարուստաւոր յուշարձաններ, որոնք կը կարօտին պահպանման եւ ուսումնասիրութեան:

Տարբեր դարաշրջաններու հայկական մշակութային բազմաթիւ նուիրական յիշատակներ կան նաեւ Երուսաղէմ, որոնք ի տարբերութիւն այլ գաղութներու յուշարձաններու, յարաբերաբար ծանօթ են: Անոնց մասին տարբեր առիթներով գրած են Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեան, Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Աբրահամ Մրմրմեան, Պեզալել Նարկիզ, Տատիանա Իզմայլովա եւ ուրիշներ:

Դարերու ընթացքին Երուսաղէմ ապրող Հայերը կառուցած են վանքեր ու եկեղեցիներ, որոնցմէ չատեր հիմնովին քանդուած են, իսկ մէկ մասը վերահաստատուած: Քանդուած հայկական հինաւուրց վանքերու մասին կը յիշեցնեն խճանկարներով զարդարուած անոնց յատակները: Ինչպէս ծանօթ է, հայկական արուեստին մէջ խճանկարը չատ չէ տարածուած, ուստի Հայաստանէն դուրս կերտուած նման յուշարձաններու ուսումնասիրութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի հայ մշակոյթի պատմութեան համար: Երուսաղէմ գտնուող հայկական խճանկարներէն հնագոյնը, այսպէս կոչուած Արտաւանի խճանկարը, գիտնականներու կարծիքով կերտուած է Ե. դարու կէսերուն: Նոյն դարուն կը պատկանի ուրիշ խճանկար մը, որ կը զարդարէ Երուսաղէմի՝ ներկայիս ռուսական վանքի մատուռներէն մէկը:

Դամասկոսի Դրան մօտ գտնուող Ս. Պողիկտոսի մատուռին մէջ յայտնաբերուած երրորդ խճանկարը գիտնականներու համոզումով կերտուած է Զ. դարու կէսին: Միւս երկու խճանկարներու նման այս ալ ունի հայերէն արձանագրութիւն:

Ներկայիս կանգուն հանրածանօթ Ս. Յակոբ Կաթողիկէ տաճարը կառուցուած է 1142 - 1165 թուականներու ընթացքին՝ խաչակիրներու տիրապետութեան օրով:

Ներկայիս տաճարը եւրոպական չքեղ պարոքի եւ հայկական աւանդական ճարտարապետութեան ինքնատիպ խառնուրդ մըն է, որուն առանձին ձեւերը կը յարին ԺԲ. - ԺԳ. դարերու հայկական վանական համադրոյթներու մէջ ընդունուած յօրինուածքներուն, իսկ որոշ մանրամասնութիւնները կը յիշեցնեն հիւսիսային Իտալիոյ եւ հարաւային Ֆրանսայի ԺԲ. դարերու կառոյցները: Երուսաղէմի վանքի ներկայ ձեւաւորումը կատարուած է Գրիգոր Տղթայակիր Պատրիարքի օրով եղած բարենորոգումներու ընթացքին: Այդ ժամանակ ալ վանքին ներքնամասը զարդարուած է բազմաթիւ նկարներով, որոնց հեղինակն է ԺԸ. դարու նկարիչ Տիրացու Յովհաննէս: Ս. Յակոբի վանքի պատերը ներսէն զարդարուած են Կուտինայի (Քէօթահիա) ԺԸ. դարու յախճապակիէ սալիկներով: Նկարազարդ այդ սալիկները ԺԸ. դարու հայկական յախճապակիի բնորոշ օրինակներ են, որոնց հայերէն մակագրութիւններու եւ նկարազարդումներու թեմաներու բազմազանութիւնը ճոխ տպաւորութիւն կը թողու դիտողին: Ս. Յակոբի վանքին մէջ կայ Կուտինայի մօտ 45 սալիկ: Անոնց մեծ մասը պատրաստուած է Քրիստիատը Թորոսի ձեռքով, որուն անուան կը հանդիպինք ոչ միայն սալիկներու, այլեւ նոյն շրջանի տարբեր ամաններու վրայ: Վարպետ Թորոս իր սալիկներուն համար առատօրէն օգտուած է բիւզանդական պատկերագրութենէն: Թերեւս, անոնց մէջ նկատելի են նաեւ արեւմտեան տարրերը, որոնք խեցեգործ նկարիչին կրնային ծանօթ ըլլալ տպագիր գիրքերէն կամ Աստուածաշունչի թեմաներով ձեւաւորուած հոլանտական սալիկներէն: Ս. Յակոբի վանքին մէջ կան նաեւ Կուտինայի յախճապակիի այլ օրինակներ:

Նման գործերէ յիշատակելի են ծիսական նպատակներու համար նախատեսուած սափորն ու ափսէն, զորս պատրաստած է վարպետ Գէորգ՝ 1716-ին, յատկապէս Երուսաղէմի տաճարին համար: Այս առարկաներու կապոյտ, ծաղկաձեւ զարդաւորումը բնորոշ է Կուտինայի յախճապակիի ոճին: Երուսաղէմի վանքին ներսը ձեւաւորող չքեղ դրուագներէն ուշագրաւ են նաեւ սաղաւիէ դռները:

Հայ մշակոյթին համար մեծ նշանակութիւն ունին վանքին գանձատունը գտնուղ գեղարուեստական այլազան գործեր եւ Մատենադարանի ձեռագիրներու հաւաքածոն: Հարիւրամեակներ չարունակ Երուսաղէմ այցելած ուխտաւորները Ս. Յակոբի վանքին նուիրած են տարբեր իրեր. այդ նուէրներէն գոյացած է թանգարանային հսկայ հարստութիւն մը:

Ծանօթ է, որ վանքի մատենադարանի հայերէն ձեռագիր մատեաններու հաւաքածոն իր մեծութեամբ ու կարեւորութեամբ՝ Երեւանի Մատենադարանէն ետք, երկրորդն է աշխարհի մէջ:

Երուսաղէմի վանքի ձեռագիրներուն կարեւոր մասը նկարազարդ է, կան բացառիկ արժէք ներկայացնող նմոյշներ: Վանքի գրադարանի գանձերէն մէկուն՝ կիլիկեան անուանի նկարիչ Սարգիս Պիծակի ծաղկած, 1312-ի Աւետարանին մէջ կարուած է Ժ. դարու վերջաւորութեան ձեռագրի էջ մը, որուն մանրանկարչութիւնը կը համարուի հաւաքածոյի հնագոյն նկարազարդ օրինակը: Այդ էջի «Ս» գլխագրին մէջ պատկերացուած է քաղաք անձնաւորող հեթանոսական աստուածուհին՝ ձեռքին առատութեան եղջիւրները: Գեղարուեստական իր յատկանիշներով մանրանկարը կը մօտենայ Երեւանի Մատենադարանը գտնուող 989-ի էջմիածնի Աւետարանի պատկերազարդումներուն: Այս ձեռագրին կ'առընչուի Երուսաղէմի ուրիշ մէկ մատեան, այսպէս կոչուած, «Էջմիածնի երկրորդ Աւետարան»ը, որ գրուած է Ժ. դարու վերջաւորութեան կամ ԺԱ. դարու սկիզբը: Արուեստաբան Պեզալել Նարկիզի կարծիքով երկու յուշարձանները շատ տարբեր են ոճով: Բացառելով երկու ձեռագիրներու միջեւ որեւէ ուղղակի կապ, անոնց մանրանկարներու ազերները ան կը բացատրէ ընդհանուր նախօրինակի օգտագործումով:

Երուսաղէմի չքեղ գործերէն է Գափիկ Թաղաւորի Կարսի մէջ ապրած Աւետարանը: Ըստ ամանց կարծիքին, այս մատեանի պատկերներու համար նախատիպ ծառայած են Բարսեղ Բ. կայսեր Կ. Պոլսոյ Ցայսմաւուրքի 1000 թուականի նկարազարդումները:

Այս ձեռագիրը ԺԱ. դարու դիրքի արուեստին մէջ «բիւզանդամէտ» ուղղութիւնը ներկայացնող գործերէն է, որ հայկական առաջին մատեանն է, ուր թեմաթիք նկարները անմիջականօրէն մտած են բնագրին մէջ: Ձեռագրի քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ ծաղկողը քառ ծանօթ եղած է հին արուեստի սկզբունքներուն:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՒՐԱՍՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԻ ՓՈՔՐԱԹԻՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐը

Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի Սիպերիոյ մասնաճիւղը, (*) վերջերս դիտել կուտայ, թէ այժմ անհրաժեշտ է ուշիներ եւ միջոցներ գտնել առաւելագոյն չափով օգտագործելու համար Հիւս. Սիպերիոյ չրջապատիչ ճարտարարուեստականացումին կարելիութիւնները. բայց այնպիսի ձեւով մը, որ մէկ կողմէ Երկիրը, - իմա՝ Խորհ. Միութիւն, - բնական անհրաժեշտ հարստութիւններէն օգտուի եւ, միւս կողմէն, նուազագոյնի հասնին բնութեան, միջավայրին վնասող ազդակները: Այս հիմունքներով՝ Հիւսիսի տնտեսութիւնը կը յաջողի աղբիւր հանդիսանալ մեսի եւ ձուկի մատակարարումի յատկումին, ինչպէս նաեւ կազին:

Ասիկա, այլոց չարքին, յատակ ցոյց կուտայ, թէ Հիւսիսի չրջապատիչ բնական աղբիւրներուն օգտագործումը, բաց ծրագիրի, նկատի չունենալ բնիկներուն չահերը:

Կը հետեւի, թէ ուշիներ կը փնտռուին, միչտ նոյն նպատակները հետապնդելով: Եւ պէ՞տք է մտածել, թէ խորհրդային մասնագէտները ցայսօր կ'անտեսեն բնիկներու հարցը, երբ, օրինակ, Սիպերիոյ ճարտարարուեստականացումը նկատի կ'առնեն: Նովոկուզնեցկէնէն մինչեւ Կոմսոմոլսկ՝ Ամուրի վրայ, կամ՝ Նորիլսկ: Չէ՞ որ Խորհ. Միութիւն միչտ դիտել կուտայ, թէ Հիւսիսի ժողովուրդները յատագոյն ձեւով կը յարմարին նոր գոյավիճակներուն, փոփոխութիւններուն հետ, առանց կորսնցնելու կամ հրաժարելու իրենց ապրելակերպի ձեւերէն, աւանդական:

Իրողութիւն մէջ, Հիւսիսի ժողովուրդներուն հարցերը, - իրաչատուկ, - չատ յաճախ կ'անտեսուին: Խորհրդային Լչխենութեան հաստատումէն ետք, 1924 - 35-ին, ձեռնհաս մարմին մը կը գործէ՝ Հիւսիսի Կոմիտէ անունին տակ: Կը հիմնուի երկու անուանի ազգագրագէտներու եւ դիւնականներու չահաբեր ջանքերով՝ Վ. Բոգորազ եւ Լ. Շթէնպէրկ: Անոնք կը ձգտին պաչտպանել չրջանի ժողովուրդներուն չահերը: Արդարեւ, երկուքն ալ տեւական կերպով կը յիչեցնեն պատկան մարմիններուն, թէ որեւէ որոչումներուն մէջ եւ մչակուած ծրագիրներուն ընթացքին, անհրաժեչտ է նկատի ունենալ Բեւեռի Էքոսիստեմին առանձնայատկութիւնները: (Բնութիւն եւ ժողովուրդ):

Սակայն կը դժգոհի այս յիչեցումները լսելով: Լուծարքի կ'ենթարկէ Կոմիտէն եւ Էքսպոզիցիա կը հռչակէ «քաղքենիական պիտութիւն»: Հիւսիսի հաւաքականութիւններու աչխատանքին ղեկավարութիւնը կը յանձնէ արդեւլակայարաններու Մարմիններուն: Այսպէս աքսորականներուն հետ չրջանի բոլոր նկիչները կ'արտահանեն ոսկի, հանքա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՅՈՒԱԾՔ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒՂՈՒՐԵԱՆ

1918-ի Մայիսի 22-ի առաւօտը բացուեց Արարատեան երկրի բոլոր վանքերի ու եկեղեցիների զանգերի ղօղանջներով: Դեռ մութը կռիւ էր տալիս լոյսի հետ, որ էջմիածնի Մայր տաճարի կաթողիկէն կանչեց արծաթաձայն: Նրան անմիջապէս արձագանգեցին Գայեանէի ու Հրիփսիմէի վանքերի համերաչխ զանգերը, որոնց տաղնապալուր ձայներից չորս կողմերի վրայ զարթնեց Արարատեան դաչտը: Եւ ծաւալուեց համաստիւռ ու անվերջանալի մի ահազանգ, որ մտնում էր չէներն ու առաններն, զարկւում էր Հայոց սարերին ու լեռնապարերին: Զարկւում ու ետ էր գալիս, եւ այնպէս էր թւում, թէ լեռները եւս զանգեր են դարձել, ու Արարատն էլ մայր զանգն է՝ դրուած Հայոց երկրի կրծքին:

Արեւելքում, Գեղամայ լեռների վրայ մութը ճաք էր տուել, եւ այդ ճաքից երևում էր մի կրակ, որը ասես զանգազ պիտի լափէր լեռների վրայ քուլայ - քուլայ նստած ամպերը: Կրակը ձեւաւորուեց: Հիմա էլ արեգակի ծիրանավառ կիսաշրջանը նման էր աչքի վառուող լոյսի, որ ամպերից բիրի հետ միասին չուռած էր Արարատեան երկրի վրայ:

Ռազմաճակատի հրամանատար Դանիէլբէկ Փիրումեանը, վազուց ոտքի վրայ, երկու ձեռքով տրորեց ուսերն ու ծոծրակը: Թւում էր այնտեղ թունաւոր մի սարդ ճիրանները տարածել է դէպի գանկը եւ սեղմում է անխնայ: Տրորեց ու նայեց երկրի կարմրած աչքին:

- Ի՞նչ ես բերում այս երկրին, այ սուրբ առաւօտ: Շառագունած աչքդ ի՞նչ է ասում: Կը կարողանա՞նք ետ մղել պղտոր սելաւը, - այսպէս բարձրաձայն խօսելով շրջուեց եւ թիկունքում տեսաւ տհմական զնդապետին: - Պօ՞ղ: Այդ երբուանի՞ց ես այստեղ:

- Մրսած հարսի պատմութիւնը դի՞տես:

- Ի՞նչ հարս:

- Աղբիւրի վրայ կռացած է լինում: Ձայն է հանում ու ինքն իրեն թռնթռում: «Քոռանա՛մ, - ասում է, - երկուչաբթի օրը թռնրատանն եմ քամի առել»: Մի ձայն էլ հանում է երեքչաբթի ոչխար կթելիս առած քամուց...: Մինչեւ հասնում է Ուրբաթ օրը եւ ինքն իրենից իրանած ետ է նայում, տեսնում՝ Սիմոն քեռին ետեւը կանգնած: «Վա՛յ, Սիմոն քեռի, էդ երբուանի՞ց ես էստեղ»: Թէ՝ «Քե մատաղ, հէնց հաչուիր՝ երկուչաբթի օրուանից էստեղ եմ»:

- Ո՛նց էլ կատակ անելդ գալիս է, - տրտնջալու պէս նրան ասում է Դանիէլբէկը:

- Օրը պիտի կատակով բացես, - անհոգ յարում է զնդի հրամանատարը: - մանաւանդ, որ այս օրը մերն է: Հայի՛ օր է բացւում, Դանիէլբէկ: Եւ մենք պիտի ծիծաղենք Թուրքի վրայ: Թէ չէ, մեռած օրս կը լինի...

- Անմիտ կատակներ մի անի, Պօ՛ղ:

- Ես ասացի, դու կը տեսնես:

- Ի՞նձ ես սիրտ տալիս:

- Երբեք ինձ չի խաբում կանխազգացումը, - հանդիստ խօսում է Պօղոսբէկը: - Իսկ այսօրուայ յաղթանակը ոնց որ զրպանումս լինի:

- Թուրքին յաղթելուց առաջ մենք պիտի կարողանաք մեզ յաղթել, պիտի յաղթենք մեր միջի պարտուողին:

- Մենք մեզ յաղթել - պրծել ենք, պարոն հրամանատար, - կիսամթան մէջ ժպտաց Պօղոսբէկը: - Մի իմանայի՛ր, թէ ի՛նչ չանքեր են պէտք, որ զօրքը պահեմ եւման դիրքերում: Գումարտակնե՛րի հրամանատարները գիչերը կանչել են, թէ՝ «Թոյլ տուր, յարձակուենք: Զուր ժամանակ ենք վատնում, - ասում են, - միեւնոյն է գինուորի աչքին քուն չի գալիս...»:

Դանիէլբէկն անհանգստացաւ:

- Չանե՛ս նման բան, - ասաց: Ո՛չ մի քայլ առաջ, մինչեւ նրանց առաջապահների վրայ հրետանային կրակ չթափենք: Հասկանո՞ւմ ես: Նրանք առաւօտեան պէտք պէս դուրս են գալու Սարդարապատից: Մենք միայն ամանակեայ կրակով կը ամբակոծենք թեւերից: Դուք պիտի չարժուէք այն ժամանակ, երբ տեսնէք որ սէպէլ կեդրոնն է կրակի տակ:

- Հասկնալի է, սիրելիս: Այդն ինչ կը լինի՝ ինչպէս պայմանաւորուել ենք: Եւ գինուորի տրամադրութեան մասին ևս խօսում, - հանգստացրեց Պօղոսբէկը: - Գիչերն ինձ մօտ վերադարձաւ սրբազանը: Ասում է. «Սիրտս չէր դիմանում»: Գնացել, Մայր տաճարը բացել է ուել, ազօթք է կարդացել ու անմիջապէս բերել վերադարձել ճամբան: «Ձեր քունը կը տանի՞ - ասում է: - Եկել եմ, որ միասին կարճացնենք այս երկար գիչերը»:

(Շար. 1)

ծուխ, քոպալը, փայտ՝ լայնատարած անտառներէն. կը չինեն ճամբաները, կը կառուցանեն քաղաքներ Բայկալ - Ամուր երկաթուղիի սկզբնական վայրերուն մէջ:

Հիւս. ժողովուրդներուն միակ արտա - յայտութիւնը կ'ըլլայ առեղծ - ուածը, «ժողովրդական ինքնաբուխ բանաստեղծութիւնները» յօրինել՝ Ստալինի եւ Լենինի նուիրուած, անշուշտ նաեւ փառաբա - նելով կուսակցութիւնը:

Արուէստական ժամանակաշրջանի սկզբ - բնական օրերու անկեղծութեամբ, Պրաւ- դա, 1957 Մարտ 16-ին, կը հրապարակէ խորհրդային կառավարութեան մէկ որո - շումը. հոն կը կարդանք, - լուրջ թերիներ կ'արձանագրուին ընկերներու անտեսու - թեան կազմակերպումի մարզին մէջ:

Պետութիւնը, 50-ական թուականներու վերջերը, կը ձգտի սրբագրութիւններ կատարել եւ վերահաստատել Հիւս. ժողովուրդներուն իւրայատուկ տնտեսութիւ - նը: Դպրոցներ, հիւանդանոցներ կը հիմնէ. կ'աւելցնէ որսորդներու եւ հիւսխա- չին եղջերուներուն (ռեն) հովիւներու ահմանուած աշխատավարձերը. նիւթա- կան յատկացումներ կը կատարէ ընտա - նիքներու: Այլ սակայն այս նոր քաղաքա - կանութեան կ'ընկերանայ ազանդական փո- քըր գիւղերը, հիւղաւանները քանդելու եւ տեղացիները մեծ-կեդրոնացեալ աւաններու մէջ տեղաւորելու ծրագիրը: Ասիկա կը միտի վերջ տալ վաչկատուն ապրելակերպին՝ անյարիր ընկերվարական ընկե - րութեան:

Նոր աւանները կը հիմնուին որսատա - ձկնատա եւ հիւսխային եղջերուներու կերակրավայրերէն հեռու կեդրոններու մէջ, որպէսզի քաղաքաբնակները հար - կադրուին դեռնախնճոր մշակել, բուծել առջառներ, խոզեր, կապտաւոր աղուես - ներ կը հեռանան ընտանեկան շրջանակն:

Դուրսէն պարտադրուած այս նոր ապ - րելակերպը նկատի չունենար շրջանին կը- լմայական պայմանները, տեղացիներուն դարաւոր կենցաղը: Ուրեմն՝ դժգոհու - թիւններ:

Նոր աւաններու մէջ - չատեր առանց աշխատանքի կը մնան: Անդին՝ հիւս. եղ- ջերուներ բուծող հովիւներ իրենց հօտե - րուն կը հետեւին. որսորդներ եւ ձկնորս- ներ կը հեռանան ընտանեկան շրջանակնե- րէ, երկար ժամանակով և, ընդհանրապէս, կը նախընտրեն վերադառնալ իրենց եր - բեմնի քանդուած, լքուած դիւղերը: Ռու- սական դրոշմով կառուցուած աւանները սերունդներու հակամերժ արամադրու- թիւններու պատճառ կ'ը դառնան, քանի նորահասներ այլևս չեն արտայայ- տըւիր իրենց մայրենի լեզուով: (Դըպ - րոցներու մէջ կը սորվին ռուսերէն, ու- սուցումը կը կատարուի այդ լեզուով):

Հետեւաբար, 1957-ի որոշումը իր ակընկալուած արդիւնքը չի տար: Կը բաւէ արձանագրել, թէ խորհրդային իշխանու - թեան հաստատումէն ասդին, բնիկներուն թիւը զրեթէ անփոփոխ կը մնայ՝ 150·000: Նոյն ամուսնութիւնները, ընդհանրապէս Ռուսերու հետ, երկար չեն տեւեր: Կեն- ցաղի տարբերութիւններ:

Թիւերը կը մնան ցայտուն: 1930-ին 14·000 Զուտոտակացիներ եւ Էսքիմոներ ու քանի մը հարիւր Ռուսեր կը բնակին, օրի- նակ, Զուկոտկայի ազգային մարզին

Նաւակ խմբագրութեան

Թավերնի, 28 Հոկտ· 1983

ՅԱՐԳԵԼԻ՛ ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

«Ցառաջ»ի 1983 Հոկտեմբեր 27-ի թիւով Ա· Թ· ստորագրութեամբ, արձագանգ կը հանդիսանաք Համազգային Մշակութային Միութեան կազմակերպած դասախօսական շարքի մէկ մասին, նուիրուած Ե· Օշականին:

Տեղին է դիտել տալ թէ Ա· Թ·ն (ցանկալի պիտի ըլլար «Ցառաջ»ի ընթերցող - ներուս՝ ճանչնալ իր ինքնութիւնը), դրական պիտութեան (թէ՞ դրականասիրու - թեան) իր նախափորձը կը կատարէ մազձոտ տողերով, մակերեսային հայերէնասիրութիւն մը քարոզելով կազմակերպութեան մը՝ որուն առաքելութեանց առանցքն է դարձած հայ մշակոյթի սփռումը, պահպանումը իր ամէն երեսակներով եւ ամէն միջոցներով՝ անխտիր:

Հասարակ տեղիք խուսափելու համար իր հարցումներուն նմանող ուրիչ հար - ցումներ չեմ ուղղեր Ա· Թ·ին բացի այս մէկէն թէ՝ «հրաշք - դարման» մը ունի՞ արդեօք ինքը ֆրանսախօս մեր սերունդին ծանօթացնելու դրուղ մը, որուն երկերը տակաւին չեն թարգմանուած օտար լե - զուներու եւ որ այսօր ժամանակն է այլեւս ծանօթացնելու մեր միլտա ֆրանսախօս դրականասէր հասարակութեան. մանա - ւանդ՝ որ հայերէնով, երկրորդ՝ դասախօսութիւն մը նախատեսուած էր արդէն վահէ Օշականի կողմէ եւ ծանուցումներ կատարուած այս ուղղութեամբ: Ձեմ կարծեր որ Համազգային Մշակութային Միութիւնը դաս ունենայ տանալիք Ա· Թ·ներէն թէ ինչո՞ւ եւ ե՞րբ հայերէն կամ ոչ հայերէն պիտի ընէ իր դասախո - սութիւնները:

Եթէ Ա· Թ·ներ քայ ծանօթ ըլլային Համազգային Մշակութային Միութեան տարած հայ մշակոյթի եւ ի մասնաւորի հայապահպանման ուղղութեամբ տատարած աշխատանքին եւ «չօչափելի» արդիւնք - ներուն Սփիւռքի ամբողջ տարածքին վրայ՝ նման թերեւութեամբ չէին փոր - ձեր քարկոծել ծափահարելի ձեռնարկ մը, զոր ցարդ ոչ ոք քայութիւնը ունե- ցաւ ընելու: Ապերախտ է Մարք Նշան - եանի դերը նման պարագայի մը, երբ անիրատես անձեր, որոնք միջին արեւել- եան հայագէտի կամ հայասիրութեան յատկնոտութեամբ, զգաստութեան հր- բաւիրել կը փորձեն Մարք Նշանեանի նման մտաւորական մը եւ Համազգայինի նման մշակութային վիթխարի մը:

Եթէ այսօր Փարիզի Համազգայինը մա- յան մտքերակն է այդ հսկայ կազմակեր- պութեան, մտահոգութիւնները, նախան- ձախնդրութիւնները եւ հայ մշակոյթի ջահը վառ պահելու ճիգերը միշտ նոյնը եւ մէկ են հոս եւս:

Ոչ Մարք Նշանեան եւ ոչ Համազգային Մշակութային Միութիւնը մտքի չփո- թութիւն ունեցած են, վստահաբա՛ր, Ֆրանսախօս Ֆրանսահայը Սորպոնի ու - սանող կարծելու: Արդեօք Սորպոնի ու- սանողնե՞ր են հազարաւոր մեր Ֆրանսա- խօս հայրենակիցները, որոնք հայերէն հաղորդակցելու դժուարութիւնը, այսուհան - դերձ ծարաւը, ունին հայ դրականու - թեան, յատկապէս՝ անոր քիչ ծանօթ դէմքերուն եւ ծալքերուն:

Արդարեւ, չատ հեշտ բան է հայա - պահպանման ջատագով հանդիսանալ թերթերու սիւնակներէն, երբ անտեսանք դառն իրականութեան պահանջները եւ կացութիւններ փրկելու ճգնաժամային թափը իւրաքանչիւր մշակութային եւ ընդհանրապէս հասարակական կազմա - կերպութեանց:

Ու տակաւին՝

Ինչո՞ւ ընդլայնել արդէն գոյութիւն ունեցող խրամատը հայախօս եւ ոչ հա - յախօս մեր հասարակութեան միջեւ, երբ կարելիութիւնը ունինք Մարք Նշանեանի բերնով հրամցնել Օշականի նման ցարդ անմատչելի մնացած դէմքեր:

Ինչո՞ւ այս աժան մաքրակրօնութիւնը: Համո՞յք պատճառելու համար մեր չատ յարգելի հայախօս երէց սերունդին եւ քանի մը բախտաւոր միջին Արեւելքցինե- րուն, որոնք չնչելու պէս բնականաբար հայերէն խօսած են եւ կը խօսին:

Այլասիրական թելադրանքներէ աւելի հեռու է իմ մտահոգութիւնը Ա· Թ·ի փութկոտ ակնարկներու նկատմամբ, ոչ ալ «սատանայի փաստաբան»ի տխուր զգեստով ներկայանալու ճիգ մըն է, այլ պարզապէս մասը դնել կոտրացող վէրքի մը վրայ եւ նախընտրել երկու չարեաց փոքրագոյնը· «Չարիք» մը, որուն զոհերն են ամբողջ սփիւռքահայ յետ - պատե - րազմեան քանի մը սերունդներ:

ՀԼԻՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

×

ԽՄԲ· - «ՅԱՌԱՋ»ի· - Այս անտեղի նամակը նոր փաստ մըն է - եթէ հարկ էր - որ Հայը չի հանդուրժեր ոչ մէկ քննադատութեան, նոյնիսկ պարզ դիտո- ղութեան: *Աչերժի* ունի, ինչպէս ցոյց կուտան մեր նամակագրին մատնոտ տո - ղերը, ուղղուած մեր աշխատակցին (իրա- կանին մէջ՝ «Ցառաջ»ին): Նոյնութեամբ հրատարակեցինք այս նամակը, հակա - ռակ անոր, որ որեան գիտեինք՝ տիկինը ոչ կազմակերպիչն էր, ոչ ալ խօսողը, որպէս- զի այսեան բորբոքի, իրմէ նախ խնդրելու համար որ գրուածը նիշդ հասկնայ: Ցե- րանեսէն դասախօսութիւնները կրնան անխուսափելի նկատուիլ ոմանց կողմէ, բայց նոյնիսկ ատոնք կրնան արդարաց - ուիլ *միայն* իրենց նիւթով, հասարակու - թեամբ, վայրով եւ դասախօսին հայե - րէն չգիտնալով: Մեր ըսածը այն էր որ այս տուեալներէն ոչ մէկը կար այդ ի- րիկուը, այսինքն՝ Սորպոնի հասարա - կութիւնը չէր (ուսանողութեան հարց չկայ), որպէսզի Օշականի մասին խօս- ւէր փրանսերէն: Աւելին, կը կասկածինք որ այդ իրիկուն ներկաներուն մէջ, հա - յերէն չհասկցող ըլլար եւ փրանսերէնով ծանօթանար Օշականին, որուն, ինչպէս կ'ակնարկէ տիկին Մերճանեան «երկերը տակաւին չեն թարգմանուած օտար լե - զուներու»: Աւելի բան ուէ մէկը - - *nous sommes aux premières loges, dans ce domaine* - գիտենք որ «...կը նահանջէ լեզուն», հարկ է ասկայն չ'փաջալերել այդ նահանջը, տեղի չտալ անոր, երբ ոչ մէկ ան- հրաժեշտութիւն կայ: Թող ինչ մըն ալ այդ երիտասարդութիւնը, որ իր հայու- թեամբ կը պարծենայ փողոցէ փողոց, նիգ մըն ալ թօսիէ եւ իր լեզուն սորվի եթէ ազգ· արժանաւորութեան գիտակ - ցութիւնն ունի: Գալով մեզի տրուած դասին Համազգայինի բնոյթին եւ առա - ջելութեան մասին (այլ հարց որ, քըղ - քակցութեան մէջ, Համազգայինը խրնդ- րոյ առարկայ չէր), չենք կարծեր թէ «Ցառաջ» այդ ուղղութեամբ որեւէ դասի կը կարօտի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

(**) Զուկոտեան Ազգային Օգրուտ· կը հիմնուի 1930ին վերջերը: Մայրաքաղաքը կամ կեդրոնը՝ Անադիր:

մէջ (**): Բնիկները, այժմ, նոյն թիւը կը ներկայացնեն, մինչդեռ հոն «դաղ - թողները» 150·000-ի կը հասնին:

1980 Փետրուար 26-ին, «Պրաւդա», կեդ- րոնին մէկ նոր որոշումը կը հրապարակէ Հիւս· Սիպերիոյ մասին: Ի տերբերու- թիւն նախկինին, այս անգամ ոչ մէկ խօսք կ'ըլլայ Հիւսիսի ժողովուրդներու տըն - տեսութեան զարգացումին վերաբերեալ: Այլ պարզապէս կը խօսուի շրջանի զար- գացումին, ինչպէս նաեւ նոր բնակիչնե - րու հաստատումին մասին: Եթէ 1957-ի որոշումը կը քննադատէ շրջանի ղեկավա- րութիւնը այն իմաստով, թէ նկատի չունե- նար տեղացիներուն կենցաղը, ապա նոր ո- րոշումը աչքաթող կ'ընէ այս իրողութիւ- նը: Կեդրոնական մարմիններուն համար, հետեւաբար, հիմնականը կը մնայ շըր- ջագօտիին տնտեսումը՝ անտեսելով 150 - հազարի սահմաններուն մէջ տուապող բնիկներուն իւրայատուկ դիմագիծին պահպանումը:

Ուրեմն, Մոսկուա տնտեսական չահերը գերադաս կը համարի: Մնաց որ «դաղ - թողներու» հոսանքով, շրջագօտին կը ռուսանայ:

Թ· Ա· Թ·

Ծանօթ· -

(*) Հայաստանի մամուլին կողմէ կը մատնանշուի՝ ՍՍՀՄ ԳԱ Սիբիրի բաժան- մունք: Տուեալ մասնաճիւղի տնտեսու- թեան եւ արդիւնաբերութեան արտադրու- թեան կազմակերպութեան Հիմնարկու- թեան տնօրէնն է Աբել Ադանբեկեան, ա- կադեմական: Խմբագրապետն է նաեւ ԷԿՕ-ի:

(**) Զուկոտեան Ազգային Օգրուտ· կը հիմնուի 1930ին վերջերը: Մայրաքաղաքը կամ կեդրոնը՝ Անադիր:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱԼՈՐՈՒՄԸ

Դ·

Ու եան դուրս առկէ, մինչ արեւը դէպի հորիզոն ծռելով, տրամատեսիլ աւերակին խեղ ու հաշմոտ ցցուածներուն կու տար երկար ստուերներ, ամբողջութիւնը չնչ լոյսի մը տակ պարուրուելով, որ մըտացածին երեւոյթ մը կ'ընծայէր վայրին:

- Մայրիկ, ուրիշ անգամ նորէն գանք, կ'ըսէր Սոֆի իր մօրը, գոնէն դուրս ելլելուն չարունակ եաին դառնալով, չուզելով բաժնուիլ այդ աւերակներէն ու այդ վայրի, լքուած ու ամայի քնութենէն, ուր հեշտալի ու դառն պիտովութեան րոպէներ ապրեր էր:

- Աղջիկս, կ'ըսէր Կիւլիւկ հանըմ, չհասկընալով Սոֆիի հոգեբանութիւնը եւ այդ վայրը վերադառնալու անոր յամառութեան պատճառը, պարզ քմահաճոյքի մը վերագրելով, աղջիկս աս եապանի տեղը ի՞նչ ընենք գանք... տեսնալ էր նէ տեսար...

- Չէ, մայրիկ, ես հոս չատ կը սիրեմ, կը պնդէր աղջիկը, հոս գամ նէ աղէկ կ'ըլլամ կոր, ուրիշ անգամ նորէն գանք մայրիկ...

- Թոհա՛ֆ. աս եօխուշներէն վեր հոգիս ելաւ, Սոֆի, հէմ քու ալ ըսէնկդ աւելի նեռեց...

Երբոր տուն վերադարձան, հանըմը դեռ չեամիլ̈օրէի իր սովորական քունը քնանալու վրայ էր: Սոֆի իր սենեակը քաշուեցաւ, թիկնաթոռի մը վրայ իյնալու համար ուժասպառ, կրած յուզումներէն քայքայուած: Այդ ուխտագնացութիւնը որքան քաղցր ու սիրուարար, այնքան ալ ցնցող եղած էր: Բայց անոր գինովութիւնը դեռ կը տիրէր իր վրայ· աչքերը զոց, անով կը յափշակուէր, անով կ'ապրէր ու ինքզինքը կը տեսնէր անոր տխեղծ կուրծքը, չնչառութիւնը դժուարացնելով: Իր խոշոր սեւ աչուըները, տենդավառ գոլքեր կ'արձակին, տարտամ սեւեռումներով, որոնք կարծես ա՛լ հոս չէին նայեր, հեռուոր անծանօթ հորիզոններու հետամուտ: Դէմքին վրայ իր կուսականութեան պաշտելի սրնդոյըը կ'երեւնար նորէն: Մոլորումի եւ ապականութեան տիղմը, որուն մէջ ընկըղմեր էր պահ մը, չէր կրցած ցայտեր նետել անոր մաքուր, անապական հոգիին վրայ: Յուսախաբութիւնը, ցաւը, ապաշաւը լուացեր էին զայն, մարմինին տալով իր կոյսի անբծութիւնը, նայուածքին՝ իր տրամալի քաղցրութիւնը, Սոֆի առաջ - ւանը եղաւ նորէն, անոյշ, բարի, դիւռա: Իր նախկին վիճակին կարօտը քաշեց, ափսոսաց զայն: Մանկութենէն ի վեր իր ապրած խաղաղ կեանքին վրայ չանկարծ փոթորիկ մը անցած էր· դիմադրելու անկարող, այդ ամպրոպին մոլուցքներուն չանձներ էր ինքզինքը: Բայց հմայ անցած գացած էր ան, տեղի տալով անզորութեան, բայց անզարմանալի աւերմունքներ թողլով իր եաեւը, անցած տեղին վրայ:

(Շար· 181)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ե Ւ

ՀՈԳԵՃԱՇ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻ ԵՒ Ի ՑԻՇԱՏԱԿ ԱՆՄԱՀ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ 61-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Իզմիրի եւ շրջակայքներու Հայրենակցական Միութեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 20, կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ կէսօրէ ետք, հոգեճաշ՝ ժամը 13·30-ին ճաշարան Լաֆայէթ 80 թիւ, ռիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9-րդ:

Ճաշադին՝ 70 Ֆ·:

Սեղանները կ'ապահովուին միայն կանխաւ արձանագրութեամբ, հեռաձայնել՝ Տիկին Թորոսեանի:

Հեռաձայն·- 793 - 53 - 71

Այս առթիւ ինչպէս անցեալ տարի Միութիւնը հինգ հարիւրական Ֆ· կը նուիրէ Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ, Դպրոցասէր եւ Մխիթարեան վարժարաններուն, «Յառաջ»ին, «Աչխարհ»ին եւ 400 Ֆրանք Ռատիօ - Ազգ-ին: (Մխիթարեան եւ Դպրոցասէր՝ ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ· Նուպար Եուսուֆեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Պողոսեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր թէ մասնաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հնոջ, մօր, քրոջ՝

ՄԱՐԳԻՏ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

եւ իրենց զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՑՏԱՑԻ

մահերուն առթիւ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան եւ Տոքթ· Ս· Թիրեաքեան իրենց քրոջ և մօրաքրոջ՝ Տիկին Գայեանէ - Արմենուհի Ֆաֆիրեանի, ինչպէս նաեւ՝ Ձանկէօզեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն·- 1000 Ֆ· Ս· Մեսրոպ կրթարանին, 1000 Ֆ· Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 1000 Ֆ· Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 1000 Ֆ· Համազգայինի զպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն), 1000 Ֆ· ալ Մալթայի կարգին:

×

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան եւ Տոքթ· Ս· Թիրեաքեան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ստեփան Թիրեաքեանի մահուան Բ· տարելիցին ի յիշատակ, 2000 Ֆ· կը նուիրեն Հ· Յ· Դ· Ալֆորվիլի խումբին, 1000 Ֆրանք կապ· Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, 1000 Ֆ· Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ· «Յառաջ»ին:

×

Հրանդ Ա.ետոնեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Դատաւորեան 200 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ առացած է 300 Ֆ· Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեանէ Ամենայսրբոց ոճնին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, ինչպէս նաեւ Հ· Յ· Դ· Սարգիս Միհրասեան խումբը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, կոմիտաս փողոց - Կիրակի· Նոյեմբեր 13-ին, իրենց մահացած ընկեր - ընկերուհիներուն յիշատակին:

Աւարտուելեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ:

Ի դիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նօտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նօտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 13ին, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՇՆՈՐՀԻԿ ՆՕՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ· -Աչճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 13-ին Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՇՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Նալպանտեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ՝ Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ·- Օրդ· Լիտիա Գալայճեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեանէ 500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճունկուրեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Գուլումճեանէ (Սէն Շամոն) 200 Ֆ·, Տիկին Պերճուհի Տիւֆուրէ (Ամիէն), Տիկին Պէրպէրեան Անայիսէ, Պետիկեան ընտանիքէ 100· ական Ֆ·:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները·- Ողբացեալ՝ Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Չէրչեան եւ Տիկին Արեղնազ Չէրչեանէ 500 Ֆ·, իսկ Սարգիս Մինասեան սրահի նորոգութիւններուն համար Պ· Պետիկ Պետիկեանէ 500 Ֆ· եւ Պ· Տոռոզեանէ 100 Ֆ·:

Օր· Գալայճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ճեբանեան 300-ական Ֆ· նուիրած են Ս· Մեսրոպ կրթարանին, Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ, Ճոխան Ծաղիկի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՑԵՏԱՋԳՈՒԱԾ

Ֆրանսահայ զբողներու ընկերակցութեան Նոյեմբեր 13-ի գրական ցերեկոյթը յետաձգուած է Օր· Ատրիճէ Տատըրեանի անակնկալ հիւանդութեան պատճառաւ:

Նոր թուականը պիտի յայտարարուի մամուլով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

CEDIA
organise
un concert exceptionnel avec le violoniste
TIBOR VARGA
Le Mardi, 15 Nov., à 20h. 30
au centre culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
VILLEURBANNE
Au programme : Kodaly, Mendelssohn, Mozart, Beethoven, E. Mirzoian
avec la chorale Pleins Jeux de Lyon
et l'ensemble orchestral de la Drôme
direction : ALEXANDRE SIRANOSSIAN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE
ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ՍՏԱՄԱՆԲՈՑԻ
- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր:
Կը հաղորդէ թէ իր դարմանատունը կը գտնուի՝
2, Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ
Ե Ւ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԹ

մասնակցութեամբ

Սայաթ - Նովա

ժողովրդական նուագախումբին

Կիրակի, Նոյեմբեր 13, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Օր· Հ· Գալուստեան - «Պոլսահայ գրականութեան մասին ընդհ· ակնարկ»:

Ցերեկոյթի աւարտին - ընդունելութիւն - քոքթէյլ - :

Հեռաձայն՝ առաւօտ մինչեւ ժամը 10
372 - 04 - 20

(Էսաեան Բարեկամական Միութիւնը կը ճշդէ որ իր ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ ՎԱՐԻ մեծ սրահին մէջ):

Այս հաղորդումը չփոթութեան տեղի չտալու համար:

ԱՒ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ծագած չփոթութիւններու առաջքն առնելու համար, ճշդենք որ ՀԱԸ-ի հանրաժողովին (Հոկտեմբեր 18) խօսք առնող Ս· Զաքրեանը՝ Աբիկ Զաքրեանն է, ոչ՝ Արսէն Զաքրեանը:

JOUR DE L'AN
&
NOEL
EN ARMENIE
27 DECEMBRE – 8 JANVIER
Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F
RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :
Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66
Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12
Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
JOURNÉES D'AMITIÉ
CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking
Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.
Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation
BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES
le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance
Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Ուզուն իմ. գնայ «Յառաջ»ի բաժանորդագրուելու"

ՈՒՐԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11 - 13
VENDREDI - DIMANCHE
11 - 13 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.566 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.566

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժերիոյ նախագահը ծաղկեպսակ մը դնելէ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, Յաղթական կամար, եւ ընդունելութիւն մը տալէ ետք Ֆրանսայի նախագահին, վերադարձաւ իր հայրենիքը: Շաւալի պէնճէմէնի ամէնէն խորհրդանշական ժեսթը կը նկատուի ծաղկեպսակի այս թեեզումը: Ընդհանուր կերպով, այս այցելութիւնը չատ աւելի դրական եղած է քան ինչ որ կ'ակնկալուէր, միայն պին Պելլան է, որ եւրոպական իր աքսորէն յայտարարած է թէ Շաւալի պէնճէմէնի չի կրնար խօսիլ յանուն ալժերացի ժողովուրդին:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ (հիւս. Լիբանան) խռովատ հրազադար մը կայ միայն եւ հոն հոն բախումները կը չարունակուին: Պաֆթէթ, ինչ ալ կը հաստատէր որ հրազադարը յարգուած է, բոլոր ճակատներուն վրայ: ՊԱԿ-ի դեկավարը չնորհակալութիւն յայտնած է Նախագահ Միթերանի եւ Շէօնէլի իրենց բռնած դիրքին համար պաղեստինեան հարցին նկատմամբ: Դամասկոսի մէջ, նախագահը, ի վերջոյ, ստիպուած եղած է տեղի տալ արաբական ճնշումներուն (սուրիական պիւտճէին ապահովողը, ի վերջոյ, Սաուտի Արաբիան է): Մնաց որ, Մոսկուան ալ չատ համամիտ չի թուիր սուրիական քաղաքականութեան: Միւս կողմէ, Ժընեւի ժողովին, համաձայնութիւն մը դրուցած է լիբանանեան Սահմանադրութեան բարեփոխումին չուրջ, որպէսզի յարանուանական բաչխումները աւելի արդար ըլլան: Ընդունուած է որ Հանրապետութեան նախագահը քրիստոնեայ մնայ, փոխ - նախագահի պաչտօն մը կը ստեղծուի եւ Ծերակոյտ մըն ալ, այլ բարեփոխումներու կարգին: Ամէն ինչ կարգին չէ այսքանով, պէտք է կողմերու պետերն ալ ընդունին:

ԱՆՏՐԻ ՇԱՆՄՈՆ, վիպասան, ակադեմական, մեռաւ փարիզեան հիւանդանոց մը, «չետ անողոք հիւանդութեան» բռնուելէ ետք: Ծնած էր 1900-ին, նիմ, ակադեմական ընտրուած է 1956-ին, ապա՝ թանգարանապետ Վերսայլի գրչեակը, ապա՝ թանգարաններու ընդհ. տնօրէն, Փըթի - Փալէի տեսուչ 1946-էն 1960, Ֆրանսայի դիւաններու ընդհ. տնօրէն 1959-էն 1971: Հեղինակ է վէպեր եւ կենսագրութիւններու:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ, Զորեքչաբթի իրիկուն առեւանգուած է՝ Ալֆրէտ Հայնըքէնը, տէրը նոյն անունը կրող գարեջրագործատան: Առեւանգողները դէնք չեն դործածած, բայց երբ Հայնըքէնի վարորդը, որ կը սպասէր կառքին մէջ, փոր - ձած է միջամտել, ինք ալ առեւանգուած է: Անցեալ Օգոստոսին սուրբինամեան ծագում ունեցող Հոլանտացի մը փորձած էր լրմէ 20 միլիոն տոլար չորթել, թուեաւորելով գարեջուրի երկու փոքր տուփ: Ձերբակալուած էր:

ՓԱՂԱՔՆԵՐՈՒ մէջ կառքերու երթեւեկին հսկողութիւնը պիտի խստանայ, որուան ըլլալով որ ծանր արկածները կը բազմանան եւ միայն Սեպտեմբերին քաղաքներու մէջ, արկածէ 330 հոգի մեռած է: Կարմիր ազդալոյսերու չյարգուիլը գլխաւոր պատճառներէն մէկը կը նկատուի: Նոյն ամսուան ընթացքին, մինչ արկածներու թիւը կը նուազէր 4,28% չաղուամաս 1982-ի Սեպտեմբերին, մեռելներու թիւը կ'աւելնար (1·113) այսինքն 9,87 առ հարիւր եւ այս յաւելուածին համեմատութիւնը 30,95% է քաղաքի մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ ալ երկրաչարժ պատահած է, Զորեքչաբթի օր, բայց ուժը 5,8 էր միայն Ռիխթէրի ստիճանաչափին վրայ: Հիւսիսային չրջանն է որ ենթարկուած է ցնցումներու, չուրջ 50 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են փարմա եւ չրջակայքը:

ԱՐՃԱՆԹինի ընտրութեանց յաղթականը՝ Ալֆոնսին ծանոյց ապագայ իր կառավարութեան կազմը: Բոլոր նախարարներն ալ արմատական են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՀՈԿՏ· 31 / ՆՈՅ· 4)

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Երեւան զարդարուած է ճարտարապետական նոր կառոյցով մը, որ է Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին՝ մարզահամերգային համալիրը: Բաղկացած է համերգային ու մարզական սրահներէ, որոնք կրնան ընդունիլ մինչեւ 10 հազար հոգի: Թիւ մը որ եռապատիկն է Երեւանի օփերային թատրոնի եւ մեծ համերգասրահի տարողութեան: Համալիրը նախագծուած է Կ. Ցակոբեանի, Ա. Թարխանեանի, Հ. Պօղոսեանի, Ս. Խաչիկեանի, Գ. Մուշեղեանի, Ի. Ծատուրեանի եւ Գ. Ազիզեանի կողմէ: Համալիրին մէջ կայացած է մեծ համերգ մը, բոլոր անոնց համար, որոնք մասնակցած են անոր չինարարութեան:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉ
ՌՈՒՍՏԵՄԱՍ ԵՈՆԱՍ

Վիլնիւսի (Լիթուանիա) պետական պատկերասրահին մէջ՝ կիւթաւ Քուպլէի, խաչալացի վարպետներու, լիթուացի դասական նկարիչներու կողքին կը ցուցադրուին հայ նկարիչ Ռուսեմաս Եոնասի 12 կտաւները: Անոնցմէ երկուքը հեղինակին ինքնադիմանկարներն են, միւսները կը պատկերացնեն ժամանակի անուանի դէմքերը: Ռուսեմաս Եոնաս (1762 - 1835) մանկութենէն հետաքրքրուած է Լիթուանիա: Եղած է Վիլնիւսի համալսարանի դասախօս· իր նախաճեռնութեամբ հիմնուած է Զքաւոր Ուսանողներու Օգնող Ընկերութիւնը: Իրեն աչա կերտած է ուկրանական գրականութեան դասական Տարաս Շեւչենկօ:

×

Ռ· ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԵՐԳԵՐԸ

Յօրինող Ռ· Ամիրխանեանի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները տեղ գտած են «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան լոյս ընծայած ժողովածուին մէջ: Այն երգերուն հետ որոնք նկատուած են ժամանակակից հայկ· թեթեւ երաժշտութեան իւրատեսակ դասական դործեր, գրքին մէջ զետեղուած են «Ոտքի ելէք» նոր ահազանգ - երգը եւ ռուս բանաստեղծուհի Մ· Ցվետաեւայի խօսքին - րով գրուած քնարական պալլատները:

×

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԳԻՐՔԸ
ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Դաչնակցային Գերմանիոյ Գիտութիւններու ակադեմիի «Ֆերլակ» հրատարակչութիւնը հրատարակած է Վ· Խոջաբեկեանի «Խորհ· Հայաստանի բնակչութիւնը եւ աչխատանքային ռեսուրսները» մենագրութիւնը:

Հայաստանի եւ Դաչնակցային Գերմանիոյ միջեւ կնքուած երկկողմանի համաձայնութեամբ Վ· Խոջաբեկեան 1976 - 1980 տարիներուն արդիւնաւոր գիտահետազօտական աչխատանք կատարած է Գերմանիոյ գիտութիւններու ակադեմիի մարդ ինտեռագիտութեան հիմնարկի մասնագէտներուն հետ: Ուսումնասիրութիւնը արժանացած է երկու ակադեմիաներուն բարձր գնահատանքին: Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ նաեւ Երեւանի մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱՑ

—×—

Զվիրաւորուիլ քննադատուիլենէ:

Կարելի՞ է: Կամ, ըսենք, դիւրի՞ն է:

Մարդուս հոգեբանութիւնը ատա՞կ է որեւէ քննադատութիւն ընդունելու՝ պատճառին հանդուրժողականութեամբ, առողջ սրամտութեամբ: Դիւրի՞ն է հաւատալ դիմացինին անախորժ մտահնչումներուն, աւելի դիւրի՞ն չէ պնդել թէ դիմացինը կը սխալի: Կամ դիմացինը անիրաւ է: Կամ դիմացինը այդ խօսքերը կ'արտասանէ պարզապէս թշնամութիւն ըրած ըլլալու համար:

Մեր փորձառութիւնը ցոյց կուտայ որ, եթէ տասը հոգիի հասցէին քննադատութիւն ընէք, անոնցմէ մէկը միայն պիտի սեղմէ ձեր ձեռքը եւ պիտի ըսէ·

- Սիրելիս, իրաւունք ունիս, չէի նկատած իմ այս թերութիւնը, կամ իմ այս սխալը: Շնորհակալ եմ որ ցոյց տուիր զայն ինծի: Հիմա պիտի չանամ ուղղել այդ թերութիւնը: Կամ սխալը:

Այդ տասը քննադատուածէն մէկ հոգի մըն ալ կուգայ, յարկանքով կը բարեւէ ձեզ ու կ'ըսէ·

- Սիրելի բարեկամ, քննադատութիւնդ տեղին էր թերեւս, բայց կայ կէտ մը զոր չես գիտեր: Ես այդ սխալը գործեցի սա կամ նա պատճառով: Այսինքն այդ սխալը գործեցի կամքէս բոլորովին անկախ: Ես ալ գիտեմ որ ճիշդ չէ, բայց պիտի ընդունիս որ ամբողջ յանցանքը իմս չէ: Եւայլն, եւայլն···:

Միւս ութ հոգիէն չորսը, անմիջապէս որ քննադատուին, պիտի գոցեն իրենց աչքը ու պիտի բանան իրենց բերանը·

- Մարդ Աստուծոյ, դուն այս բաներէն ի՞նչ կը հասկնաս որ: Ես ամբողջ կեանքս այս ճամբուն վրայ մաչեցուցեր եմ: Երբ ես այս գործերով կը զբաղէի, դուն տակաւին կարճ տարատ կը հագնէիր: Մարդ եղար ու հիմա զի՞ս կը քննադատես: Բայց ես գիտեմ· դուն զիս կը քննադատես, որովհետեւ անցեալ օր փողոցը քեզի բարեւ չտուի: Կամ զիս կը քննադատես, որովհետեւ անցեալ օր քու մէկ խնդրանքը մերժեցի: Կամ զիս կը քննադատես որովհետեւ կը նախանձիս ինծմէ, եւայլն, եւայլն···:

Մնացեալ չորս հոգին ալ, եթէ զբաղիք քննադատես իրենց մէկ սխալին համար, անմիջապէս կը սկսին քու մասին բամբասել:

- Ան նախ թող ինքզինք քննադատէ: Ինքը արդեօք ամէն տեսակէտէ կատարեա՞լ մէկն է որ ելեր է զիս քննադատելու: Իմ հայերէնս կը քննադատէ, ինք հայերէն չի գիտեր: Կ'ուզէ որ ամէն կիրակի եկեղեցի երթամ, ինք եկեղեցիէն ներս ոտք չի նետեր: Կը քննադատէ որ եկեղեցիին մէջ սխալ կ'երգեմ, ինք այդ երգերէն մէկ հատը չի գիտեր: Եւայլն, եւայլն···:

Մարդ յարգանք կը զգայ քննադատուղներէն առաջին երկուքին նկատմամբ, կարծես կը մոռնայ անոնց սխալները: Բայց դժուար է չտառապիլ տեսնելով հակազդեցութիւնը, զոր ցոյց կուտան մնացեալ ութ հոգին:

×

Երբեմն կը խորհիմ թէ ի՞նչ կը պատահի եթէ այդ նոյն տասը հոգիին հասցէին լրջախնամութիւն գովասանք հիւսես,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄՆԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՀԱՅԿԱԶ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

—×—

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Նոյեմբեր 4-ի թիւով, կը հաղորդէ որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով Ներքին նախարար նչանակուած է (Նոյեմբեր 3-ին) Հայկազ Սրապիոնի Շահինեանը: Նախկինը՝ Եւգենի Պաստալով, «ազատել է» իր պաչտօնէն «այլ աչխատանքի անցնելու կապակցութեամբ»: Պաստալով Հայաստանի Ներքին նախարար նչանակուած էր 1974, Դեկտեմբեր 4-ին, նոյն ձեւով յաջորդելով Վլադիմիր Դարբինեանի որ իր կարգին «այլ աչխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» ազատել էր այդ պաչտօնէն:

Հայկազ Շահինեան ծնած է 1924-ին: 1951-ին մաս կազմած է Հայաստանի պետական ապահովութեան մարմիններու: 1953 - 1957 եղած է կուսակցութեան կոմիտէի քարտուղար, իսկ 1957 - 1969 Հայաստանի պետական ապահովութեան կոմիտէի նախագահի տեղակալ: 1969-ին նչանակուած է Ներքին նախարարի Ա· տեղակալ: 1977-էն ի վեր Հայաստանի դատախազի տեղակալ էր:

ՉԻՆԱԴԱԴԱՐի տօնին առթիւ, (Նոյեմբեր 11) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ եւ խմբագրատունը փակ է: Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15:

փոխանակ քննադատութիւն ընելու: Ասոնցմէ մէկ հոգի իսկ կուգա՞յ արդեօք ընդվզում յայտնելու:

- Դուն ի՞նչ կը հասկնաս այս գործերէն, որ ելեր ես զիս դատապարտելու:

Չեմ կարծեր: Ես աչխարհի վրայ չեմ կրնար երեւակայել մէկը որ գրուատիքը չսիրէ, գրուատիքի մը դիմաց չերջան - կանայ: Մարդկային է, բնական է, նոյնիսկ արդար է: Գրուատիքը կ'առինքնէ մարդը, կը քաջալերէ, կը խրախուսէ նոյնիսկ եթէ երբեմն չափազանցեալ է ու քաղաքավարական: Բայց գրուատիքով մը երջանկացողները պէտք չէ դժբախտանան երբեմն քննադատութիւններ ալ լսելով: Ամէնէն անարդար ու թշնամական քննադատութիւնն անդամ կրնայ օգտակար հանդիսանալ քննադատուողին, եթէ այս վերջինը յաջողի պազարիւնով ու առողջ տրամաբանութեամբ խորհրդածել այդ քննադատութեան վրայ:

Ֆրանսայի հանրածանօթ գրագէտ մը անցեալները համապատասխանի մը մասնակցելու համար Թուրքիա եկած էր: Ան հետեւեալը ըսաւ իր բանախօսութեանը մէջ·

- Եթէ մինչեւ վերջ ձեր համախոհնեբուն ականջ տաք, ի վերջոյ ապուշ կը դառնաք:

Բարեբախտաբար մենք կը կազմենք հաւաքականութիւն մը, որուն անդամները ոչ մէկ կէտի վրայ համախոհ են իրարու··· : Կ'երեւի թէ այդ է պատճառը որ ··· ապուշ չենք:

Ռ· Հ·

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

(Ի. եւ վերջ)

Ս. Ցակոբի վանքի մատենադարանի հռչակաւոր յուշարձաններէն է 1041-ի Աւետարանը, որուն պատկերներու նմանութիւնը Երեւանի Մատենադարանը պատրաստած է Մալաքիայ Աւետարանի (1057) ձեռագրութեամբ՝ կարգ մը պարապատներու մէջ կը հանդիպի գրեթէ նոյնութեան: Այս իրողութիւնը ենթադրել կուտայ, որ երկու ձեռագիրներն ալ գրուած են Մալաքիայ մխիթարի գրչատուն եւ ԺԱ. դարու կէսի Փոքր Հայքի մանրանկարչութիւնը ներկայացնող եզակի օրինակները են: ԺԱ. դարու երկրորդ կէսին Հայաստանի սահմաններէն դուրս գրուած հազուագիւտ ձեռագիրներէն է Երուսաղէմ գտնուող 1064-ի Աւետարանը, որ Անտիոքի մօտ գտնուող Սեւ լերան վրայ հիմնուած Շուխր Խանզադա վանքի հայկական գրչատունէն մնացած միակ մատեանն է: Կը թուի, թէ մանրական անփորձ ձեռքով եւ միամիտ երեւակայութեամբ կատարուած են այս ձեռագիրներու ձեւաւորումները: Աւետարանի նկարիչին, անշուշտ, ծանօթ եղած են մանրանկարչութեան դասական սկզբունքները, բայց հոս անոնք վերիմաստաւորուած են պարզ, անմիջական ձեւերով:

Ի տարբերութիւն ԺԱ. դարու հայկական ձեռագրի, ԺԲ. դարէն մնացած թէ՛ մաթիք նկարազարդումներով գրչագիր օրինակները սակաւաթիւ են: Երուսաղէմի վանքի մատենադարանը կը գտնուի այդպիսի բացառիկ մատեաններէն մէկը՝ Թէոդորոս Նկարիչէն ծագած Աւետարանը: Գարեգին Կաթղ. Յովսէփեան Թէոդորոսը համարած է կիլիկեան նախնական շրջանի լաւագոյն նկարիչներէն մէկը:

Երուսաղէմի վանքի մատենադարանի գարդերն են ԺԳ. դարու կիլիկեան գրքարուեստի կարգ մը ղլուխ - գործոցներ: Ինչպէս ծանօթ է, Երուսաղէմ կը գտնուին ԺԳ. դարու անուանի նկարիչ Թորոս Ռոսլինի վրձինէն ելած գործերէն չորսը, որոնց չնորհիւ կարելի է գաղափար կազմել նկարիչի գործունէութեան եօթնամեայ շրջանին մասին: 1262-ին Հեթում Ա.ի գահին՝ Լեւոն իշխանի համար ծագած Աւետարանին մէջ արտայայտուած է Ռոսլինի գիմանկարչական ձիրքը: Պահպանուած է Լեւոնի ու իր կնոջ՝ ապագայ կեռան թագուհիի նկարը: Այդ գործով եւ աւելի կանուխ կերտուած թագաժառանգ Լեւոնի պատկերով Ռոսլին կը ներկայանայ իբրեւ պատմական գիմանկարչութեան հիմնադիրներէն մէկը հայ գրքարուեստի մէջ:

Մօտիկ անցեալին անուանի նկարիչին վերագրուած են ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին գրուած խումբ մը հոյակապ, բայց անստորագիր ձեռագիրներ: Նեղ - կայիս, ուսումնասիրողներու միահամուռ կարծիքով, այդ մատեանները կը համարուին ուրիշ, Ռոսլինէ ոչ նուազ տաղանդաւոր արուեստագէտներու գործեր: Կարգ մը պարագաներու, ինչպէս օրինակ կեռան թագուհիի 1272-ի Աւետարանի անծանօթ նկարագարդողը գրեթէ չի գիջեր Ռոսլինի: Կիլիկեան գրքարուեստի պատկը հանդիսացող այդ ձեռագիրը եւս կը գտնուի Ս. Ցակոբի վանքի մատենադարանը: 1269-ին Կիլիկիոյ Լեւոն Գ. արքայի թամադրութեան առթիւ անոր կընոջ՝ կեռան թագուհիի պատուէրով 1272-ին Սիս ընդօրինակուած այդ Աւետարանի պատկերները ունին ոչ միայն գեղարուեստական, այլեւ պատմա - ազգագրական արժէք: Ի չարս այլ մանրանկարներու, գիրքին մէջ տեղ գտած է Լեւոն թագաւորի, անոր կնոջ եւ զաւակներուն նկարը:

Հետաքրքրական է նաեւ նոյն ժամանակաշրջանի ուրիշ մէկ գլուխ - գործոց՝ Հեթում Ա. թագաւորի եղբօր՝ Վասակ իշխանի պատուիրած Աւետարանը, որ կերտուած է ԺԳ. դարու 70-ական թուականներուն: Այդ նոյն ժամանակներէն մնացած է մատեանք մը, որ նոյնպէս կը գտնուի Ս. Ցակոբի վանքի գանձատունը: Ծօսքը կը վերաբերի Հեթում Ա.ի կարմիր սաթէ գաւազանին, որ ծածկուած է արծաթէ եւ ոսկիէ նուրբ զարդերով եւ գեղարուեստական արհեստագործութեան աքանչելի նմոյշ է:

Երուսաղէմ գտնուող հայ արուեստի գանձերէն իր բնոյթով կ՚առանձնանայ առաջին նկարագարդ Աւտուածաչունչը, որ ընդօրինակուած է 1269 - 1270 թուականին Երզնկա՝ Մխիթար, Ցակոբ եւ Մովսէս գրիչներու համագործակցութեամբ: Ձեռագիրը ծագկողն է Մխիթար գրիչ, որուն մանրանկարներուն ոճը կը նմանցնեն նոյն ժամանակի կիլիկեան նկարագարդումներու ոճին: Բնորոշը այն է՝ որ Երզնկայի Աւտուածաչունչի պատկերները նախօրինակներ չեն ունեցած, ձեւաւորումներու մեծ մասը, թերեւս, արդիւնք են ծագկողի զեղարուեստական երեւակայութեան, հանդամանք մը՝ որ արտակարգ կարեւորութիւն կուտայ այս ձեռագիրին, առանձնացնելով զայն բիւզանդական, ղպտի, ասորական եւ արեւմտեան նոյնանման գործերէ:

Երուսաղէմի հաւաքածոյին մէջ կան նաեւ Գլաձորի մանրանկարչութեան նմոյշներ: Գլաձորի անուանի նկարիչ Թորոս Տարօնացիի կը վերագրուին 1321-ի Աւետարանի ձեւաւորումները, իսկ նոյն թուականի մատեանի ծագկողն է անոր ժամանակակից եւ նոյն միջավայրի վարպետ Թորոս Սարկաւագ: Վերջինիս վրձինին վերագրուող պատկերներէն մէկուն մէջ կը տեսնենք Գլաձորի համալսարանի ղեկավար Եսայի Նչեցին՝ իր աշակերտներուն հետ, դասաւանդութեան պահուն:

Ս. Ցակոբայ վանքի ձեռագրական հաւաքածոն հարուստ է նաեւ ԺԵ. - ԺԶ. դարերու ընթացքին ծագկած օրինակներով: Հոն կը գտնուին Պլթլիսի մերձակայ Խիզան քաղաքի ու Վանի մանրանկարչական դպրոցներու բազմաթիւ հետաքրքրական օրինակներ: Հաւաքածոյի կարեւոր նմոյշներէն են մանրանկարիչ Սարգիս Խիզանցիի գերդաստանին վերաբերող ձեռագիրները: Նկարչական այդ ընտանիքի երեք սերունդներու ներկայացուցիչները եւ անոնց աշակերտները Խիզան, Նոր Ջուղա եւ այլուր ծագկած են տասնեակ մատեաններ, որոնք ներկայիս կը գտնուին աշխարհի տարբեր դրադարանները եւ մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ:

Երուսաղէմի մատեաններէն շատեր զարդարուած են արծաթէ կազմերով, որոնց մեծ մասը պատրաստուած է ԺԷ. - ԺԸ. դարերուն: Հոս կը գտնուին նաեւ ծիսական նշանակութիւն ունեցող զանազան առարկաներ, որոնք նոյնպէս պատրաստուած են թանկագին մետաղներէ ու քարերէ: Հայկական ոսկերչական արուեստի ամբողջական պատմութիւնը անկարելի է պատկերացնել առանց այն վարդապետական դաւազաններուն, որոնք պատրաստուած են Զմիւռնիոյ վարպետներու ձեռքով եւ ներկայիս կը գտնուին Երուսաղէմ:

Երուսաղէմի գանձերուն մէջ կան իւրաքանչիւր ասեղնագործ վարպետներ, ոսկեթել եւ արծաթաթել բանուածքով, մարգարիտներով ու թանկագին քարերով զարդարուած ծիսական գղեակներ, շուրջառներ, բազպաններ, խոյրեր եւայլն: Անոնք պատրաստուած են Կ. Պոլիս, Վան, Երուսաղէմ, Գանձակ՝ մեծ վարպետութեամբ:

Կարելի չէ թուել այն բոլոր արժէքները, որոնք այսօր հաւաքուած են Երուսաղէմի հայկական վանքը: Գեղարուեստական աքանչելիքներով հարուստ այդ աշխարհը չատ քիչ ուսումնասիրուած է: Եւ, անշուշտ, նման հաւաքածոներուն վերաբերող աշխատութիւններով կրնայ ամբողջանալ հայ արուեստի պատմութեան լրիւ պատկերը:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՒՔԱԶԵԱՆ

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ամսագրէն,
արեւմտահայերէնի վերածուած

ՏԱՐԵՑՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԵԼ...

—×—

1964-էն սկսած, Ֆրանսան՝ զալլի կերպով կը ծերանայ. յետ պատերազմեան վերածնունդի շրջանը, այսինքն ծնունդներու արշաւը, վերջ գտաւ այդ թուականին եւ, փոքր տարբերութեամբ, սկսաւ հաւասարակշռուիլ մահերուն հետ: Միւս կողմէ, կեանքի տեւողութեան նոյնքան զգալի բարելաւումը, զուգորդուելով ծնունդներու նուազումին հետ, Ֆրանսան կը վերածեն թուլամորթ ծերակոյտի մը, որ անխուսափելի կերպով դէպի անկում կը դիմէ: Հակառակ յատուկ տեսներու այս կարգի պատշաճութիւններուն, չատ յաւ պիտենք թէ Ֆրանսան՝ որ 1946-ին, հազիւ 40 միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէր, այսօր 54 միլիոնի հասած է, երեւի Սուրբ Հոգիին չնորհիւ...:

Ճիշդ է թէ Ֆրանսա կը ծերանայ, բայց առաւելաբար կեանքի տեւողութեան ամման պատճառով, որու ընդհանուր միջինը 80-ի կը մօտենայ՝ բարձր եկամուտ ունեցող բոլոր երկիրներուն մէջ: Ֆրանսայի բնակչութեան միջին տարիքը որ ներկայիս 32,8-ն է, 1990-ին պիտի հասնի 34,7-ի: Ուստի տարուէ - տարի տարեցներու թիւն է որ պիտի աւելնայ, եւ դարավերջին, 60-էն վեր եղողները գործօններու 38 տոկոսը պիտի կազմեն, այսօրուան 35-ին տեղ: Իսկ ծնունդներու նուազումին պատճառով 20-էն վար եղողներու թիւն ալ չարունակաբար պիտի պակսի, հասնելով Ֆրանսայի պատմութեան ամենացած մակարդակին: Սոյտեեաներու տեսակէտն է, բայց, ինչպէս պիտենք ոչինչ կայ վերջնական. գործերու հոսանքին մէջ, ժողովուրդներու պատմութեան ելեւէջները, յաճախ իսկ տոր կը համեմատին այս կամ այն նախատեսութիւններու վճիռներուն. սրտեսական պայմաններու կամ դէպքերու հակազդեցութիւնը, բոլորովին տարբեր ուղղութիւններ եւ մտայնութիւններ կը ստեղծէ որոնք չատ անգամ անբացատրելի կը մնան: Օրինակ՝ Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին, ծերացած Ֆրանսա մըն է որ վերակենդանացաւ եւ իր կենսունակութեան փաստը տուաւ հզօր կայսրական ոստումով մը վերադրաւելով իր առաջնակարգ դիրքը:

Ուստի, այժմու ծնունդներու նահանջն ալ, անտեսական պայմաններէ աւելի ընկերա-կենցաղային եւ բարոյական նոր մղումներու հետեւանք է, որոնք տայնութիւններու բերումով, նորաձեւութեան նման փոփոխութիւններու կ՚ենթարկուին, ժողովուրդներու պատմութեան ընթացքին եւ հետեւաբար վերջնական չեն:

Սակայն, ինչ որ մօտ ապագային համար անխուսափելի է՝ տարեցներու չարունակական յաւելման առեղծած տնտեսական դժուարին կացութիւնն է՝ որ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սարդարապատ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Սնա՞կ է գրուած այդ մարդու ներսը, - զարմացաւ Դանիէլբէկը: - Ամբողջ օրը չարժման մէջ է, կրակուած խօսում է, գիշերն էլ մի ժամ չի հանգստանում:

- Յովսէփը սիրահարուած է նրան: Ասում է. «Եթէ նրա ճառերից յետոյ մեր զօրքը պարտուի, կենդանի մնացածնեին պիտի կախաղան բարձրացնել»:

- Մի քայէլն էլ գլխից է սիրահարուած որպէս զիտնականի: Հիմա էլ ասում է. «Միայն նրա պէս վիմիխարի գիտնականը կարող էր լինել այսպիսի քարոզիչ»: Եւ որոշել է պատերազմից յետոյ մնալ մօտը: Ասում եմ. «Թող բարով - խերով այդ «յետոյ»ին հասնենք»:

Այդ պահին երեւաց համհարզը եւ պինուորական ոգեղէն տալով՝ զեկուցեց, որ ներկայանում է ըստ հրամանի: Ճակատի հրամանատարը նայեց ժամացոյցին.

- Կեցցե՛ս, - ասաց, - պայմանաժամից էլ չուտ ես եկել: - Եւ դառնալով դէպի պետին՝ ձեռքը պինդ սեղմեց: - Ես գնում եմ դէպի հրետանային մարտկոցները: Ինչպէս պայմանաւորուել ենք:

Ճանապարհին Դանիէլբէկ Փիրումեանը նախ հանդիպեց հրետանային մարտկոցի պետ Յորէն Իզիթխանեանին, տեսաւ ու հաւանեց մեքենաների վիճակը, հրետանաւորների արհամարհութիւնն ու պատրաստականութիւնն առուգեց թուսկիկ հարցուփորձով եւ, այսքանից յետոյ միայն խօսելով մարտկոցի հրամանատարի հետ, զգաց, որ իր առաջ կանգնած է խելօք ու բարեխիղճ մի զօրական, որի հետ դժուար պիտի չլինի խնդիրներ լուծել:

Իզիթխանեանը՝ երիտասարդ, դրագէտ ու հայրենասէր մի սպայ, համակ սպասում էր ու անհանգստութիւն: Համոզուած էր, որ իր մարտկոցի «Նախապատրաստութիւնից» մեծապէս կախուած է լինելու մարտի յաջողութիւնը: Ինքը պիտի թշնամուն հասցնէր առաջին անսպասելի ու ցնցող հարուածը, առաջացնէր տագնապ ու խուճապ, որից յետոյ արդէն իրենց խօսքն էին ասելու զնդացրորդներն ու հետեւակայինները: Սպասումից, ամենապատասխանատու դերի պիտակցութիւնից լարուած այն աստիճան, որ զգում էր ներքին մի դող: Այդ ծայրայեղ լարուածութիւնից նա չկարողացաւ ազատուել նոյնիսկ ռազմաճակատի հրամանատարի հայրական - խրախուսիչ խօսքից յետոյ: Փիրումեան անմիջապէս նկատել էր նրա վիճակը եւ փորձեց հանգստացնել:

- Տղաս, - ասաց, - ապրե՛ս, լաւ ես պատրաստուել: Բայց չատ մի՛ յուզուիր: Ես քո կողքին եմ լինելու, - եւ ուսը դրկեց մտերմօրէն:

Յետոյ ճակատի հրամանատարը մի կարճ ժամանակով բաժանուելու էր նրանից: Ձերմակը քամու պէս սուրում էր դէպի Արաքսի չամփուռները, ուր տեղակայուած էր հայկական զօրքի մի փոքրիկ մասը եւ խնդիր ունէր հսկելու դեմի անցումներին, որպէսզի Թուրքերն այդ կողմերով չխուժեն Արարատեան հարթավայրը:

Արաքսը վարարել, յորդում էր՝ մայիսեան պղտոր ջրերից: Գետի իսկական հունից բաւական հեռու դոյացել էին հոսող ճահճուտներ, որոնցով անցնելու փորձ կարող էին կատարել միայն խզլաքարները: Իսկ Թուրքերն իրենց խելօք էին համարում: Ուրեմն, չնորհակալութի՛ւն Հայոց մայր Արաքսին, որ բնական պատնէշ էր դարձել Թրքական 5-րդ եւ 12-րդ զօրաբաժիններին դէմ, որոնք առաջնուր դեմից այն կողմ, Իղտիրի, Կողբի ու Կաղզուանի երկարութեամբ տարածուած, երազում էին թափուել Արարատեան դաշտը, կտորել տեղացիներին ու արեւմտահայ հարիւր - հազարաւոր գաղթականներին, որոնք ապաստան էին գտել հայկական այս վերջին մի բուռ հողի վրայ, բայ երկնքի տակ:

Փիրումեան իմացաւ, որ արդէն կան Մարգարայի ու Կարակալայի կամուրջները, եւ Թուրքերը միայն մրմունջով կարող էին Արաքսն անցնել, եթէ ի հարկէ, գետանցների վրայ հսկող հայ փոքրիկ ջոկատները կարողանան ամբողջովին հսկողութեամբ կասեցնել նրանց ամէն մի փորձ:

Մարգարայի կամրջի աւերակի մօտ նա հանդիպեց դումարտակի հրամանատար Երուանդ Մամաջանեանին, որը գեկուցեց առաջադրանքի կատարման մասին եւ խոստացաւ ամուր պաշտպանել Արաքսի գետանցները:

(Շար. 2)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Ա. Ս. ՓՈԼԻՍ - Ա. Ս. Ա. ԻՍԻ 0 - 1

(կիսախաղ՝ 0 - 0)

Իսի լէ Մուլհնոյի հայկական խումբը՝ հակառակորդի դաշտին վրայ, կարեւոր յաղթանակ մը տանելով ամրապնդեց իր դիրքը: Առաջին կիսախաղը հաւասարակշռուած էր: Երկրորդ կիսախաղին Ա. Ս. Ա.ի տղաքը ակրապետելով դաշտին, բազմաթիւ առիթներ ունեցան կոլ նշանակելու, սակայն միայն 52-րդ վայրկեանին է, որ ալ յառաջապահ Պալեանի միջոցաւ յաջողեցան արդիւնաւորել իրենց ճիգերը: Այս կոլն ալ արդէն եղաւ միակը՝ մրցումին:

×

- Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ -
- ՄԱՍԻՖ ՍԱՆԹՐԱԼ 3 - 0

(կիսախաղ՝ 1 - 0)

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի տղաքը առաջին կիսախաղին երկու անգամ մրցակիցի բերդին ճողը հարուածելէ ետք, վերջապէս 42-րդ վայրկեանին՝ Գըլըճասլանեանի միջոցաւ, հաշիւը բացին: Այս կոլին պատրաստութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ Թաշճեան, որուն փոխանցած գլնդակն է, որ Գըլըճասլանեան փէնալթիի կէտէն գլուխի հարուածով կը վերածէր կոլի: Երկրորդ կիսախաղին Մասիֆ Սանթրալի տղաքը կը ճնշեն Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի վրայ, բայց չնորհիւ այս վերջինի յետսապահներու զեղեցիկ խաղարկութեան, չեն կրնար կոլ նշանակել: 70-րդ վայրկեանին Թաշճեանի երկար փոխանցումին հետեւանքով, Պէրպէրեան հակառակորդներուն լիպէոն ալ անցնելով, 30 մեթր մինակը յառաջանալով կը նշանակէ իր խումբին երկրորդ կոլը: Մասիֆ Սանթրալի տղաքը կը յուսահատին եւ 82-րդ վայրկեանին Գարապետեան կոլ մը նշանակելով կ'ամրապնդէ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի փառաւոր յաղթանակը:

×

- Իւ. Ժի. Ա.ի ԱԼՖՈՐՎԻԼ -
- ՔԼԷՅ ՍԻՒԼԻՒ 3 - 3

(կիսախաղ՝ 1 - 1)

Իւ. Ժի. Ա.ի տղաքը միայն առաջին կիսախաղին կրցած են լաւ խաղարկութիւն մը ցուցաբերել: Անցեալ մրցումին պէս, կոլ նշանակելէ քիչ ետք ստացած են կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին Ալֆորվիլի տղաքը անպատմ մը եւս զժգոհ ձգած են իրենց համակիրները ակար ու անկատարելի խաղարկութեամբ մը եւ պարտութենէ ազատած՝ 90-րդ վայրկեանին: Իւ. Ժի. Ա.ի կոլերը նշանակած են Ամբլէն, Փէթրովոքի եւ Լէհիւ:

×

ՌՈՆ ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՏԷՍԻՆ - Լ'ԷԹՈՒԱ 5 - 2

(կիսախաղ՝ 4 - 1)

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը պարտութեան մատնելով իր խմբակի գլուխը գտնուղ խումբը՝ Լ'Էթուան, գրաւեց անոր տեղը: Խաղը չատ հաճելի եղած է ներկայ մարզասէրներուն համար, չնորհիւ երկու խումբերու յարձակողական եւ մաքուր խաղարկութեան: Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին դեռ առաջին կիսախաղէն յաղթանակը ապահոված է չնորհիւ Աբդարեանի (14րդ եւ 27-րդ), Ակոսթինոյի (22-րդ) եւ Լակոյի (37-րդ վայրկեան) նշանակած կոլերուն: Մրցակիցները, 43-րդ վայրկեանին, օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի յետսապահներուն անուշադրութենէն իրենց առաջին կոլը նշանակած են: Երկրորդ կիսախաղին խումբերը (Տէսին՝ 59-րդ վայրկեանին, չնորհիւ Լակոյի, եւ Լ'Էթուա 80-րդ վայրկեանին) մէկական կոլ եւս նշանակած են եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին դաշտէն հեռացած է փառաւոր յաղթանակով եւ անցած իր խմբակի գլուխը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ

ԼԱ ՖՈՆԹՈՆ - Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻԻ 0 - 2

(կիսախաղ՝ 0 - 1)

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ հակառակորդնեբու դաշտին վրայ յաղթանակ մը տանելով ջնջած է նախորդ մրցումին թողուցած վէշ տպաւորութիւնը: Հայ մարզիկները խաղի ամբողջ տեւողութեան տիրապետած են դաշտին: 14-րդ վայրկեանին Ֆարատեան նշանակած է առաջին կոլը: Երկրորդ կոլը նշանակած է էշխախամեան փէնալթիով (84-րդ վայրկեան): Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւէն իրենց յաջող խաղարկութեամբ աչքի զարկած են բերդապահ Թումաիկեան, էշխախամեան, Տէր - Մեսրոպեան, Ֆարատեան եւ Տիլպէրեան:

×

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ
ԻՐԱԻԱՐՆԵՐՈՒ ԶՈՀ ...

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի պասքէթպոլի խումբը 81 - 82 արդիւնքով պարտուեցաւ Ալզաս Լորէնէն, այս վերջինի դաշտին վրայ, իրաւարարներու ծայրայեղ կողմնակալութեան հետեւանքով: Առաջին կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի տղաքը լաւ խաղարկութիւն մը չկրցան ցուցաբերել, մասնաւորաբար Պաղտասարեանի եւ Գազանճեանի կորսնցուցած գնդակները հակառակորդները արագ գրոհներով կէտերու վերածեցին: Թէեւ քիչ մը ուշ, Տէմիրեանի դաշտ մուտքը միայն ապահովեց տարբերութեան կայունութիւնը. կիսախաղը վերջ գտաւ 44 - 32 արդիւնքով, ի նպաստ Ալզաս Լորէնի:

Երկրորդ կիսախաղին հայ մարզիկները աքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, մանաւանդ առաջին տասը վայրկեաններուն, եւ չնորհիւ Սիսեռեանի, Գազանճեանի եւ Տէմիրեանի 12 կէտի տարբերութիւնը ջնջելէ ետք նոյնիսկ 9 կէտի առաւելութիւն մըն ալ արձանագրեցին (66 - 57): Բայց այդ վայրկեանէն ետք, տեղական խումբին թէ մարզիկներուն, ինչպէս նաեւ համակիրներու սպառնանքներէն վախցող իրաւարարները սկսան անընդհատ սուլել հայ մարզիկներուն դէմ, ստեղծելով բոլորովին երեւակայական սխալներ. այս պատճառով ալ Գազանճեան, Փիրիչեան եւ Մազմանեան 5-ական սխալներով խաղէն դուրս մնացին: Զիրենք փոխարինողները՝ Խչուացճեան, Ահարոնեան եւ Շահմիրեան, լաւ պայքարեցան, բայց ոչինչ կրցան ընել երկու իրաւարարներու դէմ, որոնք որոշած էին կարծէք պարտութեան մատնել Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսը:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի կէտերը նշանակեցին. - Սիսեռեան (43), Տէմիրեան (14), Գազանճեան (12), Պաղտասարեան (6), Մազմանեան (4), Խչուացճեան (2):

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Թէքէեան Մչակ. Միութեան «Հրաչ Երուանդ» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած գրագէտ Վահրամ Մավեանի յիշատակին: Նուագար Մամուրեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Եդուարդ Պարսումեան, բանաստեղծ եւ արձակագիրը: Անդրադառնալով Վահրամ Մավեանի կենսագրութեան, բանախօսը մատնանչած է, թէ «անոր մահը կրկնակի կորուստ մը եղաւ Սփիւռքի Հայութեան համար: Առաջին՝ որպէս քանի տարիներու պատասխանատու պաշտօնեայ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնին, ուր չնորհիւ իր ճիգերուն գործադրուեցան հայ մշակութային, պատմական ու կրթական լայնածաւալ ծրագիրներ: Երկրորդ՝ բնածին գրագէտին գրչին յանկարծական բեկումով հայ մշակոյթին կրած վնասն է»: Վերլուծելէ ետք Վահրամ Մավեանի գրականութիւնը բանախօսը եզրակացուցած է. «Թէեւ 20-րդ դարու ճէնթլմէնի մը արտաքինով, սակայն ներքնապէս միջնադարեան աշուղի մը պէս ապրեցաւ Մավեան մինչեւ մահ չբաժնուելով իր նուագարանէն - մայր լեզուէն»:

բերել, մասնաւորաբար Պաղտասարեանի եւ Գազանճեանի կորսնցուցած գնդակները հակառակորդները արագ գրոհներով կէտերու վերածեցին: Թէեւ քիչ մը ուշ, Տէմիրեանի դաշտ մուտքը միայն ապահովեց տարբերութեան կայունութիւնը. կիսախաղը վերջ գտաւ 44 - 32 արդիւնքով, ի նպաստ Ալզաս Լորէնի:

Երկրորդ կիսախաղին հայ մարզիկները աքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, մանաւանդ առաջին տասը վայրկեաններուն, եւ չնորհիւ Սիսեռեանի, Գազանճեանի եւ Տէմիրեանի 12 կէտի տարբերութիւնը ջնջելէ ետք նոյնիսկ 9 կէտի առաւելութիւն մըն ալ արձանագրեցին (66 - 57): Բայց այդ վայրկեանէն ետք, տեղական խումբին թէ մարզիկներուն, ինչպէս նաեւ համակիրներու սպառնանքներէն վախցող իրաւարարները սկսան անընդհատ սուլել հայ մարզիկներուն դէմ, ստեղծելով բոլորովին երեւակայական սխալներ. այս պատճառով ալ Գազանճեան, Փիրիչեան եւ Մազմանեան 5-ական սխալներով խաղէն դուրս մնացին: Զիրենք փոխարինողները՝ Խչուացճեան, Ահարոնեան եւ Շահմիրեան, լաւ պայքարեցան, բայց ոչինչ կրցան ընել երկու իրաւարարներու դէմ, որոնք որոշած էին կարծէք պարտութեան մատնել Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսը:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի կէտերը նշանակեցին. - Սիսեռեան (43), Տէմիրեան (14), Գազանճեան (12), Պաղտասարեան (6), Մազմանեան (4), Խչուացճեան (2):

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Հանդարտ վայրկեաններու, աղջամիա եանաչառ, Սոֆի իր սխալները կը թուէր, ինքզինքին կը բացատրէր զանոնք, կերպով մը անոնց վերլուծութիւնը կ'ընէր: Որքա՜ն յստակ եւ ճիշդ կը տեսնար ու կը դատէր հիմա: Առանց դժուարութեան, այժմ ինք կ'ընդունէր որ իրեն համար միակ երջանկութիւնը այն համեստ ու անշուք կացութեան մէջ պիտի ըլլար, ուր ծնած եւ ուր ապրած ալ էր տարիներով:

Որքան խաղաղ պիտի ըլլար իր կեանքը ու իրական, եթէ, օրինակի համար, հոն, վերը, իր աղքատի անշուք խրճիթին մէջ ապրէր նորէն, ու երբոր Համբիկ իր սէրը դար յայտնելու իրեն, ինքը ընդունէր ու փոխարինէր ատիկա, այդ ազնիւ, աշխատասէր ու խելացի երիտասարդին հետ կապէր իր կեանքը, ու բոյն մը կազմէին տաք եւ արդասաւոր, ուր՝ սիրոյ յարաճուն փթթումի մը մէջ՝ համեստ բայց արեւոտ կենցաղի մը հեչտանքը վայելէին խաղաղօրէն:

Երազուած այդ երջանկութեան հեռապատկերին առջեւ, հիւանդ աղջիկը կեղտանութիւն մը, ոգեւորութիւն մը կը տառնար, զանիկա վերապրելու հնարաւորութեան մը խաբկանքէն տարուելով: Բայց իսկոյն, վայրագ ու անողոք իրականութիւնը, հոն, ղլխուն, ուսերուն, մարմինին, հոգիին վրայ ծանրացած, կը սթափեցնէր զինքը:

- Ա՜խ, ա՛խ, կը հեծէր աղջիկը, անդրադառնալով իր դժնդակ ու անհնարին կացութեան, իր վերջնական փճացումէն առաջահաս:

Իր յուսահատ ու լալահառաչ առանձնացումներուն միջոցին, արցունքներէ պղտորած աչուըներովը երկարօրէն կը դիտէր բոլոր այն առարկաները, որոնք սուտ, խաբեբայ, պիղծ սիրոյ մը անարուն տհաւատչեանները էին եղած: Հիմա, այդ առարկաներուն մէկջեղը, քովն ի վեր, անոնց յարատեւ ու անխուսափելի չօշափումին տակ, վարնոց, անխոստովանելի, եղեռնական առեւտուրի մը, ամօթալի փոխանակութեան մը գաղափարը կը տեսնար: Ամէն մէկը մէյ մէկ համբոյրի պէս էր, մէյ մէկ գղուանքի վարձք, ամբարիշտ ու ըզձախոհ սարսուռներու բոլորանուէր ու արժանապէս չահուած պարգեւը: Անոնք, քիչ քիչ, մէկիկ մէկիկ, եկած էին բան մը գողնալու իրմէ. իր սէրը, իր պատիւը, իր կուսականութիւնը, իր երջանկութիւնը, իր կեանքը: Ահաւասիկ ու արիւնոտ ապացոյցները, կը կեանային հիմա անոնք հոդ, անարգուած, լքուած աղջկան սենեակին մէջ, ամէն րոպէ, դառն եւ անդարմանելի յուսախաբութեան մը խորհրդանշանը:

Ու տենդով մը հրահրուած, ջղաձգօրէն երբեմն կը խոյանար այդ առարկաներուն վրայ, զանոնք փշրելու, ջարդելու, բզբզտելու մոլեգնութիւնով մը: Փարթամ ու հմայքոտ աղիճի մը զարթախուչին պերճութիւնը կը ներկայացնէր այս առանձնոցը: Ներարուեստ կահերու, գեղօրներու, մանր մունր առարկաներու խառնիխուռն բայց սիրուն չարդարումով մը, ժանեակներու ճիւնեղէն սպիտակութեամբ մը երանգաւորուած մեղկ, համոյալի, տաքուկ բոյրի մը խորհրդապահ հեչտութիւններուն սարսուռով լեցուն: Օթոցպատ որմերէն կախուած գիւղարանական պատկերներ, ճերմակ յաւերժահասներու լուսաւոր ու յայրատ մերկութիւններով, ոսկեզօծ չրջանակներու մէջ թաւչատոր լայն բաղդոցներ՝ սենեակին անկիւնները, ձեղունէն կախուած վարդագոյն կանթեղը, գեղարուեստօրէն բանուած սատափարդ կահերը, ծածկուած բազմատեսակ պլիսլօններով, հայելատոր զարպասեղան մը մահոկենիէ՝ ու պճնասէր կնոջ մը բոլոր պիտոյքները խեղթուխեղճ բայց ազատոր խառնաչփոթութեամբ մը կը հեծային առատ, փարիզուն եւ անուշաբոյր, ու յետոյ բոլոր այն չնորհալի եւ սիրուն ոչընչութիւնները զոր սիրող ու ցնծացող աղջկան մը քմչոտ երեւակայութիւնը կը ծնի, ցանցնուած հոս հոն, պատերուն վրայ, գետինը, անկիւնները, կահերուն վրայ: Սոֆի ա՛լ չէր դայլեր ատոնց, որոնք երբեմն իր զարդարացող խնամքին յարատեւ առարկան եղած էին. անոնց չօշափումը, տեսքն իսկ սոսկում կու տար կարծես իրեն: Անոնց ամէն մէկը իր մէկուկէս տարուան յուզումնալից կեանքին զրուագներուն չուշարարն էր: Ու երբեմն, իր ոչնչացումի, ինքնամոռացումի րոպէներուն՝ այնպէս կը թուէր իրեն թէ իր ապրած այդ անհատատալի չրջանը երազ մը եղած էր լոկ, անոյշ ու ֆանթաստիկ մղձաւանջ մը միայն, որուն վկաները հոն էին, չուրջը, ամէն դին, անհերքելի, չօշափելի ու չափչփելի:

(Շար. 182)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Աշճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռաձայնով, ծաղիկով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐՍԵՆԻԿ ԱՇՃԻՊԱՇԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Նալպանդեան)

մահուան առթիւ։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆՑ

Վանանի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կը մօնէ եկեղեցւոյ օծման 30-րդ տարեդարձը, Կիրակի, Նոյեմբեր 13, առաւօտ, նախագահութեամբ՝ Հայրապետական պատուիրակ Եւրոպայի՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կը պատարագէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս ծառայող բոլոր եկեղեցական եւ աշխարհականներու հոգւոց համար։

Նոյն օրը, կէսօրին, ընկերակցութիւնս կազմակերպած է ճաշ մը, Վանանի Հ· Բ· Ը· Միութեան սրահին մէջ։ Տեղերը սահմանափակ են։

ՎԱՆԱՆՑ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վանանի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տրլա Ֆուաբի մէջ։ Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէօնինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ։

6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի

կը նախագահէ քերթողութի՝

ՄԱՌՒ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին՝

Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ձէյմս Լիոն (թաւջութակ)։

Կ'արտասանեն՝ Արաբսի Գմբէրեան, Մարիէթթա Մաճուկեան (երեւանի կոմիտաս երաժշտանոցէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝

Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Եանպէկեանի։

Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

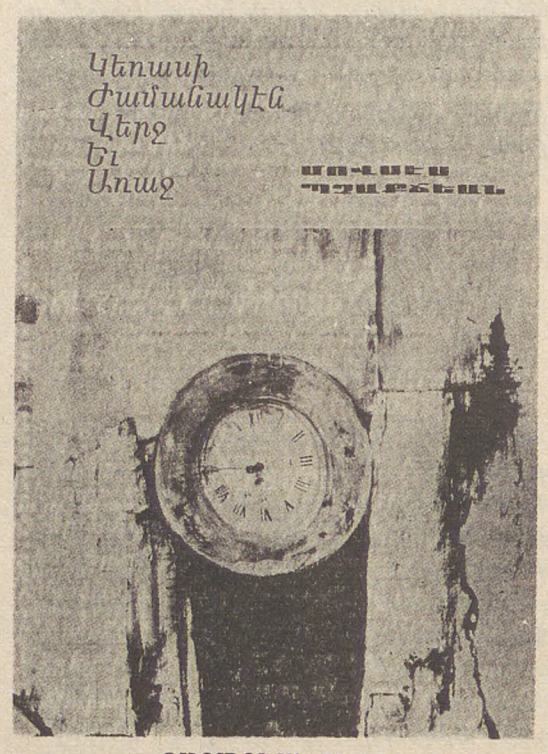
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վանանի վարչութիւնը իր չնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր ընկերուհիներուն եւ հիւրերուն, որոնք Հոկտեմբեր 17-ի հաւաքոյթին հանդանակութեան մասնակցեցան 2100 Ֆր· նուիրելով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութիւնը կը յայտնէ հետեւեալ նուէրները· - Տիկին Ա· Պապեան 100 Ֆ· իր զաւկին յիշատակին, խնամակալութեան նախկին երկարամեայ առենապետուհի Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է՝ Տիկին Հ· Գէորգեանէ 100 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ժ· Դաստուրեանէ 300 Ֆ·, Հ· Բ· Ը· Մ·· Ֆրանսայի Շրջ· Յանձնաժողովին կողմէ 1000 Ֆ·։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ·։

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ· Բալուեան գրատուները։

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ազնիւապետները խորհրդակցական հանդիպում մը կը հրաւիրուին, Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Քատէ։

Մանրամասնութիւններու համար՝
հեռաձայնել· - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

UGAB - Jeunes

SANS RETOUR POSSIBLE-ի

ներկայացումը յայտարարուած նոյեմբեր 11-ի համար տեղի պիտի չունենայ։

Irma fourrures
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS
Ձեզի կը սպասենք
Ժամ առաջ դնեցէք ձեր մուչակէ վերարկուն վստահելով՝
ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ԶԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.
Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville
présentent
le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՅՑԻՒ

« ԽԵՆԹԸ »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— **M.C.A. de PARIS :** 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— **M.C.A. d'ALFORTVILLE :** 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— **Et sur place**

Direction : SEVAN — M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ Կ'ԱՐԳԷ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA
et la gracieuse participation de
YORGANTZ

SEULES LES PERSONNES MUNIES D'INVITATION SERONT ADMISES

— **Aucune invitation ne sera delivrée sur place** —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.567 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.567

ԹՈՒՐՔ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ԱԿՆՈՅՈՎ

—o—

կ՚ունենչ քրխական թերքը, սրձագոնգ կը հանդիսանայ թուրք լրագրող՝ Մէհ - մէտ Ալի Պիրանտի մէկ հարցազրոյցին, որուած Պի - Պի - Սի-ին, խորհ. Միու - թիւն կատարած իր շրջապտոյտին առ - թիւ: Թուրք լրագրողը շեշտը կը դնէ Մոսկուայի խոհեմ դիրքին վրայ Անգա - րայի նկատմամբ. (Նոյեմբեր 4, այսինքն՝ նախընտրութիւնները):

×

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ընտրութիւններու նա - խօրեակին, թուրք եւ սովետ յարաբե - րութիւնը ի՞նչպէս կը գտնէք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, Սթալինեան շրջանի իրենց սիրալ մերձեցումները փո - փոխութեան ենթարկեցին: Այլեւս Թուր - քիոյ հետ իրենց յարաբերութիւններու ընթացքին, սպառնալիքի եւ ճնշումի տե - ղի չտալու համար խոհեմ ընթացք կ՚որ - դեգրեն: Որովհետեւ, այն մտավախու - թիւնը ունին, որ, իրենց ճնշումի համե - մատութեամբ, Թուրքիա պիտի հակի դէպի Ամերիկա: Միեւնոյն մտահոգու - թեամբ, սովետ մամուլն ալ Թուրքիոյ վերաբերեալ մեկնաբանութիւններու եւ վիճաբանութիւններու ընթացք չի տար: Մեր ներքին հարցերուն զնացքը զիրենք անհանդիսատ ընելով հանդերձ, այդ մա - սին կը ջանան լուսաբանութիւն պահել:*

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Հայկական ահաբեկչու - թիւնը, որ ներկայիս սասանած երեւոյթ կը պարզէ, յայտնի չէ, թէ ե՞րբ պիտի խլրտի: Սովետ տեսակցութիւններու ըն - թացքին, համաձայն ձեր բաղած տպա - ւորութիւններուն, Մոսկուա ի՞նչպէս կը դիմաւորէ հայկական ահաբեկչութիւնը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, Թուրքիոյ կապակցութեամբ փոխ - յարաբերութիւն - ներու մէջ, ամէնէն տագտակալի հարցը կը նկատեն հայկական ահաբեկչութիւնը: Որովհետեւ, Խորհ. Միութիւնը երկու սուրի միջեւ մնացած է: Մէկ կողմը կը դառնայ Սովետական Հայաստանի Հան - րապետութիւնը, որ Մոսկուան երբեք չի կրնար անտեսել կամ զանց առնել զայն, իսկ միւս կողմը ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիր Թուրքիան կը դառնայ,, զոր չզրկելու համար պարտի ուշադիր ըլ - լալ: Հայկական հարցի նիւթին շուրջ, եթէ Թուրքիոյ կողքին դիրք գրաւէ, այդ պարագային իր ծոցին մէջ գտնուող Հա - յերուն միջեւ խռովութիւններ կը ծագին: Իսկ միւս կողմէ, Թուրքիոյ մէջ, հայ - կական ահաբեկչութիւնը սովետական դրդումներու հետեւանք ըլլալով ընդու - նողներու թիւը օր ըստ օրէ կ՚աճի: Ասի - կա ալ Մոսկուայի համար տարբեր մտա - հոգութեան նիւթ մըն է: Այս նիւթին շուրջ միակ հետաքրքրական զարգացումը այն եղաւ, որ ԹԱՄ Օգոստոս 31-ի յայ - տարարութեան մէջ, ԱՍԱԼԱ-ն առաջին անգամ ըլլալով, որպէս ահաբեկչական կազմակերպութիւն որակեց:*

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Եգիպտացի հարցին շուրջ Սովետներու հետ յարաբերութիւնները ի՞նչ վիճակի մէջ են:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - *Սովետները, ազատ անց - քը չարգիլելու եւ Եգիպտացիները ապագինելու համար, Ցունաստանի դէմ եւ Թուրքիոյ կողքին դիրք կը գրաւեն: Սակայն Սովետներու Ցունաստանի դէմ դիրքաւորումը բացայայտ բնոյթ չունի: Որովհետեւ իրենց դիմաց ունին ընկերվա - րական փափանարհուն: Այնքան աւելն, որ Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի միջեւ բա - նակցութիւնները կը չարունակուին, ՕԹԱՆ-ի հարաւ - արեւելեան ճակատը չի կրնար զօրանալ: Իսկ այս կացութեան դիմաց, սովետ կառավարութեան կը մնայ ըսել. «ասիկա ձեր ներքին հարցն է, դուք ձեր միջեւ համաձայնեցէք»:*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՀԱՆ - ՍՈՒ - ՊՈՒԱ հինգերորդ թաղա - պետութիւնն է, զոր ձախը, աւելի ճիշդ՝ համայնավար կուսակցութիւնը կը կոր - սընդնէ: Հոս ալ խարդախութիւններու պատճառով, կը կրկնուէին ընտրութիւն - ները եւ նախորդ կիրակին արդէն նպաս - տաւոր համեմատական մը կար ընդդի - մութեան ցանկին համար: Թէեւ այս ան - գամ ընդդիմութիւնը չկրկնեց Տրէօյի «սխալը» զինակցելով Լը Փէնի ծայրա - յեղ աջ՝ Ազգ. ճակատին հետ, բայց կա - կած չկայ որ օգտուեցաւ անոր ձայնե - րէն: Արդարեւ ՀՀՀ-ի ցանկը կը ստանայ ձայներու 54,42%, մինչ համամայնավարը՝ 45,58: Ծայրայեղ - աջը իսր մտահոգու - թիւն պատճառած էր առաջին չրջանին (Նոյեմբեր 6), ձայներու աւելի քան 9%-ը ապահովելով: Այս առթիւ, Ժորժ Մառչէ բուռն ելոյթ մը ունեցած է ուր ոչ միայն ձախի յաջորդական պարտութիւններուն պատասխանատուն կը նկատէ ոչ թէ իր այլ՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը այլեւ բարոյական դաս մը կուտայ, ինչ կը վերաբերի համայնավարներուն վե - րագրուած խարդախութիւններուն: Ժորժ Մառչէ կը չեշտէ որ պարկեշտութիւնը ամէնէն զօրաւոր կէտն է համայնավար - ներուն: Ամբաստանել համայնավարնե - րը զեղծարարութեամբ եւ խարդախու - թեամբ, այնքան հակառակն է այն ամէն ինչին, որ է համայնավարը, այնքան ա - ներեւակայելի...: Համայնավարը, կ՚ըսէ ընդհ. քարտուղարը՝ ուղղամտու - թիւնն է, պարկեշտութիւնն է, զոհաբե - րութիւնն է...:

ՊԱՐՊԻի չուրջ կրկին ազմուկ ելաւ այս չաբաթավերջին: Գերման «մասգործին» վճռաւաբան՝ Ժաք Վերժէս «վերջացնելու համար Պիզատոսի հետ» (Փուռ ոը Ֆինիր աւէք Փոնս Փիլաթ) խորագրուած հատո - րի մը մէջ, կրկին կ՚անդրադառնայ Ժան Մուլէնի հարցին, վերարծարծելով այն վարկածը ըստ որուն Ժ. Մուլէնը մատնո - ղը ուրիշ դիմադրական մըն էր՝ որն է Հարտի: Դիմադրական չրջանակները չատ վրդոված են եւ հաչիւ կը պահանջեն, անընդունելի գտնելով թէ դատաճանու - թեան հետեւանքով Մուլէն անճնատական եղած ըլլայ բանտը եւ ոչ թէ Պարպիի չարչարանքներուն տակ մեռած: Ինչ որ ալ ըլլայ, մէկ կէտ անուրանալի է, ինչ որ ըսուի միայն դիրքին վաճառքին կը նը - պաստէ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍի իշխանութիւնները յայ - տարարած ըլլալով թէ նախագահը հի - անդ է եւ նոյնիսկ հիւանդանոց փոխադ - րուած կոյր ազիքի զործողութեան են - թարկուելու համար, Լիբանանի նախա - գահը Պէյրութ մնաց, մինչ Դամասկոսի ճամբան պիտի բռնէր Ասատի հետ տես - նըելու համար: Անկարելի չի նկատուիր որ Ասատի հիւանդութիւնը «դիւանագի - տական» ըլլայ, պարզապէս ձեմայէլը չընդունելու համար: Տեղւոյն վրայ, Տը - բիսկոլիս, հրադադարը յարգուած կը թուի:

ԻՐԱՆ յայտարարեց թէ Ֆրանսայի դէմ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, մա - նաւանդ առեւտրական յարաբերութեանց գետնի վրայ, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսա - յի Իրաքի յանձնած հինգ օդանաւերուն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ եաք, Ալժերիոյ նախա - գահը Շատլի Պենճէտիտ Իտալիա ան - ցաւ, ուր նախագահ Փերթինի հիւրն էր չաբաթավերջին: Շաբաթ օր ալ կ՚ըն - դունուէր Վատիկան:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ մա - մուլի օրէնք մը կը պատրաստէ, բաւական սեղմումներ նախատեսող, բայց պլիտար եւ (ձախող) յատկանիշն այն է, որ քիչ մը չատ բացայայտ է որ այդ օրէնքը կը վերաբերի Հերոսանի եւ անոր ղէմ է մի - այն, որ մէջտեղ կը հանուի:

ՄԱՀ ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԵՐԱԺԻՇՏԸ ՄԵՌԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11ԻՆ

Ցաւով իմացանք, որ յետ վիրաբուժա - կան զործողութեան մը պատճառած ա - բիւնահոսութեան, Երեւանի մէջ, Նոյեմ - բեր 11-ին, իր մահկանացուն կնքած է մեծանուն հայ երաժիչտ՝ Առնօ Բաբա - ջանեան, որ Հայաստանէն Սփիւռք, ուր կատարած է բազմաթիւ չրջապտոյտներ, այնքան պնահատուած ու սիրուած անձ մըն էր, իր արուեստէն անդին ալ, որ - պէս հաղորդական եւ խանդավառող անձ մը:

Ծնած էր 1921 Յունուարին, Երեւան: 1929-ին մտած է Երեւանի երաժչտանոցի կից երաժչտական դպրոց: Դեռ ինը տա - րեկանին գրած է «Պիոներական քայ - լերգ»ը, որ հրատարակուած է Չարենցի աչակցութեամբ: 1947-ին, աւարտած է պետական երաժչտանոցը (Վ. Տալեանի ստեղծագործական դասարան), 1948-ին՝ Մոսկուայի երաժչտանոցը (Իգումնովի դաչնակի դասարան): Առնօ Բաբաջան - եանի մէջ նոյնքան հռչակաւոր է դաչնա - կահարը որքան յօրինողը, որ եթէ ըս - կըզբնական չրջանին կրած է Ա. Խաչա - տուրեանի եւ Ռախմանինովի ազդեցութիւնը (դաչնակի և չուրթակի գործերու մէջ, ա - ռաւելաբար), արագօրէն յայտնաբերած է իր անհատականութիւնը, ինքնատիպ գոր - ծերու մէջ, որոնց մեծ մասը ծանօթ է նաեւ Սփիւռքի հայութեան: Ցիչենք. - «Հերոսական բալլադ», «Վաղարչապատի պար», «Փրելիւտ», «Հայկական ռափ - սոտի», (այս վերջինը՝ Ա. Ցարութիւնեա - նի հետ), «Պոլիֆոնիկ սոնատա», «Վեց պատկեր» եւլն,, եւլն.: Առնօ Բաբաջան - եանի յօրինած երգերն ալ մեծ յաջողու - թիւն արձանագրած են, ասոնց կարդին ալ յիչենք՝ «Կամուրջներ», «Գուչակիր ցանկութիւնս», «Մի չտապիր», «Աղջ փառասպանծ» եւ այնքան ուրիչներ:

Առնօ Բաբաջանեան քանիցս իր փայ - լուն մասնակցութիւնը բերած է Քաթրաւ - այնքան որակաւոր երաժչտական երե - կոյթներուն Փարիզէն մինչեւ Թեհրան:

× 1950-էն 1956 դասաւանդած է Երե - ւանի պետական երաժչտանոցը:

Ինքնատիպ տաղանդի տէր, յօրինող եւ դաչնակահար Առնօ Բաբաջանեան մեծ արուեստագէտ մըն էր, որու մահը զգա - լի պարապ կը ստեղծէ հայ երաժչտական կեանքին մէջ: Դեռ առթիւ կ՚ունենանք անչուչտ անդրադառնալու իր կեանքին ու զործին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքչաբթի օր, Երեւանի մէջ, ուր մեծ յուզում կը տիրէ, Ուրբաթ օրուընէ, լուր մահուան Առնօ Բաբաջանեանի, ո - րու մէջ արուեստագէտը նոյնքան սիր - ւած էր որքան՝ մարդը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ (4-ՐԴ ՇՐՋԱՆ)

Ժի. Էս. Ա. Սէն Թ՚Անթուան - Իւ - Էս. Անտում 1 - 1

Սէն Թ՚Անթուան դուրս մնացած՝ փէ - նալթիներով:

Մէյթէ - Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսին 0 - 1

Լա Թայօտիէռ - Իւ. Էս. Ժի Վա - լանս 1 - 3

×

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱԺԱԿ (4-ՐԴ ՇՐՋԱՆ)

Իւ. Ժի.Ն Ա. Ալֆորվիլ - Սէտոն 2 - 4

×

Ο ՏԸ ՍԷՆԻ ԲԱԺԱԿ

Պոն Փոնէյ - Ա. Ս. Ա. Իսթ 5 - 1

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔՈՒԱԾՔՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԵՐԳԱՀԱՆԸ

Լրացած է հայ ազգ. երաժչտական դպրոցի հիմնադիրներէն մէկուն՝ Ռոմա - նոս Մելիքեանի ծննդեան հարիւրամեա - կը:

Ան հետեւած է հայ երաժչտութեան աւագներու կարա - Մուրզայի, Եկմալ - եանի, Կոմիտասի սկզբունքներուն, ա - նոնց պէս Ռ. Մելիքեան եւս քալեց դէպի ժողովրդական երաժչտութեան ակերը: Ան առաջիններէն էր որ ժամանակակից բանաստեղծութեան նուաճումները օգ - տագործեց ազգ. երաժչտութեան մէջ եւ մեր մօտ սկիզբ դրաւ ռոմանսի սեռին:

Ոչ միայն երգահան էր ան, այլ նաեւ երաժչտական կեանքի տաղանդաւոր կազմակերպիչ ու մչակութային գործիչ: Թիֆլիսի մէջ իր հիմնած «Երաժչտական Լիկա» կազմակերպութիւնը լայն գոր - ծունէութիւն ունեցած է, որուն նպա - տակն էր հայկ. դպրոցներու մէջ բա - րելաւել երաժչտական կրթութիւնը:

Իր ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած էր Երեւանի մէջ կայացած գիտական նըս - տաչրջանը, զոր կազմակերպած էին Գի - տութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկը, Կոմիտաս երաժչտանոցը եւ Հայաստանի երգահաններու միութիւնը:

Ա. Միանիկեան գրազարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը որ կը պատ - մէ իր կեանքին ու գործունէութեան մա - սին:

ՏՈՒՉՈՎՅՈՒՆ

(ՀՏՏՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Ն. Ս. ԽՐՈՒՇՉՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ)

ԴՎՍՂԸՆԹ՝ ՀՈՒՄՍՏԻՆ

ՊՈՂՈՏԱՑՈՒՄ

ՀՀԿԿ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՏԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐ

Մուսայի պատկի երեսի գրողները նոր խրոնիկական էին հայտնում և նոր ծանոթներ էին ներկայացնում իրենց ընթերցողներին։ Երբեմն էլ հանդիպում էին ծանոթ հեղինակների ինչ-որ նոր ստեղծագործությունների։ Ամեն ինչ ցույց էր տալիս, որ ամսագրի խմբագրությունը ջանում է ընթերցողին ծանոթացնել գրական ուժերի ամենատարբեր խմբերի հետ։

Ուրախալի էր, որ ամսագրի էջերում հանդես էին գալիս նաև երիտասարդ գրողներ։ Ինչպես հայտնի է, ամսագրի խմբագրությունը հատուկ հրավիրել էր գրական երիտասարդության ուշադրությունը ամսագրի էջերի վրա։ Ցավոք, այդ հրավերին ոչ բոլորն էին արձագանքել։ Ամսագրի էջերում հանդես եկան միայն մի քանի երիտասարդ գրողներ։ Ընդ որում, նրանց ստեղծագործությունները ոչ միշտ էին բարձր գրական մակարդակի։ Ամսագրի խմբագրությունը, ինչպես երևում է, ոչ մի միջոց չի խնայել նոր ուժերի հայտնաբերման համար։ Ամսագրի էջերում հանդես եկան նաև նոր գրողներ, որոնց ստեղծագործությունները ցույց տվեցին, որ նրանք ունեն ինչ-որ բան ասելիք։ Ամսագրի էջերում հանդես եկան նաև նոր գրողներ, որոնց ստեղծագործությունները ցույց տվեցին, որ նրանք ունեն ինչ-որ բան ասելիք։

դերքորոշումներուն կապակցութեամբ։ Գերման Պատմութեան Թանգարանը, իր տեսակին մէջ ամէնէն անուանի Արեւելեան - Պերլին, իր գլխաւոր յարկին մեծ մասը կը յատկացնէ այս վերջնոյն, այսինքն՝ Լուտերի։ Նկարազարդումներ, ձեռագիրներու եւ նոթագրութիւններու լուսապատճէններ կը պարզեն կեանքն ու գործը Լուտերի։ Կը մատնանշեն անոր ժողովրդական հերոս ըլլալու հանգամանքը, կը նկատեն հայրը յեղաշրջումի. այնպէս կ'ուզեն ցոյց տալ, թէ ան նահապետը կը հանդիսանայ Համայնավար յեղափոխութեան։

Լուտերի յառաջդիմական ժառանգութիւնը կը պահպանուի Ընկերվարական Գերմանիոյ ազգային մշակոյթին մէջ, կ'ըսէ մեծ տառերով գրուած նշանախօսք մը։

Եկեղեցիին բանբերներէն մէկը կ'աւելցնէ, - անցեալին, վարչակարգը Լուտերը պատկերացնելու ժամանակ կ'ըսէր, թէ ան դիւզացիութեան դասին կը դաւանանէ, ճորտը կը դառնայ աւատապետներու։

Թանգարանին, ինչպէս նաեւ դասագիրքերու մէջ կը մատնանշուի Լուտերի պիտաւոր արժանիքներէն մէկը՝ Աստուածաշունչը գերմաներէնի թարգմանել. այս ճամբով կը նկատուի գերման այժմու լեզուին հիմնադիրներուն չարքին, եթէ ոչ գլխաւորը։

Պետական հեռատեսիլը, հինգ յօրոր - դական բաժիններով, յատուկ ժապաւէն մը կը ցուցադրէ ժողովուրդին։ Գրեթէ անհատի պաշտամունք, կ'ըսէ հոդեւորական մը։

Ոչ - համայնավար պատմաբաններ հեռեւեալ կէտը կը մատնանշեն, ի տես այս քաղաքականութեան, - Արեւելեան - Գերմանիոյ ղեկավրները, առաջնորդները կ'ըմբռնեն, թէ իրենց Պետութիւնը աչխատաւոր դասէն կողմ չէ հիմնուած։ Գիտեն, թէ Պատին հաստատումով է միայն, որ արդելք կը հանդիսանան տեղացիներուն փախուստին դէպի Արեւմտեան Գերմանիա։ Մանաւորապէս՝ երիտասարդութեան։ Կը մտածեն, - եւ կը հաւատան, - թէ իրենց գերման Պետութեան միակ դոյութիւնը կրնայ հաստատակամ հիմերու վրայ մնալ միայն այն պարագային, երբ իրենք կը յաջողին ցոյց տալ, թէ հարաւեան ժառանգորդները կը մնան գերման պատմութեան, այնքան, որքան Արեւմտեան Գերմանիա։

Եկեղեցիին պատասխանատուները կ'ըսեն, թէ ներկայիս ժամանակավրէպ է, - չատ կանուխ է, - դուշակութիւններ կատարել։ Ի՞նչ կ'ըլլայ ապագային Պետութեան դիրքը կրօնքին եւ Եկեղեցիին հանդէպ։ Ո՛վ կրնայ նախատեսել։ Չէ՞ որ Պետութիւնը կը չարունակէ իր հակակրօն քարոզչութիւնը դպրոցներուն մէջ։ Եւ իր հակակշռին տակ գտնուող մասսայեխթանիչներով։

Ցամենայն դէպս, ներկայիս, Եկեղեցին իրաւունք ունի իր առանձին հաղորդումները կատարելու՝ երկու ամիսը մէկ անգամ, պետական ձայնասփիւռէն։

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շատերուս ծանօթ է որ Փարիզի Համալսարանական Ոստանին մէջ ունինք հայ ուսանողներու համար պեղեցիկ չէնք մը։

Այս չէնքը Պողոս - Նուպար Փաչայի նուէրն է մեզի, ի յիշատակ իր ազնիւ կնոջ Մարի Նուպարի։ Տարիներէ ի վեր հայ ուսանողներ ապաստան կը գտնեն հոն։

1974-ի սկիզբը, փարիզաբնակ քանի մը հայ տիկիններ պեղեցիկ գաղափարը կ'ունենան բարեկամներու միութիւն մը կազմել Մարի Նուպարի յիշատակը պանծացնելու եւ հայ ուսանողներու չուրջ հետաքրքրութիւն մը արթնցնելու համար հայ համայնքին մէջ։

Այդ չրջանին քաղաքական պատճառներու բերումով Փարիզ ողողուեցաւ Լիբանանէն, Պաղեստինէն, Թուրքիայէն դաղթող հայ երիտասարդներով։ Այս երիտասարդները եկած էին ապաստան գտնելու եւ իրենց ուսման ծարաւը յագեցնելու լոյս քաղաքին մէջ։

Մարի Նուպար Հիմնարկին ուսումնասիրը եւ ազգասէր տիկինները դործի լծուեցան եւ պաչտպանեցին այս դաղթական ուսանողները։ Անոնք բարեկամներ գտան, տեղաւորեցին այս տղաքը Նուպարեան չէնքին մէջ։

Համայնքին մէջ հետաքրքրութիւնը արթնցած էր, տիկինները ընդլայնեցին չրջանակը նոր անդամներով եւ համակիր բարեկամներով։ Շէնքին սենեակները նորոգուեցան եւ ուսանողները ունեցան տաքուկ տուն մը եւ հաճելի միջավայր մը։ Ուսանողներն ալ յաջողութիւնները արձանագրեցին իրենց հետեւած ճիւղերուն մէջ, պատիւ բերելով համայնքին։

Տիկինները իրենց պիտճէն հատատակելու եւ միեւնոյն ատեն իրենց աչխատանքը ծանօթացնելու համար հայ համայնքին, ամէն տարի Նոյեմբեր ամսուան մէջ պատրաստեցին ուրնավաճառ մը։ Այս ճերմէնեներուն իրենց մասնակցութիւնը բերին ծանօթ հայ թէ օտար անձնաւորութիւններ։

Այս տարուան 1983-ի ճերմէնը դարձեալ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 19 - 20-ին, Ուսանողական Տան սրահին մէջ, բարեկամական օր մը՝ ուր պիտի հատաքրքրին Մարի - Նուպար Հիմնարկի համակիրները։

ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԻՆՏԻՃԼԻ Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Համազգայինի կազմակերպած՝ Մչակոյթի Օրուան ձեռնարկներու չրջագիծին մէջ։ Էդիկ Օրդուխանեան ներկայացուցած է դասախօսը՝ Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան, որ վարիչն է Քալիֆորնիոյ Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնին։ Դասախօսը՝ որուն նիւթը եղած է «Հայկական ձեռագիրներու Քրիստոսի թեմայով արձամարապատ կողքերը», ի մէջ այլոց ըսած է. «Օտար լեզուով յաճախ նոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն հայ մչակոյթի մասին, բայց արձամարապատ կողքերու մասին՝ երբեք։ Մինչդարերան մեր ձեռագիրներու արձամարապատ կողքերը լրջօրէն չեն ուսումնասիրուած, նոյնիսկ Հայաստանի մէջ։ Առաջին անգամ Երեւանի Մատենադարանի աչխատողներէն Բարկէն Առաքելեան 1958-ին լոյս ընծայեց յօդուած մը, որ նոր ուղի բացաւ կողքերու ուսումնասիրութեան մէջ։ 28 տարի է, որ այդ գործին լծուող չէ եղած։ Արտասահմանի մէջ Յարութիւն Քիւրտեանն է, որ անդրադարձած է այդ գործին»։ Ապա դասախօսը լուսապատկերներով բացատրած է Ամերիկայի տարբեր քաղաքներու համալսարաններու մէջ գտնուող 19 ձեռագիրներու արձամարապատ կողքերուն ժամանակագրական եւ պատկերագրական յատկութիւնները։

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, նչուած է Թարգմանչաց Տօնը։ Պատարագած է Դպրեվանքի փոխ - տեսուչ Արչաւիր Վրդ. Գարագեան։ Քարոզած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ անդրադառնալէ եռք այն ճգնաժամային կացութեան, որուն մատնուած էր Հայաստան՝ Դ. դարու վերջաւորութեան եւ Ե. դարու սկիզբը, յիչելով տառերու գիւտը՝ ի մէջ այլոց ըսած է. Ազգի մը - ինչպէս անհատի մը - արժէքը հոդեկան, բարոյական եւ լիմացական ըմբռնումներու մէջ է։ Երբ ազգ մը կամ անհատ մը պարպուի այդ հոդեկան ներքին զօրութենէն, ո՛չ թագ, ո՛չ գահ, ո՛չ բանակ, ո՛չ զրահ կրնան զայն փրկել աչխարհի քանդիչ ազդեցութիւններէն։ Մեր ժողովուրդը դիմացաւ դարերու արհաւիրքներուն, չնորհիւ այդ հոդեկան, լիմացական եւ բարոյական ուժին, որուն սնուցիչները եղան Թարգմանիչ վարդապետները Ե. դարուն եւ յաջորդող բոլո՛ր դարերուն»։ «Ինծի համար, - բաց է Հայրապետը, - աչխարհը, մարդկութիւնը դանձանակ մըն են. պատմութիւնը այդ դանձանակին պարունակը։ Ամէն անձ եւ ամէն ազգ կ'անցնի այդ դանձանակին առջեւէն։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անցաւ եւ իր արցունքը դրաւ որպէս հաւատքի աղբիւր, Ս. Մեսրոպ՝ իր դիրը, Կորիւն՝ իր «Վարք Մաշտոցի»ն, Եղնիկ՝ իր «Եղծ Աղանդոց»ը, Ղազար՝ իր «Պատմութիւն Վասն Վարդանայ պատերազմ»ին, Վարդան եւ բոլոր Վարդանները՝ իրենց սուրը, Նարեկացի՝ իր Աղօթամատեանը եւ դեռ նո՛ր նո՛ր ու չարա՛ն չարա՛ն միտքի ապաւաուրները՝ իրենց յաւերժաբարբառ երկերը, հայ նահատակները՝ իրենց արեան չիթերը, հայ հոդագործը՝ հողին յանձնած իր սերմերը եւ հողէն քաղած իր հասկերը, հայ մեծահարուստը՝ իր հնչուն քսակը, եւ այսպէս մեծ ու փոքր բոլոր մարդիկ՝ բան մը դրին իրենց մարդկութենէն ու հայութենէն»։ Իր քարոզի եզրակացութեան մէջ Գարեգին Բ. ըսած է. «Ի՞նչ պիտի դնենք մենք այսօր, մեզմէ ամէն մէկը, այդ դանձանակին մէջ։ Մեր անփառութի՞ւնը, մեր հաճոյապաչտութիւնը՞, փղան «արժէքներ»ուն եռեւէն մեր խօլ սա վա՞զը։ Ո՞ւր ենք մենք այսօր այդ դանձանակին դիմաց։ Մտածենք, խորհրդածենք, ինքզինքնիս տեսնենք, մենք զմեզ փոխենք թարգմանչաց ոգիին ներդործութեամբը»։

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած արուեստագէտ Յաչիկ Արարատեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան։ Բացումը կատարած է տոքթ. Օննիկ Քէշիչեան։ Արուեստագէտին կենսագրականը տալէ եռք՝ «Ռոզ եւ Ալէք Փելիկոս» վարժարանին տնօրէնը՝ Յակոբ Յակոբեան, իր խօսքին մէջ անդրադարձած է Յաչիկ Արարատեանի ամբողջական նուիրումին՝ տասնամեակ ճամբով հայ բանաստեղծութեան տարածման գործին մէջ։ «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբի անդամներէն Յարութիւն Պալեան խօսած է Յաչիկ Արարատեան դերասանի մասին։ «Վահան եւ Անոյչ Շամլեան» վարժարանի տնօրէն Վարդգէս Ղազարեան անդրադարձած է հայ ուսուցիչի պարտաւորութիւններուն եւ ներկայացուցած իր տպաւորութիւնները Յաչիկ Արարատեան ուսուցիչին՝ չեչտելով անոր արժանիքները։ Թէքէեան Մչակ. Միութեան կողմէ խօսք առնելով Օչին Քէշիչեան չեչտած է, որ Յաչիկ Արարատեան ամբողջական առումով արուեստագէտ է։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արարատեանի աչակերտները, արտասանութիւններով։ Համազգայինի Շրջ. Վարչութիւնը եւ Մոնթրէալցի մասնաճիւղը յիչատակի տախտակներով պատուած են Յաչիկ Արարատեանը։ Հուսկ, մեծարեալը չնորհակալութեան եւ երախտադիտութեան խօսքերէ եռք արտասանած է Սայաթ Նովայի «Աչխ, լինէ անկանչ կալ»ը եւ Վահան Թէքէեանի «Հաչուեյարդար»ը։ Յաչիկ Արարատեան 50 տարուան վաստակ մը ունի Սփիւռքի մէջ՝ Հալէպէն Պէյրութ եւ վերջին տարիները Լոս Անճըլըս, ամէնուրեք տարածելով հայ բանաստեղծութեան սէրն ու հմայքը՝ համազգային բեմերէ։ Ներկայիս արտասանելու արուեստը կը դասաւանդէ Լոս Անճըլըսի ազգային վարժարաններու մէջ։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ա՛լ վերջացած էին հայելիին առջեւ երկարաչունչ մանրակրկիտ արդուզարդերը, որոնք օրուան իր առենէն հաճոյալի ժամանցներն էին. իր վարսերուն հոյակապ չինքը, իր նրբաբուեաս մատուրներուն տակ, չքեղ, յանկուցիչ յարդարումներ կը առանար, արժեցնելով իր կուսական նչուլապեղ դէմքին աղուորութիւնը։ Հի - մա, անոնք անհամբեր ու տենդալի ան - փոյթութեամբ մը կ'ամփոփուէին դան - կին վրայ, կը թափթփէին քունքերէն ու ծոծրակէն, չեչտելով իր ապաչխարուելի արտասուաթոր երեսոյթը։ Հանդերձարանին մէջ, ուր ան երբեմն մեքենաբար կը մտնէր, կը մնար չուարած ու դալկահար, իր բազմաթիւ հարուստ պարեգօտներուն դէմին առջեւ։ Տոքթորը, դէպի ցոփութեան ու չուայտութեան վայրերը իր հետ քաչած տարած տեղը, դանիկա հագուեցնելու խնամքը ունեցեր էր փարիզեան կիսաչխարհիկի մը պերճութեամբը, իր խէալին իրականացումին բան մը պակաս չձգելու համար։ Մետաքսը, թաւիչը, սնդոյրը, ժապաւէնը, մուսլինը իրենց այն բոլոր ձեւերուն տակ, զորս կնոջական քմայքն ու տարօրինակութիւնը միայն կարող են տալ անոր, հոն այդ հանդերձարանին մէջ սեղմուած էին անուչահոտ զգլխիչ բուրմունքներով թրջուած, իրենց զոյներուն եւ փայլին պերճ ներդաչնակութեամբը։ Անքթիթ եւ չնչասպառ, Սոֆի իր անառակութեան եւ իր անխորհրդութեան այդ ազուոր ու վչտալի ապացոյցներուն կը նայէր, երբեմն, կատաղի վրիժառութեան տադնապէն խելայեղ, մատներովը ու ակռանե - րովը վար քաչելով, պատռելով, բզքտելով իր ամօթին այդ զարդարուն ու հատուկտ վկայութիւնները։

Եւ իր մաքրադործիչ ապաչխարութեան բոլորովին անձնատուր, ա՛լ սկսաւ անդադար մերժուած սիրահարը մտածել, անով սփոփուիլ, անով տանջուիլ, անով ապրիլ։ Իր մէջ, ասիկա սպառիչ ու անողորմ մխիթարութիւն մը եղաւ սակայն։

Հակառակ իր սրտջանքին խորունկ անկեղծութեանը, գործուած սխալը, կատարուած աւերն ու անարդութիւնը դարմանելու եւ բացարձակ անկարողութեան դիւրին ըմբռնումը, նոր ու զարհուրելի չարչարաք մը եղաւ իրեն համար։ Իր ջախջախուած, լկուած եսին, իր անարդուած կամքին, իր երիտասարդական եղծուած կորովին ու ա՛լ անդարմանելի կերպով քայքայուած մարմինին մէջ պզտիկ, տեսաւ, հաստատեց ամէն բան վերսկսելու իր այդ անկարողութիւնը։ Ի՞նչպէս չինել նորէն ամիրային հիւղակը, Չ··· գիւղի բարձունքին վրայ։ Ի՞նչպէս փոխադրուիլ հոն նորէն։ Ամբողջ կործանուած կացութիւն մը ի՞նչպէս վերականդնել, մարդերէն սկսեալ մինչեւ իրերը։ Անոխրճ աղջիկը իր մէկ դիւրին չարժումը, անխորհուրդ եւ անբարհաւաճ, եռեւէն բերեր էր, չղթայարար, կործանումի այդ չարքը։ Ու հիմա հսկաներու ուժը պիտի չբաւէր առաջուան վիճակին մէջ դնելու համար ամէն բան, չղթայարար։ Բայց կը մտածէր Սոֆի, եթէ ամէն բան կարելի ըլլար վերաչինել, հնարը կա՞ր արդեօք մերժուած սիրահարը վերաչինելու։ Գիտա Աղաճի ծովեզերքին վրայ ցցուած ուրուականը, իր խուռահեր դլխովը եւ ահռելի նայուածքովը, ա՛լ անվանելի, փակչուն, մակարոյծ պատկերը եղաւ իր վհեհրոտ երեւակայութեանը։ Այդ ուրուականէն ի՞նչպէս կարելի էր իր մանկութեան հեզ, համեստուկ, երկչոտ, սիրուն ընկերը դուրս հանել։

- Ո՛հ, լմնցա՛ծ է ամէն բան, կը հեծկլտար մանկամարդ աղջիկը, սրտաճմլիկ յուսահատութեան տաղնապներու մէջ գալարուելով ունայնօրէն։

Սակայն, հակառակ իր այս յուսահատութեանը, հակառակ ամէն բան վերջնականապէս վերջացած ըլլալու իր համոզումին, եւ ճիշդ ատոր համար, իր մէջ վախ մը, պէտք մը ծնաւ տեսնելու նորէն Համբիկը, խօսելու անոր հետ, մխիթարելու գայն՝ եթէ կարելի էր, եւ մխիթարուելու ալ անկից՝ եթէ անկարելի չէր։ Հիմա, հոդիին բոլոր խանդովը կ'ուզէր որ դարձեալ դիպուած մը իր դէմը հանէր գայն յանկարծ։ Օ՛, դիտէր թէ ի՛նչ պիտի ընէր ինք ա՛լ այս անդամ, եթէ Սիլիհտար-Աղայի բլուրին արկածին պէս արկած մը անոր թեւերուն մէջ նետեր գինքը վերստին։

(Շար. 183)

Տէր եւ Տիկին Մխիթար Քէպաճեան զաւակներն եւ թոռները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Քէպաճեան զաւակներն ու թոռները, Տիկին Զապէլ Քէպաճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, նախիին եւ ազգականին՝

ԱՃԻԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՔԷՊԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 9-ին, 100 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Ի պիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացընէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ։ Ծախքերու մասնակցութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Գ· Պեզազեանէ 350 Ֆ· Հայկազ Պեզազեանի մահուան առթիւ։

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբացեալ Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ· - Տէր եւ Տիկին Թովմասեանէ 500, Պ· եւ Օր· Ակասեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նէտէլեանէ 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճունկուրասեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ձէրանեանէ 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Բապուճքեանէ 500 Ֆ·, Տիկին Պերճուհի Տիւֆուրէ 100 Ֆ·։

×

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները· - Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 100 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Շահինեան 150 Ֆ·, Տիկին Պայծառ Տէմիրճեան 100, Արխեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանեան 100 Ֆ·։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏԱՆ
Թատերական 2-րդ ձեռնարկը, Կիրակի, Փետրուար 5-ին կէս օրէ յետոյ։

CONFERENCE DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

Les conférences de *Grammaire de l'arménien classique* vont reprendre à la 4e Section de l'Ecole pratique des Hautes Etudes (Sorbonne, escalier E, 1e étage), les 1e et 3e mercredi de 10 h. à 12 h. (1e conférence, le 16 novembre). Les conditions d'admission demeurent inchangées : aucun titre universitaire n'est requis, il est simplement demandé aux auditeurs d'inscrire leur nom (inscription gratuite) au secrétariat de la section.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

PAPAZ

du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.

Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑԻՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ։
6, փլաս տ'Իէնա, 75016 *Փարիզ*
Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ Ա.ՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
կը նախագահէ քերթողուհի՝
ՄԱՌԻ Ա.ԹՄԱՃԵԱՆ
Բացման խօսք՝ Ա.ԻԵՏԻՍ Ա.ԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Խօսնակ՝ Վ.Ա.ՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
Սիրայօժար կը մասնակցին՝
Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (*դաշնակ*), Ճէյմս Լիոն (*թաւջուժակ*)։
Կ'արտասանեն՝ Արաբսի Գիմբէթեան, Մարիէթթա Մանուկեան (*Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն*), Ռազմիկ Աբրահամեան, *եւ՝*
Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Եանպէկեանի։
Մուտքը ազատ է։

CHORALE NAïRI

Direction K. YANBEKIAN

— Cours de solfège
— Vocalises
— Chants

○ Concerts prévus ○

Les répétitions ont lieu les Vendredis, à 20 h. 30 au :

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, — 75017 Paris

Pour tous renseignements : Tél:375.01.73

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

Présentation officielle du nouveau Pasteur d'Issy-les-Moulineaux

Le Pasteur René LEONIAN

Dimanche 20 Novembre, à 15 heures

28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

AUDITORIUM 106 — RADIO FRANCE
à 18 h. 30

LIBRE PARCOURS RECITAL

Samedi 19 Novembre :

Eugénie ALECIAN (pianiste et compositeur), *Marie-Thérèse GHIRARDI* (guitare), *Yvan CHIFFOLEAU* (violoncelle), *Michel FOCKENOY* (ténor), *Francis DZIAK* (baryton), *Any ROMAND* (comédienne).

BEETHOVEN — ALECIAN

DIFFUSION SUR FRANCE-CULTURE

Entrée sur invitation à retirer à la caisse de Radio France, à partir de 18 heures

ՎԱՂԱՆՑ

- ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ -

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19/ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ։ Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «Անի» նուագախումբը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

OUVERTURE DE CABINET DENTAIRE

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ա.ՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

- Որդին Պաղտասար Դաւիթեանի, որ կը գործէր որպէս ատամնաբոյժ 1933-էն ի վեր։

Կը հաղորդէ թէ իր դարմանատունը կը գտնուի՝

2, Bd. d'ATHENES
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 84 - 78 - 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.

Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Այնթապցիները խորհրդակցական համագիպուամի մը կը հրաւիրուին, կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Գատէ։

Մանրամասնութիւններու համար՝
Հեռաձայնել· - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

ÉCOLE SAINT MESROB D'ALFORTVILLE

Grand Dîner Dansant

dans les salons de l'Hôtel SOFITEL-Paris
8, rue Louis Armand — 75015 PARIS

SAMEDI 19 NOVEMBRE, A 20 H. 00

La soirée sera animée par :

Elisabeth TORDJMAN
ARMAND et son orchestre ARAX
Bernard TERZEAN
Chantal GALLIA
et la gracieuse participation de
Y O R G A N T Z

SEULES LES PERSONNES MUNIES D'INVITATION SERONT ADMISES

Il n'y a plus d'invitation disponible

JOUR DE L'AN & NOEL EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԲԵՐԿՐԻ

———×———

Բերկրի հին աղբիւրներու մէջ կը յիշատակուի նաեւ Բարկիրի, Բարկրի, Բերգրի, Պարկիրի եւ այլ տարբերակներով:

Սկզբնական շրջանին սովորական պիւղ եղած է, ապա աւան՝ բերդով կամ բերդաւան, պիւզաքաղաք, բերդաքաղաք:

Կը դանուի Վանայ լիճէն հիւսիս - արեւելք, լճափէն 16 քիլոմեթր հեռու, Բերկրի գետի ալ հարթավայրը: Հեռաւորութիւնը Վան քաղաքէն մօտ 65 քիլոմեթր է, իսկ Արճէշէն՝ 46 - 47 քիլոմեթր: Քաղաքը կը դանուի համանուն դաշտի (որ նախապէս կոչուած է Աբաղայի դաշտ) հիւսիսային մասը, ծովու մակերեսէն աւելի քան 1760 մեթր բարձրութեան վրայ: Ջրառատ է, շրջակայքը կան ընդարձակ արգաւանդ հողեր: Ունի քարածուխի հարուստ հանքեր եւ նաֆթի պաշարներ:

Պատմականօրէն Բերկրի կը մտնէր Մեծ Հայքի Վասպուրական աշխարհի մէջ եւ կը համարուէր վերջինիս Աբերան գաւառի մեծ բնակավայրերէն մէկը: Հին ժամանակ ան կը կազմէր Գնունի նախարարական տան տէրութիւնը, իսկ Ը. - Թ. դարերէն անցած է Արծրունիներուն: Նոր ժամանակները, ըստ թրքական վարչական բաժանման, Վանի նահանգի Բերկրի գաւառակի կեդրոնն է. հոս կը նստէր գաւառակի քէյրա կամ թուրք բէկը:

Հին եւ միջին դարերուն անոր բնակչութիւնը առաւելաբար բաղկացած էր Հայերէ: Մինչեւ Ա. Աշխարհամարա, Բերկրիի մէջ դարձեալ կը գերակշռէին Հայերը, որոնց մեծ մասը զոհ գնաց 1915-ի Եղեռնին, իսկ միւս մասը տեղահան եղաւ: Թիչեր յաջողեցան փրկուիլ թրքական եաթաղանէն եւ ապաստան գտնել Արեւելեան Հայաստան:

Բերկրի ականատես եղած է քաղաքական բազմաթիւ դէպքերու: Դժուար է ըսել, թէ երբ հիմնադրուած է ան: Սակայն սեպագիր արձանագրութիւններու զոյութիւնը ցոյց կուտայ, որ հին վայր մըն է: Է. դարուն Ասքարները գրաւած են Բերկրին, որ 880-ին ազատագրուած է Աչոտ Բագրատունիի կողմէ, 1021-ին անցած է Բիւզանդիոնի, 1054-ին գրաւուած է Սելճուք - Թուրքերու կողմէ, 1241-ին՝ Մոնկոլներու, իսկ ԺԶ. դարուն սկիզբը՝ Թուրքերու:

Բերկրիի մասին յիշատակութիւններ ունին Խորենացի, Սեբէոս, Թովմա Արծրունի, Լաստիվերցի, Ուռհայեցի, Գունդրտաբլը, Ստեփանոս Օրբելեան, Թուրք հեղինակ Է. Զէյէրի եւ ուրիշներ: Քաղաքը բարգաւաճած է Թ. - ԺԱ. դարերուն: Այդ ժամանակները Բերկրի առեւտրական ճամբաներով կապուած էր Խոյի (Հեր), Արճէշի, Խլաթի, Բաղէշի (Պլթլիս) եւ այլ քաղաքներու հետ: Միանգամայն հաւնալի է, թէ ինչու ԺԱ. դարու պատմագիր Արիստակէս Լաստիվերցի զայն քաղաք կը կոչէ:

Նոր ժամանակներու Բերկրիի բնակչութիւնը կը զբաղէր երկրագործութեամբ, այգեգործութեամբ, անասնապահութեամբ, արհեստներով եւ առեւտուրով: Արհեստները գլխաւորաբար կը գոհացնէին տեղւոյն բնակչութեան պահանջները: Կարեւոր նշանակութիւն ստացած էր ձկնավաճառութիւնը. Բերկրեցիները մեծ քանակութեամբ Վանի տառեխ կը ծախէին զանազան գաւառներու և քաղաքներու մէջ:

Որոշ ժամանակ արտադրուած են նաեւ քաղաքի շրջակայքի նաֆթահանքները, զոր 1860-ական թուականներէն կը շահագործէր հայ գործատէր Առաւելեանց, սակայն անոնք քանդուեցան Ուպէյդ - Ուլլահի զինուորներուն կողմէ 1880-ին:

Ներկայիս Բերկրի փոքր ու խեղճուկ բնակավայր մըն է, սովորական անբերեկարգ գիւղ մը՝ յետամնաց տնտեսութեամբ:

Հին բերդաւանին մէջ կան յիշատակութեան արժանի պատմական հնութիւններ եւ զանազան կառուցուածքներու աւերակներ: Անոնց մէջ, անշուշտ, ամէնէն նշանաւորը բերդն էր, որուն մնացորդները կը նշմարուին մինչեւ այսօր:

Պատմական եւ հնադիտական առումով հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ հոն յայտնաբերուած՝ Մենուայի սեպագիր արձանագրութիւնը, որ կը դանուի Պոլսոյ թանգարանը: Արձանագրութեան մէջ կը խօսուի ոռոդման նպատակով Բերկրի գետէն հանուած ջրանցքի մասին: Հոն կը դանուին հնադարեան Հայաստանի քանի մը ուրիշ արձանագրութիւններ ալ:

Բերդաւանի մօտ, նոյնանուն գետին վրայ կայ քարաշէն, բազմակամար կամուրջ մը, որ կառուցուած է մինչեւ Թրքական տիրապետութիւնը:

Բերդաւանը ունէր Ս. Աստուածածին անունով եկեղեցի մը, որ ներկայիս աւերակներու վերածուած է: Բերկրիի չրջակայքը կը դանուին հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ մշակութային կեանքին մէջ նշանակալի դեր խաղացած Տէր Յուսկան որդի հնադարեան ծանօթ վանքը, Առեստ աւանը՝ Արշակունիներու չրջանի (Ա. - Ե. դարեր) արքայական ձկնորսական, Ամիւկ բերդը եւ պատմական այլ վայրեր:

Բերկրի միջնադարեան Հայաստանի դրչագրութեան կեդրոններէն է: Հոս մինչ ԺԴ. - ԺԵ. դարերուն գրուած եւ ընդօրինակուած մեզի ծանօթ ձեռագիրներու թիւը կը հասնի 10-ի: Անոնք աւետարաններ են, չարակնոցներ, բառգիրքեր, որոնք ունին գրիչներու յիշատակարաններ: Մանաւանդ ուշադրութեան արժանի է 1418-ին Յակոբ կրօնաւորի գրած ծաղկազարդ Աւետարանը: Նոյն դարու միւս գրիչներէն ծանօթ է կարապետ քահանայ, որ ընդօրինակած է երկու Աւետարաններ:

ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին եւ Ի. դարու սկիզբները Բերկրիի մէջ կար վարժարան մը:

ԹԱԴԷՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՓՐ. ՓԷՅՏԻ

———×———

«Տոհմային քաղաքական, եկեղեցական ու գրականութեան հին պատմութենէ գիտենք թէ մերայինք միշտ հետամուտ եւ փութաջան եղած են իրենց մերձաւոր եւ դրացի ազգաց լեզուին ուսմանը: Պարսիկ, յոյն, ասորի եւ արաբ լեզուք յաջողաբար ունեցած են իրենց դարաւոր գործածութիւնն ու ազդեցութիւնը: Նպաստակաց արչաւանք եւ ծանօթութիւն՝ կ'ընդելացնէն զմեզ եւ՛ արեւմտեան ազգաց եւ ժողովրդոց լեզուին, լատինականին մանաւանդ եւ փրանկականին, որով ոչ միայն արքունի սովորութիք, օրէնք եւ հրահանգք, այլ եւ լեզուի գիտութիւնն ու սովորութիւն մուտ կը դտնէ. եւ երբեմն նաեւ թարգմանութիւնք այլ լեզուներէ: Եւ ինչպէս մերքն արեւմտականաց, իրենք ալ կը սկսին սորվիլ եւ գործածել մեր լեզուն»:

Պարզ բայց իրաւացաւ այս տեսակէտը կ'արտայայտէր անցեալ դարու վախճանին ներհուն մխիթարեան մը, Հայր Գարեգին Զարբհանալեան, հայկարանութեան պատմութիւնը ուրուագծող հատորի մը ներածականին մէջ:

Եթէ իրաւ է որ օտարները հայերէնի ուսուցման ձեռնարկեցին գործնական կարիքներու թելադրանքով, իրաւ է նաեւ որ դիւանագիտական, առեւտրական կամ նոյնիսկ առաքելական չարժառիթները չուտով նպաստացան նոր հետաքրքրութեան մը առջեւ, որ այլեւս չհադիտական չէր, այլ հիացումի արդիւնք եւ գերազանցապէս ուսումնասիրական:

Եղաւ նոյնիսկ ժամանակ, ինչպէս կը համարի նոյնինքն Զարբհանալեան, երբ օտար գիտնականները «թերեւս մեզմէ աւելի յարգ եւ կարեւորութիւն գիտցան ընծայել մեր ազգային պատմչաց եւ անոնց գրուածոց»: Կրնայ ըլլալ, բայց այդ վարկածը, եթէ նոյնիսկ ճիշդ է, նախամխիթարեան չրջանին միայն կրնայ պատշաճիլ:

Դարերու ընթացքին բազմանուն դարձեալ հայագէտ օտարներուն ցանկը եւ ճոխացաւ անոնց բանասիրական կամ սեղմօրէն լեզուաբանական արտադրութիւնը:

Վիճակագրական հաշուարկումով մը մեզի այնպէս կը թուի, թէ հայագէտ օտարներու քանակական առաջնութիւնը Ֆրանսացիներունն է: Առաջնութիւն՝ որ բնաւ խոտոր չի համեմատիր նաե՛ւ բարձրորակ մակարդակի մը հետ, զոր երաշխաւորած են պանծալի անուններ՝ ինչպէս Տիւլորիէ, Քարիեր, Լանկլուա, Մէյէ, Մաքլեր եւ, տակաւին տարիներէ ի վեր, Փրոֆ. Փէյտի:

Այս արդիւնաշատ ուսուցչապետին հայագիտական յիշատակը վաստակն էր ահա որ ծանուցաւ Նոյեմբեր 6-ին Սորպոնի աւագ ամփիթատրոնի մէջ, վայել չուքով եւ համապաղութային մթնոլորտի մը ջերմութեամբ:

Աղնիւ գաղափարը յղացած էր եւ Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկին աջակցութեամբ պերճօրէն իրագործած՝ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, որուն տարեդարձեան մէջ կարկառուն պիտի մնայ այս յերեկոյթին յիշատակը: (*)

Բայց տարբեր կազմակերպութիւն մըն ալ չէր կրնար ըլլալ այս հանդէսին նախաձեռնարկը: Կիսադարեան այն կապը որ խարխափած է Փրոֆ. Փէյտին Սորբ Ղազարի եւ Երօպայի իր հաստատութիւններուն, մխիթարեան ընտանիքին կ'ակնկալէր յարգամատոյց առիթին վրկայութիւնը:

Տօնահանդէսը սկսաւ Ս. Մուրատեան վրժ.ի երգչախումբով, զոր վեկտոր - բեց՝ Գէորգ Եանպէկեան: Պատանեկան համեստ այս ելոյթէն ետք, յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին ողջոյնի համառօտ բայց տպաւորիչ խօսքն արտասանեց Բժիշկ. Սարգիս Գալէրեան, պատկերացնելով յօրելեարին փարումը հայ լեզուին՝ որպէս «սիրոյ պատմութիւն» մը:

Յայտագիրը իր բուն, ակադեմական հունին մէջ մտաւ երբ հանդիսավար հրմտ Պատմաճեան բեմ հրաւիրեց Հայր Լեւոն Զէքիեանը, ներկայացուցիչ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան եւ տեղապահը Ս. Ղազարի Կաճառին, որուն կ'անդամակցի նաեւ Փրոֆ. Փէյտի:

«Կան յօրելեաններ, ըսաւ Հայր Լեւոն վարդապետ, որոնք չրջանի մը փակումը կը նշանակեն. եւ արդար է որ այդ փակման առիթով երախտիքի տուրք մը բնծայուի անոր որ վաստակած է այդ տարիներու ընթացքին»:

«Բայց կան նաեւ յօրելեաններ, որոնք այժմեական արժէք մը», շնորհիւ այն յատկանիշներուն զոր յօրելեարը, ինչպէս Փրոֆ. Փէյտի, դրոշմած է իր գործունէութեան: Այդ յատկանիշերն են՝ Փրոֆ. Փէյտիի «սէրն ու յարգանքը հայ լեզուին եւ մշակոյթին նկատմամբ», յարգանք՝ որ արտայայտուած է բանասիրական պարկեշտութեամբ, բայց մանաւանդ մեսրոպեան ուղղագրութեան պահպանումով եւ արեւմտահայերէնի անհանգանք պաշտպանութեամբ:

«Այն ուղղութիւնն ու նկարագիրը որ դրոշմած է Փրոֆ. Փէյտի իր գործունէութեան, չէշտեց բանախօս վարդապետը, պէտք է դառնայ պատգամ մը՝ նոյն հանդամանքներուն մէջ գործող բոլոր հայագէտներուն համար»:

Այդ պատգամն ու աւանդը սակայն անվիճելի չեն համարուած, ըստ երեւոյթին, «նոյն հանդամանքներուն մէջ գործող բոլոր հայագէտներուն» կողմէ, ուրովհետեւ նոյնինքն Փէյտիի ձեռնասունն ու յաջորդը՝ Փրոֆ. Մահէ, փարիզի հայկաբանական ամպիոնէն այսօր մինչ արեւելահայերէն կը դասաւանդէ:

Յարգանքի իր ճառն ալ Փրոֆ. Մահէ

(Շար. 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Եւ Դանիէլբէկ Փիրումեան իր չուրջը հաւաքեց մարտկոցի մեծ ու փոքրին, բացատրեց հարուածն ուշացնելու պատճառը.

- Տեսնո՞ւմ էք Թուրքի ու մեր միջեւ ընկած այն բաց տարածութիւնը: Մերկ դեր են, ո՛չ մի թուփ ու կանաչ, ո՛չ մի ձոր կամ բլուր: Առաջինը կրակ բացողն ու առաջ չարժուողն այնտեղից պիտի անցնի: Եւ այնտեղ էլ պիտի հակառակորդի կրակի տակ ընկնի: Իսկ դա կը լինի այն ազէտը, որին մեր ժողովուրդն ասում է էշի նահատակութիւն:

- Բայց, մէեւնո՞յն չէ, պարոն հրամանատար, թէ մենք այնտեղով երբ պիտի անցնենք, - երկչոտ հարցրեց հրետանաւորներից մէկը, որ երեւի ամենաանհամբերն էր իր ընկերներից:

Խորէն Իպլիխանեանը խէթ նայեց նրան, եւ հայեացքը ասում էր՝ «Ա՛յ կոտրած դդալ Դրաստամատ, դու էլի մէ՞ջ ընկար»: Սակայն մարտկոցի հրամանատարի հոգում կչտամբանք չկար, նոյնիսկ ուրախ էր, որովհետեւ մտածեց, թէ զօրավարը գոնէ մի փոքր կը բացատրէր իրենց խնդիրը:

- Ի հարկէ, մէեւնոյն չէ, որդիս - հանդիստ բացատրեց ճակատի հրամանատարը: - Մենք պէտք է այդ զոհերն անցնենք Թուրքերին բոլոր կողմերից հարուածելուց, խուճապահար անելուց յետոյ:

- Գլուխը կորցրած եմ փախչելիս նա երկար ժամանակ զեռ եմ չի նայի, - նկատեց մարտկոցի հրամանատարը, որ իսկոյն հասկացել էր զաղտնիքը:

- Ա՛յ, կեցցե՛ս, - վրայ բերեց Փիրումեանը: - Հիմա հասկանո՞ւմ էք՝ ինչի՛ ենք սպասում:

- Դէ՛, որ ամէն ինչ էղքան պարզ լինի, կռուելը կը դառնայ խաղ ու պար, - քթի տակից քրթնջաց Դրաստամատը:

- Խաղ ու պա՞ր, - հեգնական ժպտաց Փիրումեանը, - չէ՛, որդիս, այդ մէկը մոքիցդ հանի՛ր:

- Դէ՛, ես հեչտութեան տեսակէտից եմ ասում, պարոն հրամանատար, - արդարանալու համար խօսեց համարեա պատանի Դրաստամատը: - Երբ որ, ա՛յ, էսպէս պարզ գիտենք առաջադրանքը, էլ ի՞նչ է մնում:

- Մնում է խելագարէն կռուել:

- Իմ էս աչքի՛ս վրայ, - աչ թաթը վեր պարզած՝ խոստացաւ հրետանաւորը եւ աշխոյժ քայլեց դէպի իր հրետանին:

×

Արեւը բաւականին բարձրացել էր: Շոգից տաքացած օդը երեւում էր հանդարտ ծփացող, ծիրանեգոյն ու թափանցիկ հեղուկի պէս: Արարատեան երկրի զանգերը հնչում էին խուլ, անորոշ հեռուներից եկող խորհրդաւոր կանչերի պէս:

Թուրքերը հանգիստ կորցրել էին այդ զանգերի զօղանջներից, որոնք լցուել էին օդը, տարածուել էին ամէնուր, կախուել նրանց գլխավերեւ ներում ինչպէս խայթող մեղուապարսեր, որոնցից փրկուելու համար գողարչի իրեն չուրն է նետում կամ ժայռից գլորուում է ցած:

Եւ այդ հոգեմաշ ու հալածող զօղանջները լռեցնելու, թէ՛ պարզապէս նրանցից փրկուելու համար Շեվքի Փաշայի զօրքերն առաջ չարժուեցին: Առաջ չարժուեցին Սարտարապատ աւանից ու Սարդարապատ կայարանից, իսկ ճանապարհն անցնելու էր Գեչիրլուով դէպի Ղամիչլու - Եղիգնուտ եւ այնտեղից երկաթգծի վրայով Զանդիբատաք, ուր պէտք է խառնուէին ապստամբած տեղական հատուածներից - ցեղակիցների հետ ու զնային Երեւանի վրայ: Վեհիպ Փաշայի ռազմավարական ծրագրով կովկասեան 9-րդ զօրաբաժինը ու նրան ուղեկցող անկանոն զօրամասերն էլ պիտի, Արարատը հիւսիսից շրջանցելով, նուաճէին Բաչ - Ապարանը, ապա կարուկ ճանապարհով հասնէին Երեւան: Այնուհետեւ Արարատեան դաշտն իր բնիկներով եւ չուրջն երեք հարիւր հազար զաղթականներով պիտի մնար Թրքական աքցանի մէջ: Կը սեղմուէր այդ աքցանը, այնքան կը սեղմուէր, որ խեղդամահ լինէր հայութեան վերջին այդ խոշոր զանգուածը: Վերջապէս Թուրքը պէ՞տք է ազատուէր կոկորդին դէմ առած ու անտանելի այդ ոռնոցներից:

(Շար. 4)

արեւելահայերէնով արտասանեց, վեր առաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի վաստակը եւ յայտնեց որ անոր յաջորդելն ալ պատիւ մըն է իրեն համար: Պատմեց նաեւ թէ ինչպէս ինք մօտեցած է հայերէնին:

Խօսք առին նաեւ Փրոֆ. տը Լապրիոլ, փոխ-տեսուչ Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկին, եւ Հրայր Հրաչեան՝ նախկին աշակերտներու անունով:

Առաջինը դառնութեամբ հաստատեց պաշտօնական իշխանութեանց անտեսումը, վեր առնելով Ֆ. Ֆէյտիի վաստակը, եզրակացնելու համար թէ՝ անկասկած, այսօր Պ. Ֆէյտի չատ աւելի դժուարութիւններ պիտի հանդիպի եւ երջանիկ այս ձեռնարկէն: Հ. Հրաչեանի խօսքը ծանօթ է արդէն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Ձառախօսութիւններու առընթեր, ծրագրուած էին նաեւ զեղարուեստական միջանկեալ ելոյթներ՝ արտասանութիւն, նուագ, պար:

Սարգիս Պօղոսեան վարուժանի «Դասիարակը» ընտրած էր եւ Արովեանի «Վէրք»ի նախամուտքն ընդարձակ հատուած մը: Մեզի այնպէս թուեցաւ, թէ Պօղոսեան տաղաչափութենէն աւելի՝ արձակի արտասանութեան մէջ է որ կը մերձենայ համոզիչ եւ հաղորդական:

Աբաքի Գմբէթեան կարդաց Զօպանեանի ծանօթ «Զօն»ին Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, որուն մէջ չզգացինք այն ջերմութիւնը որ արդէն դժուար է ճարել Զօպանեանի հայերարբառ բանաստեղծութեան մէջ իսկ:

Երաժշտական բաժինը ստանձնած էին Մեհեան Ադեան, Սեդրակ Քուլաքսըզեան եւ Պեռնար Տէտէեան: Առաջինը՝ սեթուռի վրայ կատարեց Կոմիտասի կտորներ, իսկ Քուլաքսըզեան՝ պախի մէկ հեղինակութիւնը, Ալթոյի համար:

Շատ գնահատուեցաւ Տէտէեան-Քուլաքսըզեան զուգանուագը, ժողովրդական եղանակներու մեկնաբանութեամբ:

«Նաւասարդ» պարախումբն ալ խանդավառիչ իր մասնակցութեամբ մեծ-րեց Փրոֆ. Ֆէյտին, թէեւ բեմահարթակին անձկութիւնը չթոյլատրեց որ հոյլը ներկայանայ իր լրիւ կազմով կամ ծանօթ պայլուն արդիւնքներու վերարտադրութեամբ:

Եթէ յայտագիրը ամբողջութեամբ չիրագործուեցաւ (սահենախօսներէն մէկը, Փրոֆ. Թերար Տէտէեան, չէր կարողացած ներկայ գտնուիլ), յայտագրէն դուրս ապարէպ եկան Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ Փրոֆ.ի աշակերտներէն ներկայացուցիչ մը:

Սերովբէ Արք. ընդգծեց զոյգ պատկանելիութիւններու անչափ բայց ներդաշնակ զոյակցութիւնը Փրանսացի հայախօս Փրոֆ.ին մէջ, զայն իբրեւ օրինակ ներկայացնելով «բոլոր անոնց, որոնք կը տառապին պատկանելիութեան հարցով»: Ապա, որպէս գնահատանք, ուսուցչապետը պատուեց յանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Մեսրոպ Մաշտոց չքանչանով:

Փրոֆ.ի նախկին աշակերտուհի մըն ալ, դասակիցներուն անունով երախտապիտութեան հակիրճ խօսք մը ուղղեց ... Փրանսերէն: Հայերէնի իրենց դասատուին Փրանսերէնով չնորհակալութիւն յայտնելը սակայն, ո՛չ դասատանդուիններէն օգտուած ըլլալու ապացոյց մը չնորհեց, ո՛չ ալ, կ՝ենթադրենք, փրոֆ.ը գոհացընելու լաւագոյն միջոցը հանդիսացաւ:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը, հուսկ, Փրոֆ. Ֆէյտիին յանձնեց մեր այրուբենին ձուլածոյ մէկ քանդակը, պատրաստուած՝ արուեստագէտ Բաֆֆի Սարգիսեանէն:

Ժամը յառաջացած էր եւ հանդէսը առընդմէջ կը չարունակուէր մօտաւորապէս չորս ժամէ ի վեր: Ներկաներուն մէջ նշմարեցինք յոգնութիւն եւ մտացբրում, որ չնպաստեցին անշուշտ ուշով հետեւելու յաբելեարին չնորհակալութեան արտայայտութիւններուն, որոնց յաջորդեցին Հայոց պատմութեան համառօտ ներկայացում մը եւ տեսութիւններ՝ հայերէնի ձեւաբանական կառոյցին կամ բառակերտական առանձնութիւններուն չուրջ: Լարանալային դասընթացք մը վերջապէս, որ սրարշաւ ըլլալով հանդերձ՝ չատ տեղին չթուեցաւ:

Ցիշենք որ Իրմա Պատմաճեան կարդաց նաեւ բազմաթիւ չնորհաւորական հեռագրեր (աւելի լաւ պիտի ըլլար թերեւս բոլորը մէկ անգամէն կարդալ, փոխանակ ամէն յայտարարութեան՝ 1-2 հատ), Հայաստանէն - Մատենադարան, Սփիւռքահայ կոմիտէ եւայլն, եւայլն, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն, հայ կաթողիկէ էկզարք՝ Գրիգոր Ե պիսկոպոս Կապրոյեանէ, Ռոպէր Գիւլպէնկեանէն, որ կը յայտնէր թէ Գ. Կ. Հիմնարկութիւնը որոշած է յոյս ընծայել Ֆէյտիի գործը, Մարսէյլի Մ. Ռ. նախկին աշակերտաց միութենէն եւայլն, եւայլն:

Փակումը կատարուեցաւ երեկոյեան 7-ին:

Տպաւորութիւնները հանդէսին չուրջ, դուրս քալեցինք տեղւոյն վրայ, նպաստաւոր էին եւ սրտերը՝ գոհունակ, արժանապէս յարգուած տեսնելով անձնաւորութիւն մը, որ սիրուած է գաղութին մէջ եւ մեծապէս գնահատուած հայկական թէ միջազգային գիտական կեդրոններէն:

Այս յոբելեանը զուգադիպեցաւ Փրոֆ. Ֆէյտիի 75-ամեայ տարեդարձին:

Տարեդարձ՝ որ կը մաղթենք դեռ չատ անգամ տօնուի:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(*) Թող ներուի մեզի քարեմիտ դիտողութիւն մը: «Մուրատ - Ռափայէլեան» անունը անհրաժեշտ է տրոհագիծով գրել, քանի Մուրատեան եւ Ռափայէլեան անուններուն կրնատ ձեւն է եւ ոչ թէ ակնարկ՝ Պ. Մուրատ Ռափայէլեանի մը: Այս մանրամասնութիւնը յայտագրին մէջ անգամ չէր յարգուած:

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՑՑՆԵՐԷՆ

———×———

ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆ ՈՒ ԽՈՐՈՎԱԾ ԳԱՒՐ

———

Մեծահարուստ մը ունէր անչափ ոսկի ու արծաթ, այգիներ, տուներ, կալուածներ, բայց քնաւ ողորմութիւն չէր տար աղքատներուն: Ամբողջ ունեցածը կը պահէր զաւակներուն համար:

Օր մը կ՝անցնէր չուկայէն, երբ կը տեսնէ որ դառնուկ մը կը խորովեն: Հոտը կ՝առնէ ու սիրտը խորոված դառնուկ կ՝ուզէ եւ տուն հասնելով՝ զաւակներուն կը պատուիրէ, որ չուկայ երթան եւ ճաշի համար խորոված դառնուկ մը պրծնեն: Կ՝ըսէ ու լինք կ՝երթայ գործի:

Զաւակները կ՝երթան չուկայ, խորոված դառնուկ մը կը գնեն ու կը բերեն տուն: Նոյն տեղ հիւր մը կուգայ իրենց տունը: Անոնք դառնուկը մէկդի կը դնեն ու կը սկսին ուտել, գինիով: Խորոված դառը գինիի հետ այնքան ախորժելի էր, որ կը մոռնան հօր բաժինը պահել:

Հայրը անօթի տուն կը վերադառնայ, կ՝ուզէ խորոված դառ ուտել, բայց մեծ հարսը կ՝ըսէ, թէ հիւր եկաւ եւ դառնուկը կերան:

Այդ ժամանակ հայրը կը կանչէ զաւակները, կինը եւ հարսերը ու կ՝ըսէ.

- Դրամը իմս է, տունը իմս, բայց ահա դառնուկը բերիք, կերաք ու չյիշեցիք զիս: Ես տակաւին ողջ եմ ու զիս կը մոռնաք, իսկ եթէ մեռնիմ, բոլորովին պիտի չյիշէք ... Ինչպէս որ ես մօրէ մերկ ծնայ, ու Աստուած ինծի հարստութիւն տուաւ, ձեզի ալ կրնայ տալ...

Կ՝ըսէ ու իր ամբողջ ունեցածը կը բաժնէ աղքատներուն:

×

ԱՄԱՆ ՄԸ ՀՈՂ

———

Ամէն անգամ որ նոր թագաւոր մը նստեցնէին գահին, ճերմակ հագած ծերունի մը ներս կը մտնէր ու ոսկէ ամանի մէջ լեցուցած բուռ մը հող կը դնէր թագաւորին առջեւ:

- Ո՞վ ես դուն, - կը հարցնեն ծերունիին:

- Ես իմաստութիւնն եմ աշխարհի, - կը պատասխանէ ան:

- Ինչո՞ւ ոսկէ ամանով հող կը դնես թագաւորին առջեւ:

- Կը դնեմ, որպէսզի թագաւորը միշտ յիշէ, որ թէեւ ինք ոսկէ գահին նստած է, բայց բուռ մը հող է, թող յիշէ, չհպարտանայ ու բարի գործեր կատարէ...

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԼԻՍԻԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ՝ ԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՎ

———×———

Նոյեմբեր 4-ին, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր, ինչ որ զրական երեւոյթ մըն է, որ կը փաստէ թէ բանաստեղծութիւնը այնքան ալ անմատչելի ճիւղ մը չէ: Երեկոյթին կը նախագահէր Ազգրանիկ Ծառուկեան, որ ընդհանուր ակնարկներով բանաստեղծութեան մասին, զայն նկատեց ոչ դիւրամատչելի մարզ մը, հակառակ անոր որ ամէն մարդ ունի իր մէջ այդ ձիրքը, եթէ ոչ որպէս ստեղծագործութիւն, գոնէ որպէս ընդունիչ: Ցետոյ, յիշեց Ֆրօյտի խօսքը, թէ վերջին բանաստեղծը կը մեռնի վերջին մարդուն հետ ու թուեց ներկայ կեանքի այն ազդակները՝ հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, սինեմա եւլն., որոնք չատ տեղ չեն թողուր այլեւս մեր առօրեային մէջ բանաստեղծութեան, սակայն եւ այնպէս ան կը պահէ իր կոչումը: Ծանրանալով մեր զրականութեան վրայ, յատկապէս Սփիւռքի բանաստեղծութեան, ըսաւ թէ այս ճիւղը թուլցած է հոն, հին սերունդէն եւս զրեթէ բանաստեղծ դուրս չեկաւ, ապա հակիրճ զուգահեռ մը դնելէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի նոր չրջանի բանաստեղծներուն միջեւ, հաստատելու համար թէ Սփիւռքի մէջ որպէս բանաստեղծ չկայ անուն մը համեմատելու համար Հայաստանի բանաստեղծներուն հետ ու եզրակացուց թէ Սփիւռքի բանաստեղծական այս անապատին մէջ, բարեբախտաբար յայտնուած էր հեռաւոր Արժանթինի ափերուն վրայ Ա. Կիրակոսեան, որ հրաշքով մը հայրենիքի քաշողական ուժէն ալ ազատած, սկսած էր հայերէն ալ գրել (Ալիսիա) Կիրակոսեան սպանագիր է): Հոս, կը խորհինք որ Ա. Ծառուկեան առնուազն կը չափազանցէ, եւ թէ իր խօսքերը իր մտածումէն անդին կ՝անցնին, ինչպէս կ՝ըսեն Ֆրանսացիք: Այլապէս, որքան ալ ուրախալի ըլլայ, որ Ալիսիա Կիրակոսեան սկսած է հարըստացնել նաեւ հայ բանաստեղծութիւնը Սփիւռքի մէջ, բաւական տխուր պիտի ըլլար մեր պատկերը, եթէ ուրիշ անուններ չունենայինք այդ մարզին մէջ:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Ալիսիա Կիրակոսեան, որ պատրաստած էր իր քերթուածներու մէջբերումներով հոխացած դասախօսութիւն մը, իր բանաստեղծութեան և անոնց տուն տուող ապրումներուն մասին: Ան «Խոստովանանք» ընդհ. խորագրին ներքեւ, որ խորագիրն է նաեւ իր բանաստեղծութեանց հատորէն ներկայացուց եւ բացատրեց իր արուեստը:

Երեկոյթը փակուեցաւ Հերմինէ Երիցեանի երգերով (Ալէմշահ, Կոմիտաս եւայլն), որուն կ՝ընկերանար դաշնակահարուհի՝ Ցասմիկ Սիւրմէլեան:

Ա. Մ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Սարսափէն պիտի չնուաղէր զարճալ. ընդհակառակն իր վրայ ծռող այդ ահարկու եւ վայրենի դէմքին փոխանակ սարսափելու, անոր պիտի փարէր, պիտի համբուրէր զայն, ապաշաւի արցունքներով պիտի ողողէր, «մեղա՛յ, մեղա՛յ, նե՛րմ՛ ինձի, ներէ՛, Համբիկ», պիտի պաղատէր զոհին ականջին: Անկարելի էր որ անիկա չարունակէր իր անզգածութեանը մէջ մնալ, պիտի խանդաղատէր, պիտի յուզուէր ու արցունքները իր արցունքներուն խառնէր. զուցէ, - ո՛ անյուսալի ու երջանիկ պատահականութիւն - բարոյական յեղաշրջմամբ մը, ան նորէն պառնար առջի Համբիկը ըլլար, հեզ, անոյշ, ազապատալից: Ու կարուած, ընդհատուած կեանք մը վերսկսէր իր բնական ընթացքը ապրիլ նորէն, կեանքը պիրար սիրող երկու էակներու, զորս մրրիկ մը բաժնած էր վայրկեան մը:

Ասանկ երազներ չա՛տ երազեց Սոֆի: Անկարելի, մատացածին դիպուածներ երեւակայեց, հոգեցունց եղերերգութիւններ որոճաց, ֆանթաստիկ պատկերներ կըրկնեց, որոնց ամէնուն մէջ ալ երկու զոհերը իրենց հոգիին տանջանքներովը կը գալարուէին, ոչնչացած երջանկութեան եռեւէն վազելով հեւ ի հեւ, առանց երբեք անոր հասնելու:

Իր հոգեկան այս ալեկոծումներուն մէջ հանդարտութեան ցանցառ րոպէներ ալ կ՝ունենար: Թօթափած ամէն խղճահարութիւն, ամէն ստրջանք, մխիթը պատող յուահատութեան մշուշը վանելով, յանկարծ այնպէս կ՝ուզէր հաւատալ թէ վիճակը, որուն այդքան խելայեղօրէն անձնատուր եղեր էր. մատացածին բան մըն էր լոկ, արդիւնքը իր փիզիքական տպաւորներուն ու հրահրուած երեւակայութեանը: Չէ՛, ինքը լքուած, լկուած աղջիկ մը չէր: Տոքթորը անգիտակցութեան սովորական մէկ րոպէին այդ սխալը գործեր էր: Ան ապահովապէս զղջացած էր հիմակ, ու կը պատրաստուէր իր սխալը դարմանելու:

Ու նորէն, մերժուած սիրահարը մոռացութեան ու լքումի մշուշներուն մէջ անյայտ կ՝ըլլար, ամիրային թոռան յաղթական երեւումի առջեւ ոչնչանալով: Սոֆի, ոգեւորուած, առաջացած, ուրբի կ՝ելլար, կը չրջէր իր սենեակին մէջ, զբաղուական ակնարկներով դէպի բոլոր առարկաները, զորս չախչախելու տենդովը կ՝այրէր քիչ մը առաջ:

- Չէ՛, չէ՛, կը մրմնջէր, տոքթորը չի խաբեր զիս, օ՛, անկարելի՛ է, անկարելի՛:

Ու սովորականին պէս, հայելիին առջեւ անցնելով, ձեռք կ՝առնէր իր վարսերուն գեհակները, կը յարդարէր զանոնք երկարօրէն, պատրաստելով այն հրաշալի գլուխները մկկը որոնք իր դէմքին ամբողջ չքնաղութիւնը կ՝արժեցնէր, իր էն գեղեցիկ պարեգօտներէն մէկուն մէջ կը կազապարէր իր նիհար մարմինը. կարծես այն երջանիկ օրերէն մէկը ըլլար ուր ամիրային թոռը հասարակութեան հիացումին կ՝ենթարկէր զինքը այնքան սիրտցող պերճութեամբ մը:

Ցետոյ հանըմին կը ներկայանար ճիշդ ինչպէս երբ տակաւին չնորհագրկութեան հարուածին չէր ենթարկուած: Գուրգուրալի խնամքով մը կը չրջապատէր ամիրային աղջիկը, մինչեւ իսկ յոյժ բնականօրէն տոքթորին խօսքը կը բանար:

- Հանըմ, տոքթորէն ի՞նչ լուր, նամակ կ՝առնէ՞ք կոր... առո՞ղջ է, Փարիզի մասին ի՞նչ կը պրէ...

Ու հանըմը, իր ցնդածութեան խորհրդին մոռցած ամէն բան, իր զաւկին մտածումովը միայն չափազանցած, անոր մասին չազակրատելու այդ բարեդէպ առիթը չուզելով փախցնել, անկէց ատացած նամակներուն պարունակութիւնը լուացարարուհիին աղջկանը կը հաղորդէր, տոքթորին պլորած սուտերուն մէկին վրայ հազար ալ ինքը դնելով, Սոֆիին ուրախութեան բացագանչութիւններէն ընդհատելով ատեն ատեն:

- Պռա՛ւօ, տոքթոր... ա՛հ ի՞նչ կ՝ըսէք, հանըմ... ո՛րչափ ուրախ եմ...

Ու յետոյ, անցկալից.

- Ե՞րբ պիտի գայ, հանըմ:

- Աղջիկս, անիկա հիմա մեծ փորձերու հետ ժամանակ կ՝անցընէ կոր: Իր դիւտին չատ հաւներ են. ուրիշ դիւտեր պիտի ընէ... հիչ չուտով կը ճրպե՞ն... Ա՛խ ո՛վ գիտէ երբ պիտի գայ, կ՝աւելցնէր տիկին Մարկոսեան աղեխարշ հառաչանքով մը:

(Շար. 184)

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարզար Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նուարդ Մաղաքճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՑՇ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Տէտէեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 14-ին, 69 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17-ին ժամը 8։30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէհօ - Քոմիւնալ գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

«ՑԱՌԱՋ»։ - Մեր ցաւակցութիւնները Հաքիմեան, Գաբրիէլեան եւ Պօղոսեան ընտանիքներուն։

Տէր եւ Տիկին Անարէ Վահրամեան եւ զաւակները՝ Լիլիզապէթ եւ Քարոլ, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Հիսայեան եւ զաւակները՝ Անահիտ եւ Պապիկ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան (Պուլկարիա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՊԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 14։15-ին Սեւրանի Սէն - Մառթէն եկեղեցին։

(Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել կապ. Խաչի Սեւրանի դպրոցին)։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանց զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Մեբուժան Փանոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գչիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Եավրու Զագուկեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Աջեանեան եւ զաւակը, Տիկին Ազատի Տէրտէրեան զաւակներն ու թոռները ինչպէս նաեւ Կարապետեան, Փօլատեան, Նուրեան, Սէֆէֆ, Սուբնան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԵՐՍԷՍ ԳՉԻԿԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Զուարթ Զագուկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 13-ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10։30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Ֆլամարի Էնթէռքոմիւնալ գերեզմանատունը (108, ավ. Փոռք տը Թրիվօ)։ Օթոքար մը կը մեկնի ողբացեալին բնակարանէն, 19 ավրիլ Փասթէօր, Իսի։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թաղէոս եկեղեցւոյ թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - տարաբախտ Հայկանոյշ Տէր - Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ. - Զէվէրեան ընտանիք 50, Պ. Գէորգ Պօղոսեան 100 Ֆ., ողբացեալ Մարտիրոս - Նոյէլ Մանուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեան 100 եկեղեցւոյ, 50 դպրոցին, 50 Դպրաց Դասուն, Այրի Տիկին Վանտա Մանուկեան եւ զաւակը, Տիկին Կարապետեան 50-ական Ֆ., Տէրտէրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Զագրեան, Նալպանտեան ընտանիք 100-ական Ֆ.։

ՑԵՏԱԶԳՈՒՄ Է

Համախարբերդցիական Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի, Նոյեմբեր 20-ին յետաձգուած է։

ՆՈՒԷՐ

Պ. Ֆրէնկեան, իր թոռան՝ Քարօլին - Արաքսիի մկրտութեան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ» օրաթերթի եւ 500 Ֆ. Խաեան Բարեկամական Միութեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Թամարա Աբելեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Աբելեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբելեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր՝

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, կիրակի, Նոյեմբեր 20, յետ պատարագի, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովհաննէս, Յարութիւն, Յակոբ, Զոհրապ Սարգիսեան եւ իրենց ընտանիքները, Հնազանդ Լօմպար, Թագուհի Մարթէն եւ իրենց ընտանիքները, Օր. Մարգրիտ Սարգիսեան, Այրի Տիկին Եղիկեան եւ զաւակները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(Մարզուանցի)

մահուան առթիւ։ (Մեռած Մարսէյլ, Նոյեմբեր 10-ին, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին)։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝ Տիկին Մաքրուհի Ասլանեանի (ծնեալ՝ Շիրվանեան) մահուան առթիւ, Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Իսիի եկեղեցւոյ դպրոցին, կապ. Խաչի Իսիի դպրոցին, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Ռատիօ - Ազգ-ին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 20, երկար տարիներ եկեղեցիին ծառայող երաժիշտ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՑԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարեբարներու յիշատակին։

Ի դիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներուն որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13։30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ։ Ծախքերու մասնակցութիւն։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche.-

1.- Des animateurs spécialisés, agés minimum de 21 ans pour son camp itinérant d'adolescents de 14 et 15 ans pour Juillet et Août 1984.

2.- Des animateurs brevetés pour sa colonie de vacances de Bellefontaine pour Juillet et Août 1984.

s'adresser :
Croix Bleue
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 824. 46. 57

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

Présentation officielle du nouveau Pasteur d'Issy-les-Moulineaux

Le Pasteur René LEONIAN

Dimanche 20 Novembre, à 15 heures

28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

LE MUSEE ARMENIEN DE FRANCE
FONDATION NOURHAN FRINGHIAN
(Reconnue d'utilité publique)

présente

LES ŒUVRES DU PEINTRE

Elise MEHTERIAN

Expcsition du 17 au 24 Novembre

de 17 à 20 heures

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

VERNISSAGE

le Jeudi 17 Novembre, de 18 à 20 heures

ՎԱՂԱՆՑ
— ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վաղանցի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19/ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուաքի մէջ։ Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «ԱՆԻ» նուագախումբը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑԻՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին Կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ։

6, փլաս տ'Իէնա, 75016 Փարիզ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի կը նախագահէ քերթողուհի՝

ՄԱՌԻ ԱՒՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
Սիրայօժար կը մասնակցին՝
Հերմինէ Երիցեան Վիէննայի Օփերայէն, Յասմիկ Սիւրմէլեան (դաշնակ), Ճէյմս Լիոն (թաւջութակ)։
Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գմրէճեան, Մարիէթթա Մանուկեան (Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն), Ռազմիկ Աբրահամեան, եւ՝
Նայիրի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Եանպէկեանի։
Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

RADIO ASK

M F.- 98, 5 Mhz.
Emissions arméniennes
du 7 Nov. au 20 Nov. inclus
de 15 à 23 heures
Après le 21 Novembre de 7 à 15 heures

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԻՐ

Այնթափցիները խորհրդակցական հանդիսումի մը կը հրաւիրուին, կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին, 32 ռիւ տը Թրեվիզ, մեթրօ՝ Քատէ։

Մանրամասնութիւններու համար՝
հեռաձայնել։ - 770 - 07 - 25
770 - 27 - 66

CONFERENCE DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

Les conférences de *Grammaire de l'arménien classique* vont reprendre à la 4e Section de l'Ecole pratique des Hautes Etudes (Sorbonne, escalier E, 1e étage), les 1e et 3e mercredi de 10 h. à 12 h. (1e conférence, le 16 novembre). Les conditions d'admission demeurent inchangées : aucun titre universitaire n'est requis, il est simplement demandé aux auditeurs d'inscrire leur nom (inscription gratuite) au secrétariat de la section.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

PAPAZ

du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.

Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Դեկտեմբեր 18-ին

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan
Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre **de 14 h. à 19 h.**

Dimanche 20 Novembre **de 14 h. à 22 h.**

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17
JEUDI
17 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.569

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.569

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻԱԿ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆ Է ՈՐ ՁԱՆՁՑԱԼ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՊԻՂԱՏՈՍՆԵՐԸ, ՄԻՆՉԵՒ ԻՍԿ ԱՄԵՐԻԿԱՆ, ԿԸ ԶԱՐՄԱՆԱՆ...

—o—

Կիպրոսի հիւսիսը, Թուրք կիպրական ժողովը, Նոյեմբեր 15-ին միաձայնութեամբ, հռչակած է Թուրք կիպրական անկախ Պետութեան մը ստեղծումը եւ որու մկրտութեան անունն է. - «Հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութիւն»: Ինչ որ ամէնէն զարմանալին է, այս առթիւ ամէնուն ... զարմանալն է: Աշխարհ ըլլալու համար հարկ է խոստովանիլ թէ ամիսներէ ի վեր է, որ Տէնքթաշ կը յայտարարէ ընելիքը եւ եթէ այսօր ալ որոշումը կրնայ գործադրել, պարզապէս կը նշանակէ թէ արդելք եղող չկար: Ի վերջոյ, Ուաշինկթընի զարմանքը յայտնելը, առնուազն անտեղի է, երբ ամէն մարդ գիտէ թէ նոյնիսկ եթէ ուրիշ Պետութիւն չէր կրնար, Միացեալ Նահանգները կրնային արդելք հանդիսանալ, այնպէս որ նախընտրաբար թող լան Պղտտոսները...:

Հռչակումը կը ճշդէ որ. - «Կղզիին երկու ժողովուրդներու, յոյն եւ Թուրք ճակատագիրն է համակեցութիւնը: Նոր Հանրապետութիւնը ոչ մէկ ուրիշ Պետութեան պիտի կցուի: Ոչ - ուղեկից պիտի ըլլայ: Անկախութեան հռչակման յատարարութիւնը արդելք պիտի չըլլայ, այլ ընդհակառակն պիտի դիւրացնէ իսկական համադաշնակցութեան մը հաստատումը»:

«Հակառակ անոր, որ կը դրէ Լը Մ'ոնտ «Որոշ Տէնքթաշ չատոնց կը սպառնար միակողմանի հռչակումը իր գոտիին անկախութեան, ոչ ոք կը սպասէր որ գործի անցնի...»: Ինչո՞ւ: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչո՞ւ խօսքէն գործի պիտի չանցնէր, երբ ինք տարի է արդէն ուզածը կ'ընէ կղզիին դրաւած չրջանին մէջ եւ ոչ մէկուն հաշիւ կուտայ, ոչ իսկ անհետացած Յոյներուն մասին:

Կիպրոսի նախագահը՝ Կիպրիանու, նախարարաց Խորհուրդի նիստ մը դադարեցնէ եռք, դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդին տնիպոզական նիստ պահանջելով: Մնացեալը ոեւէ մէկը կրնայ նախատեսել, բանաձեւ մը կը քուէարկուի, որ, ուրիշներու կարգին, բարձի թողի կ'ըլլայ...: Առաջին առթիւ արդէն, ՄԱԿ-ը կղզիին իր ներկայացուցիչին մի - ջոցաւ, ընդդիմութիւն յայտնած է: Անգարա, առ այժմ միակ Պետութիւնն է, որ ճանչցած է պաշտօնապէս այս նոր Հանրապետութիւնը:

Ցիշենք որ, 1974 Օգոստոսին էր, («ընկերվարական» էճէվիտի օրով), որ Թուրքական բանակը կը դրաւէր հիւսիսային գոտին, տեղահան ընելով 200 հազար յոյն կիպրացիները եւ Անատոլուէն Թուրք բնակելով, անոնց տուները տեղաւորելու համար: Այն առեն ալ, Ազգաժողովը դադարած է եւ դեռ անցեալ Մայիսին, լայն մեծամասնութեամբ մը, բանաձեւ մը քուէարկած է որ կը պահանջէր «Թուրքական զրաւման բոլոր ուժերու անմի - ջական հեռացումը»...:

Արեւմտեան Գերմանիա, ի լուր այս հռչակումին, «ցաւ» կը յայտնէ, Ամե - րիկա զարմանք եւ յուսախարութիւն յայտնելով, Թուրք համայնքին կը դիմէ որ ետ դայ իր որոշումին վրայ:

Հարուածը ծանր է, մասնաւորաբար Յունաստանի վարչապետին՝ Փափանդրէուի համար, որ կիպրական հարցը իր ղեկաւոր նպատակներէն մէկը ըրած էր եւ ի վերջոյ Էնոսիսն ալ (կցում Յունաստանի) մեռած երազ մը չէ Յունաստանի համար: Փափանդրէու ձայն կը բարձրացնէ, կը բողոքէ Հասարակաց Շուկայի իր ընկերներուն եւ ՕԹԱՆ-ի մօտ, բայց այս վերջին չրջանակներուն մէջ ալ, չատ սիրուած չէ: Դէմ արտայայտուեցաւ եւ - րօհրդիներու զեռեղման, դէմ նաև Մերձաւոր - Արեւելքի ամերիկեան քաղաքականութեան:

Այս նոր Հանրապետութիւնը, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ փաստ մը ևս, միջազգային բարձր մարմիններու եւ բոլոր ՄԱԿ-րու անկարողութեան չբոնելու համար՝ աւելորդութեան: Ինչպէս միշտ, խօսքը կը մնայ՝ ուժին:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

LES ARMÉNIENS, DU GÉNOCIDE AUX «JUSTICIERS»

ԺԷօճ Ափրիք չաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ (Նոյեմբեր 16, թիւ 1193) լոյս տեսած է վերոյիչեալ խորագիրը կրող յօդուած մը, զոր ստորագրած է Փիէր (Պեարոս) Թերզեան: Հակիրճ պատմականէ մը եռք Ալպրիլեան եղեռնին, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ ժամանակակից դէպքերուն, ահաբեկչական կազմակերպութեանց եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն: Աճիէնթէն գաւ,, կայ նաեւ գրութիւն մը, խորագրուած՝ «Իրաւունքն եւ ուժը», ուր կը ներկայացուի միջազգային հաւաքականութեան տարբերական պարտականութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԽԱԼԻԼԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ Չ'Ը

—×—

Ա.

Ամբաստրական աշխատանքի ձեռնարկած օրերուս, ծանրապէս կը տառապէի ամէն անգամ որ կը նշմարէի թէ սխալ մը սպրդած է թերթին սիւնակներէն ներս: Թերթ մը խմբագրելու, լաւ հրատարակութիւն մը ընելու ամբողջ երջանկութիւնս մէկ երկվայրկեանի մէջ կը չքանար, կ'անհետանար, իր տեղը ձգելով ամօթի զգացումի մը: Երբեմն ընթերցող մըն էր որ կը մատնանշէր սխալը, հեռաձայնով կամ պատահական այցելութեամբ: Երբեմն ալ ե'ս կը նշմարէի այդ սխալը, իրիկունը, երբ բազկաթոռիս մէջ թաղուելով կը սկսէի քննել օրուան թերթը: Այն առեն ամօթէս գետնին տակը կ'ուզէի: Սխալը աչքերուս առջեւ կը մեծնար, կը մեծնար, ամբողջ տեսողութիւնս կը ծածկէր: Այդ վայրկեանէն սկսեալ ուրիշ ոչինչ կը տեսնէի եթէ ոչ այդ սխալը: Ինծի այնպէս կը թուէր, որ այդ պահուն, հեռուները, իւրաքանչիւր տան մէջ այդ սխալն էր որ խօսակցութեան ու խծբծանքի նիւթ կը դառնար: Մարդիկ կը հեգնէին զիս՝ համբակ խմբագիրս ու հրատարակիչս: Ու այդ հեգնանքը կրկնապէս անհանդուրժելի կը դառնար, երբ կը մտածէի որ թերեւս ուղղակի ե'ս չէի այդ սխալին պատասխանատուն: Սակայն ի՞նչ կը փոխուէր արդէն եթէ ես եղած չլլայի պատասխանատուն: Ընթերցողը կը հետաքրքրուի՞ թէ ո՞վ, ինչո՞ւ, ի՞նչպէս դործած է այդ սխալը: Չի հետաքրքրիր: Պէտք ալ չունի հետաքրքրուելու: Ա՛հ, կ'ըսէի ես այն առեն, ո՞րկէ ընդունեցայ սա պատասխանատու պարտականութիւնը: Ես կը կարծէի որ յաջորդ օր դիմացս ելլող ամէն մարդ այդ սխալը պիտի յիշեցնէ ինծի, պիտի ծաղրէ զիս:

Չեմ կրնար ըսել որ այսօր ալ չեմ տառապիր նկատուած իւրաքանչիւր սխալի դիմաց: Բայց այդ տառապանքը կարճ, չատ կարճ կը տեւէ: Ամօթէս գետնին տակը չեմ անցնիր այլեւս, գայն չեմ մեծցներ աչքերուս առջեւ: Բնական կը նկատեմ: Չեմ ալ կարծեր որ մեծ ողբերդութիւն մըն է այդ: Կ'ըսեմ. անշուշտ աւելի լաւ կ'ըլլար որ չպատահէր այդ սխալը: Բայց անկարելի է անսխալ թերթ հրատարակել: Ի վերջոյ սխալը չատ աւելի քիչ տեղ կը դրաւէ բովանդակ թերթին մէջ, քան ճիշդն ու չիտակը: Ուրե՞մն:

×

Մարդիկ յաճախ կը մոռնան այնքան ծանօթ ու ժողովրդական ասացուածքը, որ կ'ըսէ թէ սխալիլը մարդկային է:

- Անցեալներդ սխալ բառ մը գործածած էիք, կ'ըսէր օր մը մեր դրչի մարդոցմէ մէկը ինծի:

Ու կը յիշէր բառ մը զոր իրաւ ալ գործածած էինք թերեւս քիչ մը անտեղի կերպով, քանի որ մեր լեզուին մէջ գոյութիւն ունէր աւելի յարմար բառ մը ճիշդ այդ դաղափարը արտայայտելու համար:

- Իրաւունք ունիս, պատասխանեցի: Սխալիլը մարդկային է:

- Բայց մամուլի մարդը սխալելու իրաւունք չունի:

Եւ քանի որ ինք ալ դրչի մարդ էր եւ ինք ալ սխալներ գործած էր առիկ առիկ, «անմեղ չարութեամբ» մը իրեն յիշեցուցի իր այդ սխալներէն մէկը:

Անմիջապէս դժգոհ երեւոյթ մը առաւ ու դիմեց ինքնապաշտպանութեան:

- Այո՛, բայց պիտես որ երբ ես առիկա կը գրէի, տակաւին չէի իմացած որ, ... կամ արդէն հասկցած էի որ, ... կամ չուտով անդրադարձած էի որ, ... եւայլն:

Անտարակոյս ինք տասը տեսակ բան կրնար յառաջ քշել իր սեփական սխալը արդարացնելու համար, բայց անոնցմէ մէկն իսկ չէր ընդուներ, երբ կարդը կուդար դիմացինը արդարացնելու:

Շատ քիչ մարդու կեանքը միայն սխալներով լեցուն է: Սխալը միշտ փոքրամասնութեան մէջ կը մնայ աչխարհի մը վրայ ուր կը տիրապետէ ճիշդերու եւ ուղիղներու մեծամասնութիւն մը: Նոյնիսկ եթէ կարդ մը սխալներ ճակատագրական դեր խաղան մարդու մը կեանքին մէջ, պիտի ըսենք որ ճարը չկայ անոնցմէ խուսափելու: Ինչպէս որ ճարը չկայ հիւանդութենէ ու մահուընէ խուսափելու: Մեր ամբողջ կեանքը առողջութեամբ կ'անցրնենք: Քիչ օրեր միայն հիւանդութենէ կը տառապինք: Մեր ամբողջ կեանքին մէջ կը քալենք, քիչ անդամ միայն կը սայթայինք ու գետին կ'իյնանք: Մեր ամբողջ կեանքը կ'անցրնենք ուտելով ու խմելով, քիչ անդամ միայն անհանդիստ կ'ըլլանք մեր կերածէն ու խմածէն: Եւ երբ կը պատահին այս վերջիններէն, ոչ մէկ բան այնքան բնական ու մարդկային է, որքան ըսելը, թէ «անցեալ օր անհանդրստացայ», կամ «անցեալ օր անկում ունեցայ» կամ վերջապէս «անցեալ օր կերածէս անհանգիստ եղայ»:

Նոյնքան բնականօրէն չե՞նք կրնար արդեօք խոստովանիլ ու ըսել. անցեալ օր սխալ բառ մը գործածած էի:

Ի՞նչ կը կորսնցնենք որ...

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 31 / ՆՈՅ. 4)

ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ

Գնահատանքի արժանացած է երեւանցի բեմադիր Բագրատ Յովհաննիսեանի նոր ժապաւէնը՝ «Տէրը», արձակագիր Հ. Մաթեւոսեանի համանուն պիէսի հիման վրայ: Ժապաւէնը կը պատմէ չրջակայ միջավայրի պահպանման մէջ մարդուն դերին մասին: Գլխաւոր հերոսի, անտառապահ Յոսեփի դերը կատարած է Յորէն Աբրահամեան:

Բագրատ Յովհաննիսեան երկար տարիներ աշխատած է որպէս դրականագէտ ու համալսարանի դասախօս. տասը տարի առաջ միայն սկսած է գրաղիլ բեմադրութեամբ: Անոր «Հնձան» ժապաւէնը Մոսկուայի մէջ մրցանակի արժանացած է որպէս պատանեկութեան համար լաւագոյն ժապաւէնը:

×

ԼՃԱԿԱՑԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի պայմաններուն լաւ ընտելացած է ամերիկեան արժէքաւոր ճկնատեսակ մը՝ պուֆալօն, նաեւ ծիածանագոյն իշխանը: Հայաստանի մէջ, որ հարուստ է բնական ջրամբարներով, մեծ ուշադրութիւն կ'ընծայուի արհեստական ձկնային տնտեսութեան զարգացումին: Այդ լիճերու մէջ կ'որսան տարեկան մօտ 3600 թոն ծածան, սպիտակ ամուր, գլխաճուկ եւ այլ ձուկեր: Մինչեւ հնգամեակի վերջաւորութեան, այդ թիւը կը հասնի 4000 թոնի:

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՊԱՐՏԻԶԱԿԷՆ

ԽՄԲ. - Նոյեմբեր 4-ի մեր թիւով հաղորդած էինք Պարտիզակի երիցագոյն սերունդէն վերջինիներէն մէկուն՝ Հրանդ Աստուածեանի մահը: Խոստացած էր մեզի՝ շարունակել իր յուշերը պատմել, բայց կը թողու միայն բանի մը էջ սեւագրութիւն, գրեթէ անընթեռնելի: Ստորեւ ինչ որ կրցանք բաղել···

×

Պարտիզակի «երջանիկ»ներէն Մխրան Թոթով էր, իչի Մխրան կը կոչէին զինքը: Շուկան կը չրջէր եւ յանձնառու կ'ըլլար փոխադրելու աննշղեղէններ կամ առարկաներ, փոքր վարձատրութիւնով մը. երբեմն իր թոթովախօսութիւնը կեղծողներ կը չղայնացնէին զինքը: Կը սիրէր թատերական ներկայացումները, պայմանաւ որ Օթէլլոյի Տէզդէմոնային պէս գեղեցիկ տիպար մը ըլլար հոն:

Երիտասարդ դերասան մը Պարտիզակ եկած էր. անհաւատ էր բայց չատ կարող, իր արուեստը յարգող երիտասարդները ուզեցին որ դպրոցի սրահներէն մէկուն մէջ արտասանութիւն մը ընէ. մուտքը 40 փարա: Իրիկնամուտին մեր երիտասարդ դերասանը կը ներկայանայ չինծու բեմի մը վրայ, երկաթագործի մը լծդեամներով «Դարբիններու Գործադուլ»ը կ'արտասանէ փառաւորապէս: Երիտասարդութիւնը ոգեւորուած կը ծափահարէ ապագայ դերասանապետ Վ. Փափազեանը: Բայց մեր Իչի Մխրան ալ 40 փարա տուած եւ ներկայ եղած էր հանդէսին, կարծելով թէ թատերգութիւն էր, «40 փարա ետ կ'ուզեմ» կը պոռար:

×

1908-ի Սահմանադրութեան տարիներուն Պարտիզակցիներն ալ քուէարկեցին թէ՝ Հայերս ալ պէտք է զինուորագրուինք. ձեռնարարձ քուէարկեցին եկեղեցիին մէջ: Իչին ալ զինուոր վերցուցին: Հաւաքոյթի մը մէջ հայ զինուորները երբ կը վիճէին Իչին ալ խօսք ուզելով, բարկացոտ չեշտով մը կ'ըսէ. «անոնք որ եկեղեցիին մէջ մատերնին վեր առին՝ «զինուոր կուտանք» ըսելով, ասկէ պիտի ընկին եթէ մատերնին ուրիշ տեղ մը դնէին» եւ իրաւունք ունէր Իչին:

×

Պարտիզակցին իր դիւղը այցելող ոեւէ օտարական սիրով կ'ընդունուէր, տեղւոյն կառավարական թուրք պաշտօնեաները կը յարդուէին նմանապէս անոնց ընտանիքները. հանրմը իր պզտիկներով կը տեղաւորուէին իրենց մօտ եւ թրքերէնի տեղեակ տիկին մը կանչելով կը խօսակցէին: Մէկը դուլպայ կը հիւսէր, ուրիշ մը չապիկներ կը կարկտէր, 8 - 9 տարեկան դպրոցականներ կ'երգէին 1908ի նոր երգերէն. «Հրացան ուսերնին», «Մերն է նոր տարին», «Լուսին չկար» եւայլն: Հայ տիկինը կը հարցնէ հանրմին թէ քան մը կը հասկնա՞յ երգուած - ներէն. «տղաքը լաւ կ'երգեն, ես միայն երկու անուն հասկցայ, Հասան եւ Հիւ - սէյին» կ'ըսէ հանրմը: Քանի մը տարի վերջ էր որ լուծեցի թէ այդ երկու անուններըը սխալ հասկցուած «Հրացան ուսերնին» բառերն էին:

×

... 1911-ին Ծնողքս համոզեցի որ Ֆըրանսա մեկնիմ երկրագործական եւ տնտեսաբուժական գործնական աչխատանքներուն լաւատեղեակ ըլլալու համար, ընկերներովս կ'ուզէի նմոյչ ապրանք մը ունենալ:

Ֆրանսական Ֆրիճի չոգենաւով Մի - ջերկրական կը մտնենք. նաւուն մէջ կային գաւառացի Հայեր, կային Խարբերդ նահանդէն, 35-էն 50 տարեկան, Ամերիկա կ'երթային:

15 օր Մոնթէ Քրիսթօ կզզին սոխուեցայ մնալ, Կ. Պոլոյ մէջ պատահած «քոլէրա»յին պատճառաւ: 18 ամիսներ մըն եկայ Փարիզ. Գործաւորական կեանքը խիստ էր. արհեստաւորները կը ստանային 6 - 7 Ֆրանք օրական, իսկ պարզ գործաւորները 5 Ֆրանք: Մէկ Ֆրանքով կարելի էր լաւ ճաշ մը ընել:

3 տարիէն աւելի մնացի Շէրի նահանգը ապարակի մը մէջ որ տեսակ մը դըպրոց էր: 14-ի պատերազմը սկսած էր. ծնողքիս լուր չունէի եւ չատ կը տանջուէի:

Անգամ մը, պատերազմի չրջանին Փարիզ կ'երթայի, ճամբան բոլոր թուղթերս կորսնցուցած էի, կամ կողոպտուած՝. հարցաքննեցին զիս. անտեղեակ էի պատերազմական վիճակի օրէնքներուն: Քոմիսէրը տեսնելով հանդարտ եւ միանգամայն տխուր արտայայտութիւնս, ազդուած էր. «տղաս, ըսաւ, պատերազմական վիճակ է, թուղթ չունիս, բերանացի վրկայութիւնները արժէք չունին. կրնաս հրացանազարկ ըլլալ»: Վերջապէս հեռաձայնելով բարեկամներուս, խնդիրը կարգադրեցաւ ի նպաստ ինծի:

... Քանի մը տարի յետոյ էր որ առի անհաւատալի սեւ լուրը, թէ մայրս, հայրս եւ քոյրս մեռած էին ժանտահենդէ:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

———×———

Ուրբաթ իրիկուն, Նոյեմբեր 4, տեղի ունեցաւ Լիոնի Առաջնորդարանի կից սրբահին մէջ երեկոյթ մը, նուիրուած Վահէ Օշականի, ու ներկայութեամբ տեղւոյս Առաջնորդին, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի: Երեկոյթը կազմակերպուած էր Եկեղեցւոյ Մշակութային Յանձնախումբին եւ Տէսինի Մշակութային Տան կողմէ:

Այս հանդիսութիւնը դէպք մը պէտք է նկատել, եղելութիւն մը, իր նուաճած ու իր արձանագրած բացառիկ յաջողութեամբ: Բացառիկ սոխպուած ենք ըսելու երեկոյթի մը, որ գոհացուց ու զարմացուց միաժամանակ բոլոր ներկաները, իր յղացումով եւ իր գործադրումով: Իրրեւ մէկը այդ զարմացածներէն, կ'ուզեմ թուել կարդ մը կազմակերպական յատկանիչներ, որոնք կը գաւորոչեն կ'ենթադրեմ՝ այս ձեռնարկը նման ուրիչ չատ մը ձեռնարկներէ, աւելի աւանդական յղացումներով մէջտեղ բերուած: Նախ վայրը, Առաջնորդարանի կից նոր - րակառոյց սրահը կը գոհացնէ բոլոր արդիական պահանջները, իր ճարտարապետութեամբ, իր լուսաւորումով, եւ ձայնադրութեան եւ ձայնարաչխութեան, մէկ խօսքով՝ սոնորիզասիոնի իր ընձեռած կարելիութիւններով: Ցետոյ՝ կազմակերպիչներու ծանուցդական քաղաքականութիւնը. երեկոյթը ծանուցուած էր տեղական մամուլին մէջ (Լիոնի չըրջանին Ֆրանսական թերթերը), ու «Լը Փրոկրէ» թերթին մէջ լոյս տեսաւ յաջորդ օրը՝ Շաբաթ առաւօտ, մանաւոր թղթակցութիւն մը, հիմնուած Վահէ Օշականի հետ հարցազրոյցի մը վրայ, զոր թերթին լրագրողը ունեցած էր պրոպէտին հետ Առաջնորդարանի մէջ: Բայց բացառիկ էր մանաւանդ այս երեկոյթը իր որակով, որ մասամբ՝ արդիւնքն էր կազմակերպիչներու ջանքերուն, բայց գերազանց արդիւնքը՝ Վահէ Օշականի անձնաւորութեան: Վահէ Օշական Ֆրանսա կը գտնուի այս չրջանին Համազգայինի հրաւէրով, իր հօրը՝ Յ. Օշականի ծննդեան հարիւրամեակին առիթով կազմակերպուած հրապարակային ելոյթներուն իր մասնակցութիւնը բերելու համար: Լիոնի եւ չրջակայքի համայնքը դեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր ուրեմն նաեւ իրե՛ն, այսինքն՝ իր անձին ու իր գործին երեկոյթ մը յատկացնելու: Ներկայ էին գաղութիս տարեց անդամները, բայց նաեւ հոյլ մը երիտասարդներ, որոնց խանդավառութիւնը, յատարա հանդիսութեան, սփոփանք ու հիացում կը յառաջացնէր մարդուս սրտին մէջ: Ուրեմն հայ գրականութեան նուիրուած երեկոյթներն ալ կրնան եղեր արդիական չունչ մը ունենալ, ու քայլ պահել իրենց որակով, իրենց դրած ու չօշափած հարցերով՝ ներկայ աչխարհին հետ:

Որակ, չունչ եւ արդիականութիւն, որոնք սերտօրէն կապուած են անշուշտ Վ. Օշականի գրականութեան: Հիմնուելով այս երեկոյեան ընթացքին ըսուածներուն վրայ, կ'ուզէի հոս հակիրճ ձեւով յիչել. ցնել որ Վ. Օշական ծնած է 1922-ին, որ իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը անցուցած է Երուսաղէմի մէջ, որ իր դպրական ուսումը կատարած է Փարիզի մէջ, 1946-էն 1952, նոյն Փարիզին մէջ 1964-ին՝ պաչտպանելով տոքթորայի թէզ մը արեւմտահայ վէպի ծագումին մասին: 1952-էն ասդին՝ ապրած է Պէյրութ եւ հոն՝ համալսարանի դասախօս եղած, ուսանդելով հայ եւ օտար գրականութիւններ: 1975-ին փոխադրուած է Միացեալ - Նահանգներ, ուր եօթը տարի՝ Ֆիլատելֆիոյ համալսարանին մէջ՝ դասախոսի պաչտօն վարած է հայ գրականութեան եւ ընկերային պատմութեան նիւթերուն չուրջ:

Հրատարակած է բանաստեղծութեան չորս հատորներ, Պատուհանիր 1956-ին, Քաղաքը 1963-ին, Քառուղի 1971-ին եւ Ահազանգ 1980-ին, առաջին երեքը՝ Պէյրութի մէջ, վերջինը՝ Միացեալ - Նահանգներ: Բանաստեղծ ուրեմն իր գործին վկայութեամբ: Հրատարակած է անչուշտ մը արձակ գրութիւններ, զորս ինքը թերեւս նուազ կարեւոր կը նկատէ, քանի որ չեն արժանացած անոնք հատորի կարգադրին: Ունի քննադատի վաստակ մը նաեւ - ուր որ գտնուած է՝ մասնակցած կամ աչխատակցած է տեղական մամուլին, միչտ քննարկումի ենթարկելով ժամանակակից հայ գրականութեան եւ իմացականութեան ճիգերը:

Երեկոյթին կը մասնակցէին Վահէ Օշականի դէմքին չուրջ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանը եւ Մարք Նշանեան: Նորվան Եպիսկ. յիչեցուց թէ պատիւը վայելած է առենօք գրագէտին աչակերտը ըլլալու Անթիլիասի Դպրեվանքին մէջ, ու ներկայացուց Վահէ Օշականի անձը, ուրւագծելով իր կենսագրութիւնը: Կրնայինք ըսել՝ իր ինքնակենսագրութիւնը, քանի որ ան կարդաց ի մէջ այլոց՝ գրագէտին ինքնակենսագրական նչմարները, համեմատած այն թեթեւ հեղնութեամբ որ Վ. Օշականի ոճին գրաւիչ տարրերէն մէկն է: Ցատակ է որ այս հեղնախառն ու համով ոճը գրագէտին թոյլ կը չղարչէ պահանքի ողբերգականութեան խոր զգացումը: Քիչեր ըսած երեւոյթին՝ կրցած են ըմբռնել չղարչումին այս պերը, մանաւանդ իր բանաստեղծութեան մէջ:

Նորվան Եպիսկ.է յետոյ խօսք առաւ Մարք Նշանեան, որ չատ կարճ ուսումփոփ ձեւով մը՝ գաղափար մը տուաւ Վահէ Օշականի գործին կարեւորութեանն ու տարողութեան մասին: Տեղն է հոս նկատելու որ օգտակար էր նաեւ երեկոյթին յղացումը, իր «երկլեզու» բնոյթով: Պարտադրանք մը կայ ի հարկէ մեր դպրութին մէջ, անշուշտ՝ ցաւալի, ինչպէս կ'ենթադրենք՝ այլուր, պարտադրանք մը որ կը վերաբերի Ֆրանսահայ երիտասարդութեան ընկալումի չափերուն եւ միջոցներուն: Երիտասարդներուն մօտ արթնցած խոր ու վաւերական հետաքրքրութիւնը - պիտի ըսէինք մինչեւ իսկ՝ չունէին, քան սպիտակ դրօչ պարզելը:

Պօղոսբէկ Փիրումեանը չհաւատաց թրքական դրօշի գոյնին: Այն ե՞րբ է եղել, որ Թուրքը յարգել է զինադադարի իր պայմանագրութիւնը կամ Հայի պարզած ճերմակ դրօշի ազնուութիւնը: Նաեւ Թուրքը մերկացրած խոյացաւ օդակի մէջ գտնուող վաչերի վրայ:

- Քալե՛ք իմ եաեւի՛ց, - եւ նրա ծանր հարուածից բղաւելով զեռին փռուեց Թուրք մի սպայ:

Գնդապետի եաեւից թրամարաի ու սուինամարտի նետուած հայ զինուորները զոռում - գոչունով լցրել էին Սարտարապատի դաչտը:

Բոլոր կողմերից պաչարուած Թուրքերը, տեսնելով, որ ի զուր է դիմադրութիւնը, ապերասում էին խնայել իրենց: Լոզոզ վաչտապետը, բարձրացած մի քարի վրայ, լալահառաչ բացատրում էր, որ իրենք ծառայել են եւրոպական ճամբարներում եւ չեն մտնակցել հայկական ոճրագործներին: Աղաչում էր խիղճ ունենալ եւ չկոտորել անմեղ զինուորներին:

(Շար. 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՅՈՒԱԾՔ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Թուրքերի առաջապահները եղեռնութեան հասուեհաս էին, իսկ զօրքի ամբողջ բազմութիւնը կեղտաջրի պէս տարածուած բռնել էր Սարդարապատի ամբողջ տափաստանը: Աչ ու ձախ թեւերից հրանօթները կրակում էին բոլոր ուղղութիւնների վրայ: Գնդացիրներն էին ճարճատում: Հետեւակն օդում ու դէպի դիմացի տարածութիւնները կրակելով ու ամուկ - աղաղակով չարժւում էր: Նրանց երթը չատ էր ուրախ:

Թուրք զինուորը զեռ այդպիսի չքերթ, այդպիսի ամուկից ու խանդավառ տեղաչարժ չէր ունեցել վերջին պատերազմի ընթացքում: Դէ՛, Թող խլանա՛ն Հայոց զանդերի ղօղանջները: Թող Արարատեան երկիրը դերեզման դառնայ հայութեան մնացորդների համար, որպէսզի ոչ մի արգելք չմնայ Թրքաց աւանդական բաղձանքների իրականացման ճամբի վրայ···:

Դանիէլբէկ Փիրումեանի հրամանով մէկէն կրակ ժայթքեց Մորչն Իգլեթեանի մարտկոցի տասը թնդանօթներից: Եւ դա ահաղանդ դարձաւ, որպէսզի Քէօրփուլու գիւղից արեւմուտք դիրք մտած կապիտան Կլիչի թնդանօթներն էլ իրենց զայրոյթը Թափեն երկաթագծի երկարութեամբ անհոգ խռնուած Թուրքերի վրայ: Փիրումեանը կլիչին յանձնարարել էր առաջին իսկ հարուածներով չարքից հանել Սարդարապատ կիսակայարանի ջրհան սարքը, որը երկաթագծի այդ հատուածն ու չրջակաները խմելու ջրով ապահովող միակ կէտն էր: Ճակատի հրամանատարը, հեռադիտակով կիսակայարանը հայեացքի մէջ առած, սպասում էր դիպուկ այն հարուածին, որ միայն կապիտան Կլիչի նման նչանառուն կարող էր հասցնել: Եւ այդ հարուածից ջրհան կայանի վայտամածը վառուեց, կայանը փչուր - փչուր տարածուեց չորս կողմերի վրայ:

Հայերի թնդանօթների աւերիչ ու մահացու հարուածներից Սարդարապատի դաչտի ղռերը ծածկում էին Թուրքերի դիակներով ու արիւնով: Դաչտի մօտերքում խնամքով քօղարկուած զնդացրորդները հնձում էին անկազմակերպ նահանջի ճանապարհը բռնած տակէրներին:

Եւ այն ժամանակ Քէօր փուլուի այգիներում, Ղուլիբեկլի ու Հայի Զէյվա գիւղերում զարնած հինգերորդ զնդի զումարտակները դուրս հորդալով՝ սկսեցին չընդմիջուղ ու դիպուկ հարուածներով հնձել նահանջի ճամբան բռնած Թուրքերին:

Գնդապետ Պօղոսբէկ Փիրումեանը հեռադիտակով տեսել էր, որ Թրքական չարժման ծայրն արեւելքում եղեռնուից էլ դուրս էր եկել, իսկ ձախ թեւը քաւում էր Ղուլիբեկլուի իրենց Թաքստոցներին: Եւ այժմ, երբ իրար կոխկրտելով փախչում էին Թրքական զօրաժնի յետնապահները, սէպի ծայրը կազմող վաչտերը, դլուխները կորցրած, անդադար կրակում էին աչ ու ձախ: Դրնդապետը զումարտակի հրամանատար Սահեան Մաչտոցեանին կարդադրեց կարուկ անցումով փակել այդ վաչտերի նահանջի ճանապարհը: Մաչտոցեանի զումարտակը գնդացրային կրակի պաչտպանութեամբ հասաւ Սարդարապատ կայարանի մատոյցներին եւ ապահով դիրքեր գրաւելով՝ սկսեց ջարդել, նահանջի փորձ կատարողներին: Ծուղակի մէջ ընկած Թրքական վաչտերը ուրիչ ելք չունէին, քան սպիտակ դրօչ պարզելը:

Պօղոսբէկ Փիրումեանը չհաւատաց Թրքական դրօշի գոյնին: Այն ե՞րբ է եղել, որ Թուրքը յարգել է զինադադարի իր պայմանագրութիւնը կամ Հայի պարզած ճերմակ դրօշի ազնուութիւնը: Նաեւ Թուրքը մերկացրած խոյացաւ օդակի մէջ գտնուող վաչտերի վրայ:

- Քալե՛ք իմ եաեւի՛ց, - եւ նրա ծանր հարուածից բղաւելով զեռին փռուեց Թուրք մի սպայ:

Գնդապետի եաեւից թրամարտի ու սուինամարտի նետուած հայ զինուորները զոռում - գոչունով լցրել էին Սարտարապատի դաչտը:

Բոլոր կողմերից պաչարուած Թուրքերը, տեսնելով, որ ի զուր է դիմադրութիւնը, ապերասում էին խնայել իրենց: Լոզոզ վաչտապետը, բարձրացած մի քարի վրայ, լալահառաչ բացատրում էր, որ իրենք ծառայել են եւրոպական ճամբարներում եւ չեն մտնակցել հայկական ոճրագործներին: Աղաչում էր խիղճ ունենալ եւ չկոտորել անմեղ զինուորներին:

(Շար. 5)

անոնց ղեկացած հրճուանքը ղրական յայտնաղործումի մը առջեւ, որուն արդիականութիւնը կրնային ու դիտէին հասկնալ ու գնահատել - վատահեցուց մեզ որ հոս, այս չարախօսուած, խրճբղծուած ու ղրպարտուած հայկ· Արեւմուտքին մէջ, հայ ղրականութիւն եւ իմացականութիւն կրնան դտնել վերջապէս իրենց արժանավայել ընդունելութիւնը, քանի որ կրնան նախ եւ առաջ' լսուի՛լ:

Մարք Նշանեան նկատել տուաւ որ Վ· Օշականի բանաստեղծական դործը երկար ժամանակ՝ լուսանցքային մնացած է, պիտի ուզէինք աւելցնել նոյնիսկ՝ անտեսուած եւ լուրջի չառնուած: Պատճառը այն ըլալու է, որ այդ դործը կը քերէ ու կը ցնցէ հայկական Սփիւռքի մէջ կոչկոտ կապած բոլոր սովորութիւնները, դեղապիտական թէ կենցաղային (իրմէ զատ ո՞վ դիտցած է դործածել աւելի դիպուկ ձեւով «երկակենցաղ» բառը, այդ սովորութիւնները մարմնաւորող, զանոնք պաշտօն ու պատմուճան դարձնող անձերու հասցէին): Բանաստեղծական դործը, կ'ըսէ Մարք Նշանեան, կը քակէ մէկ առ մէկ բոլոր դեղապիտական կոչկոտները, որոնք այնքան հաստատուած են մեր մէջ, ու կ'երթայ դրաւելու հակառակ բեւեռները, ինչ որ նախ եւ առաջ' Վահէ Օշականի բանաստեղծական լեզուն դերծ կ'ընէ բանաստեղծութիւն ըսուածի բոլոր «արտաքին նշան»ներէն: Իր իսկական վերջաւորութեան՝ Մարք Նշանեան ամփոփեց Վահէ Օշականի դործին քանի մը գլխաւոր յատկանիշները - բանաստեղծական լեզուի բացարձակ ինքնատպութիւնը, արդիականութիւնը, բանաստեղծութեան արտաքին նշաններու դիտակից ու աշխատուած խթթարումը, արդիաշունչ բանաստեղծական դիւցազներգութեան մը ծրադիրը, աշխարհի ողբերգութիւններուն հետ դիմադրիմութիւնը:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ, միշտ իր «երկլեզու» բնոյթով, նախ ընթերցումով մը, զոր Վահէ Օշական կատարեց իր վերջին դործէն հատուած մը առնելով: Երեկոյեան ամէնէն հաճելի պահն էր: Ի վերջոյ՝ կրնանք հարց տալ· ե՞րբ պատահած է արդեօք, որ բանաստեղծ մը ընթերցում մը կատարէ տակաւին աշխատանքի իր սեղանին վրայ գտնուող դործերէն, եւ ամբողջ սրահը հետեւի իրեն, լարուած ու պատկառալից ունկնդրութեամբ մը: Այդ համարձակութիւնը ունեցաւ Վահէ Օշական (հրապարակային ընթերցումը, որուն կ'ընկերակցի յեղոյզ սրամտախօսութիւնը սրահին հետ, ընդհանրացած սովորութիւն է թէեւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ): Օշականի կարդացած հատուածը կը պատկանի իր վերջին շարքին, որ մահուան դաղափարին, իրողութեան եւ սպառնալիքին կ'անդրադառնայ: Ակէ յետոյ՝ ներկաները ունկնդրեցին ձայնագրուած, Փրանսերէն թարգմանութեամբ, Վ· Օշականի Ահազանգ դործին մէկ մասը: Վահէ Օշական քանի մը խօսք աւելցուց բանաստեղծութեան իր յղացումին մասին, անդրադառնալով այն երեք մակարդակներուն, որոնց վրայ կ'ընթանայ իր բանաստեղծութիւնը - կեանքի նուաճումը, հայութեան ներկայ ճակատագրին տեւական բայց դաղտնի մտահոդութիւնը, լեզուական աշխատանքը:

Երեկոյթին վերջին մասը նոյնքան ինքնատիպ էր իր յղացումով: Նկատի առնելով վերոյիշեալ պարտադրանքը՝ երեկոյեան մէկ կարեւոր մասը Փրանսերէնով վարելու, բայց նկատի առնելով նաեւ որ Վահէ Օշական հայ ղրպէտը ինքնարտայ ու բնական կերպով Փրանսերէն պիտի չարտայայտուէր ինքն իր մասին, մտածած էր հարցում ու պատասխանի ձեւ մը: Տրամախօսութեան մը մէջ մտնելով, Փրանսերէնը կը դառնար Վահէ Օշականի բերնին մէջ՝ բնական ու տեղին երեւոյթ մը: Պատրաստուած հարցումները կը վերաբերէին ա) Վահէ Օշականի փարիզեան տարիներուն եւ այն ազդեցութեան՝ զոր փարիզեան դոյապայտութիւնը ունեցած է իր վրայ, բ) Քաղաքը հատորին դիւցազներդական բնոյթին, գ) արձակ դործերու ճակատագրին եւ թատերդութիւններու նիւթերուն, դ) պէյրութեան ներկայ ողբերդութեան, եւ անոր բանաստեղծական նուաճումին: Որմէհետէ Վահէ Օշական պատասխանեց սրահի հարցումներուն:

Յաջորդ օրը, Շաբաթ կէսօրէ ետք, Վ· Օշական ներկայ պիտի դտնուէր Տէսինի Մշակութային Տան մէջ տեղի ունեցող Մարք Նշանեանի դասընթացքին, որ այդ օրը զուգադիպարար՝ կ'առաջարկէր Ց· Օշականի դործին ներածութիւն մը:

Շեշտեցինք սոյն թղթակցութեան մէջ՝ երեկոյեան լինքնատպութիւնը, ու անոր ձգած չափազանց ղրական ազդեցութիւնը ներկաներուն վրայ: Կը կարծենք որ եկած է ժամանակը այսպիսի հանդիսութեանց, աւելի լայն համեմատութիւններով, ձեռնարկելու Փրանսահայ դաղութին մէջ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՁԱԹԱՓ

Նոյեմբեր 17-էն 24, ժամը 17-էն 20, Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը կը յուցադրուին ողբացեալ՝ Էլիզ Մեհթերեանի նկարչական դործերը: Ծնած Պոլիս, 1896-ին, Էլիզ Մեհթերեան - Զոփուրեան աշակերտած է իտալացի նկարիչ՝ Էռնարի: Փարիզ հաստատուելէն ետք, կը մտնէ Դեղարուեստից վարժարանը եւ կը յաճախէ Մոնփարնասի աշխատանոցները: Մեծ հիացող մը եղած է տպաւորապաշտ դպրոցին, որու ազդեցութիւնը կրած է: Մասնակցած է բազմաթիւ յուցահանդէսներու (Քարնավալէ, Կիմէ, Կոան - Փալէ): Իր մահկանացուն կնքած է 1982 Յունուարին եւ դործերը նուիրած հայկ· թանգարանին (Ն· Ֆրէնկեան հիմնարկ):

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—×—

Փոն - տը - Շէրլ - Շարվիէօ չրջանի հայութիւնը խանդավառութեամբ տօնեց Ս· Նշան եկեղեցւոյ բացումին առաջին տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն ազդային միութեան՝ որուն կը նախագահէ Պ· Արիս Խաչատուրեան: Արեւտուր էր օրը, Նոյեմբեր 6-ի կիրակին, Լիոնէն, Մէն թ'Էթիէնէն, ուրիշ տեղերէ ալ Հայեր եկած էին Շարվիէօ, մասնակցելու տօնախմբութեան: Եւ անոնց մէջ, բնականաբար Պահատուրեան ընտանիքին անդամները, դլխաւորութեամբ Պ· Ճիլպրայէլի, եկեղեցւոյ չինութեան նախաձեռնողը եւ անխոնջ մեկենասը, ի յիշատակ իր ծնողաց:

Կոկիկ եկեղեցին մէջ՝ որ իր բոցավառ դոյնով Հայաստան կը բուրէ Տօֆինէի հողին վրայ, պատարագը մատոյց Նորվան Եպիսկ· Զաքարեան, չրջապատուած Զատիկ արեղ· Աւետիքեանէ եւ մեծ մասամբ երիտասարդուհիներէ բաղկացած երդչախումբէ մը՝ զոր կը վարէր Պ· Աբրահամեան:

Նորվան Եպիսկ· իր քարոզին մէջ կոչ ուղղեց մանաւանդ երիտասարդութեան, հաւաքուելու Հայաստանեայց Առաք· եկեղեցւոյ չուրջ, մնալու համար հաւատարիմ դարերու խորէն եկած սուրբ պատգամներուն՝ որոնք օգնեցին մեզի պահելու մեր ինքնութիւնը:

Հոդեհանդստի արարողութեան ընթացքին, յիշուեցան բնականաբար Տէր եւ Տիկին Ճիլպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց անունները եւ նաեւ՝, ուրիշներու կարդին Լիոնի հայ ազդասէր անձնաւորութիւններ՝ զորս Պ· Պահատուրեան փափաքած էր մասնակից ընել այս յիշատակի օրուան հանդիսութեանց: Փոն - տը - Շէրի-ի քաղաքապետը - որ ծագումով Վրացի է - ներկայ էր եկեղեցին:

Կրօնական արարողութիւններէ վերջ, աւելի քան երկու հարիւր հոդիի մօտ բազմութիւն մը տեղ բռնեց սեղաններու չուրջ, ազդային սրահին մէջ՝ որ մկրըտուած է նաեւ Պահատուրեան ամոլին անունով:

Խանդավառութիւնը պակաս չէր ճաշին ընթացքին: Մանաւանդ որ Պ· Ճիլպրայէլ Պահատուրեան, թելադրելէ վերջ, որ Ս· Նշան եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուի ո՛չ թէ ամիսը անդամ մը, ինչպէս ներկայիս, այլ ամէն Կիրակի, յայտնեց թէ պատրաստ է աջակցելու Կրընոպլի մէջ ալ հայկական եկեղեցիի մը կառուցման, այս անդամ ի յիշատակ իր եղբօր՝ Յարութիւնի:

Կարելի է զարմանալ որ մինչեւ հիմա Կրընոպլի մէջ այդ ուղղութեամբ որեւէ լուրջ քայլ չէ առնուած: Գնդակը ուրեմն, ինչպէս կ'ըսեն Փրանսացիք, Կրընոպլցիներուն մօտն է այլեւս: Մաղթենք որ յաջողին գայն լաւ օգտագործել ու հետեւիլ Սէն թ'Էթիէնի օրինակին՝ որուն նորակառոյց եկեղեցիին օծումը, կնքամայրութեամբ Տիկին Ս· Թովմասեանի, ի յիշատակ իր ամուսնոյն, տեղի պիտի ունենայ Մարտին, ինչպէս ծանուցուեցաւ ճաշին ընթացքին:

Այս հատորիկը առիթ մը եղաւ մեծարելու նաեւ Շարվիէօ - Փոն տը - Շէրլի ազդային միութեան, որքան համեստ նոյնքան դործունեայ նախագահ Պ· Արիս Խաչատուրեանը՝ որուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կոնդակ մը էր ուղարկած, նշելու համար իր ծառայութիւնները ի սպաս հայութեան եւ եկեղեցիին: Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Պ· Խաչատուրեան չմոռցաւ յիշելու իր բոլոր աշխատակիցները որոնց միացեալ ջանքերով յառաջ եկաւ Ս· Նշան աղօթատեղին չինութիւնը:

Վ· ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Գ.ՀԻՐԼի մէջ, Հոկտեմբեր 11 - 18, տեղի ունեցած է Անոա Պոզիկեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են մօտ քառասուն պատառներ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ «Ուիլշըր Իպէլ» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, կազմակերպութեամբ Համազդայինի Շրջ· Վարչութեան: Ներկայ եղած են 1200 հոգի: Բացումը կատարած է Գուրգէն Գասապեան: Դեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Համազդայինի Լոս Անճըլըսի մասնաճիւղի երդչախումբը, դեկավարութեամբ Արա Մանաշի եւ Մոնթեպելլոյի մասնաճիւղի պարախումբը, դեկավարութեամբ Ժոան Մազարեանի: Բանախօսած է Քրիստափոր Բագրատունի ախտաճանաչումը կատարելով Սփիւռքի հայ կեանքին ու պայմաններուն:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Մխերիքեորհա» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր· 15-ին, տեղի ունեցած է «Գայեանէ» պարախումբին տարեկան ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան: Բառասուն անդամ - անդամուհի ունեցող խումբին պարուսոյցն է տիկին Ալիսիա Անդրէասեան - Զոլաղեան: Մեկնաբանուած են ազդապարական, ժողովրդական պարեր: Յաւարտ յայտարդի, Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը:

Կրընոպլի մէջ այդ ուղղութեամբ որեւէ լուրջ քայլ չէ առնուած: Գնդակը ուրեմն, ինչպէս կ'ըսեն Փրանսացիք, Կրընոպլցիներուն մօտն է այլեւս: Մաղթենք որ յաջողին գայն լաւ օգտագործել ու հետեւիլ Սէն թ'Էթիէնի օրինակին՝ որուն նորակառոյց եկեղեցիին օծումը, կնքամայրութեամբ Տիկին Ս· Թովմասեանի, ի յիշատակ իր ամուսնոյն, տեղի պիտի ունենայ Մարտին, ինչպէս ծանուցուեցաւ ճաշին ընթացքին:

Այս հատորիկը առիթ մը եղաւ մեծարելու նաեւ Շարվիէօ - Փոն տը - Շէրլի ազդային միութեան, որքան համեստ նոյնքան դործունեայ նախագահ Պ· Արիս Խաչատուրեանը՝ որուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կոնդակ մը էր ուղարկած, նշելու համար իր ծառայութիւնները ի սպաս հայութեան եւ եկեղեցիին: Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Պ· Խաչատուրեան չմոռցաւ յիշելու իր բոլոր աշխատակիցները որոնց միացեալ ջանքերով յառաջ եկաւ Ս· Նշան աղօթատեղին չինութիւնը:

Վ· ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՈՐՈՒՄԸ

Դ·

Եւ իրը թէ բան մը չեղածի պէս, Սոֆի կը յանդգնէր խնդրելու տիկինէն որ իր յարդանքները հաղորդէր տօքթորին՝ յաջորդիկայ նամակով:

Իր այս անդիտակից ու կսկծալի ինքնահպարհութեան մէջ կը տատանէր մէկ քանի օր, յետոյ նորէն մասնուելու համար ծանրաթախիծ յուսահատութեան, աւելի բուռն եւ աւելի լալահառաչ:

Եղաւ օր մը, ուր այլեւս անբաւական երեցաւ իրեն խօսիլ Համբիկի տատերին հետ, ներսէն պաղատիլ անկէ՝ իր ըրած չարիքին համար: Տիրական ու անյաղթելի պէտք մը ծագեցաւ իր մէջ այդ կորսուած տղուն եռեւէն վազելու, իր ցաւը, դժբախտութիւնը անոր երեսին տալու, խոստովանելով իր ոճիրին ծանրութիւնը եւ դարման մը խնդրելու իր վիճակին: Ու վերջիվերջոյ, իր մօրը կուրծքին վրայ ինկած, ամէն բան յայտնեց անոր: Նամակին պատմութիւնը ըրաւ: Կիւլիւկ հանըմ մտիկ ըրաւ, ափիբերան, աչքերը խոշոր խոշոր բացած: Անսահման կսկիծ մը անոր դէմքին թոյլ մաշկերուն վրայ կը ծրագրուէր՝ այս հեկեկալից խոստովանութեան առջեւ: Իր աղջիկէն եաքը, Համբիկը սիրած էր, ան, այդ խելօք անոյշ տղուն, որուն նման մանչու մը կարօտովը տապկուած էր լուացարարուհին չարունակ: Ու երբ որ Սոֆի իր կսկիծոտ յայտնութիւնը վերջացուց, մայրը չկրցաւ ա՛ռ բառը չնետել անոր, յանդիմանութեան մը պէս·

- Աղջիկս, ըսել է քի ատ տղուն առանկ ըլլալուն սկիզբը դո՛ւն եղար...

- Ի՛ս եղայ, ե՛ս, հառաչեց Սոֆի:

- Վախ եավրում, ողորց Կիւլիւկ հանըմ, արցունքները սրբելով:

Յետոյ տրտմալի լռութիւն մը տիրեց մայր ու աղջկան միջեւ: Լուացարարուհին իսկոյն կը մտածէր այն խաղաղ ու երջանիկ կացութեան վրայ, զոր պիտի ունենային, եթէ իր աղջիկը այդ պատահականութեան տղուն սէրը մերժած չըլլար, կեանքը անոր կապած ըլլար, փոխանակ դալու ամիրայական այդ դժոխքին մէջ իյնալու, ուր ամէն բան վրայ տուած էին, պատիւ ու երջանկութիւն:

- Ա՛խ, եավրում, ինծի ինչո՛ւ չըսիր ան առենը, կ'աւաղէր խեղճ մայրը, հէմ քեզի մեղք էղաւ, հէմ ինծի, հէմ ան դավալը տղուն:

- Ի՞նչ դիտնայի, մայրիկ, սխալեցայ· ան սրիկան խաբեց ինծի:

Ու ալ խոստովանելու տկարութենէն տարուած, Սոֆի, ամիրային տան մէջ իր ապրած կեանքին գաղտնիքն ալ պատմեց մօրը: Թէ ինչպէս տօքթորը քիչ քիչ իր սիրտը չահած էր, փայլուն խոստումներով, ապագայի չլացուցիչ յուսադրութիւններով: Թէ ինչպէս սկսած էր սիրել զանիկա, վայրկեան մը չկասկածելով անոր չար դիտաւորութեանցը վրայ: Թէ ինչպէս, մոռնալով ինքզինքը, եղեր էր անորը, ու ան վայրենօրէն լկեր էր զինքը: Այս ամէնը բաւ՝ յուզումէն, ամօթէն, վրիժառութեան տենդէն պղտորած ձայնով, առանց մօրը երեսը նայելու, ինքնիրենը խօսելու պէս: Ու մայրը մտիկ ըրաւ այս անկարելի պատմութիւնն ալ, իր ամկական համառօտ բառարանին մէջէն չկարենալով յարմար բառեր դտնել իր զղացումը յայտնելու, այդ կացութիւնը որակելու համար: Մինակ, իր թաց, ողորմուկ նայուածքին մէջ կատաղութեան կայծեր կածկլտային, յանկուրծքը աւելի դժնդակ ժխորով մը եալ իջաւ, ու երբեմն ձեռքովը սրբեց չուրթերուն անկիւնը, ուր ինքնաբերաբար թանձր ու փրփրուտ լորձունք մը կը դոյանար:

- Սիրդի՛ւք չունը, մռլտաց ան, երբ Սոֆի իր խոստովանութիւնը վերջացուց, յանկարծ հեկեկալից լացի մը մէջ պայթելով:

Ա՛լ անկէց եաքը ամէն օր մայր ու աղջիկ իրարու քով էին, մէկը իր հառաչալից մխիթարութիւնները ջամբելով, միսը իր խոստովանութիւններուն մէջ պակաս մնացած, մոռցուած մանրամասնութիւնները լրացնելով, հեծեծագին յաչերու ընկերակցութեամբ:

- Մայրիկ, Համբիկը պտնանք, տես նա՛նք, անպատճառ ... կը պահանջէր հիմա Սոֆի:

Լուացարարուհին անոր այն ուշ մը նացած փափաքին՝ դլուխը կ'օրօրէր բռնապետիկ տխրութեամբ մը:

- Ան զավալըչէն իւր չիայ ա՛լ, պատակս, կ'ըսէր անոր տարին տասան լըմընցեր է:

- Կ'աղաչեմ, մայրիկ, մէյ մը տես նանք, ի՞նչ կ'ըլլայ ...

(Շար· 185)

Տիկին Անահիտ Իսահակեան եւ իր զաւակները՝ Սերգօ, Վաչէ, Հրաչ եւ Պ. Անթուան Սարգիս ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ հօրեղբօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 18, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rիւ ժան - կուժոն:

Ցաւակցութիւն՝ տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փերանեան, Տիկին Վարդանոյշ Անսրիկեան եւ զաւակները, Տիկին Արաքսի Փերանեան եւ զաւակները եւ համայն պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Նոյեմբեր 8-ին, Ֆրէժիւսի հիւանդանոցը (64 տարեկան):

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն - Լուի, Ս. Գէորգ եկեղեցին, Նոյեմբեր 12-ին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն - Փիէռ գերեզմանատունը ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ԾԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Կրօնիկ Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուրբաթեան, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Մահէն, Պ. Պ. Սարգիս եւ Վարդուհի Տակլճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Ժաք Մարկոսեան, Պ. Բաֆֆի Ուրբաթեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կապ. Խաչին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, Աբելեան Թատերախումբին, «Ցառաջ»ին եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ զրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՀԱՇ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՂԵՌՆԻ ԵՒ Ի ՑԻՇԱՏԱԿ
ԱՆՄԱՀ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ
61-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութեան, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյեմբեր 20, կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ կէսօրէ ետք, հոգեհանգիստ՝ ժամը 13·30-ին ճաշարան Լաֆայէթ 80 թիւ, rիւ Լաֆայէթ Փարիզ 9-րդ:

Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

Սեղանները կ'ապահովուին միայն կանխաւ արձանագրութեամբ, հեռաձայնել Տիկին Թորոսեանի:

Հեռաձայն.- 793 - 53 - 71

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Յովի. Զէօրէֆեճեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, իր աղջիկները՝ Լիւսի Տէյժառտէն, Սոնա Զորմիսեան եւ Ժանին Քիւլլէեան 600 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փէքմէզեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄՈՐՍԱՆ.- Պ. Կ. Միլոչեան 100 Ֆ.:

ՆԻՍ. - Տիկին Կարպիս Աբոլամեան 100 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 20, երկար տարիներ եկեղեցիին ծառայող երաժիշտ՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՑԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսանէն Պ. Կ. Միլոչեան իր քրոջ Տիկին Մագտաղինէ Սերվերեանի (Պուա - Քոլոմպ) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի 300 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին (լսանանալ «Ցառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Ֆէյտիի մեծարանքի հանդիսութեան առթիւ, Տիկին Շ. Աւանալեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (լսանանալ «Ցառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին. - Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Արա Աբելեան - Պօղոսեան 400 (եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին: Պ. եւ Օր. Յարութիւնեան, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խոտիկեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մնտիկեան (Մխլանօ), Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Ջրբաչեան 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լէօ Օթոմ, Տէր եւ Տիկին Ռիչէ ձիտէճեան 300-ական Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Հայկվարդ Պուրնութեան 250 Ֆ.:

Տիկին Սոնա Թուրեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գուլումճեան, Տիկին Բագրատունի Պախթիարեան, Պ. Յակոբ Պօյաճեան 200ական Ֆ.:

Քրոֆ. եւ Տիկին Ֆ. Ֆէյտի, Պ. Հ. Պաղտասարեան 100-ական Ֆ.:

A LOUER

appartement

Deux pièces, cuisine, salle de bains, W. C., tout confort et propre, Ier étage: 2200 F. par mois, plus charges (Eglise de Pantin).

pavillon

à Livry-Gargan (93), 3 pièces, cuisine, douches, W. C., sous-sol avec un grand jardin : 2500 F. par mois.

Téléphoner de 14 à 17 heures
233 - 87 - 87
236 - 75 - 22

ՎԱՂԱՆՍ

_ ՊԱՐԱՒԱՆԴԷՍ _

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 19ին, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 9-էն Բալէ տը լա Ֆուարի մէջ: Այս երեկոյթին կը մասնակցի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան «Անի» նուագախումբը:

CAUSE MALADIE

VENDS

Cabinet dentaire prospère à Sevran-Villepinte, 14 Km. de Paris nord-est, prix à débattre :

TEL. : 383 - 65 - 74

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժէռմէն Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սէն - Ժէռմէն եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 տարեկանը 1983 Յունուար 1-ին, քուէարկելու կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 9-էն մինչեւ 18, դպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն 12 հոգի:

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԱ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.570
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.570

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՎՃՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԹԱՆՐԱԳՈՅՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԴԻՄԱՑ

—×—

Ընդդիմադիր Միթերան, 1958-էն ի վեր դէմ եղած է նոյն տարին պատրաստուած եւ քուէարկուած Սահմանադրութեան, որ ծնունդ տուաւ Ե. Հանրապետութեան: Դէմ քուէարկած է 1958-ին եւ անկէ ետք ալ, այն բոլոր հանրաքուէներուն, որոնք յաջորդեցին: Այսօր, սակայն, Նախագահ Միթերան իրաւացի կերպով, դոհ կը թուի այդ նոյն Սահմանադրութենէն, որու կարգ մը յօդուածները իրեն կուտան գործադրող պատասխանատուութիւնը երկրին պաշտպանութեան եւ հիւլէական ուժին: Ապրէլ 2-ի «ձչմարտութեան ժամը» յայտարարին ընթացքին է, որ Նախագահ Միթերան պատասխանելով երեք լրագրողներու հարցումներուն, պարզեց Ֆրանսայի դիրքը, ու ի՛ր, նախագահին, տեսակէտները, դլխաւորաբար ռազմավարական հարցերու մասին, այլ խօսքով՝ եւրօհրթիռներու: Միթերան կ'ընդունի որ Ռուպլէն եւ Պերլինէն ի վեր, ծանրագոյն տպաւորութիւն կ'ապրի: Մտահոգ է, բայց ո՛չ յուսահատ: Այդ երկու տպաւորութիւններուն կարելի եղաւ տիրապետել, նոյնը պէտք է կարելի ըլլայ ընել:

Ի՞նչ է փերշինկներու հարցը: 1979-ին է որ Միացեալ - Նահանգներն ու Արեւմտեան կազմակերպութիւնը (որու զինուորական ճիւղէն Ֆրանսա քաշուած է) որոշեցին, 1983-ի վերջ եւրօհրթիռներ տեղադրել, ի պատասխան Խորհ. Միութեան արդէն զետեղած (1977-ին) ԷՍ - ԷՄ 20ներուն: Հոս, Նախագահ Միթերան, չատ տեղին կերպով դիտել տուաւ թէ խաղապատրաստութիւնները այն ատեն պէտք է ցոյցեր ընէին: Ի դէպ, կ'ուզէ հաւատալ թէ անվճռական խաղապատրաստներ կան: Բայց համաձայն չէ անոնց որոնք արտաքին չարժառիթներէ մղուած ցոյցեր կ'ընեն: Սմբողջ յարաբերութիւններուն, ամէնէն յատկանշականը մէկ նախագասութիւնն էր, զոր բոլոր խմբագիրներն ալ վեր կ'առնէին հինգշաբթի առաւու (բացի՝ «Իւմանիթէ»էն, որ միակ օրաթերթն էր, որեւէ անդրադարձ չունեցող Նախագահին ելոյթին մասին, գոհանալով միայն արձագանգելէ) «Ցարհամոզման դլխաւոր ազդակը՝ ես եմ»: Հանրապետական արքայի մը ոճն էր, նախագահին ոճը եւ ընդդիմութիւնն իսկ գոհ է առկէ: Ինք է, Նախագահը, տէրը կացութեան, վճռողը հիւլէական հարցերը: Նախագահը կ'աւելցնէ, ի պատասխան այն հարցումին, որ կ'ակնարկէ տարակարծութեանց. - «Չեմ զրաղիր», «իմ գործս չէ պիտնալ թէ այս կամ այն կուսակցութիւնը ի՞նչ կը խորհի»:

Ընչափած դլխաւոր կէտերն էին, եւրօհրթիռներէն զատ. - Լիբանան, որու մասին Նախագահը կը ճշդէ որ Ֆրանսացի զօրքերը պիտի մնան ցորչափ պէտք ըլլայ: Բայց կը չեշտէ, առանց մանրամասնութիւն տալու, ինչ կը վերաբերի հակաֆրանսական ահաբեկչութեան. - «Այդ ոճիրը անպատիժ պիտի չմնայ»: Իրան - Իրաք պատերազմի մասին, կը ճշդէ որ Իրաքի ղէնք ծախելը (հին պայմանագրութիւններ են) պէտք չէ թիւնամական արարք մը նկատուի Իրանի դէմ:

Արեւմտեան Եւրոպան մեծ պարտեալն է վերջին պատերազմին: Անհետացած է որպէս այդ, կը հաստատէ նախագահը, արդար դառնութեամբ, պէտք է դուրս ելլել եալթայի բաժանումէն: Անհրաժեշտ չի նկատեր Անդրոպովի հետ տեսնուիլ ներկայիս, պիտի որ երբ փերշինկները տեղադրուին, Ռուսերը պիտի ձգեն երթան Ժընեւի ժողովը: Թերեւս դեր մը կրնայ խաղալ Ֆրանսա «յատուկ» յարաբերութիւնը Նախագահ Միթերանի, հաւասարակշռութիւնն է պինումի մարդին մէջ եւ հաւասարակշռութիւնը ամէնէն ցած մակարդակին վրայ: Միթերան, սկիզբը նկարագրեց նոյնիսկ երեքդիմանի ռուսական հրթիռները, հարց տալու համար «ինչո՞ւ Խորհրդային Միութիւնը տեղական անվի - ճելի վերադահութիւն մը կ'ուզէ, ինչո՞ւ կ'ուզէ զաւել, բնադդային իրենց պաշտպանութեան մէջ Միացեալ - Նահանգները արեւմտեան Եւրոպայէն: Հարցնենք Խորհ. Միութեան: Ես կ'ըսեմ՝ չատ է»:

Այս ելոյթին ամէնէն հետաքրքրական եւ կարեւոր կէտն է, անկասկած, հակադեցութիւնը: Արդարեւ, ընդդիմադիր մամուլն իսկ պարտի ընդունիլ թէ Նախագահ Միթերան կօլեան իր ոճով իսկ, խօսեցաւ Հանրապետութեան Նախագահի պէս մը վայել ոճով ու չեն քննադատուիր նախագահին ոչ «ես»երը, ոչ ալ կրկնակի հաստատումները ի՛ր պատասխանատուութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹի վիճակը չատ ծանր կը նկատուէր Հինգշաբթի առաւու, իր վերջին կայանին՝ Պատտաուիի անկումէն ետք: Իր հաւատարիմները բերդաքաղաքի կը վերածեն Տրիպոլիսը, ուր կը պատրաստուին կռուելու փողոց փողոց: Միւս կողմէ, ռումբերը կը չարունակեն տեղալ Հոս ու Հոն: Իսրայէլացիք կը ամբաստածեն չիի կայաններուն: Ռումբեր կը տեղան նաեւ արեւելեան Պէյրութի վրայ:

ՎԵՐՍԱՅԼԻ պատժական ատեանը չատ մեղմ, խորհրդանշական բնոյթ ունեցող, դատապարտումներ սահմանեց Ռոպէր Ֆէչիէնեանը առողջական պատճառներով բանտէն դուրս հանել տուող բժիշկներու թէ փաստաբանին: Ցետաձգումով դատապարտումներն ալ պատճառ են, որ բանտ մը նացող չըլլայ, բացի փաստաբան Ֆրաթիչելլիէ:

ԿԻՊՐՈՍի Թուրք անկախ Պետութեան հռչակման առթիւ, բողոքներն ու դատապարտումները կը չարունակուին, հատնաբար խղճերը հանդարտեցնելու համար:

ԵՐԵԻԱՆ ◄► ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵԻԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 11)

«ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ» ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ բացուած է «Իսահակեանական գրական ակումբ»ը, Աւետիք Իսահակեան տուն - թանգարանի եւ քաղաքապետարանի մշակոյթի բաժնի նախաձեռնութեամբ: Ակումբին մէջ տեղի կ'ունենան գրական երեկոյթներ, հանդիպումներ գրողներու հետ եւ այլ ձեռնարկներ: Ակումբին առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Արուեստի Աշխատողներու Տունը, ուր դասախօսած է Աւետիք Իսահակեանի թոռը՝ Աւիկ Իսահակեան, «Նորայայտ էջեր Աւ. Իսահակեանի կեանքից» նիւթին չուրջ: Բանաստեղծին հետ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին յուշեր պատմած է փրոֆ. Գէորգ Հայրեան: «Աւետիք Իսահակեանը՝ մեծ բանաստեղծն ու քաղաքացին» նիւթին չուրջ զեկուցում մը կարդացած է Վազգէն Մնացականեան:

×

ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ռուպո Գրիգորեանի «Գեղարքունիք: Հայ ազգագրութիւն եւ բանահիւսութիւն» հատորածոն: Գիրքը Սեւանի աւազանի չրջաններէն հեղինակին տարած տարիներու աշխատանքի արդիւնքն է: Տասնամեակէ մը աւելի ժողովրդագիտական հետազօտութեան ենթարկելով նախկին արեւմտահայ եւ պարսկահայ բնակիչներով այդ չրջաններու հայկական պիւղերը, Ռուպո Գրիգորեան զանազան տարիքի բանասացներէ գրի առած է բանահիւսական բազմաթիւ նիւթեր, որոնցմէ չատեր՝ իրենց բուն արմատներով, կը սերին բանասացներու նախնիներու հայրենիքէն՝ Ալաչկերտէն, Մուչէն, Պայազիտէն եւ Պարսկահայաստանէն: Գիրքին մէջ տեղ գտած են «Սասնայ Ծռեր»ու չորս եւ «Ռոստոմ Զալ»ի երկու նորայայտ պատումներ, 90-է աւելի հէքեաթներ, զրոյցներ, առակներ ու աւանդութիւններ, ժողովրդական զանազան երգեր, բազմաթիւ առած - ասացուածքներ, հանելուկներ, օրհնանքներ, անէծքներ, համայիլներ. ժողովրդական հաւատալիքներու, ծէսերու, ինչպէս նաեւ բուժման միջոցներու նկարագրութիւններ: Ցառաջաբանին մէջ ոչ միայն վիպական արժեւորում ստացած է Գեղարքունիքի հայ բանահիւսութեան արդի վիճակը, այլեւ, բնակչութեան աղգագրական կազմի ու տեղաչարժերու սեղմ պատկերը ներկայացնելու առընթեր, տըրուած են բանաւոր աւանդութեան կապը տուեալ աշխարհագրական ու ընկերային միջավայրին հետ, ինչպէս նաեւ այդ միջավայրին մէջ աւանդական բանահիւսութեան կրած փոփոխութիւնները: Հատորն ունի ծանօթագրութիւններ, բառարաններ, երգերու ընտիր նմոյշներու ձայնագրութիւններ որոնք եւս կը պատկանին հեղինակի գրիչին: Տրուած են նաեւ կենսագրական համառօտ տուեալներ բանասացներուն մասին:

×

ՍՐԲՈՒՀԻ ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է Սրբուհի Լիսիցեանի «Հայկական ժողովրդական պարեր» աշխատութիւնը, ուր մանրամասն վերլուծուած են ժողովրդական պարերու զանազան տեսակները: Հեղինակը հատուածած է նաեւ ժողովուրդի մէջ տարածուած մեծ թիւով եզրեր, որոնք ծանօթ չէին գիտութեան: Գիրքին մէջ տեղ զըտած են ձայնագրութիւններ, երգերու բնագրերը, տարազներն ու պարերը ցոյցընող պատկերներ: Պատմաբան Սրբուհի Լիսիցեան (1893 - 1979) աւելի քան 1500 հայկական ժողովրդական պարեր ու թատերական ներկայացումներ գրի առած է: Ան հեղինակն է ժողովրդական ստեղծագործութեան մասին կարգ մը աշխատութիւններու: Տասնամեակներու աշխատանքի եւ պրպտումներու արդիւնքն են մասնաւորաբար «Հայ ժողովրդի հին - նաւուրց պարերն ու թատերական ներկայացումները» ուսումնասիրութեան ստուար հատորները:

×

ԿԷՍ ԴԱՐ ԿԱՆԱՆՁ «ԲԱՐԵԿԱՄԻ» ՀԵՏ

Գիւլտպարակի լանջերուն փռուած անտառակը ու բուսաբանական պարտէզը կէս դար առաջ հիմնադրուած են Է. Լիսնովիչի կողմէ կիսալեռ, կիսաֆրանսացի մը, որուն համար Հայաստանը երկրորդ հայրենիքն է դարձած: Լիսնովիչ նպատակ է ունեցած Հայաստանի բուսականութեան հարստացումը. մասնագէտներ այսօր կ'ըսեն թէ անբաւական բան ըրած է այդ ուղղութեամբ, ու ծառերու եւ թուփերու քանի մը տեսակներ ընդմիչտ «բնակութիւն հաստատած են» հոն: Ըստ է. Լէոնովիչի պէտք է փշատերեւ ծառեր տնկել Հայաստանի առողջարաններու չրջակայքը:

×

ՈՍԿԵՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Հայկ. Ոսկերչութիւն» ալպոմը ուր հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ներկայացուած է այդ արուեստը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը:

Ինչպէս ըսուած է Վ. Աբրահամեանի յառաջաբանին մէջ, օտար եւ հայ պատմիչներ կը վկայեն որ հայկ. բարձրաւանդակը հարուստ եղած է բազմատեսակ մետաղահանքերով: Տակաւին երրորդ հազարամեակին Հայաստանի բնիկները մշակած են ոսկիի եւ արծաթի հանքեր. այդ մասին կը վկայեն պեղումներէ զըտնուած ոսկեայ իրեր: Աւելի ետք, պրոնզի դարուն երկրորդ հազարամեակի կէսերուն, անառնապահ ցեղերը սկսած են բըզբաղիլ գլխաւորապէս ձուլման աշխատանքներով: Կիրովականի եւ Լճաչէնի մէջ գտնուած զանազան առարկաներու, զարդերու վարպետ աշխատանքը կը վկայէ հին Հայաստանի ոսկերչական արուեստին բարձր մակարդակին մասին:

×

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ ՍԵՆԵԿԱԼԻ ՄԷՋ

Տաքարի Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են հայ մանուկներու պործերը: Սենեկալի զանազան քաղաքներու մէջ երեկոյթներ տուած է «Հայկական երգ» ազգագրական համոյթը:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՌՕԶԱ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Գուցէ չատ - չատերին տարօրինակ թուի, գուցէ չատեր պիտի մտածեն, թէ ինչպէս կը լինի, որ ամուսինը գրի իր կնոջ մասին: Զարմանալու ոչինչ կայ: Ուրիշ ազգերում նորութիւն չէ դա: Շատ յաճախ կինը գրել է ամուսնու մասին, աղջիկը՝ իր հօրը: Եթէ որոնելու լինենք, մեր հայ իրականութեան մէջ եւս կը պատահենք նման դրութիւնների:

Երկրորդ, ես չեմ գրում Ռօզայի մասին՝ որպէս իմ կինը, այլ գրում եմ մի դերասանուհու մասին, որ ամբողջ 45 տարի եղել է իմ գլխաւոր դերակատարուհին: Ոչ միայն Ռօզային, այլ մի շարք արուեստագէտների եւ սիրողների մասին պիտի գրեմ, եթէ ժամանակը ինձ չդաւաճանի եւ ԿՐՈՂ Միքայէլը ինձ այցելութեան չգայ:

Ցետոյ գրում եմ, քանի դեռ յիշողութիւնս պայծառ է եւ միտքս նորմալ:

Ռօզայի եւ չատ ուրիշ դերակատար - դերակատարուհիների մասին չատ նիւթեր կան արխիւներում, որի ճակատագիրը դեռ անյայտ է: Իրանից դուրս գալիս՝ արխիւս 80 տոկոս յանձնեցի իմ բարեկամ աշակերտներից մէկին, որպէսզի գաւառի եւ գրկի Հայաստան, որովհետեւ չատ անգամներ գրաւոր եւ բանաւոր կերպով այտեղից խնդրել էին, որ ուղարկեմ:

Բարեբախտաբար արխիւս մի փոքր մասը բերել եմ: Նրանցից պիտի օգտուեմ ու նաեւ յիշողութեանս վրայ, որին վստահում եմ: Ցետոյ իմ կարծիքը աւելի հարազատ կը լինի՝ քան քննադատներին, որովհետեւ նրանք երբեմն ոչ թէ խաղն են քննադատում կամ գնահատում՝ այլ անհատին:

Հաւանաբար ես չգրէի յուշերս, եթէ արխիւս Հայաստան հասած լինէր եւ յետոյ իմ յորելեանը կատարողները մտածէին միասնաբար ոտնելու, որովհետեւ իմ չինամեակը եւ վաթսունամեակը զուգադիպում էին նրա երեսուն եւ քառասուն ամեակներին:

Կայ նաեւ մի ուրիշ հանգամանք:

Եթէ մի օր գրուելու լինի Սիւնեաքի թատրոնի պատմութիւնը, այսինքն Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Ցունաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիայի, Ֆրանսայի եւ Հարաւային Ամերիկաների՝ Արժանթինի, Ուրուկուէյի եւ Պրազիլիայի, պատմագէտները յիշատակելն Ռօզայի եւ այլ դերակատարների անունները: Ռօզան այդ յիշուած եւ տակաւին մոռացուած վայրերում, եղել է ինձ հետ, մասնակցել իմ բոլոր ներկայացումներին եւ ճաշակել հայ արուեստագէտի ուրախութիւնները ու դառնութիւնները:

Ռօզայի հետ ամուսնացայ 1937-ին, Թեհրանում: Հայրը մի ծանր պայման դրեց:

- Աղջիկս պէտք չէ որ բեմ հանես:

Բայց հակառակ դասաւորուեց:

Ամուսնութիւնից անմիջապէս յետոյ մեկնեցինք դէպի Եւրոպա: Առաջին հանդրուանը եղաւ Պաղտատը: Ես նախապէս երկու անգամ եղել էի Պաղտատում՝ 1922-ին եւ 1934-ին: Ծանօթներ, բարեկամներ չատ ունէի: Լաւ սիրողներ կային, բայց միշտ էլ տատապում էի կին դերակատարներ գտնելու: Կային երկրորդական ուժեր, կար նաեւ մի աքսանէլի օրիորդ՝ Նուարդ Քէֆէնէճեան, բայց դժբախտաբար, այդ ժամանակ հիւանդ էր: Մնացինք դժուարին կացութեան մէջ: Պիտի խաղայինք «Տրիլբի»: Ի՞նչ անել: Ցետաձգե՞լ: Փոխե՞լ փիէսան: Եւ յանկարծ Ռօզան ասաց:

- Ես կը խաղամ Տրիլբին:

- Դո՞ւ:

- Այո, ես:

- Նախ, ես հօրդ խօսք եմ տուել, քեզ բեմ չբարձրացնել:

- Հիմա ես Բիթլիսեան չեմ, կոչւում եմ Մարուքեան, յետոյ հօրս իշխանութիւնը Իրանից այն կողմ չի անցնի:

- Բայց դու կեանքումդ բեմ չես բարձրացել:

- Փոքր ժամանակ, երեխաներով ներկայացումներ էինք կազմակերպում:

- Եւ դու, երեխաների ներկայացումներին մասնակցելով, ուզում ես Տրիլբիի խոր ապրումներով եւ դժուարին դերը խաղալ: Ուզում ես փիէսան տապալե՞լ:

- Մի վախենար: Փորձիր:

- Անկարելի է:

- Փորձիր մի անգամ:

- Ժամավաճառուհին կը լինի:

- Ինդրում եմ փորձիր, միայն յուշարարին պատուիրիր, որ ինձ չյուշի:

- Խե՞նթ ես, հապա ինչպէ՞ս պիտի խաղաս առանց յուշարարի:

- Ես դերը անգիր գիտեմ: Պէտք չունեմ յուշարարի:

- Այդ ե՞րբ սովորեցիր:

- Քեզանից գաղտնի:

Սկսեցինք փորձը: Թէ՛ ես եւ թէ դերակատարները մնացին ապշած: Կարծես թէ տասնեակ անգամներ խաղացել էր այդ դերը: Ահա այդ օրուանից սկսեց Ռօզայի թատերական գործունէութիւնը:

Նա ուրեմն մուտք գործեց հայ բեմը 1937 Նոյեմբեր 20-ին:

Ոչ ոք չէր հաւատում, որ նա առաջին անգամն է բեմ մուտք գործում: Եւ այս ձեւով նա աշխատեց եւ չարունակեց խաղալ եւ դառնալ իմ խմբի գլխաւոր դերակատարուհին:

Մի հանգամանք նրան չատ էր օգնում: Նախ իր բեմական արտաքինը: Երկրորդ լեզուները գիտնալը: Ռօսում եւ գրում էր 5 - 6 լեզուներով: Կարդում էր ոչ թէ վէպեր եւ բանաստեղծութիւններ՝ այլ թատերական մեծ գործիչների գրութիւնները, նրանց բեմադրութիւնների մասին գրուածքները: Նրանց մօտեցումները՝ այս կամ այն փիէսի մասին եղած վերլուծումները: Ցուցմունքներ: Թատերական տեխնիկայի մասին գրուածքները: Ստանիսլաւսկու, Մեյերհոլտի, Մաքս Ռէյնհարտի ուղղութիւնները:

Իմ սիրած ուղղութիւնը Ստանիսլաւսկին էր: Մեծ պաշար էր հաւաքել: Օբեռով վերլուծում էր իր դերը, խորանում էր: Շատ յաճախ խորհրդակցում էր ինձ հետ եւ յաճախ վիճում: Այս կերպով նա չատ կարճ ժամանակամիջոցում կարողացաւ ճեռք բերել թատերական արուեստի գիտելիքները, իւրացրեց եւ դերձազրութեան գրաւ:

Բնական է, որ ես էլ օգնում էի, մանաւանդ հայերէնում, որ սկզբնական շրջանում թոյլ էր, բայց յետագային այնքան ուժեղացրեց, որ սկսեց օտար լեզուներից փիէսներ թարգմանել: Օրինակ՝ Ռոմէն Ռոլլիսւի «Սրտերի Պայքարը», յետոյ «Կիթրիս Դողը» եւ «Երջանկութիւնը»:

Իր գլխաւոր դերերը եղան՝ Դեզդեմոնա («Օթէլլօ»), Ռօզալիա եւ Էմմա («Ոճրագործի Ընտանիք»), Տրիլբի («Գէյ»), Հաննա («Կայսրը»), Ռիթա («Օշին Պայլ»), Իչխանուհի («Հին Աստուածները»), Նէնէ («Աչաչողոներ»), Շառլիլա («Սամսոն եւ Դալիլա»), Աննա Մարի («Մարսիլիոյ Բեռնակիրը»), Մարգարիտա («Պատուի Համար»), Սօնա («Զար Ոգի») եւ բազում այլ փիէսներում նա հանդէս եկաւ ու անթերի կատարեց:

Մի քանի մէջբերումներ հայ եւ օտար քննադատներից նրա խաղարկութեան մասին.

«Տիկին Մարուքեանը խաղում էր Դեզդեմոնա: Նա եղաւ իր ամուսնու արժանաւոր խաղընկերը: Իր ձայնը, շարժումները, դիմախաղը եւ քնքշութիւնը պրաւում էր հանդիսականին: Նա աւելի չատ ապրում էր իր դերը՝ քան թէ խաղում էր»:

ԱՔՍԻԱՏԵՍ
Ցոյն թատերագիր եւ քննադատ

«Տիկին Ռօզա Մարուքեանի Մարգարիտը, իրաւ որ մարգարիտ մըն էր: Պոլսոյ եւ այլ վայրերու մէջ տեսած եմ կովկասէն եկած մեծ դերասանական խումբերու մէջ այդ դերի դերակատարները, որոնց չէր զիջեր տիկին Մարուքեանը եւ յաճախ կը խաղար աւելի խորունկ ապրումներով»:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
(Գահիրէ)

«Տիկին Մարուքեան Հաննան, Շանթի «Կայսրը» թատերուքեան մէջ, ամէնէն վսյլուն խաղարկութիւնը ունեցաւ: Նա այդ դիչեր չատերին գրաւեց իր խաղով եւ ապացուցեց, որ կարող է դեռ չատ հռուններ գնալ: Ողջունում ենք իրեն եւ ըսպասում նոր դերակատարումների»:

ՄՈՒՇԵՂ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
(Թեհրան)

«Ես չէի հաւատում, որ տիկին Մարուքեանը սկզնակ դերասանուհի է, որովհետեւ Տրիլբին ապացուցեց, որ նա տարիներու փորձ եւ դպրոց ունեցող դերասանուհի է, նա կարողանում էր մի դրուքից նից փոխուել մի այլ դրուքեան: Վերջին արարում՝ նրա մահը հոյակապ: Մոմ մը, որ կը ճառագայթէ, լոյս կու տայ չորքինիներուն եւ աննկատ հալուելով վերջանում է, բայց իր ընջաղատը թողնում լոյսի մէջ»:

ԼԻՊԱՐԻՏ ՆԱՋԱՐԵԱՆ
(Գահիրէ)

«Դերասանուհի Ռօզա Մարուքեանը «17 տարեկաններ» թատերախաղում, եղաւ կենտրոնական դէմքը: Այնքան խոր ու սումնասիրած էր իր թիփը, որ կարծում էիր, թէ իրապէս հեղինակի գծած տիպարն է: Նա վերելքի համբու վրայ է, այդ ապացուցեց իր էրիքան»:

Վ. ՕՇԻՆ (Թեհրան)

«Տիկին Ռօզան «Աննա-Մարի Մարսիլիոյ Բեռնակիր» թատերախաղում յուցադրեց, որ խորունկ կերպով ուսումնասիրած էր իր դերը: Հարուստութեան զոհ, նոր սէր, հիասթափում եւ վերջապէս զղջում եւ հիացում իր ամուսնու ահաւոր զոհաբերութեան համար, տուեց հարազատութեամբ, անկեղծութեամբ եւ խորունկ ապրումնեռով»:

Ց. ՍԻՐՈՒՆԻ (Պուքրէչ)

Դեռ կարելի է երկարել չարքը, բայց պոհանանք այսքանով:

Ես այս մի քանի տողերը գրեցի, որպէսզի հասկանանք, որպէսզի ապագայ հայ թատերագիրը պրպտէ արխիւներ եւ ծանդէ Ռօզայի կատարած դերը հայ բեմում:

Այսքան իմ կողմից:

Լրացնել կարող են նրանք, որոնք իրանում, Իրաքում, Սուրիայում, Լիբանանում, Եգիպտոսում, Ցունաստանում, Պուլկարիայում, Ռումանիայում եւ Հարաւային Ամերիկայի երեք գլխաւոր երկիրներում՝ (Արժանթին, Ուրուկուէյ, Պրազիլ) տեսել են նրան բեմի վրայ:

Իսկ այդպիսիները չատ կան Հիւսիսային Ամերիկայում:

Վերջացնելով մի դաղտնիք պիտի յայտնեմ:

Ռօզան այժմ խաղում է մի սքանչելի դեր, որ կարծում եմ համաչխարհային որեւէ արուեստագիտուհի չպիտի կարողանար խաղալ:

- Պիտի հարցնէք, ի՞նչ է այդ դերը:

- Պատասխանում եմ:

- Նա այժմ ինքնամոռացութեամբ եւ ամբողջ հոգիով նուիրուած է խնամելու՝ իր հիւանդ մօր եւ ծերացած ամուսնուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սարդարապատ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԽԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Բա էդ որտեղի՞ց ես իմացել հայկական տորածների մասին, ես քու···, - զոռում է մի հայ պինուոր եւ հրացանի փողը բռնած կոթով զարկում նրա գլխին: - Խիղճ ունեցողներիս նայէք:

Ուլիրեկլուից արեւմուտք Հինգերորդ գնդի երկրորդ դումարտակն էր կռւում: Այնտեղ գնդացրային կրակով եւ էին մղել Թուրքերին հակայարձակումը եւ չանում էին պաչտպանել գրաւած դիրքերը, մինչեւ օգնական ուժեր կը հասնէին:

Այնտեղ լաւ հունձ էին անում գիսակուհարնները, որոնք իրենց գործին էին՝ յարձակում լինէր թէ պաչտպանութիւն:

Գիչեցի Զաքարն ու մուչկապատցի Աբչակը, որոնք իրենց Վարանդայում համբաւաւոր որսորդներ էին եղել, հիմա գնդի լաւագոյն դիսակուհարներն էին: Զաքարն անպայման հրացանին յենակներ պիտի գնէր, նոր բռնէր իր որսը: Իսկ Աբչակին բաւական էր եւ իր ձախ թեւը: Հրացանը գնում էր ձախ թեւին, փողը վերից զգուչօրէն վար իջեցնում եւ ձգանը սեղմում: Այդպէս նրա գնդակից փրկութիւն չունէր օդում թեւածող թըռչունը: Իսկ զիմացի թուրքը բաւականին մեծ էր ամենախոչոր թռչունից:

Աբչակը հայեացքը կարեց թիկունք դարձրած թուրքերից, տեսաւ՝ աջա - կողմեան փոքրիկ հողաթմբի վրայ, թըռիչքի պատրաստուող արծիւի նման, վեզարի թեւերը թափ է տալիս Գարեգին սրբազանը: Նրա ձեռքի խաչը հուրհրատում էր արեւի տակ: Ինքը խանդավառուած խօսում էր, աղո՞թք էր կարդում, թէ՞ անկծքով գժոխք էր ուղարկում թուրք ասկերներին: Ձիշդ է, հայ գինուորները տեսնում էին նրան եւ գիտէին, որ իրենց համար է սեփական կեանքը կրակի տակ դրել սրբազանը: Սակայն արկերի դղրդոցի, գնդակների ճայթիւնների ու սուլոցների, փախչողների վայնասունի ու հետապնդողների ազատակի մէջ ո՞վ էր լսում նրա ձայնը:

Թուրքերի հունձը մի պահ դադարեցնելով՝ Աբչակը վազեց դէպի հողաթումբը եւ, հրացանը ձախ ձեռքին, աջով սրբազանին առաւ թեւի տակ ու վազեց դէպի մօտիկ փոսը: Սրբազանը, նրա թեւատակին հորիզոնական ձգուած, ոտուձեռքերն էր թափ տալիս: Բայց ինչպէ՞ս կարող էր փրկուել լեռնորդու պիրկ ձեռքից: Փոսի մէջ դիսուկահարը նրան դրեց եւ փորձեց արդարանալ:

- Սրբազան Ջան, կեանքս քէ մատաղ, բա էն թումբն ես բարձրացել, հեռի քեզանից, որ մի բան պատահեց, ո՞ւմ պիտի դնենք քո տեղը:

Իսկ սրբազանը չչմած նրան էր նայում, ոտից գլուխ չափում էր հայեացքով, մտքում՝ այն առեղծուածը, թէ այդ կարճ ու կլոր կոճղի մէջ որտեղի՞ց էր այդքան ուժը:

- Ա՛յ արջ, ո՞նց է անունդ:

- Աբչակ է, Գարեգին սրբազան, - խոստովանողի մեղապարտութեամբ յայտնեց «արջը»: - Անունս անունիդ մատաղ, քեզ խնայի՛ր, սրբազան:

- Ադա, գիտե՞ս, որ Աբչակ էլ նչանակում է արջի ձագ:

Աբչակը քմծիծաղեց, հողոտ ձեռքով սղալեց կախ - կախ պեխերը:

- Հլա ո՞ւր է, հա՛, մինչեւ խակական արջ զառնամ···

- Աբչակ, թո՛ւրքը, թո՛ւրքը:

- Հո՞ր ա, սրբազան:

- Ձեռքիս ուղղութեամբ նայիր···

- Բաւական հեռու, մարդենու թափի տակից ելած ասկերը բաց տարածութեամբ իրեն աչ ու ձախ գցելով փախչում էր՝ մէջքից կռացած: Աբչակը ձախ բազուկը ծալեց, հրացանի փողը դրեց վրան եւ վերից մի փոքր վար իջեցնելով կրակեց:

- Ֆո պատուին՝ էդ մէկ, սրբազան, - լինքնագոհ ժպիտով նրան նայեց Աբչակը:

- Ադա՛, մէկ էլ կրակիր, ոնց որ չի կպել, - յորդորեց սրբազանը:

- Էդպէս չի լինում, սրբազան:

Եւ իսկապէս, ասկերը գլուխ բարձրացրեց, ոտքերը խանգարուած ու լայն առաչ գցեց, ապա ետ ընկաւ թիկունքի վրայ:

Սրբազանը թիթիւացրեց Աբչակի մէջքը:

- Դէ՛, հիմի դու էնտեղ նայիր, սրբազան, - հրացանը նորից յարմարեցրեց դիսուկահարը: - Տե՛ս հա՛, գալիս է իր կնկած եոլդաչին կողոպտելու, - արդէն լինքն իրեն խօսեց Աբչակը: - վա՛յ, ես քո հաւատը ···

Սրբազանն ուզում էր գգուչացնել, որ էլ հաւատ չհայհոյի, նա կրակեց: Թուրքը նստեց խակոյն, մէկ էլ ձեռքերին յենելով՝ ծանրօրէն վեր կացաւ:

(Շար. 6)

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՋՕՐԱՆՈՑ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

—×—

1930 Սեպտեմբեր 6-ի պետական հարւածէն մինչեւ 1976 Մարտ 24-ի կոլիքը (պետական հարուած), զինուորական ուժերը տիրական դիրք կը գրաւեն Արժանթինի ներքին քաղաքական կեանքին մէջ: Համաշխարհային Բ. պատերազմի աւարտումէն եաք, Սահմանադրական կարգով ընտրուած ոչ մէկ կառավարութիւն, - ի բաց առեալ առաջինը՝ գօր. Փերոնի նախագահութեամբ, - իր օրինական ժամանակաշրջանը կը լրացնէ: Որով, երբ Մարտ 24-ին հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէ, թէ իշխանութեան «բաց»ին հետեւանքով, բանակը կ'որոշէ պետութեան դիւանագործութիւնը յանձնաձնել, Արժանթինցիներուն մեծամասնութիւնը անտարբեր եւ, նոյնիսկ, դոհունակութեամբ կ'արձանագրէ իրողութիւնը: Չէ՞ որ նոր կոլի մը զարմանք չի պատճառեր, մանաւանդ, որ Իզապելիթան, Փերոնի կինը, այլեւս ամէն իշխանութիւն կորսնցուցած էր:

Զինուորականները ո՛չ մէկ ընդդիմութեան կը հանդիպին: Արհեստակցական միութիւնները ո՛չ մէկ քայլի կը դիմեն պաշտպանելու համար աշխատաւորներուն կառավարութիւնը: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական կուսակցութիւններուն, ներքնապէս դոհ կը մնան ի տես այն իրողութեան, որ բանակը հրապարակ կ'իջնէ կացութիւնը բարելաւելու եւ երկրին կարգ ու կանոնը վերահաստատելու մբատրութեամբ:

Անցեալի նման ժամանակաւոր նոր հանդրուա՞ն մը: Այս անգամ, բանակին բոլոր ճակատները՝ օդային, ծովային, ցամաքային, կ'իրագործեն պետական հարւածը, միաժամանակ: Իրենք զիրենք կը կոչեն բարոյականութեան ապահովութիւնը, ողնայարը ազգին: Երբ զինուորականները կը յայտարարեն, թէ ազգային միութեան կազմութեան հոլովոյթը առաջադրութիւններու կը կարօտի, բայց ոչ ժամանակամիջոցի, կը կրկնեն մաշած նշանախօսք մը: Մ'լաժամանակ, անուղղակի կերպով կ'ըսեն, կը հասկցնեն, թէ իրենք մտադիր կը մնան մինչեւ ծայրը երթալ:

Մինչեւ ո՞ւր: Շատ լաւ չեն գիտեր: Կը յայտարարեն՝ Քրիստոնէութեան բարոյականութեան եւ ազգային աւանդութիւններու պահպանում, պաշտպանում՝ ազգային ապահովութեան: Անորոշ խօսքեր, քանի երբեք իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնող զինուորականները չեն յաջողիր յստակ քաղաքականութիւն մը ճշդել: Այս վերջիններուն հիմնական մտահոգութիւնը կը դառնայ իշխանութեան կառոյցին ամրապնդումը:

Պետութեան գերագոյն մարմինը Ժէօնդը կը մնայ, ուր երեք տարուան ժամանակաշրջանով տեղ կը գրաւեն երեք բանակներու ընդհ. հրամանատարները: Ժէօնդը միաձայնութեամբ կը նշանակէ Պետութեան նախագահը՝ անպայման, հանգստեան կոչուած նախկին զինուորական մը: Այս վերջնոյն պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը կը սահմանուի երեք տարիով: Բայց կրնայ պաշտօնազրկուիլ, եթէ երբեք երեք հրամանատարները անհրաժեշտ նկատեն: Այս «չորրորդ»ը պարտի գործադրել Ժէօնդի սահմանած քաղաքականութիւնը: Այս առաջադրութիւնը, իրողութեան մէջ, հարիւր տոկոսով կարելի չըլլար իրագործել:

Արդարեւ, զինուորական բարդ մեքենան լաւ կը գործէ միայն ընդյատակեայ կազմակերպութիւններուն դէմ մղուած պայքարին,- հալածանք՝ Մոնթեներոսներու, այսինքն՝ փերոնական հակումով արձակապէններու եւ Տրոցկիստական գաղափարներով առաջնորդուող ժողովրդական Զինուած Յեղափոխականներու չարժումներուն ուղղութեամբ: Քանդող խլիրդը արմատահիլ ընելու ձգտումը ընդհանուր ճնշումի դիմադիծ կը ստանայ: Արիւնոտ:

Երկար ժամանակ, զինուորականները կը փորձեն քօղարկել ճնշումներուն ծաւալը, ի յայտ եկող իրագարձութիւններ վերագրելով ծայրայեղներու անօրինական քայլերուն: Կամ ալ պնդելով, թէ այսպիսի դէպքեր կը պատահին անխուսափելի կերպով, այժմու պայքարին ընթացքին, ընդյատակեայ զինուած ուժերուն դէմ: Բայց հազարաւոր անմեղներ կը մեռնին կեդրոնացման կայաններու մէջ՝ անլուր խոշտանգումներու, տանջանքներու ենթարկուելէ եաք:

Արդարեւ, ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր բոլորն ալ գիտեն, թէ այս առեւանգումները, անյայտացումները զինուորական ոստիկանական կոմմանկի մարմիններու, - իրրեւ թէ ոչ - պաշտօնական, - կողմէ կը կատարուի, վերէն ճշդուած ընդհանուր ծրագիրի մը համաձայն: Զիլիի փորձը ցոյց կուտայ մեզի, թէ հրապարակային զննդակահարումները, մաքրագործումները անմիջապէս միջազգային հանրային կարծիքը կը հրահրեն: Այս պատճառով է, որ մենք զգօն, գաղտնապահ միջոցներու դիմեցինք, կը խոստովանի նախկին ծովակալ մը:

Զոհերուն թիւը: Նուազագոյնը 30.000 կը սահմանեն մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան հարցին լծուած կազմակերպութիւնները: Իրենց բնակարաններուն, աշխատատեղիներուն եւ փողոցներուն մէջ առեւանգուածներ եւ ապա՝ անյայտացողներ:

Տուեալ միջոցներուն դիմող զինուորական վերին իշխանութիւնը, բնականաբար, կ'ըմբռնէ, թէ մեծ եւ վտանգաւոր ռիսք մը կ'առնէ: Այսուհանդերձ, ասոր արտադրութեամբ, մտածումով, Արժանթինցիներուն մեծամասնութիւնը դոհ կը մնայ, քանի զինուորականները ներքին անդորրութեան վրայ կը հսկեն: Տրտնեսական հրաչքն ալ կը յուսան, - ինչ - պէս կը խոստանան այս վերջինները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿ

Հ.Մ.Ը.Մ. ՏԷՍԻՆ ԵՒ ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ

Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքի 4րդ հանդրուանին հայկական երեք խումբերէն մէկը՝ Սէն Թ'Անթուան, դուրս մնաց, իսկ Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին եւ Վալանս՝ հակառակորդներու դաշտին վրայ յաղթական հանդիսանալով իրաւունք ունեցան չարունակելու պայքարը:

ՄԷՅԹԼ - Հ.Մ.Ը.Մ. ՏԷՍԻՆ 0 - 1
(Կիսախաղ՝ 0 - 0)

Իրենցմէ դասակարգ մը վար բաժանուածքին հանդէս եկող Մէյթլի դէմ խաղի առաջին վայրկեաններուն Հ.Մ.Ը.Մ. ականները երեք առիթներ ունեցած են կոլ նշանակելու, բայց չեն յաջողած: Լաւ առիթներ փախցուցած են Փըթի, Լակօ, Ակոսթինօ եւ Աբդարեան: Երկրորդ կիսախաղին Մասկլօ գլուխի դեղեցիկ հարուածով մը նշանակած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթական կոլը, որմէ եաք Մէյթլի տղաքը աւելցած են պրոհի, սակայն չեն կրցած հաւասարեցնել հաշիւը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի տղաքը հակապրոհներով սիրապետած են դաշտին եւ երեք առիթներ ալ ունեցած կոլ նշանակելու, բայց չեն յաջողած: Վերջին հինգ վայրկեանները անձկալից եղած են եւ Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին դաշտը թողուցած է յաղթական:

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ - ԻՒ. ԷՍ. ԱՆՏՈՒՄ 1-1
(Կիսախաղ՝ 0 - 1)

Մարսէյլի հայկական երկրորդ խումբն ալ՝ Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւէն եաք, դուրս մնաց Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքէն:

Խաղի երկրորդ վայրկեանին իսկ Ժի. Էս. Ա. Սէն Թ'Անթուանի տագաքը կոլ մը ստացած են, որուն կրցած են պատասխանել միայն երկրորդ կիսախաղի երկրորդ վայրկեանին, չնորհիւ Փըթիի 20 մեթրէն տուած ազատ հարուածին: Այս կոլէն եաք հաւասարակշռուած խաղը չատ հաճելի եղած է ներկայ մարզասէրներուն համար: 88րդ եւ 89րդ վայրկեաններուն Ալէն Դերճակեան զոյգ առիթներ փախցուցած է կոլ նշանակելու եւ խաղը վերջ գտած է հաւասարութեամբ: Կէս ժամուան երկարաձգումն ալ ոչ մէկ փոփոխութիւն մտցուցած է արդիւնքին մէջ: Կարգը եկած է փենալթիներու, որոնց մէջ Անտումի տագաքը աւելի վարպետ եղած են եւ յաղթական հանդիսացած:

ԼԱ ԹԱԼՈՏԻԷՌ - ՎԱԼԱՆՍ 1 - 3

Վալանսի հայկական խումբը 1-ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնելով Լա Թալոտիէրը, այս վերջինի դաշտին վրայ, իրաւունք ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսինի հետ հայկական դաշտերը ներկայացնելու Ֆրանսայի բաժակի 5րդ հանդրուանին:

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱԺԱԿ

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄՆԱՑ...

ԻՒ.ԺԻ.Ա. ԱԼՖՈՐՎԻԼ - ՍԷՍՈՆ 2 - 4
(Կիսախաղ՝ 0 - 2)

Փարիզի բաժակի մրցաշարքին մասնակցող հայկական վերջին խումբը՝ Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ եւս, ցաւալի խաղարկութենէ մը եաք՝ իր դաշտին վրայ պարտուելով (2-4), դուրս մնաց մրցաշարքէն:

Ո ՏԸ ՍԷՆԻ ԲԱԺԱԿ

ՊՈՆ ՔՈՆՍԷՅՑ - Ա.Ս.Ա. ԻՍԻ 5 - 1
(Կիսախաղ՝ 1 - 0)

Իսիի Ա.Ս.Ա.ն ծանր պարտութիւն մը կրեց Պոն Քոնսէյցն, որու չաղթած էր (2-0) այս տարուան ախոյենութեան մրցումին: Այս ծանր պարտութիւնը կրնանք բացատրել Ա.Ս.Ա.ի մարզիչին եւ պատասխանատուներու տուած որոշումով, ըստ որուն՝ անոնք այս տարի աւելի կարեւորութիւն կու տան ախոյենութեան մրցաշարքին, քան՝ գանազան բաժակի խաղերու: Այս պատճառով ալ Իսիի Հայ մարզականը դաշտ իջած էր առաւելաբար փոխարինողներէ բաղկացած կազմով մը:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Քա զաւակս, կը պնդէր մայրը, խելքին եկեր է, խենթին հետ ի՞նչը պիտի տեսնուիս... Էլայ ճիտդ պլլուի, վախնաս, հալիսը խմանայ... է՞տքը:

Բայց Սոֆի չէր յուսահատեր մօրը այս ընդդիմութենէն. կ'աղաչէր, կը պաղատէր, կու լար, նոյն իսկ յայտնելով որ եթէ տեսնէր զայն՝ ապահովապէս պիտի պղկնար: Կը-լիւկ հանգիստ վերջապէս ըսուիսուեցաւ տեղի տալ աղջկանը այս անհեթեթ քմահաճոյքին:

Մայր ու աղջիկ դէպի ծովեզերք ուղղուեցան յամրաքայլ եւ սկսաւ Համբիկի մասին ձկնորսներուն հարցումներ ընել. ձկնորս մը.

- Ախ՛ներ, հարցուց սուրճին դաւաթը ձեռքը մօտեցնելով:

- Հա՛ ճանըմ, Թումիկին տղան:

- Իի՛ւ, ան ո՛վ դիտէ վուր է հիմա, ըսաւ նորեկը, ձեռքը դէպի հեռաւորութիւնները կարկառելով. ան տեղ մը չի կենար քի, կլօխը կ'առնէ կ'երթայ...

- Սֆ կ'ընէք սա, աւելցուց ծեր ձկնորսը, սա խենթը ի՞նչ պիտի ընէք, քուրուկ, անիկա մարդու հետ չիփթ մը խօսթա չըներ. ան սա աչխրքէն էլած պան մըն է... անոր ի՛նչ պիտի ըսէք քի. ան խօսք չի հասկնար:

- Տեսա՞ր, ըսաւ մայրը Սոֆիին դառնալով:

Սոֆիի ժպտոյն այտերուն վրայ կարմրութիւն մը երեւցաւ: Մայրը, մէկ բառով, կը մատնէր զինքը այդ մարդոց: Երկու ձկնորսները զարճան հիմա աղջկան նայելով զարմացմամբ:

Մայրը չուտով հասկցաւ իր ըրած կաֆը:

- Անիկա մեր ծառքը մեծցած է, ախպարս, ըսաւ ձկնորսին. զաւկիս պէս կը սիրէի, քանի քի հոս եկեր ենք նէ մէյ մը տեսնեինք, ըսի...

- Էյ սանքի կէշ ալ չըլլար, պատասխանեց մարդը. զաւալը տղուն վրան կլօխը Աւած հեռու ընէ, կը թափի կը թափիր-փի կոր... մայր մը ունէր քիչ չատ կը նայէը, ան ալ քանի մը ամիս առաջ մեռաւ, հի՛չ նայող ընող չունի...

- Հոռովիը մեռա՞ւ, հարցուցին մայր ու աղջիկ մէկ ձայն, այլայլած:

- Մեռա՛ւ եա, հասատտեց Ղազար անդիէն:

Սոֆի՝ աչուընները թարթափեց արցունքի կաթիլ մը զսպելու համար:

- Վա՛խ, խեղճ Հոռովս, ողբաց Կիւլիւկ հանըմ, աչքերը սրբելով:

- Ըսել է որ, հարցուց Սոֆի, ա՛լ չպարտըվկելով իր յուզումը, Համբիկ ա՛լ մարդ չունի, երեսի վրայ մնացած է:

- Հապա՛, աղջիկս, դիշերները սա խահվէն, րէքէին վրայ կը պառկի: Էյէր մենք ալ չնայինք նէ երեսի վրայ պիտի մնայ անօթի մեռնի:

Սոֆի խումբէն բաժնուելով քանի մը քայլ առաւ դէպի ծովեզերք: Ցուզումէն կը խեղդուէր: Հեկեկանքներ կու գային կը խռնուէին կոկորդին մէջ: Կուրծքը կը տանջուէր:

Նստեցէք, քուրուկ, ըսաւ ձկնորսը, երկու յաճ աթոռակներ առջեւ քչելով... հիմակ ալ չէ նէ՝ իրիկուան անպատճառ կուգայ, ո՞վ կիտէ ո՛ւր կացած է պտտելու, պաչխա տեղ չերթար. կ'ուզէք նէ պէքլէչցեցէք:

- Այո, այո, կը սպասենք, ըսաւ Սոֆի, եա դառնալով իհոյն եւ աթոռակին մէկուն վրայ նստելով:

Ձկնորսները վերսկսան իրենց ընդհատուած գործը. եւ լռութիւնը տիրեց.

- Վա՛խ Հոռովի, կը մրմնջէր լուացարարուհին, երբեմն անմխիթար իր վազեմի բարեկամուհիին մահուան լուրէն:

- Ինչէ՞ն մեռեր է, հարցուց ծերունիին:

- Խեղճութենէ՛... ըսաւ մարդը կարուկ:

Եւ աւելցուց.

- Մէյ մըն ալ սա տղուն կսկիծէն:

Մուլ հեծկլտանք մը լսուեցաւ մէկէնմէկ. ձկնորսները նայեցան ու տեսան Սոֆին որ՝ մեռելի պէս ժպտոյն՝ ձախ ձեռքովը յենարան մը կը փնտռէր կռթնելու: Կիւլիւկ հանըմ մինչեւ որ չարժեցաւ, ձկնորսները աղջկան քովը հասան: Բայց չուտով սթափեցաւ Սոֆի:

- Բան մը չունիմ, ըսաւ ոտքի ելլելով, ինքզինքին դէմ արիանալու համար:

(Շար. 186)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վեհանոյշ Պատմաճեան չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռաձայնով եւ նուիրատուութեամբ ցուցակցութիւն յայտնեցին իր սիրելի քրոջ՝ Ֆլէօր Շիշմանեան-Ադամեանի մահուան առթիւ (Աբժանթին) եւ այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ'ընէ. - 100 Ֆ. *Խաչան Սանուց Միութեան*, 100 Ֆ. *Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ* 100 Ֆ. *ալ «Յառաջ»ին (կապ Խաչը ստանալ «Յառաջ»էն)*:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրանդ Ակոնցեանի յիշատակին Տիկին Քնար կէրէն 400 Ֆ. *կը նուիրէ Դպրեցասէրին եւ* 100 Ֆ. *«Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն)*:

×

Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ազատնէ Գուլումճեան 100 Ֆ. *կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն)*:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅՔ

Կիրակի, Նոյեմբեր 20, ժամը 16-ին կիմէ Թանգարանի սրահներուն մէջ:

6, փլաս տ'Իէնա, 75016 *Փարիզ*

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի

Կը նախագահէ քերթողուհի՝

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Խօսնակ՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին՝

Հերմինէ Երիցեան *Վիէննայի Օփերայէն*, Յասմիկ Սիւրմէլեան (*դաշնակ*), Ճէյմս Լիոն (*թաւջուժակ*)։

Կ'արտասանեն՝ Արաքսի Գալէբեան, Մարիէթթա Մանուկեան (*Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն*), Ռազմիկ Աբրահամեան, *եւ՝*

Նայիրի *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* Գէորգ Եանպէկեանի։

Մուտքը ազատ է։

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi, 22 Novembre, à 20 h 45

CONFERENCE

DU

Dr. Kourken MEDZADOURIAN

« Les Exilés de la Paix» (Les Arméniens à leur arrivée en France dans les années 20».

A 19 H. BUFFET — SELF-SERVICE

Participation 30 F.

— S'inscrire avant le 20 Novembre

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

PAPAZ

du Vendredi 18 au Samedi 26 Nov.

Vernissage le Vendredi 18, à 20 h. 30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction, Tél. : 376 55 89

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սէն Ժէռօմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սէն - Ժէռօմի եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 *տարեկանը* 1983 *Յունուար* 1-*ին, քուէարկելու կիրակի, Դեկտեմբեր* 4-*ին, ժամը* 9-*էն մինչեւ* 18, *ղպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն* 12 *հոգի*։

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ։

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

ambiance avec

BEDIK

○ *Սանթուր՝ Ստեփան Ա Գ Ե Ա Ն*

○ *Հարփ. Ս Ե Ի Ա Ն նուագախումբ*

○ *Երգէոնի վրայ կը նուագէ Վ Ա Հ Է*

Ե Ւ

ՊԵՏԻԿ

իր երգերով

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville

présentent

le dimanche 4 décembre à 15 h. 15

à la Maison de la Chimie

28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻ

« ԽԵՆԹԸ »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.

Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :

— **M.C.A. de PARIS :** 17, rue Bleue, 75009 PARIS

— **M.C.A. d'ALFORTVILLE :** 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE

— **Et sur place**

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

CHATEAU DES FLEURS

16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre

DE 22 HEURES A L'AUBE

Nuitée d'Automne

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)

FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)

MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

Journées d'Amitié

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre de 14 h. à 19 h.

Dimanche 20 Novembre de 14 h. à 22 h.

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.

GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN

signeront leurs ouvrages

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.571 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.571

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

«ՅԱՅ ՈՃԻՐԸ ԱՆՊԱՏԻԺ ՊԻՏԻ ԶՄՆԱՅ» ԸՍԱԾ ԷՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ՈՒ 24 ԺԱՄ ԵՏՔ՝ ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑԻՆ ՇԻՒ ԿԱՑԱՆՆԵՐԸ

Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները թէեւ քիչ կ'արտայայտուին, Հինգշաբթի օրուան ռմբակոծութեանց մասին, բայց կ'ուզեն չեշտել թէ փոխ - վրէժի գործողութիւն մը չէր, այլ՝ կանխարգելիչ: Նոյնիսկ մէկը կը նկատէ սակայն թէ այդ ռումբերը յաջորդեցին Նախագահ Միթերանի յայտարարութեան. - «Այդ ոճիրը անպատիժ պիտի չմնայ»:

Հինգշաբթի, ժամը 15·30-ին է, Փարիզի ժամով, որ Ֆրանսական 14 սիւքլէր - էթանտարներ թռիչք կ'առնէին Ղէյրութի բացը գտնուող Ֆլեմանօ օդանաւատար ռազմանաւէն եւ ռումբեր կը տեղացնէին Պաալպէքի չուրջ գտնուող չորի իսլամական կայաններուն վրայ: Զոհերու ճշդրիտ թիւ չկայ, բայց Ուրբաթ առաւ, 39 մեռեալի եւ 150 վիրաւորի մասին կը խօսուէր: Աւելի ուշ սակայն, ռատիօներ թիրախ բռնած էին Ֆրանսական դիրքերը: Ֆրանսական մամուլը, ընդհանրապէս, դրական հակազդեցութիւն ունի, նոյնիսկ եթէ համամիտ թերթերը (Իւմանիթէ, լա Մարսեյէզ) վերապահ են եւ բոլորովին չեն կրնար հաւանիլ «ակն ընդ ական»ի այս քաղաքականութեան: Բայց, ինչո՞ւ Ֆրանսա լուռ պիտի մնար, համակերպելով որ խաղաղութեան իր զինուորներէն 58ը՝ զոհ երթան մոլեռանդ կրօնամոլներու:

Հանիցս խօսուած է չիի այս հերձուած չարժումին մասին (բուն Ամալէն անջատուած), մկրտուած չիի իսլամական Ամալ: Աստուծոյ այս զինուորները, Խոմէյնիի հետեւորդ, լաւ մարզուած տարրեր են: Պարիկները եկած են անցեալ տարի, իսրայելեան յարձակման պատրուակով, ով որ ուղղ սակայն կը միանայ իրենց: Տեղատրուած են Պեքաայի հովիտը, որ սուրիական հակաօդային պաշտպանութիւնը լուռ մնացած է Ֆրանսական ռմբակոծութեան առթիւ:

Պաալպէքի շրջանը աւանդականօրէն չիի է եւ հերձուած զանազան բաժանումներով, քանակութեամբ երթալով չատցած են զինուորեալները: Լիբանանցի չիինեը կը ղեկավարուէին, անցեալին, Մուսա Սաադրի կողմէ, որ օրին մէկը Լիբիա գացած էր ժողովի մը մասնակցելու եւ անկէ ի վեր հետքը չկայ, այդ պատակառումէն ծնած է իսլամական Ամալը, զոր կը ղեկավարէ ներկայիս Հիւսէյն Մուսաուի, որ բոլորովին ուրացաւ որեւէ պատասխանատուութիւն հակաֆրանսական եւ հակամերիկեան ոճրաւորձներուն մէջ: Ասոնք, ծանօթ է, կ'անուանուին նաեւ «Աստուծոյ խենթերը», տրուած ըլլալով որ, համոզուած են որ ուղակի դրախտ կ'երթան, մանաւանդ այդ «տաքցած» երիտասարդները, որոնք խամիխազ գործողութիւններու կը ղրկուին: Այդ բեռնատար կառքերու երկու վարորդները քաջ համոզուած էին թէ այն պահուն իսկ երբ իրենց վարած կառքը օդը կ'ելլէ, արդէն իսկ Աստուծոյ քովը կը գտնեն իրենք զիրենք, քանի որ դասը արդար էր...:

Հինգշաբթի օրուան ռմբակոծութեան առթիւ, կ'ըսուի նաեւ թէ զանազան երկիրներու փոխանակած տեղեկութիւններու հիման վրայ է, որ ճշդուած է, վերջնական կերպով, պատասխանատուն եւ ձեռնարկուած ռմբակոծութեան:

× Արաֆաթի վիճակը միշտ եղերական է, որքան ալ կը յամառի ժպիտին չհրաժարիլ, հրապարակային բոլոր համակրոյթներու եւ մամուլի ատելիութիւններու ընթացքին: Տրիպոլիս զրկուած է ջուրէ եւ էլեկտրականութենէ:

× Իռ - Ֆրանս ընդհատած է դէպի Պէյրութ իր թռիչքները, ժամանակաւոր կերպով, հարկ եղած ապահովութիւնը չգտնելով:

× Դպրոցները փակ են, Պէյրութի մէջ, երեքշաբթիէն ի վեր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱԲԱՏԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 11)

ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է
ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, ընդունած է Մոր. Միութեան ժողովուրդներու 8-րդ սպարտակիադին մասնակցած Հայաստանի պատուիրակութեան ներկայացուցիչները եւ վերջերս աշխարհի ու Եւրոպայի ախոյեան դարձած հայ մարզիկները: Ներկայ եղած են՝ ողիմպիական, աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեան Եուրի Վարդանեան, աշխարհի ախոյեաններ Օգսէն Միրզոյեան, Եուրիկ Սարգսեան, Բենուր Փաշայեան, Եւրոպայի կրկնակ ախոյեան Դաւիթ Համբարձումեան, Մոր. Միութեան ժողովուրդներու 8-րդ ամառնային սպարտակիադի ախոյեաններ Մանուէլ Ափիկեան, Գուրգէն Բաղդասարեան, Զինայիդա Սիմոնեան, Յովհաննէս ըՍտեփանեան, խմբային հաշիւով սպարտակիադի ախոյեաններ՝ Բագրատ Բունատեան, Էլմիրա եւ Նարինէ Անտոնեան, Աննա Պօղոսեան, Ֆելիքս Սարգսեան, Բագրատ Ճգմաչեան, Ստեփան Յովհաննիսեան, խմբային հաշուով աշխարհի երիտասարդական ախոյենութեան յաղթական՝ Սմբատ Լպուտեան, Շաւարշ Կարապետեան, սպարտակիադի արծաթէ եւ պրոնզէ մրցանակակիրներ, մարզիչներ: Զեկուցում մը տրուած է սպարտակիադին հայ մարզիկներու յաջողութիւններուն մասին, նշելով որ Հայաստանի ներկայացուցիչները չհած են 13 ոսկէ, 3 արծաթէ եւ 7 պրոնզէ մետալներ: Խմբային հաշուով Հայաստանի մարզիկները առաջին տեղը գրաւած են իրենց ենթախումբին հանդէս եկող խումբերու մէջ: Կարէն Դեմիրճեան նորհաւատած է հայ մարզիկները եւ պրն. Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւններու աշխատանքը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԽԱԼԻԼԸ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ՉԷ՞

—×—

Բ.

Մեր թերթերը բաւականաչափ խմբագիր ու աշխատակից չունին: Աւոր փոխարէն դիւրութիւն մը կը վայելեն: Սփիւռքահայ տարածքի վրայ լայնօրէն կ'օգտուին իրարմէ: Ազատօրէն իրարմէ կ'արտատպեն լուր, խմբագրական, աշխատակցութիւն, ամէն ինչ: Միայն թէ լեզուական հարց մը կայ, որ մեծ բարդութիւններ կը ստեղծէ մէկ թերթէն դէպի միւսը փոխադրուող նիւթերու համար: Մէկը ՕԹԱՆ կը գրէ, միւսը ՆԱԹՕ, մէկը Եւկոսլաւիա կը գրէ, միւսը Հարաւսլաւիա, մէկը հեռատեսիլ կը գրէ, միւսը պատկերասփիւռ, ուրիշ մը հեռուստացոյց: Մէկը Արեւելահայերէնը կը գործածէ, միւսը Արեւմտահայերէնը: Մէկը հին ուղղագրութիւնը կը պահէ, միւսը կը տպուի նոր ուղղագրութեամբ: Ուրոյն ոճ մը եւ լեզու մը պահել ջանացող խմբագիրի մը համար այլեւս դիւրին չէ մկրտած մէկ հարուածով հիւրընկալել ուրիշ թերթի մը հրատարակածը: Եւ այդ բոլորին մէջ չըլլայ որ սխալ մը սպրդի թերթը լեցնող 2800 տողերուն մէջեւ: Այդ սխալը ամիսներ ամբողջ խեղճ խմբագիրը կրնայ հետապնդել եւ անոր օճիքէն կառչիլ, առաջին անկիւնադարձին վրայ:

×

Ունէի առաջնարոյժ բարեկամ մը, որ հիմա Ամերիկա մեկնած է: Երկու տող բան չէր գրած կենաքին մէջ, բայց մտաւորական մարդ էր, լուսամիտ, հետաքրքրքիր, ընթերցասէր ու լաւ հայազէտ: Քիչ մըն ալ յամառ ու ինքնավստահ:

Տարիներ առաջ, անգամ մը, երբ ակռաներէս մէկուն համար իր գործանատան մէջ նստած էի, բերանս բաց՝ հարցուց.

- Ձեր լուրերը ո՞վ կը թարգմանէ:

- Զանազան անձեր: Ո՞ր լուրերուն համար է ձեր հարցումը:

- Հայկական լուրերու համար է: Ո՞վ կը թարգմանէ, ո՞վ դրի կ'առնէ:

- Ինչո՞ւ կը հարցնէք, ըսի հետաքրքրքրութեամբ: Բա՞ն մը պատահեցաւ:

Հեղնական ժպիտ մը կար աչքերուն մէջ: Պահ մը լռութիւն պահեց, յետոյ տուաւ կեղծ խուսափողական պատասխան մը:

- Ոչինչ, ոչինչ, այդպէս հարցուցի: Բան չկայ:

- Անպայման բան մը կայ, պնդեցի: Այլապէս չէիք հարցներ:

Դարձեալ հեղնական ժպիտ մը ունեցաւ, բայց չպատասխանեց: Այնպէս ճեւացուց որ զարմանումով կը զբաղէր: Քիչ մը եւս պնդեցի, ի վերջոյ ըսաւ.

- Լուրի մը մէջ «Հարաւսլաւիա» գրած էիք, ատիկա մեր զիտցած Եուկոսլաւիան է:

- Գիտեմ, ըսի, ե՞րբ գրած էինք այդպէս:

- Կարծեմ չորս ամիս մը եղաւ:

Եթէ ինք չորս ամիս կ'ըսէր, հաւանաբար ութ ամիս անցած էր այդ սխալին վրայէն: Բայց բարեկամս, ոտիկանի մը նման արձանագրեր էր զայն ինծի յատուկ թղթածրարին մէջ եւ ահաւասիկ չորս կամ ութ ամիսէ ի վեր ինծի կը սպասէր, որպէսզի հաշիւ հարցնէր կամ սխալը երեսիս զարնէր:

Ամէն հայ թերթ ունի ուշիմ եւ զարգացած ընթերցողներու դասակարգ մը, որ թերթը ուշադրութեամբ ու մանրազնին կը կարդայ, թէ՛ առաւելագոյն չափով օգտուելու համար անկէ, եւ թէ միաժամանակ սխալներ ձերբակալելու համար անոր սիւնակներուն մէջէն: Ես չեմ պարսաւեր այդ ընթերցողները, որքան ատեն որ չար կամեցողութեամբ չէ որ կը չարժին անոնք: Ընդհակառակն, գնահատելի կը գտնեմ այդ բծախնդրութիւնը: Մենք չատ բան կրնանք սորվիլ ընթերցողին այդ ուշադրութենէն: Բայց ընդունինք որ ընթերցողն ալ կերպով մը կ'օգտըւի այդ սխալներէն: Սխալի իւրաքանչիւր անդրադարձում, իր մէջ ընթերցողին ինքնավստահութիւնը փայփայող բան մը ունի: Ինչպէս որ «Ախ - Բառ»ի սիրահար մը մեծապէս կը բաւարարուի, երբ կը յաջողի ամբողջովին լուծել Ախ - Բառը, նոյնպէս ալ ընթերցողը իր մտային կարողութեան ու զարգացումին մէկ փաստը կը գտնէ սխալի մը անդրադարձումին մէջ: Երբ խմբագիրին դիտել կուտայ այդ սխալը, դիտեմ, իր բուն նպատակը հեղնել չէ խմբագիրը, ոչ ալ արհամարհել թերթը, այլ պարզապէս փաստել ինքզինքը, իր հմտութիւնը, իր արթնութիւնն ու գիտակցութիւնը: Բանէ՝ նեղելի է:

Բայց ի՛նչ մեղք, որ բծախնդիր ընթերցողներու այս դասակարգը յաճախ ծայրայեղօրէն ժլատ է դրուատիքի մէջ, լաւ ու ճիշդ բաներու գնահատութեան մէջ: Ակռնքն անպայման լուռ կ'անցնի գովելի կէտերու վրայէն, ու կը մատնանշէ միայն սխալն ու ծուռը:

Ի՞նչ կը զգայ արդեօք բարի հայ մայրիկ մը, որ ամէն օր իր ամէնէն համեղ կերակուրները պատրաստել ու իր հարազատներուն հրամցնելէ վերջ, եւ ատոնց համար մէկ անգամ իսկ չգնահատուելէ եաք, օր մըն ալ պատահմամբ կ'այրէ կերակուրը եւ կը տեսնէ որ բոլորն ալ ուռքի կը կանգնին գոչելով. «Այս ինչ անուշադրութիւն է, այս կերակուրը այրեր է»:

Ամէն ինչ կը փոխուէր, եթէ անոնցմէ գոնէ մէկն ալ ասպէս արտայայտուէր. «Դուն որ ամէն օր այնքան համեղ կերակուրներ կը պատրաստես, ի՞նչ պատահեցաւ քեզի այսօր, որ այսպէս այրեցիր կերակուրը»:

Բայց ամէն մարդ պիտի, որ չատեր չուտ կը մարսեն ու չուտ կը մոռնան լաւ եփած կերակուրը:

Ռ. Հ.

ՄԻԹԷ՞ ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՅՍՊԻՍԻՆ ԵՆՔ...

Մեծամեծ մարդիկը հեռու են կանգնած,
Ասպարէզը համբակներուն են թողած:

ՋԻՒԱՆԻ

- «Բայց թագաւորը մե՛րկ է», բացականչեց Անաերոբնի ծանօթ հէքեաթի երեխան եւ միայն դրանից յետոյ բոլորը տեսան, որ թագաւորն իսկապէս մերկ էր եղել:

«Sans Retour Possible»ը դիտեցուց էր, որ յիշեցի Անաերոբնի այս հիասքանչ հէքեաթը:

- Իսկ եթէ այս հաղորդման երկու հեղինակները ոչ մի մեղք էլ չունեն, իսկ եթէ նրանց արածը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ Անաերոբնի հէքեաթի միամիտ երեխայի բացագանչութիւնը...

Դժուար է հաշտուել սրա հետ, բայց միտքս արդէն պղտորուել էր, ուստի սկսեցի եւ այլ ապացոյցներ փնտռել:

Եւ, Աստուած իմ, քիչ չեն այդ ապացոյցները...

Այս գաղութը ի՞նչ է իրենից ներկայացնում, եթէ դիտելու լինենք միջին Ֆրանսիացու աչքերով: Շատ սահմանա-փակ թիւ են կազմում նրանք, որոնք տեղեակ են մեր պատմութեանը (դիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ եւ այլն) եւ աւելի սահմանափակ նրանք՝ որոնք ծանօթ են մեր ներկային:

Զվարճանանք ճչմարտութիւնից: 54 միլիոն Ֆրանսացիների մէջ շատ չեն նրանք, որոնց տեղեկութիւնները Հայերի մասին «Փափիէ տ'Արմեն»ից այն կողմ է անցնում: Պիտի ասէք, որ յանցանքը մերը չէ, այլ իրենցը՝ Ֆրանսացիներինը:

Ինչ որ չափով մի դուցէ եւ իրաւացի էք, քանի որ իսկապէս այդ նոյն Ֆրանսիացիների մէջ քիչ չեն եւ նրանք, որոնց դիտելիքները նոյնիսկ հսկայ Ռուսաստանի մասին սահմանափակւում է միայն Միչէլ Ստրոգովի արկածներով: Բայց մեզ՝ Հայերիս համար սա արդարացուցիչ հանգամանք չի կարող լինել: Մեր պարագան այնպիսին է, որ մենք պարտաւոր ենք մեզ ներկայացնել հարկ եղածին պէս, այլ ո՛չ այնպէս, ինչպէս այդ արւում է առանձ Ժ. Սթեֆանեաքոյի պարբերական հաղորդումներում, կամ այս կամ այն առիթով թերթերում ու ամսագրերում տպագրուող բազմաթիւ անհեթեթ յօդուածներում:

Բայց ի՞նչ ենք անում մենք, - ոչինչ, բառի բուն իմաստով (բացառութեամբ մի քանի գրքերի հրատարակութեան, որոնք սակայն բնոյթով արդէն ընթերցել չսիրող միջին Ֆրանսիացին միեւնոյնն է չի կարդում):

Մենք ոչինչ ենք անում ցոյց տալու համար, որ միայն պատմութիւն չէ մեր ունեցածը, որ 70 տարի առաջ ջարդից ճողոպրած այս ժողովրդի բեկորները արժանի զաւակներն են հազարամեայ մազաղաթներ ծաղկողների ու ճարտարապետական կոթողներ ստեղծողների, Մեսրոպ Մաշտոցի ու Անանիա Շիրակացու, որ այսօր Հայաստանում թէ այլուր այդ նոյն ստեղծագործ ժողովուրդն է, որն իր ունակութիւնների ու զարգացման ներկայ մակարդակով չի զիջում աշխարհի եւ ոչ մի ժողովրդի: Չենք անում սա եւ բնական է, որ եթէ մենք չենք անում, օտարը երբեք պիտի չանի:

Սակայն ո՞վ պիտի մեր մէջ կատարի այս յոյժ կարեւոր գործը, ունի՞ արդեօք այս գաղութը այդ կարողութիւնը, - ա՛յս է խնդիրը:

Ինչպէս եւ այլ դէպքերում, երբ այս կամ այն ձեւով վիրաւորում է մեր ազգային արժանապատուութիւնը, այս անգամ եւս մեր հայրենակիցներից շատերն իրենց վրդովմունքն արտայայտելու համար դիմում են «Յառաջ»ին: Բայց «Յառաջ»ը կազմակերպութիւն չէ, այլ թերթ, որն իր գոյութիւնը պահպանում է չնորհիւ մի քանի աշխատակիցների եւ յատկապէս նրա տնօրէնի հսկայ ճիգերի:

Թերթին դիմողներից շատերն անշուշտ հասկանում են սա եւ սակայն հասկանալով հանդերձ, նորից դիմում են: Պատճառը մէկն է. ժողովուրդը զեկավար է փնտռում, տէր է փնտռում իր ցաւը յայտնելու համար, իր իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Իսկ եթէ լինէր ընդհանուրի կողմից ընտրուած ու ճանաչուած այդպիսի մի «տէր», ձեռնհաս մարդկանցից բաղկացած մի կազմակերպութիւն, պիտի հաստատ արդեօք այդ դէպքում Անթէն 2-ի զեկավարութիւնը՝ առանց նրա կարծիքը հարցնելու, ցուցադրել նրման մի խայտառակութիւն: Կամ, ասենք, այդ նոյն կազմակերպութիւնը ինքը չէ՞ր կարող արդեօք յանձնարարել նման մի հաղորդման կամ այլ նման միջոցառումների կազմակերպումը համապատասխան կարողութիւն ունեցող մասնագէտների:

Չունենք սակայն ո՛չ այս զեկավար կազմակերպութիւնը եւ ո՛չ էլ (պէտք է ենթադրել) կարող մասնագէտները: Մերկ ենք փաստօրէն անաերոբնեան թագաւորի պէս եւ այս հաղորդման հեղինակները միայն հաստատեցին մեր մերկութիւնը նոյն անաերոբնեան երեխայի պէս:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Ճի՞շդ է արդեօք, պատմութիւնը կըրնա՞յ կրկնուիլ, կարելի՞ է 30-ական թուականներու կացութեան վերադարձը: Ահաւասիկ հարցումներ, որոնք առ այժմ կը մնան առկախ: Տրէօֆէն վերջ Օլնէ որու բնակչութեան 10 տոկոսը անսպառելի կերպով ծայրայեղ ազ կը քուէարկէ: Անակնկալն այն է թէ՝ ինչպէս Տրէօ, Օլնէ ևս աշխատաւորական արուարձան մըն է՝ մեծ մասով գործօն կամ նախկին աշխատաւորներ, եւ մանր առեւտրականներ: Եթէ մէկ կողմ դնենք սովորական պահպանողական տարեցները, ու բուժատիպ արհեստաւորները ու խանութպանները, որոնք մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ, կը նկատենք թէ յատկապէս աշխատաւոր եւ պաշտօնեայ դասակարգէն կուգան այս նոր համակիրները. ուրեմն առաւելաբար համեստ դասակարգերուն մէջ է որ կը տեղաւորուի Լը Փէնի կուսակցութիւնը, ինչպէս Փարիզի 20-րդ թաղամասի օրինակը ցոյց կուտայ: Շատ հետաքրքրական, նոյն յաջողութիւնը պիտի ունենայ եթէ ընտրութիւններ ըլլան օտարաչատ քաղաքներու եւ արուարձաններու մէջ: Ծայրայեղ աջերու սովորական թատերը, ինչպէս 16-րդը՝ համակիրներու թիւը ընդհանրապէս մէկ կամ երկու առ հարիւրը չանցնիր. մեծ քաղքենին կ'ատէ Ֆաշիսմը նոյնքան, որքան համայնավարը. հետեւաբար Ազգայնական Աջերու ներկայ վարիչները, ի վերջոյ համոզուեցան թէ իրենց կուսակցութեան կարելի յաճախորդները, ուրիշ տեղ պէտք է փնտռել ... Լը Փէնն՝ անօթի պզտիկ ապահովութեամբ կը սպասէ նոր ընտրութիւններու, տասնապատկելու համար իր կողմնակիցներուն թիւը:

Եթէ այս յաջողութեան գլխաւոր պզտիկը օտարամերժութիւնն և ատոնց վերագրուած, անապահովութեան կացութիւնն է, կան նաեւ ուրիշ տուեալներ: Ընդհանուր առմամբ, համեստ դասակարգերու մտայնութեան մէջ, աւանդապաշտ եւ ազգայնական տեսակէտներ քանդակուած կը մնան, եւ պարագաներու բերումով յանկարծ, ի յայտ կուգան ուժգին կերպով, որպէս հակազդեցութիւն կենցաղամշակութային եւ բարոյական չափէն աւելի արագ փոփոխութիւններու: Արդ, պարզ է թէ այսօր, Ֆրանսայի կեանցաղային եւ աւանդական պայմանները, գլալի կերպով կը չարափոխուին, եսապաշտ մտայնութիւնը կ'իշխէ եւ կը մերժէ նկատի առնել ընդհանուրի շահերուն հիմնական առաջնութիւնը. բազմազան արհեստակցութիւններու եւ յոպիներու միակ նկատակն է, իրենց դասակարգի առաւելութիւններուն պահպանումը: Ուստի այն համոզումը որ ազգային աւանդական արժէքներու անկումը, արդիւնքն է օտարներու ազդեցութեան՝ համեստ բայց պատուաւոր քաղաքացին կը մղէ կոյր ծայրայեղութեան, որովհետեւ բան մը փոխելու պահանջը կը զօրանայ իր մէջ, հետեւաբար դիւրին որս կը դառնայ բոլոր տեսակի արկածախնդիրներուն համար:

Ահաւասիկ այս բացատրին մէջ է, որ կը նեռուի պատեհապաշտ Լը Փէն, ժողովուրդի բնածին օտարատեացութիւնը՝ իրրեւ ծանր հրեանի գործածելով, սակայն ինչպէս կ'երեւի նոր կարգախօսներու յայտնութեամբ, Ազգայնական ճակատը չատ աւելի մեծ յաջողութիւններ կ'ակընկալէ, նպատակ ունենալով ընկերային հարցերու եւ աշխատաւորութեան պաշտպանի մենաշնորհը խլել համայնավարներէն եւ չահիլ այս պատկարգի մէկ մասին համակրութիւնը, որը խորքին մէջ չատ աւելի անկեղծ հայրենասէր մըն է քան թէ 16-րդ թաղամասի քաղքենին: Արդ, միւս կուսակցութիւններու կողմէ, ո՛չ մէկ վերլուծում, ո՛չ մէկ լուրջ փորձ բացատրելու համար 40 տարիէ ի վեր քարացած՝ ծայրայեղ ազ կուսակցութեան յանկարծակի զարթնումը: Ճիշդ, ինչպէս 30-ական թուականներուն նոյն տեսակի կարգախօսներ՝ ազգայնամոլութիւն, օտարամերժութիւն, հակասեմականութիւն եւայլն, միջին եւ աշխատաւորական դասակարգի մէկ մասը կը մղէր Տը Լարոքներու, Տրլոնքլերներու, Տորիոներու, Տէաններու դիրքը: Այսօր կարծես նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, Ազգայնական ճակատի դիակավարները, առաջին անգամ ըլլալով կը դիտակցին թէ նոր երեւոյթի մը առջեւ կը գտնուին, ուստի նոր ուղղութիւն մը պէտք էտան իրենց գործունէութեան. դասական կարգախօսներու կարգին ազգային - ընկերվարական եւ փոփիւլիստ տեսակէտներ յատակ կը գծեն, հետեւելով 30-ական թուականներու կազմակերպութիւններու օրինակին, ինչպէս ՓէՓէ - էֆ, կամ Փարքի Սոսիալ Ֆրանսէ: Եթէ այս կուսակցութիւններու վարիչներուն անունները չեն կրնար օգտագործել, պատճառն այն է թէ ասոնք, որպէս զուտճան դատապարտուեցան ազատազրկման օրերուն, բայց վատահաբար, այս մարդոց օրինակին է որ կը հետեւին իրենց նոր ռազմավարութեան համար: Անշուշտ, շատեր կը յիշեն այս կազմակերպութիւններու կամ նախկին ռազմիկներու մազճոտ յոյցերն ու տողանցքները, սակայն ինչ որ թերեւս կ'անգիտանան, այն է թէ այդ ցուցարարներուն 80 տոկոսը՝ աշխատաւորական եւ միջին դասու համեստ դասակարգերուն կը պատկանէին. կը խորհիմ թէ, նոյն այս պատմական վերադարձն է որ կը կատարուի ներկայիս: Համայնավար կուսակցութիւնը կը ստիպուի խոստովանիլ թէ, իր համակիրներէն զգալի թիւ մը կը փոխձըւի աջերու այս նոր կարգախօսներէն: Պէտք չէ մոռնալ թէ Մուսոլինիի կամ Հիթլէրի ծրագիրը - կանոնագրի սկզբունքները, ազգայնականութեան կողքին, ընկերվարական գաղափարաբանութիւնը ուներ կողմ, որպէս հիմնական ծրագիր: Այսօր եթէ ֆաշիստ զեկավարներու մտաւորականներու մակարդակը բարձրանայ, եւ զօրաւոր նկարագիր եւ ձգողականութիւն ունեցող անձեր մէջտեղ ելլեն՝ ապագան չատ աւելի խոստմնալից կրնայ ըլլալ

Գնդապետ Փլրումեանը կարգադրեց չտապ անցումով թիկունքից հարուածել Թուրքերին, եւ երկու վաշտեր անմիջապէս գործի անցան:

Վարանդացի Աբշակը նկատել էր գիւղի ծայրի տան հրակնատը, որտեղից մէկը ժամանակ առ ժամանակ հրացանակոթ էր տեղում: Նա իր հրացանին կրակ էր տեղում: Նա իր հրացանի փողը բազկին դրած՝ նշան էր բռնում դէպի բակնատի վրայ, բոլորովին մօտիկ եւ րեւաց Գարեգին սրբազանը, եռանդով գինուորների մի խմբակ: Աչքուկ էր չուրջը, ծուխ ու փողի: Աբշակը չհասկացա՞ւ՝ ի՛նչ է աղաղակում սրբազան: Կրակեց հրակնատի վրայ, համոզուց, որ գնդակն իր գործը տեսել է, նոր մի՝ այն վազեց հոգեւորականի մօտ:

- Ի՞նչ է պատահել, սրբազան, - ան-հանդստացաւ դիպուկահարը: - Ինչի՞ ես կանգնել գնդակի բերանին:

- Ծուխը տեսնո՞ւմ ես, - լանջախաչը արեւմտեան ծայրը: Աչնտեղ թանձր ծուխ էր բարձրանում, եւ ծխի միջից մերթ ընդ մերթ ցոլանում էին բոցեղէն լեզուները: - Թուրքերը երեսունէն լցրել են այն տունը, կրակ են տուել: Հասէ՛ք, փրկեցէ՛ք...

(Շար. 7)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՅՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Ագա՛, ոնց որ...

Երեսի վրայ ընկաւ ընկերոջ գլխին:

- Սրբազան ջան, էդ էլ քո պատուին, - ուրախացաւ Աբշակը: - Հիմի դու էս տեղ կաց, ես առաջ պիտի գնամ:

Այդ պահին հակառակորդի արձակած արկը եկաւ, ընկաւ աջակողմեան թմբի վրայ, որը քիչ առաջ սրբազանը զարձրել էր աղօթարան: Հողի ու փոչու սիւն կանգնեց եւ, երբ սիւնն իջաւ, թմբի տեղ մնաց հարթ մի կալատեղ:

Աբշակը վախով ու խնդութեամբ զարձաւ դէպի սրբազանը.

- Ին ո՞ր սովեալին ես մի կոր հաց տուել, քե մատաղ:

Եռանդով ծիծաղեց սրբազանը.

- Տուած կը լինեմ, օրհնուի՛ քո հօթ պորտը: Էդ որտեղի՞ց հասար:

- Աստծոյ մատը խառն է, սրբազան: Թէ չէ, ես պիտի վազելով ընկերներիս հետից գնացած լինէի: Դէ, հիմի դու էստեղ մի քիչ չունչ քաշի, ես գնամ: Ախոռս են էն Թուրքերը, որ իմ գնդակներին են սպասում:

- Իսկ ի՞նչ կը լինի, որ միասին գը-նանք:

- Է՛, չեղա՛ւ, սրբազան, - լուրջ անհանդստացաւ Աբշակը: - Տէ՛ս, կը տամ, ինձ կը սպանեմ ... Ես հէչ, հա՛, էն Թուրքերն են ախոռս:

Մօտիկ ինչ որ տեղ ահեղ դղրդիւն լսուեց: Զիեր վրնջացին: Սրբազանը ծնկի իջած, ակնազարդ լանջախաչը վեր ու վար անելով, աղօթք էր կարդում, Աբշակն չտապով մօտեցաւ, սրբազանի ձեռքը խլեց, տարաւ չուրթերին, ապա թագեց ու վազելով գնաց դէպի երկաթգիծը:

×

Կէսօրից յետոյ Պօղոսբէկ Փիրումեանի դումարտակները մտան Սարդարապատ ուանն ու Սարդարապատ կայարանը: Կայարանի նուաճումը կատարուեց այնպէս արագ, որ Թուրքերը չփորձեցին էլ վիրաւորներին տանել իրենց հետ, եւ դերի ընկան երկու հարիւրից աւելի վիրաւոր ասկէրներ, որոնք յաղթողներին նայում էին վզները ծռած, իրենց օրհասին սպասող դատապարտեալների պէս: Բարձրաստիճան մի սպայ, որի երկու ոտքերը չարդուած էին արկի բեկորնե-րից, մօտեցող հայ զինուորներին տեսնելով, - տարճանակի փողը սեղմեց քունքին ու կրակեց: Պօղոսբէկ Փիրումեանը մօտեցաւ նրա կողքին անյոյս պառկած ասկերին, Թուրքերէն հարցրեց.

- Ինչո՞ւ կրակեց:

- Մէկ չի՞, դո՛ւք պիտի կրակէք, - լալով պատասխանեց Թուրքը:

- Մենք գերու վրայ չենք կրակում, - պատասխանեց զնդապետը եւ զինուորներին կարգադրեց, որ հսկեն գերիներին, մինչեւ կը դան, կը հանձին առողջապահական զօրամասից:

Սարդարապատ գիւղում Թուրքերը փորձեցին դիմադրել: Դիրքեր էին մտել գիւղի արեւմտեան թաղամասում եւ կըրակում էին փողոցներում չարժուող հայ զինուորների վրայ: Հէնց կեդրոնական փողոցում, եկեղեցու պատի տակ սպա-նեցին երկու զինուորի ու մի սարդարապատցի ծերունու, որը զինուորների պատմում էր, թէ ինչպէս առաւօտեան Թուրքերն սկսեցին քանդել եկեղեցու պատերը, երբ լսեցին զանգերի ղօղանջները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Սարգիս Մինասեան արահիլ բացումը

———×———

Նոյեմբեր 5, Շաբաթ երիկուն Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ կը կատարուէր Սարգիս Մինասեան սրահի պաշտօնական բացումը, ի ներկայութեան տեղւոյն քաղաքապետին՝ ենթանախարար ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որու այնքան կը պարտի ոչ միայն Մշակոյթի Տունը, այլև Ալֆորվիլի ամբողջ հայ գաղութը, ընդհանրապէս :

Առաջին առթիւ, խօսք առնելով յանուն Մշակոյթի Տան վարչութեան, Օր. Սեդա փափազեան հակիրճ պատմականն ըրաւ չինքի չինութեան, 1970-էն սկսեալ. երբ կը կազմուէր Հայ Մշակոյթի Տան Միութիւնը, ապա 1976 Հոկտեմբեր 9-ին, երբ կը կատարուէր պաշտօնական բացումը : Մանաւանդ շնորհակալութիւն կը յայտնէր ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որ նաեւ պատասխանատուն է Հայ Մշակոյթի Տան, ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաներուն : Կը յայտնէր թէ ըսա Տիկին Մոնարհիկ Փափազեանի - որ նուիրատուն է հողին - փափաքին է որ սրահը կը մկրտուէր Սարգիս Մինասեան (ճարտարապետ՝ Սրբ. Ադամեան) :

Այս քանի մը խօսքերուն աւարտին, Սեդա փափազեան կը հրաւիրէր քաղաքապետը եւ Ս. Մինասեանի ազգական եւ հիմնադիր անդամ Մշակոյթի Տան՝ Տիկին Ծրուճնդ Մալաթեանը, որ ներկայացնեն Ս. Մինասեանի նկարը, վար առնելով քօղը :

Խօսք կ'առնէր (հայերէն) Տիկին Ծրուճնդ Մալաթեան, որ կ'անդրադառնար Ս. Մինասեանին, բնիկ Զենկիլերցի, ծանօթ հրապարակագիր, որ կառչած կը մնար իր իտալիին, մինչեւ այն չարագուշակ թուականը, երբ, ուրիշներու կարգին, զոհ պիտի երթար Ապրիլեան Եղեռնին : Տիկին Մալաթեան յիշեց կազմութիւնը Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին եւ Գաղնակցութեան ու Կապ. Խաչին տարած աշխատանքը 1925-էն եւ ետք :

Իրեն կը յաջորդէր, Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը՝ Սրա Գրիգորեան, որ շնորհակալութեան խօսքերէն ետք, կը բացատրէր՝ ինչո՞ւ Սարգիս Մինասեան : Կար անշուշտ Մոնարհիկ մայրիկին, ինչպէս կը կոչէին Տիկին Մոնարհիկ Փափազեանը, փափաքը, բայց կար նաեւ Սարգիս Մինասեանի անձը : Ծնած 1873-ին, Զենկիլեր, փայլուն ուսումներէ ետք տեղւոյն վրայ, Սարգիս Մինասեան կ'անցնէր Պոլիս, ուր եւս փայլուն չըքնաւարտներէն պիտի ըլլար Կեդրոնական : Կանուխէն մտնելէ ետք Հ. Յ. Դ. շարքերը, Սարգիս Մինասեան կ'անցնէր Ժընեւ, ուր կը հետեւէր քաղաքական գիտութեանց եւ դրականութեան : Կ'ըլլար նաեւ Դրօշակի խմբակիր, ապա՝ խմբագրապետ Պոսթընի Հայրենիք օրաթերթին : Պոլիս կը վերադառնար սակայն 1909-ին, երեսփոխան կ'ընտրուէր, միաժամանակ դասաւանդելով եւ վարելով տեսչական պաշտօնները : Իր քիչ ծանօթ բայց կարեւոր գործերէն է սրբագրութիւնն ու նօթագրութիւնները Եղիայի Ֆրանսերէն - հայերէն բառարանին, ինչպէս նաեւ մասնակցութիւնը բարբառներու զանազան բառարաններու, վասնզի Ս. Մինասեան միայն կուսակցութեան մարդ չէր այլեւ՝ մշակոյթի : 1915-ին, Պոլսոյ մտաւորականներուն հետ կը ձերբակալուէր, կ'աքսորուէր մինչեւ Այաչ, հուսկ սպանուելու համար իր բախտակիցներուն հետ : Արա Գրիգորեան, ապա, կը ծանրանար մշակոյթի տուներու առաքելութեան վրայ, վայրեր են ուր պէտք է զարթնում ազգ քաղաքական պիտակութիւնը, բայց անոր կողքին պէտք է ըլլայ մշակութային զարթնումը : Այդ մշակոյթը պէտք է ոչ միայն պահուի ինչ որ անբարբար կ'ըլլար, այլեւ ստեղծագործ աշխատանք պէտք է տարուի, ինչ որ կը կատարուի հոս : Այս տունը կեթօ մը չէ, այլ բաց է արտաքին աշխարհին : Իր եղրակացութեան մէջ, Արա Գրիգորեան կը չեշտէր կրկին թաղապետութեան օժանդակութիւնը, բայց նաեւ Ալֆորվիլի եւ շրջանի հայութեան :

Սեդա Փափազեան, հուսկ, խօսք կառար քաղաքապետ - նախարար ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի, որ նախ իր ուրախութիւնը կը յայտնէր, որ ներկայ է այս հանդիսութեան, զոր կարեւոր կը նկատէր : Քիչ են, կ'ըսէր, քաղաքապետը, նման հաստատութիւնները, Ֆրանսայի թէ Սիլիւոքի մէջ, որոնք կը պահպանեն հայկ. աւանդութիւնը, մշակոյթը, կը բաշխեն կրկին, հարստացնելով, նոր ապրումներ տալով, փոխանցելու համար քան մը աւելցնելով : Կը յայտնէր թէ, առաջին օրէն, իր գաղափարն այն եղած է, որ երբ կայ գաղութ մը, հարկ է այդ գաղութին տալ բոլոր միջոցները, որպէսզի ան երթայ դէպի իր աղբիւրները, դէպի ծով : Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի կը յիշէր թէ Արման Նշանեանի հետ, 19 տարիէ ի վեր այդ ուղղութեամբ աշխատած են եւ որքա՜ն ճամբայ կտրած են, քանի Հայերը իրենց տունն են Ալֆորվիլ, 2 փողոց կը կրեն հայկ. անուններ (Երեւան, Կոմիտաս) եւ հոս կենալու հարց չկայ : Յաջորդ հանդրուանն է Խաչքարի մը զետեղումը, ի յուշ ապրիլեան զոհերու (1984, Ապրիլ 25-ին) : Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, ապա կը ծանրանար Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութեան վրայ Թուրքերու կողմէ, յայտնելով թէ այդ ուղղութեամբ իրենց տարած պայքարը պիտի չդադրի, յորչափ այդ ճանաչումը ձեռք չձգուի : Այդ պայքարը, կ'ըսէ քաղաքապետը, պիտի չհինք իմաստութեան, ժողովրդավարութեան ուղիներով : Կը յիշէ թէ ինք է, որ առաջինը, երբ ընդդիմադիր երեսփոխան էր, ցեղասպանութիւն բառը արտասանած է Ազգ. Ժողովին մէջ : Եւ պայքարը պիտի տարուի նաեւ միջազգային շրջանակներու մէջ, որպէսզի հոն ալ ճանչցուի : Հարկ է չյուսահատեցնել եւ չյուսահատիլ, եթէ դուրս ելլենք, կ'ըսէ նախարարը, օրինաւոր պայքարէն, յառաջանալու տեղ, կը նահանջենք : Ասիկա կոչ մը չէ խելօքութեան, այլ կոչ մըն է՝ խելահասութեան : Ժ. Ֆրանչեսքի կ'անդրադառնայ նաեւ Հայոց պատմութեան, մշակոյթին, լեզուին, որ դեղեցկագոյնն է հնդեւրոպական լեզուներուն, լեզուն է՝ քաղաքակրթութեան : Պէտք է պահել այդ մշակոյթը ու փոխանցել : Ծանօթ է Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, բաժնուած երեք Պետութիւններու վրայ (Թուրք. Միութիւն, Թուրքիա, Իրան) : Պէտք է դիտակցիլ թէ վերամիացումը չատ բարդ է եւ ուղիները՝ վտանգաւոր : Եթէ չենք կրնար չահիլ աշխարհագրութեան պայքարը, չահինք, ուրեմն պատմութեան պայքարը : Այդ առընչութեամբ նախարարը կը յիշէ հանրային կրթարանները մէջ հայերէն դասաւանդելու եւ հայերէնը պաշտպանութեան դէպ նելու օրէնքի այն առաջարկը, զոր ըրած է եւ կը խոստանայ հետապնդել, որպէսզի ան, նախ, իրագործի յանձնախումբին կողմէ, հուսկ Թարկուելու համար Խորհրդարանին (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) վաւերացման :

Եզրակացնելով, Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, կը յայտնէ թէ Հայերը Ալֆորվիլցիներ են եւ Հայեր, Ֆրանսացիներ եւ Հայեր, որովհետեւ բոլորս ալ կը պատկանինք նոյն հաւաքականութեան, մարդուն հաւաքականութեան :

Այս յիշատակելի հանդիսութիւնը կը փակուէր ճոխ ընդունելութեամբ մը, զոր պատրաստած էին կազոյա Խաչի անդամուհիները :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

———×———

Կիրակի, Հոկտեմբեր 23-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրած է Մայր Աթոռի միաբան երեք վարդապետները :

Ձեռնադրուած հոգեւորականներն են՝

Գրիգորիս եպիսկ. Խունիաթեան, *Ար - ժանթինի Հայոց թեմին վրայ՝ իբրեւ առաջնորդ, ծնած 1946-ին՝ Էջմիածին քաղաքը :*

Գարեգին եպիսկ. Ներսիսեան, *Արաբատեան հայրապետական թեմին վրայ՝ իբրեւ առաջնորդի փոխանորդ, ծնած 1951-ին՝ Էջմիածնի Հրշանի Ոսկեհատ գիւղը :*

Ձեռնադրութիւնը կատարուած է խարտաւիլակութեամբ Արեւելեան Եպիսկ. Բէրբերեանի : Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողքին ընթերակայ եպիսկոպոսներ եղած են Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան եւ Իրաքի Հայոց առաջնորդ Աւագ Եպիսկ. Ասատուրեան :

Հոկտեմբեր 30-ին, նորապսակ եպիսկոպոսները իրենց ուխտի պատարագը մատուցանած են Էջմիածնի Մայր Տաճարին եւ Երեւանի Ս. Սարգիս ու Ս. Յովհաննէս եկեղեցիներուն մէջ եւ յաջորդող օրերուն մեկնած իրենց թեմերը :

×

Հոկտեմբեր 16-ին, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է կուսակրօն քահանայի ձեռնադրութիւն : Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Եպիսկ. Պոզապալեան կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Հոգեւոր Ճեմարանի շրջանաւարտ սարկաւագներ՝ Խաչիկ Խարազեանը, ծնած 1958-ին՝ Հալէպ, Սմբատ Արխատ - կէսեանը՝ ծնած 1959-ին, Էջմիածնի շրջանի Հայթաղ գիւղը եւ Վարդան Բաղդասարեանը, ծնած 1961-ին՝ Հրազդանի շրջանի Մեղրաձոր գիւղը, վերակոչելով զիրենք Տ. Թորգոմ, Տ. Ասողիկ, Տ. Շնորհ կուսակրօն քահանաներ :

Նոյն օրը, երեկոյեան, Մայր Տաճարին մէջ ձեռնադրիչ Եպիսկոպոսը արեզակեան վեղարներ շնորհած է նորընծաներուն, համաձայն իրենց կատարած ուխտին :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՌՈՐՈՒԹՄԸ

Գ.

Օրը շաբաթ ըլլալուն՝ հրեայ կիներ ու աղջիկները դեռեզրը կը չորչին կամ կը նստէին խնդալով պոռչտալով. նաւակները դիմացի կղզիէն անընդհատ կը բերէին ծով մանողները, որոնք տեղւոյն ազմկալից զուարթութիւնը կը չեշտէին : Գետակին զանազան կէտերուն վրայ, տզմաբարձ տափանաւեր՝ ջուրին հետ հարթ հաւասար կեցած անշարժ, ճնշուած՝ տիզմին ծանրութեանը տակ, զոր գործաւորները իրենց երկարաճիպ բրիչներով վեր կը հանէին, պեղելով ջուրին յատակը, պեղելով, անվախճանօրէն պեղելով, անդունդին վրայ ծռած լուռ ու մունջ : Ցետոյ ձուաձեւ նաւակներ կը սահէին անդորր ջուրը կարծես հաղիւ հպանգելով իրենց նրբալացիկ իրանովը : Տաք է : Քրտինքները կը վազեն մսեղ այտերէն Կիւլիւկ Հանըմին որ սիկառ մը կը ծխէ նորէն, իրերուն ու կացութիւններուն մշուշային մէկ ըմբռնումովը : Սոֆի կը պտտի, սպասողի մը անհամբերութեամբը, չուրջի առարկաներէն վեր ելած, հեռաւոր մատուռներու անճնաուուր :

Ժամեր կ'անցնին : Ուռկանները կը կարկտուին ծերուկ ձկնորսին անխոնջ ու կոչկըռտուր մատուռներուն տակ, բայց Համբիկ չերեւնար :

- Քուզում ախպարս, աճապա չի՞ գար կ'ըսես :

- Կու գայ, մայրիկս, հիմա վուր է նէ կու գայ :

Արեւը կը սկսի խոնարհիլ դէպի Պահարիէի բլուրը : Գետափը կ'ամայանայ քիչ քիչ, աղմուկները կը լռեն :

- Նա՛, իչո՛ւ, Համբիկը, ըսաւ յանկարծ Ղազար՝ խարխուլ նաւամատոյցը գոյց տալով : Մայր ու աղջիկ հոն նայեցան :

Ձկնորսի նաւակէ մը արդարեւ դուրս կ'ելլար տարտախտ տղան : Նոյն վիճակին մէջն էր. աւելի դէշ : Գլուխը բաց, մազերը խառնիխուռն, պատառատուն բաճկոնի մը տակէն ամբողջ կուրծքը ցուցնելով սեւցած ու աղտոտ : Տարաւորը, նեղ, ճմռթկուած ու թելատ՝ հազիւ կը ծածկէր անոր մերկութիւնը :

Կիւլիւկ Հանըմ, հակառակ ընծայած ուշադրութեանը, չէր յաջողեր տեսնալ Համբիկը ցոյց տրուած ուղղութեանը մէջ :

- Ո՞րն է, վո՞ւր է, կը հարցնէր՝ չկրնալով հաւատալ որ այդ այլանդակ կերպարանքը կրնար իր ճանչցած Համբիկը ըլլալ :

- Իչա՛, հանըմ, կրկնեց ձկնորսը, ցուցնելով տղան, որ կը մօտենար :

- Ա՛ն է, ա՛ն, հեծեց Սոֆի, թաչիինակովը բերանը ծածկելով :

Համբիկ, առանց նայելու թէ որո՛նք կային հոն, սրճարանէն ներս մտաւ, դրծատեղանին վրայէն գաւաթ մը ջուր խըմեց, ու դնաց երկնցաւ «րէչէչ»ին վրայ, որ իր անկողինն էր :

- Քա ճանըմ, եաղլըչ չըլա՞յ, կ'ըսէր լուացարարուհին, աղջկանը դառնալով :

- Ա՛ն է. մայրիկ, ա՛ն է, աչուընէրուն չնայի՞ս, կ'ըսէր Սոֆի սաստիկ յուզուած :

- Ծօ Համբի՛կ, պոռաց դուրսէն Ղազար՝ առանց ուռկանը ձգելու, էկո՛ւր ծօ, քեզի ուզող կայ :

Տղան վեր առաւ գլուխը, դուրս նայեցաւ անորոշ նայուածքով մը, ու կարծես չհմացած այդ կոչը նորէն գլուխը վար դրաւ :

- Ծօ, դուրս չիդա՞ս, պոռաց նորէն Ղազար քեզի մարդ մը կ'ուզէ կոր ըսինք :

Այս անգամ Համբիկ եաւ. մինչեւ դուռը երկնցաւ ու դուրս նայեցաւ : Կիւլիւկ Հանըմ եւ Սոֆի դէմն էին, երկու քայլ անդին :

Ձկնորսներն ալ գլուխին վեր առին նայելու, վասնզի անոնք ալ, այդ մայր ու աղջկան, մանաւանդ աղջկան տազնապին կը կռահէին թէ բան մը կար : Երկու տարի էր որ Համբիկ իրենց քովը կ'ապրէր, ու ոչ օր հեռաքրքրուած էր անով : Ու տեսան որ խենթին տարտամ ու խոժոռ նայուածքը մէկէնիմէկ փայլատակեց, բուռն այլայլումի մը նշանները երեւցան անոր արեւակէզ ու անզգած դէմքին վրայ :

- Ղազար կը մրմռար ծերունին իր ընկերոջը, սա տեղը պան մը կայ ամա մենք չենք հասկնար կոր, ծօ նայէ, Համբիկին էրեսը նայէ ի՛նչ կ'ըլայ կոր :

- Թոհաֆ պան, ծօ կիտես քի լուս տեսաւ, Աստուածամարը տեսաւ...

- Էյ սանքի Աստուածամարէն ալ վար չի մնար սա աղջիկը, դիտել տուաւ սմսեղոկ ծերունին կամաց մը :

(Շար. 187)

Տիկին Պերնար Թարոն, Օր. Քլօտին Թարոն, Տէր եւ Տիկին Ժան Գըզըրեան, Ֆրանսիս, Ֆիլիփ եւ Փաթրիս Գըզըրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յա - ւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՊԵՐՆԱՐ - ԼԻՒՍԻԷՆ ԹԱՐՈՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 15-ին, 71 տարեկանին, Սէն - Քլու։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղե - ցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանէես - Փարիզիէն գերեզմանատունը ամփոփ - ելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

58, Bd. Serurier, 75019 — PARIS

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Տիւմէճեան, Օր· Գարտինէ Տիւմէճեան, Ա.յրի Տիկին Վեր- պին Անտուրեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին կարապետ Քեհեհեան զա - ւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանու - ցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՏԻՆԷ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Տիւմէճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, Անթիլիաս, ընտանեկան մատրիմ շրջանակի մէջ։

×

Ըստ ողբացեալին վախճանին, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներու պարագային, կը խնդրուի ընել «Յառաջ»ին եւ Աղքա - տախնամին։

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Տիւմէճեան ընտանիքին։

Ա.յրի Տիկին Լօժէնի Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Միշել Մկրտիչեան եւ զաւակ - ները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տօնապան - եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յա - կոբ Գարիթեանեան եւ զաւակները, Ա.յրի Տիկին Զապէլ Վարդանեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Վարդանեան (Ամերիկա), Միքայէլեան ընտանիքը եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փոլ եւ զաւակները (Մարսէյլ) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ _ հօր եւ ազգականին՝

ԲԱՐԳԻՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 70 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21, ժամը 13·45-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղե - ցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փան - թէն - շարիզիէնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Պ· Տիգրան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թորոսեան եւ զաւակը եւ ընտա - նեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, քրոջ, մօրա- քրոջ եւ ազգականին՝

ՍՈՆԻԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Աշճեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 16-ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14·30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ամուսնոյն եւ քրոջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բժիշկ Խաչատուր Տամլամեան եւ ա - ւակաները՝ Տէր եւ Տիկին Տօրթ Տէր - Յա- կոբեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք մասնակցեցան ի- րենց վշտին՝ անձամբ, ղրկուր, հեռա- գրով, ծաղիկներով եւ նուիրատուու - թիւններով իրենց սիրելիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՆԻԱ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Ա.յս առթիւ, Տօքթ· Խ· Տամ - լամեան 1000 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ի իր կնոջ յիշատակին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ· Գրիգոր Ֆաքիրեան իր կնոջ՝ Գայ- եանէ Ֆաքիրեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ· _ 1000 Ֆ· Ս· Մեսրոպ կրթարանին, 500 Ֆ· Սամուէլ - Մուրատ- եան վարժարանին, 500 Ֆ· Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆ· Ալֆոր - վիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին (ըս- տանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ· «Յառա - ջ»ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Թոնկուրեան եղբարք իրենց սիրեցեալ մօրաքրոջ՝ Թագուհի Տօ- նապետեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 200 Ֆ· կը նուիրեն Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ· «Յառաջ»ին։

ԶՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-Ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ· 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքա - րով։

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ· _ Զափահասներուն հա - մար օրական 90 Ֆ·, (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 ֆրանք։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել· -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 *առտուն։*

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օրիորդ Մարի Փիրաճեանի մահուան առթիւ· - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փի - րանեան 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Սու - րէն Փիրանեան 150 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարայեան, Շալճեան ընտանիք 100-ական Ֆ·։

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :

E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives

Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ - ՆՈՐՈԴՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi, 22 Novembre, à 20 h 45

CONFERENCE

DU

Dr. Kourken MEDZADOURIAN

« Les Exilés de la Paix» (Les Arméniens à leur arrivée en France dans les années 20».

A 19 H. BUFFET — SELF-SERVICE

Participation 30 F.

— S'inscrire avant le 20 Novembre

ՎԻԷՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ· Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վար- չութիւնը կը կազմակերպէ հաւհասանե- րու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը· դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին։

Centre Social d'Estressin

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

VUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

JOURNÉES D'AMITIÉ

CITE UNIVERSITAIRE — 57, boulevard Jourdan

Métro : Porte d'Orléans — Facilité de Parking

Samedi 19 Novembre **de 14 h. à 19 h .**

Dimanche 20 Novembre **de 14 h. à 22 h.**

Cadeaux de Noël — Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges
Parfumerie — Jouets — Livres — Disques — Ceintures — Jupes
Chemisiers — Linge de Maison — Layette — Alimentation

BUFFET — SPECIALITES ARMENIENNES

le Dimanche 20 Novembre, de 16 h. à 18 h.
GUY DES CARS — ANNIE KEVORKIAN
signeront leurs ouvrages

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22
MARDI
22 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.572 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.572

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՈՒՐՔ ԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿ-Ը ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑ

ԲԱՑՑ ՏԷՆՔԹԱՇ ԿԱՆԳԻՏԱՆԱՑ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Ազահովութեան Խորհուրդը նոր (եւ հաւանաբար՝ աւելորդ) բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ Կիպրոսի թրքական չրջանի անկախ Հանրապետութիւնը, անոր հռչակումը «օրինաւորապէս անվաւեր» նկատելով: Բանաձեւը, զոր ներկայացուցած էր Մեծն - Բրիտանիա, քուէարկուած է 13 ձայնով, դէմ քուէարկած է Փաքիստան (մնայուն անդամ չէ Ազահովութեան Խորհուրդին), մինչ Ծոր - դանան ձեռնպահ կը մնար: Բանաձեւը կը յանձնարարէ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար՝ փէրէզ տէ Քուէլարի որ բանակցութիւններ վարէ արդար եւ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար: Այս առընչութեամբ, քարտուղարը հանդիպած է Տէնքթաշի, որու համար՝ քուէարկուած բանաձեւը «զուրկ է որեւէ բարոյականէ, օրինաւոր հիմ չունի եւ չի կրնար զոր - ծադրուիլ»: Այսինքն, Տէնքթաշ չի համաձայներ բանաձեւին մէջ ըսուածին: Հոն կը թելադրուի նաեւ բոլոր Պետութիւն - ներուն կիպրական ոչ մէկ Պետութիւն ճանչնալ Կիպրոսի Հանրապետութենէն զատ:

×

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՐԱՖԱԹ,
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ,
ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ

Արաֆաթ պաշարուած է իր կեդրոնատեղիով, կը հաղորդուէր երկուշաբթի առտու: 500 մեթր միայն կը բաժնէ ՊԱԿի զեկավարը թշնամի իր հայրենակիցնե - րէն եւ ճնշումը ժամէ ժամ կը ծանրանայ: Տրիպոլիսի վիճակը ողբերգական կը ներկայացուի, ըստ կարմիր Խաչի, 500 դիակ ժողված են արդէն եւ 1500 վիրաւոր կայ: Քաղաքական իշխանութիւններն ալ արտօնած են ապրել 40 դիակներ, որոնց ինքնութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել: Դամասկոսի պաղեստինեան ազբիւրներու համաձայն, պաղեստինեան երկու խմբակցութիւններ՝ ժողովրդական ճակատը եւ ժողովրդավար ճակատը խօսակցութիւն - ներ կը տանին հաշտութեան ծրագրի մը շուրջ, բայց ...: Արաֆաթի համար, Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու նպատակն է քարուքանդ ընել Տրիպոլիսը: Գալով Մոսկուայի, կոչ կ'ընէ պաղես - տինցիներուն, որ յաղթահարեն իրենց տարակարծութիւնները, վերահաստատելու համար պաղեստինեան միասնականութիւնը:

×

Ֆրանսական ռմբակոծութիւնը կը շարունակէ նիւթ հայթայթել մամուլին եւ թէ զանազան երկիրներու պատասխանատուներուն:

Իրանի իսլամական Խորհուրդին համար «դարուս ոճիրն է», մինչ Խոմէյնին յայտարարած է թէ. _ «Ֆրանսան ահաբեկիչ դարձած է եւ իր կառավարութիւնը զինքը կ'անպատուէ»: Այաթոլան կոչ ալ կ'ընէ Ֆրանսայի ժողովուրդին, որ ապստամբի իր կառավարութիւնը: Մոսկուա, պարզ է, դատապարտած է Ֆրանսական ռմբակոծութիւնը որ «նախաբանն է միայն ՕԹԱՆ-ի երկիրներու զինուորական այլ յարձակումներու»: Խորհ. Միութեան համար տարբերութիւն ալ չկայ այլեւս բռնատիրեան ուժերուն եւ խրատչելեան դրաման բանակին միջեւ: Լիբանանի Ամալ չարժումն կը դատապարտէ «ֆրանսական վարչակարգին յարձակո - ղական քաղաքականութիւնը եւ անոր դաղթատիրական ձգտումները քօղարկուած իրրեւ թէ ընկերվարական դիմագիծի մը ներքեւ»:

Ֆրանսայի մէջ, մինչ առաջին առթիւ ամէն ոք համաձայն էր, ընդդիմութիւն ներառեալ, աւելի ուշ վերապահութիւն - ներ սկսան ծագիլ, ըստ ոմանց, ամէն ինչ յստակ չըլլալով, նոյնիսկ Պաշտպանու - թեան նախարարին յայտարարութենէն առաջ: Ըստ Հեռնիւի պրասենեակին, զին - ւորական կէտ մըն է որ ամբակոծուած է, նոյնը չէ տեղական կարգ մը ապրիւրնե - րու կարծիքը: Արդարեւ ըսուեցաւ թէ բնակչութիւնն ալ զոհ տուած է: Շիիները յայտարարած են թէ իրենցմէ 14 յեղա - փոխական երիտասարդ մեռած է:

× Սընոէյ - Թայմզ կը հաստատէ որ կրցած է ճշդել ահաբեկիչներու այն կայանը, ուր կը կազմակերպուին ինքնա - ոճրափորձերը: Ըստ թերթին Դամասկոսի հիւսիս - արեւմուտքը գտնուող Ջէպտանի դիւղը, «կենսական կապն» է Նախագահ Ասատի եւ ահաբեկչական խումբերու միջեւ:

× Իսրայէլեան չորս օդանաւեր ալ ռմբակոծութենէն ձեռնարկեցին կիրակի օր, սուրիական նպատակակէտերու վը - րայ: Իսրայէլի կառավարութիւնը կ'ըն - դունի որ մէկ օդանաւ վար առնուած է, բայց օդաչուն յանձնուած է Իսրայէլի, լիբանանեան բանակին կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ (Վալուազիէն) յաջողեցան ընտրել իրենց նոր նախագահը յանձին Անտրէ Ռոսինոյի, Նանսիի երեսփոխան - քաղաքապետը: Նախապէս, հա - մագումարը բաւական վէճերու դուռ բացած էր, ուրիչ թեկնածուներ, այլ տե - սակէտներ ունենալով: Ասոնց կարգին՝ Օլիվիէ Շեթիրն կ'ուզէր ձեռք երկարել ձախ - արմատականներուն եւ միասին ընդդիմադիրի դիրքին մէջ չմնալ:

ՕՒԻ ՏԻՒ ՊՈՒԱՅ (Պուա - տը - Պուլոները) ծանօթ ճաշարանին վրայ, ռումբ մը նետուած է Շաբաթ, կէս գիշերին, որ հրաշքով կէս ճամբան մնացած է, պա - տին դպչելով եւ ներսը չէ պայթած, առաջքն առնելով ծանր հետեւանքներու: Արդարեւ, միայն 29 հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Օվեռնիայի հայրե - նակցական ճաշ մը կար, այլ խօսքով քաղաքական ոչ մէկ հաւաքոյթ: Երկուշաբթի առտու, ոչ ոք տէր եղած էր ահաբեկչական արարքին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԻՆ առեւտուրը բարելաւման մէջ է եւ Հոկտեմբերին մի - այն 893 միլիոն էր բացը:

ՄԱՆԷի մէկ իղանները՝ «Պռոյար» (92,3× 70,5) համաչափարհային մրցանիշ մը կոտրած է Նիւ Եորքի Քրիսթի'զի ա - ճուրդատունը, 3 միլիոն 960 հազար տո - լարի հասնելով (32 միլիոն ֆրանք): Գնահատումը 2 միլիոն տոլար էր: Գոր - ծը սեւ հագուած կին մը կը ներկայացընէ, պարտէզի մը մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԾԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 - 17)

ՌՈԲԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՂ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Հին Հայոց դէպուտի Անահիտի պրոն - զաձոյլ արձանին պլուխը, որ կը գտնուի Լոնտոն՝ Բրիտանական թանգարանը, մօտ առենէն կը դառնայ նաեւ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի գարդը: Արուեստի այդ եզակի նմոյշի պատճէնը բնաւ կարելի չէ զանազանել իր բուն օրինակէն: Անգլիայէն ստացուած դիպուկ պատճէնը հանած է վերականգնող Ռոբեր Յովհաննիսեան, որուն առաջին աշխատանքը չէ այս: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն այն հոյակապ որմնանկարները, պրոնզէ եւ ապակիէ աքանչելի առարկաները, խեցիէ ամաններ, որոնք վերածնած են ձեռքին Ռոբեր Յովհաննիսեանի: Եթէ չըլլային վերականգնող ձեռքերը, պատմութեան այդ համր վկաները, որոնք հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տարիներ թաղուած մնացած են հողին մէջ, կրնային անհետ կորսուիլ: Լաւ կը յիշեմ, ըսած է Ռոբեր Յովհաննիսեան, թէ ինչպէս թանգարանի արուեստանոցը բերին այն փայլուն սեւ կարասի բեկորները, որուն մէջ ալիւր պահած էին: Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակին վերաբերող այդ առարկան անխոնջ ու մնայուն աշխատանք կը պահանջէր: Ես կըրցայ 200 փխրուն կտորներէ ամբողջովին վերականգնել այդ հնամեայ հիանալի ամանի նախնական տեսքը, որ զարդարուած էր պարուրաձեւ զարդանախշով: Աչտարակի չրջանի Օչական գիւղի պեղումներէն հնախոյզները գտած էին Ն. Ք. առաջին հազարամեակի սկիզբին վերաբերող դամբանատեղի մը: Գերեզմաններէն մէկուն մէջ յայտնաբերուած էին փայտէ առարկաներ: Սկիզբը կը կարծուէր թէ ան մեծ տոհմի պատկանող անձնաւորութեան գերեզմանային մահիճ է: Մասնագէտները այնուհետեւ դիտել տուին, որ այդ առարկաները կրնան բազկաթոռի մասեր ըլլալ:

×

Ռոբեր Յովհաննիսեան մասնաւոր հպարտութիւն մը կը զգայ այն աշխատանքին համար, զոր տարած է խաչքարի մը վերահաստատման առթիւ: Արդարեւ, խաչքարը կը գտնուէր ԺԲ. դարու ճարտարապետական յուշարձանի՝ Դիլիջանի մօտակայ Գօշավանքի մուտքին, եւ քիչեր կրնային տեսնել զայն: Երկուքուկէս թոնոց սեւ կուճէ կերտուած այդ յուշարձանը մէջտեղէն կտրած էր: Ռ. Յովհաննիսեան անոր միջին մասը ամրացուցած է հալած քարով, իսկ պակսող մասին տեղ սեւ կուճ լեցուցած: Ներկայիս անզուգական զեղեցկութեամբ այդ խաչքարը իր սկզբնական տեսքով կանգնած է Հայաստանի պատմութեան Թանգարանի սրահներէն մէկը:

Տարիներ պեղումներ կը կատարուէին Դուին, հնագիտական հարուստ նիւթ հայթայթելով: Գտնուած են ապակիէ չատ մը առարկաներ: Ռ. Յովհաննիսեանի ամենատես աչքը անմիջապէս նկատած է գտնուած առարկային արժէքը: Ան յատկապէս բարձր գնահատած է իր վերահաստատած Թ. դարու բիւրեղապակիէ ճերմակ թասը: Ժամանակը իր դրոշմը դրած էր այդ թասին վրայ, որ կորսնցուցած էր թափանցիկութիւնը, եւ փայլը: Քիմիական բաղադրութիւններու եւ այլ նիւթերու միջոցով ան կրցած է այդ թասին տալ ըստ կըզբնական տեսքը եւ վերահաստատել բոլոր նախչերը: Երկրաչափական նախչերով զարդարուած այդ թասը ցուցադրուած է Մոսկուա՝ վերահաստատուած առարկաներու համամիութենական առաջին ցուցահանդէսին:

ՕՐԼԻ

ՀՈՐՍ ՄԵՂԱԴՐԵԼ ԱԶԱՏ ՀԻՒՍԱԾ

Օրլիի Ցուլիս 15-ի ոճրափորձէն ետք, 12 հոգի մեղադրանքի տակ առնուած էին, Ցուլիս 21-ին: Քրեթէյլի հարցաքննիչ դատաւորը՝ Սերժ Սամուէլ, Ուրբաթ օր (Նոյեմբեր 18), որոշած է ազատ ձգել ասոնցմէ չորսը, որոնցմէ երեքը կիներ են, մէկը՝ Ֆրանսուհի, կինն է Անթուան Աչքոյեանի: Ազատ ձգուողներու մէջն է նաեւ Օհաննէս Աչքոյեան, իսկ միւս երկու կիներն են՝ Էլիզա Գարաթաք-Սեմերճի եւ Այտա Սեմերճի: Ազատ արձակուած են, բայց կը մնան մեղադրանքի տակ (դէնք, պայթուցիկ պահել կամ մեղսակցութիւն եւայլն), բայց նկատի առնուած է թէ իրենց բանտ մնալը անհրաժեշտ չէ այլեւս հարցաքննութեան ընթացքին համար:

Այս նոյն խնդրին կապակցութեամբ, 10 հոգի ալ արտաքսուած էին, բայց ի վերջոյ որոշումը չէր զործադրուած եւ վերածուած էր պարտադիր բնակչութեան:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ԼԱԻԱՏԵՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԴՐԱԿԱՆ
ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

———×———

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյեմբեր 9-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Նոյեմբեր 7-ին, Թեհրանի Հայկական վարժարաններու ծնողական խորհուրդներու ներկայացուցիչները եւ դպրոցներու պատասխանատուները հանդիպում մը ունեցած են Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, կեդրոնական Հոգաբարձութեան հրաւէրով: Առաջնորդը՝ Վ. Յակոբեան, բացումը կատարելէ ետք խօսք տուած է առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի, որպէսզի ներկայացնէ հայկական վարժարաններու հարցերը:

Արտակ Արք. հայկական վարժարաններու չուրջ ստեղծուած դժուարութիւններուն եւ անոնց լուծման համար Ազգ. Իշխանութենց կողմէ տարուած աշխատանքներուն անդրադառնալէ ետք՝ չեշտած է.« Ներկայիս բանակցութիւններ կը տարուին Թեմական Խորհուրդի ներկայացուցիչներու եւ Ներքին նախարարութեան քաղաքական բաժնի պատասխանատուներուն միջեւ: Բանակցութիւնները կ'ընթանան պետական յիշեալ պատասխանատուներու կողմէ ցուցաբերուած բարեացակամ մթնոլորտի մը մէջ եւ մենք լաւատեսութեամբ կը սպասենք դրական լուծումի»: Ապա խօսք առնելով Թեմական Խորհուրդի առաջնորդը՝ Լեւոն Ս. Հարոնեան, կոչ ըրած է ներկաներուն համագործակցելու Ազգ. Առաջնորդարանին հետ, որպէսզի նախկին ձեւով՝ դպրոցներու մէջ կարգապահութեամբ չարունակուին աշխատանքները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Իւ ժի. Ա. Ալֆորվիլ - Լա Ֆէռթէ Կոշէ	1 - 0
Ա. Ս. Ա. Իսի - Փիւթօ	1 - 1
Շամպէռի - Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն Տէսիճ	3 - 0
Լ'Էթոա - Վալանս	1 - 0
Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ - Լը Փիւժէ	1 - 4

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս - Խռոնտէլ Քուբիւռ	53 - 76

Սեփական Երդիքի Կաճչը

«Ազնուական» ցեղի չի՛ պատկանիր շունս: Ափրիկեցի երիտասարդի եւ արեւմուտքցի կնոջ ծնունդ երախայի նը - ման երկու տարբեր ընտանիքներու խառնուրդ՝ իր բոլոր չարժումներով կը զբաղեւորի եւ՛ մէկուն եւ՛ միւսին նկարագիրը:

Թաւամազ կենդանի՝ տաքէն աւելի կը սիրէ պաղը, անձրեւէն աւելի՝ ձիւնը: Փոքրակազմ ըլլալով հանդերձ, զոմէլի ուժ ունի եւ երէկ վարժուէը լծկան շունի պարտաւորութիւններու, էսքիմօներու շուներուն նման առանձին պիտի կրնար քաշել սահնակը:

Խաղաղասէր է բայց կատաղի յարձակողը երբ սպառնալիք տեսնէ, օտարի հոտառութիւն առնէ, երբ իր սեփականութիւնը ոտնակոխելու չշուկներ հասնին ականջին:

Մարդու ուղեղէն աւելի խելացի անոր բնազդը սորվեցուցած է իրեն թէ՝ ո՛ւր կը սկսին իր իրաւունքները եւ ո՛ւր կը վերջանան: Զի՛ մօտենար զրացիի չեմին, պատրուակներ չի՛ ստեղծեր ուրիշի հողը կոխկրտելու: Սահմանապահ զինուորի նման կը մնայ ամբացած իր տան չրջապատին մէջ եւ ոչ ոքի թոյլ կուտայ քայլ մը ասդին անցնելու, մինչեւ չհամոզուի թէ բարեկամական այց մըն է եւ ոչ թէ թշնամական վերաբերում:

Զինք ընտելացնելու, ընազդները կոտրելու կամ արատաւորելու, հպատակի կամ զերիի վերածելու միտումով ո՛չ մէկ հարուած եմ տուած անոր, ո՛չ մէկ ծեծ կերած է ինձմէ: Այն օրէն, երբ ըմբռնեցի «ո՛չ»ին «այո՛» ըսելու ատորնութեան առաւելութիւնները, սկսայ խորհիլ ամսեղուկ քծնանքէ եւ չուզեցի նոյն իսկ այդ ախտը փոխադրել շնիկիս վրայ: Մեծցաւ ան բոլորովին ազատ, իր անուան պէս Ազատ: «Հոս եկուր»ին ան - դամ չի՛ հնազանդիր եթէ տրամադիր չէ: Եւ ինչո՞ւ հո՛ս պիտի գար, երբ կ'ուզէ հո՛ն մնալ: Սիրքի՞ չուն է ինք թէ զերատան որ հպատակի մսոի չարժումներու կամ նախապատրաստուած քմահաճ խօսքերու:

Հանդիսատեսը կ'ուրախանայ, կը զարճանայ, կը խանդավառուի երբ տեսնէ դազաններու կամակոր ատորնութիւնն ու խարազաններու չաչիւնին հպատակիլը, մինչ իմ սիրտը կը խայտայ չնիկիս բնական անկրթութեամբ, անքաղաքավար նիստուկացով, հրամանի չենթարկելու համար արձակած հայհոյներով, որովհետեւ ան հաչտ է իր անճին հետ: Խարդախութիւն, խորամանկութիւն, հակասութիւն չկան անոր հայհոյներուն, դուգաւորումին թէ յարձակման մէջ: Նայուածքը, պոչի յարատեւ չարժումները կ'արտայայտեն զոհունակութիւն, ապրելու ուրախութիւն եւ հրճուանք: Զի դաւաճաններ ո՛չ իր զերին, ո՛չ չրջապատին:

Սատանան եւ դաւաճանը կրնայ ըլլալ ատունը միայն, քանի օժտուած է դաւաճանական բոլոր յատկութիւններով: Օրն ի բուն կը սլքատայ անոր մտածումը. կը թափառի փապուղիներու խաւարին, ապրիւրներու նեխածութեան, պղտոր չուրերու ծանծաղուտին մէջ: Իրրեւ զերիչխան էակ, կը յոխորտայ լարախաղացութեան ախոյեանի տիտղոսով: Կը պարզեւատրուի մեծպոյն սուտը յօդուածի կամ զրքի վերածած ըլլալու չանքին համար: Եզանչան կը սատնայ երկիրներ ասպատակելուն, ճանճ սպաննելու դիւրութեամբ զանգուած չարդելուն համար: Զարդացուցած է նաեւ հաւնոցի վրայ յարձակելու եւ սարսափ տարածելու ազէսի խորամանկութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, մենք վերապահ ենք միշտ: Այնքան ատեն որ խելացի՛ մարդը փոխանակ լեզուի, չնիկիս պէս պոչի երեւոյթով չարտայայտէ իր միտքն ու զգայումները, կարելի չէ հաւատալ ո՛չ ըսածին, ո՛չ երդումին եւ ընչաքաղցութեան չվերագրել անոր հրոսակային չահատակութիւնները...:

Ազատ, ազահութեան ախորժակները չունի եւ աչք չի տնկեր ուրիշի ոսկորին: Իր պնակը պարպելէ ետք, բոլորովին գոհացած մանուկի նման, աչքն ու գոհունակութիւնը կը բաժնէ ամէնուն հաւասարապէս. մէկ զերկէ կը ցատքէ միւսին զերկը. կը լիզէ մէկուն ձեռքերը, միւսին երեսները: Երբ անտրամադիր, անչարժանամ աթոռին կամ անկողնին վրայ, անաղմուկ, լուռ ու տխուր կը բազմի քովս՝ կարծես տիրոջ ցաւը բաժնելու փափաքը ցոյց տալու համար: Այն անբաժանելի մէկ անդամն է ընտանիքի եւ եթէ զժբախտութիւն մը պատահի անոր, վստահօրէն, պիտի ըլլայ զժբախտութիւնը ամբողջ ընտանիքին: Եւ խորհի՛լ թէ՝ առանց սրտի ճմլումի, առանց աչքերէ կաթիլ մը արցունք դուրս տալու, ոմանք անողոքբար անտառի մը մացառներուն մէջ կը նետեն այդ հաւատարիմ կենդանին, սիրասուն այդ «մանուկը» կամ զայն «կը մոռնան» հեռաւոր ճամբաներու եզրին:

Պիտի զարմանայինք անշուշտ անոնց անխղճութեան, եթէ զարմանքը չհասկըցած ըլլալու տպիտութիւնը չըլլար. մինչդեռ մենք չատ լաւ դիտենք թէ անոնք վերոյիշեալ բարեկամութիւն երդուղ, թշնամութիւն սերմանող կեղծաւորներ են. խաղաղութիւն քարոզող, զէնքեր դրօշակող ամէնազդի խելագարները:

Այլեւս լիացած սեփական պնակէն, ձանձրացած նոյն կնոջ մարմինը լիզելէ, նոյն այրի զիրկը սեղմուելէ, մօտան անցած չապիկի կամ չրջազգեստի, խանոցի աւելցուքի նման չուն եւ կատու, էրիկ կամ կնիկ, մանուկ կամ ծերուկ մէկ կողմ չպրտած, կրկին ճամբայ կ'ելլեն որոնելու «չչօշափուած» ձիծեր, առնական չղուտ անդամներ, կոյս հոզեր ու սահմաններ, նոր գաչտերու վրայ ռազմական նոր յաղթանակներ ապահովելու՝ «ճանճի» զիակներով ծածկելու համար իրենց կոխկրտած զեհիները:

×

Անգութներու բանակին մէջ զինուորն ալ ե՞ս արդեօք: Ինչո՞ւ անողորմաբար չարչարեցի փոքրիկ չնիկս:

Հաբցումն իսկ անմեղութիւնս ապտակող րոպէի կը վերածուի հոգեխռ մէջ: Ո՛չ: Ես Սուլթան Համիտի մղկիթի կամարներուն տակ նախապաշարեալ մոլութիւն չեմ ուսանած, ո՛չ ալ Թալաաթի սպան եւ պաշըպօզուքն եմ: Անոնք զինակցութեամբ ցեղասպանութիւն կազմակերպեցին, մինչ ես չէի կրնար զիտնալ թէ չնիկս կ'ատէր արձակուրդը եւ հարաւի կիզիչ արեւը:

Երբ պայուսակները վար իջեցուցինք, դուռը կղպեցինք եւ ճամբայ ելանք, մեզի հետ պտըտելու ուրախութեան առաջին հաչոցները մարեցան յանկարծ, ձայնը խեղդուեցաւ կոկորդին մէջ: Աչքերը կորնցուցած իրենց փայլը, զարճան արեան երկու գնդիկները, եւ կենդանի զիակ մըն էր արդէն երբ տեղ հանք: Պոչը անչարժ՝ կախուեցաւ դեմին, մազերը թափեցան ամբողջութեամբ: Կարծես փետրաթափ հաւ մըն էր կամ խխունջի մերկ մարմին: Հրամցուած պատառը կամ լափան լակելու տեղ, ժանիքներով յօշոտեց ամբողջ մարմինը: Արիւն, արիւն կը հոսէր ամէն կողմերէն, բայց ան կը չարունակէր ինքզինքը ուտել:

Ի՞նչ էր պատահած. ինչո՞ւ այս անճանապանութիւնը:

Զինք ճանչցած ըլլալու մեր զիտութիւնը եւ ենթադրութիւններ անզօր եղան դուրս հանելու զայն իր յուսահատութենէն: Բժիչկ եւ դեղ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ըրին: Հանդիստի մեր պահերը ողողուեցան դառնութեան արցունքով, եւ կաթիլներու պոպղումի ընդմէջէն նչմարեցի ու համոզուեցայ թէ՝ ներքին փլուզումի հետեւանք էր անոր ցաւը. ընազանցական հիւանդութիւն մը որ դեղով չի բուժուիր: Արուեստական միջոցներով, կարօտ կը զարմանո՞ւի մխիթ:

Հոս, ամէն բան խորթ էր իրեն: Այս նոր աթոռներն ու սեղանները, այս տան անկիւններն ու ծակնուծուկը «ծննդավայրի» բուրմունքը չունէին: Իր չունչով լեցուած, հոտառութեամբ յաղեցած մտերմութիւն չկար այս պատերու ներքեւ: Համբերնելու կարողութենէն վեր էր թէ ինչո՛ւ լքել տուած էին իր սեփականութիւնը եւ կազմակերպած անհրապոյր տեղահանութիւն: Կարծես բռնագաղթի ենթարկուած Հայն ըլլար, որ անօթի ու ծարաւ քչուած էր օտարութիւն, ժայռերէն և քարլո-րներէ վար գլորած, հազուստները բզկիկ - բզկիկ մեռած ճամբաներու եզրին, թաղուած աւազներու մէջ, կամ կչտացուցած անգղներն ու ագռաւները: Զրհեղեղ - Քարանո՞ն ձեր մայրերը, - կանչում էր մի պառաւ, որ ցամաքած աչքերը յառել էր երկնքին: - Աստուա՛ծ, քարէ կարկուտ թափիր: Աստուա՛ծ, էլ ինչի՞ ենք ապրում էս զուլումից յետոյ:

Տան հրդեհը հանդցնել չկարողացաք: Զինուորներն արագօրէն ականապերճ ածին այն: Ապա գոները չարդելով փրկեցին քառասուն երեխաներին, որոնց Թուրքերը փակել էին ներսի սենեակներում:

Մի ծեր գիւղացի, մազը երեսին չորացած, փորձեց պատմել եղելութիւնը: Կակազի պէս չարչրկեց բառերը, վերջը ոգբալով բացատրեց սրբազանին.

- Լեզուով ասելու չէ, հայր սուրբ, լեզուս պատ չի գալիս՝ ասեմ:

«Լեզուով ասելու չէ»: Ուրեմն, առաւել անհնար է գրչով պատմել: Զէ՞ որ գրիչը չարժուում է ճերմակ թղթի վրայ...

Երեխաներից չատերը հագիւ էին ոտքի վրայ կանգնում: Մնացածներին դուրս բերին ձեռքերի վրայ: Պատառոտուած էին հագուստները: Կիսամերկ մարմիններն ամբնոտ էին, կապտոտուած. ենթարկուել էին տեւական ու զիւային խոչտանգում - ների: Եւ լուռ էին նրանք, անարտասուք, անարտունջ՝ լքրեւ նոր օրերի նահատակներ:

Տան ընդարձակ բակում ասեղ գցելու տեղ չկար արդէն: Երեխաների չուրջը խռնուել էին կանայք եւ վիրաւոր զաղաների մոլտոցով զուրզուրում էին անմեղ զոհերին: Վիրաւորուած, բզկտուած էր մայրական զգացումը, եւ նրանք իրենց կարեկցանքի ու խղճահարութեան խօսքերը մայրերին էին ուղղում, այդ երեխաների հեռաւոր ու անծանօթ մայրերին. «Քարանո՞ն ձեր մայրերը, ա՛յ ասածով զառներ», «Թող ձեր մայրերի անէծքը մա՛հ զառնայ Թուրքի համար, ձեր մայրերի ու աշխարհի բոլոր մայրերի անէ՛ծք...»:

Գիւղացիները զինուորների հետ բակին էին լցուել, նաեւ թաղել էին հարեւան կաւրներին, պարիսպներին, ծառերի վրայ:

Բակի կեդրոնում Պօղոսբէկ Փիրումեանն էր չուար կանգնած եւ վառում էր պայրոյթի, ցաւի ու վրէժի զգացումնեբից: Քրտինքը ճակատից հոսում էր դէմքից: Քրտինքը աչքերը, այտմօրուսները: Փոչին ու արիւնը գորշ բիծերով էին նախչել հագուստները: Նա ծանր, տանջուած հայեացքով նայեց Գարեգին սրբազանին, եւ տատապանքից կուչ եկած հոգեւորականը տատապանքից կուչ եկած հոգեւորականը մօտեցաւ, նրա ականջի տակ ինչ որ բան ասաց: Յետոյ սրբազանը չրջուեց դէպի զինուորները եւ խօսեց.

(Շար. 8)

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—×—

Տարեչրջանէն ի վեր, յատկանչական կերպով կը սերտանան կապերը Չինաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի զրեթէ բոլոր երկիրներուն միջեւ: Չին. խորհրդային խօսակցութիւնները կը չարունակուին տարիէ մը ի վեր: Ոչ մէկ կարեւոր համաձայնութիւն կ'արձանագրուի, որովհետեւ, երկու կողմերն ալ կը մնան հաստատակամ իրենց տեսակէտներուն վրայ: Փոքրին՝ սահմաններու փոփոխութիւնները կ'առաջարկէ. Մոսկուա՝ բացարձակ կերպով կը մերժէ: Առաջինը կ'ուզէ, որ խորհրդային զինուորական ուժը չօչափելի կրճատումներու ենթարկուի իր սահմաններուն ուղղութեամբ: Մոսկուա՝ խոլ ականջ կը մնայ: Ցամենայնդէպս, խօսակցութիւնները, - բանակցութիւններ - ցոյց կուտան, թէ երկու մայրաքաղաքներն ալ կ'աշխատին թշնամական զոյացութեան սահմաններուն մէջ մնալ:

Այդ ընդհանուր չրջագիծին մէջ, փոքրիկ ժամանակ մը ասդին կը ձգտի բարելաւել իր յարաբերութիւնները այսպէս կոչուող համամոլեար երկիրներու հետ: Յատկապէս՝ Հունգարիա, եւ քիչ մը նուազ չափով՝ Արեւելեան Գերմանիա:

Այլեւս ոչ ոք կը հաշուէ մշակոյթի, զիտութեան եւ մարմնամարզութեան դէմ, արեան ճապաղիքներէ հագիւ փրկուած հայ մանուկն էր, որու մէջ կը զտնուր հիմա զինք տուն կանչող ձայներու որոտացին արձագանգը, սիրային մեղեդիներով, չուրջպարի երգերով լեցուն, ապրելու ուրախութեամբ իմաստաւորուած հայրենի սեփական հողի կարօտը:

Երկա՛ր տառապանքէ ետք, վերջ գտաւ չնիկիս զաղթականութիւնը: Վերադարձաւ «հօրենական» երդիքը, գտաւ զայն ա՛յնպէս ինչպէս թողած էր: Հանդստացաւ սիրտը, բուժուեցաւ բոլորովին, վերբատին բուսան մազերը եւ վերագտաւ նախկին զեղեցկութիւնը:

Օր մը, չնիկիս պէս, արդեօք պիտի վերջանա՞յ իմ ալ զաղթականութիւնը եւ պիտի վերագտնե՞մ առողջութիւնս...:

Ռունգերուս մէջ չամեցող նարինջենիներուս հոտը միշտ արթուն կը պահէ այդ յոյսը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈՒԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՅՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

պատուիրակութիւններու եւ խումբերու փոխադարձ այցելութիւնները փեչտայի եւ փեքինի մէջեւ:

Հունդար հեռատեսիլի անձնակազմ մը կը գտնուի Չինաստան: Ցարաբերու - թիւններ կը հաստատուին արհեստակցա - կան միութիւններու եւ գրօսաշրջիկու - թեան մարզերու մէջ:

Առաւել նշանակալի կը թուին ըլլալ երմական - անտեսական կապերու զար- գացումը: Սեպտեմբերին, Չինաստանի անտեսական նախարարութեան փոխ - նախարարներէն մէկը բանակցութիւններ կը վարէ հունդար իր պաշտօնակիցին հետ: Միւս կողմէ, ներկայիս, Հունդար Դրամատան պատուիրակութեան մը ժա- մանումը Չինաստան, մօտալուտ կը նը - կատուի: Այսօրինակ խօսակցութիւննե- րը, հանդիպումները, բանակցութիւննե - րը, բնականաբար, կը միտին զարկ տալ առեւտրական կապերուն: Աւելին՝ ճար - մարտուհատի միացեալ կեդրոններու ստեղծումին: Դէպերու տեսակէտով, փեքին կ'ուզէ, որ Հունդարները արդիա - կանացնեն փեքինէն ոչ հեռու գտնուղ Տալիան նաւահանգիստին ձեռնարկու - թիւնները: Ասդին՝ ըստ կարգ մը տեղե- կութիւններու, Չինաստան անցեալ տար- ւան վերջերը հարիւր միլիոն տոլար կը դնեցէ Հունդար Դրամատան մէջ. երե- ւոյթ մը, որ մեծ ասպիճանով կը գնա - հատուի փեչտայի կողմէ:

Արեւելեան Գերմանիոյ հետ, վերջին ամիսներուն, բազմաթիւ պայմանագիր - ներ կը կնքուին, այլազան ճիւղերու մէջ: Ասոնցմէ մէկը կը վերաբերի թղթատարի կապերուն՝ հեռագիր, հեռաձայն, թե - լեքս: Ճշդրիտ տարբերու կեդրոն մը կը հիմնուի Թիանչինի մէջ, Քարլ Ցայս ձեռ- նարկութեան կողմէ: Համագործակցու - թիւնը երկու երկիրներուն միջեւ կը նա- խատեսէ նոյնիսկ կապերու հաստատում եւ զարգացում լրագրող - թղթակիցնե - րու եւ սիրտի մարզերուն ուղղութեամբ՝ 1984 - 87 ժամանակաշրջանին: Չինաստան մօտէն կը հետաքրքրուի մարմնամարզի ճիւղին կապակցութեամբ Արեւելեան - Գերմանիոյ արձանագրած յաջողութիւն- ներուն / պատճառներով, իբրեւ նախա- պատրաստութիւն յառաջիկայ Ոլիմ - պիական խաղերուն:

Փեքին, Եւրոպայի Արեւելեան երկիր - ներուն նկատմամբ, ոչ մէկ պահանջք կը ներկայացնէ, իբրեւ նախապայման յարա- բերութիւններու բարելաւումին եւ զար - գացումին կապակցութեամբ: Ի տարբե - րութիւն՝ Մոսկուայի նկատմամբ իր ու- նեցած եւ նախատեսած բարելաւումի կա- պերուն:

Նկատելի կը մնայ իրողութիւն մը եւս: Այն թէ՝ Փեքին պաշտօնապէս կը վերա - հաստատէ իր առեւտրական յարաբերու- թիւնները Ալպանիոյ հետ, դէպքի մա - կարդակին իջած 1978-ի Յունուար իսկումնե- րուն հետեւանքով:

Թ. Ա. Թ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ. - Փրոֆ. Ֆէյտիի մեծարաւիթի հանդիսութեան թղթակցութեան առթիւ («Յառաջ» Նոյեմբեր 16), փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէէ ստացաւիթ հետեւեալ նշդում - նա- մակը, զոր սիրով կը հրատարակեմիթ: Ը- սեմիթ սակայն, թէ փրոֆ. Մահէի «անձ»ն (ի դէպ, չեմիթ կարծեր թէ իր անձը որեւէ ատեն խնդրոյ առարկայ եղած է) ու գոր- ծունէութիւնը հաւնելու - չհաւնելու մէջ չէ հարցը, այլ՝ արեւմտահայերէնի պաշտ- պանութեան եւ պահպանման: Շատ լաւ կը հասկնամիթ որ փրոֆ. Մահէի համար, այս կէտը կենսական հարց մը չըլլալ (իր հարցը չէ), մեզի համար է՛, մանաւանդ որովհետեւ «պետական լեզու» չէ եւ ըս- փիւռքի ճիտին պարտքն է անոր դատին տէր կանգնիլ:

×

Փարիզ 16 - 11 - 1983

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,

Փրոֆ. Ֆէյտիի յոբելեանին նուիրուած այսօրուան իր յօդուածին մէջ, Պ. Մ. Մա- նուկեան կը գրէ, թէ «Փրոֆ. Մահէ, Փա- րիզի հայկաբանական ամպիոնէն այսօր մի'այն արեւելահայերէն կը դասաւան - դէ»:

Այդ հաստատութիւնն իրականութեանը չի համապատասխաներ, քանի որ չաբա - թական հինգ դասերս հետեւեալ կերպով կը բաշխուին. -

1 ժամ, արեւմտահայերէնի քերակա - նութիւն,

1 ժամ, արեւելահայերէնի քերակա - նութիւն,

1 ժամ, ղրաբարի քերականութիւն,

1 ժամ, միջնադարեան պատմագիրնե - րու, թարգմանութիւններ,

1 ժամ, ղրականագիտական հարցեր:

Հետեւաբար արեւմտահայերէն դասա - նանդելուն այնքան ժամանակ կը նուի - րեմ որքան արեւելահայերէնին:

Թոյլ տա՛ք նկատել նաեւ, թէ փրոֆ. Ֆէյտի արեւելահայերէն նմանապէս չա - բաթը մէկ ժամ կը սովրեցնէր: Հայկա - բանական ամպիոնին մէջ, արեւմտահայե- րէնը կը դասաւանդուի չաբաթը 9 ժամ, իսկ արեւելահայերէնը միայն չորս ժամ:

Կը ցաւիմ, որ Պ. Մ. Մանուկեան, իր յօդուածը գրելէն առաջ, այդ հանգա - մանքներուն չէ տեղեկացած: Համոզուած եմ, որ այդ սխալանքը պիտի ուղղէք: Կա- րելի է - ի՞նչ խօսք - անձս ու գործու - նէութիւնս չհաւանիլ, բայց գոնէ առոյգ դէպքերու հիման վրայ:

Յարգանօք կը մնամ

Ձերդ՝

Ժ. Փ. ՄԱՀԷ

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ

×

Ծանօթ է, թէ երեւանի մօտ 1970 թը- ւականին ստեղծուեցաւ Նոր Աչնթապ ան ու այդ թուականէն սկսեալ այդ վայրը հայաստանցի թէ արտասահմանցի Հայերուն համար վերածուեցաւ ուխտա - տեղիի: Յատկապէս Աչնթապցիներուն: Բայց կը պակսէր խորհրդանչանը, յու - շակոթող մը, որ պիտի յաւերժացնէր Աչնթապի հերոսական ինքնապաշտպա - նութեան ընթացքին զոհուած Հայերու յիշատակը:

Այդ ալ արդէն գործած է իրականու - թիւն ու բացման հանդիսութիւնը վե - րածուած տօնի: Ներկայ գտնուած են արդիւնաբերութեան նախարար Մարլէն Զուրաբեան, սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապերու կոմիտէի նա - խագահ Վարդգէս Համազասպեան, ա - տիոյ - հեռատեսիլի պետական կոմիտէի նախագահ տեղակալ Գէորգ Խրլոբեան, մտաւորականներ, գիտնականներ, գը - րողներ, լինչպէս նաեւ Սփիւռքի երկիր- ներէ ժամանած Աչնթապցիներ:

Բացման խօսքով հանդէս եկած է աւա- նի խորհուրդի նախագահ՝ Ֆ. Խաչատր - եան, ապա հպարտութեան խօսք արտա- սանած է Աչնթապցի թոռ, ժանեակի գործարանի բանուորուհի՝ Անահիտ Նի- կողոսեանը: Լիբանահայ եւ սուրիահայ Աչնթապցիներու անունով իր ճառին մէջ Յարութիւն Յարութիւնեան ըսած է.

- ...Ահա մենք տուն ունինք հայրե - նի հողին վրայ, քանի որ Նոր Աչնթապը տարասփիւռ Աչնթապցիներուս հարազատ տունն է: Ունեցանք նաեւ յուշարձան, որ յետագայ սերունդներուն պիտի պատմէ այն առասպելական պայքարին մասին, որ բուռ մը Աչնթապցիներ մղեցին ա- նարդ թշնամիին դէմ 1920 թուականի Ապրիլի մէկէն մինչեւ 1921 թուականի Փետրուար ութ, 314 օր:

Հայրենադարձ Աչնթապցի, Աչնթապի հերոսամարտին մասնակից 84-ամեայ Յովհ. Կարապետեանի յուզումնալից ե- լոյթէն ետք, խօսք առած է Գէորգ Պա - ղըճեան, իր կարգին Աչնթապցի, որ ատենի ժանեակի գործարանի կառուցման համար իր նկատելի օժանդակութիւնը բերած է: Պ. Պաղճեան ըսած է.

- ...Ինչպէս կ'ըսէին մեր նախնիք, այս երջանիկ օրուան ալ արժանացանք: Փափաքելի է որ ամէն տարի, Սեպտեմ - բեր 28-ին, հայկական գաղութներէն Աչնթապցիներ այցելեն Նոր Աչնթապ եւ յուշակոթողին դնեն մեսրոպատառ արձա - նագրութեամբ այս յուշարձանի սեմա - քարին վրայ: Թող միշտ ապրեցնենք մեր նախնիներու հերոսական ոգին, հայրե - նիքի մէջ թէ Սփիւռքի, գառնանք ուսա- դասէր մեր սրբութիւններուն:

Ապա Աչնթապցի թոռնիկ, Հայաստա- նի հոդապիտութեան պիտահետազօտա - կան հիմնարկի աշխատակից Թագուհի Արզումանեանը արտասանած է յուշակո- թողին նուիրուած բանաստեղծուհի Սիլ- վա Կապուտիկեանի քերթուածը:

Հանդիսութեան աւարտին, Գէորգ Պա- ղըճեան եւ ժանեակի գործարանի տնօ- րէն Սերգէյ Մելքոնեան կտրած են ժա - պաւէնը: Յուշարձանը ծածկուած է ծաղ- կեպսակներով եւ ծաղկեփունջերով:

Ա.Ց.Ն.Թ.Ա.Պ.Ց.Ի

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

Ա.Ց.Ն.Ճ.Ա.Ր.Ի (Լիբանան) Համազգայինի մանանճիւղը Սեպտեմբերի ընթացքին իրագործած է ձեռնարկներ զանազան մարզերու մէջ: Ճաւարակի խմբակը կազ - մակերպած է մրցաշարք մը, որուն մաս- նակցած են 16 երիտասարդներ ու պատա- նիներ: Երաժշտական յանձնախումբը Սեպտեմբեր 23-ի երեկոյթին հանրու - թեան ներկայացուցած է երեք ինքնուս երիտասարդներ, որոնք մեկնաբանած են հայկ. երաժշտութենէ կտորներ: Իսկ Մշակութային Յանձնախումբը կազմա- կերպած է կերպարուեստի ցուցահան - դէս մը, Սեպտեմբեր 30-ին, 40 պատա - նիներու 89 գործերով. ածխամատիտ, ջրաներկ, խզանկար:

×

Թ.Է.Ր.Ա.Ն.Ի «Արարատ» մշակութային կեդրոնին մէջ Սեպտեմբեր 25-ին կայա - ցած է «Ցուչ - երեկոյ» մը, նուիրուած՝ Պէյրութի «Համազգային»ի Գեղարո- փեկեան» թատերախումբի տարիներու ղեկավար, դերասան, բեմադիր, թարգ - մանիչ Յ. Սարգսեանի, իր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ: Իր գործունէութեան մասին խօսած է Վ. Բաչեան, ցուցադրը- ւած են լուսապատկերներ զանազան բե - մադրութիւններէ, յետոյ ներկայացուած են «Ոսկի Աքաղաղ»էն 2 պատկեր, զար ան թատերգութեան վերածած էր Ռաֆ- ֆի Համանեան գործչէն: Երեկոյթը աւար- տած է Արտակ Սրբ. Մանուկեանի փակ- ման խօսքերով:

×

Թ.Է.Ր.Ա.Ն.Ի «Արարատ» Միութեան սր - բահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ու- նեցած է դասախօսութիւն մը, Իրանահայ Գրողներու Միութեան նախաձեռնու- թեամբ; «Հայկական տառերու գիւտը եւ Աստուածաշունչի հայացումը» նիւթին չուրջ դասախօսած է Կորիւն Եպիսկ. Պապեան, որ անդրադառնալէ եւք սը- եալ զարաշրջանի քաղաքական կացու - թեան, չեշտը դրած է Աստուածաշունչի հայացման անհրաժեշտութեան վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Միութեան նախագահ՝ Արսէն Մամեան:

ԵՐՈՒԽԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԲՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Սակայն, Սոֆի, օտար նայուածքներու առջեւ, չուզեց երկարել այդ վիճակը: Ջղայնօրէն աչքոյժ չարժումով մը տղուն մօտենալով բռնեց անոր թեւէն եւ քա- շեց:

- Եկուր, Համբիկ, ըսաւ արի ու անխըր- տով, ժամանակ չձգելով որ տղան հակա- ռակելու չարժում մը ընէ: Մայրի'կ, քալէ երթանք, աւելցուց, մօրը դառնալով:

Ու երեքը մէկէն, լինչ Համբիկին թեւէն բռնած մայրը ափիբերան, հնազանդ ի- րենց հետեւելով, սկսան քալել դէպի լերան կողմը:

Ու ճկնորսները դեռ անոնց կը նայէին՝ բան մը չհասկնալով եղածէն, զարմացկոտ աչուըներնին բանալով:

- Ծօ վո՞ւր կը տանին կոր մեր խենթը, կը հարցնէր Ղազար:

- Շիմէնտիֆէ՞ռ զարկած է ածապ, կ'ըս- ակր ծերունին:

*Երբոր բոլորովին հեռացան մարդոց աչ- ըներէն, ու ամայութեամբ չրջապատուեցան, Սոֆի, միշտ բռնած տղուն թեւէն, անոր առաջ անցաւ նեղ ու օձապտոյտ կածանի մը վրայ որ լերան կողնիվար կը զլարուէր: Լուացարարուհին դիտմամբ ետ մնաց, կամաց կամաց քալելով, բայց աչքէն չկորսնցնելով այդ զոյգը: Պահ մը, տեսնելով որ անոնք նստան զառիվայ- րին մէկ տափարակ կտնանչութեանը վը- րայ, կանգ առաւ, չուզելով անոնց մօտե- նալ, ու ինքն ալ նստաւ, անոնց չարժում- ները դիտելով, զղալով որ ինքը ներկայ գտնուելու չէր այդ մտերմական տիւր տեսակցութեանը: Իր միտքը տակար եւ ան- հոգիզան, անկարող էր սակայն ըմբռնելու անոնց փոխադարձ վերաբերումին ամբողջ դառն եղերականութիւնը: Կսկիծը ցամ - քեցուցած էր իր հոգիին սլացքները: Բան մը սակայն յատակօրէն կ'ըմբռնէր - վառն ալ ասկա իրեն յատակօրէն բացատրած էր իր աղջիկը - թէ այդ տղուն խեղճու- թեան եւ անկումին պատճառը իր աղջիկն էր, որ առով իր ալ խեղճութեան պատ- ճառ եղեր էր: Ու տանջուող հետաքրքրու- թեամբ մը հիմա կը հետեւէր, հեռուանց, այդ տեսակցութեան: Սոֆի, ծնրադրած Համբիկի դէմը, չարունակ կը խօսէր, բռնած անոր ալ ձեռքը, իր հմայքովը չրջապատելով զայն: Մերթ, տղան յուզ- ման բուռն նշաններով ու մէկէն ի մէկ կչտամբական, քանի մը բառ կը նետէր, աղջկան մատնիտող նայուածքին տակ խ- կոյն չախչախուելու, հանդարտելու հա- մար նորէն: Ցետոյ յանկարծ կիւլիւկ հա- նըմ տեսաւ որ տղան լալ սկսաւ, մինչ Սոֆի, ինքն ալ յուզուած, ձեռքերով ե- րեսը կը ծածկէր: Երկուքն ալ կը հեկե- կային իրենց ցաւովը յափշտակուած, դի- տար մխիթարելու անկարող: Լուացարա- րուհին, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ, ին- քն ալ կու լար: Ու իր արցունքներուն մէջ- էն տեսաւ որ Սոֆի դարձեալ կը խօսէր տղուն, որ ա՛լ հանդարտօրէն, ղէմքին վրայ տեսակ մը երանական ճառագայ- թումով մտիկ կ'ընէր անոր, կախարդը- ւած:

Կածանին վրայ վերջալոյսի ստուերները կը թանձրանային քիչ քիչ, ու ձորակը մութով կը լեցուէր, երբոր Սոֆի եւ Համ- բիկ ոտքի ելան: Կիւլիւկ հանըմ տեսաւ որ, իջնող խաւարին մէջ անոնց իրաննե- րը իրարու վարեցան, ու յետոյ թափա- ռաչրջիկին քամնելի ստուերը բաժնուե- ցաւ ու գահավիժօրէն անյայտ եղաւ լեռ- նէն վար, ձորակին ստուերներուն մէջ: Աղջկան վախ ու սլացիկ հասակը կը մը- նար հոն անշարժ, կարծես արձանացած: Մայրը, անձկագին ձայնեց.

-Սոֆի՛, Սոֆի՛:

Աղջիկը սթափեցաւ ու մօրը քով վա- զեց:

Ու երկուքը միասին վեր ելան խորտու- բորտ կածանէն, գիւղ մտան ուր լոյսերը վառուած էին արդէն: Մայրը չէր համար- ձակեր բան մը հարցնել իր աղջկանը՝ խորհրդաւոր տեսակցութեան մասին, ա- նոր տրամաթափիծ ու խոկուն երեւոյթէն արգիլուած:

-Հանըմը, պիտի բարկանայ ուշանալ - նուս, Սոֆի, գիտել տուաւ մայրը:

- Հանըմը՛, մրմռաց աղջիկը իր երազին մէջէն, հանըմը՛...

Ու չպատասխանեց:

(Շար. 188)

Այրի Տիկին Բարուհի Ստեփանեան (Տիթրօյթ),
Այրի Տիկին Բերկրուհի Տէօթեանեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արթինեան,
Տէր եւ Տիկին Մինաս Ստեփանեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ),
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալէմքերեան եւ զաւակները (Տիթրօյթ),
Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ,
Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան եւ զաւակները՝ Սարգիս, Մելինէ, Անոյշ, Նորայր,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թովմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սերգոյեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Թագուհի Եղիայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Թորոս Շահինեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պալեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա),
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէմիրճեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Սոնա Աատուրեան (Քալիֆոռնիա),
Պ. Շաւարշ Պեհիչեան (Քալիֆորնիա),
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հաթկալուրեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Այրի Տիկին Ֆլորա Համբարձումեան եւ զաւակները (Երեւան),
ինչպէս նաեւ՝ Շահինեան, Հաթկալուրեան, Հայէ ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Վէյիսեան)

բարերարուհի եւ կնքամայր Սէն թ'Էթիէնի եկեղեցւոյ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 14-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Կիյօթիէռի նոր գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

«ԾԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Օրիորդ Մարի Փիրանեանի մահուան տխուր առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները «Ծառաջ»ի բարգաւաճման. - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆ.:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Ֆաչանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաքիմեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարբիէլեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաքիմեանի եւ զաւակներուն, ընկերուհի Ալիս Հաքիմեանի, ամուսնոյն եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր, վեթերան ընկերուհի՝ Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ:

ՎԻՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յաւուրկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին:

Centre Social d'Estressin

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամանորի Զարթօնք կազմակերպութեամբ Կապ. Խաչի Սէն - Թերոմի մասնաճիւղին, Դեկտեմբեր 31-ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ռոզ եւ Արտաւազդ Հաւրմեանի յիշատակին, իրենց աղջիկը 250 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

×

Տիկին Էլիզապէթ Քիւլչեան իր խնամիին Յովհ. Չէօրէքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին եւ 50 Ֆ. «Հատիս Ազգ-ին, (Տառանալ «Ծառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիբրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի դիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԴԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ
Դեկտեմբեր 18-ին

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիբրակի, Դեկտ. 11, ժամը 12·30-ին

RESTAURANT LA CAPPADOCE
67 bis, Quai Blanqui, 94140 Alfortville

Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի նախօրօք սեղանները ապահովել՝ հեռաձայնելով՝ հետեւեալ թիւերուն՝

535 - 85 - 26
381 - 80 - 82

ԶՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-Ի
ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոբուսով:

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ. - Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ
ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 առտուն:

COMMUNIQUÉ

«A l'initiative du G.I.A. (B.P. 120 — 75763 PARIS CEDEX 16), des Architectes d'origine arménienne de FRANCE se sont réunis le 21 Octobre 1983 à PARIS.

Ils ont décidé d'œuvrer à l'élaboration d'un programme d'action dont le but est de définir :

- Leur rôle dans la connaissance du patrimoine architectural arménien, sa vulgarisation et les moyens de sa sauvegarde partout où il peut être en péril.

- Leur spécificité dans les rapports avec la communauté arménienne de FRANCE et dans la DIASPORA et leur capacité à répondre aux besoins particuliers de celle-ci dans le domaine de l'Urbanisme et de la Construction.

BARONIAN - A.DARONIAN - D.DEGIRMENCYAN - D. M. DEIRMENDJIAN - L.HAIRABEDIAN - R.KERKBECHIAN - J.KHACHIKIAN - R.MALDJIAN - B.MIKAELIAN - V.MURADIAN - M.RAFAELIAN - TOSELLO - A.VOSKIAN.

Les architectes souhaitant participer à cette initiative pourront s'informer auprès de D.M.DEIRMENDJIAN :
99, Bd. Jean Jaurès 92100—BOULOGNE»

JOUR DE L'AN
&
NOEL
EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Հ Ա Յ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ
ՀԱՆԳԱՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Անտիլիի, Մոնմորանսիի եւ Սէն – Ռաֆայէլի մէջ:

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար:
Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ,
Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ,
Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք: Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ քնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Maisons de Retraite
à Andilly, Montmorency et St. Raphaël
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.
S'adresser à l'A.A.A.S
Madame Mahdessian
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
tél. 878 - 02 - 99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դբոցին: Տիկին Մարիամ Զոպօյեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ց. Կօշկարեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան 200 Ֆ., Տիկին Արշալոյս Մաղաքեան իր ամուսնոյն Աւետիս Մաղաքեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, Օր. Մարի Փիրանեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 300, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250, Տիկին Տիրուհի Ամիրխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փիրանեան 200, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 150, Տիկին Ազնիւ Թէքէր, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան, Գէորգ եւ Կարպիս Մինասեան, Լուսաւորիչ երգչախումբ 100-ական Ֆ.:

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացած է 800 Ֆ. Տիկին Պայծառ Զէրչեանէ փոխան ծաղիկի, ողբացեալ Տիկին Շնորհիկ Նօտարեանի մահուան առթիւ. - Զէյնկիլերի Հայրենակցական Միութիւնը 200 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին, ի յիշատակ Հեղնար Մուրատեանի մահուան առթիւ (Յունիս 83):

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
MERCREDI
23 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.573 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.573

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14/17)

ԳԱՌԶՈՒԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացուած է Գառզուի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են այն գործերը, զորս Նկարիչը նուիրած է Հայաստանի Թանգարաններուն՝ վիմապրութիւններ, իւղաներկ եւ ջրաներկ աշխատանքներ: Բացումին խօսք առած են Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Սարգիս Մուրադեան, նկարիչ Մհեր Աբեղեան, Վարդգէս Համազասպեան, Վահան Յարութիւնեան եւ Փարիզի «Աշխարհ» շաբաթաթերթի խմբագիր Աւետիս Ալիքանեան: Կարգացուած է Գառզուի ղրկած հեռագիրը: Ցուցահանդէսին առթիւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն եւ Հայաստանի Նկարիչներու Միութիւնն ու Նկարիչներու Տունը լոյս ընծայած են Գառզուի նուիրուած քարտկոկ մը, որուն յառաջաբանը գրած է Վահան Յարութիւնեան:

×

ԱՆՍՈՎՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԸ ՅԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒՄ ԻՋԵՒԱՆԻ ՄՕՏ

Հնախոյզները մի քնադարեան Հայաստանի պատմութեան համար անսովոր գերեզման մը յայտնաբերած են Իջեւան քաղաքին մօտ: Գիտնականներու հայեացքին առջեւ բացուած է այսպիսի տեսարան մը՝ կռնակին վրայ պառկած ոսկրամիկ մը, գլուխը՝ դէպի հարաւ, կողքին գրեթէ մէկ մեթրնոց երկաթէ թուր մը, որ պահած է կաշեպատ փայտէ պատեանի հետքերը: Ոտքերուն յատուկ խթաններ՝ երկաթէ ելուստներով, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը յայտնաբերուին Հայաստանի մէջ: Երբ հեծեալը սեղմած է ձիուն կողերը, անոնք մխրճուած են անոր մէջ, արագացնելով վազքը: Սուրի կողքին զրուած են նետերու հօթը երկաթէ ծայրակալներ, որոնցմէ չորսը՝ մոնղոլական տեսակի: Գտնուած են նաեւ ձիու լծասարք, պրոնզէ բոժոժիկներ, երկաթէ դանակ եւ աքանչելի կերպով դրուագուած արծաթէ մատանի մը: Մանազէտներու կարծիքով, կը թուի դէպի հարաւ թաղուածի դիրքը եւ անոր հետ դրուած առարկաները կը վկայեն, որ ան քրիստոնեայ չէ, այլ մոնղոլ ռազմիկ մը, որ մեռած է բնակավայրին վրայ յարձակման ատեն:

×

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Հոքայտօ կղզիի Սափփորօ քաղաքի ձախոն - Որհրդային Միութիւն բարեկամութեան եւ մշակոյթի տունը բացած է Հայաստանի նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են արհեստագործական ձեռնարկութիւններու արտադրութեանց նմոյշներ, ժողովրդական ստեղծագործութեան առարկաներ, Հայաստանի պատմութեան ու մշակոյթին նուիրուած լուսանկարներ եւայլն: Հայաստանի նուաճումներուն մասին դասախօսութիւն մը տուած է խորհրդային պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Եդուարդ Հայկազեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԳԵՂԱՄ ՓԷՆԷՐՃԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ցոյցերը տարբեր բնոյթ ստացած են, ըստ աշխարհագրական դիրքերու: Այսպէս, ի պատասխան հանրապետական կուսակցութեանց եւ սենատքաներու հրաւէրին, յոյն - կիպրացի համայնքը կրցած է տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ համախմբել Նիկոսիա, Լարնաքայի համար թուրքերու անկախութեան հռչակումին: Անոնք ալ՝ թուրք - կիպրացիները հաւաքուած են «կանանչ գիծին» երկայնքին, իրենց ուրախութիւնը արտայայտելու համար: Նոյն առեն կիպրոսի նախագահը՝ կիպրիանու կը խօսէր Նախագահ Ռեկընի հետ, մինչ Տէնքթաչ ալ նամակով մը ամերիկացի նախագահին՝ կ'արգարացնէր իր ըրածը: Նախարարապետն ալ յայտարարած է մեր որոշումը երբեք ետ չենք առներ...:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ երկար տեսակցութեան մը մէջ, զոր տուած է «Լը Մոնտ»ի, կը յայտարարէ թէ «գրեթէ ամբողջութեամբ» համաձայն է Նախագահ Միթերանի հետ, արտաքին քաղաքականութեան մասին, բայց կը խորհի թէ. - «Պատերազմի եւ խաղաղութեան հարցը չատ կարեւոր է որպէսզի ան միայն մէկ մարդ է կախում ունենայ»: Անշուշտ համակարծիք է Նախագահ Միթերանի հետ, երբ կ'ըսէ թէ Նախագահը կը դիտակցի թէ Միջին Արեւելքի հակամարտութիւնը համապատասխան էր 1958-ի Սահմանադրութեան կարգ մը յօդուածներու (օրինակ՝ 15), բայց կը ճշդէ թէ համայնավարները չեն քուէարկած, որովհետեւ ան անհատական իշխանութեան վարչակարգ մը կը հաստատէր: Ի դէպ, Միթերանն ալ դէմ էր, բայց այսօր «միւս կողմն» ըլլալով կ'անդրադառնայ թէ բաւական «զօրծի գալիք է», նայած թէ ինդրոյ առարկայ անձը ո՞ւր նստած է:

ԿՈՆՔՈՒՌ ԵՒ ՌԸՆՈՏՕ, գրական մըրցանակները արուեցան, ըստ աւանդութեան Նոյեմբեր 21-ին: Շատ չի պատահիր որ փոքր հրատարակիչ մը «խնդայ» այդ առթիւ, քանի որ 32 տարուան ընթացքին 3-րդ անգամն է միայն, որ Կոնքուռը չի տրուիր՝ Կալիմար - Կրասէ - Սէօյլ երբեակին մէկ վիպասանին: Այս տարի, ուրեմն, Կոնքուռին արժանացաւ Ֆրէտէրիք Թրիսթան (հրատ. Պալան) իր «Լէ զ'Էկառէ» հատորով, մինչ Ռընոտօն կը տրուէր Ժան-Մարի Ռուարի (Կալմէն): Ֆրէտէրիք Թրիսթան, 52 տարեկան, խոր հմտութեան տէր մէկն է, որու վէպը պատմութիւնն է երկու անձերու, տեսակ մը տոքթ. Ճէքիլ եւ մըսթըը Հայտ, բայց պրական գետնի վրայ: Գրագէտը, շուքի մէջ, կը գրէ, ուրիշի մը անունին տակ, որ կեանքը կը վայելէ...: Ժ. Մ. Ռուարի գիրքը՝ Աւան - կէտ, աւանդական վէպին մաս կը կազմէ: Կը ներկայացնէ նախքան պատերազմեան Ֆրանս. մէկ գաւառը, ուր կը ծաղկի քաղքենի երիտասարդութիւն մը, տարբեր տեսակէտներով:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ կռիւները մեղմացած են, որուան ըլլալով որ չորս օրուան նոր հրադադար մը տտորագրուած է, հաւատարար, ոչ թէ ելք մը գտնելու համար, այլ՝ ըստ տովորութեան՝ չունչ մը առնելու...: Նոյեմբեր 22-ին ալ, Լիբանան կը տօնէր իր անկախութեան 40-ամեակը, մինչ որ կրնայ առնուազն հեղնական թուիլ երկրի մը համար, ուր կան ամէն ազգի օտար բանակները, ըլլան անոնք՝ դրաման (Իսրայէլ, Սուրիա), ըլլան խաղաղութիւնը ապահովող (ֆինիլ եւ բազմազգեան), ըլլայ վերջապէս «հիւրաբար» գտնուող տեսակ - տեսակ պաղեստինցի:

ՖՒԼԻՓ ԽՐԻՍՈՆ, Ֆրանսայի Արտաքին առեւտուրի նախարարը, որ Մոսկուա կը գտնուի, խնդրած է Ժ. Պ. Տումէնկէն, աւելի ծանօթ՝ «կարմիր միլիառէրը» անունին տակ, որ դուրս ելլէ ժողովէն, որ կը բացուէր Ֆրանսական եւ խորհրդային յանձնախումբերուն միջեւ: Ըստ կոմմերու, այս միջադէպը զանազան համաձայնութիւններ կ'առնէ եւ եթէ Իւմանիթէ հազիւ կ'անդրադառնայ, միւս օրթերթերը չեն վարանիր լայն տեղ տալու եւ խորագրերն ալ չարադրելու, որոշ դիտումներով: Լիպերասիոն կը խորագրէ՝ «Պարոն Տումէնկ՝ դուրս», Ֆիկարօ՝ «Տումէնկ՝ արտաքսուած», Քոթիտէն՝ «Իտիթ Քրէսոն արտաքսել կուտայ Տումէնկը», Մաթէն. - «Մոսկուա - Տումէնկ ինքգինքը կը պարտադրէ, Քրէսոն գայն կը վտարէ», եւայլն, եւայլն:

Ռիի Տէ Քըթիթ Ջ'Էբիհիռիի (Փարիզ 10-րդ) չորս կիներու վրայ կրակոցին

«Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան հատաքածոյ մը» (Սեպտեմբեր 30, 1982):

Գեղամ Փէնէրճեաններու կենսագրական դիծերը չեն, որ այնքան կարեւոր են, ըսել թէ զանազան պաշտօններ վարած է ազգ. հաստատութեանց մէջ, ապրուստը ճարելու համար եղած է Պօտոյի գինիներու ներկայացուցիչ կամ շրջան մը աշխատած է նաեւ Լիզպոնն, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը, բան չեն փոխեր կամ չեն աւելցներ իր վաստակին վրայ: Մեզի համար, կարեւորը այն է, որ Գեղամ Փէնէրճեաններու անհետացումով, բան մը կը պակսի Սփիւռքի մշակութային մեր կեանքին մէջ, կարեւոր բան մը, քանի ամբողջ սերունդ մըն է որ կ'երթայ իր մտայնութեամբ ու մանաւանդ պատրաստութեամբ: Եւ որքան ալ Ֆրանսացիք ըսեն թէ Փէռ - Լաչէզը լեցուն է անփոխարինելի մարդոցմով, մենք դժուն դիտակցութիւնն ունինք թէ կայ սերունդ մը, որ անփոխարինելի է, որքան ալ տրամաբանական ըլլայ մահը, մանաւանդ՝ իր լրումին հասած կեանքի մը:

Գեղամ Փէնէրճեան մտերիմն եղած է չատերուն, բայց առաւելաբար Շահան Շահնուրի, որմէ ստացած նամակները քանի մը տարի առաջ յանձնեց Երեւանի Զարենց Թանգարանին:

Վերջնապէս հիւանդանոց փոխադրուելէն առաջ, Գեղամ Փէնէրճեան, երբեմն կը հանդիպէր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իր վերջին խօսակիցն ալ՝ Վահրամ Մավեան կորնդուցած էր: Անօգուտ կը մնային մեր պնդումները՝ դրելու, դրելու: Թերահաւատ էր: Որո՞ւ համար, կ'ըսէր, ո՞վ պիտի կարդայ:

Մենք, որքան ալ յուսալքումներ ունենանք, երբեմն ամէնօրեայ, համոզուած կը մնանք թէ անոնք որոնք, ինչպէս Գեղամ Փէնէրճեան, ըսելիքներ ունին, պէտք է ըսեն, նախքան 25-րդ ժամը, վանդի վերջալոյսի այդ սերունդին ճիտին պարտքն է, որպէս վերջին վկաները պատմական եզակի շրջանի մը, ականատեսի իրենց յուշերը թողուլ, մեկնելէ առաջ:

Ներկայիս, Պէյրութ, Մամուլի տակ է, իր յօդուածներուն մէկ ժողովածուն՝ «Գիրքերու հետ», Անդրանիկ Ծառուկեանի յառաջաբանով:

×

Ըստ իր փափաքին կը դիակիզուի:

Արարողութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 24, առաւօտեան ժամը 8·45-ին, Փէռ - Լաչէզի Քրեմաթորիումը (մուտք՝ Կամպէթթա):

ինքնութիւնը ճշդուեր է: Թուրք մըն է եղեր, ծանօթ ոստիկանութեան - անցեալի դատապարտումներով Մարսէյլի մէջ, որ Փարիզի իր հայրենակիցներուն սպառնացեր էր, փոխ վրէժի դիմել եթէ գինքը յանձնեն, բայց եւ այնպէս ձերբակալուած է երեքշաբթի օր, սպանական սահմանին մօտ: 19 տարեկան է:

ԳԵՐՄԱՆ ԽԱՂԱՂՊԱՇՏՆԵՐԸ չյաջողեցան արգելք հանդիսանալ Պունտըսթագի նիստին կանոնաւոր ընթացքին, հակառակ անոր որ նախքան պաշարելը Որհրդարանը, հակումի նստած էին նախորդ գիշերէն խակ: Վարչապետ Քոհլ պաշտպանեց իր տեսակէտը Փերշինկեռու զեռեղման ի նպաստ եւ որքան ալ Վիլլի Պրանտի կուսակիցները եւ բնութենապաշտները դէմ ըլլան, լայն մեծամասնութիւնը ապահովուած է նախարարապետին համար:

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱԼԻՕ, բուն անունով՝ Իսրայէլ Մոչէ Պլաուշիլտ, Ֆրանսական սինեմայի երկրորդական դերերու ծանօթ դերասանը մեռաւ 83 տարեկանին:

ՄԻ ԿՈՐԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Ա.

Ամէն ազգ ու աշխարհ ունի իր բնութեան վհ ու անկրկնելի յուշարձանները, իր էութիւնն ու ճակատագիրը անճնատրող հրաշք կոթողները, առանց որոնց աններեւակայելի է նրա գոյութիւնը: Ռուսների համար այդօրինակ անճնատրուած հրաշքներից է մայր Վոլգան, Հնդիկների համար՝ սրբազան Գանգէսը, Ցոյների համար՝ Ողիմպոսը, վերջապէս մեզ, Հայերիս համար՝ Արարատ - Մասիսը, Երասխ - Արաքսը, Հրազդան - Զանգուն:

Արարատն ընկալուել է որպէս Հայութեան անցեալ փառքի ու պատմութեան, նրա վերածնութեան անխոտոր վկայ, կամուրջներ չհանդուրժող Երասխը եւ ամեհի Հրազդանը՝ որպէս հայ ժողովրդի ազգային ինքնատրութեան ու հաւաքական ուժի անճնատրումներ: Երեքն էլ ներդրուել են հայ եւ օտար քերթութեան մէջ՝ հին - հին գարերից սկսած: Ամենախորհրդանշականը, թերևս, Հայոց նոր գրականութեան հիմնադիր Յաչատուր Աբովեանի արձակ ու չափածոյ երկերն են եւ վերջիններիս մէջ Հրազդան - Զանգուին նուիրուած ներբողը «Վէրք Հայաստանի» վէպի եզրափակիչ գրուածքում:

Հայոց լեռների գրկից եւ Սեւանայ անապակ ջրերից դուրս եկած Զանգուն պայիս է, որ մեր ազգի ոգուն քանդակին ոչնչացնի, մեր հազարամեայ անդուլ ժելի վէրքերը բուժի, իր գութն ու բարիքները չազ տայ կարօտ Հայութեանը եւ կասպիական կոհակների մէջ միաւորելով մայր Վոլգայի հետ՝ վերածնի դարերով կորած Հայոց պետականութիւնը:

«Զանգի»ն Աբովեանի ամենասիրած բանաստեղծագործութիւնն է: Նրա վրայ հեղինակը թափել է ուժական ու յամառ աշխատանք, յղկել ու նիւթեղացրել լեզուն ու ոճը, կենսահաստատ գաղափարները: Իր այս երկի կատարելութեամբ ու բանաստեղծական թռիչքով Աբովեանը կարծես լռելեայն մրցում է Նարեկայ հանճարեղ վանականի հետ, ջանում Հայոց հոգին ալեկոծող ցաւերն ու տառապանքները հասկանալի դարձնել համայն մարդկութեանը, յաւերժացնել անմահութեան խորհուրդը:

«Քո գո՛րծքը, քո գո՛րծքը միայն քո անունը կը պահեն: Հայրենասիրութիւնը միայն քո յիշատակը կը ոծնի, ազգասիրութիւնը՝ քո արածը կենդանի կը պահի...»:

«Զանգի»ն քիչ է հրատարակուել: Ա՛ւ այսօր յայտնի են ԺԹ. դարի երկրորդ կէսին իրականացուած երկու տպագրութիւն (երկուսն էլ պարբերական մամուլի էջերում) եւ չորս էլ՝ 1948 թուականից յետոյ:

Յաչատուր Աբովեանի որդի Վարդանը Նիկոլա Առաջինի օրերում, այսինքն՝ մինչեւ 1855 թուականը, այնպէս էլ յետաձգում: Ահա՛ նրանց եղբայրասպանութիւնը. «Վ. Աբովեանը սխալւում է, գրելով թէ՝ «Զանգի»ն տպուած է եղել առանձին գրքոյկով. նման փաստ յայտնի չէ ... «Զանգի»ն տպագրուել է միայն մամուլում (այսինքն՝ «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի 1860 թ. թիւ 11ում - Պ. Յ.)»:

Բայց Վարդան Աբովեանի մերօրեայ ընդդիմախօսները իրաւացի էին մասամբ միայն. ժամանակագրական մի անճշդութիւն ուղղելով հանդերձ՝ թոյլ էին տալիս նոր սխալ, ժխտելով «Զանգի» այլաբանական պատումի առանձին գրքոյկով հրատարակուած լինելու հնարաւորութիւնը առհասարակ եւ չմտածելով, որ ինչ անհնար էր Նիկոլա Առաջինի պահպանութեան վերջին շրջանում, հէնց տուեալներով կարող էր իրագործուել նրա մահուան յաջորդ տարիներին, ասենք՝ 1857 - 1860 թուականների ընթացքում: Շուրջ քառասուն տարիների հեռաւորութիւնից անդրադառնալով այդ իրողութեանը, Վարդան Աբովեանը, հարկաւ, կարող էր չվոխել «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութեան ժամանակն ու ճշգրիտ թուականը, բայց ո՛չ երբեք հարազատ հօր գրուածքների առաջին առանձին հրատարակութիւնների անունները, որոնք մինչեւ 1896 թուականը ընդամէնը չորսն էին («Վէրք», «Նախաչափիզ», «Պարապ վախտի խաղալիք», «Զանգի»· առ այսօր մեզ այդքանն են յայտնի):

Ինչպէս ստորեւ կը տեսնենք, այդպիսի հրատարակութիւն ճիշդ որ եղել է, միայն թէ ո՛չ Նիկոլա Ա.ի օրօք, այլ նրա յաջորդի՝ Ալեքսանդր Բ.ի գահակալութեան շրջանում:

«Վէրք»ի հրատարակութեան պատմութեամբ զբաղուած հին ու նոր բանասէրների ուշադրութիւնից վրիպել է մի կարեւոր սկզբնաղբիւր, որից պարզւում է, որ «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութիւնը տեղի է ունեցել 1860-ին, «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրում տպագրուելուն զուգահեռ: Գրքոյկի մի օրինակը, չատ չանցած, ձեռք է բերել վաստակաշատ բանագէտ, գրող ու գրծիչ Գարեգին Սրուանձտեանը եւ «Արծուի Վասպուրականի» հանդէսի ընթերցողներին հասցէագրուած «Տեսարան Հայրենի աշխարհի, Երեւան քաղաք» յօդուածում՝ Հրազդան գետի նկարագրութեանը նուիրուած հատուածում, օգտուելով նրանից՝ ի միջի այլոց գրել է. «Երեւանցիք այս գետին վերայ մեծ զգացմունք ունին, որ եւ զանազան խաղեր, երգեր եւ պատմուճաններ են չինած, քան զամէն ազգին է եւրոպացւոյն հայրենասէր Պ. Խ. Աբովեանին յօրինած ոգելից ճառը, զոր առաջին անգամ տեսրակով տպուած է ի թիֆլիզ (տե՛ս եւ ի «Կռունկ Հայոց աշխարհին», թիւ ԺԱ., 1860)» եւայլն («Արծուի Վասպուրականի», 1861, թիւ 1, նաեւ՝ Գ. Սրուանձտեան, Երկեր, Հ. 2, Երեւան, 1982, էջ 20, ընդգծումը մերն է - Պ. Յ.):

ՊԻՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

բանաստեղծութեան մասին

Թէ ինչպէս կ'ըմբռնէ «բանաստեղծութիւնը» ի՛նք, գրողը, ու ինչպէս կը սահմանէ իր «քերթողութիւն»ը. ասոնք եղան դլխաւոր առանցքը Վ. Օշականի Նոյեմբեր 9, Զորեքշաբթի իրիկուան դասախոսութեան, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ան երկու մասով ներկայացուց իր երեկոյթին ծրագիրը, Ա) ինչ կը հասկնամ բանաստեղծութիւն ըսելով, Բ) քերթուածներու ունկնդրութիւն:

«Բանաստեղծութեան սահմանում չկայ, ըսաւ ան. երբեք չեմ կրնար ըսել «ես բանաստեղծ եմ. գժուար է իւրացնել բանաստեղծութիւնը, քանի որ գժուար սահմանելի է ան»: Ցետոյ անցնելով բանաստեղծին, ըսաւ թէ անոնք իւրայատուկ մարդիկ են, իրենք իրենց ապրող խորհրդաւոր միջատներ, որոնք էնթիմ կապեր ունին աշխարհի հետ:

Դառնալով դարձեալ բանաստեղծութեան, փորձեց սահմանել զայն որպէս «իրականութիւնը դիմագրաւելու եղանակ մը, ոճ մը» որ ունէր որոշ, հիմնական սկզբունքներ: Ի՛նչ էր իրականութիւնը. Թերեւս ոչ այն՝ ինչ որ կը թուէր ըլլալ, ու կառուածի ենթարկելով զայն, տիեզերքի մէջ կառուածի տակ կը դրուէին երկուբան. Աստուածն ու արժէքի, նպատակի դոյութիւնը: Առաջինը՝ «կը մեկնի չատ կանուխ. ան կը խճողէ աշխարհը» ըսաւ ան, իսկ երկրորդը բացարձակ ներկայ մը չէր, այլ կային «պաշտօններ», ինչպէս՝ աշխարհի հետ չփոումը, աշխարհի ընկալումը:

Բանաստեղծութեան յայտնութեան մէջ ան բնորոշեց երեք հիմնական տարրեր. 1) պիտակցութիւնը, 2) յարափոփոխ տարրը՝ մարմինը, 3) ժամանակի հարցը: Եւ կար տակաւին «բառը». «Ինծի կը թուի թէ բառը կը ծեփէ իրականութիւնը» ըսաւ Վ. Օշական: Որո՞ւ կը պատկանէր ան, ստեղծոդի՞ն թէ ընդունողին: «Ամէն բան կը բախի հիմնական զգայնութեան մը, չարունակեց, թէ՝ ոչինչ գիտեմ»: Բանաստեղծին պահանջն էր ստեղծել իր եւ բառերու միջեւ որոշ յարաբերութիւն մը. Ի՞նչ կար սակայն Նիկոլա Առաջինի օրերում, այսինքն՝ մինչեւ 1855 թուականը, այնպէս էլ յետաձգում: Ահա՛ նրանց եղբայրասպանութիւնը. «Վ. Աբովեանը սխալւում է, գրելով թէ՝ «Զանգի»ն տպուած է եղել առանձին գրքոյկով. նման փաստ յայտնի չէ ... «Զանգի»ն տպագրուել է միայն մամուլում (այսինքն՝ «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի 1860 թ. թիւ 11ում - Պ. Յ.)»:

Բայց Վարդան Աբովեանի մերօրեայ ընդդիմախօսները իրաւացի էին մասամբ միայն. ժամանակագրական մի անճշդութիւն ուղղելով հանդերձ՝ թոյլ էին տալիս նոր սխալ, ժխտելով «Զանգի» այլաբանական պատումի առանձին գրքոյկով հրատարակուած լինելու հնարաւորութիւնը առհասարակ եւ չմտածելով, որ ինչ անհնար էր Նիկոլա Առաջինի պահպանութեան վերջին շրջանում, հէնց տուեալներով կարող էր իրագործուել նրա մահուան յաջորդ տարիներին, ասենք՝ 1857 - 1860 թուականների ընթացքում: Շուրջ քառասուն տարիների հեռաւորութիւնից անդրադառնալով այդ իրողութեանը, Վարդան Աբովեանը, հարկաւ, կարող էր չվոխել «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութեան ժամանակն ու ճշգրիտ թուականը, բայց ո՛չ երբեք հարազատ հօր գրուածքների առաջին առանձին հրատարակութիւնների անունները, որոնք մինչեւ 1896 թուականը ընդամէնը չորսն էին («Վէրք», «Նախաչափիզ», «Պարապ վախտի խաղալիք», «Զանգի»· առ այսօր մեզ այդքանն են յայտնի):

Ինչպէս ստորեւ կը տեսնենք, այդպիսի հրատարակութիւն ճիշդ որ եղել է, միայն թէ ո՛չ Նիկոլա Ա.ի օրօք, այլ նրա յաջորդի՝ Ալեքսանդր Բ.ի գահակալութեան շրջանում:

«Վէրք»ի հրատարակութեան պատմութեամբ զբաղուած հին ու նոր բանասէրների ուշադրութիւնից վրիպել է մի կարեւոր սկզբնաղբիւր, որից պարզւում է, որ «Զանգի»ի առաջին առանձին հրատարակութիւնը տեղի է ունեցել 1860-ին, «Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրում տպագրուելուն զուգահեռ: Գրքոյկի մի օրինակը, չատ չանցած, ձեռք է բերել վաստակաշատ բանագէտ, գրող ու գրծիչ Գարեգին Սրուանձտեանը եւ «Արծուի Վասպուրականի» հանդէսի ընթերցողներին հասցէագրուած «Տեսարան Հայրենի աշխարհի, Երեւան քաղաք» յօդուածում՝ Հրազդան գետի նկարագրութեանը նուիրուած հատուածում, օգտուելով նրանից՝ ի միջի այլոց գրել է. «Երեւանցիք այս գետին վերայ մեծ զգացմունք ունին, որ եւ զանազան խաղեր, երգեր եւ պատմուճաններ են չինած, քան զամէն ազգին է եւրոպացւոյն հայրենասէր Պ. Խ. Աբովեանին յօրինած ոգելից ճառը, զոր առաջին անգամ տեսրակով տպուած է ի թիֆլիզ (տե՛ս եւ ի «Կռունկ Հայոց աշխարհին», թիւ ԺԱ., 1860)» եւայլն («Արծուի Վասպուրականի», 1861, թիւ 1, նաեւ՝ Գ. Սրուանձտեան, Երկեր, Հ. 2, Երեւան, 1982, էջ 20, ընդգծումը մերն է - Պ. Յ.):

ՊԻՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԽԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Ջաւակներս, հա՛յ զինուորներ, դո՛ւք, որ վկան էք այս համազգային ցաւի ու նուաստացումի, լա՛ւ իմացէք, թէ ինչի՛ համար էք կռւում, ո՛ւմ դէմ եւ ինչի՛ պիտի վրկէք մեր հողն ու ժողովուրդը: Թող վրէժը բազմապատկի ձեր ուժը: Թող առաստաձն ամենատես ու ամենակարող զօրավիգ լինի ձեզ եւ գրժոխքի կրակը թափի նուաճող Թուրքի գլխին ...

Երեխաների կողքերին լուռ լալիս էին անձանօթ մայրերը: Ժողովուրդը անքում էր, ախ ու վիշով էր արձագանդում սըրբազանի խօսքերին: Իսկ Պօղոսբէկ Փիրումեանը, որ աչք - ունքով զինուորութեանն արդէն հասկացրել էր մարտական չարք կազմել, «զգա՛ստ» հրաման արձակելով խրոխտ կանդնեց չարքերի առաջ եւ, դիմելով Սարդարապատցիներին, ասաց.

- Թանկագին ժողովուրդ, հայ մայրեր, քոյրեր, մենք զինուորներ ենք եւ խօսքով չէ, որ պիտի սփոփենք վիշտը: Մենք երդում ենք ձեր ցաւով, որ վրէժ կը լուծենք, վրէ՛ժ՝ այս բոլոր ցաւերի ու վիրաւորանքների համար: Երդո՛ւմ ենք:

- Երդո՛ւմ ենք, - որոտացին զինուորականն չարքերը:

Եւ ժողովուրդը նոր սկսեց բարձրաձայն, անդուսդ հեկեկալ:

×

Իրիկնադէմին Սարդարապատ գիւղից ու Սարդարապատ կայարանից արեւմուտք Պօղոսբէկ Փիրումեանի Մահապարանների գնդի հետ հանդիպեցին գընդապետ Պերեկրեստովի պարսկզանական զօրամասն ու փոխ - գնդապետ Կորոլկովի հեծեալ դումարտակը: Ներանք մի քանի ժամ առաջ էին լսել Թուրքերի սարդարապատեան չարագործութեան մասին եւ ցաւում էին, որ վաղ առաւօտեան չեն իմացել:

- Մենք պիտի չրջապատէինք նրանց, - ցասումնալից խօսեց Պերեկրեստովը: - Այն տան մօտ էլ նրանք պիտի կոտորէին չուրջկալուած կեղտոտ չների պէս:

Շրկնած դէմքի վրայ նրա պեպէնները երեւում էին որպէս փշեր:

Սարդարապատում արդէն զօրանջում էր եկեղեցու զանգը, եւ այնպէս էր թըւում, թէ նա ոչ միայն Արարատեան երկրի զանգերի զօրանջներն է փոխանցում կռւող հայ զինուորին, այլեւ իր յաւուրկ սարդարապատեան պատուի - րանն է տալիս, սարդարապատեան տառապանքի վրէժն է պահանջում:

Այն օրը Հայոց զօրքերը կարող էին երկաթգծի ուղղութեամբ առաջանալ առնըւազն մինչեւ Արաքս ու Ղարաբուրուն կայարանները: Օրուայ վերջում կըռուողներին օգնութեան հասած հրետանային մարտկոցների ու գնդացրորդների, հեծեալ չոկատների ու պարտիզանական խմբերի աջակցութեամբ Մահապարանների գունդը բաւականին խոր կը մխրճուէր Թրքական նահանջող զօրաչարքերի մէջ: Ներանք առաջ էին չարժըւում եւ սարդարապատեան աղէտի վրէժով կրակուած՝ մոռացել էին նախընթաց պատերազմի երկար ճանապարհը, որ կազմուած էր միայն նահանջի ու պարտութեան ցաւալի դրուագներով, յիշում էին ու պիտէին մի բան՝ որ իրենք պարտաւոր են յաղթել, պարտաւոր են վրէժ լուծել իրենց հարազատների, երկրին ու ազգին հասցուած չկանքների եւ տառապանքների համար:

Սակայն Դանիէլբէկ Փիրումեանը փորձուած զօրական էր եւ գիտէր, որ պինդութեան ամենախանդաւառ տրամադրութիւնն ու յաղթելու կամքը ոչինչ չեն կարող անել այնտեղ, ուր մեծ խզում կայ թիկունքի ու ճակատի միջեւ: Թուքերն ուշքի կարող են գալ եւ պերակչիռ ուժերով կը յարձակուեն եզման կէտերից բաւական հեռացած հակ. զօրամասի վրայ: Այն ժամանակ ջուրը կը թափի ձեռք բերած առաջին յաղթութիւնը: Մինչդեռ դրաւած դիրքերում ամրանալով՝ հնարաւոր կը լինի բոլոր ուժերի նոր դասաւորութիւն կատարել եւ երկու - երեք օրուայ ընթացքում նախապատրաստել յաջորդ ու ամենավճռական յարձակումը:

Երեկոյան դէմ զօրավարը հասաւ չատ եւ Երեւան, Ազգային Խորհրդի նախագահին կարճ հեռագրեց, որ Սարդարապատեան ճակատում թշնամու առաջխաղացումը կասեցուած է:

(Շար. 9)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՋՈՒԱԽԱՓՔ

ՇԱՐԹ-Ի

վերջին գործերը կը ներկայացուին կալըռի Անարէ Թէրի (56 ռիւ Թիէր, Պուլոնիը - սիւր - մէռ), Դեկտեմբեր 8-էն - 24 :

բառերուն եաին. միայն բառե՞ր ունէինք: Այս անորոշութեան մէջ կը մնար ուրեմն կամ ընդունիլ թէ միայն բառը կրնար գոյութիւն ու կարեւորութիւն ունենալ, եւ կամ մոռնալ այս բոլորը ու տալ աշխարհը:

«Ես ընտրած եմ երրորդ ճամբայ մը. քարկուքիւր. չեմ ընդունիր, ըմբոստ եմ, չեմ ընդունիր այս աշխարհը: Ուրիշ ելք չկայ, ըսաւ Վահէ Օշական ու շարունակեց. «ինծի կ'ըսեն թէ չեմ մեծցեր, երախայ մնացեր եմ. պատասխան չունիմ. չեմ կրնար ինքզինքս դուրսէն դիտել, մէջն եմ այս խաղերուն: Կ'որոշեմ դիրքս: ինչ որ գրած եմ, ու պիտի գրեմ, պիտի ըլլայ մերժումը այս դատավճիռին: Ու - րեմն ըմբոստացում մըն է բանաստեղծութիւնը. անյոյս սրտնում մը: Կը ջանամ փախչող իրականութիւնը բռնել, կը փնտռեմ ու կը փորձեմ հասնիլ թաքնուած իրականութեան»:

Գալով հրատարակութեան հարցին, պատախօսը ըսաւ թէ՝ գարակին մէջ մնացած գործ մը հոգեկան եւ ֆիզիք մութ մըն է. մինչեւ որ չբացուի մարդուն, չազատուիր:

Բանաստեղծը մէկն էր որ կ'ապրէր միշտ տաղնապի մէջ, անճկալի վիճակի մէջ ան կը ստեղծէր նոր կեանք մը, նոր օրէնք մը, ուր կ'ապաստանէր, կը փախչէր, բանաստեղծը կը բնակէր մոլորակի մը վրայ, ուր տարբեր էին օրէնքները, աշխարհէն, ուրիշ քերականութիւն մը ի գործ էր հոն: «Քառասին մէջ ստեղծել ինքզինք որ հաստատ թուի քանի մը վայրկեանի համար, այդ բանաստեղծութիւնն է»: «Քերթուածը մէկուց է՝ ըլլալու, ըլլալը կ'ենթադրեմ թէ պիտեմ. բանաստեղծութեան չնորհիւ բանաստեղծը կ'ըլլայ»:

Այս ձեւով եզրակացնելէ ետք բանաստեղծութեան մասին ընդհանուրէն ենթակայական մերձեցումի իր արտայայտութիւնները, Վ. Օշական ըսաւ. «մտերիմ բաներու մասին չի խօսուիր, մեղանչեցի հիմնական օրէնքներու դէմ: Փորձեցի մօտեցնել այն իրականութեան զոր կ'ապրիմ ես»:

Այս առաջին մասէն ետք ունկնդրեցինք իր «Տարեգարձ» քերթուածը, «Ազգանուն»ը - ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: - Յետոյ օրուան բանախօսին ուղղուեցան հարցումներ ներկաներուն կողմէ եւ այս ղրոյցը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

Ա. Թ.

ԷՍԱԵԱՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ

ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

———×———

«Էսաեան» անցեալին՝ կրթական հայացողուն լուսաչող փարոս մը, որու հովանիին մէջ պատանութեան ապրումները երանութեան անկրկնելի տարիներ եղած էին:

Այսօր սակայն ... մեր գոհար մայրենին փոխակերպուած է այլազգի բառ - բառի:

Հոգեկան փլուզում մը կը զգանք երբ կը տեսնենք թէ բիւրեղի պէս փշրուած է այդ անցեալը:

Էսաեան Բարեկամականը իր հին յուշերը ոգեկոչելու, եւ դէթ օր մը զանոնք վերապրեցնելու ցանկութեամբ, ինչպէս միշտ, կազմակերպած էր, Կիրակի, Նոյեմբեր 13, մշակութային եւ գեղարուեստական ցերեկոյթ մը, Ալէք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը, ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանի, ներկայութեամբ վարժարանի տեսչուհիին եւ իր նամակալութեան ներկայացուցչին: Սրահը, լիութեան հասած էր, երբ, նախագահուհի՝ Օր. Հ. Գալուստեան խօսք առաւ, նիւթ ունենալով՝ Ընդհ. ակնարկ մը, պոլսահայ գրականութեան:

Օր. Գալուստեանի բանախօսութեան դլխաւոր կէտերը կ'ամփոփուին հետեւեալ հատուածներուն մէջ. - Ժե. դարու վերջին քառորդէն սկսեալ Պոլիս եղած է ամէնէն յառաջադէմ եւ բարգաւաճ հայ գաղութը, որովհետեւ այդ մեծ ոստանին մէջ Հայերը յարաբերութեան մէջ էին տեղացի Ցոյներուն եւ Պոլիս ապրող բազմաթիւ Եւրոպացիներու հետ եւ հետեւած են անոնց առեւտրական եւ մշակութային մարզերուն մէջ: Յաջորդ դարերուն, Պոլսոյ Հայերը սկսած են Եւրոպա երթեւեկել առեւտրական կամ ուսումնասիրական նպատակներով. բարքերու եւ մշակոյթի ազդեցութիւնը հետզհետէ զդալի դարձած է:

ԺԸ. դարուն արդէն կը տեսնուին հայ մտաւորականներէ վկայուած բժիշկներ:

Իրր Պատրիարքարանիստ քաղաք, Պոլիս սերտ կապ ունէր Թուրքիոյ բոլոր հայկական գաւառներուն հետ եւ յաճախ կոչուած Ժե. - ԺԸ. դարերուն, կրցած է հետեւոր յուսադրիչ փարոսի մը նման լոյս սփռել դժնդակ պայմաններու տակ ապրող հայ համախմբումներուն: Ժթ. դարուն ազատութեան, հաւասարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան գաղափարները տարածուեցան, և ջահի մը նման պիտի լուսաւորէին թրքահայութիւնը: 1850էն սկսեալ, Պոլիս ապրեցաւ՝ Զարթօնքի փառաւոր չրջան մը, որու կերտիչները եղան՝ Բժ. Նահապետ Ռուսինեան, Նիկ. Զօրայեան, Գր. Զիլինկիրեան, Գր. Օտեան, Կար. Իթիւճեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան: Ա.յդ իրագործումներէն մին եղաւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը 1861-ին, որ հիմը դրաւ մեր ազգ. ամկավար իշխանութեան. այդ ոգիով կը ղեկավարուին Սփիւռքի մեր գաղութները:

Զարթօնքի չրջանին յաջորդեց - իրա - պաչա չարժումը: Դէմքեր՝ - Արփիար Արփիարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գր. Զօհրապ, Հր. Ասատուր, Տիգ. Կամսարական, Լեւոն Փաշալեան - Երուխան -, Արշակ Զօպանեան: Անկէ վերջ ունեցանք Գեղապաչա սերունդը՝ - Եղիչէ Արք. Դուրեան - Սիպիլ -, Երուանդ Օտեան, Լեւոն Շանթ - Ինարա, Դանիէլ Վարուժան -, Սիամանթօ -, Վահան Թէքէեան, Միսաք Մեծարենց, Զապէլ Եսայեան, Ռուբէն Սեւակ, Մարտիրոս Զարիֆեան, եւ ուրիչներ:

1850-էն 1915, Պոլիս դարձած է արեւմտահայ դրականութեան փառքն ու պարծանքը: Իսկ Հանրապետութեան չրջանին մնացին բուռ մը հին դրողներ, որոնք չարունակեցին արտադրել, ինչպէս Բիւզանդ Քէչեան, Հր. Ասատուր, Սիպիլ եւ ուրիշներ: Քանի մը դէմքեր՝ Հայկանոյշ Մառք, Յակոբ Մնձուրի, Եղուարդ Սիմքէչեան, Եղիչէ Այվազեան, եւ Ա. Տիրազան: Պէտք է յիշել նաեւ Յակոբ Մարթայեանը, որ լեզուապիտութեան մարզին մէջ միջազգային համբաւի տէր եղած է: Այս չրջանին թերթերն են որ մեծ ջանք թափած են վառ պահելու զբաղական չարժումը, «Մարմարա» - «Ժուռնական» - «Ազդարար» - «Շեփոր» - «Հայ կին» - «Հայ Խօսնակ» եւայլն:

1930-էն սկսեալ մինչեւ 1950 նոր անուններ կը յայտնուին. - Օննիկ Բալուեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Ատրինէ Տարբերեան, Վարդան Կոմիկեան, Մկրտիչ Չաճեան, Խաչիկ Ամիրեան, Ս. Կիւլպէնկեան Վարուժան Աճէմեան, Արամ Փէհլիվանեան, Սօնա Տէր - Մարկարեան, Զաւէն Պիպէրեան, Կարպիս Ձանճիկեան, Երուանդ Կոպէլեան, Արմ. Թէրզեան, այժմ «Աչխարհ» թերթի խմբագրապետ՝ Աւետիս Ալիքսանեան, Սարգիս Քէչեան: Այս չրջանին բազմաթիւ հանդէսներու մէջ, «Բանբեր», «Աչխատանք Ամէնուն», «Անի» «Ճառագայթ», «Լոյս», «Մշակոյթ», «Դէպի Լոյս», մտաւորականներու կողմէ հրատարակուած են արժէքաւոր գրական յօդուածներ. ինչպէս անուններ. - Ն. Սեպուհեան, Մ. Վալիտեան, Վ. Հաճընեան, Հր. Տէր - Անդրէասեան, Վարդ Շիրվանէր, Կարպիս Մուրատեան, Ռոպէր Համաէճեան, Արմենուհի Էօզէր եւայլն:

1945-ի ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուեցան, Մխիթարեան, Էսաեան եւ Կեդրոնական Սանուց Միութիւնները: Այս մարմինները փութով կատարեցին մշակութային ձեռնարկներ գրական եւ գեղարուեստական հատաքոյթներ եւ թատերական ներկայացումներ: Ուրիշ թատերական չարժում մը ստեղծեցաւ - Աչոտ Մատաթեանի չանքերով եւ գրուեցան թատերախաղեր:

Կրնանք եզրակացնել թէ այս միջին չրջանը ամէնէն բեղնաւորը եղած է նախորդէն, անհատական եւ գեղապաչտ ձգտումներէն ձերբազատելով նորերը դէպի ժողովուրդ եւ իրապաչտութիւն եւ փոխանակ չողչողուն արտաքինի, կարեւորութիւն տուած են խորքին եւ ինքնատիպ արտայայտութեան: Այս ուղղութեամբ կը գարգանայ նորավէպի սեռը, զոր կը մչակեն Վարդան Կոմիկեան, Մկրտիչ Հաճեան, Վ. Ազէմեան եւ Ռոպէր Համաէճեան եւայլն: 1945-էն սկսեալ բանաստեղծութիւնն ալ կը հետեւի նոյն դնացքին ձեւի ազատութեամբ:

1950-էն նոր հոսանքներ տեղի կ'ունենան, որոնք կը տեւեն մինչեւ մեր օրերը:

Խաչատուրեան Պատրիարքին հիմնած «Նողակաբ» ամսաթերթը կը չարունակէ ի գարդ իր կրօնաբարոյական բովանդակութեամբ: Այս չրջանին բանաստեղծութիւնն է որ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ չնորհիւ Զահրատի եւ Զարեհ Խրախունիի: Արմենուհի Էօզէր ալ կը գրէ ժողովրդական քերթուածներ: Նոյնպէս, ինչպէս, Օննիկ Ֆէրճեան, Ֆ. Մանուկեան, Իրմա Ազէմեան, Իգնատիոս Սարրաչեան, Հ. Գալֆաեան: Այս բնդհ. ակնարկով ուզեցի ցոյց տալ թէ, հակառակ աննպաստ պայմաններու, պոլսահայ դրականութիւնը կրցած է պահել իր որակը: Պոլսահայ դրողները կրցած են պահպանել արեւմտահայերէնի որակը: Թէեւ տարուէ տարի աւելի դժուար կը դառնայ մեր մայրենիին փոխանցումը նորերուն. բայց մեր ազգը յաճախ ցոյց տուած է իր վերընձիւղումի ուժը նոր խոյանքներ ունենալու»:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը բերաւ «Սայաթ - Նովա» ժողովրդական գործիքական համոյթը իր ամբողջական կազմով: Երբ մուտ գործեց սրահ նախչաղարդ եւ կիները չուչխանթոյր տարազներով ծափերով ողջունուեցաւ:

Համոյթը հիմնուած է 1964-ին, եւ կրնքրած 18-րդ դարու աչուղ՝ Յարութիւն Սայաթեանի, այլ անուամբ, Սայաթ - Նովա, դեկավարութեամբ Ժան - Փիէր Ներկարարեանի, ողբացեալ Մեսրոպեանց մեծապէս սատարած է համոյթի գարգացման ուղեգծին: Մասնակցած է ատենի Հայկանոյշ Թորոսեանի կազմակերպած ցնծատօնին, չերջած հայաչատ կեդրոններ, Պրիւքսէլ, Հեռատեսիլ, երաժչտական մրցոյթի առաջնութիւն, եւայլն: Իսկ ատենդական գործիքներ հայթայթած է Հայրենիքի Կապի կոմիտէն (Քէմանչա - քանոններ - թառեր - ուտ - սրինդ - տիւտիւկ - ջուռնակ, - թմբուկ): Շուրջ ժամ մը հայկական ջերմաչունչ մթնոլորտ մը ստեղծեցին սրահին մէջ: Տոհմիկ հարազատ մեկնաբանութիւն մը, մանաւանդ չնորհալի երդչուհի՝ Սիրանոյչի, հայաչունչ ձայնի դրուչմի հրապոյրը, իր հմայքին տակ պահեց բոլորը:

Միութեանս տիկինները ջանք չէքին խնայած հիւրասիրելու ներկաները պըտղաջուրով եւ կարկանդակներով:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՂՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Այդ միջոցներուն, զարմանալի բան մը պիտեւեցաւ Հ... դիւղին մէջ: Համբիկ, ձկնորս Թումիկին տղան, որ երկու տարիէ ի վեր խենթի մը պէս ծովեզերքները ու լեռները կը թափառէր կիսամերկ ու բոկոտն, Համբիկ զոր ամէն մարդ դբրեթէ բոլորովին մոռցեր էր, օրին մէկը Հ... դիւղին փողոցներուն մէջ տեսնուեցաւ, վրան դլուխը չէնք չնորհք, նոր պղտոր հագուստներ հագած, դլուխը ջէս, մազերը կտրուած, յարդարուած, ոտքերը նոր նոր կօշիկներ, ու ինքն ալ առաջուան խոլոր մոլոր կերպարանքէն չատ հեռու, լուրջ ու գիտակից քալուածքով մը, կտրուկ երեւոյթ մը առած իր երկարամեայ լեռնային թափառիկ կեանքէն: Շատեր վարանեցան դինքը ճանչնալու, իր ինքնութեանը հաւատալու, բայց վերջապէս ատանկ փոքր չրջանակի մը մէջ անհատներու ինքնութիւնը ատուգել դժուար բան մը չէր:

Աբդէն կարծես իր առաջ բերած այդ զարմանքին պիտակութիւնը ունենալու պէս, Համբիկ չուտ չուտ կը քալէր ճամբան, առանց չորս դին նայելու, առանց մարդոց աչքերու հանդիպելու, գուցէ վախնալով որ կը հարցապնդուի անհամբեր եւ կոչտ հետաքրքիրներէ: Յետոյ, մանաւանդ որ, Գարա - Ագահի ձկնորսները իրենց խենթը սկսան փնտռել, անոր ասոր հարցնել, վանդի անիկա, այն օրէն ի վեր ուր մայր մը ու աղջիկ մը եկած զինքը փնտռած էին, ա՛լ երեւան չէր եկած: Ձկնորսները նախ կարծած էին որ արկածի մը զոհ գացած կամ անճնասան եղած էր: Վերջէն երբոր իմացան թէ խենթութենէ հրաժարած էր ան ու պատուոր ու չնորհքով քաղաքացիի մը կերպարանքին մէջ մտած նորէն, սկեպտօրէն դլուխնին օրօրեցին:

- Ի՛նչ ըրաւ նէ ան ասլածամարը ըրաւ, ըսաւ ծերունի ձկնորսը Ղազարին:

- Մեզի՛ ինկած չունի ատանկ ասվածամար մը. խենթերուն բախտը պաց է, խորհրդածեց Ղազար տխրութեամբ:

Յետոյ, աւելի զարմանալի բան մը իմացուեցաւ Հ... դիւղին մէջ, թէ Համբիկ, զգաստանալէն եւ չնորհքավնալէն ի վեր, գրեթէ ամէն օր Մարկոս ամերիային ապարանքը կ'երթար կուզար. եւ նոյնիսկ բոլոններ կային թէ անիկա գիչերներն ալ հոն կ'անցընէր:

Ճակատագրականօրէն, եւ անյիչատակ առեններէ ի վեր, այդ ապարանքը՝ տարի պիտի չանցնէր որ հանրային հետաքրքրութիւնը եւ խծբծանքը իր վրայ հրաւիրելու եւ արծարծելու առիթ մը չընծայէր: Վերջին անդամ տոքթորին մեկնումէն յետոյ, անոր չուրջը ըսպասները հազիւ դադրած էին, ահա հիմակ անոնք աւելի քան երբեք ուժգնութեամբ կը վերսկսէին՝ անհեթեթ համբաւներ առանալով չարաճճի երեւակայութիւններու ճիդին տակ: Եւ սակայն, ինչպէս ուրիշ առթիւ, այս անդամ ալ ամիրայական ապարանքին պատերը խուլ մնացին արտաքին այդ մեծաչուխ վայրահաչութիւններուն, ու անոր բնակիչները, անոր անմատչելիութեանը մէջ ապաստանած, չարունակեցին ապրիլ կեանքը իր խաղաղ եղերականութեամբը, թողլով որ իրենց չուրջը մոլեգնող այդ ալիքները քիչ քիչ վերջապէս իրենց անդորրութիւնը:

Ինչ որ սակայն քանի մը օրուան մէջ տեղի ունեցեր էր հոն առանց ազմուկի եւ իրարանցումի, սովորական բան մը չէր իսկապէս: Ծովեզերքի տեսակցութեան հետեւեալ օրն իսկ, Սոֆիի նիստուկացին, ապրելակերպին մէջ արտասովոր փոփոխութիւն մը առաջ եկած էր: Մէկէնմէկ առաջուան աչխոյժ, զուարթ, երջանիկ աղջիկն էր եղած: Գորովալից ու հոդածու զուրգուրանքով մը նորէն սկսած էր չրջապատել ամիրային աղջիկը, որ, այս յանկարծական փոփոխութեան վրայ զարմանալով հանդերձ, ինքզինքը լուռ ու մունջ յանձնած էր խնդատպատանքի այս նորօրինակ պոռթկումին, կուրօրէն, անձնահաճօրէն: Ապրանքին լուռ սրահներուն մէջ աղջկան դեղագեղնակ ձայնին եւ ծիւէջները թըրթրացին նորէն. ու խոհանոցին մէջ՝ վչտահար լուացարարուհին խաչեր հանեց, աղօթքներ ըրաւ, փառք տալով Աստծոյ, իր գաւկին վրայ առաջ եկած այս փոփոխութեան համար:

Ամիրային առնը նորէն սկսաւ հեծել աղուոր աղջկան անոյչ տիրապետութեան տակ, որուն առաջին պտուղը իսկոյն երեւան եկաւ: Սոֆիի երկու բառով համոզեց հանըմը որ Յաչոն հայրենիք ղրկուելու էր այլեւս:

(Շար. 189)

Պ. Սահակ Փափազեան, Այրի Տիկին Ս. Փափազեան եւ թոռները (Ֆրէժիւս), Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալուստաք եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալուստաք եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Հայրապետեան և զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Մխոյեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մխոյեան եւ զաւակները (Երեւան), Այրի Տիկին Ս. Հազարեան (Նիւ - Եորք), ինչպէս նաեւ Ջանարտճեան, Տարաքճեան, Հազարոս - եան, Գիւրէճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՆՈՒՒԱՐԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ ՓԷՓՄԷգեան, Իզմիթցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19-ին 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի, Նոյեմբեր 23-ին, ժամը 15·45-ին Մոնմորանսիի հիւանդանոցի մատուռին մէջ եւ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալուստաք եւ զաւակը կը նուիրեն 500 Ֆ. Աղքատախնամին, 250 Ֆ. Դըպրացասէր վարժարանին, (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 250 Ֆ. «Ծառայ»ին:

«ԾԱՌԱՅ». - Մեր ցաւակցութիւնները պ. Սահակ Փափազեանի, Տիկին Սիրա - նոյշ Փափազեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Նշան Դարբինեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին, 100 Ֆ. Փոն տը - Շերիի Ս. Նշան եկեղեցիին, 100 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 100 ֆրանք «Ծառայ»ին, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դարբինեան կը նուիրեն 200 Ֆ. «Ծառայ»ին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Դարբինեան կը նուիրեն 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին, 100 Ֆ. «Ծառայ»ին, Պենկեան ընտանիք 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչի կայանին, (ստանալ «Ծառայ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Ծառայ»ի Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան (Մարսէյլ) Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն - 100 Ֆ. «Ծառայ»ին, 100 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին, 100 Ֆ. Իսիի Կապոյտ Խաչին, (ստանալ «Ծառայ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանոյշ Հաքիմեանի մահ - ուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 3000 Ֆ. կը նուիրեն «Ծառայ»ին, 1000 Ֆ. Կապ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին եւ 1000 Ֆ. Ռատիօ - Ազգին (ստանալ «Ծառայ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի պիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացընէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Խասեան Բարեկամական Միութիւնը իր մշակթ. եւ գեղարուեստ. ցերեկոյթի հասոյթը 3000 Ֆ. կը յատկացնէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Ծառայ»էն):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարզար եւ Ալիս Հաքիմեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր վարդանոյշ Հաքիմեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանեէօի մասնաճիւղին որուն վեթերան անդամներէն էր ողբացեալը:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սկն Ժէռօմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ ընտրողական յանձնախումբը կը հրաւիրեն Սկն - Ժէռօմի եւ շրջակայքի այն այր մարդիկը, որոնք կը լրացնեն 18 տարեկանը 1983 Յունուար 1-ին, քուէարկելու կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 9-էն մինչեւ 18, դպրոցի սրահը ընտրելու համար ներկայացուած ցանկին վրայէն 12 հոգի:

Թեկնածուներուն ցանկը կը գտնուի տեղւոյն վրայ:

Cours de Littérature de la Diaspora

« La littérature arménienne en France »
1925 - 1950

par **K. BELEDIAN**

PROGRAMME

Lundi 28 novembre	**N. Sarafian** poèmes
Lundi 5 décembre	**N. Sarafian** II
Lundi 12 décembre	**N. Sarafian** III
Lundi 9 janvier	**V. Chouchanian** roman
Lundi 23 janvier	**V. Chouchanian** II
Lundi 13 février	**V. Chouchanian** III
Lundi 27 février	**H. Gostantian** poèmes
Lundi 12 mars	**H. Gostantian** II
Lundi 26 mars	**H. Gostantian** III
Lundi 30 avril	**G. Poladian** roman
Lundi 14 mai	**G. Poladian** II

Ces cours ont lieu au
Centre Universitaire Dauphine, Porte Dauphine
de 18 h. 30 à 20 h. 30
salle P. 106 premier étage

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը 1 - 2 սենեակ, փարիզ կամ մօտակայ արուարձան, բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաձայնել՝
346 - 51 - 06

ՎԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին:

Centre Social d'Estressin

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

Տարեկան Երեկոյթ Պարահանդէսը

նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՓՐԻՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE IVANOVITCH

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ուսանողներու՝ կէս գին

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :

E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

VUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
JEUDI
24 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.574 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.574

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀՐԱԴԱՐԱՐ՝

ԲԱՑՑ ՆԱԵԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԱՐԱՖԱԹԻ

—×—

Ջորեքշաբթի առաւօտեան լուրերու համաձայն, պաղեստինեան անջատողական խմբակցութիւնները հինգ օրուան պայմանաժամ մը տուած են Արաֆաթի, որպէսզի մեկնի Տրիպոլիէն: Ուրեմն, բատա այս աղբիւրներուն, հրաժարարը պէտք է ծառայէ բանակցութեանց, բայց նոյն ատեն կ'ըսուի թէ Արաֆաթ միտք չունի հնազանդելու: Այս պարագային, հրաժարը չատ աւելի տրամաբանական բացատրութիւն մը կ'ունենայ՝ չունչ մը առնել, վերագինուիլ, աւելի պատրաստ ըլլալու համար վերջին ճակատամարտին համար:

Ի՞նչ կ'ուզեն պաղեստինցի ընդդիմադիրները: Ի՞նչ ունին Արաֆաթի դէմ: Այլեւս կը մեղադրուի որպէս Ամերիկայի մարդ, որ միանալով Յորդանանի թագաւորին՝ Հիւսէյնի, պիտի ջանայ ընդունել տալ ամերիկեան քաղաքականութիւնը Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Ընդդիմադիրներու բանբերը՝ Մահմուտ Լապատի, Դամասկոսի մէջ, տեսակցութիւն մը ունած է «Մաքէն»ի թղթակիցին եւ յայտնած թէ ինչո՞ւ այլեւս դէմ են Արաֆաթի: Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մահմուտ Լապատի համար Արաֆաթ այլեւս ոչ՝ Ջերմէն է, ոչ իսկ Ապու Ամար, այլ՝ պարոն Արաֆաթ: Եւ «պարոն Արաֆաթ, կ'ըսէ Լապատի, պէտք է առաջին օրէն իսկ հասկցած ըլլար թէ ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար պաղեստինեան չարժումին մէջ, բայց պ. Արաֆաթ միայն իր շրջապատը մտիկ կ'ընէ, ան ալ իրեն կ'ըսէր թէ մեծ ղեկավար մըն է, մեծ ղեկավար մը չի կրնար սխալիլ: Պարոն Արաֆաթ արհամարհեց Ֆաթահի ծոցը ծագած ապստամբութիւնը, պ. Արաֆաթ չհասկցաւ, չուզեց հասկնալ...: Պարոն Արաֆաթ իրեն դէմ ունի Ֆաթահի մեծամասնութիւնը»: Հարցն հոն է, անշուշտ, թէ ինչպէս գրեթէ բոլոր հարցերուն մէջ, ոչ մէկ ազգ կամ ազգի մը պատկանող ի վիճակի է անձնական կարծիք մը ունենալու, եթէ նոյնիսկ միամտութիւնն ունի այդպէս կարծելու: Հոս ալ, ինչ որ կը կատարուի, պարզ է որ Սուրիոյ ուզածն է եւ ոչ թէ ոեւէ Պաղեստինցիի:

×

Թեհրանի օրաթերթի մը համաձայն ինքնասպան - գործողութիւնները (Ամերիկացիներու եւ Ֆրանսացիներու դէմ կատարուածներուն նման), պիտի բաղմանան Պէյրութի մէջ: Խմբագրականին մէջ, Ասյան թերթը կը ճշդէ նոյնիսկ թէ «մահմետական յեղափոխականներու այս գործողութիւնները աշխարհակալ ուժերու դէմ պիտի բազմանան եւ աշխարհական ուժերը ովկիանոսին մէջ պիտի ապաստանին հակակշռելու համար Լիբանանը...: Շիի յեղափոխականները նոր դրդապատճառ մը ունին զարկ տալու համար իրենց արարքներուն: Անցեալին, ինքնասպան գործողութիւնները սահմանափակ թիւով կամաւորներ ունէին, ներկայիս նոր ուժ մը, աւելի զօրաւոր մուտք գործած է ձիհատի բեմին վրայ»:

Երբ 13 Շիիներու դագաղները (զոհ Ֆրանսական ամբարկոծութեան) հասած են Թեհրանի օդակայանը, արդէն ամբոխը սկսած է պոռալ՝ «անկի՛ Ամերիկան», «անկի՛ Ֆրանսան» եւայլն, եւայլն:

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական ամբարկոծութեան, ցարդ յստակ չէ ի՞նչ նպատակակէտեր զարնուած են: Նախապարտ Հէզպոլլահ տուած յայտարարութիւններն ալ համոզիչ չեն թուիր, մինչ Լոնտոնի «Թայմզ»ի թղթակիցը, որ Արեւմուտքցի առաջին լրագրողը եղած է տեղւոյն վրայ երթալու, կը պնդէ որ ռումբերը միայն մասնակի ձեւով իրենց նպատակին հասած են, բայց կարմիր Խաչի կեդրոնատեղիին զպած են: Ֆրանսա կը հերքէ:

× Լիբանանի անկախութեան հռչակման 40-ամեակին առթիւ, տուած իր ուղերձին մէջ, նախագահ Ձեմայէլ ճշդած է այն երեք կէտերը, որոնց իրագործումին նախապատուութիւն կուտայ. - ա) վերջ տալ զրաւման, բ) աշխատիլ մեծ պետութեանց մօտ, ի մասնաւորի Միացեալ - Նահանգներուն, ձեռք ձգելու համար իսրայէլեան բանակի ամբողջական հեռացումը Լիբանանէն, գ) համաձայնիլ Սուրիոյ հետ, ժամանակացոյցի մը շուրջ, սուրիական ուժերու քաշուելուն շուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՑԻ ՀԱՄԱՆԵՒՈՐՆԵՐ, 5 այր եւ 3 կին փորձած են ճամբէն շեղել տալ օդանաւը, որ կ'ապահովէ Թիֆլիզ - Պաթում դիծը, պահանջելով որ Պոլիս երթայ: Օդաչուն, ի վերջոյ Թիֆլիզ իջած է, ուր ոստիկանութիւնը սկսած է կրակել: Եօթը մեռեալ կայ, որոնց մէջ օդաչուն, մեքենավարը, օթէս մը, երեք ճամբորդ եւ օդահէններէն մէկը: Կը կարծուի որ օդանաւին մէջն իսկ կրակել սկսած են եւ զոհերը ոստիկաններու կրակէն չէ, որ մեռած են:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ընկղմած է Ծոցին մէջ, պարսկական Պուշիր նաւահանգիստին բացը, էկզոսէք հրթիռի մը արձակումէն: Կ'ըսուի թէ մարդկային ոչ մէկ կորուստ կայ: Ծանօթ է, որ Ֆրանսա էկզոսէք կրող հինգ Սիւփէր - էթաւտար օդանաւեր յանձնած էր Իրաքի, Հոկտեմբերին եւ Իրաք ալ յայտարարած էր թէ կրնայ գործածել Իրանի դէմ կամ առեւտրական այն նաւերուն, որ կը գործակցին Իրանի հետ:

ՃՈՆ ՔԵՆԸՏԻ սպանութեան քառամեակը ոդեկոչուեցաւ (Նոյեմբեր 22) Միացեալ - Նահանգներու եւ քիչ մը ամէն կողմ աշխարհի մէջ: 93-ամեայ մայրն իսկ ներկայ եղած է հոգեհանդստեան պաշտօնի մը: Միացեալ - Նահանգներու տարաբախտ նախագահը կը չարունակէ մնալ առասպելական դէմք մը, մինչ գործուած մահափորձն ալ, ցարդ կը պահէ իր մութ ծալքերը:

ՀԻՄԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ մէջ գործադուլի չարժում մը վերսկսաւ Զորեքշաբթի օր, երեք օրուան համար: Ներքին եւ վարիչ բժիշկները այն դժգոհութիւնները ունին, որոնք պատճառ եղած էին աւելի ծաւալուն չարժումի մը Ապրիլին: Բժշկութեան ապագան իսկ վտանգուած կը նկատեն: Առիպողական ապառարկութիւնները կը բանին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14/17)

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալ. Միասնիկեան զրադարանին մէջ բացուած է յուցահանդէս մը, նուիրուած Յակոբ Պարոնեանի ծննդեան 140-ամեակին: Ներկայացուած են Պոլիս, Պէյրութ, Վենետիկ, Հալէպ, Գահիրէ, Թիֆլիս եւ այլուր լոյս տեսած Պարոնեանի գործերը, հրապարակագրական եւ քննադատական յօդուածները: Պարոնեան ամէնէն շատ տպագրուած հայ հեղինակներէն է: Անոր գործերը մեծ տպաքանակներով լոյս տեսած են Հայաստան, ուր Յակոբ Պարոնեանի երկերը ունեցած են ութ հրատարակութիւն, որոնցմէ ամէնէն ամբողջականը 1962 - 1979 թուականներուն տասը հատորով հրատարակուած «Երկերի ժողովածու»ն է, Գիտութիւններու Ակադեմիայի կողմէ պատրաստուած: Պարոնեան մեծ էր նաեւ որպէս քննադատ եւ մամուլի մարդ. իր հրատարակած ու խմբագրած պարբերականները՝ «Մեղու», «Թատրոն», «Ծխկար» արժանի տեղ կը գրաւեն հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Այս մասին կը վկայէ յուցահանդէսի «Մարտնչող հրապարակախօսը» բաժինը: «Պարոնեանը թատրոնում ու կինոյում» բաժնի նիւթերը կը տեղեկացնեն, որ հեղինակին չատ մը գործերը տարիներ ներկայացուած են Հայաստան եւ Սփիւռքի զանազան գաղութներու բեմերէն: Մեծ յաջողութիւն արձանագրած են Երեւանի Դրամատիկ Թատրոնին մէջ «Ատամնաբոյժն արեւելեան» եւ Երիտասարդական Փորձառական Թատրոնին մէջ «Խաղում ենք Պարոնեան» ներկայացումները: Պարոնեանի երկերը բազմիցս բեմադրուած են Հայաստանի հեռատեսիլէն: «Հայֆիլմ» արուեստանոցը «Քաղաքավարութեան վնասները» երկի թեմաներով պատրաստուած է «Մսիէօ Ժաքը եւ ուրիշները» չարժանկարը: Ներկարահանուած են նաեւ «Ատամնաբոյժն արեւելեան» եւ «Պաղատասար աղբար» կատակերգութիւնները: Երգիծաբանին անունը կը կրէ Երեւանի Երաժշտական Կատակերգութեան Թատրոնը: «Յակոբ Պարոնեանի մասին» խորագրին տակ առանձին բաժին մը յատկացուած է երգիծարանին նուիրուած գիրքերու, աշխատութիւններու, ուսումնասիրութիւններու եւ յօդուածներու:

×

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԵԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ

Ատրպատականի կեդրոնը բարձրացած է հայկական ազգային ճարտարապետութեան լաւագոյն աւանդութիւններով կերտուած ազգիւր - յուշարձան մը: Հոկտեմբերեանի կարմիր տուֆէն կառուցուած «Տիեզերք» յուշարձանը նախագծած, կառուցած եւ քանդակազարդած են հայր ու որդի Խաչիկ եւ Աշոտ Ադամեան:

×

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱՒԱՐԴԸ՝ ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Նկարիչ Արամ Յարութիւնեան բրինձի կէս հատիկի չափ սպասփի բեկորի մը վրայ փորագրած է Շիլլէրի դիմանկարը, որուն տակ դրուած են նաեւ անոր ծննդեան եւ մահուան թուականները՝ 1759 - 1805: Նկարիչին հաւաքածոյին մէջ կան չուրջ 300 մանրանկարներ: Ասրոյրի, ալիւմինիումի, սպասփի բեկորներու վրայ ան պատկերացուցած է գրականութեան եւ արուեստի ծանօթ դէմքեր՝ Պուշկին, Վերտի, Պէթմովէն, Հայնէ, Շէյքսփիր, Նարեկացի: Իսկ կոմիտասի դիմանկարը փորագրուած է մազի վրայ:

×

ԿՈՐԻՒՆ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ԿԵՐՏԱԾ Է ՍԻՄՈՆ ՊՈԼԻՎԱՐԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐԸ

Կորիւն Նահապետեան Քոլոմպիոյ Մշակոյթի նախարարութեան պատուէրով նկարած է լատին ամերիկեան ժողովուրդներու ազգային ազատագրական չարժման ծանօթ դէմքերէն Սիմոն Պոլիվարի դիմանկարը եւ գայն յանձնած Քոլոմպիոյ Մոսկուայի դեսպանատան: Հայ նկարիչը ասկէ առաջ ալ կերտած էր Սիմոն Պոլիվարի դիմանկարը, անոր ծննդեան 150-ամեակին առթիւ: Կորիւն Նահապետեան, նախքան նկարելը, մանրամասն ուսումնասիրած է գրականութիւնը, ծանօթացած բազմաթիւ նիւթերու եւ փաստաթուղթերու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 15-ին երեւանցիները վերջին հրաժեշտը տուած են Առնօ Բաբաջանեանի, որ իր մահկանացուն կնքեց Նոյեմբեր 11-ին (տե՛ս «Յառաջ», Նոյեմբեր 15-ի թիւ): Ողբացեալ երաժիշտին դագաղը զրուած է Ալ. Սպենդիարեան Օփերայի ճեմասրահը: Բաբաջանեանի գործերէն հատուածներու հնչումին առընթեր պաշտօնական անձնաւորութիւններ, կազմակերպական ներկայացուցիչներ, արուեստագէտներ թէ ուսանողները, յարգանքի տուրք ընծայած են: Դագաղին չուրջ պատուոյ պահակ կեցած են Հայաստանի կուսակցական թէ պետական ղեկավար դէմքեր:

Ժամը 15-ին, դագաղը դուրս բերուած է Օփերայի չէնքէն եւ հրապարակը իրանըլած բազմութեան ուղեկցութեամբ առաջնորդուած դէպի քաղաքային գերեզմանատան պանթէոնը: Հոն, Թաղման Կառավարական Յանձնաժողովի նախագահը՝ Կարլէն Դալլաքեան, խօսք առնելով ի մէջ այլոց նշած է. «Դադարեց բարախելուց մի սիրտ, որ արեւ ունէր իր խորքում, արեւով էր տրոփում եւ արեւ էր ճառագում: Նրա ամբողջ ստեղծագործութիւնն արդէն համապարփակ մի պատկեր է կեանքին»: Ապա անդրադառնալէ եւ Բաբաջանեան երեւոյթին՝ դամբանախօսը չեշտած է. «Որո՞ն էին դնում Բաբաջանեանի արմատները, հասնում սեփական ժողովրդի, ուս թէ համաչխարհային երաժշտական մշակոյթի ընդերքները, հիւթեր քաղում Պախից թէ Զայքովսքուց, Շոսթաքովիչից թէ Խաչատրեանից: Ու իրաւամբ նա կարող է իր տեղն ունենալ երաժշտական աշխարհի մեծերի էսթէտիկական իրախճանքի սեղանի չուրջ»:

Երաժէշտի խօսք արտասանած են Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Գ. Առաքելեան, Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդ. Միրզոյեան, Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Դաշնակցային Ռուսիոյ, Թիֆլիսի եւ Ադրբեջանի պատուիրակութեանց ներկայացուցիչները:

ՄԻ ԿՈՐԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(Բ. եւ վերջ)

Ո՞վ է պատրաստել «Զանգի»ի այդ առաջին առանձին հրատարակութեան բը-նագիրը եւ հոգացել տպագրական ծախ-քերը:

Երախտանքի արժանի այդ անձնաւո-րութիւնը անցեալ բազմաչխատ, սակայն յանիրաւի մոռացուած գործիչ, հեղինա-կաւոր լրագրագէտ եւ լրջախոհ բանաստէղ Յովսէփ Գաբրիէլի Փոնդոյեանցն է (1824 - 1883), այն մարդը, որին հայ բանասիրութիւնը մեծապէս պարտական է հայրենի մատենագրութեան բացառիկ արժէք ներկայացնող յուշարձաններից մի քանիսի, մասնաւորապէս՝ Պետրոս տի Սարգիս Գիլանենցի ժամանակագրու-թեան, Յովսէփ Արք. Արղութեանի Ցի-չատակարանի բնագրերը կորստից փըր-կելու, վերծանելու, հրատարակելու եւ առաջին անգամ մեկնարանելու համար («Կռունկ Հայոց աշխարհին» ամսագրի էջերում*), ու նաեւ, որ անչափ կարեւոր է մեր արծարծած հարցի համար, *Յա-չատուր Աբովեանի երկերի յետմահու առաջին, համարեա բոլոր, հրատարա-կութիւնների համար, որոնք կատարուած են բանասիրական - բնագրաքննական խոր հմտութեամբ ու հնարաւոր ճշդը-տութեամբ, եւ չատերն այսօր արդէն, սկզբնագրի արժէք ունեն, որովհետեւ նրանց մի մասի բնագրերն անդարձ կորել են ու չեն հասել մինչեւ մեր օրերը: Նր-ման սխրանքի համար Ց. Փոնդոյեանցը հայ բանասիրութեան պատմութեան մէջ նոյնպիսի տեղ պիտի գրաւի, ինչպէս Գէորգ Ախվերդեանը: Սակայն այդ ա-մէնի մասին աւելի մանրամասն դիտա-կան կը խօսենք մէկ այլ առիթով: Հիմա չարունակենք մեր պատումը:*

Գրաքննիչ Յովհաննէս Ղալթմազեանցի հետ նախապէս կարգաւորելով Աբովեանի երկերի հրատարակութեան վերաբերեալ ծագած վիճելի հարցերը եւ պաշտօնա-կան թոյլտուութիւն առանալով՝ 1857 թուականի Սեպտեմբերի 10-ին Ց. Փոն-դոյեանցը յատուկ պայմանագիր է կըն-քում կոլեգիական ասեսոր Խաչատուր Ա-բովեանի այրու հետ, *երկու հարիւր ռուբլով դնում է նրա հանգուցեալ ամուս-նու ձեռագիր երկերից նախ երկուսի հրա-տարակութեան իրաւունքը* վեց տարի ժամանակով *եւ անյապաղ գործի անցնե-լով՝* 1858 *թ. Օգոստոսին առանձին գրքով լոյս է ընծայում «Վէրք Հայաստանի» վէպի հիմնական մասը, իսկ երկու տարի անց* (1860 *թուականի Դեկտեմբերին*)՝ *«Զանգի»ն:*

Նկատի առնելով, որ Աբովեանի գրա-կան ժառանգութիւնը կորստից ու մոռա-ցութիւնից փրկելու եւ ժողովրդականա-ցընելու, 50 - 60-ական թուականների գրական չարժման մէջ նրա բախտորոշ դերն ու յետմահու մասնակցութիւնը ապա-հովելուն մեծապէս նպաստող այդ հայ-րենասիրական ձեռնարկման մասին պատ-մող միակ վաւերագիրը ցարդ անծանօթ է մնացել ո՛չ միայն ընթերցող լայն շըր-ջաններին, այլեւ հարցի նեղ մասնագէտ-ներին՝ ստորեւ մէջ ենք բերում պայմա-նագրի բնագիրն ըստ Աբովեանի ժառանգ-ների մօտ պահպանուած օրինակի, որը տարիներ առաջ, մեր յորդորներով, յանձնուել է Ե. Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին (գրուած է ռուսերէն, թարգմանութիւնը մերն է եւ բնագրին հարազատ):

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Մենք՝ ներքոստորագրեալներս, կոլե-գիական ասեսոր Խաչատուր Աբովեանի այրին եւ կոլեգիական խորհրդական Յով-սէփ Գաբրիէլի որդի Փոնդոյեանցը, մեր միջեւ պայման կապեցինք հետեւեալի մա-սին.

1.- Մեզանից առաջինը երկու հարիւր արծաթ ռուբլով վաճառեց մեզանից երկ-րորդին իմ հանգուցեալ ամուսնի Խաչա-տուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» խո-րագրով երկի ձեռագրի եւ նրա յաւել-ուած միւս՝ «Զանգի» խորագրով երկի հր-ատարակութեան իրաւունքը՝ 1857 թը-ւականի Սեպտեմբերի առաջին օրուանից սկսած, վեց տարի ժամանակով, այսինք-ը՝ մինչեւ 1867 թուականի Սեպտեմբեր-ի մէկը, առանց տպաքանակի որեւէ սահմանափակման եւ առանց հրատարա-կութիւնների թիւի որոշման: Հրատարա-կութեան իրաւունքի վճարը՝ երկու հա-րիւր արծաթ ռուբլի, մեզանից առաջինն ստացել է նախօրօք, իսկ իրաւունքը հրատարակութիւնն աւարտելուն պէս մեզանից երկրորդը պարտաւոր է մեզա-նից առաջինին տալ, առանց փողի, յիշ-եալ գրից յիսունական օրինակ՝ թղթէ կազմով:

2.- Յիշեալ ժամանակամիջոցում ո՛չ ես եւ ո՛չ էլ իմ ամուսնու ժառանգներից որեւէ մէկն իրաւունք չունի հրատարա-կելու նշուած ձեռագիրը, հակառակ դէպ-քում՝ մեզանից երկրորդն իրաւունք ունի իր օգտին բռնագրաւելու տպագրուած բո-լոր օրինակները:

3.- Մեզանից երկրորդը յիշեալ վեց տարիների ընթացքում կարող է մէկ ու-րիշին վաճառել յիշեալ ձեռագրի հրա-տարակութեան իրաւունքը պարտաւորու-թեամբ հանդերձ՝ իւրաքանչիւր հրատա-րակութեան ժամանակ՝ յիշեալ վեց տա-րիների ընթացքում, տալու մեզանից ա-ռաջինին յիսունական օրինակ:

Կոլեգիական ասեսորի այրի՝
ԷՄԻԼԻԱ ԱԲՈՎԵԱՆ

Կոլեգիական քարտուղար՝
ՅՈՎՍԷՓ ՓՈՆԴՈՅԵԱՆ

Թիֆլիս, 1857 թուականի
Սեպտեմբերի 10-րդ օրը:

Մէջոցները չեն ներում, որ Փոնդոյեան-ցը միանգամից հրապարակ հանէր Ե՛ր-բուն «Վէրք Հայաստանի»ն, Ե՛ւ նրա յա-ւելուածը՝ «Զանգի»ն, որը նա ընկալում էր որպէս անկախ ստեղծագործու-թիւն:

Ջենք ասում արդէն, որ վերջինիս մի մասն էլ զրաբար էր եւ մի որոշ առու-մով չէր ներդաշնակում Աբովեանի լեզ-ւական քաղաքականութեանը:

«Վէրք»ի հրատարակութեան դրկաբաց ընդունելութիւնից եւ առաջ բերած լայն արձագանգներից համոզուելով, որ ան-նախադէպ են լինելու Աբովեանի ազդե-ցութիւնն ու դերը հայ հոգեւոր կեանքի վրայ եւ նոր գրականութեան ու գրական լեզուի զարգացման գործում, Ց. Փոն-դոյեանցը 1860 թ. ձեռնարկում է «Զան-գի»ի առանձին հրատարակութիւնը, միա-ժամանակ, աւելի չատ ընթերցողներ չա-հելու համար, տեղաւորում «Կռունկ Հա-յոց աշխարհին» ամսագրում: Երկուսն էլ լոյս են տեսնում 1860 թ. Դեկտեմբերի կէսերին:

«Զանգի»ի առանձին հրատարակութեան տպագրութիւնն աւարտելուն պէս Փոն-դոյեանցն անյապաղ լուր է տալիս Աբով-եանի այրուն՝ տիկին Էմիլիէ Լօզէին, որն ապրում էր Երեւանում:

Ահա՛ նրա նամակի համապատասխան մասը, որը նոյնպէս դիտական չրջանա-ռութեան մէջ է դրւում առաջին անգամ:

«Թիֆլիս, 1860 թուական, Դեկտեմ-
բերի 17-րդ օրը

Ողորմած տիրուհի.

1857 թուականի Սեպտեմբերի 10-ին, ինչպէս Ձեզ յայտնի է, ես երկու հարիւր ռուբլի արծաթով Ձեզնից գնեցի Ձեր հանգուցեալ ամուսնու երկու գրուածքը, այսինքն՝ «Վէրք Հայաստանի»ն եւ «Զան-գի»ն: Այս երկերից առաջինը ես հրատա-րակեցի 1858 թուականին, ընդ որում, պարոն Խատիսեանցի միջոցով Ձեզ հաս-ցրի այդ երկի յիսուն օրինակը: Այժմ ես տպագրել եմ Ձեր հանգուցեալ ամուս-նու միւս երկը, որ յայտնի է «Զանգի» ա-նունով: Ջիմանալով՝ ո՞ւմ յանձնել այդ երկի յիսուն օրինակը, որոնք ես, ըստ Պայմանագրի, պարտաւոր էի հասցնելու Ձեզ, խոնարհաբար խնդրում եմ Ձեզ՝ տեղեկացնել ինձ այդ մասին:

Եթէ դուք կը ցանկաք, ես դրանք վա-ճառքի համար կը յանձնեմ պարոն Խա-տիսեանցին. այդ դէպքում կը խնդրէի Ձեզ՝ տեղեկացնել ինձ, թէ ի՞նչ գնով կ'ուզենայիք վաճառել այդ գիրքը: Աւե-լորդ չեմ համարում աւելացնել այստեղ, որ Ձեր ամուսնու «Զանգի» երկը տեղա-տար, - ամօթխած, կարծես ինքն էր ու-զում իր անունը, պատասխանից կապա-կցը, որ կանգնել էր, մնացել ու չգի-տէր՝ նրան ինչպէս պիտի պահի ճա-կատի հրամանատարի ներկայութեամբ:

- Դանիէ՞լ, - յոգնած ժպտաց հրամա-նատարը: - Ա՛յ տղայ, գիտե՞ս, որ դա չատ ծանր անուն է, ինչքա՞ն պատասխա-նատու ... Ա՛յ, ես, որ չգիտեմ, թէ ով է վրաս կապել, տանջւում, չարչարւում եմ չեմ, կարողանում արդարացնել:

- Հէնց միայն այսպիսի մի զեկոյցը բաւական է, պարոն հրամանատար:

Հրամանատարի մարդամօտ վերաբեր-մունքից ստացած համարձակութիւնն այդքա՛ն բաւականացաւ, երիտասարդը չիկնած - չկլած՝ տեղ չէր գտնում նր-բեն թաքցնելու:

- Դէ՛, նատիր, նատիր երկու Դանիէլ-մի կարգին հեռագիր տանք: Երեւում է, քաղաքում ուրախ են մեր յաջողու-թեամբ: Գրիր. «Թշնամին դուրս է չպըր-ւած եւ նահանջում է: Մեր զօրքերը պահել են Սարդարապատ գիւղն ու կա-յարանը»: - Գրեցի՞ր: Կեցցե՛ս: Դէ՛, մի քիչ էլ գժտւրութիւններ ցոյց տանք, թէ չէ կը կարգան - կը կարծեն՝ այդքա-նը հէնց խաղ ու պարով ենք արել: Հը՞: Ձիշդ չե՞մ ասում: Գրի՛ր:

(Շար. 10)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սարդարապատ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Շատ կչուածը երկաթագծի կողքին ընկած փայտէ մի անակ էր՝ փայտօղլի-ների մակաղատեղիների զարմանահրաշ նախշերով, զաղջ օդով, աւելի ճիշդ՝ չնչելու օդի բացակայութեամբ: Միայն այստեղ էր որ զօրավարն զգաց իր յոգ-նածութիւնը: Այնպիսի յոգնածութիւն, որի նմանը կեանքում երբեք չէր զգացել: Նախորդ ամբողջ գիշերն ու այդ ցերեկը նա ոտքի վրայ էր եղել կամ ձիու վրայ: Սա առաջին անգամը չէր: Ցիշում էր որ օրերով, չաբաթներով քուն ու զա-պար չի ունեցել, ձեան ու անձրեւի տակ, ցեխերում ու ճիւներում կռուել է, եւ մարմինն այնպէս չարդուած չի եղել, այնպէս անընդունակ չարժուելու, գործ-նական մի քայլ կատարելու: Մտածեց, որ ծերութիւնն է վրայ հասել: Ինչ էլ որ լինի, վաթսունին հասուհաս է, եւ սա այն տարիքը չէ, որ իր պահանջները չներկայացնի: Բայց մի՞թէ այս տարիքն իր պահանջները պիտի ներկայացնէր այսպէս միանգամից, ամենապատասխա-նատու պահին, կեանքում ամենակարե-ւոր քայլը կատարելու ժամանակ: Չէ՛, երեւի ապրումներն էին ուրիշ, վերջին օրերի յուզումնակոծ, անհնարինը չանճն առած մարդու ապրումնե՛րը, որոնց տակ նա կարող էր առհասարակ չդիմանալ: Բայց դիմացաւ: Ո՛չ միայն դիմացաւ, Ազգային Ժողովրդին, այդ միեւնոյն է, թէ ազգին զեկուցեց, որ թշնամու առաջ-խաղաղումը կասեցուած է: Եւ հիմա կարելի է զոնէ մէկ ժամ փռուել մի տեղ, փռուել ու չմտածել, չմտածել, այսին-քըն՝ անջատուել այս ճակատից, աշխար-հից, ամէն ինչից...:

Ուզում էր համհարզին զգուշացնել ... եւ յանկարծ փայտօղլիների բուծարանից դուրս պրծած երիտասարդ կապաւորը չուտասելուկով զեկուցեց.

- Պարոն հրամանատար, պարոն հրա-մանատար, ներողութիւն եմ խնդրում ան-հանգստացնելու համար: Ազգային Ժող-հրդից պատասխան հեռագիր է ստաց-ւել, խնդրում են ճակատի վիճակի մա-սին մանրամասն գրել:

- Դէ՛, դո՛ւ պատասխանիր, էլի՛:

Եւ երիտասարդը կարմրատակեց միան-գամից իր վրայ դրուած այդ աներեւա-կայելի պարտականութիւնից: Նրան կա-պիտան Շնէուրն էր իր հետ բերել չտապ՝ ներկայացնելով իբրեւ պատրաստի կա-պաւորի: «Ճեմարանի բարձր կարդի ա-չակերտ է, տեխնիկալի նկատմամբ մեծ աչք ու հմտութիւն ունի եւ իմ օգնու-թեամբ չուտով լրիւ կը տիրապետի զոր-ծին»: Հիմա Շնէուրի բացակայութեամբ նա ստիպուած է միանգամ զործել այն տեխնիկայի վրայ, որին յետոյ պէտք է տիրապետի:

Հեռագիրն Արամ Մանուկեանից էր: Ուրախ եմ, հպարտ եմ եւ չնորհակալ: Խնդրում եմ հեռագրել մանրամասները, - գրել էր Ազգային Ժողովրդի նախագա-հը: Ասա գալիս էր երկրորդ մասը. «Այդպէս էլ դիտէի: Շնորհաւորում եմ: Շնէուր»:

Երեւի կապիտան Շնէուրը Մանուկեա-նի մօտ է եղել, երբ հեռագիրն ստացել են:

- Բայց ի՞նչ մանրամասներ են պէտք: Չօ ճակատամարտը չպիտի՞ նկարագրենք ... Դէ՛, գրի՛ր երիտասարդ - կանչած տեղը, հէնց դրան արանքից թելադրեց ճակատի հրամանատարը: - Ասում էիր՝ անունդ ի՞նչ է:

- Անունս Դանիէլ է, պարոն հրամանա-

ՊՐԱԶԻԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՓԱՌՈՒՆԱԿ ՎԻՃԱԿ

———×———

Պրազիլ, 1960-ական թուականներու արձանագրած տնտեսական արտակարգ ոստումին (պում) եաք, որու ընթացքին Պրազիլացիներու վերին խաւերը չատ լայն չափով կ'օգտուին, ժամանակէ մը ի վեր տնտեսական տագնապ կ'արձանագրէ: Կը բաւէ մատնանշել, թէ երկիրը 90 միլիառ տոլարի արտաքին պարտքի տակ կը կթի: Եւ ոչ մէկ ակնկալութիւն թէ պիտի կարենայ յարգել իր յանձնառութիւնները:

Վերջերս, Միջազգային Տնտեսական Բաղաքականութեան Ընկերակցութեան անունով, Թ. Սթէյնլի եւ Ռ. Դանիէլեան, Պրազիլ կը մեկնին: Մի քանի - Նահանգներ կը վերադառնան յստակ եզրակացութիւններով, - այդ տարածուն Պետութիւնը երկու տարուան ընթացքին պէտք է անպայման լուծէ իր տնտեսական տագնապալի հարցերը, այլապէս՝ ընկերային գետնի վրայ ծանր կացութիւն կրնայ ստեղծուիլ: Արդարեւ, եթէ տնտեսական զարգացում չարձանագրուի, վտանգաւոր պրոթիւմ մը (գործածուած բառը՝ էքսփլոզիոն, պայթում) կրնայ երեւան գալ, ժողովրդական դասերուն կողմէ, աննախատեսելի հետեւանքներով: Այնուամենայնիւ, կ'աւելցնեն երկուքն ալ, իրրեւ եզրակացութիւն, աւելի ճիշդ՝ իրրեւ յաւելում, թէ Պրազիլ կը յաջողի լուծել իր տնտեսական լուրջ տագնապները, հարցերը:

Հ. Օվկն, «Հերըլտ»ի լրագրողը, առանց հաստատումը կը նկատէ չափազանցեալ լաւատեսութիւն: Կը հետ, թէ Պրազիլ տնտեսական գետնի վրայ քառասնի պատկեր կը պարզէ· գործադուլներ եւ մեծ վաճառատուներու կողոպուտներ դրեթէ ընթացիկ երեւոյթներ կը դառնան:

Պրազիլի առաջին եւ գլխաւոր սխալը կ'ըլլայ մեծ, արտակարգ ծաւալով ծրագիրներու մշակումը: Գործադրութեան համար կը սահմանուին եկամուտէն աւելի ծախքեր, հետեւաբար, կը կատարուին փոխառութիւններ, ինչ որ կը նշանակէ կթիլ պարտքերու տակ: Իշխանութիւնը կ'անտեսէ այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ օտար երկիրներն ու դրամատուները իրենց հաշուեմատեաններէն կը պահեն, օրը օրին: Մէւս կողմէ, Պրազիլացիք չեն նախատեսեր վառելանիւթի գիներուն յաւելումները եւ ասոնց անդրադարձը եկեմուտքին վրայ: Ուրեմն՝ մէկ կողմէ առաւել ծախք այս մարզին մէջ, ապա՝ վարկերու տոկոսներու բարդում, երկուքն ալ ի վնաս երկրին, քանի արտադրումէն ապահովուած դումարէն առաւել ստիճան կը պարզեն:

Պրազիլի երկրորդ սխալը կ'ըլլայ օտար աղբիւրներէ ստացած վարկերը առաջին պարտաւորներուն յատկացնելու եւ այս ճամբով բնականոն «դոյալիճակ» մը չարունակելու ձգտող քաղաքականութեան կ'իրարկումը: Ի վերջոյ բոլորն ալ պարտապահանջ կը դառնան: Մնաց որ ասոնք իրարու հետ կը յարաբերին, իրավիճակին հաղորդակից կը մնան:

Պրազիլի մէջ յուսալքութեան մթնոլորտ կը տիրէ· ընկերային գետնի վրայ ալ լարուած վիճակ: Շատ կը զրուի Պրազիլի թեքնոկրատի արձանագրած յաջողութիւններուն, երկրին բնական հարստութիւններուն մասին: Կ'ըսուի, թէ Հար. Ամերիկայի այդ ընդարձակատարած Պետութիւնը թերաճ երկիրներուն մէջ ամէնէն խոստմնալիցը կը մնայ: Այլ սակայն, քիչ կը խօսուի խեղճ ու կրակ թաղամասերու, չրջաններու եւ թերաստուարքամութիւններուն մասին: Սթէյնլի եւ Դանիէլեան կը զարմանան նկատելով, թէ անդործները նպաստ չեն ստանար:

Պատկերը աւելի ցայտուն կրնայ դառնալ, քանի մը կէտերու մատնանշումով:

Բնակչութեան վերնախաւը ներկայացնող մէկ տոկոսը եկամուտին 18 տոկոսը կ'ապահովէ, կամ դրեթէ բոլորովին վարի խաւերուն, - 60 առ հարիւր, - չհաշուած, բան 1980-ի վիճակագրական տուեալներուն: 1970-էն 1980-ի տասնամեակին՝ հարուստը աւելի կը հարստանայ, իսկ աղքատն ալ աւելի կ'աղքատանայ: Ընդդիմադիր կուսակցութեան պատասխանատու մը կը յայտարարէ Ուաշինկթըն Փոսթի Ռիո տէ Ճանէյրոյի թղթակիցին, - ժողովուրդը այն համոզումը կը դոյացնէ, թէ այլեւս կարելի չէ աշխատանք ճարել: Որով՝ ոչ մէկ յոյս կը տեսնէ:

Ըստ լրագրողին, - որուն համաձայն կը գտնուին Սթէյնլի եւ Դանիէլեան, - Հիւս. Ամերիկա եւ Արեւմտ. Եւրոպա պէտք է զարգացնեն պրազիլական արտադրանքին ներածումները դէպի իրենց երկիրները: Դուռը փակ պահել կը նշանակէ առաւել եւս դժուար կացութեան մատնել Պրազիլը:

Պրազիլ միայն մէկ ուղի ունի իր առջեւ, - մեծ թափով զարդանալ: Այլապէս, ապագայի հեռանկարները մռայլ պատկեր կրնան պարզել, նոյնքան մռայլ հետեւանքներով:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՑԻ «Սերժօ Գարատզօ» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, հանդէս եկած է Հ.Օ.Մ.ի Պուէնոս Այրէսի «Նայիրի» պարախումբը: Ներկայ եղած են 1200 հոգի: Բացումը կատարած է Յակոբ Պուրունսուզեան: Խումբը մեկնարանած է հայկական 16 պարեր, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն մը սրահին մէջ: Դրուատանքի խօսքերը արտասանած են Հ. Յ. Դ. «Դրօ» կոմիտէի ներկայացուցիչ Համազասպ Վարդանեան, Հ. Օ. Մ.ի անունով Ժանէթ Ժանէթեան (փոթթուկալերէն), տիկին Խրլաքեան եւ Պայծառ Արսլանեան (հայերէն):

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնի սրբազնի մէջ, Հոկտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է աշակերտական հանդիսութիւն մը, նուիրուած հայ մշակոյթին: Բացումը կատարած է հայերէնի ուսուցչուհի Էլենա Պետրոսեան: Յայտագրին մասնակցած են նախակրթարանի եւ երկրորդականի երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ տիկին Ռոսալպա Օննիկեան տէ Կարպայի, աշակերտներ՝ արտասանութեամբ, պարերով եւ նուագներով: Բանախօսած է Պետրոս Հաճեան չեչտելով մշակոյթին դերը մեր ժողովուրդի գոյատեւման մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է Գիսակ վրդ. Մուրատեան:

×

ԹԵՀՐԱՆի Զարմահալի Հայ Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Մշակոյթը բաղկացնող տարրերը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահը՝ Անդրանիկ Բարսումեան: Դասախօսած է Արտակ Աբգ. Մանուկեան մասնանչելով մշակոյթի բաղկացուցիչ տարրերը՝ ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, երգը, պարը, գրականութիւնն ու թատրոնը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է «Ուրարտու» երգչախումբը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ. Տան «Մարզարեան» մարզասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ձեռնարկը, ներկայութեամբ պաշտօնական հրաւիրեալներու: Խօսք առած է Մորոնի քաղաքապետը՝ տոքթ. Սանթիակօ Քահիլ, որ դրուատեց հաք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական - միութենական գործունէութիւնը, չնչատած է Հայութեան արժանիքները եւ արդար լուծում մը մաղթած Հայ Դատին: Ապա, յայտարարած է թէ Մորոնի քաղաքապետութեան յատուկ հրամանագրով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռամոս Մեխիայի մարզադաշտի մուտքը առաջնորդող փողոցին մէկ մասը այսուհետեւ կոչուած է «Ա-

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

———

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Ընբերու Օգնութեան Մարմինը, կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր աշակիցներուն, որոնք ընաւ չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել իր բարեգործական, մասնաւորաբար կրթանուէր ձեռնարկներուն:

Միութիւնս հիմնուած է 1913 թուականներուն, Պ. Արամ Ճէվահիրճեանի եւ իր կնոջ կողմէ, որ կոչ ընելով փարիզաբնակ հայ տիկիններու, կը գտնէ խանդավառ ընդունելութիւն:

Փարիզի հայ գաղութը՝ յանձին այս Միութեան, կը գտնէ լուրջ կազմակերպութիւն մը, որ արդարեւ հաւատարիմ թարգմանը կը հանդիսանայ իր բարեսիրական զգացումներուն:

Պարտք կը համարինք յիշատակել Տէր եւ Տիկին Արամ Ճէվահիրճեան, Տիկին Հերիքայ Ներսէսեան, եւ նորոգ հանգուցեալ Օրդ. Երանուհի Օհանեան, որոնք, հոգիի բարձր անձնուիրութեամբ, բերած են իրենց գործակցութիւնը, իրենց կեանքի վերջին օրերուն իսկ:

Որբերու Օգնութեան Մարմնի նպատակն է իր պաշտպանութեան տակ առնել, հայ մանուկներ եւ տալ անոնց հայրենի եւ տոհմային դաստիարակութիւն, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի մէջ եւ Մխիթարեան Հայրերու մօտ:

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, իր ղրօմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններուն, կ'ապահովէ իր պաշտպանեալ սան եւ սանուհիներուն դպրոցական ծախքերը:

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր ազգակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

Վարչութիւն
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
(կնիք)

մենիա»: Շնորհակալութեան խօսքերէ եաք Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղեակպահը՝ Յորիկ Միրիճեան, Միութեան գործունէութեան ուժականութեան աղբիւրը նկատած է հայ ժողովուրդը:

×

ԳՕՀԻՐԻ մէջ, Հոկտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է Նիլը Իսթ Հայկական Ակումբի նորակառոյց չէնքին բացումը: Ակումբին տեղեակպահը՝ Լեւոն Տէր - Յակոբեան, խօսած է Վարչութեան տարած աշխատանքներուն մասին: Ողջոյնի խօսք արտասանած են տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, Վահագն Տէր-Յակոբեան եւ թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է իրարանցանքով:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Հանըմը հաւանեցաւ: Գաւառացին երբ այս լուրը իմացաւ Սոֆիի բերնէն, ուրախութենէն անոր ճիտը պիտի պլլուէր ... բայց չպլլուեցաւ. մինակ օդին մէջ այդ խելայեղ ժեստը գծեց՝ առանց գործնականի դիմելու: Տասը տարիէն աւելի էր որ իր հայրենիքին արեւը չէր տեսած: Երկրախառի նշանները մէկէ աւելի էին իր վրայ չաւոնցուընէ ի վեր: Եւ ա՛լ ձանձրացած զգուած էր ամիրային ապարանքին լճացած ու տխուր կեանքէն: Խոհոյն կապեց իր պայուսակը, կլորիկ պարզ դէմ մը ուտացաւ հանըմէն եւ ամէնուն ալ ձեռքը պագնելէն եաք մեկնեցաւ գնաց, երդում ընելով անդամ մըն ալ ամիրայի տուն ծառայութեան համար ոտք չկոխել, եւ մանաւորապէս Մարկոս ամիրային տունը:

Այչօ երրոր մեկնեցաւ, Սոֆի թողլատուութիւն խնդրեց հանըմէն տանը մէջ ծառայութեան առնել իր ազգականներէն չա՛տ պարկեչտ եւ շատ ազնիւ երիտասարդ մը, որ ամէն կերպով օգտակար պիտի ըլլար իրենց: Ասոր ալ հաւանեցաւ տիկին Մարկոսեան, առանց ամենապզտարիկ առարկութիւն մը իսկ ընելու:

Ու Համբիկ, Սոֆիին ազգականը, ամիրային տունէն ներս մտաւ: Հանըմը առաջին անգամ զանիկա տեսնելուն՝ նպաստաւոր տպաւորութիւն մը կրեց երիտասարդին տխուր եւ հեզ նայուածքէն: Մրնոյ որ Համբիկին կերպարանքը հիմնովին փոխուած էր: Իր ճկնորս բարեկամները հիմակ պիտի չճանչնային զինքը: Մազերը կտրուած, սանտրուած, նոր հագուստներ տոքթորին հանդերձարանէն դուրս հանուած, կը ծածկէին անոր մարմինը: Մինչեւ իսկ կեդծօձիք եւ փողկապ ունէր: Եթէ ոչ առաջուան Համբիկը բոլորովին, բայց անոր մօտ բան մը եղած էր վերջապէս: Ինքը այս արագ եւ յանկարծական փոփոխութեան ենթարկուած էր գրեթէ մեքենաբար, խօսքմտուկ տղու մը պէս հնազանդելով իրեն ուղղուած հրամաններուն՝ Սոֆիին կողմէ: Այս վերջինին անակնկալ եւ չանթահատ բիչ երեւումը ցնցում մը յառաջ էր երիտասարդին մէջ, անոր հոգիին ու մտքին վրայ թանձրացող ամպը մէկէն փարատելով, ու իր հմայքին, դիւթանքին պիտակից՝ կամաւոր ու փնտռուած վայելումի մը տարտամ ու պզտատոնական կամէութեան մը կը մղէր զինքը: Առջի սիրոյն մեծութենէն հիմա կը շլանար ինքը, անոր կարօտովը կը չարչարուէր, բայց զանիկա այլեւս այնքան անտարօրէն չկարենալ ապրելուն կ'ափսոսար մը:

Չէ՛, ալ անիկա առաջուան Համբիկը չէր, կեանքին կապուած ազնիւ ու զորավոր փարամով մը, ապագայի աղուոր ծրագիրներ որոճալով: Յաղթանակին, զոր հիմա իր սիրապետումին տանիլ կ'ուզէր իր կրած անազորոյն պարտութիւններուն, յուսախաբութեան ու անպատուումի արդար փոխարէժին համար՝ նա՛խ, եւ յետոյ յամեցած խղճահարութեան մը խայթերը զգրեցնելու համար: Այս վճակը զգալնիք մը մնաց անչուշտ աղուն համար, որ աղջկան չուարեցնող զգեստնող կախարդանքի ոլորտին մէջ բռնուած նորէն կարող չէր մատը դնել բուն իրականութեան վրայ:

(Շար. 190)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԻՍԻ. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան, զաւակը եւ թոռը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դանիէլեան, զաւակը և թոռը ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (պատահած Քլամարի Պօտըլօք հիւանդանոցը, Նոյեմբեր 19ին): Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Իսսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին Նոյեմբեր 22-ին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մաբրուհի Ասլանեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պալեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Իսսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 250 Ֆ. «Ծառայ»ին:

×

Տիկին Գարտինէ Աղապապեանի ցաւալի մահուան առթիւ Խաչուհի մը 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառայ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ազատ Տէրտէրեան կը նուիրէ 100-ական Ֆ. Իսսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ, կապ. Խաչի մասնաճիւղին (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ «Ծառայ»ին: Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Թադէոս Տէրտէրեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Իսսիի Հայոց եկեղեցւոյ (ստանալ «Ծառայ»էն):

×

Տիկին Ռոզա Սթաթեան փոխան ծաղկի Տիկին Վարդանոյշ Հաճիմեանի մահուան առթիւ 250 Ֆ. կը նուիրէ կապ. Խաչի Պանէէօ - Քաչանի մասնաճիւղին եւ 250 Ֆ. «Ծառայ»ին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Համազգային»ը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Ալիս Հաճիմեանի իրենց մօր՝ Վարդանոյշ Հաճիմեանի մահուան առթիւ եւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան Ֆոնտին:

×

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քօլոմպի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Էլիզա Վարատեանի, Անի Հիսայեանի, ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ ազգականին ընկերուհի՝ Մառա Պապիկեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանոյշ Հաճիմեանի մահուան առթիւ, Պ. Զուլալ Գազանճեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Ծառայ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Ի պիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացընէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ: Ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քօլոմպի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առած է ընկերուհի Տիրուհի Քէօլէեանէ 100 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, ընկերուհի Մառա Պապիկեանի առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Շորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 rիւ Սէն - Պազիլ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CENTRE GEORGES POMPIDOU
Rue Beaubourg — PARIS

Lundi 28 Novembre, de 15 H 30 à 23 H

TABLE RONDE

et veillée de synthèse (à la revue parlée), autour du thème :

—— **NATIONS SANS ETAT** ——

avec la participation de
Anahit TER-MINASSIAN

La communauté arménienne est conviée à y participer .

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 2-ին Արնօլտ Համբլէն եւ Ժան - Միշէլ Պրէօն կը ներկայացնեն եւ կը սաորագրեն իրենց հատորը «Լա մեմուար ողբոռւվէ» :

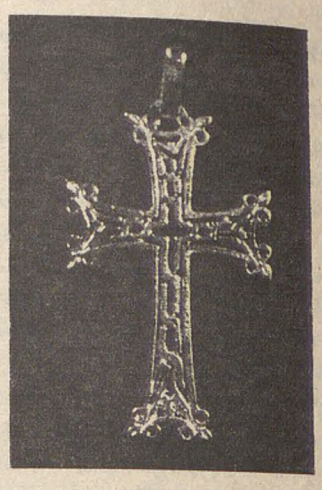
Vartan joaillier

FABRICANT - CRÉATEUR

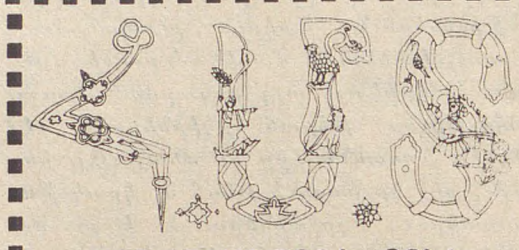
272. 33. 78

DIAMANTS
SAPHIRS
RUBIS
ÉMERAUDES

7, RUE RÉAUMUR, 75003 PARIS

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 3 et Dimanche 4 Decembre

de 9 heures à 12 heures
de 14 heures à 18 heures

— **JOURNEES DU CADEAU ARMENIEN** —

(vente de livres, disques, cassettes, cassettes vidéo, pulls, puzzles, autocollants...)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը 1 - 2 սենեակ, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան, բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաձայնել՝
346 - 51 - 06

ՎԻՆ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ չափահասներու յատուկ հայերէնի դասընթացք մը. դասերը տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 18-ին:

Centre Social d'Estressin

ԶՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-Ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

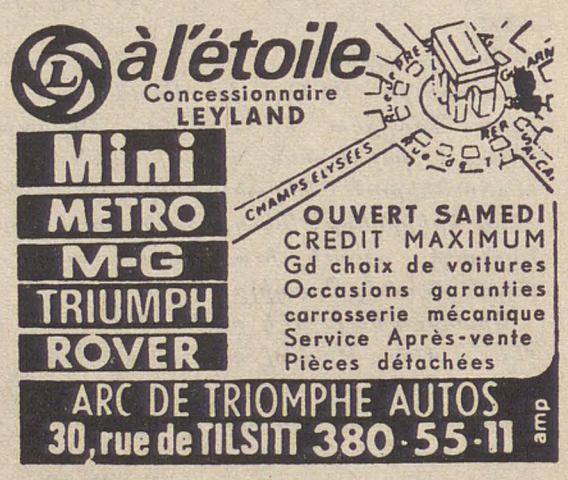
Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով:

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ. - Չափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 *առտուն:*

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville

présentent

le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻԻ

« ԽԵՆԹԸ »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— **M.C.A. de PARIS** : 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— **M.C.A. d'ALFORTVILLE** : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— **Et sur place**

CHATEAU DES FLEURS
16, Bd. Michelet — 13008 MARSEILLE

Samedi 26 Novembre
DE 22 HEURES A L'AUBE

NUITÉE D'AUTOMNE

DE LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

avec le grand orchestre

GUY ICARD

et

LIZ SARIAN

Réservation :

MAJC — 12-14, rue St. Bazile — 13001 MARSEILLE (50. 15. 09)
FNAC — Centre Bourse — 13001 MARSEILLE (91. 30. 62)
MILTON — 2, place Sadi-Carnot — 13002 MARSEILLE (90. 90. 10)

Tenue correcte

imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
VENDREDI
25 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.575 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.575

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱՒՈՐ ՄԱՄՈՒԼԻ վերաբերող օրի - նագիծը վերջնապէս ընդունուեցաւ կա - ռավարութեան կողմէ, կը մնայ անշուշտ խորհրդարանական վաւերացումը (Ազդ. ժողով եւ Ծերակոյտ) վերջնական բնոյթ ստանալու համար, այսինքն՝ օրէնք դառ - նալու: Ծանօթ է օրէնքին նպատակը, որուն համար, անթի - քրըսթ, աւելի յստակօրէն՝ անթի - Հերսան: Ընդդիմա - դիր մամուլը կը ձաղկէ այս օրինագիծը, որու մէջ կը տեսնէ նաեւ, Հերսանի դէմ ձեռք առնուած միջոցներէն զատ, տեսակ մը ընկերվարական ուզղակի հակակշիռ մամուլին վրայ: Օրէնքը ի գործ դրլլալէն յետոյ, նոյն անձը պիտի չկարենայ թէ ազգային թէ դաւառային օրաթերթի մը տէր ըլլալ, կրնայ սակայն երեք ազգա - յին օրաթերթ ունենալ եթէ ընդհ. տպա - քանակը 300 հազար օրինակը չանցնիր: Ամէն օրաթերթ ինքնավար խմբագրու - թիւն մը պիտի ունենայ: Մէկ խօսքով, թերթի մը խմբագրութիւնն ու վարչու - թիւնը պէտք է թափանցիկ ըլլան: Այս ամբողջը մամուլի ազատութեան դէմ ալ կը նկատուի - նուիրական սկզբունք մը - Ֆրանսայի մէջ եւ երեսփոխանական ըն - րութեանց պատրաստութիւն մը: Առար - կայական մօտեցում մը սակայն, կը հաս - տատէ նաեւ թէ Ֆրանսա մամուլի տար - նայ մը կ'ապրի, Փարիզ այլեւս միայն 13 օրաթերթ ունի (27-ի տեղ) եւ երբ մէկը, այս պարագային Հերսան, կը դնէ ընկղմող թերթ մը (ինչպէս ըրաւ ընկեր - վարականներու իսկ դիմումին վրայ, Նոր - էքսէրի համար), վերապրեցնելով զայն եւ արդիականացնելով մամուլը, այնքան ալ այպանելի բան մը չէ:

ԻՍՐԱՑԷԼԷՆ Ֆրանսական երեք օդանա - ւեր չուրջ հազար պաղեստինցի եւ լիբա - նանցի զերի Ալժէ փոխադրեցին Հինդ - շաբթի օր, մինչ վեց իսրայէլացի զերի - ներ ալ Տրիպոլիսէն Իսրայէլ կը վերա - դառնային: Փոխանակութիւնը կը վերա - բերի հինգ հազար պաղեստինցի եւ լի - բանանցի զերիներու վեց Իսրայէլացիի փոխարէն:

ՌՈՒՍԵՐԸ, ինչպէս սպառնացած էին, փընեւի ժողովը ձգեցին գացին Ջորեք - շաբթի օր, մինչ Փերչինկները Արեւմըտ - եան Գերմանիա կը հասնէին: Փընեւի ժո - ղովը, որ երկու տարի է կը չարունակ - ի, կը վերաբերի հիւլէական զինուժի սահմանափակումին, Եւրոպա: Կը մաս - նակցին երկու մեծերը՝ Ռուս. Միու - թիւն եւ Միացեալ - Նահանգները:

ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐԸ, իրենք ալ զրմացած են եղեր որ անկախ են, բայց եւ այնպէս անկախ Պետութեան հռչա - կումէն ալ տասը օր յետոյ, ի վիճակի չեն դիմագիծ տալու այդ Պետութեան, վասնզի ոչ դրօշակ դրեր են տակաւին, ոչ ալ՝ փառերգ:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

Ինքերքեշըցըլ Հերըլտ Թրիպիւնը, Նո - յեմբեր 24-ի իր Թիւին մէջ յօդուած մը նուիրած է Հայերուն էնրի Թէնըրի ատ - րապրութեան ներքեւ:

Յօդուածագիրը յայտնելէ ետք թէ 70 տարի առաջ, «Թուրք զինուորները 600 հազարէն մէկուկէս միլիոն Հայերու մահը պատճառեցին, արեւելեան Թուր - քիոյ իրենց հայրենիքէն բիրտ տեղահա - նութեան ենթարկելով Հայերը», կը ծան - րանայ Ֆրանսահայութեան վրայ, ահա - բեկչական արարքներուն (թիրախ ունե - ցող եւ կոյր, ըստ գործածուած բառամը - րերին), կուտայ Հ. Յ. Դ.ի տեսակէ - տը, նաեւ ՀԱԵ-ի, Օրլիի ոճրագործին, կատարուած ձերբակալութեանց եւայլն, եւայլն, եզրակացնելու համար թէ այսօր, «Հայ զինուորեալներու մեծ մասին ուզա - ծը այն է որ Հայերը երթալով վերադա - նան հոն, ուրկէ Թուրքերը զիրենք քշած են 1915-ին եւ ի հարկին ստեղծուի ինք - նավար կամ անկախ Պետութիւն մը»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18 - 21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1982-Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան 1982-ի մրցանակները չնորհուած են հե - տեւեալ գրողներուն:

Յովհաննէս Շիրազ՝ «Յաղաղութիւն ա - մենեցուն» պոէմի համար, «Յովհ. Թու - մանեան» մրցանակ:

Հրաչեայ Յովհաննիսեան՝ «Իրիկնային զօրանոց» բանաստեղծութիւններու հատ - ւածքի համար, «Ա. Իսահակեան» մրց - ւանակ:

Գեղամ Սեւան՝ «Ինչո՞ւ ... ինչի՞ հա - մար» վէպի համար, «Դերենիկ Դեմիր - ճեան» մրցանակ:

Գեղադի Գոնչարով՝ «Ինչ կարող է մարդը» ակնարկի համար, «Մ. Նալ - բանդեան» մրցանակ:

Սաղաթէլ Յարութիւնեան՝ «Աղջիկը, Ծիսլիլին եւ Տիմբական» հէքեաթ - թա - տերախաղի համար, «Ստեփան Զօրեան» մրցանակ:

Մանուկ Մնացականեան՝ «Մայրիչխա - նութիւն» չարժանկարի վիպակի համար, «Դ. Սունդուկեան» մրցանակ:

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի Դերասաններու Տունը տեղի ունեցած է 1983 - 1984 ուսումնական տա - րեշրջանին Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ դպրոցներու մէջ ուսանող Սփիւռքի հայ երիտասարդներու ժողով մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սփիւռ - քահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Սպար - տակ Բազդասարեան: Խօսք առած են մասնագիտական կրթութեան նախարարի տեղակալ Վահէ Գաբուչեան, բժշկական հիմնարկէն Նորայր Վարդազարեան, Լե - ւոն Հախվերդեան եւ ուրիշներ, չեշտ - լով որ Հայաստան ուսանած Սփիւռքի հայ երիտասարդները՝ լաւ մասնագէտ - ներ դառնալէ եառ, պէտք է գործօն մաս - նակցութիւն ունենան գաղութներու մշա - կութային - հանրային կեանքին մէջ եւ նպաստեն Սփիւռք - հայրենիք կապերու ամրապնդման: Ուսանողներու կողմէ չը - նորհակալութեան եւ երախտագիտու - թեան խօսք արտասանած են Սարգիս Աբրեան (Լիբանանէն) եւ Սիլվա Բայան - դուրեան (Պարակատանէն):

×

ԱԿԱԴ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ռաֆայէլ Ջիլճեանի «Տիեզե - րագիտութեան փիլիսոփայական եւ մե - թոդաբանական պրոբլեմները» դիրքը, զոր հեղինակը նուիրած է հայկական աստղաբնագիտական դպրոցի գործու - նէութեան, որուն գլխավարն է ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան: Ռաֆայէլ Ջիլճեան կը խօսի տիեզերքի ծագման հիմ - նադրութեան մասին, ըստ Վիկտոր Համ - բարձումեանի: Կը ներկայացնէ Բիւրա - կանի աստղադիտարանը, ուր կ'աշխա - տին հայ գիտնականները: Հատատուե - ւինը կը համարուի տիեզերքի ուսում - նասիրութեան հարցերով զբաղող աչ - խարհի ամէնէն հռչակաւոր գիտական կեդրոններէն մէկը: Այդ կեդրոնին մաս - նագէտները տեսական բազմաթիւ աշխա - տութիւններու եւ գործնական գիւտե - րու հեղինակներ են, որոնցմէ մէկ քա - նիի անուններով կը կոչուին ծիր - կա - թիններ եւ համաստեղութիւններ: Բիւ - րականի մէջ յաճախ կը կազմակերպուին միջազգային համագումարներ:

×

ՋԱՐՈՒՀԻ ԴՈԼՈՒԽԱՆԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը հաղորդում մը նուիրած է երգչուհի Ջարուհի Դոլու - խանեանի, որուն անունը ծանօթ է Խորհ. Միութեան եւ անոր տարածքներէն դուրս երաժշտասէր հասարակութեան: Ցայ - տագիրը բաղկացած է Հենարլի եւ Շու - պէրթի գործերէ:

×

ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՆԱՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Խորհ. Միութեան թղթատարի նախա - րարութիւնը վերջերս հրապարակ հանած է պատկերազարդ պահարաններ, որոնք նուիրուած են հայ մշակոյթին եւ ծանօթ դէմքերու յոբելեաններուն: Պահարաննե - րէն մէկուն վրայ կայ ակադ. Իգրաս Հա - րութեանի (1903 - 1981) նկարը: Գիտնա - կանին յոբելեանը վերջերս նշուած է Խոր - հրդային Միութեան մէջ: Ուրիշ պահա - րան մը նուիրուած է հրեատառի զօրա - վար Համօ Եղեանի (1903 - 1965) ծննդեան 80-ամեակին: Կայ նաեւ պահարան մը, որուն վրայ պատկերացուած է Դաւա - նիի հեթանոսական տաճարը (Ն. Ք. ա - ռաջին դար): Գանի մը տարի առաջ վե - րահաստատուած այդ հոյակապ կառոյ - ցը առաջին անգամը չէ, որ տեղ կը գտնէ խորհրդային նամականատան հրատարա - կութիւններու վրայ: Ծանօթ են չատ մը բացիկներ, դրոշմաթուղթեր, որոնց վը - րայ պատկերացուած է այդ տաճարը, ինչպէս նաեւ հայկական ճարտարապե - տական մտքի այլ գլուխ - գործոցներ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄՊԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

—×—

Ա.

Զարեհ Խրախունիին

Մարդ անպայման բանաստե՞ղծ պէտք է ըլլայ երբեմն երազկոտ աչքերով նա - յելու համար այս եղանակին ամպերուն: Բոլորովին տարբեր են այս եղանակին ամպերը: Աչնան առաջին հովերուն հետ միասին խումբ խումբ կուգան հեռաւոր չես դիտեր ո՞ր հորիզոններէն, կուգան ու արագօրէն կ'անցնին մեր վրայէն: Կա - պոյտ երկնակամարին կարճատեւ հիւ - րերն են անոնք: Չեն դար չեն բազմիր անհրապոյր ու անփափաքելի այցելուի մը նման, ընդհակառակն, տակաւին հա - պիւ ժամանած, անհամբեր են մեկնելու: «Քիչ մը սպասէ՛» ըսել պիտի ուզես թե - բեւս նայելով անոնց գեղատեսիլ եռանե - փումներուն, իրենք իրենց վրայ սարքած խաղերուն, քանի մը ամպերու պահ մը իրարու հետ միանալով միասին քալե - լուն, յետոյ կարծես խնդալով իրարմէ փրթիլուն, իրարմէ բաժնուելուն: Թեթեւ են անոնք, բամպակի ծուէններու չափ կակուղ ու թափանցիկ: Իրենց մէջէն եր - կինքը դեռ կը նշմարես երկնքին անոյշ կա - պոյտը, կամ արեւին ոսկի դեղինը: Իրիկ - նային արեւը արծաթեայ կրակներ կը վառէ անոնց մէջ, արծաթի հազար տե - սակ գոյներ կը ստեղծէ աներեւակայելի ու անհասկնալի խաղերով: Անվերջ կը սահին կ'երթան, երբեմն արագ, երբեմն դանդաղ: Իրենց եղերքներէն, ծայրերէն թեթեւ ծուէններ կը փրթին, եւ կը մը - նան, անառակ որդիներու նման, որոնք դանդաղիլ կ'ուզեն քիչ մը, դուցէ չատ չանցած կրկին միանալու համար միւս - ներուն: Անվերջ կը սահին կ'երթան, եր - բեմն միշտ նոյն անփոփոխ մարմնով, եր - բեմն ալ չարունակ ձեւափոխուելով, տա - րածուելով, կծկուելով, մաղուելով, կամ խառնուելով:

Անգլիացի բանաստեղծ մը սապէս կ'երգէ.

Առաւօտուն տեսայ երկու ամպեր,
Բարձրացող արեւէն ոսկեգոյն
դարձած:
Իրիկունը դեռ կը ծփային հոն,
Այս անգամ մէկ մարմին դարձած:

Կարելի՞ է որ ամպ մը նոյն կէտին վրայ մնայ երկար ժամեր: Ամպերը կը քալեն կ'երթան մեր երեւակայութիւնն ալ իրենց հետ քշելով:

Ինչե՞ր չենք խորհիր երբեմն մեր նայ - ուածքը անոնց ուղղելով: Ո՞ւրկէ կուգան, ո՞ւր կ'երթան: Ոչ անցագիր, ոչ արտո - նութիւն, մէկ երկրէն վրայէն կ'անցնին դէպի միւս երկիրը: Ոչ ոք առարկութիւն ունի անոնց թռիչքին դէմ, ոչ ոք կրնայ պնդել թէ ամպ մը բռնաբարած է իր օ - դային սահմանները: Ամպերը կուգան ու կ'երթան չես դիտեր ինչ պատգամներ բերելով կամ տանելով իրենց հետ, չես դիտեր ինչ լրտեսելով այս կամ այն երկ - րին հաշւոյն: Երբեմն կը դղրդեն մեր ե - րեւակայութիւնը, զեղեցիկ պատկերներ կը ստեղծեն ապրումներու մեր երկնա - կամարին վրայ, երբեմն ալ սարսուռ կը պատճառեն մեզի, փոթորիկի սպառնա - լիքները կը բերեն:

Մեր տաղանդաւոր Համօ Սահեանը սա - պէս կ'ըսէ ամպերուն նայելով.

Ո՞ւր են գնում այս ամպերը
Թափառական ու երազուն,
Բազմահմուտ իմ պապերը
Հասկացել են նրանց լեզուն:
Իմացել են թէ ո՞ր սարի
Ամպն է անոյշ անձրեւ բերում.
Եւ ո՞ր ամպը զարհուրելի
Կայծակ ունի իր թեւերուն:

Բանաստեղծը ապա կ'աւելցնէ, որ կայ ամպ մըն ալ, որուն լեզուն ոչ պապերը կրցած են հասկնալ, ոչ ինք: Ատիկա տխրութեան ամպն է:

Իջնում է ամպն այդ անծանօթ,
Եւ չգիտեմ նա աշխարհին
Անձրե՞ւ կուտայ, թէ լոկ որոտ:

Բայց քիչ մըն ալ բանաստեղծ ըլլալ պէտք է, այո՛, որպէսզի պատուհանին առջեւ նստած, հաճոյքի եզական զգայ - նութեամբ մը կարենաս հետեւիլ եկող գացող ամպերուն: Մութի պատառիկի մը չափ թեթեւ ու փոքրիկ այդ ամպե - րուն: Որպէսզի ուզես ձեռք չարժել վար - դագոյն կամ արծաթագոյն այդ ամպե - րուն, նախ քան անոնց քեզմէ հեռանալը: Եւ որպէսզի վերջապէս՝ հետեւիս տես - նես թէ ինչպէս անոնցմէ մէկը պիտի եր - թայ ու պիտի միանայ դիմացի բարձուն - քին կատարը զարդարող կանանչ ծառե - րէն ամենագեղեցիկին հետ:

Ռ. Հ.

«ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ»

Վերջին երկու տարիներու քաղաքական, ընկերային, միջազգային եւ մանաւանդ անտեսական դժուարին կացութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեց եւ խանգարեց Արեւմտեան Եւրոպայի կառավարութեանց պատրաստած կամ խոստացած ծրագիրները ներուն գործադրութիւնն ու յաջողութիւնը: Ֆրանսայի համար չատ աւելի մեծ եղաւ յուսախաբութիւնը, քանի որ մտաւորական ձախակողմեան հոսանքները փիլիսոփայական, քաղաքական կամ ընկերային, աւելի ճանչցուած իրը «ձախակողմեան մտաւորականներ» մեծ լաւատեսութեամբ կը սպասէին տեսակ մը «ոսկեդարի» ուր իրենց մեծագոյն փափաքները եւ առաջարկները պիտի իրականանային:

1968-էն ի վեր, ուսանողական չարժման յեղաշրջման ձեռնարկներուն առաջնորդները, այդ ժամանակուան «երիտասարդ մտաւորականները», յաջորդող տարիներու ընթացքին դարձան դպրոցական բարձրագոյն աստիճաններու ուսուցիչներ, համալսարանական փրոֆէսօրներ, չատերը՝ կանխայայտ աղանդով: Մեծամասնութիւնը կը բաղկանար փիլիսոփաներէ, որոնք միշտ կը պահէին իրենց քաղաքականութեան տեսակէտները եւ այսպէս կը ստեղծէին «Նոր փիլիսոփաներու հոսանքը»: Մտաւորական մեծ պաշարով եւ գործունէութեամբ չուտով կը ստեղծուէր՝ շնորհիւ մամուլին, հեռատեսիլի կազմակերպած ասուլիսներով, որոշ համակրութիւն մը, հակառակ երբեմնի հակասական արտայայտութեանց, իրենց քարոզչութիւնը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէր չատ մը մտաւորական շրջանակներու մէջ: «Նոր փիլիսոփաները» համակիր Ֆրանսական ձախակողմեան, անոր յաղթանակի առաջին օրերէն կը սպասէին նոր յայտագրին յաջող դործադրութեան: Բայց առաջին ամիսներու խանդավառ ցոյցերէն եաք, երբ կառավարութեան առջեւ կը դիզուէին ելմտական եւ քաղաքական դժուարութիւնները, խռոված, անորոշ, վտանգաւոր եւ քաղաքական կռիւներով լի աշխարհի մը մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ ստիպուած էր չատ անդամներ տարբեր քաղաքականութիւն մը վարել, չատ մը կենսական հարցերու նկատմամբ: Նկատելի է որ «ձախակողմեան մտաւորականները» ամիսներէ ի վեր միայն լռութեամբ կը հետեւին քաղաքական անցքերուն եւ կառավարութեան գործունէութեան, յուսախաբութեան եւ քննադատութեան տպաւորութիւն մը ձգելով:

Այս «լռութիւն»ն է որ տեսակ մը մտահոգութիւն եւ զարմանք կը ստեղծէ իրենց համակիր ձախակողմեան կուսակցութեանց եւ համայնքին մէջ:

×

20-րդ դարու ընթացքին չատ անդամներ այս տեսակ հակասութիւններ պատճառ եղած են, որ մտաւորականներ եւ մանաւանդ փիլիսոփաներ կամ ընկերային հոսանքներ առեղծողները հեռանան իրենց պաշտպանած կամ օժանդակած կառավարութեան քաղաքականութենէն:

Ա. Աչխարհամարտի վերջաւորութեան նկատելի է այս չարժումը, մանաւանդ միջազգային քաղաքականութեան մէջ, եւ 1930-էն սկսեալ մինչեւ 1939-ի պատերազմը, ապա Ֆրանսայի դրականութեան, փիլիսոփայութեան եւ քաղաքականութեան մտաւորական տաղանդաւոր ներկայացուցիչները՝ հակառակ օր ըստ օրէ քաղաքական կացութեան աւելի մտահոգիչ դառնալուն, նոր չրջան մը բացին եւ հարստացուցին Ֆրանսական պատկառելի անցեալ եւ ներկայ մշակոյթը՝ Անտրէ Մալրօ, դրագէտ եւ արուեստագէտ, Ժան - Փօլ Սարթր՝ փիլիսոփայութեան ուսուցիչ, որ արդէն սկսած էր ճանչցուիլ իրը դրագէտ եւ հիմնադիր նոր փիլիսոփայութեան մը եւ երիտասարդ հրապարակագիր մը, Էքզոլ Նորմալ Սիւփէռիէօրէն դասընկեր Սարթրի՝ Ռէմոն Արոն:

Երեսունական տարիները չատ անտովոր էին, Լաւալի աջակողմեան կառավարութիւններէն եաք ձախակողմեականները կը չահէին 1936-ի ընտրութիւնները եւ Լէոն Պլում կը կազմէր իր առաջին դահլիճը արմատականներով եւ առանց համախնամարներուն: Բայց տարի մը եաք Պլում կը հրաժարէր եւ յաջորդող դահլիճները Տալատիէի վարչապետութեամբ դէպի ա՛յ կ'երթային: Բայց այս երիտասարդ եւ տաղանդաւոր երեք մտաւորականները, հաստատ իրենց համոզումներուն մէջ, երբեք չէին պլացած յայտնել իրենց ժխտական եւ ծանր քննադատութիւնները: Կը պաչտպանէին կամ կ'այպանէին յաջորդող կառավարութիւնները: Հիթլէրական չարժումը կատարեալ վտանգ մը դարձած էր արդէն եւ յիշեալ երիտասարդ մտաւորականները առանց քաչուելու իրենց անկիւնը եւ առանց լռելու կ'արտայայտուէին եւ կը քննադատէին. երեքն ալ չատախօս են - թակայ կ'ըլլային չատ մը չափազանցեալ եւ անհիմն քննադատութեանց կամ դրպարտութեանց:

×

Անտրէ Մալրօ, իր անձնական ճակատագիրը կապած էր ընդհանուրին, ինք ամբողջովին կապուած է անհանգարտ եւ խառն աչխարհի մը՝ Ափրիկէն Սպանիա, ինքզինք մինակ կը զգայ խաւարեալ եւ անարդար աչխարհի մը առջեւ, ուր յափրտիճութիւններ անպակաս են: Գրագէտ մը՝ որուն հերոսները կը նմանին իրեն, մեկուսացած եւ լքուած իրենց ողբերգութեան մէջ: Հմայուած մահուան պաղափարով Մալրօ կը հաւատայ մի - այն արուեստի անմահութեան, անտարբեր բնութեան մը մէջ:

Իր փառքի տարիներուն կը լքէ ամէն բան, կը մասնակցի Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին, հանրապետականներուն հետ կ'ապրի անոնց կեանքը, կը կռուի եւ կը վկայէ: Ցետոյ Ֆրանսայի պարտութենէն եաք՝ 1940-ին դիմադրական ճակատին մէջ է, կը վտանգէ իր կեանքը, կը պաչտպանէ, կ'ազատէ, մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Եւ կը չարունակէ դրել ու խօսիլ եւ պաչտպանել մարդասիրական բոլոր ձեռնարկները: Տը Կօլի մօտիկ բարեկամը կը դառնայ եւ ամբողջ տասը տարի կ'ըլլայ անոր Մչակոյթի նախարարը եւ խորհրդականը: Մալրօ բնաւ չլռեց եւ երբ պարագանները պատճառ եղան, ան դարձաւ նաեւ գործօն պայքարող մտաւորական մը, նուիրուած ազատութեան դաղափարին:

×

Ժան - Փօլ Սարթր արդէն մեծ համբաւի տէր՝ իրը դրագէտ, փիլիսոփայ եւ ուսուցիչ, որ «զգուած էր գրականութենէն», 1945-էն սկսեալ կը դառնայ գէպի քաղաքական պայքար, սակայն կը չարունակէ դրել փիլիսոփայական իր գիրքերը: Շուտով կը տարածուի իր համբաւը աչխարհի բոլոր կողմերը: «Ձախակողմեան մտաւորական» մըն է եւ տարիներ չարունակ համակիր եւ պաչտպան Խորհ. Միութեան վարիչներուն քաղաքական գործունէութեան: Եւ այս պայքարները մեծ տեղ կը գրաւեն իր կեանքին մէջ, բայց չատ անդամ պատմութեան մէջ կը փնտռէ մարդասիրական իր համոզումները եւ ճչմարտութիւնը: Հակառակ երբեմնի հակասական իր եղրակացութեանց, կ'ընդունի երբեմն իր սխալները համեստութեամբ, հակառակ նաեւ չատ մը յուսախաբութեանց՝ հաւատարիմ կը մնայ քաղաքական իր համոզումներուն: Մարդկութեան հանդէպ միչտ մեծ է իր սէրը, բարի է եւ իր լռութեան չրջաններէն դուրս միչտ կը մասնակցի արդարութեան եւ ազատութեան համար տարուած պայքարներուն, հակառակ իր առողջական դէշ պայմաններուն:

×

Ամիս մը անցաւ արդէն Ռէմոն Արոնի մահէն, ուսանողական չրջանին Սարթրի ամենամօտիկ բարեկամը եւ ընկերը: Հակառակ անոր որ դաղափարական պայքարներու պատճառաւ խզած էին ամէն յարաբերութիւն, կապը կը մնար հակառակ իրենց լռութեան: Ռէմոն Արոն փայլուն ուսանողութենէ մը եաք իր ամբողջ կեանքը անցուց մանաւանդ իբր համալսարանական ուսուցիչ· յետոյ կը դասախօսէր Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, մասնագէտ պատմութեան, քաղաքական անտեսագիտութեան, համուտ փիլիսոփայ, խմբագրապետ, թղթակից, վերջին չորս տարուան մեծագոյն մտաւորականներէն մին կը նկատուէր, հանրածանօթ ամբողջ աչխարհի մէջ: Շեխակ դատողութեամբ վճաբանող, չատ անդամներ հաչտարար ոգիով, ազատամիտ, եւ հակառակ ազգային կողմնակ քաղաքական իր համոզումին, կրնար դիւրէր մտիկ ընել, նաեւ պաչտպանել իր տեսակիցները: Բնաւ չէղեցաւ իր համոզումներէն: 1940-ին, Ֆրանսայի զինուորական պարտութենէն եաք, դնաց Տը Կօլի դիմադրական բանակին միանալու եւ ամբողջ պատերազմի ընթացքին՝ մինչեւ Ֆրանսայի ազատագրումը, հրատարակեց «Լա Ֆրանս Լիպր»ը:

Շատ համեստ էր եւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին եղաւ մեծ վրոֆէսէօր մը եւ մտաւորական մը· ուսուցիչներու սերունդներ հասցուց· յարգուած էր բոլորին՝ հակառակ դաղափարներու տարբերութեան: «Ամբողջ կեանքիս մէջ համոզուած ականատես մը եղած եմ, կ'ըսէր, եւ իմ վկայութիւնս 20-րդ դարուն, իմ կարեւոր մէկ գործս եղած պիտի ըլլայ»: Իր փայլուն լմնցականութեամբ կը ներկայացնէր Ֆրանսական համալսարանը՝ մարդասիրական իր զգացումներով եւ գործունէութեամբ: Իր մահէն ժամ մը առաջ դատարանին առջեւ կը վկայէր ի նպաստ քաղաքական նախկին հակառակորդի մը, որուն դիրքը 1939 - 1945 պատերազմի եւ գրաւման չրջանին դատապարտելի նկատուած էր եւ որուն դէմ կը բողոքէր այդ անձնաւորութիւնը:

×

Ուզեցինք չատ համառօտ կերպով յիչել այս երեք հոկանները՝ մտաւորական, դրագէտ, քանի պայքարողներ, որոնք ամենագործուն կացութեանց մէջ իսկ երեք չլռեցին եւ նոյնիսկ չատ անդամներ մոռցընել տուին «ձախակողմեան կամ ձախակողմեան» պիտակը:

Մեծ է իրենց թողուցած ժառանգութիւնը եւ երիտասարդ բոլոր մտաւորականները կրնան իրր անոնց աչակերտները չարունակել իրենց առաքելութիւնը առանց լռելու, ազատութեան եւ խաղաղութեան ճամբաներուն վրայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵՒԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սարդարապատ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԻԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Ռմբակոծութեան հետեւանքով աւերուել է Սարդարապատ կայարանի ջրհան աչտարակը, որը երկաթգծին ջուր մատակարարող միակ հանդոյցն է: Ցաղթական զօրքը ծարաւ է...»: Կը հասկանան, չէ՞, որ յաղթական զօրքը նաեւ կուչա չէ ... Դէ՛, այսքա՛ն բան: Կարծեմ, բաւական է: Ստորագրութիւնն էլ դիր՝ Սարդարապատի ռազմաճակատի հրամանատար Դանիէլբէկ Փիրումեան: Դիր նաեւ քո սեփական ստորագրութիւնը· հետագիրը յղեց Դանիէլ ... ազգանո՞ւնդ ինչ է:

- Մարտիրոսեան:

- Ա՛, մարտիրոսների ցեղի՞ց ես:

- Նաեւ Մարտիրոս գիւղից:

- Ի՞նչ ես խօսում: Աչտպիսի գիւղ է՞լ կայ:

- Կա՛յ, Վայոց Ձորում է պտնւում: Աչնտեղ է ծնուել Իսրայէլ Օրին:

- Ա՛, մեծ մարդ է եղել Իսրայէլ Օրին: Պատմաբանները նրա գործն ուսումնասիրած են ... նրա մասին դեռ չատ կը գրուի: Ուրեմն՝ Դանիէլ Մարտիրոսեան, Մարտիրոս գիւղից: Ա՛յ տղայ, այդքան էլ մարտիրոսութի՞ւն կը լինի:

- Մեր գիւղի դերեզմանատունը լիքն է նահատակների տապանաքարերով:

- Ինձ էլ անվերջ այն միտքն է տանջում, թէ մենք ինչպէս ենք ապրել՝ անդադար նահատակուելով, - կարծես ինքն իրեն խօսեց հրամանատարը եւ յոչնած ոտքերն առաջ դցելով դուրս եկաւ: Տրնակի ցածր դռնից ելնելիս գլուխն իջեցրել էր, բարձրացրեց եւ հայեացքն առաւ Արարատին, որ օծուած էր մայրամուտի ոսկեդէն մուժով: Գագաթի ձիւները խայտում էին ու կայծկլտում, եւ դաչտի բոլոր կողմերից եկող զուարթաձայն զանազանութիւններին ունկնդիր սարը գլուխը թեքել էր դէպի արեւելք, մրմռում էր այդ օրուայ, Հայոց օրուայ փոքրիկ թէ մեծ երջանկութեան վրայ:

- Նեաիր, Արարատ, մեր հայր ու ապաւէն, - համարեա լսելի խօսեց Դանիէլբէկ Փիրումեանը: - Նեաիր, որ առաջինը քեզ չզեկուցեցի: Բայց չէ՞ որ դու տեսնում էիր, քո աչքին առաջ էինք մարտընչում, քո անունով ու պարգեւած զօրութեամբ: - Եւ գլխարկը վար առնելով՝ ծունկի իջաւ՝ հայեացքն Արարատին, աչքերի մէջ երջանկութեան պարգեւած երանելի խոնաւութեան:

×

Արարատեան դաչտում դեռ լոյս էր, յաղթանակի խանդավառութիւն: Զանգերի զօղանչներից օդը լցուել էր մի երաժիչտութեամբ, որ կարծես չէր ունեցել սկիզբ եւ վերջ էլ պէտք չէ ունենայ: Հէնց այդ ժամանակ Երեւանի կողմից դաչտի վրայ փռուեց չոգեկնացքի՝ օդը ճոթռտող սուլոցը: Հայոց զնդերը, մոռացած ըզդուչութիւն ու վտանգ, տեղներում կանգնեցին, ուռա՛ կանչեցին, զնացքն ինչ էլ որ բերէր իր հետ, թիկունքից էր գալիս, թիկունքի գոյութեան առհաւատչեան էր, նրա հզօր ապացոյցը: Առաջ ե՞րբ եղել այդպիսի բան. տուն ու տեղ եղած թիկունքը փախչում էր՝ իր հետ քչած տանելով նաեւ դասալքութեան պարտաւոր զինուորներին:

Գնացքի զիլ սուլոցը եւ ուրախ հեւոցները սարսափ տարածեցին Թուրքայ խանգարուած զօրաչարքերում: Աչքերը բէկ Փիրումեանը: - Նեաիր, որ առաջինը քեզ չզեկուցեցի: Բայց չէ՞ որ դու տեսնում էիր, քո աչքին առաջ էինք մարտընչում, քո անունով ու պարգեւած զօրութեամբ: - Եւ գլխարկը վար առնելով՝ ծունկի իջաւ՝ հայեացքն Արարատին, աչքերի մէջ երջանկութեան պարգեւած երանելի խոնաւութեան:

×

Արարատեան դաչտում դեռ լոյս էր, յաղթանակի խանդավառութիւն: Զանգերի զօղանչներից օդը լցուել էր մի երաժիչտութեամբ, որ կարծես չէր ունեցել սկիզբ եւ վերջ էլ պէտք չէ ունենայ: Հէնց այդ ժամանակ Երեւանի կողմից դաչտի վրայ փռուեց չոգեկնացքի՝ օդը ճոթռտող սուլոցը: Հայոց զնդերը, մոռացած ըզդուչութիւն ու վտանգ, տեղներում կանգնեցին, ուռա՛ կանչեցին, զնացքն ինչ էլ որ բերէր իր հետ, թիկունքից էր գալիս, թիկունքի գոյութեան առհաւատչեան էր, նրա հզօր ապացոյցը: Առաջ ե՞րբ եղել այդպիսի բան. տուն ու տեղ եղած թիկունքը փախչում էր՝ իր հետ քչած տանելով նաեւ դասալքութեան պարտաւոր զինուորներին:

Գնացքի զիլ սուլոցը եւ ուրախ հեւոցները սարսափ տարածեցին Թուրքայ խանգարուած զօրաչարքերում: Աչքերը - նները մտածում էին, որ Հայերի ճակատի համար զօրահամալրում է գալիս, եւ չգիտէին՝ ուր պիտի փախչին, եթէ յանկարծ գնացքը հասնի Ալեքսանդրապոլ ու սկսի թիկունքից հարուածել: Նրանք տադնապած իրար էին հասցնում տխուր լուրը·

- Գեւուրները նոր ուժե՛ր ստացան:

Իսկ Հայոց ճակատի ուղղութեամբ չարժող գնացքն չտապելուց թանչում էր: Վագոնների պատուհաններից, ապրանքատար վագոնների տախտաղամածներից յորդում էր աղմուկը: Զուռնան ծկլթոցով նուագում էր մի հին եղանակ, որ ուրախ էր ու թախծոտ, եւ նրա հետ կենդուկթուկ քայլ էր գցում դհոլը:

Պօղոսբէկ Փիրումեանը կարդացրել էր, որ զինուորները չհեռանան դիրքերից ու խրամատներից: Իսկ զինուորների մեծ մասը գնացքից դուրս յորդացող ամբոխի մէջ էր:

Գնացքը կանգ առաւ Սարդարապատ կայարանի թիկունքում, այնտեղ ուր ջրմուղն էր, այնտեղ ուր ջրմուղն էր, որը կործանուեց հրեւանային կրակոցով:

(Շար.- 11)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՏԵՍՉԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1921 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Ե.

ՄԱՐՏԻ 19, ՈՒՐԲԱԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Ա. ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԵՏ

Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

Ա. ՄԱՆՈՒԿ

Տիկին Արամ Սողոմոնեանց, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Սողոմոնեանց, Օր. Քրիստին Սողոմոնեանց, Տիկին Շուշանիկ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան, ինչպէս նաեւ Ամիրխանեան, Սարեան, Պաղտասարեան, Սապունճեան, Յակոբեան, Մկրտիչեան, Ժամհարեան եւ Կէվրէկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մկրտիչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 23-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէյօ - Փարիզիէն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»։ - Մեր ցաւակցութիւնները Սողոմոնեանց եւ Յակոբեան ընտանիքներուն։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ուրբաթեան ընտանիքին ողբացեալ՝ Մանիկ Ուրբաթեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Սարգիսեան ընտանիքին, իրենց հօր՝ կարապետ Սարգիսեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեանին, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեանին, եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեանին եւ զաւակներուն, Տիկին Արաքսի Փիրանեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանեանին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, Օր. Մարի Փիրանեանի մահուան առիթով։

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վարդանեանի եւ Տէր եւ Տիկին Հիսայեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր՝ Տիկին Պապիկեանի մահուան առթիւ։

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հաքիմեան ընտանիքներուն, Տէր և Տիկին Պօղոսեանի և ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր՝ Տիկին Վարդանոյշ Հաճիմեանի մահուան առթիւ։

CENTRE GEORGES POMPIDOU
Rue Beaubourg — PARIS
Lundi 28 Novembre, de 15 H 30 à 23 H
TABLE RONDE
et veillée de synthèse (à la revue parlée), autour du thème :
—— **NATIONS SANS ETAT** ——
avec la participation de
Anahit TER-MINASSIAN
La communauté arménienne est conviée à y participer .

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէր Վարժարանի Տօնածառը՝ Յունուար 8-ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, յաւէտ բաժնուած ընկեր - ընկերուհիներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ վարչութիւնս կը տեղեկացնէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու եւ համակիրներու որոնք կը փափաքին, թէ նոյն օրը ժամը 13·30-ին Մշակոյթի Տունը ընկերական ճաշ մը կայ։ Ծախքերու մասնակցութիւն։

L'ASSOCIATION CULTURELLE
HAMAZKAïNE

présente
à la M. C. A.
17, rue Bleue, métro Cadet
— *Le bilinguisme à l'école*
— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*
le mercredi 30 novembre à 20 h. 45
avec la participation de :
RAFFI ARZOUMANIAN
et HAGOP BALIAN

Irma fourrures
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS
Ձմեռը կը սպասենք
Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝
ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ

BELLEFONTAINE-Ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. - Զափահաներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք։

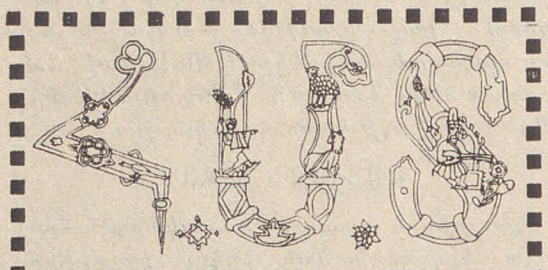
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 *առտուն։*

NE PAS OUBLIER CHYPRE

L'O.R.I.A. appelle tous les Arméniens à assister le Vendredi 25 Novembre à 20 heures 30 à LA SORBONNE au meeting de soutien organisé par le Collectif pour la Défense des Droits du Peuple Chypriote afin de protester contre la proclamation d'un soi-disant Etat turc dans le nord de l'Ile de Chypre en violation des règles fondamentales du droit international.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Samedi 3 et Dimanche 4 Decembre
de 9 heures à 12 heures
de 14 heures à 18 heures
— **JOURNEES DU CADEAU ARMENIEN** —
(vente de livres, disques, cassettes, cassettes vidéo, pulls, puzzles, autocollants...)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Շորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12 - 14 rիւ Սէճ - Պագիլ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ աշխատող վարժ գործաւորուհիներ։

Դիմել՝

Ets. CALDIRAC
65, rue Meslay, 75003 Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 4-էն սկսեալ ամէն կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2-էն, եւ ր. ր. կուսը ժամը 6-ին՝

ԱՒԵՏԱԲԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕՅԱՄ
Ռատիօ - Էսփէրանսի վրայ,
F.M. 100,5 Mhz

×

A l'attention des auditeurs de la région marseillaise
écoutez tous les dimanches à 14 h. et à 18 h.
AVEDAPER
l'émission arménienne bilingue
sur Radio Espérance, F.M. 100,5 Mhz
à partir du 4 décembre

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՑՔ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՓՐԻՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e
Bernard DEDEDJIAN et son ensemble
LE GROUPE TZIGANE IVANOVITCH
Սեղանները պատուիրել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ուսանողներու՝ կէս գին

UCFAF ET JAF
présentent
le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN
(40 artistes)
Directeur artistique : Vilen GALESTIAN
Solistes :
E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN
Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS
en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**
Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN
Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan
Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h
à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

ՊԱՐԱՆՑԱԿ ԵՐԵԿՈՑՔ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ
GRANDE SOIRÉE DANSANTE
organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France
LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30
Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie
«HAGHTANAG»
BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE
Tenue correcte exigée

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.576 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.576

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նոր խորհրդարանին առաջին նիստէն առաջ, վարչապետ՝ Ուլուսու իր հրաժարականը տուաւ: Ջօր. Էվրէնն, Թուրկութ Էօզալի պիտի յանձնէ նոր կառավարութեան կազմութիւնը, քանի իր կուսակցութիւնը -Մայր Հայրենիքի - 211 աթոռ չհաւելով Նոյ. 6ի ընտրութիւններուն, 400ի վրայ, հանդիսա մեծամասնութիւն մը ապահովեց:

ԱՐԱՖԱԹ չնորհակալութիւն յայտնած է նախագահ Միթերանի «այն չանքերուն համար զոր թափած է, որպէսզի ապահովուի իսրայէլացի եւ պաղեստինցի պետերու փախանակութիւնը»: ՊԱԿ-ի ղեկավարը կը յայտնէ նաեւ իր երախտագիտութիւնը Ֆրանսացի ժողովուրդին եւ կառավարութեան մարդասիրական եւ քաղաքական նեցուկին համար ՊԱԿ-ի եւ պաղեստինեան արդար դատին:

ԻՄԱՔ խզած է պաղեստինեան ծայրագեղ Ապու Նիտալ խմբակին հետ եւ Ապու Նիտալ ու խումբին անդամները անբաւական յայտարարուած են ըստ Պաղտատի լուսատեղեակ աղբիւրներուն: Այս խումբը հիմնուած է տասը տարի առաջ Մոհամէտ Սապրի ալ Պանայի կողմէ (պատերազմական անունով՝ Ապու Նիտալ) եւ մկրտուած Ֆաթահ-յեղափոխական խորհուրդ, հերձուածէ մը ետք Ֆաթահի ծոցը, որ ՊԱԿ-ի գլխաւոր կազմակերպութիւնն է: Կեդրոնատեղի մը ունէր Պաղտատ, ճանչցուած որպէս «Ընկերային Օգնութեան» գրասենեակ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆԻ դիւանը 28 ձայնով (մէկ ձեռնպահ՝ Հոլանտա) բանաձեւի ծրագիր մը քուէարկեց ապագինման մասին, ուր կը յայտարարէ թէ «չատ յուսախաբ է Ժընեւի բանակցութեանց ընդհատումէն, եւրոհրթիռներու շուրջ» եւ կոչ կ'ընէ «Մխացեալ-Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան որ հարկ եղած պայմանները ստեղծեն վերսկսելու համար այդ բանակցութիւնները կարճ ժամանակի մէջ»:

«ԱՈՒԹՍԱՁԶԸՏ ԱՌԹ» խորագրին տակ Սուրէն Մելիքեան հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած է Նոյ. 25ի Ինքէրնէշընըլ Հերըլտին մէջ, ուր կը ծանրանայ արուեստի այն հսկայ հարստութեան վրայ, որ կայ Պոլիս, ամէնէն զանազան քաղաքակրթութեանց գլխաւոր գործերը, որոնց սակայն ազգութիւնը յաճախ չի յիշուիր: Օրինակ հայկ. արուեստ չկայ, կը գրէ Մելիքեան, կամ ոչ մէկ յիշատակութիւն այդ մասին:

ԼԻՈՆԷԼ ՔԱՐՏՈՆ, 25 տարեկան չարագործ մը, որ հեռաձայնով «հպարտացած» եւ «ցաւ» յայտնած էր իր կողմէ սպանուած ոստիկանին համար, եւ որ 3-4 օր է կը գրաւէր բերանացի թէ գրաւոր մամուլը, ձերբակալուեցաւ Հինգշաբթի օր, պատանդ բռնելէ ետք փաստաբան եւ լրագրող երկու կիներ, Փարիզի 16րդ թաղամասը: Ձայնասփիւռի թէ թերթերու թղթակիցները չեն վարանիր չեշտելէ թէ մարդը չատ կը սիրէ փիւլիսիթէն եւ հաճոյքն է գրաւել թերթերու «առաջինը» եւ ալիքները ու հաստատելով այս կէտը, Ուրթաթ առաւ, նման մատնանշումներն ընդներն ալ լայնէն ալ անդին, յայնածալէն ալ անդին, տեղ կուտան ոճրագործի մը գայն գարձնելով օրուան «հերոսը»···: Իսկ եթէ այդ տեղը չտրուի՞:

ՏՈՒԱՐԸ կրկին կոտրեր է իր «պատմական մրցանիշը» հասնելով 8 Ֆր. 25ի:

ՓԱՐԻԶԻ հանրակառքերու գործադուլը մեծ հետեւանք չունեցաւ Հինգշաբթի օր:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄՊԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

—×—

Բ.

Այն չրջաններուն, երբ պարզապէս լուսանկարելու համար պատրաստ կ'ելլէք, չատ կը սիրէք աչունը, որ լուսանկարիչներու ամենասիրած եղանակն է: Այդ տարիներուն տակաւին այսօրուան չափ չէր ընդհանրացած գունաւոր լուսանկարչութիւնը: Սեւ - ճերմակով կը լուսանկարէինք, եւ այդ սեւ - ճերմակն է որ այսօր ալ բազմաթիւ լուսանկարիչներու կողմէ կը նախընտրուի յաճախ: Սեւի ու ճերմակի խտերը աքանչելի երանգներ ու ճեւեր կը ստեղծեն լուսանկարի թուղթին վրայ: Եւ սեւ - ճերմակ յաչող լուսանկարը չատ աւելի վարպետութիւն կը պահանջէ, քան ինչ որ այսօր գունաւոր լուսանկարը կը պահանջէ, մանաւանդ կատարելագործուած գործիքներով:

Աչունը չատ սիրելի եղանակ մըն էր ուրեմն իր ամպերուն պատճառաւ: Լուսանկարիչի մը համար ի՛նչ հոյակապ տեսարան կը պարզէին այս վերջիններն, կուտակուած՝ հեռաւոր հորիզոնի մը վրայ, անձնատուր՝ արեւի կամ լոյսի հազարումէկ խաղերուն: Եւ դիւրին չէր լուսանկարել այդ ամպերը: Անոնք կրնային բոլորովին անհետանալ լուսանկարի թուղթին սպիտակ երկնակամարին վրայ, կամ ընդհակառակն, սեպհեր դարձընել պատկերին հեռաւոր հորիզոնները:

Այդ օրուընէ՝ կը սիրէի աչնան ամպերը: Անոնք ո՛չ արգելք կ'ըլլային արեւին ճառագայթներուն, ոչ ալ մօրէ մերկ կը թողէին հեռաւոր երկինքը: Իրենց այս երկու յատկութիւններով դեղեցիկ երանգ ու գեղեցիկ ճեւ կը լեցնէին լուսանկարի դորձիքի փոքրիկ տուփին մէջ: Լուսանկարչի գլխուն վրայ կը ճգէին իրենց հետքը ու յետոյ կը հեռանային կ'երթային հպարտ ու ինքնավստահ ակնարկ մը նետելով մեր վրայ:

×

Միշտ չէ սակայն որ այդ ամպերը հպարտ ու ինքնավստահ ակնարկ մը կը նետեն մեր վրայ: Երբեմն ալ մե՛նք վերէն կը նային անոնց: Եւ ի՛նչ զգլխիչ տեսարան մըն է այդ· ամպերուն նայիլ վերէն:

Ինձի համար աւտոնակի ճամբորդութեան մը ամէնէն յուզումնալից ու հնչեղ կողմը եղած է ամպերուն վրայ վերէն նետուած այդ ակնարկը: Մէկը որ երբեք ամպերէ վեր չէ եղած, այսինքն երբեք չէ համբորդած աւտոնակով, չի կրնար երեւակայել թէ ինչ հմայք ու ինչ սարսափազդու տեսք ունի ամպը՝ վերէն: Հմայք, որովհետեւ ան բամպակի անծայրածիր դաշտ մը կը նմանի, կամ բամպակի անծայրածիր անկողնի մը, որ պատրաստ է քեզ օրրելու, եթէ ինքզինքդ թողուս անոր մէջ: Սարսռնակը կը թռչի արեւոտ պարապութեան մը մէջ: Քիչ առաջ վարը ամպոտ էր, արեւը չէր տես - նըւեր: Կը մտիր, անձրեւին տակ կը թրջուէիր: Սարսռնակը ծակեց ամպերը եւ անցաւ անոնց մէջէն, տեւաբար բարձրանալով: Յանկարծ մուխի քանի մը ծուէններ միայն մնացին, կամ մշուշի պատառիկներ, եւ արեւը ռումբի մը նման պայթեցաւ պատուհանին ապակիներուն վրայ: Այն տեղ վար նայեցար ու տեսար որ ամպերու, մշուշներու, մուխերու, բամպակներու դաշտ մը կ'երկարէր վարը, որուն վրայ կը սուրար սարսռնակիդ չուքը:

Հմայիչ տեսարան, բայց նաեւ՝ սարսափազդու: Կը խորհիս որ այդ անկողինը այնքան հիւրընկալ ու հիւրասէր չէ, որքան կը թուի: Անծայրածիր այդ անկողնին վերեւ կը զգաս ոչնչութիւնդ ու առանձնութիւնդ: Եւ այն ամպերը, որոնք կը կազմեն սա անկողինը, չեն նմանիր այն միւս ամպերուն, որոնց կը նայէիր վարէն, ծովու մը եզերքէն, կամ տանդ պատուհանէն, թաւ տալով բանաստեղծական ներշնչումներուն: Չեն նմանիր այն ամպերուն, որոնք կը զարդարեն լուսանկարիդ հեռաւոր հորիզոնները: Կը սարսռաս: Շուտով կ'իջնես պատուհանիդ վարագոյրը ու կը նախընտրես այլեւս չնայիլ վար:

×

Կուգան ու կուգան ամպերը:

Երբեմն մենք ենք թերեւս անոնց թիրախը: Պիտի չերթան աւելի հեռու, ճիշդ մեր վերեւ անձրեւ պիտի դառնան ու պիտի տեղան մեր գլխուն, մեզի տալով զովութիւն, մեր հողերուն չնորհելով արդասաբերութիւն եւ առատութիւն: Երբեմն ալ պիտի անցնին ու պիտի երթան դէպի աւելի հեռու, իրենց հետ տանելով մեր յուզումներն ու մտածումները: Մեր ողջոյնները մեր հեռաւոր եղբայրներուն: Մինչեւ ո՞ւր պիտի երթան սակայն անոնք:

«Ամպ բլլա՛լ» կը գոչէր մեր բանաստեղծ ընկերը Խրախունի: Ապրի՛լ ամպի մը բոլոր արկածախնդրութիւնները, երբեմն ըլլալ հովանի, երբեմն փոթորկել աշխարհը, երբեմն անցնիլ բոլոր երկիրներէն, երբեմն ալ կայծակ ու կարկուտ տեղացնել:

Ցետոյ օր մ'ալ յոգնիլ, մաշիլ, քուլնալ,
կիլ, հայհայուիլ,
Անձրեւ դառնալ - թափիլ իյնալ մայր հողին
Եւ կամ ցնդիլ, աւօսրանալ երկինքմ
ի վեր անհետիլ:

Մեր ճակատագրին որքա՞ն կը նմանի ամպերուն ճակատագիրը: Աւոր համա՞ր է որ այս եղանակին կը նայինք անոնց անցքին ու կը գոգանք բանաստեղծական յուզումներով:

Ռ. Հ.

—

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱԿԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18 - 21)

ԲԵՄԱԴԻՐ ՀՐ. ՂԱՓԼԱՆԵԱՆԻ 60ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ նչուած է բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանի 60ամեակը: 1930ական թուականներուն ան՝ բեմի մեծ վարպետ Վարդան Աճէմեանի դեկավարութեամբ, դերասանական առաջին քայլերը նետած է Լենինական, ապա տեղափոխուած Երեւան՝ պատանի հանդիսատեսի թատրոն, ուր նուիրուած է բեմադրական աշխատանքի: Հր. Ղափլանեան մեծ խանդավառութեամբ ձեռնարկած է նոր թատրոն ըստեղծելու գործին: Հիմնած է թատրոնարուեստանոց մը, որ յետագային դարձաւ Երեւանի դրամատիկ թատրոն, ներկայիս արդէն 17 տարուան անցեալով: Ղափլանեան հոն իրականացուցած է բազմաթիւ բեմադրութիւններ: Դասական հեղինակներու գործերու բեմադրութեան զուգահեռ ան ներկայացուցած է նաեւ խորհրդահայ թատերագիրներու երկերը: Թատրոնին խումբը հանդէս եկած է Մոսկուա եւ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքներու մէջ: Ղափլանեանի նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Բարեկամութիւն» թատրոնը, որ կը ծանօթացնէ Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ խորհրդային հանրապետութիւններու թատերական արուեստը:

COMMUNIQUE

Le Tribunal Permanent pour les Peuples et le génocide des Arméniens

—

A la demande du Groupement pour le Droit des Minorités, le Tribunal Permanent pour les Peuples, tribunal indépendant, non gouvernemental, constitué de personnalités morales de divers pays, a décidé de consacrer sa prochaine session à la question du génocide des Arméniens, en avril 1984.

Les sentences morales de ce tribunal ont un impact important auprès de l'opinion publique et des médias du monde entier. Il est donc essentiel,pour la reconnaissance du génocide et la détermination des responsabilités que cette session puisse se tenir et que l'ensemble de la communauté arménienne soutienne cette initiative.

A la suite de l'appel lancé à toutes les organisations arméniennes par l'Association pour la reconnaissance du Génocide des Arméniens auprès du Tribunal Permanent pour les Peuples (Président : Gérard CHALIAND), un Comité de Soutien est en cours de constitution en France. Y participent déjà :

la Fédération Révolutionnaire Arménienne (F.R.A. Dachnaktsoutioun)
le Comité de Défense de la Cause Arménienne (C.D.C.A.)
la F.R.A. Nor Seround
la Croix Bleue
l'Association culturelle Hamaskaïne
l'Union Culturelle Française des Arméniens de France (U.C.F.A.F.)
l'Association pour le développement culturel et artistique des Jeunes d'origine Arménienne de France (J.A.F)
l'Organisation pour la Réunification et l'Indépendance de l'Arménie (O.R.I.A.)
le Comité d'Information et de Défense des Prisonniers politiques Arméniens dans le monde (C.I.D.P.P.A.M.)
le mouvement Solidarité Franco-Arménienne (S.F.A.)
le Mouv. National Arménien (M.N.A.)
la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
l'Association Cultuelle des Arméniens de Chaville et ses environs
le Yan's Club
l'Union des Médecins Arméniens de France (U.M.A.F.)
l'Ecole St. Mesrob d'Alfortville
l'Association des Rapatriés Français d'Origine Arménienne

Il est encore temps d'adhérer au Comité de Soutien

Le budget prévu pour le financement de la session est de l'ordre de 500.000 F., à partager entre les communautés occidentales les plus importantes, la France et les Etats-Unis. Cette somme doit être réunie *d'ici la fin de l'année* 1983.

Les associations arméniennes et les individus peuvent adresser leurs dons à l'adresse suivante :

Mme Alice ASLANIAN-SAMUELIAN
Trésorière de l'Association pour la Reconnaissance du Génocide des Arméniens auprès du Tribunal Permanent pour les Peuples

B. P. 327
75229 PARIS CEDEX 05

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(Մանրն դէպի կեանք)

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Ա.

ԽՄԲ.- Նոր ստացանք «Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակ»ի նոր (թիւ 8) հրատարակութիւնը, որու մէջ ամփոփուած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի գրական վկայութիւններէն շարք մը «Հող, մարդ եւ գիր» ընդհ. խորագրին տակ: Ցառաջաբանին մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կը բացատրէ թէ.-«տպատրական էջեր» են անոնք - ինչպէս կը սիրէր ըսել Յակոբ Օշական: Հատորին մէջ տեղ գտած գրութիւններուն մեծ մասը լոյս տեսած է արդէն սփիւռքի մամուլին մէջ, ստորեւ մեր ընտրածը, ցարդ անտիպ էր, ինչպէս կը նշդուի գլուխը դրուած ծանօթութիւնով:

Սփիւռքահայութեան համար առհասարակ անծանօթ շրջանի մը, նախապէս կեանքով եռուն եւ վերջին տասնամեակներուն այլեւս մարած գաւառի մը Չհարմահալի (Պարսկաստան) ուխտագնացութեան մը առիթով (1971) գրի առնուած ապրումներ՝ մեր յուշատետրէն խաղուած պատառիկներու հիւսուածքով, որոնք առաջին անգամ ըլլալով տիպ ու տարին կը յանձնուին:

Նոր - Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի սալայատակ բակին մէջ նստեր ենք բարեկամներով: Ցետ միջօրէին, մեղմ հով մը կայ որ ծառերու չուքին ու ծաղիկներու բոյրին խառնուած՝ զրոյցի քաղցր պահ մըն է ստեղծած մեր միջեւ:

- Սրբազա՛ն, դու Չհարմահալցի մարդ չա՛տ տեսար, բայց Չհարմահա՛լը դեռ չտեսար, զուարթօրէն յարեց մէկը, ինք՝ Չհարմահալցի, աւելի ճիշդ՝ դեսպան ու փաստաբան Չհարմահալի: Դու որ տեսնես մեր Չհարմահալի բնութիւնը, կլկլան աղբիւրները, մեր դիւղերի կանաչութիւնը, այն ատեն կը հասկանաս Չհարմահալու արժէքը:

Ցայտնապէս անոյշ դժգոհանքի եւ զրպարտած բողոքի շեշտ մը կար իր խօսքին մէջ, ուղղուած ինծի, յաճախակիօրէն իմ կողմէ կրկնուած ու քիչ մը երդիծական այն արտայայտութիւններուն համար, որոնցմով Չհարմահալի գովքը ծառերուն անլռելի սրսփիւնին պէս ականջիս հասցընող Չհարմահալցիներուն կ'ըսէի.

- Եթէ ձեր Չհարմահալը այդքան է գեղեցիկ, ինչո՞ւ թողուցիք ձեր կանաչա-ւէ՛տ պարտէզները, կլկլո՞ն աղբիւրնե-րը, որսի համեղաճաշա՛կ խորտիկները եւ եկաք Նոր - Ջուղա, զացիք Իսպահան եւ կայք հաստատեցիք Թեհրան:

- Մենք էս Սրբազանին մի օր անպայ-ման պիտի տանենք Չհարմահալ, համա-ձայնեցան ու վճռեցին Չհարմահալցի խօ-սակիցները:

- Չէ՛, չեմ երթար, ըսի, չեմ ուզեր որ երեւակայութեանս մէջ ձեր չինել փոր-ձած Չհարմահալը յանկարծ աչքիս առ-ջեւ վերածուի լերկ հողերու, ցամքած աղբիւրներու, փլատակ դիւղերու: Թողէք որ Չհարմահալը՝ ձեր դեղուն բառերով չինուած՝ մնա՛յ մտքիս մէջ, նոյնիսկ եթէ չհանդիպի հաւատքիս...:

Շատ անգամ պնդեր էին որ երթամ. բայց չգիտեմ ինչու աւերակուած եւ լքուած դիւղերու պատկերին գաղափարը ծանր կը ճնշէր իմ վրայ: Ես դիւղը միշտ ապրած եմ, տեսած եւ երեւակայած դեղջկական չէն կեանքով, կանանչով պայծառ, երդիքի ծուխով խնկացող, կենդանիներու բազմահունչ ու այլաչեշտ ձայներով կենսուրախ, թոնիրի հացին բոյրով օծուն, հովիտին սրինդին ձայնով մեր անոյշ, կալի դէզերով բրգացեալ, եկեղեցիի կոչնակով խորհրդաւոր, հարսնիքներու պարերով արուիոդ, դըպրոցական մանուկներու Ա. Բ. Գ.-ի դրա-տախտակներով պարծենցող եւ երբեմն դիւղական վէճերով՝ հողի ու ջրառւքի կռիւներով՝ խռովուող: Չէի ուզեր տես-նել հայկական դիւղեր երբ անոնց մէջ յուներ, դաշտեր ու մարեր էին այս բոլորը:

×

Յուլիսի վերջին չաբաթն էր, դարձեալ մի միջօրէ մը, նոյն վանքին չրջափա-կին մէջ. բարեկամներու դրեթէ նոյն խումբն է չուրջս: Բայց այս անգամ դէմ-քերու վրայ կը կարդամ հանդիսաւորու-թիւն մը. լուրջ են այսօր. բան մը ունին ըսելիք: Թեհրանէն ալ մարդ կայ իրենց հետ:

- Սրբազա՛ն, Չհարմահալցիքս որոշել ենք ձեզ հետ միասին Չհարմահալ գնալ եւ ... մեր ննջեցեալներին այցելել: Յան-կանում ենք Վաստիգանի գերեզմանատան մէջ մի ընդհանուր հոգեհանդստեան ա-րարողութիւն կատարել ձեր նախագահու-թեամբ:

Պահ մը լռութիւն տիրեց. նոյն ամառ-նային յեմիլջօրեայ զեփիւռը միայն կը խօսակցէր ծառերուն հետ: Ննջեցեալ-ները իրենք կարծես յանկարծ ամպերէն վար թեւեցին, իլյան ու նստան բոլորիս շուրջ, ինչպէս կ'ընեն հոգեհանգստեան արարողութեան մէջ... Ո՞վ կրնար մերժել ա-նոնց կամքը: Կարօտ էին Հայոց խուն-կին, աղօթքին ու չարականին:

- Երթա՛նք ըսի:

×

Գերեզմանատունները, հեռաւոր ու մե-նաւոր, տարօրինակ «գրաւչութիւն» մ'ու-նեցած են միշտ ինծի համար: Մահուան մէջէն անոնք կը խօսին կեանքի՛ն մասին. տեսակ մը ազգային կենսագրութիւն են անոնք: Այնտեղ մարդիկ հողին տուած հողէն իրենց առածը՝ այժմ ազատագրը-ւած են այլեւս հողայնութեան կապանք-ներէն. բիւրեղութիւն մը կայ անոնց մէջ. մանուածոյի ու անհատականի մանրու-թիւններէն բարձրացած են այլեւս եւ հա-ւասած մարդկային ընդհանրութիւններու: Ցաճախ տարուած եմ մտածելու - ինչո՞ւ մարդիկ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, նոյնիսկ ու մանաւանդ քաղաքակրթու-թեան յառաջացեալ նկատուած երկիր-ներու եւ ժողովուրդներու մօտ այնքան դուրգուրոտ վերաբերում ցոյց կուտան դերեզմանատուներուն, մարդոց յաւի-տենական այդ քնարաններուն, ուր ո՛չ մէկ զործ, ո՛չ մէկ չահ, ո՛չ մէկ չար-ժում կարելի է այլեւս: Ի վերջոյ, ի՞նչ կայ այնտեղ եթէ ոչ ոսկերոտիք՝ հոգ դառնալու իրենց դանդաղ մաշումի րն-թացքին մէջ «ի սիրտ երկրի»: Ինչո՞ւ այսքան կանանչ ու ծաղիկ, ծառապարդ ուղիներ, այսքան խաչքար ու արձան, քանդակ ու դեղապիր: Մեռնելու ճակա-տագրուած մարդը արդեօք ինքզինք չէ՞ որ կը տեսնէ այնտեղ իր լինելութեան ընդհանրական պատկերին մէջ...:

Հայուն համար ալ նուիրականութեան կնիքով սրբազան նկարագիր ու իմաստ ունեցած են եւ ունին դերեզմանատուն-ները: Խաչքարերու մեր ամբողջ քաղաքա-կրթութիւնը այլապէս չի բացատրը-ւիր:

Եղեր եմ անծայրածիր Հնդկաստանի մէջ տակաւին հողին հետ չնոյնացած դե-րեզմանատուներու մէջ: Հիւսիսը, Ա-րեւի մէջ, մահէն եւս այնքա՜ն Հայեր «որբացած» են, կեանքի մէջ այնքա՜ն չր-քեղ, արքայաշուք օրեր ապրելէ յե-տոյ...: Ա՜յո՛, դերեզմանատունը այնտեղ մանրանկար Հայաստան մըն է, յուչա-րար՝ Հայաստանցի ժողովուրդի ցեղա-յին հաւատարմութեան, ստեղծարար ձեռներէցութեան եւ հանճարեղ նուա-ճումներու ատակ սեփական իւրայատուկ նկարագրի եւ զօրութեան: Տարօրինակ բան էր Հնդկաստանի այժմ բոլորովին անհայացեալ այդ միջավայրին մէջ յան-կարծ քարերու վրայ կարդալ «Այս է տա-պան ... Բաղդասարի ... Յակոբի ... Պո-ղոսի ... Սարգիսի ... Մկրտիչի ... Շահնազարի ... Յովհաննէսի ... Միմէո-նի ... Մանուկի ... Բարսեղի ... Աստ-ւածատուրի ... Գրիգորի ... Մկրտումի ... Յովսէփի ... Խաթունի ... Աննա-յի...: Լոյսի ճաճանչներ՝ բոլորովին հեռաւոր օտարութեան մեզի համար մուխ այդ տարածութիւններուն մէջ: Հայկա-կան - մարդկային այդ աշխարհագրու-թեան քարաէսին միախառնուած են Հա-յաստանի քարաէսէն պատառիկներ «Երե-ւանցի», «Ղարաբաղցի», «Արաբկիրցի», «Սամսունցի», «Մարաշցի», «Թիֆլիսցի» եւ «Ստամբոլցի», եւ նորակերտ հայ պա-պութիներէն մանաւանդ «Ջուղայեցի» ա-նուններով:

Եղեր եմ նաեւ հարաւը, Մատրասի Հա-յոց եկեղեցիին բակը, ուր երկիւղածու-թեամբ մխայն կրնայի քալել, որովհետեւ ամէն մէկ քար ոտքիս տակ տապանաքար մըն էր: Հայ լրագրութեան առհաւիրաց տերվիշ քահանային՝ Ցարութիւն Շմա-ւոնեանի մարմարակերտ դամբարանին չուրջ, անդրչիրիմեան թելադրականու-թեան ուժով շնչող այդ անշունչ քարե-րուն մէջ հայերէն տառերով ու հայկա-կան կեանքի վկայութիւններով դեռ կ'ապ-րէին մարդիկ եւ ես այնպէս կը զգայի որ մամուռն ու փոշին ու մանաւանդ ա-ւուր առանձնութիւնը, անայցելու վիճակը չէին մահացուցած դիրենք մահին եաք...: Մէկ հատիկ հայ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունով կնքուած բայց ար-դի աշխարհէն Կրէկըրի անունով ճանչցը-ւած, կը հսկէր իրենց վրայ, ինչպէս պա-տարկ եկեղեցւոյ մէջ խորանին վրայ ձէ-թով ապրող ու պլպլացող մեղմալոյս կանթեղ...:

Եղեր եմ Պարսկաստանի հիւսիսը, պատ-մական Հայաստանի Ատրպատական նա-հանգի մէջ: Ս. Թադէի վանքին չուրջ, բլուրներու վրայ խոնարհեր եմ սուրբ-րու եւ հերոսներու չիրիմներուն առջեւ: Քարերն այնտեղ եւս խօսեր են ինծի Հա-յութեան մասին ու պատմեր հեղ մը եւս հայ պապիկին հաւատքի պարզութեամբը, թէ ինչպէս հայ մարդիկ կ'երթան, բայց Հայութիւնը կը մնայ...:

(Շար. 1)

«ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ»

Շարունակելով համաշխարհային պատ-մութեան վերաբերեալ իր ուսումնասի-րութիւնները («Հին Հռոմի քաղաքակըր-թութիւնը», «Համաշխարհային պատմու-թեան փոքր հանրագիտարան»), պատմա-բան Հորիա Ռ. Մաթէյ վերջերս հրատա-րակեց նոր գործ մը՝ «Հին աշխարհի քա-ղաքակրթութիւնը», որ, բառարանի ձե-ւով, կը ներկայացնէ վաղեմի Հռոմի, Յունաստանի եւ Արեւելքի մէւս հին ժո-ղովուրդներու ներկայացուցչական ակա-նաւոր մարդոց դիմանկարները - զեկա-վարներ, զինուորականներ, վիտուններ, մշակութային դէմքեր:

Հին աշխարհի քաղաքակրթութիւնը կը համադրէ տուեալներ ու պատահարներ, զոր պատմագրութիւնը ցարդ հաստա-տած է ճշդրտօրէն: Հորիա Ռ. Մաթէյի

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Վագոններէն դուրս ժայթքեց բազմա-կերպար ու բազմագոյն հեղեղը: Ծանրա-բեռ չալակներով կանայք ու աղջիկներ էին, ծերեր ու երեխաներ: Խոնաւ կուլա-նէրն ուռներին ու կռնատակներին՝ եր-կաթգծի եզերքին ազմկում էին երե-ւանի ջուր վաճառող տղաները:

- Զրի ջո՛ւր, սառը ջո՛ւր, - կանչում էր դանդրահեր ու թուխ մի պատանի:

Նրան հետեւեցին աչխոյժ դասակից-ները:

Բեղերը ճերմակ, գլխարաց մի ծերու-նի կայարանի պատի տակ խաչած ճուռ-բի, պանրի, թարխունի ու այլազան կա-նաչիի պաչարը չարեց լայն սփռոցի վը-րայ. լաւաչն էլ կողքին զարսեց: Նա կռնատակն էր առել այծենի տիկոցը, որից գինի էր լցնում կաւէ գաւաթի մէջ ու մեկնում գինուորներին:

- Սուրբ գինի է, խակը մեռոն, խմողին դնդակ չի բռնի, - ասում էր նախօրօք գի-նով ու կարմրատակած ալեւորը: - Մո-տեցէ՛ք, մօտեցէ՛ք, ես ձեր օր ու ումբրին մեռնեմ, մօ՛տ եկէք: Ձեր յաղթանակի կենացը, ձեր կենացը, մեր Հայաստան աչխարհի՛ կենացը: - Ապա հայեացքը դարձնելով դէպի հարաւ՝ խօսեց: - Ա՛յ սուրբ Արարատ, դու հաստատ պահիր մեր գոյութեան հիմքը:

Ծեր, նիհար, կարճահասակ գունաչէին հէնց ապրանքատար վագոնի եզրին նստա-դում էր այն պարեզանակը, որից լսողի ոսկորն ու մկանն են խաղում: Դեռահաս դանքաչը չունչը կուլ տալ չէր կարողա-նում, վարպետը դհոլչուն աչքով էր ա-նում, որ ուժեղ զարկի: Դհոլը ցաւից թէ ուրախութիւնից մանչում էր իր տիրոջ ծնկան վրայ: Պարի ասպարէզ մտան ճեր-մակ թալաթաւոր աղջիկներ եւ սկսեցին պարի հրաւիրել իրենց շուրջը ակնապիշ կանգնած երիտասարդ գինուորներին: Սկզբում դժկամութեամբ աղջիկներին խառնուեց մի պորուչիկ, որ ալ ձեռքը վեր անկած, ճամբէ՝ դաւակին, մի չրջան արեց, յետոյ ճկուեց ու սկսեց հոլի պէս պտոյտներ գործել աղջիկների քթների տակ:

Գնդապետի հրամանով՝ պարէնի իրենց նուէրները չալակած քաղաքացիները, գինուորների ուղեկցութեամբ, մտան խրամուղիները, անճամբ նուէրներ մա-տուցեցին պիրքապահներին: Ա՛յնտեղ գիրքերի մէջ էլ նրանք ճաչի սփռոց բա-ցեցին՝ հիւրասիրելով յաղթանակած գինուորներին: Նրանց հետ բաժակ բարձ-րացուցին յանուն ընկածների յիչատա-կի եւ չմոռացած ճակատամարտի հերոս-ներին:

- Մեր զօրավարի՛ կենացը, հերոս Փի-րումեանի կենացը, Աստուած նրան եր-կար կեանք տայ ու մեծ երջանկութիւն, - գինու գաւաթը ձեռքին մաղթեց մի ծեր, ալեզարդ գինուորական, որը չըր-ջապատուած էր երիտասարդներով, եւ սրանք աղմկեցին.

- Ո՞ր Փիրումեանի, ա՛յ Լիպարիտ քե-ռի, էստեղ ամէն հինդ զօրականից մէկը Փիրումեան է:

- Մե՛ծ Փիրումեանի, մե՛ծ Փիրումեա-նի, ա՛ խոխէք, - գաւաթը գատարկելով՝ գոռում է ծերուկը: - բայց, ղէ, հոգու վրայ մեզք չանենք. նրանք բոլորն էլ մէկ են ու իրար արժանի: Փիրումեան օձախի՛ կենացը, նրանց սուրբ օձախի, որ հայ-րենիքին էդ տեսակ պաչտպաններ է տը-ւել: Մի ջահել աչ ու ձախ թրատում էր Թուրքերին: Հաչուեր, թէ ամէն հար-ւածով մէկին ուղարկել էն աչխարհը ... Մեր Սանդրոյին, որ կողքիս կռւում էր, հարցնում եմ. «Արա, էս ո՞վ է էս ազ-նատը, ոնց որ մերոնցից չլինի»: Թէ. «մերոնցից է որ կայ. Դանիէլբէկի կուռ տղան էս, - ասաց:

Երիտասարդները ծիծաղելով հրմչակե-ցին իրար եւ իրենց միջից դուրս հրեցին մէկին:

- Էն ազնատուրն էսքան կլինի՞ր, Լի-պարիտ ապեր:

Ապերը նայեց դէմը կանգնած բարձ-րահասակ, թիկնեղ երիտասարդին, որ չիկնած էր ու այլայլուած, աչքերը որո-րեց.

- Ադա, էս հօ է՛ն է, որ կայ, - ծերու-նին վեր կացաւ տեղից, դիրկն առաւ նո-րին: - Լիպարիտ ապերը մատաղ էինք քո բոյ - բուսաթին, քա որ էստեղ ես, ինչի՞ չես ձէն հանում...

Խրամատի առջեւում արկ չառաչեց, եւ յանկարծ հողակոչտերն օդ բարձրացան՝ յանկարծ հողակոչտերն օդ բարձրացան՝ լցնելով նաեւ խրամուղին: Գինուորները նստատեցին՝ թիկունքները յենելով խը-րամուղու պատին:

- Թուրքերը ետ է՞լ նայեցին, - փորձեց կատակել մի երիտասարդ:

Ցանկարծ խրամուղու ծայրին երեւաց մի երիտասարդ սպայ, կուզկուզ մտաց-րեց գինուորներին եւ հաղորդեց պօղոսբէկ Փիրումեանի հրամանը լռիչքը չչարա-չահելու մասին:

(Շար. 12)

աշխատութեան մէջ կը հանդիպինք հմայիչ անձնաւորութիւններու. Համուրաբի (հարեւանի թագաւորը), կեսար (Հռոմայեցի արքան), Հաննիբալ (Կարքեդոնացի զօրավարը), Սկիպիո (եգիպտացի փառատոնը), Մեծն Տիգրան (Հայոց թագաւորը), ժամանակագրութիւնը կանգ առնելով Ե. դարուն:

Այլապէս, այս բոլոր անուանի դէմքերուն մէջեւ, կը գտնուին Հայոց պատմութեան ու քաղաքակրթութեան պատկանող ամէնէն ծանօթ դէմքերը: Բացի Տիգրան Բ.էն (95 - 55 Ն. Ք.), որու մասին կը գրուի թէ Հայաստանը վերածած է Արեւելքի զօրաւոր մեծ Պետութեան մը, ներկայ են Բարի Արտաշէս (189 - 160 Ն. Ք.), հիմնադիրը անկախ թագաւորութեան մը մայրաքաղաք՝ Արտաշատի, Պրտաւազդ Բ. (55 - 34 Ն. Ք.), յետոյ վարդան Մամիկոնեան, 451-ի Աւարայրի ճակատամարտին հերոսը, խորհրդանիշ՝ ազգային անկախութեան եւ ազատութեան, նաեւ Տրդատ Ա. (103 - 43 Ն. Ք.), Տիգրան Գ. (20 - 8 Ն. Ք.) եւ Տիգրան Դ. (8 - 5 Ն. Ք., 2 - 1 Ն. Ք.):

կը գտնուին, նոյնպէս, իմաստասէրներ, գրագէտներ, պատմագիրներ, որոնք - ինչպէս կ'ըսէր Աւետիք Իսահակեան, «մշակոյթը ազգային է, քաղաքակրթութիւնը՝ միջազգային» - բարձրացուցած են իրենց ազգային մշակոյթը միջազգային քաղաքակրթութեան մակարդակին: Այսպէս է Դաւիթ Անյաղթ, որ Ե. - Զ. դարերուն մեծ դեր ունեցած է հայկական իմաստասիրութեան դրսեւորման մէջ, Մեսրոպ Մաշտոց (361 - 440), հայկական այբուբենին ստեղծիչը եւ հայ գրականութեան հիմնադիրը, Մովսէս Խորենացի (410 - 493), «Հայոց պատմահայրը»:

Ուրարտուի թագաւորներէն ներկայ են Սարդուրի Ա. (833 - 825 Ն. Ք.), Իշպուինի (825 - 805 Ն. Ք.), Մենուա (805 - 790 Ն. Ք.), Արգիշտի Ա. (790 - 760 Ն. Ք.), Սարդուրի Բ. (760 - 733 Ն. Ք.), Ռուսա Ա. (733 - 714 Ն. Ք.), Արգիշտի Բ. (714 - ?), Ռուսա Բ. (680 - 645 Ն. Ք.), Սարդուրի Գ. (645 - 640 Ն. Ք.), Սարդուրի Դ. (640 - 625 Ն. Ք.), Ռուսա Գ. (605 - 595 Ն. Ք.):

Հեղինակը փորձած է իր գիրքին ընծայել կրկնակ բնոյթ մը - մէկ կողմէ՝ համազգական, միւս կողմէ՝ ծանրակշռելով արժէքաւոր նիւթերը մարդկութեան բազմահազարամեայ յեղաշրջման մէջ:

ՆԱԳԱՆ ՔԸՈՒՇ

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»

Թուռանահայ ամսաթերթ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷԼԻԶ ՄԷՀԹԷՐԵԱՆԻ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻԻ

Մէհթէրեան - Զօխուրեան - անուն մը անծանօթ գուցէ ոմանց. բայց իր նկարչական արուեստի կատարելութիւնը չուտով կը դրաւէ արուեստասէրին ուշը:

Մէհթէրեան ծնած է Պոլիս 1896-ին, եւ մահացած 1982 Յունուարին Փարիզ:

Իր 67 պատառանները նուիրած է Ն. Ֆըրէնկեան Հիմնարկի հայկ. թանգարանին, թոյլ տալով որ համայնքը ծանօթանայ իր գործերուն:

Պ. Ֆրէնկեան իր փափաքը մասամբ հրնարաւոր դարձնելու համար, անոնցմէ 38-ը փոխադրած է Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը, ուր ցուցահանդէսի մը հրաւիրած է արուեստասէր հասարակութիւն մը բացման հանդիսութեան: Ուրախալի է ըսել թէ չուրջ հարիւր հոգի պատասխանած են հրաւէրին: Կ'ուզենք աւելցնել թէ կազմակերպութեանց մեծապէս սատարած է թանգարանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Ֆ. Վասմէը:

Նոյեմբեր 17, Հինդշաբթի իրիկուն ներկայ էր կաթ. պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան հոգեւոր դասով:

Մէհթէրեան դարասկիզբին, դեռ ազջնակ, անզուսպ հակում մը ցուցաբերած է նկարչական արուեստին, ինչպէս եւ քերթողութեան եւ դրականութեան հանդէպ: Եւ դրած է արդէն գրքոյկ մը՝ «Սուսեր եւ Լոյս» անուամբ, ինչ որ նկարի մը հիմքն է:

Պոլիս հետեւած է իտալացի նկարիչ՝ մէթր Խօնարի:

Նկարչուհին հաստատուած է Փարիզ եւ մուտ գործած դեզարուեստէ վարժարանը, նոյն ատեն յաճախելով նկարչական կեդրոնները:

Հոգով ղերզգայուն, իր երեւակայութիւնը կը թեւածէր բնութեան խորքերը, եւ կ'ուզէր թափանցել էակներու ներաշխարհին:

Իր իւղաներկերը տպաւորապաշտ են եւ ներշնչուած ըլլալ կը թուին Մօնէի եւ Տկայի գործերէն:

Մէհթէրեան մասնակցած է Քարնավալէ եւ կիմէ թանգարանի ցուցահանդէսներուն:

Ի տես արուեստագիտուհիին պատառաներուն, անհնար է անհաղորդ մնալ արուեստի կատարելութեան, եւ պահեր չանցրնել իւրաքանչիւրի առջեւ:

Անչունչ մարմնացում մը դեռատի էակներու, ինչպէս մերկ Շուէտուհին, Պարսկուհին, Սպանուհին, Գերմանուհին: Ուշադրաւ են ծաղկեփունջերու հմայիչ ներկայացումը. այնքան բնական, որ կը տարուինք հոտոտելու զանոնք: Մխօգաներ - ազալէներ, մանիչակներ, անէմոններ:

Տեսարաններէն, ծառախիտ պուրակը, գարնանային զալար պարտէզներ, կամ Ֆոնթէնպլօ անտառը ձիւներու տակ, լճակներ ծառերու ցոլացումներով: Հոգեկան փղձկում մը դիտողին:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԵՐԳՋՈՒՀԻ

ԱՐՓԻՆԷ ՓԵՇԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

25-ԱՄԵԱՅ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍ

Սփիւռքի հայ երգարուեստի ամէնէն ցայտուն դէմքերէն մէկն է Արփինէ Փեշլիվանեան, որուն համբաւը քառորդ դարէ ի վեր ծանօթ է Սփիւռքի թէ Հայաստանի արուեստասէր հասարակութեան: Ի դնահատութիւն արուեստագիտուհիի վաստակին, Ամերիկահայ Միջազգային քոլէճի նախաձեռնութեամբ մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 30-ին, Փասատինայի էմպասատոր քոլէճի Ռիսայթըլ Հոլին մէջ, նախագահութեամբ թեմին առաջնորդ Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեանի: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը:

Բացումը կատարած է Քոլէճին տեսուչը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր - Եղիայեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են մեծարեալին հայ թէ ամերիկացի աշակերտները, մեկնաբանելով հայ թէ օտար երգահաններէ գործեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ Տէյվիտ Քոլնըրի:

Բանախօսած է Հ. Գր. Հէպոյեան՝ անդրադառնալով Արփինէ Փեշլիվանեանի կեանքին ու գործին: Ծնած՝ Դամասկոս 1934-ին: Փոքր տարիքէն ծնողքն է որ արթնցուցած է իր մէջ երաժշտութեան սէրը: Պէյրութ փոխադրուելով վայելած է Շահան եւ Համբարձում Պէրպէրեանի, Աչոտ Պատմպուրեանի եւ յատկապէս Բարսեղ Կանաչեանի անմիջական խնամքն ու քաջալերանքը ու մտած Երաժշտանոց, որուն երգի բաժինը աւարտած է 1956-ին՝ պատուոյ դիչատակութեամբ, տարի մը ետք ալ՝ դաշնակի բաժինը: 1965-ին մեկնած է Հայաստան, հետեւելու համար հայկական օփերաներու մեկնաբանական արուեստին, Գոհար Գասպարեանի առաջնորդութեամբ: 1966-ին անցած է Իտալիա, կատարելագործելու համար իր արուեստը եւրոպական դասական օփերաներու եւ սենեկային երաժշտութեան մէջ: Արփինէ Փեշլիվանեանի բիւրեղային ձայնը եւ մեկնաբանական տաք շունչը՝ իրրեւ լիրիք - քոլորատուր սոփրանօ, իր վրայ կը կեդրոնացնեն իտալացի մեծ վարպետներու ուշադրութիւնը: Այնուհետեւ արուեստագիտուհին վերադառնալով Պէյրութ կը սկսի երաժշտական - կրթական բեղուն գործունէութիւն մը: Կը դասաւանդէ պետական երաժշտանոցին մէջ, երգահանդէսներ կուտայ Միջին - Արեւելքի զանազան քաղաքները, ապա՝ Հայաստան, ուր կը մասնակցի նաեւ «Անոյշ» եւ «Դաւիթ Բէկ» օփերաներու ներկայացումներուն, պլիաւոր դերերով՝ արժանանալով անվերապահ դնահատանքի:

1975-ին Արփինէ Փեշլիվանեան կ'անցնի Միացեալ - Նահանգներ եւ Քանատա՝ բազմաթիւ երգահանդէսներ տալով: Վերջնապէս կը հաստատուի Լոս Անճելըս, ուր ներկայիս կը շարունակէ երաժշտական - կրթական իր գործունէութիւնը: Աւելի քան 300 երգահանդէսներու վաստակով երգչուհին հրապարակ հանած է երեք սալէր: 1969-ին պարգեւատրուած է Լիբանանի Սայիտ Աքլ Ա. մրցանակով, 1970-ին՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ս. Մեսրոպ շքանշանով, 1971-ին՝ Սուրիոյ Կրթական նախարարութեան ոսկի շքանշանով, Հուսկ՝ 1977-ին, Կիլիկեան Մեծ Տաչի Աթոռեն Ա. կարգի շքանշանով:

Բանախօսութեան աւարտին Փոլէճի արուեստագիտուհիին աղջկան եւ աշակերտուհիներուն կողմէ եղած են յիշատակի նուէրներ մեծարեալին:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Արփինէ Փեշլիվանեան ըսած է, թէ յարգանքի այդ երեկոյթը խորքին մէջ կը նկատէ մեծարանք մը առհասարակ բոլոր հայ արուեստագէտներուն, հայ մշակոյթի նուիրեալներուն, որոնք իրենց անձերը վերածած են ջահերու, լուսաւորելու համար հայ հոգիները: Անդրադառնալով իր ապրումներուն՝ արուեստագիտուհին չեշտած է. «Ամէն անգամ բեմի վրայ վայելած եմ ներկայութիւնն ու քաջալերանքը հայ երգի վարպետներուն: Ու հայ երգին չափ երջանիկ եղած է հոգիս: Ցաճախ վերածուած եմ երգի թռչող բեկորի մը, վերածուած՝ սիրոյ խազի մը, մուրազի նազի մը եւ յաւերժական երթին ուխտաւոր՝ ճախրած եմ դէպի երկի կանաչ լեռները մեր հայրենիքի, բերրի դաշտերը մեր պապենական տաւառներու, հարսանեկան դիւղերը, վանքերը, ուխտատեղիները: Իմ երգը եղած է պատմութիւնը՝ մեռնող հարազատներուս եւ վերածնունդի քայլերը յառնող ու հառնող սերունդներուն: Եղած է պահակը նորօճախ ամոլներուն, մխիթարանքը դժբախտներուն, յաղթանակը ճակատամարտներուն, օրօրը քնացող մանուկներուն եւ աշխատանքը հայրենիքիս չինարար ժողովուրդին: Այսօր, հպարտութիւնս կը յայտնեմ հասցուած այս սերունդին համար եւ անոնց միջոցով մեր վեհ ժողովուրդին ծառայելուս համար»:

Մեծարանքի հանդիսութիւնը վերջ դրուած է «Կիլիկիա» խմբերգով:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺԱՊԻՋ

ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՁԱՌԷՆ ՑԵՏՈՑ

Բանտարկեալ մը ամբաստանուած էր ձի մը գողցած ըլլալու յանցանքով, բայց իր փաստաբանին զօրաւոր ու պերճախօս պաշտպանողականին վրայ անպարտ արձակուեցաւ: Դատավարութենէն յետոյ, փաստաբանը մէկ կողմ քաշելով իր յաճախորդը հարցուց.

- Ձիշդը ըսէ հիմա, քանի որ ա՛լ ազատ ես, ձին գողցա՞ծ ես իրապէս:

- Մինչեւ այս պահը կը կարծէի թէ գողցած եմ, պատասխանեց ձիու գողը, բայց քու ճառդ լսելէ յետոյ, չիտակը ես ալ սկսայ կասկածիլ...

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒԼՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Համբիկի զրկին մէջ, աղջիկը հեռուէն կ'ըմբռնէր բովանդակ անոյշութիւնը այն կսկծալի կատաղութեան զոր տոքթորը ապահովապէս պիտի զգար նամակին հոգիին թափանցելուն: Եւ ինչպէս որ կը սպասէր, փոթորկալից պատասխան մըն է հասաւ Փարիզէն: Տիկին Մարկոսեան, զղջմահար, Սոֆիին կանչեց, կարգադրելու համար նամակը: Աղջիկը կարգադրեց զայն, կամաց կամաց, իւրաքանչիւր բառին մէջէն հրճուանք մը, հեչտութիւն մը ծծելով, իր նպատակին անվրէպ գարկած ըլլալու երջանկութենէն արբշիռ: Տօքթորը ուժգնօրէն կը յանդիմանէր մայրը՝ առանց իրեն դիտակցութեանը տուն - նէն ներս մարդ մը առած ըլլալուն, եւ այն ալ յանձնարարութեամբը Սոֆիին «որուն բարոյականին մասին ինք պատճառներ ունէր կասկածներ անուցանելու»: Եւ կը սպիակէր մայրը որ իսկոյն հեռացնէ այդ նորեկը ամիրային ապարանքէն, «անոր պատիւը չաղարտելու համար իր բացակայութեանը»: Սոֆի լմնցնելէն յետոյ, առանց յայտնելու իր զղացած անսահման զոհունակութիւնը, հանդիսին խոստովանեցնել տուաւ տոքթորին կասկածներուն որքան անտեղի եւ անիրաւ ըլլալը, եւ իսօք առաւ անկից որ պիտի զրէր զաւակին՝ անոր սիրալ դատումները ջրելու եւ երկիւղներու անհեթեթութիւնը անոր ըզգայնելու համար յոտակօրէն:

- Դուն հոգդ մ'ըներ, աղջիկս, ըսաւ հանդիսը, ես իսօք կը հասկցունեմ տոքթորին, կ'ըսեմ որ չատ չնորհքով տղայ մըն է Համբիկ:

Այս մասին, այնուհետեւ, ա՛լ բնաւ խնդիր չեղաւ: Այդ տան մէջ Համբիկի ներկայութեանը դէմ մեծապոյն արգելքը վերջացած էր: Հետեւապէս, աշխարհային իրերու մէկ անհասանելի զարճուածքովը, հանգուցեալ ձկնորս Թումիկին զաւակը ամիրայական ապարանքի մը բնակիչը կ'ըլլար, բան մը որուն իրականացումին երջանկայիշատակ ձկնորսը իր կենդանութեանը երբեք պիտի չուզէր հաւատալ, տրուած ըլլալով իր ամիրայական աւանդ մէկ վաստապանծ վախճանի մը յանդելուն անկարելիութիւնը: Բայց հոդ չէ՛, խնդճ ձկնորսին գոնէ հոգին պիտի ցնծար հիմա անդէնին մէջ, ու պիտի հպարտութեամբ մը ողջունէր Մարկոս ամիրային ժպտոյն հոգին, եթէ դիպուածով անոր հանդիպէր հոն:

×

Եւ օր մըն ալ, տիկին Մարկոսեան, թեւերը խենթի պէս երերցնելէն, ձեռքը բաց նամակ մը, Սոֆիին սենեակը վազեց աճապարանքով:

- Տօքթորը կու գա՛յ կոր, կը կապկանձէր, զղջ ու հրճուանքէն թրթռացող իր պատուած ճողած ձայնովը:

Սոֆի եւ Համբիկ, որ դէմ դիմաց նըստեր էին՝ երջանիկ ու զոհ մտերմութեան կեցուածքի մը մէջ, ափիբերան իրարու նայեցան: Կայծակը - ինչպէս կ'ըսէ զարաւոր հասարակ տեղիք մը - աւելի զահանդեցուցիչ պիտի չըլլար այդ խեղճերուն համար, եթէ հոն առջեւնին պայթէր յանկարծ: Եւ հանդիսը, որ իր խելագար յափշտակութեանը եւ անպարագիծ ցընծութեանը մէջ՝ ուրախութեան դորովից պոռթկումի մը կը սպասէր, իր աւետարերի լուսնտատ ու չխմար ժեսթին մէջ սառեցաւ մնաց՝ զարնուելով այն սարսափահար անտարբերութեան որ իրեն ցոյց կը տրուէր այդպէս ամիրայական այդ երկու բարերարեաներուն կողմէ:

Բայց Սոֆի չուտ սթափեցաւ իր զահանդումէն, իսկոյն նշմարեց ծիծաղելի ու նախանձի կացութիւնը զոր իրենց սառն վերաբերմունքը ստեղծած էր հանդիսին համար, անոր խօլ ու ցնծալից աւետումին առթիւ:

- Աչուընիդ լոյս, հանդիս, ըսաւ ոտքի ելլելով, չրթներուն թոթռիանքը հպարտելով իր ներքին փոթորիկը չցայտնելու դերմարդկային ճիդերէ տանջուած:

- Աչուընիդ լո՛ւս, հանդիս, կրկնեց փութիկոտորէն անոր մօտենալով, ե՞րբ կը հասնի, արդէն ճամբայ ելա՞ծ է:

- Այ՛, պատասխանեց ամիրային աղջիկը՝ իսկոյն նորէն յափշտակուած իր ներքին հրճուանքին խենթութեամբը, ա՛ռ, կարդա՛ նամակը... տոքթորը քանի մը օրէն հոս է...:

(Շար. 192)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեքսանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, Տիկին Վարդանոյշ Անթրիկեան եւ զաւակները, Տիկին Արաքսի Փիրանեան եւ զաւակները, եւ համայն ընտանեկան պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոք ծաղիկով, անձամբ, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, դրաւոր, մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհիին՝ Գարտիւհի Աղապապեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը ներկայացնէ Տիւմիհեան ընտանիքին :

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, 26 Նոյեմբեր, ժամը՝ 10·30ին :

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաները ու բարեպաշտ հաւատացեալները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մատակարար Մարմինը խորին չնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք Նոյեմբեր 19-ի պարահոյթին իր ճաշին մասնակցելէ զատ, 16 հազար Ֆր.ի գումար մըն ալ սրտաբուխ կերպով նուիրեցին ի քաջալերութիւն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին :

L'ASSOCIATION CULTURELLE
HAMAZKAÏNE

présente
à la M. C. A.
17, rue Bleue, métro Cadet

— *Le bilinguisme à l'école*
— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*
le mercredi 30 novembre à 20 h. 45

avec la participation de :
RAFFI ARZOUMANIAN
et HAGOP BALIAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 30, ժամը 15-ին, Մշակոյթի Տունը, 12-14 rիւ Սէճ - Պազիլ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85
Mº Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre
Esc. 8, 2ème droite — 75002 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէր Վարժարանի Տօնածառը՝ Յունուար 8-ին :

POUR TOUS VOS IMPRIMÉS
PUBLICITAIRES - CATALOGUES
BROCHURES - CARTES POSTALES
LIASSES - CARNETS ...

les Editions ARIS
Imprimerie SIRA

5, Bd Victor HUGO
83150 BANDOL
☎ (94) 29.52.98
74.00.09

Adressez vos demandes de documentation
à Michel ARISTAVITIAN

ԶՄԵՌՆԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ

ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

BELLEFONTAINE-ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ. 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոքարով :

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ. - Զափահասներուն համար օրական 90 Ֆ., (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել. -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 *առտուն :*

Direction : M & Mme Bédikian

SEVAN

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

ambiance avec
BEDIK

○ *Սանթուր՝ Ստեփան Ա Գ Ե Ա Ն*
○ *Հայկ. Ս Ե Ր Ա Ն նուագախումբ*
○ *Երգէոնի վրայ կը նուագէ Վ Ա Հ Է*

Ե Ւ

ՊԵՏԻԿ

իր երգերով

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԵՐ

HAY DISC

SOUHAITEZ
JOYEUX NOEL
ET
BONNE ANNEE
EN ARMENIEN

Դիմել՝ HAY DISC
21, rue Lamartine, 75009 PARIS

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROB
339, av. du Prado, 13008 MARSEILLE

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Ֆուգուրի զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29
MARDI
29 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.577 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.577

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ

ԱԹԷՆՔ - ՆԻՔՈՍԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԵՆ

———×———

Փախանորէու չատ դժդոհ է Կիպրոսի նախագահէն, որ յայտնած է, Նոր - Տէլհիի մէջ, թէ տրամադիր է բանակցելու Թաչըր ծրագրին շուրջ: Ըստ այդ ծրագրին, կը նախատեսուին. - հեռզհեռէ մեկնումը Կիպրոս զօրաջոկատներուն, ընդհանուր կիպրական ազդ. պահակախումբին եւ անոր համապատասխան նոյն ուժին, որ Թրքական մասը կը զբաղեցնէ, հաստատումը՝ Կիպրոս խաղաղութեան ուժի մը (կազմուած Եւրոպայի Նուկայի անդամ Պետութեանց զինուորներէն): Կիպրիանու յայտնած է որ աչքառութեան առք

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(Մահեղ դէպի կեանք)

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Բ.

- Երթա՛նք, ըսի:

Եւ չուրջ ամիս մը վերջ, Օգոստոս 20-ին (1971) ինքնաշարժերու երկարաձիգ թափօրը, իր մէջ խմբած Հայեր՝ Նոր - Ջուղայէն, Թեհրանէն, Խուզիստանէն, Շիրազէն, չարժեցաւ դէպի Չհարմահալ: Գաւառական հողերու մէջ մտնելէ եաք, ա՛լ ինքնաշարժերը սկսան խաչելութեան ճամբան: Խճախճոյ ու փոչեթաթաւ ճամբաներու դնացքը տաժանելի էր: Բայց դիւղին կարօտը ցօղի պէս իջեր էր սրտերուն վրայ եւ այրող արեւին ու խեղդող փոչիին նեղութիւնը չքացեր էր: Ցնծութիւն էր ամէն կողմ: Անցեալի հրպարտութիւնը, Չհարմահալցիներու անկարագրելի եւ անբաղդատելի «ֆիւ»ը՝ (1) ցնծաւոնի յատուկ մթնոլորտ էր ստեղծեր ամբողջ ճամբու եր - կայնքին:

Մամուքա՛...
Վերի՛ն Քոնարք...
Ներքի՛ն Քոնարք...
Սիրա՛ք...
Լիվասեա՛ն...
Հաջիաբա՛տ...

Բացագանչութիւններ՝ ազմկալից եւ մրցակցական: Չհարմահալը մոռցուեցաւ յանկարծ: Ամէն ոք սկսաւ իր դիւղը փնտռել ու փառքի բառերու թեւերով եօթներորդ երկինք բարձրանալ: Բաբե - լոնի աշտարա՛կ...: Նոր - Ջուղայի մէջ բոլորն ալ Չհարմահալցի էին: Չհարմա - հալի մէջ, սակայն, Մամուքացի, Քոնարքցի, այն ալ Վերի՛ն ու Ներքի՛ն, Սիրարքցի, Լիվասեանցի դարձան: Հին քաջագործութիւններու վերյիշումներ բազմապատկուած թիւերու յատուկ անհաւատալի համեմատութիւններով ... իսկական մրցում: Իրական վէճ - ո՞րն էր մայրաքաղաքը Չհարմահալի: Այնպէս ըզգացի որ Չհարմահալ մայրաքաղաք չունէր որովհետեւ ամէն մէկ դիւղ քաղաքմայրն էր դիւղացիին համար:

Չհարմահալցի բարեկամներուս լեզուն ի՛նչ վառ գոյներ հագաւ: Աւերակ տունը այդ լեզուով եղաւ ... ապարա՛նք, գեղջկական կեանքի յատուկ արջառի գոռում - թիւններ՝ հերոսակա՛ն դրուագներ, խո - պանացեալ դաշտերը՝ մարգարտեա՛յ ցօրենարտներ ու գօսացեալ պարտէզները՝ կանաչաւէ՛տ պտղառա՛տ այգիներ, Տէր - Թոդիկեան գպրոցները՝ ուսման վա՛ռ օճախներ եւ դիտութեան բա՛րձր կեդրոնները...:

Դիտեցի, դիտեցի երկա՛ր. լեցի, ունկընդրեցի յար: Ցուզումը յանկարծ բռնեց ու սեղմեց սիրտս եւ քամեց արտասուք: Պահ մը ծառի մը տակ առանձնացայ ու պոռթկացի.

- Ո՛վ Տէր, այս ի՛նչ բարիք ես տուած մարդուն հողն ստեղծած ըլլալով: Այս ի՛նչ չնորհք ես ըրած մարդուն հողին սէրը դնելով անոր սրտին մէջ, արիւնին չափ կենսական: Օձին ըսիր. «Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց»: Մարդը դուրս վռնտեցիր «փափկութեան դրախտ»էն, բնակեցուցիր զայն դրախտէն դուրս, բայց դէմ յանդիման դրախտին «գործել լեր կիր» եւ ըսիր անոր. «քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»: Օձին ըսածդ եղաւ անէծք: Մարդուն ըսածդ՝ օրհնութիւն: Մարդը դրախտէն երկիր փոխադրեցիր, որպէսզի իր քրտինքով երկիրը դրախտի վերածէ: Օձին՝ հո՛ղը տուիր լրբեւ կերակուր: Մարդուն զայն ընծայեցիր որպէս ստեղծարար ուժի սուրբ աղբիւր: Եւ տես, ի՛նչ ըրին քու զաւակներդ զորս Հայկի անունով կոչեցիր եւ Լուսաւորչի անունով կնքեցիր: Քարախառն հող տուիր անոնց եւ անոնք Հայաստանը վերածեցին «երկիր դրախտավայր»ի: Քու ստեղծած մարդերէն ոմանք օձէն միայն չիարուեցան, այլ օձին հոգին իրենց հոգիին մէջ խառնեցին եւ մեզի տուած հողդ կերան: Տէ՛ս ահա ուրիշ հողաշերտի վրայ եկան հողաչէն զաւակներդ Հայկազնեան եւ այս հողերը հանդերու վերածեցին: Հիմա թողեր են այս հողերըն ալ ու գացեր մեծ քաղաքներ: Հողը դացեր է իրենց ձեռքերէն, բայց հողին սէրը մնացեր է իրենց սրտերուն մէջ: Տէ՛ր, մի՛ թողուր որ այդ սէրը մարի իրենց կուրծքերուն տակ - հայրենի հողին սէրը:

Թեթեւցած հոգիով կը վերադառնամ դեռնէն ցայտող աղբիւրի մը եզերքին ու ծառերու չուքին տակ սարքուած վրանը: Հոն են բոլոր բարեկամներս, պետական երեսփոխան, ազգ. ժողովականներ, Ուսումնասիրաց Միութեան անդամներ: Բանավէճը դեռ տաք է - Ո՞րն է Չհարմահալի մայրաքաղաքը: Կը մօտենամ իրենց եւ ֆոլքլորային այս այնքան հաճելի մրցակցութեան կը բերեմ իմ ալ մասնակցութիւնը: Ու կ'եզրակացնեմ.

- Իրաւունք ունիք բոլորդ ալ: Կը հաւկնամ ձեզ եւ ձեր վէճը. ես ալ եղեր եմ այդ վէճին վարժ վարպետ իմ հայրենի դիւղին մէջ: Բոլոր դիւղերն ալ մայրաքաղաք են, որովհետեւ մեզ ծնող հողն են անոնք. եկէք հիմա ապրինք մեր որդիութիւնը, փաստենք մեր սէրը եւ ուխտենք կապուած մնալ հողին, նոյնիսկ ու մանաւանդ երբ մեզ դուրս բերեն մեր հողերէն...:

Երկիւղալի լռութիւն մը կը տիրէ, որովհետեւ յանկարծ Տէրհայրը կը մօտենայ եւ կ'ըսէ.

- Սրբազան, ժողովուրդը պատրաստ է. դնանք հոգեհանգիստ կարգանք:

(Շար. 2)

(1) Չհարմահալցիք **ֆիւ** կը կոչեն իրենց հայրենական գիւղերու եւ աւանդութիւններու իրենց մէջ առաջացուցած ներքին հպարտանքի զգացումը:

ՖՐ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Նոյ. 20-ին, կիրակի կէս օրէ յետոյ, կիմէ թանգարանի սրահին մէջ տեղի կ'ունենար Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութեան յիսնամեակը չուրջ 200 հոգիի ներկայութեան, Տիկին Մարի Ա. Թամճեանի նախագահութեամբ:

Բացման իր խօսքով, Ալեքս Ալիքսանեան ըսաւ. «Կը հարցնեն՝ ինչո՞ւ պահել այս ընկերակցութիւնը, երբ չկան մնայուն գրողներ անցեալին պէս», ուղղակի հարց մը մէջտեղ դնելով, յետոյ անմիջապէս տուաւ իր պատասխանը. «Ազգապահպանում կ'ըսենք, միայն դրադիտին ճակտին վրայ չէ գրուած բառունակելը. եւ այնքան ատեն որ երիտասարդներ չգան գրաւելու սիրայօժար ըրամադրելի աթոռները, որպէսզի չկատարուի գռնիակը, մեզի կը մնայ չարունակել ներկայ ուժերով քան թէ յանդիլ վերջակէտի մը»:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան նախագահուհի՝ Մառի Աթմաճեանի, որ ըսաւ թէ համառօտ ակնարկ մը կ'ուզէ պարտցնել ընկերակցութեան անցեալի գործունէութիւններուն վրայ. ան թուեց օրինակներ անցնող յիսուն տարիներուն ընթացքին կազմակերպուած գրական երեկոյթներէն, ինչպէս Նարեկացիի, երիտասարդ քերթողներ Գ. Աթմաճեանի, Մ. Մանուչեանի, ապա Տիւսաբի, Սիպիլի, Անայիսի, Հ. Մառքի, Սիամանթոյի, Մեծարենցի եւ տակաւին բազմաթիւ գրական դէմքերու նուիրուած ոգեկոչումի հանդիսութիւնները, յիշեց ընկերակցութեան մրցանակին արժանացած գրագէտները:

Թերեւս մէկ անգամէն չատ բան ըսելու մտահոգութեամբ, ցրուած - չըսելու համար անկապ - այս խօսակցութեան մէջ ան յիշեց նաեւ փրոֆ. Ֆէյտին, որ Փըրանսերէնի թարգմանած էր Սասունցի Դաւիթը ու Ֆրանսերէն իր ձեռագիրը նուիրած Հայաստանի...: «Մեր նչանարանն է, ըսաւ բանախօսուհին, հայրենիքին հետ, հայրենիքին համար» ու աւելցուց. «մենք հպարտ ենք մեր անհատական գործունէութեամբ»:

Շարունակութիւնը քիչ մը եւս փրցուց կապը երբ ան յանկարծ ետ գնաց մինչեւ 464, եւ ըսաւ թէ Երուանդ անուն մէկը այդ թուականին կը մտնէր Ֆրանսա, - առաջին Հայը - ու հինգ տարի կը վարէր Ֆրանսան. յետոյ խօսքին թելը գնաց Ե. դարու Հայաստանին մէջ պտոյտ մը ընելու եւ յիշեցնելու մեզի Ս. Մեսրոպը, Հայերու քրիստոնեայ գառնալու պարագաները, Ս. Սահակը, որ քրիստոնէութեան զօրութեամբ միացուցած էր ազգին բոլոր հատու - կոտոր պատառիկները ու ինք ալ դարձած Հայոց առաջին կաթողիկոսը: Ապա անակնկալներու այս խոճանկարին մէջ տեղ գրաւեցին նաեւ Ցունաստանի հայ կայսրերը, որոնք կորովով վարեր էին Ցունաստանը:

Վերջապէս կորովի ոստում մը ու դարձանք նորէն մեր ժամանակին, պատուբեր հաստատումով մը եզրափակելու համար Գրողներու ընկերակցութեան այս հակիրճ պատմականը. «Հայերը այսօր իրենց աստղագիտական ու ճարտարապետական բարձր տեսլականով, հպարտ՝ կը ներկայանան ներկայ դարուն ազգերու բեմին վրայ...»:

Այսպէսով աւարտեցաւ հանդիսութեան պաշտօնական բաժինը ու սկսաւ գեղարուեստականը:

Այս Բ. մասին անցնելէ առաջ Պ. Նաւասարդեան չնորհակալութիւն յայտնեց Սերոբէ Արք. Մանուկեանի, որ կը հովանաւորէր ձեռնարկը, Գիւտ Եպիսկ. Նազդաչեանի, Փարիզի հայ կազմակերպութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, փրոֆ. Ֆէյտիի, Մորտդալի Միութեան դեսպանատան քարտուղար Պ. Լ. Գասպարեանի, եւ բոլոր ներկաներուն: Ցետոյ կարդաց չնորհաւորական հեռագրեր, որոնք հասած էին Վազգէն Ա. Կաթողիկոսէն, Վ. Համազասպեանէն, Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութենէն եւայլն:

Գեղարուեստական բաժինը ունէր երկու գլխաւոր մաս. արտասանութիւն եւ երգ: Առաջինին մէջ կային Ռ. Աբրահամեան, որ արտասանեց ռուս գրականութենէն «Մօր Նամակը», որուն միայն թարգմանիչը յիշուեցաւ, - Լիպարիտ Մարիէթթա Մանուկեան որ ընտրած էր Զարենցի «Ես իմ Անոյշ»ը, եւ Ս. Կապուտիկեանի «Ծաղ իմ Որդուն»ը, ապա Արաքսի Գիմբէթեան որ արտասանեց Զարենց, Ս. Նովա եւ Ա. Իսահակեան: Ինչո՞ւ ոչ մէկ Ֆրանսահայ գրող, քանի Ֆրանսահայ գրողներու յիսնամեակն է...:

Աւելի ճոխ եւ բազմազան էր երաժշտութեան բաժինը. նախ ունկնդրեցինք Ց. Սիւրմէլեան - դաշնակ - Ճ. Լիոն - թաւ. Ջութակ տուօն չեխ երգահան Պ. Մարթինուի մէկ սոնատով, երգչուհի Չ. Եփրիկեանը եօթը մեներգով, - Մոզարթ, Շուպէրթ, Մելիքեան, Մերանկիլեան, Կոմիտաս, Տիգրանեան, Ցարութիւնեան, - հուսկ՝ Գ. Եանպէկեանի դեկավարութեամբ Նայիրի երգչախումբը, եկմալեան, Եանպէկեան, Կոմիտաս, Սիւնի, Կ. Մուրատ, կանաչեանէ երգերով:

Հանդիսութեան ընթացքին արտայայտուեցաւ նաեւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ ըսաւ. - «Նման առիթներով կարելի չէ չյիշել 1915-ը որ Չարդուկոտոր ըրաւ մեր մտաւորականութիւնը. սակայն մնացածներին դասաւորեմ թեւերում եւ հնարաւոր ճեղքումի միւս կէսեն.

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Տնաչէնի տղերք, ի՞նչ չարաչահել, եղածը խմում ենք, էլի՛, - ապայի գնալուց յետոյ անտարբեր փնթփնթաց մի երիտասարդ գինուոր, որ կուչ էր եկել Լիպարիտ ապոր կողքին:

- Եղածը խմո՛ւմ ենք, - նրան անազելով խօսեց Լիպարիտ ապերը: - Մի մատան տեղ է, չե՞ս կարող հուպ տալ:

- Ո՞նց հուպ տամ, երբ էն անուէրը կողքիս է: Անհնարին է, չեմ կարող:

- Ախր, ինչի՞ չես կարող, է՛, դու կընեաղ Կուտուզովի տղա՛ն ես, թէ՞ Մանթաշովի փեսան... Աւում են, հրէն յարձակման ենք անցնելու: Որ ծուռումուռ անես, տան լէշդ փռեն, լա՞ւ կը լինի...

Սակայն այնպէս էլ յարձակման անցնելու կարիք չեղաւ, որովհետեւ թուրքերը, մի քանի արկ ուղարկելով դէպի հայկական դիրքերը, նահանջեցին մինչեւ Ուրաքս ու Ղարաբուրուն կայարանները եւ, հետեւաբար, ապահովութեան համար, դիրքեր փորեցին կայարաններից հիւսիս - արեւելք գտնուող բլուրների վրայ:

Իրիկունը վրայ էր հասնում, եւ Սարդարապատ աւանն ու Սարդարապատ կայարանը վերանուաճած հայ զօրքերը պիտի դիրքաւորուէին ձեռք բերած նոր գծի վրայ, չնայած դեռ կարող էին առաջ գընալ եւ ստիպել, որ թուրքերը չամրացնան Ուրաքս կայարանի մօտերքում:

Այն ժամանակ Պօղոս բէկ Փիրումեանն իր շտաբի ռադիոյով միացաւ ճակատի հրամանատարի հետ եւ փորձեց ճշդրտել յետագայ անելիքը:

- Ի՞նչ անելիք, ախպերս, ամբանանք մեր գրաւած դիրքերում, մի փոքր չունչ քաշենք, մինչեւ խելքներս տեղը գան, - փոքր - ինչ անհոգ պատասխանեց Դանիէլբէկ Փիրումեանը, եւ գնդապետը հասկացաւ, որ հրամանատարը շատ է յոգնած:

- Պարոն հրամանատար, գուցէ, այ - նուամենայնիւ, մի բան ասեմ:

- Ա՛սա՛ Պօ՛ղ, ասա, - արդէն մտերմիկ ու ջերմ արձագանգեց ճակատի հրամանատարը: - Գիտեմ, որ դու հանգիստ նատողը չես:

- Պիտի կարծել, որ Թուրքերն առայժմ մեր գծով յարձակման չեն դիմի:

- Ձեր դիծը ո՞րն է:

- Ուր որ մեր գունդն է կանգնած, ճակատի կեդրոնը:

- Չեն դիմի, պարզ է:

- Նրանք պիտի աչխատեն ճեղք գտնել թեւերում կամ ուրիշ մի տեղ:

- Հա՛, կ'աշխատեն, հասկացա՛յ: Սիրում եմ մտածող մարդկանց, կեցցե՛ս, Պօղ, ախպե՛րս:

- Հաղուագէպ է լինում, որ գեներալները սիրեն մտածող ենթականերին, - կատակեց գնդապետը:

- Դեռ գեներալ չեմ, քէ մատաղ, դրանով պիտի բացատրել իմ տարօրինակ սէրը:

- Մարդ Աստծոյ, աստիճանն ունես, պաշտօնը՝ յետոյ: Հիմա էլ յայտդ ճակատ ես տալիս Ֆերիկ - զօրավարի հետ: Մի՞թէ կարեւորն այն կարմիրերիդ տարան է, - լրջօրէն նկատեց գնդապետը, որին, իրօք, անհանգստացնում էր տոհմակցի գեներալական աստիճանը: - Բայց այդպէս էլ հիմնական ասելիքս մը նաց...

- Հիմնականն արդէն հասկանալի է, Պօ՛ղ, - նրան ընդհատեց չքերիզ տարատ չունեցող գեներալ Փիրումեանը եւ բացատրեց: - Ուզում եմ, որ ճակատի կենտրոնում առայժմ դիրք բռնի քո գունդը, իսկ մնացածներին դասաւորեմ թեւերում եւ հնարաւոր ճեղքումի միւս կէսեն:

Գնդապետը զարմանքից հոգոց հանեց.

- Վա՛հ, անաչէն...

- Բա՛, կարծում ես միայն դո՞ւ իրաւունք ունես հասկանալու:

- Ես չատ եմ սիրում կէս խօսքից հասկացող հրամանատարին:

- Մեր գովեստն անող չի լինելու, քէ մատաղ, գոնէ մենք իրար գովենք, - կատակեց ճակատի հրամանատարը: - Դէ՛, հիմա դու գունդը խրամատաւորիր, ես մնացածների հոգսը կը քաշեմ: Ցամենայն դէպս, քո աջ թեւում մի մարտկոց կը թողնենք: Հրետանիները միշտ էլ պէտք են...

Ճակատի կապի հրահանգիչը զրոյցի մէջ ընկաւ:

- Պարոն հրամանատար, - ասաց, - պետերալ Սիլիկեանն է ուզում ձեզ հետ խոսել: Պարոն գեներալ, պարոն գեներալ, պարոն Դանիէլբէկ Փիրումեանը գծում է, խնդրեմ խօսեցէ՛ք:

(Շար. 13)

ՏԻԿԻՆ Մ. ՏԱՄԼԱՄԱԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—×—

Սրտի անհուն կսկիծ մը պատճառեց ինծի մեր չատ սիրելի նախագահուհիին՝ Տիկին Մանիա Տամլամեանի մահուան գոյժը, եւ ալ տարիներով վարչութեան մէջ, իմ համեստ բաժինս բերած եմ լաւագոյնս ընելու նպատակաւ. եւ մինչ իրենց նամակակցութեան հետ տասնեակ տարիներ բոլոր անդամուհիներս աշխատակցած ենք իրեն հետ չարունակաբար: Որքա՜ն հաստատ, բարեկիրթ եւ համակրելի կին մըն էր ան, բառին իսկական առումովը. նոյնքան ազնիւ զգայուն հոգիով տողորուած: Ամբողջ կեանքը նուիրած էր Դպրոցասէրին միայն, աշակերտուհիները միշտ եւ թախտապարտ պիտի մնան այդ զրահէդ եւ ազգասէր Հայուհիին:

Շատ քիչ է այս գլուխիս այս թերթին մէջ յայտնելու համար այն երախտապիտութիւնը, որ մենք իսնամակալուհիներս ալ ունինք իր անձին հանդէպ: Ան անկեղծ բարեկամուհին մը ստեղծած էր մեր մէջեւ, համերաշխ ոգիով: Դպրոցասէրի մեր ներքին անթիւ զժուարութիւններուն դիմաց, կը պայքարէր որպէսզի զպրոցը իր գոյութիւնը պահէ:

Երբ մենք հայերէնի քննութեան առթիւ ներկայ կ'ըլլայինք դասարանները այցելելով, որքա՜ն կը սիրէր հարցումներ ուղղել աշակերտներուն, եւ կը հրճուէր երբ ճշգրիտ կերպով պատասխաններ ստանար անոնցմէ: Ան միշտ կ'ըսէր թէ, միայն մայրենի լեզուն է ազգի մը սիրտը եւ հոգին պայծառ պահողը, որքան որ օտար լեզուներ խօսին անոնք, երբեմն ալ ներոդամիտ աչքով կը դիտէր բոլոր թերութիւններուն:

Ազգային հարցերով ալ հետաքրքիր կ'ըկայն մնացողներ հիւրընկալ Ֆրանսայի մէջ հաստատուելով, հիմը դրին Ֆրանսահայ գրականութեան. Շահնուր, Շուշանեան, Որբունի Եւալդն, Հովսաւորութեամբ՝ Ա. Զօպանեանին, որ մեր գրականութեան դեսպանը եղած էր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Պահ մը ունեցանք այն պատրանքը որ Փարիզ պիտի փոխարինէ Պոլիսը, սակայն պայմանները ձեռնտու չեղան: Միայն հայ գրողներու ընկերակցութեան ի պատիւ պէտք է ըսել որ Զօպանեաններու վառած Ջահը բարձր պահեցին, թէեւ այսօր քիչ մը ժժգունած է այդ Ջահը - ինչպէս իրենք ըսին - որովհետեւ չունեցանք գրողներ որ մտաւոր բանիներ պատրաստէին: Այսօր կը չարունակէ ապրիլ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ըսելու համար, «մենք հոս ենք, մեր գրականութիւնը հոս է»:

Ժամը 19-ին աւարտեցաւ յիսնամեակի այս տօնակատարութիւնը, նոր յիսնամեակներու սեմին բերելով Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը:

Ա. Թ.

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂԱՒԱՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանի շրջափակին մէջ, Հոկտեմբեր 29 - 30-ին, տեղի ունեցած է կաթողիկոսութեան դրասան կազմակերպած հայ գիրքի 6-րդ ցուցահանդէսը, մասնակցութեամբ Համազգայինի, Տօնիկեան, Սեւան, Շիրակ եւ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու հրատարակչական տուներուն: Հոկտեմբեր 29-ին, ժամը 15·30-ին կատարուած է երեկոյեան ժամերգութիւն, նախագահութեամբ Գարեգին Բ. կաթողիկոսի: Ցաւարտ արարողութեան, շրջափակին մէջ տեղի ունեցած պաշտօնական բացումին խօսք առնելով Վարուժան վրդ. Հերկելեան շեշտը դրած է հայ գիրքի ցուցահանդէսի արժէքին ու անհրաժեշտութեան վրայ՝ հայ տունէն պանոնք, հրահրելով անոնց մէջ ազգային ոգին. Հայոց պատմութեան էջերէն:

Տիկին Տամլամեան միշտ կը փափաքէր որ հայ ընտանիքները իրենց զաւկին դաստիարականութիւնը վստահին հայ դպրոցին: Կը յիշեմ երբ մենք կը վիճէինք պանոգան հարցերու շուրջ, մեր սիրելի նախագահուհին միշտ կը չեշտէր արդիական եղանակ կիրարկելու անհրաժեշտութիւնը դպրոցէն ներս, այսպէսով կրնայինք պիտութեան պաշարով, թէ հայ կընոջ ձիրքերով օժտուած հայուհիները չըրջանաւարտ ընել մեր վարժարանէն: Եւ հայ վարժարանէ մը չրջանաւարտ ըլլալով հայու իրենց հոգին բնաւ չէին կորսընցներ:

Թող թոյլ տրուի ինծի յիշել որ իր թանկագին աշխատասիրութիւններէն ոմանք անտիպ մնացած են. կրնան երեւան հլլել անոնք եւ ինչո՞ւ չէ կ'ուղարկենք հայրենիք:

Այսպէս կը յաջորդեն հետզհետէ անհետացող խնամակալուհիներուն նորերը, աշխարհ չարունակ կը կերպարանափոխուի: Եւ մենք ինչքան պահպանութեան գնով կրցանք եւ չանացինք վառ պահել Դպրոցասէրի ջահը, այս նպատակով ներկայ խընամակալութիւնը կոչուած է կատարելու բարձր առաքելութիւն մը:

Այժմ կուգամ յարգանքի իմ բաժինս բերել իր յոյժ սիրելի յիշատակին խոնարհելով իր չիրիմին առջեւ, եւ վստահ եմ որ իր յիշատակը միշտ վառ պիտի մնայ մեր բոլորին սրտերուն մէջ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ

Յ. Գ. - Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնն ու խնամակալութիւնը սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ վարժարանի խնամակալութեան երկարամեայ նախագահուհիին մահուան առթիւ եղած նուիրատուութիւններուն համար, յայտնելով թէ հանուաճուած գումարը պիտի տրամադրուի պատճէնահան մեքենայի մը (ֆօթօքօփի) գնման, ի յիշատակ Տիկին Մանիա Տամլամեանի:

մչակութային կեանքին մէջ: Գարեգին Բ. իր պատգամին բնաբան ընտրած է՝ «Հայ գիրքը՝ ընկերը Հայուն», եւ անդրադառնալէ ետք ընթերցումի, գրադարանները եւ գիրքերու դերին ու անհրաժեշտութեան, ի մէջ այլոց ըսած է. «Հայ գիրքը, մշակոյթին ամենազօր կորիզը, եղաւ հայ մարդուն ընկերը ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ: Հո՛ն ուր Հայութիւնը, օտար աշխարհներէ եկող օտարացնող ազդեցութիւններու տակ ժժգունեցաւ եւ պղտոեցաւ՝ հայ գիրքը դարձաւ զոյն եւ լոյս: Հո՛ն ուր Հայութեան չունչը չիջեցաւ տափճան տակարացաւ ու բարակցաւ՝ հայ գիրքը փչեց «չունչ կենդանի» եւ դարձաւ ձայն պայծառաչէզտ: Հոն ուր Հայութիւնը խոտորեցաւ ներքին անհաւատարմութեան, ուծացումի փորձութիւնէն այցելուած՝ հայ գիրքը դարձաւ չեփորբաձայն յուշարար եւ խիղճի զարթնումի եւ ուղղումի խայթ»:

×

ԼՕՍ ԱՆՃԵԼԼԷՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Ափեհեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 15-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Օրուան ձեռնարկը, 600 Հայերու ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Վազգէն Մատնլեան: Հայ Դատի յանձնախումբի աշխատանքներուն մասին խօսած է Մայքլ Մահտեսեան, իսկ Մաժակ Տիւիճեան ներկայացուցած է Հայ Դատի կամաւոր Տուրքի Յանձնախումբին գործունէութիւնը եւ իրագործումները, նշելով որ ներկայիս Հայ Դատի Յանձնախումբին օժանդակ անդամներու թիւը անցած է 700ը: Այս անդամները ոչ միայն կը խոստանան տարեկան նիւթական մասնակցութիւն, այլեւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն գործնապէս աշխատակցիլ Հայ Դատի Յանձնախումբին, կամաւոր կերպով: Բանախօսած է Եդուարդ Յովհաննիսեան: Յանուն Հ.Յ.Դ. Արեւմըտ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսք առնելով Ժանօ Թիթիզեան չեշտած է անհրաժեշտութիւնը բոլոր Հայերու մասնակցութեան՝ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ: Վիգէն Եպտպտեան, Գառնիկ Սարգիսեան եւ Անդրանիկ Մաթոսեան իրենց երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են: Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Սապօ Մարտիրոսեան 100 հազար տոլար նուիրած են Հ.Յ.Դ. կեդրոնական ակումբին (Կլէնտէյլ), որ այսուհետեւ կը կոչուի «Սալբի Մարտիրոս Հեան Հայ Կեդրոն»: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ եպիսկ. Թաղապետեան:

×

ՔԱՆԹԻՒ «Յուսաստան») Թաղական խորհուրդի, Հայ Գիտութեան Խաչի եւ Բրիտաստրղական միութեան նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 29ին, տեղի ունեցած է չրջանի ակումբին բացումը: Ներկայ եղած են չուրջ հարիւր հոգի: Յանուն երիտասարդութեան բացումը կատարած է Թաղուր Գարաօղլանեան: Լուսի Հայրապետեան բացատրած է ակումբի կառուցման նպատակը: Շրջանի Հայ Գիտութեան Խաչի անունով Տիկին Քէօմիւրճեան, իսկ Թաղական խորհուրդի կողմէ Օննիկ Քէօմիւրճեան խօսք առնելով անդրադարձած են ակումբ մը ունենալու անհրաժեշտութեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սերգօ Գուլումճեան: Թրակիոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն քհնյ. Վասիլեան խօսած է չրջանին մէջ տարուող հայապահպանման ճիգերուն մասին: Հանդիսութիւնը չարունակուած է խրախճանքով, որու ընթացքին եղած են արտաքուս նուէրներ: Նոր ակումբը կը գտնուի եկեղեցւոյ բակին կից եւ կը բաղկանայ երեք սենեակներէ ու սրահէ մը:

ԼՐԱՓԱՐ ԱՐՁԱԿԱՓՍ

Դեկտեմբեր 1-էն 8, ժամը 18-էն 22, Փարիզի Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը, կը յուշադրուին Արամ Ալէքսեանի, Արշակի, Ալէքս Պէրլեանի եւ Ռուբէն Նաճառեանի նկարչական գործերը: Զոյգ նկարիչները միացած են ձեռնարկելու գործունէութիւններու չարքի մը (յատկապէս մշակութային տուներէ ներս՝ կազմակերպելով ցուցահանդէսներ, կլոր - սեղաններ, հանդիպում-մներ) հաղորդակցութեան եւ հասկացողութեան աւելի խոր կապ մը հաստատելու նպատակաւ հասարակութեան եւ արուեստին միջեւ: Այս ձգտումն է որ իրարու մօտեցուցած է այս նկարիչները՝ հակառակ իրենց նկարչական ոճերու եւ արտայայտութեան տարբերութեան:

Արամ Ալէքսեան ծնած է 1920-ին Պոլիս: 1948-ին ստացած է իր ճարտարապետական վկայականը Մխլոնոյի Պրէբայի հաստատութենէն: 1956-էն ի վեր իր ընտանիքով հաստատուած է Փարիզ: Մասնակցած է մեծ թիւով անհատական եւ հաւաքական ցուցահանդէսներու Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ:

Արշակ ծնած է 1931-ին, Պէյրութ: 1957-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Պատկերային չրջանէ մը ետք, 1960-ին անցած է վերացապաշտութեան: Կը մասնակցի անհատական եւ հաւաքական այլազան ցուցհանդէսներու, Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր:

Ալէքս Պերլեան (Պէրճիքլեան) ծնած է 1946-ին Հալէպ: Վկայուած է Վենետիկի Գեղարուեստից Ակադեմիայէն 1970-ին: Փարիզ կ'ապրի 1976-էն ի վեր: Իր գործերը ցուցադրած է զոյգ մը հաւաքական եւ անհատական ցուցահանդէսներու ձեւով:

Ռուբէն Նաճառեան ծնած է 1951ին Պէյրութ: 1975-էն ի վեր հաստատուած է Փարիզ: Վկայուած է որպէս ներքին ճարտարապետ 1975-ին (ԱԼՊԱ): Մասնագիտացած եւ որմնանկարչութեան վկայականը ստացած է 1977-ին (ԷՆՍԱՏ): Մասնակցած է մեծ թիւով ցուցահանդէսներու եւ սալօններու, 1977-ին ստանալով Էնսթիթիտը Ֆրանսի մրցանակը: 1981-ին իր գործերը ցուցադրած է Մատրիտ:

Թաղական խորհուրդի կողմէ Օննիկ Քէօմիւրճեան խօսք առնելով անդրադարձած են ակումբ մը ունենալու անհրաժեշտութեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սերգօ Գուլումճեան: Թրակիոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն քհնյ. Վասիլեան խօսած է չրջանին մէջ տարուող հայապահպանման ճիգերուն մասին: Հանդիսութիւնը չարունակուած է խրախճանքով, որու ընթացքին եղած են արտաքուս նուէրներ: Նոր ակումբը կը գտնուի եկեղեցւոյ բակին կից եւ կը բաղկանայ երեք սենեակներէ ու սրահէ մը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱԼՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Աղջիկը առաւ նամակը - մինչ Համբիկ կը չարունակէր ապշահար հանդիսատես ըլլալ այս եղելութեան եւ աչք մը նետեց նամակի այդ մանր ու հոտաւէտ թուղթին վրայ, որ քանի մը կարճ տողեր միայն կը պարունակէր:

«Սիրելի մամաս,

«Ձու կաթսադ կը սիրէ պահ մը ընդհատել հոս ունեցած դարձերս ու դալ դիրկըդ նետուիլ: Այս նամակը թղթատարին յանձնելէս երկու օր ետքը ճամբայ կ'ելլամ: Ինծի կ'ընկերանայ Փարիզի նշանաւոր բժիշկներէն տոքթոր Ֆրուասարի աղջիկը, օրիորդ Ամէլի Ֆրուասար, որ կը փափաքի Պոլիսը տեսնել: Շատ կ'ապաչեմ, սիրելի մամաս, օրիորդին համար աղուոր սենեակ մը պատրաստել տուր, վասնզի որչափ ատեն որ Պոլիս մնայ, ստիպուած եմ հիւրասիրել զինքը:

«Սիրով ու կարօտով կը համբուրէ քեզ»:

ԱՐՇԱԿ.

Ու Սոֆի՝ աչքերը այդ մանր ու տարընտուած դիրերուն յառած՝ կը յամենար կարծես անոր իմաստը ըմբռնելու, չուզելով բաժնուիլ այդ ընթերցումին անորոշ բայց ահեղ ապաւորութենէն զոր կը կրբէր, անոր հետեւելիք դէպքերուն վախով համակուած:

- Ջե՞ս կրնար կոր կարդալ, կը հարցընէր հանըմը, անոր դէմքը կեցած, անոր դէմքին վրայ չանալով կարդալ ա՛յն տպաւորութիւնը զոր կը սպասէր որ ապատայտէր ուեւէ մարդ որ ատիկա կարդալու բախտը ունենար:

- Կարդացի հանըմ, ըսաւ Սոֆի, թուղթը անոր կարկառելով...

- Օրիորդ Ամէլին սենեակը չուտով պատրաստենք, Սոֆի, վրայ բերաւ տիկին Մարկոսեան, երկու օրէն հոս են...

- Պատրաստենք, հանըմ...

Ու հանըմը, որուն աչուընները նորէն ու նորէն այդ աւետաբեր թուղթին վրայ կը դառնային, ուրախ զուարթ դուրս ելաւ սենեակէն, իր մանուկի յափշտակուած խենթութեանը մէջ չտեսնելով հարուածը զոր տուեր էր իր զաւկին այդ երկու զոհերուն:

Անոնք, անխօսուկ, հիմա իրարու կը նայէին, զգացումին բանաձեւելու անկարող, ստեղծուած այդ յանկարծական ու անորակելի կացութեան առջեւ ի՛նչ ընելիքնին չգիտնալով:

Համբիկ, որուն տխրանուշ աչուընները ցաւագին յուսահատութեամբ կը յարէին Սոֆիին աչուընուն, վերջապէս աղջկան մօտեցաւ:

- Սոֆի, ըսաւ նուաղած ձայնով մը, ես կը մեկնիմ:

Սոֆիին աչուընները արցունքով լեցուեցան: Ցուզումէն՝ չէր կրնար բան մը ըսել: Որքա՜ն քիչ տեւած էր իրենց երջանկութիւնը: Տարիներէ ի վեր իրենց ճակատագիրը վրդովող այդ սեւ ոգին ահա նորէն կը հասնէր կուգար: Արդէն իրենց չուրջը կը զգային անոր սարսուռը, մբրիկին առաջին ալիքները որ մեծ պայթումին նախագուշակ դղրդով մը կը սարսեն բնութիւնը:

- Ո՛չ, ըսաւ Սոֆի, երիտասարդին ձեռքը բռնելով ջղայնօրէն, մ'երթար, Համբիկ, թող գա՛յ ան...

- Բայց ... կարելի բան չէ, Սոֆի ... մտածէ՛ անգամ մը, այդ մարդը, թշնամին, այս տան տէրը ... մտածէ՛...

- Եթէ դուն մեկնիս, հապա ե՞ս ինչ կ'ըլլամ հոս միս մինակս...

Երիտասարդին աչքերուն մէջ հրճուանքի կայծ մը չոզաց.

- Միասին կ'երթանք, Սոֆի, ըսաւ անոր նայելով, անոր հոգիին մէջը իջնալու ջանքով:

- Միասի՞ն, կրկնեց մանկամարդ աղջիկը, այս բառին վրայ կանգ առնելով, կարծես մէկ վայրկեանի մէջ անոր բոլոր հետեւանքները մտաբերելով:

- Այո՛, ըսաւ նորէն Համբիկ՝ տիրական եւ կորուկ, միասին երթանք ... ու ա՛լ վերջնականապէս ապատինք ասկից, այս անիծեալ տեղէն...

(Շար. 193)

Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Հախնազար - եան, Տէր եւ Տիկին Պերնար Փասքալ եւ զաւակները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՏԵՓԱՆ ԷԼԻԶԻԲԵԿՕՖԻ

(ծնեալ՝ Տէր - Գէորգոփ)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

11, Bd. Suchet, 75116 PARIS

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լուի Կրան - Բէնի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, եկեղեցւոյ չինութեան նուիրատու եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու նընջեցեալներուն համար Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին։ Պատարագ՝ 10, Հոգեհանդիստ՝ 11·30։

L'ASSOCIATION CULTURELLE
HAMAZKAïNE

présente
à la M. C. A.
17, rue Bleue, métro Cadet

— *Le bilinguisme à l'école*
— *Film et présentation de l'école Hamazkaïne de Marseille*

le mercredi 30 novembre à 20 h. 45

avec la participation de :
RAFFI ARZOUMANIAN
et HAGOP BALIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ· Տիգրան Թորոսեան եւ ընտանիքը չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ ի մասնաւորի Փարիզի եւ Արնուվիլի գաղութին, որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՍՈՆԻԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Աշճեան)

մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նչան եւ Շուշան Մքայէլեան կը նուիրեն 200 Ֆ· Իսիի Ս· Աստուածածին եկեղեցիին եւ 200 Ֆրանք «Ցառաջ»ին, (ստանալ «Ցառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Այրի Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշեանի (ծնեալ՝ Նալպանտեան) մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ - Աչճիպաշեան եւ Պապայեան ընտանիքներու կողմէ եկեղեցւոյ 1500 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Բորիս Մուսայէլեան 300, Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 250, Դարբինեան ընտանիք 250 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ադամեան 200, Մկրտիչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սուլթանեան 150-ական Ֆ·, Այրի Տիկին Պէյլէրեան, Օր· Անահիտ Հայկազեան, Կէտիկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Տաւուտեան, Տէր եւ Տիկին Տէվիս Տաւուտեան, Տէր եւ Տիկին Գազարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեան, Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեան, Պ· Յակոբ Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Նահապետեան, Պ· Ամէմեան 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Ալիքեան, Տէր եւ Տիկին Կիւլկէքեան, Տէր եւ Տիկին Թովմասեան, Այրի Տիկին Ճէրէճեան, Պ· Մխաք Ալտոյեան, Այրի Տիկին Ագնիւ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Պ· Մեսրոպ Գասպասեան, Պ· Լանտօն 50-ական Ֆ·։

(Շար·)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

70 տարեկան կնոջ մը խնամք տանելու համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը։

Բոլոր այլ մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ ՏԻԿԻՆ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆԻ՝

727 - 62 - 08

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՋ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Սէն Թ'Անթուանի Ս· Թադէոս - Բարթեղիմէոս Թաղականութիւնը կը տեղեկացնէ իր թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ բարեպաշտ ժողովուրդին թէ՝ կիրակի, Դեկտեմբեր 4, Ս· Թադէոս - Բարթեղիմէոս Առաքելոց տօնին եւ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան - Ուխտի տօնին առթիւ կը կատարուի եպիսկոպոսական պատարագ։ Բարձր հովանաւորութեամբ Ա· Բեւմտեան - Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ հոգիներու համար անոնց, որոնք ծառայեցին եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ թաղիս բարօրութեան ապա՝ ծաղկեպսակի զետեղում նահատակաց յուշարձանին առջեւ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ· Ժամերգութեան ժամը 8-ին։
Պատարագ 10-ին։
Քարոզ՝ 11-ին։
Հոգեհանգիստ՝ 11·45-ին։
Մատաղօրհնութիւն՝ 12-ին։
Կրօնական հանդիսութեանց կը յաջորդէ ճաշ։

CENTRE SOCIAL LA MARTINE
Palanque, St.-Antoine, 13015 MARSEILLE

Ճաշերը պատրաստուած են եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Մխութեան կողմէ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ անակնկալներ։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ՝ Հայկական Պարախումբը ղեկավարութեամբ՝ Եւա Պալասանեանի։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը։

UGAB - Jeunes

présente le groupe de peintres

○ *ALECIAN*
○ *ARCHAK*
○ *BERLIAN*
○ *ROUPEN*

— vernissage-cocktail jeudi 1er décembre de 18 h à 22 h.
— exposition du 1er décembre au 8 déc. t.l.j. de 18 h à 22 h.
— table ronde le jeudi 8 déc. à 20 h 30.

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ աշխատող վարժ գործաւորուհիներ։

Դիմել՝

Ets. CALDIRAC
65, rue Meslay, 75003 Paris

TERRAIN A VENDRE

Dans le VAR
en deux lots, 1000m2 chaque, eau, electricité, permis de construire
s'adresser :
A. Kalpakdjian
Les Ferrages
83136 *ROCHARON*
Tél. : (94) 04 - 91 - 06

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 4-էն սկսեալ ամէն կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2-ին, եւ իրիկունը ժամը 8-ին՝

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

Ռատիօ - Էսփէրանսի վրայ,
F.M. 100,5 Mhz

×

A l'attention des auditeurs de la région marseillaise

écoutez tous les dimanches à 14 h. et à 20 h.

AVEDAPER

l'émission arménienne bilingue

sur Radio Espérance, F.M. 100,5 Mhz
à partir du 4 décembre

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ

ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

BELLEFONTAINE-Ի

ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տօնական օրերու առթիւ Դեկտ· 26-էն Յունուար 2, մեկնում Փարիզէն օթոբուսով։

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐ· - Զափահաններուն համար օրական 90 Ֆ·, (11 տարեկանէն վեր), 1-էն 10 տարեկան օրական 60 Ֆրանք։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՑՄԱՆԱԺԱՄ

ԴԵԿՏ. 15

Հեռաձայնել· -
208 - 82 - 13
350 - 20 - 66
664 - 76 - 42 *առտուն։*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 3 DECEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran
9, rue Gabriel Peri — Près de la Mairie

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

JOUR DE L'AN & NOEL EN ARMENIE

27 DECEMBRE – 8 JANVIER

Prix tout compris Paris/Paris : 5300 F

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**	**WASTEELS**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

Տարեկան Ցերեկոյթ Պարահանդէսը

Նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՓՐԻՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE IVANOVITCH

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ· Ուսանողներու՝ կէս գին

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՏՉ

HARATCH

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 NOV.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.578 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.578

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22 - 24)

ՔԱՓ ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ

ՔԱՓ ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ նոր այերանաւ մը արձակուեցաւ, որ հետը կը տանի անչըզպեսային տարբալուծարան մը եւ վեց հոգի: Վերադարձը նախատեսուած է Դեկտեմբեր 7-ին, դիտական 72 փորձերէ ետք: Առաջին անգամ ըլլալով վեց հոգին վրայ երկուքը՝ այերանաւորդ չեն, մէկը զերման բնադէտ մըն է, միւսն ալ ամերիկացի մասնագէտ մը՝ բնաբժշկական թեքնիքի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց կառք վարողներու ալքոլամոլութեան օրինագիծը: Նոր օրէնքը կը ծանրացնէ պատիժները եւ ալքոլի քանակը արեան մէջ 0,80է կը սահմանափակէ: Նախապէս՝ 1,20 էր:

ՆԱՆԹ քաղաքը այլեւս ազատ դպրոցի կամ աշխարհականութեան խորհրդանիշ քաղաքը դարձած է: Առաջին ցոյց մը կազմակերպած էին ազատ դպրոցի կողմնակիցները, համախմբելով հարիւր հազար հոգի, նոյն թիւը ձեռք ձդեցին հանրային դպրոցին ջատագովները, թէեւ ցոյցերու թիւը միշտ կը տարբերի ըստ կողմերու, այսինքն՝ կազմակերպիչ թէ ոստիկանութիւն:

ԴՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ մրցանակներու երկրորդ շարքը տրուեցաւ Նոյեմբեր 28-ին: Ֆիմինային արժանացաւ Ֆլորանս Տըլէ «Հարուստ եւ Թեթեւ» վէպին համար (կալիմար): Մեհեխոը ստացաւ Ժան Լիւնդ «Ներոքի» դործին համար եւ «Ոսար Մեհեխոը»՝ Քէնէթ Ուայթ «Կապոյտ ճամբան» հատորին:

ՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարը քալլերանքի զանազան միլոցներ կը փնտռէ, որպէսզի ծնունդներու թիւը չարունակէ նահանջել Ֆրանսայի մէջ: Պերեկովուա կը նախատեսէ երրորդ զաւակէն սկսեալ ամսական հազար ֆրանքի պարգեւ մը չնորհել, երկու տարի, ծը - նողքէն՝ անոր, հայրը կամ մայրը, որ առնը կը նստի երախայով զբաղելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահը՝ Ռեկըն Շամիրէն եռք, պիտի ընդունի Լիբանանի նախագահը՝ Ճեմայէլ, որ Հռոմէն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ:

ՊՈՒԱՍՍ. էկրցաւ կեդրոն - Ափրիկէի իր հայրենիքը վերադառնալ, տրուած ըլլալով որ այդ նպատակով Ալիճան հասնող Ֆարավէլը եւս զրկուեցաւ նախագահ Հուֆուէթ - Պուանեի հրամանով: Կը թուի որ Պոքասա կը նախատեսէր իշխանութիւնը կրկին ձեռք առնել եւ հայրենիքի կարօտէն մղուած չէ, որ կ'ուզէր Պանկի երթալ: Ֆրանսական զաղանի սպասարկութիւնները տեղեկացուցած կ'ըլլան Քոթ տ'Իվուառի նախագահը, որպէսզի արդելք հանդիսանայ: Պոքասա չատ դառնացած է, քանի բանտը կը նկատէ լինք - զինքը չորս տարիէ ի վեր եւ ոչ թէ՝ զաղաքական տպաւորան տուող երկիր մը:

ՄԱՏՐԻՏԻ մօտ ճգմուող Պօյինկին մեհեաններու թիւը 186 էր երեքշաբթի եւ վերջնական ալ չէր նկատուեր, որովհետեւ դեռ դիակներ կան, որոնք չեն դըտնուած: Պատճառն ալ դեռ չէ ճշդուած, բայց մարդկային սխալ մը անկարելի չի նկատուիր:

ՄՈՆՈՒՈՒԻ տպարանը, որ 700 պաշտօնեայ եւ բանուոր կ'աշխատցնէ սնանկացած է եւ հաշուեկշիռը կը յանձնէ: Հոն կը տպուին՝ Լը Փուէն, լ'Էքսփրէս, Վկ - Էնտ - Տէ եւայլն եւ կացութիւնը ծանրակշիռ է: Այս կարեւոր տպարանին արդիականացման համար դրամատուներ թէ անհատներ միլիոններ դրած էին, բայց օգուտ չունեցաւ, թէեւ նպատակն այն էր որ Ֆրանսական հրատարակութիւնները այլեւս արտասահման չտըպուին: Հարցն հոն է, որ Ֆրանսայի մէջ, մամուլի տպագրութեան բուն տէրն ու - տիրականն է՝ Սի . Ժի - Թի-ն, որ կըրցած է այնպիսի նկութական պայմաններ ձեռք ձգել մամուլի բանուորներուն համար, որ տպարանները մրցակցութիւն չեն կրնար ընել: Ոչ Իտալիոյ մէջ, ոչ ալ Պելժիոյ, նոյն բանուորները նման պայմաններ կը վայելեն: Ներկայիս, փըրկելու համար Մոնտուռի տպարանը, հարկ է 100 բանուոր պաշտօնազրկել եւ 130 միլիոն եւս դնել, առաջին լուծումը՝ Սի - Ժի - Թի-ն կը մերժէ, երկրորդը՝ զրամ ունեցողները:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԱԾ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Մէնէռնակաբերդի յուշարձանին կից կառուցուած մարզական նոր պալատին մէջ տեղի ունեցած է «Ուժ, Գեղեցկութեան եւ Ջահելութեան» նուիրուած մօնտիալ - րութիւն մը, մասնակցութեամբ անուանի մարզիկներու, մարզանքի վեթերաններու, մարզական ընկերութիւններու եւ դըպրոցներու սաներու: Ներկայ եղած են կարլէն Դեմիրճեան, Բարկէն Սարկիսով, կուսակցական եւ պետական դեկավար այլ դէմքեր: Հոծ բազմութիւնը չերմօրէն ոգեչունած է ծանրաբարձութեան աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեաններ Եուրի Վարդանեանը, Եուրիկ Սարգսեանը եւ Օգսէն Միրզոյեանը, դասական ըմբշամարտի աշխարհի ախոյեան Բենուր Փաչայեանը, «Բիւրեղեայ մարմնամարզիկ» Արթուր Յակոբեանը, որ աշխարհի ախոյենութենէն վերադարձած է մեռալներով, ջրացատքի Եւրոպայի ախոյեան Դաւիթ Համբարձումեանը, միջազգային կրօնական պատմաբան Ռաֆայէլ Վահանեանը, հրաձգութեան ախոյեան Զինայիդա Սիմոնեանը: Բեմին վրայ չարուած են Հայաստանի մարզական երեք սերունդներու ներկայացուցիչները, որոնց մէջ՝ վեթերաններ, ինչպէս՝ ոլիմպիական ախոյեաններ Հրանտ Շահինեան, Վլադիմիր Ենգիբարեան, Ալբեր Ազարեան, Իգոր Նովիկով: Ծօսք առած են Հրանտ Շահինեան եւ բանաստեղծ Աբրամայիս Սահակեան: Կոմերիտ Միութեան Ա. քարտուղար Այիդա Թոփուզեան Միութեան պատուոյ նշանները յանձնած է փառաբանուած մարզիկներուն, որոնց անունով չնորհակալութեան խօսք արտասանած է Եուրի Վարդանեան: Տօնախմբութեան հանդէս եկած են զեղարուեստական լաւագոյն խումբեր եւ անհատ արուեստագէտներ:

×

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ԵՐԵՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Շուրջ 200 հինաւուրց վերածնած մեղեդիներու եւ պարի եղակի տեսարաններու ինքնատիպ «փունջ» մը հաւաքած է Դուին զիւղին մէջ գործող ասորական երգի ու պարի ժողովրդական համոյթի զեկավար Լէոնիդ Եղիպարեան: Համոյթին 30-ամեակը նշուած է Երեւան: Հայաստանի մէջ կ'ապրին աւելի քան տասը հազար Ասորիներ, եկած առաւելաբար Պարսկաստանէն՝ 150 տարի առաջ: Կան նաեւ Ասորիներ Թուրքիայէն: Գլխաւոր մասը կ'ապրի Արարատեան դաշտի քանի մը զիւղերը: Վերջերս Հայաստանի մէջ հետաքրքրութիւն ստեղծած է պատմաբան Լեւոն Սարգիզովի «Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի երկրների Ասորիները» գիրքը, ուր վերլուծուած է ժողովուրդի ազգային ազատագրական պայքարը Ա. Աչխարհամարտի տարիներուն: Կը խօսուի նաեւ Հայ - ասորական կապերուն մասին:

ԱՍՈՐԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ԵՐԵՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Շուրջ 200 հինաւուրց վերածնած մեղեդիներու եւ պարի եղակի տեսարաններու ինքնատիպ «փունջ» մը հաւաքած է Դուին զիւղին մէջ գործող ասորական երգի ու պարի ժողովրդական համոյթի զեկավար Լէոնիդ Եղիպարեան: Համոյթին 30-ամեակը նշուած է Երեւան: Հայաստանի մէջ կ'ապրին աւելի քան տասը հազար Ասորիներ, եկած առաւելաբար Պարսկաստանէն՝ 150 տարի առաջ: Կան նաեւ Ասորիներ Թուրքիայէն: Գլխաւոր մասը կ'ապրի Արարատեան դաշտի քանի մը զիւղերը: Վերջերս Հայաստանի մէջ հետաքրքրութիւն ստեղծած է պատմաբան Լեւոն Սարգիզովի «Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի երկրների Ասորիները» գիրքը, ուր վերլուծուած է ժողովուրդի ազգային ազատագրական պայքարը Ա. Աչխարհամարտի տարիներուն: Կը խօսուի նաեւ Հայ - ասորական կապերուն մասին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

×

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ. - Ստորեւ Բ. եւ վերջին մասը, Ալի Պիրաւտի այն յօդուածին՝ «Մոսկուայի տեսակիւնէն», որ խորագրուած է՝ «Հայկ. ահաբեկչութիւնը անկախութեան պայքար չի կրնար ըլլալ»: Յաջորդով՝ **նոյն լրագրողին տեսակցութիւնը խորհ. Արտաքին նախարարութեան պատասխանատուի մը հետ**, այլապէս շահեկան:

×

Այո՛, իրապէս Մոսկուայի մէկ աչքն ալ Թուրքիոյ վրայ է: Կը դիտէ ժողովուրդը որ սկսած է հետզհետէ աւելի ըզդայուն դառնալ այս հարցին հանդէպ: Երբ պատասխանատու մը կը փնտռուի հայկ. ահաբեկչութեան, բազմաթիւ մտաներ սկսած են դէպի Խորհ. Միութիւն դառնալ. հայկ. հարցը կը Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան յարաբերութիւնները ու վերջապէս Թուրքիոյ մէջ այս պատճառով աւելի հոդ կը դտնէ հակա - խորհրդային հոսանքը, Թուրքիան աւելի մօտեցնելով Ամերիկայի: Այս մէկը շատ վտանգաւոր չէ Խորհ. Միութեան համար, քանի որ ներհակ է իր շահերուն:

Ահա հոս է Մոսկուայի երկուութիւնը: - Կրնա՞յ արդելք ըլլալ ԱՍՀԱՅի - Մինչեւ այսօր ներառեալ ՍԻԱ-ն, արեւմտեան ոչ մէկ լրատու գործակալութիւն կրցաւ չօշափելի փաստ մը մէջտեղ դնել, ըսելու համար թէ խորհ. Հայաստանի կամ կեդրոնի կառավարութիւնը դէնքով կամ նիւթապէս կ'օժանդակէ հայկ. ահաբեկչութեան: Կան միմիայն կարծիքներ եւ տեսակէտներ, որոնք ծրնունդ կ'առնեն, օրինակի համար ԱՍՀԱ-ի լրագրողներէն ու այն պարագային թէ ան բոյն կը դնէ Մոսկուայի ամէնէն մօտ կազմակերպութիւններու կամ երկիրներու մէջ:

Արդեօք Խորհ. Միութիւնը երբ ուզէ, չի՞ կրնար Սուրիոյ նման իր ամէնէն մօտիկ դաշնակիցին ահաբեկիչներու թիկունք կը կանգնի, Ֆրանսայի ընթացքը յայտնի է, եւ երբ Անգլիոյ, Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցող գործունէութիւնները ալ նկատի առնուին, բովանդակ հայկ. ահաբեկչութեան եւեին միմիայն Խորհ. Միութիւնը տեսնել, կը կարծեմ թէ իրականութեան միակողմանի արժեւորում մը կ'ըլլայ:

- Քաղաքականութեան փոփոխութի՞ւն - Քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր «երկու լարի վրայ խաղալ» կ'որակեն այն կացութիւնը, ուր կեդրոնի կառավարութիւնը մէկ կողմէն հակակցողութեամբ կը դիմաւորէ Խորհ. Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող գործունէութիւնները եւ չտեսնել կը ձեւացնէ դէպքերը, մինչ կողմէն Մոսկուայի մէջ ոչ մէկ ցոյց կ'արուօնէ, ու ոչ մէկ հրատարակութեան մէջ Թուրքիան կ'ամբաստանէ ցեղասպանութեամբ:

Ահա այս տեսանկիւնէն է որ ԹԱՀ զոր. Ծակալութեան Օգոստոս 31-ի լուրը առանձին անգամ ըլլալով յատկանշական նը - կատուեցաւ: Պաշտօնական լրատու զործակալութիւնը ԹԱՀ, արտաքին հաղոր - դումներու անդլերէն լուրերուն մէջ, երբ կը խօսէր ԱՍՀԱ-ի մասին, առաջին անգամ ըլլալով զայն որակեց «ահաբեկչական կազմակերպութիւն» մը:

Արդեօք Մոսկուա հետզհետէ կը փոխէ՞ իր ընթացքը:

Կարելի չէ հիմակուընէ դուշակել: Որովհետեւ որոշումներ տալու եւ կիրարկելու իրենց դրութիւնը այնքան ծանրակշիռ է որ, միայն յառաջիկայի կրնանք դիտնալ այս պարագան:

Այսօր Մոսկուայի մէջ ոչ մէկ պաշտօնական անձնաւորութիւն անկախութեան պայքար մը կը նկատէ հայկ. ահաբեկչութիւնը, սակայն նաեւ չըսեր բացէ ի բաց. «մենք դէմ ենք հայկ. ահաբեկչութեան», եւ կամ տակաւին չի կրնար ըսել: Այս մեկնեցումին մէջ անպայման Խորհ. Հայաստան որոշ դեր մը ունի:

Սակայն կարելի չէ աւելի անտեսել Թուրքիոյ զգայնութեան ատիճանն ալ զոր շատ լաւ կը զգան այսօր խորհրդային պաշտօնական անձնաւորութիւնները: Ամէն օր քիչ մը եւս կ'աւելնայ Անգարայի ճնշումը, եւ խորհրդային վարչակարգը իւրայատուկ մեթոտներով նոր դիրքորոշում մը ընկալելու ճամբուն մէջ է:

Կը յուսանք որ ժամ առաջ անոնք կատարեան իրենց ընթացքը բացայայտօրէն արտայայտել:

×

Մխիթէրէ այս յօդուածին կը կցէ նաեւ հետեւեալ լուրը, հրատարակելով նաեւ խնդրոյ առարկայ զրքոյկին համապատասխան հատուածին պատճէնը:

«Նովոսթի Լրատու Գործակալութիւնը, Հայկական Հանրապետութիւնը ծանօթացընելու նպատակով, - զրքոյկ մը պատրաստած է: Այս զրքոյկը կը ներկայացընէ հայկական պատմութիւնը եւ արձագանգ կ'ըլլայ թրքական կարգին: Երբ թրքական կարեւոր թերթ մը այս մասին լուսաբանութիւն մը ըրաւ, սովետ պատասխանատու մը յայտնեց որ զրքոյկին մէջ «ցեղասպանութեան» չհանդուրժուիր: Սովետ պատասխանատուն յայտնեց, որ Ջարդն ու ցեղասպանութիւնը իրարմէ տարբեր բաներ են: Ըստ կարգ մը քաղաքական դէմքերու, զրքոյկին մէջ տեղ զրաւած նախադասութիւնները, կեդրոնի կառավարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ երկարատեւ բանակցութիւններէ յետոյ տրուած որոշումին ցայտուն մէկ օրինակը կը ներկայացնեն: Քանի որ, ըստ միեւնոյն անձին, զրքոյկին մէջ կ'ուզուէր տեղ տալ «ցեղասպանութիւն» բառին ինչ որ Ջարդի փոխանակուած է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ
5-րդ հանգրուան

ՎԱԼԱՆՍ - Հ. Մ. Ը. Մ. ՏԷՍԻՆ 2 - 3

ՍԷՆ ՍԷՆ - ՏԸՆԻԻ ՇՐՋԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ - ՍԷՆԹԻԻՐԻ Ֆ. Ֆ.
2 - 1

×

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՐԱՆՍ - ՍԷՆԹ - ԺԸՆՎԻԷԻ
72 - 90

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(Մահէն դէպի կեանք)

ԳՐԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գ.

Վաստիպանի ընդարձակ գերեզմանատան մէջ ենք հիմա: Հոկա՛յ տապանաքարեր փռուած են արեւուն կրակայայտ ճառագայթներուն տակ, այրած խոտերուն մէջ մանուկ կորսուած: Ծաղիկ ու ծաղկեփունջ չկայ: Ծաղիկն այստեղ, այս եղանակին, այս արեւուն ներքեւ ակնթարթի կեանք միայն կրնայ ունենալ: Բայց տեսարանը գեղեցիկ է ուրիշ, աւելի խոր, աւելի վա - ւերական գեղեկութեամբ մը - ժողովո՛ւրդը: Մոմեր ունին իրենց ձեռքերուն: Բայց մոմի տակը բոցերն անգամ կը մարին բոցարձակ ճառագայթներուն տակ օգոստոսեան արեւին: Ի՛նչ փոյթ. մոմն ի՞նչ կ'արժէ այս լեռներուն վրայ, այս քարերուն մէջ ու այս արեւին տակ: Հայ մարդիկն են այսօր մոմակալ իրենց սիրտերը կե - րոնի անցուցած:

«Գթա՛ ՏԷր ի հոգիս մեր ննջեցելոց···
եւ յիշեա՛ ողորմութեամբ···»

Բոլորին աչքերը սեւեռուած են տապանաքարերուն վրայ:

«Յիշեա՛ ՏԷՐ···»

Ամէն մէկը կը մտածէ իր ընտանիքի մէկ սիրելի անձին մասին: Բոլոր դիւ - ղերն ու բոլոր դիւղացիք, գերեզմանա - տուներն ու չիրմները համատեղուած են այստեղ մէկ կէտի վրայ - համայնու - թեան կամարը կազմող հայրենակցական մէկ պատկանելիութեան զգացումին մէջ: Նայուածքներու խուրձին տակ հին անուններ նոր շունչ կ'առնեն, հո - ղին ընդերքը կը բացուի արեւուն տակ եւ անցեալ մ'ամբողջ, կեանք մը առհա - ւական կը լեցուի ուղեղներուն եւ սիր - տերուն մէջ քաղաքներէն եկած այս դիւ - ղացի ժառանգորդներուն: Կը զգամ ի - րենց յուզումը, ոչ անձնական ցաւ ու վիշտ, այլ հայրերու հաղորդութեան խռովիչ եւ պայծառակերպող պահ: Նոր - նոր հագուստներ են հագած, տեսակ - տեսակ գլխարկներ են անցուցած իրենց դլուխներուն, լուսանկարչական ու շար - ժանկարային գործիքներ կախած իրենց ուսերէն: Զհարմահալլի՞ են, հարց կու - տամ ես ինծի չարականը երգած պա - հուս: Ե՛ն անպայման, հապա ինչո՞ւ հոս են:

Շարականի երկրորդ պատկերը դերեզ - մանաքարերէն կը հեռացնէ հայեացքս եւ կը սեւեռէ ժողովուրդին վրայ:

- «Լուսատրեալ ծնունդեամբ սուրբ աւազանին,
Մի՛ բարկութեամբ խրատեր
Եւ մի՛ սրտմտութեամբդ ընդ յանդիմաներ···»

Մարդ ենք ի վերջոյ, դեռ շնչող ու գործող: Աստուծոյ սրտմտութեան պատճառ տուող արարքները անպակաս չեն մարդ էակին մօտ: Բայց այժմ լռկած ենք այս ժայռածածկ անապատը, այս մարդակերտ ժայռամահ տապանաքարերուն մէջ. քաղաքին մէջ թողած ենք մեղքերը բոլոր՝ քաղաքներէն հաւաք - ւած: Այստեղ արեւին տակ բացուած ենք քեզի. այրող ու մաքրող ճառագայթնե - րով այրէ մեր մեղքերը: Եկած ենք մեր ննջեցեալներու սրբաշող յիշատակէն լո՛յս քաղելու եւ մեղահալած սպիտա - կութիւնը ցանելու մեր զորչացած հոգի - ներուն վրայ: Անոնց սիրոյն գոնէ՝ ներէ՛ մեղի, «մի՛ բարկութեամբ խրա - տեր» եւ «մի՛ սրտմտութեամբդ քո յան - դիմաներ» այլ գթութեամբ քո քաւէ՛, մաքրէ՛, սրբէ՛ եւ այնպէս վերադարձուր մեզ քաղաք, որ մեր հայրերուն դիւղն ու հողը, մեր ննջեցեալներուն յիշատակն ու պատգամը երբեք չհեռանան մեզմէ եւ որը չմնանք այս կենարար սրբութենէն:

«Ի վերի՛ն երուսաղէմ»

Վերստին կը դառնամ ննջեցեալնե - րուն: Վեր կը բարձրացնեմ աչքերս դէ - պի Վերին Երուսաղէմ: Բայց արեւը, եռ կը մղէ իմ նայուածքը: Դարձեալ գերեզ - մանաքարե՛ր. բայց այս անգամ ··· եր - կինքին հայելին են անոնք: Հաւատաց - եալները բռնուած են երկրի եւ երկնի այս միջասահման դիծին վրայ: Գերեզ - մանաքարերը ա՛լ մերկացած են քարեղէն իրենց պատանքէն: «Հրեշտակաց քնակա - րան» են, ուր ննջեցեալները այժմ կ'երե - ւին բոլորուած չուրջը Տէր Սուքիազին, որուն հաստատեղոյս դամբանաքարին առջեւ կանգնած կը կարդամ.

«Այս է տապան
Տէր Սուբհազի».
«Ելի ի հօրէ
եկի աշխարհի
Թողում աշխարհի
երթամ առ Հայր»

Բայց այսօր, եւ մանաւանդ այս պա - հուն, ան դուրս ելեր է դարձեալ իր հօ - րենական երկայնքին կայքէն եւ եկեր է իր հայրենական կայքը վերստին ըլլալու համար հետն այն ժողովուրդին, որուն հայրերուն ճակատներէն է մխուռներ, ձեռքերն է իրար կապել - պատկեր, եւ դամբարաններն է կնքեր:

«Տէ՛ր, ողորմեա՛
հոգւոցն մեր ննջեցելոց»

Շարականն այսպէս հաղիւ արտասա - նած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ, միաբերան սրտի ամենախոր ծալքերէն վեր բարձրացուց իր այնքան կրկնած բայց այդ օր կարծես առաջին անգամ երգուող «Հայր Մեր»ը:

Ամայութեան, անտուն, աներկիք տա - բածութեան մէջ, արեւի ու քարի միջեւ ապրող ժողովուրդի տեսարանը ալ վեր էր ըմբռնողութեանս մակնիշներէն: Քա - րերը կ'երդէին, փուշերը կ'եր - գէին, ծառերը կ'երդէին, երկիր ու երկինք կ'երդէին, չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ես ալ ես չէի, ինքզինքէս ան - դին, ուրի՛շ բան մըն էի. Աստուծոյ մաս - նի՞կ, մարդու կերպարա՞նք, հայու ըղ - գայարա՞նք. դարձեալ չգիտեմ. բայց գի - տեմ որ ուրիշներն իմ մէջ էին. ես ո՞ւր էի, ո՞վ էի. կայի՞ չկայի՞, չգիտեմ: Մէկ բան միայն յատակութեան նշոյլով մը դեռ գոյութեանս գոյն կուտար - հայու - թեան ամբողջական անձնաւորութեան միտքի ներկայութեան մէջ էի:

×

Ձայները մարեր էին: Որքա՞ն ժամա - նակ:

- «Հոգւոց» ասէք, Սրբազան, մրմնջեց քահանայ հայրը՝ կողքիս կանգնած: Ար - թընցայ. վերստին իմ անձի նեղ պարու - նակին մէջ մտայ, անհատական ինքնու - թեանս չրջագիծին մէջ ամփոփուեցայ ու բարբառեցայ մեղմաձայն.

- «Ձիշեա՛ Տէր զհոգիս հանգուցեալ ծա - ռայից եւ աղախնեայց Քոց որք կատարե - ցին զկեանս իւրեանց յայսմ գաւառի որ կոչի Զհարմահալ· արանց եւ կանանց· ծերոց եւ տղայոց, ծանօթից եւ անծա - նօթից, մեծաց եւ փոքրուց, հոգեւորա - կանաց եւ աշխարհականաց, ··· դասա - տրեալ պայծառացո՛ ընդ սուրբս Քո, ամէն»:

Միտքս հաւաքեր էի թեւածութեան իր ծայրերէն. մտածումներս սկսեր էին դանել իրենց սովորական, ընթացիկ ճամբան: Ժամն էր խօսքի: Բարով չէր տալիքս. չէի համարձակեր պատգամ ար - ձակել այնքան պերճաբարբառ պատ - գամախօս գամբարաններուն առջեւ: Ըսի ինչ որ ըսուեցաւ ինծի իրենցմէ՝ յաւէտ ննջող բայց մշտարթուն - զանգակատուն - գամբարաններէն. -

«Հաւատացեալ եւ հաւատարիմ ժո - ղովուրդ Հայոց,

«Այս պահը, վստահ եմ, որ իւրաքան - չիւրիդ հոգիին մէջ այնպէս պիտի ար - ձանագրուի ինչպէս քանդակագործի մը ստորագրութիւնը իր քանդակին վը - րայ···: Այս պահը հոգեկան ապրումի այնպիսի հարազատ պահ մըն է, որուն ստեղծարար «հեղինակ»ը դուք էք, ձեր մէջ իւրաքանչի՛ւրը: Ամէնէն յուզիչ, ամէ - նէն խորասոյզ ու անջնջելի յիշատակնե - րէն մէկն է այս պահը, որովհետեւ, կը դգամ, ամէնէն անկեղծ եւ հարազատ, ձեզի միայն ինքնայատուկ ապրումներու հոսանք մը կը բանայ ձեր հոգիներուն մէջ: Համախմբուած էք այժմ անապա - տացեալ եւ սակայն անցեալին մէջ կեան - քով յորդուն եւ եռուն այս աշխարհի մամռապատ գերեզմաններուն չուրջ, այս այրող արեւին տակ. կը հաւատամ, չէք եկած պարզապէս «օր մը անցընելու» համար. եկած էք այս քարերուն հետ խառնելու մարդկային հոգիի ամէնէն ազնուական ապրումներէն մէկը, կեանքի կոչելու քրիստոնէական հաւատքի ամէ - նէն բնական ու խորունկ սկզբունքներէն մին, վերապրեցնելու հայ մարդու յա - տուկ ամէնէն բնատիպ, առհասական եւ արմատական առանձնութիւններէն ամէ - նէն յանկուցիչը: Եկած էք այստեղ, այս - պէս խուռներամ բազմութեամբ եւ միու - թեան ոգիով ու եղբայրական միասնու - թեամբ, որպէսզի ձեր հոգիի ամբողջ անկեղծութեամբը եւ սրտայոյզ այս ջեր - մութեամբը ձեր յարգանքը ընծայէք, ձեր տուրքը նուիրաբերէք անոնց, որոնք օր մը, դարեր առաջ, իրենց հայրենական հողերէն եկան այս «օտար» աշխարհը, դործեցին այս ամայութեանց մէջ, հայա - յուցին այս հողը, անցան գնացին այս աշխարհէն, բայց մնացին երկու տեղերու մէջ···

- Երկինքի, եւ
- Ձեր հոգիներուն մէջ:

Այսօր՝ օ՛ր է հաղորդութեան ընդ մեռելոց:

Այսօր՝ ճաշակո՛ւմ է անմահութեան սկիհէն:

«Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ այսօրը եւ մա - նաւանդ այս պահը ձեր կեանքին մէջ այն - պէս պիտի արձանագրուի ինչպէս մա - դաղաթի վրայ անջնջելի էջ մը՝ որուն կարմիրով···:

«Հիմա դուք լռեցէ՛ք. փակեցէ՛ք ձեր դո - յութեան բոլոր դռները բոլոր ձայներուն դիմաց. բա՛ց պահեցէք մեռելոց ձայնին յատուկ դաղտնի դուռը:

«Կ'երեւակայե՞մ, անոնք որոնք դարեր ու տարիներ առաջ, ձեր հայրերն ու մայ - րերը, այս հողին վրայ ապրեցան, քալ գի - տէին որ օր մը իրենք ալ հող պիտի դա - նային, ինչպէս իրենց հայրերը դարձեր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սարդարապատ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՎԱԽԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ՎԷՊԻՑ)

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

- Գիտեմ, գիտեմ, կէս ժամ է, պարոն Դանիէլբէկ Փիրումեանի զրոյցն եմ լը - սում, յոգնած, փուխր ձայնով խօսեց գեներալը: - Շնորհաւորում եմ յաղթա - նակդ, պարոն Փիրումեան:

- Շնորհակալ եմ, պարոն գեներալ:

- Հաւատա, որ շնորհաւորում եմ ամ - բողջ հոգով, ամենայն անկեղծու - թեամբ:

- Հաւատացած եմ, պարոն գեներալ, շնորհակալ եմ:

- Իսկ որ հաւատացած էք, ինչո՞ւ չէիք գեկուցում, չէ՞ որ ես գեռեւս Երեւանեան ճակատի հրամանատարն եմ եւ, կար - ծեմ, իրար հետ էլ գեռեւս հաշտ ու հա - մերաշխ ենք:

Փիրումեանը յանկարծակիի եկաւ այս - պիսի սկզբից. էլի գեներալ Սիլիկեանը ման բուքը ջրի երես բարձրացրեց եւ կարե - ւորը մոռացաւ: Սակայն զգաստացաւ, լրջացաւ:

- Պարոն գեներալ, - ասաց, - դուք չտարուիք էիք: Ինձ ասել էին՝ գտնուում էք Երեւանում, եւ ես էլ հեռագրել եմ Ե - րեւան, Ազգային Ժողովին, որտեղ էլ, հատնաբար դո՛ւք պէտք է լինէիք: Համ էլ, կարծում եմ, ամէնից կարեւորը կա - տարուած է. Հայոց զօրքը ոչ միայն կա - տեցրել է. թշնամու առաջխաղացումը, այլեւ ետ է մղել ամբողջ ճակատի լայ - նութեամբ՝ մինչեւ հաշուով 18 - 20 կի - լոմետր: Անհրաժեշտ է մտածել յաջորդ քայլի մասին, որը շատ աւելի դժուար պիտի լինի:

- Ի հարկէ, ի հարկէ, ամենակարեւորը դա է, սիրելիս, - փոխուեց նաեւ գենե - րալի ձայնը: - Ես, օրինակ, լսում էի ձեր զրոյցը գնդապետի հետ եւ մտա - ծում, որ այդ փոխըմբռնումի եւ հա - մերաշխութեան մթնոլորտը···

Դանիէլբէկ Փիրումեանին ջղայնացում էր գեներալի մանրախնդրութիւնը: Ուրիշ պայմաններում դուցէ ուշադրութիւն չտաներ՝ ճանաչելով այդ մարդու բնա - ւորութիւնը: Սակայն հիմա յոգնած էր, սպասում էր ուրիշ վերաբերմունք, գոնէ անկեղծ եւ ափոփող խօսք: Իսկ սա լա - րել է իր քրթմնջոցը:

- «Հոգւոց» ասէք, Սրբազան, մրմնջեց քահանայ հայրը՝ կողքիս կանգնած: Ար - թընցայ. վերստին իմ անձի նեղ պարու - նակին մէջ մտայ, անհատական ինքնու - թեանս չրջագիծին մէջ ամփոփուեցայ ու բարբառեցայ մեղմաձայն.

- «Ձիշեա՛ Տէր զհոգիս հանգուցեալ ծա - ռայից եւ աղախնեայց Քոց որք կատարե - ցին զկեանս իւրեանց յայսմ գաւառի որ կոչի Զհարմահալ· արանց եւ կանանց· ծերոց եւ տղայոց, ծանօթից եւ անծա - նօթից, մեծաց եւ փոքրուց, հոգեւորա - կանաց եւ աշխարհականաց, ··· դասա - տրեալ պայծառացո՛ ընդ սուրբս Քո, ամէն»:

Միտքս հաւաքեր էի թեւածութեան իր ծայրերէն. մտածումներս սկսեր էին դտնել իրենց սովորական, ընթացիկ ճամբան: Ժամն էր խօսքի: Բարով չէր տալիքս. չէի համարձակեր պատգամ ար - ձակել այնքան պերճաբարբառ պատ - գամախօս գամբարաններուն առջեւ: Ըսի ինչ որ ըսուեցաւ ինծի իրենցմէ՝ յաւէտ

Փիրումեանը վերջին ամիսներին նկա - տել էր, որ գեներալը յաճախ է խճճւում իր իսկ նախաձեռնութեամբ զբոյցին խառնուած երկրորդական թեմաների մէջ ու կորցնում հիմնական ծայրը: Գիտէր, որ դա ծերունական թերութիւն է, եւ հան - դուրժում էր, օգնում, որ մարդը դուրս դայ խճճանքից: Հիմա գեներալի այդ հիւանդութիւնը նեարդայնացնում էր նը - րան: Նա կ'ուզենար նոյնիսկ կտրուկ ան - ջատուել զրոյցից, մէկ էլ զգաստացաւ· կը մտածի, թէ առաջին յաջողութիւնից Դանիէլբէկ Փիրումեանը մեծամտացել, գլուխը կորցրել է:

- Գեներալ ··· գեներալ, ի՞նչ լուր ու - նէք միւս ճակատներից:

- Ի՞նչ, ի՞նչ, - սթափուեց գեներալը:

- Ասում եմ՝ ի՞նչ լուրեր կան միւս ճա - կատներից:

- Դրութիւնը վատ է Ղարաքիլիսայում: Իսկ Արագածի կողմերում՝ ուղղակի ան - յուսալի: Այսօր Թուրքերը մտել են Բաչ - Ալարան եւ հատնաբար Աշտարակի ու Եղուարդի վրայով պիտի չարժուեն դէպի Երեւան: Հակառակի պէս մենք այնտեղ զօրք առհասարակ չունենք: Գնդապետ Զալինեանի հեծեալ գունդն է իրեն կարգի բերում Եղուարդի դաշտում: Իսկ թէ երբ կռուի մէջ կը մտնի, յայտնի չէ:

- Ինչո՞վ կարող եմ օգնել: Որոշակի ծրագիր կա՞յ, - անհանգստացաւ Փիրում - եանը, կարծես թշնամին ետ է նուաճել իր յաջողութիւնը:

- Սիլիկեանը յապաղում էր, երեւի ինքն էլ չէր որոշել, թէ ի՛նչ պիտի ուղի Սարդարապատի ճակատից:

- Իսկ դուք ի՞նչ կարող էք տալ, - վա - րանոտ հարցրեց նա: - Ա՞սկինքն՝ ի վի - ճակի՞ կը լինէք մէկ - երկու գունդ պի - ջել:

- Մահապարտների գնդից բացի···

- Այն ժամանակ՝ վեցերորդը:

- Խնդրեմ:

- Եւ Կոլովկովի պարտիզանական հեծ - եալ գունդը:

- Այն էլ՝ խնդրեմ: Այդ թեւում է գըտ - նըւում Մուրադի խումբը, որ լաւ հան - գիստ է առել, կ'ուզէք՝ այն էլ ուղար - կեմ:

- Շատ շնորհակալ կը լինեմ: Ես միշտ էլ մտածել եմ···

- Ո՞ւր պիտի ժամանեն: Տե՛ղը, ժամը՝ որոշակի ասէք:

- Գիշերը կարո՞ղ են չարժուել:

- Դրանք այսօրուայ մարտին չեն մաս - նակցել, հանգիստ են եւ կարող են հէնց այս րոպէին էլ ճանապարհուել:

(Շար. 14)

ԸՍՓՈՓԱԾ ՊՐԱՆՔՈՎ

Նոյեմբեր 29-էն Դեկտեմբեր 10, Պուֆալու - Նոր Թատրոնը կը ներկայացուի երաժշտական Թատրոն / օփերա մը, Պլէզ Սանտրարի մէկ բնագրին վրայ՝ Թրանսիպէրիէն: Երաժշտական բաժնին (առաջին ճամբորդները) իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երեք հայ երիտասարդներ. - Ժերար Գարսեան (քամանչա), Տոմինիք Սարդիսեան (դուդուկ) եւ Վազգէն Սոլաքեան (սազ - թառ): Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթիէն Շաբաթ իրիկուններըը, ժամը 20·30-ին եւ Շաբաթ ցերեկէ եռաք ժամը 15-ին:

1913 - Պլէզ Սանտրար, ճամբորդ եւ բանաստեղծ, Մոսկուա - Վլադիվոստոք ճամբորդութիւնը կ'ընէ պառնիկի մը եւ ամէն տեսակի թրաֆիքանի մը հետ: Երկաթուղիին չուրջ, Ռուսիոյ հողը կը դողայ, կարմիր յեղափոխութիւնը հեռու չէ, բնագիրը ճօնուած է երաժիշտներուն: 1983-ին, Լիւսիէն Մելքի կը վերադարձնէ այդ բնագիրը երաժիշտներուն, որոնց համար Անթուան Տիւհամել կը գրէ ժողովրդական եւ դունաւոր երաժշտութիւն մը, ուր կը խառնէ ճազ, ֆիճի, ալճ եւ արեւելք:

էին եւ ինչպէս մենք պիտենք այսօր որ մենք ալ օր մը պիտի դառնանք:

«Բայց ինչ որ իրենցմէ մեզի թողուցին՝ այս հողը չէր, որովհետեւ հողը հողին կը պատկանի: Ինչ որ թողուցին՝ այն քարերն են այսօր անուններով պերճախօս ու խաչերով զեղաքանդակ, որոնք կը բարբառին ոգիէ մը, կը վկայեն ներկայութեան մը մասին, կը խօսին մարդերու եւ կեանքերու ու գործերու մասին, որոնք հողի չեն կրնար վերածուիլ: Խորհրդանի՛շ են այս քարերը: Անունք լեզու ունին, խօ՛սք ունին: Լսեցէ՛ք, կ'ըսեն մեզի, խորհրդաւոր ու անճառ բարբառով, կը պատգամեն մեզի՝

Հոգիին հաւատացող, հոգիով ապրող. հոգեկան արժէքներ ստեղծող եւ զանոնք յարգել գիտցող ազգը գերեզման չունի...:

«Եւ մենք այսօր եկած ենք այս անցկացած, բնութեան հետ միախառնուած վերեզմաններէն անդի՛ն, եւ նոր ջուր տանք ա՛յս հաւատքին, կեանքի ա՛յս փիլիսոփայութեան, որպէսզի՝ մեռելներուն մէջ անմեռ մնացող ճշմարտութիւնները մեր հոգիներու աննիւթեղէն հողին մէջ խորանան, արմատական, ոռոգուին, կանանչնան եւ պտղաբերեն:

(Շար. 3)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ԵՒ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ

—×—

Նոյեմբեր 6-ին վերջ գտան ոտնագնդակի խորհրդային 46-րդ ախոյեանութեան խաղերը: Մրցաշարքի ախոյեան հանդիսացաւ Դնեպրոպետրովսկիի «Դնեպր» խումբը, 49 կէտով: «Դնեպր»ը 10-րդ ակումբն է, որ կ'արժանանայ այդ տիտղոսին: Յայժմ խորհրդային ախոյեան դարձած են Մոսկուայի «Դինամօ»ն՝ 11 անգամ, «Սպարտակ»ը եւ Կիեւի «Դինամօ»ն 10, ԲԿՄԱ-ն 6, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն 3, Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 2 եւ մէկական անգամ Վորոշիլովգրադի «Զարիա»ն, Երեւանի «Արարատ»ը ու Մինսկի «Դինամօ»ն:

Անցնող ախոյենութեան սկիզբները մարզակրներու եւ մասնագէտներու դուրգուրութիւնները առաւելաբար կը կեդրոնանային փորձառու խումբերու՝ «Սպարտակ»ի, Մինսկի կամ Կիեւի «Դինամօ»ներու վրայ, իբրեւ հաւանական ախոյեան: Սկզբնական շրջանին դասաւորումը գլխաւորեցին Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, «Արարատ», «Զերնոմորեց», Վիլնիւսի «Ժալգիրիս»ը, Մինսկի «Դինամօ»ն եւ Լենինգրադի «Զէնիթ»ը, անակնկալի մասնելով բոլոր դուշակութիւնները: Ոչ ոք մաքէն կ'անցընէր «Դնեպր»ը: Եւ սակայն, «Դնեպր» յաջողեցաւ իր տոկուն կամքով եւ զեղեցիկ խաղարկութեամբ նուաճել ախոյենութիւնը, եւ այս՝ վառուռը կերպով: Խումբը արձանագրեց 22 յաղթանակ, 5 հաւասարութիւն եւ 7 պարտութիւն, նշանակելով 63 կոլ եւ ստանալով 36 կոլ: Արծաթէ մետալը չահեցաւ «Սպարտակ»ը՝ 18 յաղթանակով, 9 հաւասարութեամբ, 7 պարտութեամբ. նշանակած է 60 կոլ եւ ստացած՝ 25 կոլ: Պրոնզէ մետալակիրն է Մինսկի «Դինամօ»ն՝ անցեալ տարուան ախոյեանը:

Որո՞նք են յատկանշական երեւոյթները 46-րդ ախոյենութեան:

Արդարեւ, խորհրդային ֆութպոլի ծանօթ խումբեր՝ Կիեւի, Թիֆլիսի ու Մոսկուայի «Դինամօ»ներ, Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, Դոնեցկի «Շախտեոր»ը եւ «Արարատ» ետ մնացին, իսկ փոխարէնը՝ «Դնեպր», «Ժալգիրիս», «Զէնիթ», «Սպարտակ» եւ Մինսկի «Դինամօ»ն աւելի որակաւոր խաղարկութիւն մը ցուցաբերելով գրաւեցին դասաւորման առաջին հինգ տեղերը: Ասիկա կը նշանակէ, թէ երիտասարդներ՝ որոնք «աստղեր» չեն համարուիր, աւելի յամառութեամբ պայքարելով հասան յաջողութեան: Մրցաշարքի լաւագոյն ռմբարկուն դարձաւ «Սպարտակ»էն Եուրի Գավրիլով՝ նշանակելով 18 կոլ: Մինսկի «Դինամօ»էն Իգոր Գուրինովիչ 17 կոլի հեղինակ դարձաւ, իսկ Խորէն Յովհաննիսեան՝ 15 կոլի: Այս մրցաշարքի 306 խաղերուն ներկայ եղան 6 միլիոն 143 հազար հանդիսականներ:

Ինչ կը վերաբերի «Արարատ»ի, պէտք է նշել որ մրցաշարքին սկիզբը ցուցաբերած խաղի որակով Երեւանցիները մեծ յոյսեր կը ներշնչէին իրենց համակիրներուն ոչ միայն գիրենք առաջին հնգեակին մէջ տեսնելու, այլեւ մեծաքանակ միաւորներու արժանի: Արդարեւ, «Արարատ»ի արձանագրած յաղթանակները, զեղեցիկ խաղարկութիւնը կը վկայէին այն մասին՝ որ խումբը վերելքով կ'աւարտէ մրցաշարքը. հակառակ կարգ մը ճախողութիւններու, Երեւանցիները 10-րդ հանդրուանին 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթելէ ետք «Զերնոմորեց»ի, անցան դասաւորման գլուխը: Սակայն, այնուհետեւ կը սկսէր վայրկեանը, հետեւանքը՝ անկազմակերպ, աննպատակ խաղարկութեան եւ հարցերու, որոնց անդրադարձած ենք առանձին (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 7-ի թիւ):

Ստորեւ, 46-րդ ախոյենութեան ընդհ. դասաւորումը. -

1·	Դնեպր	49 կէտ
2·	Սպարտակ	45 կէտ
3·	Դինամօ Մն.	43 կէտ
4·	Զէնիթ	40 կէտ
5·	Ժալգիրիս	39 կէտ
6·	Տորպեդօ Մ.	38 կէտ
7·	Դինամօ Կ.	38 կէտ
8·	Զերնոմորեց	37 կէտ
9·	Շախտեոր	35 կէտ
10·	Պախտակոր	35 կէտ
11·	Մետալիստ	32 կէտ
12·	ԲԿՄԱ	32 կէտ
13·	Նեֆթչի	30 կէտ
14·	ԱՐԱՐԱՏ	29 կէտ
15·	Դինամօ Մ.	28 կէտ
16·	Դինամօ Թ.	27 կէտ
17·	Տորպեդօ Ռ.	18 կէտ
18·	Նիստրու	10 կէտ

Վերջին երկու խումբերը դալ չրջանին կ'իյնան Բ. դասակարգ. զանոնք կը փոխարինեն Ամա Ամթայի «Կայրաթ»ը եւ Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-ն:

Կը յուսանք որ «Արարատ» հարթելով իր դժուարութիւնները ու հարցերը, հաչուեփակէ մը եռք նոր ուժերով եւ նոր կազմով կը ներկայանայ խորհրդային 47-րդ ախոյենութեան՝ 1984 Մարտին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ մէջ, Հոկտեմբեր 9ին, «Ֆերահեան վարժարանին ի նպաստ տեղի ունեցած հանդանակութեան ճաշի մը ընթացքին, Քրիս Տօնոյեան 10 հազարական տոլար նուիրած է «Արշակ Տիգրանեան», «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան», «Մեսրոպեան», «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» եւ «Ֆերահեան» վարժարաններուն:

×

ՇԻՒՔԱԿՈՑԻ Հայ կեդրոնի «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 65-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են երեք հարիւր Հայեր: Բացումը կատարած է Յ. Շէլանեան: Խօսք առած է Շրջ. վարչութեանատենապետ եղիչէ Հոստեղեան, չեչտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կարեւորութիւնը: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ: Հանդէս եկած է Լեւոն Թաթըճեան՝ աչուղական երգերով:

×

ՊՈՍԹՐՆԻ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան եւ Հայ Կեդրոնի կազմակերպութեամբ, Հոկտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած պատմական Հայաստանի: Ներկայ եղած են չուրջ 500 հոգի: Դասախօսը՝ Բաֆֆի Յովհաննէսեան, ներկայացուցած է (հայերէն եւ անգլերէն) այն այցելութիւնը, զոր վերջերս ան կատարած էր պատմական Հայաստան՝ Կարս, Անի, Խարբերդ, Վան, Տիգրանակերտ, Մալաթիա եւ Բաղէշ: Դասախօսութեան առընթեր ցուցադրուած են լուսապատկերներ:

×

ՊԵԼՄՈՆԹի (Պոսթըն) Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29 - 30-ին, տեղի ունեցած է Մկրտիչ Մարկոսեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 86 գործեր՝ ամերիկեան բնութենէն ու քաղաքներէն, Լիբանանի եւ Պարսկաստանի ծանօթ սրբավայրերէ եւայլն:

×

ԱՐԺԱՆԹինի Հ. Ց. Դ. Երիտասարդաց Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է երկօրեայ սեմինար - բանակում մը, մասնակցութեամբ «Սողոմոն Թէհլիրեան», «Արշաւիր Շիրակեան» եւ «Ստեփան Ծաղիկեան» մասնաճիւղերէ 92 անդամ - անդամուհիներու: Ցայտագիրը բաղկացած է ազգային - կազմակերպական եւ հայ դատի հարցերու չուրջ դասախօսութիւններէ, խորհրդակցական - վիճաբանական հանդիպումներէ, մարզական խաղերէ եւայլն:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՈՐՈՒՄԸ

Ե.

Աղջիկը, ընկճուած եւ վարանոտ, ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ ու չպատասխանեց: Ցանկարծ, տոքթորին երկտողը միտքը ինկաւ նորէն, աչքերուն առջեւ տեսաւ անոր պարունակութիւնը: Ան կուզար, ու օրիորդ Ամէլի մըն ալ հետը: Այս պարագան, իր մէջ մկկենիմկկ փոթորիկ մը ուռեցուց: Ո՛վ էր այդ փրանսացի օրիորդը որ ամիրային թոռանը կ'ընկերանար: Սոֆի խառնաչփոթ բան մը զգաց իր մէջ, դեռ անորոշ, տարտամ, բայց արդէն իսկ բուռն եւ ցնցող կիզանուտ բան մը որ սրտէն ժայթքելով կարծես ըղեղը կ'այրէր հիմա:

Համբիկ, անպատասխանի մնացած, աղջկանը վրայ ծռեցաւ:

- Հէ՞, Սոֆի, միասին կ'երթանք ասկէ, չէ՞ս ուզեր...

- Բայց ո՞ւր երթանք, հարցուց աղջիկը, հովուերգականէն մկկենիմկկ իրապաշտականի դառնալով:

- Ո՛ւր որ ըլլայ, ուէէ տեղ մը, ըսաւ Համբիկ ուսերը թօթուելով, տեղ մը որ այս տունէն դուրս ըլլայ, հոն ուր որ ես երթամ ... Մեր երջանկութիւնը ասկէց դուրս պէտք է փնտռենք, Սոֆիս, արդէն ուշ կամ կանուխ պիտի մեկնէինք այս տունէն. ահա հիմակ առիթը ներկայացած է. մեկնի՛նք. ո՞վ կ'արգիլէ մեզ...

Լուացարարուհիին աղջիկը, կարծես յուզումը, խռովքը պարտկելու համար, ձեռքին մէջ կը ծածկէր դէմքը, խուսափիլ ուզելով նայուածքէն, զոր տղան իր հոգիին մէջը կ'իջեցնէր, կսկծալի խուզարկումով մը ... Մկկէն, չղուտ ու կզարկումով մը, որուն մէջ վճռական ու խորհրդաւոր բան մը զգացուէր, Սոֆի ոտքի ելաւ, Համբիկին ձեռքը բռնեց.

- Դեռ չմեկնինք, Համբիկ, ըսաւ, մնա՛նք ... թող տոքթորը գայ ... մի՛ վախնար, բան մը պիտի չպատահի...

- Բայց ինչո՞ւ:

- Չես դիտեր, ըսաւ Սոֆի դլխի խորհրդաւոր օրօրումով մը, չհամարձակելով տղուն երեսը նայիլ, անոր աչուըներէն վախնալով՝ որոնք կը չարունակէին իր վրայ սեւեռուիլ...: Դեռ մեկնելու չենք այս տունէն ... մեր երջանկութեանը համար...

- Մեր դժբախտութեա՛նը համար, ուղղեց Համբիկ:

- Չէ՛, չէ՛, մեր երջանկութեա՛նը համար, կրկնեց Սոֆի՝ Համբիկի դառնալով ուժգնօրէն եւ անոր վզին փարելով ... Չիս չե՞ս սիրեր, Համբիկ, հարցուց ողոքիչ չեռով մը, աչքերը կիսափակ...

- Ինչո՞ւ կը հարցնես, կը կասկածի՞ս, ըսաւ Համբիկ դառնութեամբ մը որ յանդիմանութիւն կը բուրէր ... եթէ քեզ չսիրէի՝ կեանքս այսպէ՞ս կ'ըլլար:

Ու Սոֆի՝ իր զոհին ճիտն ի վար կախուած՝ սկսաւ հեկեկանօք լալ, իր նուրբ բազուկներուն մէջ չղաձգօրէն սեղմելով մարմինը այդ տղուն, զոր կորուստի վիհէն ինքը քաշած դուրս հանած էր կամաւորապէս, եւ զոր կարծես կը վախնար հիմա որ նորէն հոն կը դահավիժի առանց ուզելու, նորազարթ կիրքերու բիրտ ու ապերասան մղումի մը տակ: Կուլար, առանց մտիկ ընելու սիփսիարար խօսքերը խեղճ երիտասարդին, որ իր չուրջը ստեղծուած այդ դժնդակ երկայրի դրութեան մէջ ցնցումներ կը զգար իր դանկին տակ, չկրնալով գտնել այն պատճառները որոնք թոյլ չէին տար, առայժմ, որ մանկամարդ աղջիկը իրեն հեռեւէր, իրեն ընկերանար հեռուները, այդ խղդուկ ու չարաշուք յարկէն չա՛տ հեռու:

- Երթա՛նք, Սոֆի՛, երթանք, կը մրմնջէր նորէն անոր ականջին...

Ու աղջիկը, իր հեկեկանքներուն մէջ կ'ըսէր, կը յամառէր...

- Չէ՛, չէ՛, Համբիկ, չերթանք, չերթանք...

Տղան բառ մը ունենալ չերթներուն վրայ, երկչոտ, նուազկոտ.

- Հապա եթէ վռնտուի՛նք...

(Շար. 194)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են.- Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գշիկեան, Տէր եւ Տիկին Մերուժան Փանոսեան - 2500 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 2500 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ, 2000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 1000 Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, 1000 Ֆ. Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆ. Հայ Աւրիներու Միութեան, 1000 Ֆ. Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Սէտէֆ 1000 Ֆ. Իսիի եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Եավրու - Զադուկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Եավրու - Զադուկեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Եավրու - Զադուկեան 1000-ական Ֆ. Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. - Պ. Հրանդ Մարգարեան 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Մինասեան 30 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով կ'ողբայ ընկերուհի Զուարթ Գշիկեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին զաւակներուն:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը եւ Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Պ. Տիգրան Թորոսեանի, իր կնոջ մահուան առիթով, ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Գրողներու ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Ֆ. Պ. Գէորգ Պապըրճեանէ, մխութեան յիսնամեակին հանդիսութեան առիթով:

×

Շաւիլէն Այրի Տիկին Օհանեան իր զաւկին Մարտիրոսի վիրաբուժական գործողութենէ ապաւելուն առիթ. 100 Ֆ. կը նուիրէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ալէքսան Նուբեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Զուարթ Գշիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցիին, 100 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լուի Կրան - Բէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը առ ի տրախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, եկեղեցւոյ չինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու նընջեցեալներուն համար Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 4-ին: Պատարագ՝ 10, Հոպեհանդիստ՝ 11·30 :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 3, ժօն է Սրբոց Առաբելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՏՕՆԱԾԱՌ
Դեկտեմբեր 18-ին

UGAB - Jeunes

présente le groupe de peintres

- *ALECIAN*
- *ARCHAK*
- *BERLIAN*
- *ROUPEN*

— vernissage-cocktail jeudi 1er décembre de 18 h à 22 h.
— exposition du 1er décembre au 8 déc. t.l.j. de 18 h à 22 h.
— table ronde le jeudi 8 déc. à 20 h 30.

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

Տարեկան Ցերեկոյթ Պարահանդէսը

Նախագահութեամբ՝ Պարոն Նուրհան ՖՐԻՆԿԵԱՆ-ի

Կիրակի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel George V
avenue George V — PARIS 8e

Bernard DEDEDJIAN et son ensemble

LE GROUPE TZIGANE IVANOVITCH

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54
Մուտք՝ 50 Ֆ. Ուսանողներու՝ կէս գին

ՀԱՅ ՏԻՍԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՐԵՐ

HAY DISC

SOUHAITEZ JOYEUX NOEL ET BONNE ANNEE EN ARMENIEN

Դիմել՝ **HAY DISC**
21, rue Lamartine, 75009 PARIS

CENTRE CULTUREL SAHAK MESROB
339, av. du Prado, 13008 MARSEILLE

UCFAF ET JAF

présentent

le CORPS de BALLET de l'OPERA d'EREVAN

(40 artistes)

Directeur artistique : Vilen GALESTIAN

Solistes :

E. MENATSAKANIAN N. DAVITIAN R. KHARATIAN
O. DIVANIAN S. BARONIAN S. ABRAMIAN

Samedi 3 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE des CHAMPS ELYSEES
15, avenue Montaigne, PARIS

en hommage au 80ème anniversaire d'**ARAM KHATCHATRIAN**

Mercredi 7 Décembre à 20 heures 30 précises
THEATRE du CASINO d'ENGHIEN

Extraits des œuvres de : A. Khatchatrian, S. Prokofiev, P. Tchaïkovski, Assafiev, L. Minkus, F. Chopin, Saint-Saëns, A. Adam, E. Mirzoyan

Réservations : aux salles respectives
Centre Culturel Arménien (UCFAF JAF) Cité Wauxhall, Paris 10ème
Points de vente habituel et membres UCFAF JAF.
Fermeture des portes à chaque scène. Programme différent à chaque gala.
Il est prudent de réserver les places. Tél. 208 76 49 de 15h à 20h

à LYON Vendredi 9 Décmbre à la BOURSE du TRAVAIL
à VALENCE Samedi 10 Décembre au THEATRE MUNICIPAL
à MARSEILLE Lundi 12 Décembre à l'OPERA de MARSEILLE

THEATRE ARMENIEN

Les M.C.A. de Paris et d'Alfortville

présentent

le dimanche 4 décembre à 15 h. 15
à la Maison de la Chimie
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e

ՐԱՖՖԻ

« ԽԵՆԹԸ »

interprété par la troupe de la M.C.A. de Décines

Prix des places 70 F.
Jeunes et étudiants 50 F.

POINTS DE VENTE :
— **M.C.A. de PARIS :** 17, rue Bleue, 75009 PARIS
— **M.C.A. d'ALFORTVILLE :** 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
— **Et sur place**